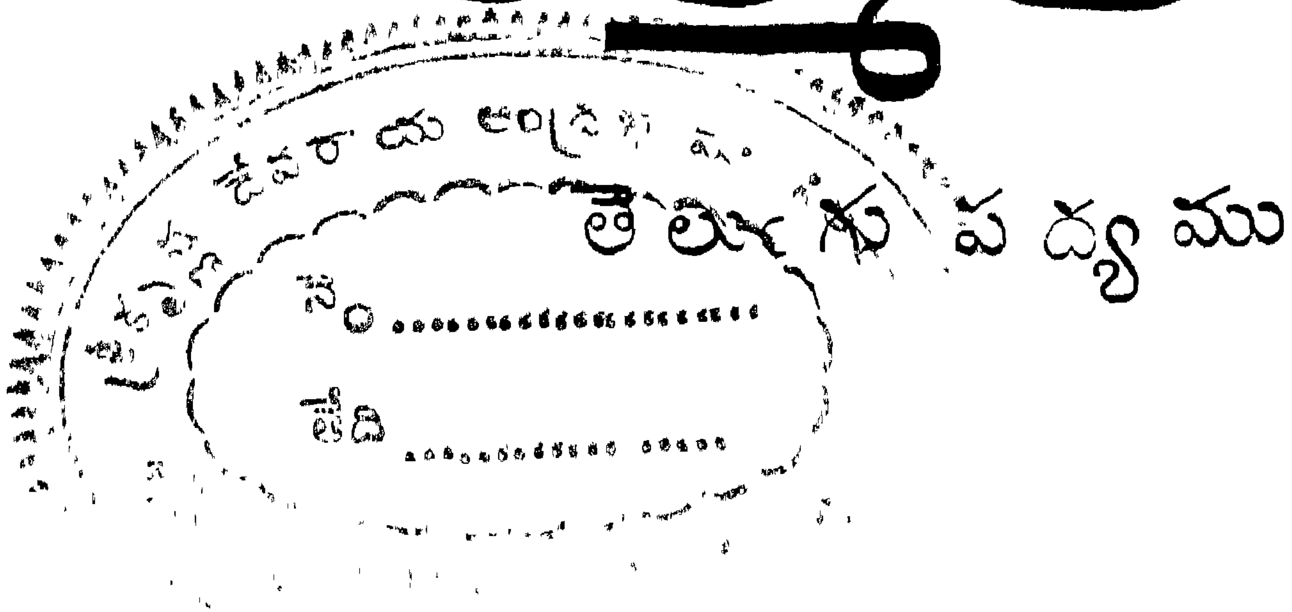
రామమోహన గ్రంథమాల ౧౬

బాపూజీ

ఆత్మకథ

తెలుగు పద్యము

అభినవ తిక్కన

తుమ్మల సీతారామమూర్తి చౌదరి

ప్రకాశకులు

రామమోహన గ్రంథమాల

యనమలకుదురు, విజయవాడ

 రు ౧/-

మనవి

నేను ౧౯౨౦ నుండియు నోపినంతవఱకు బాపూజీ యడుగు జాడలలో బయనించుచుంటిని. నాఁటంగోలెఁ గ్రమవికాసము నందుచున్న నా సాహితీ సామర్థ్యములను మహాత్ముని యాశయములకే యంకితముచేసితిని. 'ఆత్మార్పణ' మను కావ్యమును ఖండకావ్యములు మఱికొన్నియు నేతదనుభూతి జనితముల యని నుడువందగు.

౧౯౨౭ లో నా మిత్రుఁడు శ్రీ పోలిసెట్టి ఆదినారాయణగుప్త యానాఁడు వెలువడుచున్న గాంధిగారి యాత్మకథను నా దృష్టికిఁ దెచ్చి 'దీనిని బద్యరూపమున రచియించి నీ కవితాశక్తిని సార్థకపఱుచుకొనుట లెస్సగదా' యని నన్నుఁ బ్రోత్సహించెను. అది నా తలకు మించిన పనియని యప్పటికి జంకితిని. కాని గుప్త వాక్కులు నామనస్సులో మాఱుమ్రోఁగుచునేయుండెను.

౧౯౩౨ అక్టోబరు రెండవతేదిని నా కాణయాచియగు 'కావూరు'లో మహాత్ముని జన్మదినోత్సవమునఁ బాల్గొంటిని. ఆ పవిత్రదినముననే యీ రచనకు నన్నంతర్వాణి ప్రేరించెను. నాఁడే కావ్యమునకు శ్రీకారముచుట్టితిని. ౭-౨-౩౪ తో మొదటిపాలు పూర్తిచేసితిని. కాని మహాత్మునివంటి వాఁ డాఁచి తూఁచి వ్రాసికొన్న యాత్మకథను బద్యరూపమునఁ దీర్చుట దుశ్శక మనిపించినది. ఒకవేళ నెట్లో కృతకృత్యుఁడనైనను నా పడిన ప్రయాస మీ గద్యయుగమున లోకమున కెంతదనుక నుపకరించునా యని లోలోన మథనపడితిని. కలమాఁపితిని. సరియ. వ్రాసినదాని నేమిచేయవలయును? ౧౯౩౬ లో నచ్చొత్తించి ప్రజలయెదుట నిడితిని. తెలుఁగునాఁడు నాకృషిని గడుంగడు మన్నించెను. శ్రీరామలింగారెడ్డిగారివంటి విద్వద్విమర్శకులయాచితముగా నాకృతిని బ్రశంసించుచు వ్రాసినలేఖ నానిరుత్సాహమును బటాపంచము చేసెను. వెంటవెంటనే ఆంధ్ర - మద్రాసు - అన్నామలై విశ్వవిద్యాలయము లీ కబ్బము నాదరించుటయు నాసంతృప్తికి హేతువయ్యెను. మఱియు ౧౯౩౯ లో నెల్లూరి వర్ధమాన సమాజపక్షమున మాన్యశ్రీ తిక్కవరపు రామిరెడ్డిగా రీకృతికి జరిపిన సత్కారముతో నా యానందము మిన్నుముట్టెను.

ఎట్లయిన నాత్మకథను సంపూర్తిచేయవలయునని యపుడు తీర్మానించుకొంటిని. కాని యనారోగ్యస్థితింబట్టి ముందడుగు వేయలేకపోయితిని.

ఇట్లుండఁగా ౧౯౪౩ లో నా కప్పికట్లయందు జరిగిన సమ్మానము నా కర్తవ్యమును గంటిమెదుటఁ బెట్టెను.

అప్పుడే మన్మిత్రులు శ్రీ నారు నాగనార్యకవిగారు వచ్చి యేది యెట్లున్నను నీవు బాపూచరిత్ర సాగించుట యవశ్యకర్తవ్యమని నొక్కిచెప్పుటయ కాక మరల నారంభము చేయించి మఱి వెళ్ళిరి. పట్టుదలతోఁ దొమ్మిదినెలలు పనిచేసితిని. దాదాపు రెండవ మూఁడవ భాగములు ముగిసెను. అంతలో జగమెఱింగిన తెగులుగొంటనైతిని. రచన మూలఁబడెను.

కాలము గడచుచున్నది. మూఁడు నాళ్లేండ్ల మీఁదట శరీరమించుక చక్కఁబడియెను. దీనికిఁదోడు ౧౯౪౯ లో 'నిడుఁబ్రోలు' నం దఖిలాంధ్ర ప్రజాపక్షమున నా కవితా సరస్వతి కపూర్వ సమ్మానములు కనకాభిషేకాదులు జరుగుటతో నే నేనుఁగునెక్కితిని. ఆనాఁడు 'గౌరవ మిచ్చి పుచ్చుకొనఁగాఁ దగినట్టిదియాట' నీకృతిని బాపూజీ నమ్మిన బంటునకు ఎర్నేని సుబ్రహ్మణ్యముగారి కానిండుకొల్వులో నుదుగర కావించి కృతార్థుఁడ నైతిని. పదంపడి శేషించిన గ్రంథముందీర్ప నడుముకట్టితిని. స్వాతంత్ర్య పర్వమగు ౨౬-౧-౫౧ తో నొడ్డెక్కితిని. ౨-౧౦-౩౨ మొదలిడిన యీ కావ్యమున కీనాఁటికి శాంతిపాఠము జరిగెను. ఈచేఁత కింత దీర్ఘకాలము చెల్లినను నిందు నా శ్రమించిన దినములు ౫౫౪ మాత్రము.

ఈ కృతి సంపూర్తి కింత విలంబనము జరుగుటలో నేను గొంత బాధపడినను దానికి మించిన యానందమును నైత మిప్పఁ డనుభవించుచున్నాఁడను. మొదటి యూఁపులోనే యిది ముగిసినచోఁ గాలక్రమమునఁ బెరిఁగిన నా కవితా సంస్కార మున కిందుఁ దావుండెడిది కాదుగదా! నా కృతులన్నింట నుత్తమము, పవిత్రము నైన యీ కావ్యము నా సారస్వతానుభూతికి, నా తెనుఁగుఁదనమునకు మూఁదలగా రూపెత్తుట నా భాగ్యమని తలంతును.

ఈ నా రచనకు నాదరువైనకృతి పూజనీయులు వేలూరి శివరామశాస్త్రిగా రనువదించిన యాత్మకథ. ఇతరభాషానువాదములు కొంతవట్టు నా కుపకరించినను శ్రీ శాస్త్రిగారికే మిగుల ఋణపడితిని. వారికి వినయ పూర్వక ధన్యవాదము లర్పించుకొనుట నా కనిష్ఠ కర్తవ్యము.

ఇఁక మాననీయులు, విద్వత్సార్వభౌములు కట్టమంచి రామలింగారెడ్డిగారు — వీరి యాదరాభిమానములు నా పాలివి కానినాఁడీ కృతి యిట్లు సర్వాంగీణ శోభతో వెలువడునది కాదేమో !

అది నా యదృష్టము — వీరు ౫-౨-౫౧ పీఠికను బంపిరి. ౧౨-౨-౫౧ తమ ఛాయాపటము నంపిరి.

అది నా దురదృష్టము — వీని నాకుఁ గల్గిన యుల్లాస రేఖలు చివురుదొడుగు చుండఁగనే వీరు దివంగతులైరి. నా కెన లేని వేదనఁ గూర్చిరి. సుఖదుఃఖాదిక ద్వంద్వము లెంత బలీయములు !

రెడ్డిగారు పరిపూర్ణులు. సమగ్రాకృతి వహించిన నాకృతిం జూడమి వీరి కొక కొఱంతకాదు. ఆ నష్టియంతయు నాయది.

ఎందఱెందఱో మిత్రులు నాకనేకవిధములఁ గావించిన తోడ్పాటుతో నే నీ సముద్రము నీదఁగల్గితిని. వారి కందఱకును గృతజ్ఞతాపూర్వక వందనము లర్పించుకొందును.

విశ్వశ్రేయమునకీ నా యలంతికాన్క బాసటయై తెనుఁగుతల్లి కొక పూజాపుష్పమై నన్ను ధన్యుని గావించుఁగాక!

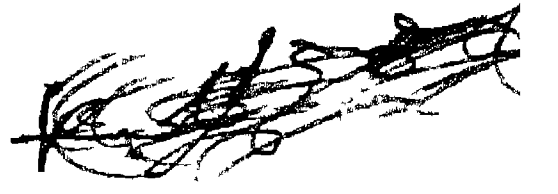
అప్పికట్ల }
౧—౩—౫౧ }

వినీతుఁడు
తుమ్మల సీతారామమూర్తి చౌదరి

గ్రంథకర్త చిరునామా:—

అభినవతిక్కన
తుమ్మల సీతారామమూర్తి చౌదరి
అప్పికట్ల
via బాపట్ల, గుంటూరుజిల్లా.

తిలకరచన

భాషతో సమన్వయించిగాని భావ ముండదు. భావమును భాషయు నిరంతర సంయుక్తములు. కవి కాళిదా సన్నట్లు సర్వదా సమ్మిళితములు. "వాగర్థా వివ సంపృక్తౌ" – మఱియు నొకవిశేషము. ఒకప్పుడు స్వచ్ఛందముగా ప్రభవిల్లిన భావమును కాలాంతరమున వేఱువిధమైన భాషచే ప్రదర్శింపఁ బూనుట యవివేకము. అవి నిరంత రైక్యమును జెందిన యేకప్రకృతి. పునశ్చరణసాధ్యమేకాని వేఱుపదములచేతను వేఱువిధములచేతను ప్రయోగింప సాధ్యము కాదు. అనఁగా ఆదిమమును అఖండమును నైనస్వారస్యము చెడనిరీతిని.

తుమ్మల సీతారామమూర్తి చౌదరిగారు ౧౯౩౮ వ సంవత్సరమున మహాత్ముఁడైన గాంధిగారి స్వీయచరిత్రమును తెనుఁగునఁ బద్యరూపమునఁ గొంతభాగమును బరివర్తించి ప్రచురించిరి. నేఁ డా మహనీయచరిత్రమును పూరించియున్నారు. ఈ సంపూర్ణమైన గ్రంథమునకు పీఠిక వ్రాయవలసినదిగ నన్ను కోరిరి. ఇట్టికోరికలాజ్ఞలతో సమానములు. విషయము లోకోత్తరము. కవిత్వము అప్రతిమానము. కావున సమర్థత చాలకున్నను ఉల్లంఘింప నేరక యంగీకరింప వలసినవాఁడ నైతిని.

ఇరువదవ శతాబ్దపు టాదిని ఉత్తమశ్రేణికిఁ జెందిన యాంగ్లగ్రంథకారులలో మార్లీప్రభువుగా రొకరు. వారియాదేశ మే మనఁగా ఇట్టిసందర్భములందు మొట్టమొదట స్ఫురించిన భావములనే ఆభాషలోనే తెలుపుటయె సరియైన పద్ధతి యని. ఆ భాషాభావములకు తర్జుమాలను సృష్టించుట అకృత్రిమత్వమునకును పరిపూర్ణసరసత్వమునకును భంగ మాపాదించుట. కావున పూర్వము వ్రాసిన నా యామోదలేఖలు పత్త్రిములు మొదలైనవానినుండి వాక్యములను సంగ్రహించి యీపీఠికను గూర్చి కవియొక్కకంఠమునకుఁ బుష్పహారముగ సమర్పింతును. అనుగ్రహించి కైకొందురు గాక!

౧౯౩౭ వ యేప్రిల్ నెల రెండవ తేదిని అప్పటికిఁ బ్రచురింపఁబడిన ఆత్మకథాభాగము చదివి తుమ్మల సీతారామమూర్తి చౌదరిగారి కీరీతిని వ్రాసినాఁడను.

"తమచే రచియింపఁబడిన 'ఆత్మకథను' జదివి ఆశ్చర్యమును ఆనందమును జెందితిని. విషయము గాంధిమహాత్ముని స్వీయచరిత్రము. లోకారాధ్య మైనది, సర్వజ నాదరణీయమును సేవ్యమును. తమశైలి యించుమించు ఆంధ్ర మహాభారత ప్రతిబింబము. ఇంతకంటె నెక్కువగాఁ జెప్పుటకు సాధ్యముకాదు. అవసరమును లేదు.

పూర్వమట్లు నేను ప్రకృతము తఱచుగ గ్రంథములఁ జదువుటలేదు. కాలము కఱవు. శక్తియు తఱుగుడు స్థితిలో వ్రాలినది. అవధానము నానా ముఖములఁ బ్రవర్తిల్లఁ జేసితి నేని ముఖ్యకార్యములకు ముప్పు వాటిల్లును. కానఁ బంపినపుస్తకముల నన్నింటిని జదువుట నాకు సులభముగాని గుణముగాని కానేరదు. అట్లున్నప్పటికిని మీగ్రంథము - దానియొక్క ఆకర్షణశక్తిచేత - నన్ను వదలనిచ్చినది కాదు. చదివి యానందించునట్లు చేసినది.

మీరు ధన్యులరు. మాతృభాషయొక్క సుకృతముల ఫల మనఁదగిన కావ్యమును, పూజనీయ మైన విషయశోభితమును త దనుగుణమైన రీతిని వ్రాసి స్థిరయశస్సు గాంచిన కవులని మిమ్ము అయాచితముగఁ బ్రశంసించి నా కుతూహలమును తమకు నివేదించుచున్నాను.”

౧౯౪౯ వ సంవత్సరమున వీరికి ఆంధ్రులు కనకాభిషేకాది సమ్మానములు చేసి తమకృతజ్ఞతను సార్థకపఱచుకొని కృతకృత్యులైరి. ఆ మహోత్సవమునకు అధ్యక్షుఁడనై ప్రసంగింపవలసిన భాగ్యము, భారము నాయదిగా నుండెను. కాని కాయమునకు సంబంధించిన కారణములచేత ఈయశస్సు నాకు లభింపదాయె. అయినను నాయందు వారికిని ఆంధ్రులకును గల అవ్యాజాభిమానముచేత నాయుపన్యాస మైనను బంపవలసిన దని కోరి, దానిన అధ్యక్షోపన్యాస మని స్వీకరించి ప్రకటించిరి. ఆప్రకటనను ఈ పీఠికయందు పొందించుటకంటె నితరవిధముల నాభావములను ప్రచురము చేయలేను. అనఁగా న్యూనత లేనివిధమున.

“శ్రీ తుమ్మల సీతారామమూర్తిగారియెడ నాకు గౌరవాభిమానము లెక్కువ. వారియొక్కకృతిని గాంధీగారి యాత్మకథను జదివినప్పుడు నాకుఁగల్గిన యానందాశ్చర్యములకు మేరలేదు. అప్పుడు వారితో నాకుఁ బరిచయము సున్న. వారిపేరైన విన్నవాఁడను గాను. అయిననేమి? “నిక్కమైన మంచినీలము” చూపుతోడన హృదయము నాకర్షించును. స్వయంప్రకాశమున్నచోట దూతికలేల? ఒకరు చెప్పి చూపవలయునా? “కనులుండినఁ గాంత సొగసు కనఁబడదొక్కో” అట్టివస్తువుల యెడను, వ్యక్తులయెడను మెప్పు స్వాయంభవము.

గాంధీగారి యాత్మకథను జదివినవెంటనే శ్రీ చౌదరిగారికి నాయొక్క మహదామోదమును దెలుపుచు లేఖ వ్రాసితిని. వా రడిగికాదు. ఒకరి ప్రేరేపణ మీఁదఁ గాదు. అనివార్యమైన స్వేచ్ఛమై.

నాఁటినుండి నేఁటివఱకు వారికవిత్వమునెడ నాకు నుండు గౌరవభావమును, దానినుండి నేఁబడయు హృదయాహ్లాదమును దినదిన ప్రవర్ధమానము లగుచున్నవి. పరిమితిలేదు. అమితత్వదోషమును లేదు. కొనసాగుచున్నదిగాని కొనసంటలేదు.

నిజమైన కవిత్వముయొక్క గుణములలో నిది యొకటి. ఎన్నిమార్లు చదివినను విసుగు పుట్టదు. క్రొత్తక్రొత్త రసములు స్ఫురించును. ఎంతదినిన నాకలి తీఱదు. రోయింపు పుట్టదు. ఇంకను దినఁగోరుదుము.

వీరిగ్రంథములయందెల్ల నాత్మకథ యగ్రగణ్యము. తక్కినయవి సామాన్యములు కావు. కాని వానియందలి విషయములు గాంధిగారిజీవితముతోఁ దులఁదూఁగఁజాలినంత గొప్పవికావని నాయభిప్రాయము. శైలికిఁ దగినట్టు విషయ ముండవలయును. లేనిచో నది పదాడంబర ప్రకటన మగును. విషయమునకుఁదగినట్లు శైలి యుండవలయును. లేనిచో జీవముండినను నాకృతిసౌందర్య ముండదు. రసవంతము కానేరదు. ఆకర్షింపదు. ఆత్మకథయందు రచన మనోహరము. గాథ లోకోత్తరము. ఇంతప్రశస్తముగ రెండును దక్కినగ్రంథములలో నలవడెనో లేదో నేను దృఢముగఁ జెప్పఁజాలను. దేశభక్తి, ఆంధ్రాభ్యుదయరక్తి, పితృపూజ - యివన్నియు మనజీవితమున నఖండములైన జ్యోతులు! వాని వెలుఁగుచే మనల నావరించియుండు తమము కొంతకుఁగొంత విరియును. అయినను వీనికిని మించిన యితివృత్తములు లేకపోలేదు. యావన్మానవుల యాత్మలను బరవశములఁజేసి హృదయము నగలించి మనసులకు నిశ్చైతన్య మొసంగెడు కావ్యములు, భారత రామాయణముల వంటివి పుట్టవా యిఁక ముందు? హైందవభావనాశక్తి యడుగంటి యింకిపోలేదు. దేశమునకు స్వాతంత్ర పరిపాలనాభాగ్యము సంభవించినది. ఈ గొప్పదశకుఁ దగినట్టి వీరకావ్యములను వ్రాయఁజాలిన వారలలో సీతారామమూర్తి యున్నాఁడా? లేఁడా? ఉన్నాఁడని నానమ్మిక. నానమ్మిక వమ్ముచేయఁడనియు నావిశ్వాసము. సీతారామా! విశ్వాస ఘాతుకుఁడవు కాకుము.

మనచౌదరి యతిప్రాసములకై భంగపాటుచెంది తలగోఁకికొనుచు బలాత్కార పదప్రయోగములుచేసి, యర్థము ననుసరించి పదములు వాడక, పదముఁబట్టి యర్థమును వంపులుపెట్టి వంకఁజేయు నీరసుఁడుగాఁడు. భావ మనర్గళముగఁ బ్రవహించుచందాన వ్రాయుమహనీయుఁడు. యతి పదాదియందేకాక మధ్యముననుగొనను వ్రాలును. ప్రాసమునకు, యతికి నై పద్యముయొక్కనడక నిలిచి దాఁటవలసిన యిబ్బంది లేదు. అర్థమునుబట్టి పదములు, పదములలో లీనమైనరీతిని యతిప్రాసములు ననాయాసముగ, నప్రయత్నముగ, స్వచ్ఛందముగ వచ్చిచేరుచుండును. ఈ సిద్ధియందుఁ బ్రసిద్ధుఁడు తిక్కన. ఈవర్గమునఁ దిక్కన్నతో సజాతీయుఁడైనవాఁడు మనచౌదరి. ఆనఁగా సరిసమానుఁడని యతిశయోక్తిఁ బలికి యపాయము దేను. ఆవర్గమున నగ్రాసనత్వము లేకున్నను ఆసనత్వము కలవాఁడని నామనవి.

నన్నయ సాంస్కృతిక దీర్ఘసమాసముల వెదచల్లినాఁడు భారతములో. కాని యవి యన్వయసౌకర్యమున నర్థసౌలభ్యమున సాధారణమైన పదములకంటె నేమాత్రము కఠినములు కావు. మఱి యవన్నియు శ్రావ్యములు; సరళములు; పామరులకు సయితము సులభవేద్యములు కాఁగలవి. మనచౌదరియు నిట్టిసమాసముల రచించుటయందును నిజముగ భారతీయుఁడ! నన్నయయందుఁ బోలెఁ బేరునకు మాత్రము సాంస్కృతికములు: నిజమున కాంధ్రములు; కవితాకళలో నద్భుతానందముల సమకూర్చునంశములలో నిది యొకటి. ఎఱ్ఱనయుఁ, దిక్కనయు నన్నయ్యకు నీడుజోడులే యీ మహత్తరశక్తిని. వారువ్రాసిన దండలకు నర్థముగుటకొలకు, అందలమనసులు కరఁగుటకున్నై. ఆ సంప్రదాయము నుద్ధరించిన యాధునికుఁడు సీతారామమూర్తి."

ఇప్పుడు గాంధిగారి స్వీయచరిత్రమును పూరించి ప్రకటింప నున్నారు మన తుమ్మల సీతారామమూర్తి చౌదరిగారు. బ్రిటిష్వారి పరిపాలనాయుగమునకంటె నిప్పుడింకను గొప్పగ దేశసేవను నిర్వర్తింపవలసిన బాధ్యత మనది. తప్పితిమా యిప్పుడు లభించిన స్వాతంత్ర్యము శాశ్వతముగా నిలువఁజాలదు. మనకు శత్రులోపము లేదు. ఎప్పుడు నుండఁబోదు. బహిశ్శత్రువులు వాకిటనే యున్నారు. అంతశ్శత్రువు లింటిలోనే యున్నారు. ప్రజలు క్షామపీడితులు. నిరుత్సాహమును గల్గించు హేతువు లనేకము లున్నవి. అధైర్యపడిన లాభము లేదు. ఐకమత్యమునకు, పరస్పరోపకారమునకు, దేశసేవకు, ధైర్యప్రకటనకు నిదియ సమయము. స్వరాజ్యము వచ్చిననాఁడె రాజ్యముయొక్క విస్తీర్ణత తగ్గవలసివచ్చెను. కష్టముచేత వచ్చినది స్వాతంత్ర్యము, నష్టముతోఁగూడ. ఇఁక ముందైనను ఏనష్టమును గలుగకయుండునట్లు కష్టపడవలసినది మనధర్మము. ఇట్టి మహోత్సాహములకు, మహనీయమైనకార్యదీక్షకుఁ బురికొల్పు గ్రంథములలో నీయాత్మకథకు మించినది ఈదేశమున, ఈకాలమున మఱియొండు లేదు. సరస్వత్యారాధనతోడ దేశారాధనమును జేసి శ్రీ తుమ్మల సీతారామమూర్తి చౌదరి ద్విగుణీకృత కృతకృత్యుఁడైనాఁడు. మనకు రెండింతలు మేలు చేసినాఁడు. కావున వారియెడ మనకు కొండంత గౌరవము, కృతజ్ఞతయు నుండుట సహజము.

తుమ్మల సీతారామమూర్తి మహాత్మునియొక్క ఆస్థానకవి. ఈస్థానము శాశ్వతము.

విశ్వవిద్యాలయము
మైసూరు
౫-౨-౧౯౫౧

కట్టమంచి రామలింగారెడ్డి
ఉపరాధ్యక్షుఁడు

———

లఘుటీక

అడితి – కమీషను
అడితి బొక్కసము – బ్యాంకి
అవరోధ మర్యాద – ఘోషాపద్ధతి
ఆవిరిపడవ – స్టీంలాంచి
ఉల్ల – సమీపస్థతం దెల్పునది
ఏను – సూర్యబింబము
కెట్టు – కఠినము, పూర్ణము
కానుక – తప్పక
కుతి – లాలస
కుప్పవాఁడు – పాకీవాఁడు
కృతమెఱుఁగుట – కృతజ్ఞత
కెంగడలి – ఎఱ్ఱసముద్రము (రెడ్ సీ)
గావంచా – అంగవస్త్రము
గోడగది – అల్మరా
చంపు – చంపుట, హింస
జగాపాడిపట్టు – హైకోర్టు
డెక్కు – ఓడపైభాగము
తగవరి – న్యాయాధికారి
తగవాటరి } ప్లీడరు
తగవాడువాఁడు } ప్లీడరు
తీక్కతియా – 3/20 వంతు|పంట సూరక భూస్వామికిచ్చుపద్ధతి
తీర్పునెలవు – కోర్టు
ధర్మదాత – న్యాయాధికారి
నచ్చు – రుచించు
నాప – అసమర్థుఁడు
నిత్యవృత్తము – దినచర్య
నుడితీర్పు – వ్యాకరణము
నెఱాపాడిపట్టు – హైకోర్టు
పాడిపట్టు – కోర్టు
పాడిపల్కరి – వకీలు
ప్రెగ్గడనము – మంత్రిత్వము (ఒజ్జనమువలె)
బృహన్నాళిక – ఫిరంగి
మకరార్కము – సంక్రాంతి
రాకరాముల పట్టిక – అటెండెన్సు రిజిస్టరు
లఘునాళిక – తుపాకి
వాణిజ్యకోశము – బ్యాంకి
శార్మణ్యము – జర్మనీ
శాస్త్రగురుపట్టము – ఎం. ఎ. డిగ్రీ
శివమూర్తి – శివలింగము
సవి – అని (ఇత్యర్థకము)

శాసనములంబట్టి దేశవాచియగు 'నాడు' 'నాఁడు' గావ్రాసితి.

నేటాలు, ఆఫ్రికా – ఇవి దక్షిణాఫ్రికాకును వాడితిని.

హిందువులు, హైందవులు – ఇవి భారతీయులకును వాడితిని.

విషయసూచిక

ప్రకాశకులు

శ్రీ సీతారామమూర్తి చౌదరిగారికిని మాకును గలచెల్మి యీనాఁటిది కాదు. దైవానుగ్రహమున నిది యవిచ్ఛిన్నముగా సాగుచున్నది. వీరి రాష్ట్రగానాది కృతుల నింతకుమున్నే ప్రచురించితిమి. నేఁడు వీరి యుత్తమోత్తమ కావ్యమగు ఆత్మకథను వెలువరించు భాగ్యముకూడ మాకుఁ గల్గించిన చౌదరిగారి యౌదార్యము మఱవఁజాలము.

వెలగపూఁడి దానయ్య చౌదరి

ప్రొ : రామమోహన గ్రంథమాల

కృ తి ప తి

శ్రీ యెర్నేని సుబ్రహ్మణ్యము గారు

నెమకి నెమకి కంటి నీలో సబగస్కృతీ
యోగిలక్షణంబు లూర్జితంబు
లన్న! నీకుఁ గబ్బ మర్పించి యిది మన
తండ్రి కిడినయట్లు తనివిగంటి.

అర్చన

శా. ఈపూజాప్రసవంబు నందుకొనవోయీ! సూనృతాహింస లీ
రూపుం గైకొనివచ్చె నార్తజనతా రోచిష్ణుతా కాంక్షమై
బాపూజీ మనవేల్పు దీని నిచటన్ ఖండించె విశ్వప్రజా
పాపచ్ఛేదకమైన పంట యిది సుబ్రహ్మణ్య! నీపాలురా!

మ. అసదాచారులు శాత్రవుల్ పశుబలాహంకార మేపార నల్
దెసలం బేర్చిననాఁడు దేశికుని గాంధిన్ గూడి సత్యాగ్రహం
బసిగాఁ గైకొని దండిరంగమున శౌర్యజ్యోతివై జాతిమా
నసమున్ దోఁచిన మేటిమానిసికి నన్నా! నీకు జోహారువుల్.

శా. ఏదో పొంగొకనాఁడు రేఁగి ప్రజకై యే వీసమో దయ్యువా
రీదేశంబున నెందఱో కలరు కానీ! జీవితం బెల్ల సే
వాదీక్షన్ నడిపించు పుణ్యులు కృపావారాన్నిధుల్ కానరా
రేదేశంబునఁ జూచినం బలువు రో యెఱ్ఱన్న! యుష్మాదృశుల్.

ఉ. ఈచతురబ్ధి ముద్రితమహిన్ మతిసేయవు, నాకభోగముల్
నాఁచికొనందలంప, వపునర్భవ మొల్ల, వనంత దుఃఖ రే
ఖాంచితమైన లోకము సుఖింపఁడఁ గోరుదు వెల్లకాల, మీ
నీ చరితమ్ము వెన్నెలలు నించెనురా! హరిదంతరంబులన్.

ఉ. మీ గుడివాడసీమ నిరమిత్రుని బుద్ధుని ధర్మదుందుభుల్
మ్రోఁగిననాఁడు నెవ్వగల మున్గినపేదల ముక్తికై సుఖ
త్యాగ మొనర్చి చన్న శుచితాఖని భిక్షుకరా జొకండు ప్రే
మాంగమమూర్తి నెంచియు బయల్పడెరా భవదాకృతిం గృతీ!

శా॥ ఓ సత్యాగ్రహీ! నీ జగద్ధితగుణ వ్యూహమ్ము నాలించుచో
నీ సౌజన్యము గాంచుచో నెడఁదలో నిండారు నా సాధు సే
వాసంసక్తికి లోఁగి పావనకథావాసవ్యచో వైభవం
బీ సత్కావ్యము సేకొసంగితిని నా యాకాంక్ష మన్నింపవే!

మ. ఎప్పుడో వెల్గులుసూచె దీనితొలుపా, లేదెవ్వుఁడో యద్దమో
యపుడా సృష్టి నిరంకిలమ్ముగనె ముద్రాగారముం జేసె నీ
కిప్డు డీ సత్కృతి నింతనిష్టసభలో నీ గల్గు యోగంబు నా
శుభభోగ్యమ్ముగ సుగుణ సత్యాత్మ మేగో మెట్లు సిద్ధింపఁగ.

ఉ. ఈ జగమందు సత్యము, నహింసయు నిల్చిన యంతవట్టు రా
జ్రాజులు, మస్మసిద్ధు లపరాజితవైభవపుణ్యశీలు నాంధ్ర భా
షా జనయిత్రి భారతము నిల్చిన నిల్చిన యంతపట్టు నీ
పూజకునైన ప్రష్పమిది పొల్చును నిల్చు సుధాత్రిశీలురిస.

గీ. విత్తముఁ గొల్చుకొన సమర్పించుఁగాని
విత్తముం గొల్చుకొనఁ గృతుల్ వెట్టఁడీతఁ
డుత్తలంపడకుము వీని కుపద సేమి
నుత్తలంపట యేల కవ్యుత్తములకు.

చ. అది పదిమంది మెచ్చు పథమా యనిచూడక సందుగొందులఁ
బ్రిదికెడివారి భాగ్యములు పండినవా సమలోన్న గాంచనుల్
సదమల ధర్మసేవకులు సంపదపుఁ జలిమై కృశించిరా
ముదిరిన మోహముల్ పరమ మూర్ఖులకుఁ బిడిరాని పయ్యసుల్.

ఉ. గౌరవ మిచ్చిపుచ్చుకొనఁగాఁ దగిపట్టిది యాట లోకని స్వ
నారుచిరాత్మ! నీకు ననవద్యునకుఁ మునుమున్న మల్లికా
హారమువైచి కబ్బమిడి యా వెనుకం గనకాభిషేక స
త్కారము లందుకొందుఁ గవితా కమనీయ తపః ఫలమ్ముగన్.

కృత్యాది

ఉ. ఎవ్వనికొల్వు భద్రముల కెల్ల నిదాన, ముదారతామయుం
డెవ్వఁడు సర్వలోకముల నేలు మహఃపరిపూర్ణమూర్తియై
నెవ్వఁడు వాఙ్మనఃక్రియల కేర్పడరానిమహాత్ముఁ, డాద్యుఁడై
యెవ్వఁడెసంగు, సత్యమన నెవ్వఁడు వాని భజింతు నిచ్చలున్.

శా. వీరుల్ త్యాగులు దేశభక్తులు జగద్విఖ్యాతకీర్తి ప్రభా
శ్రీరోచిష్ణులు బుద్ధ శంకర శివాజీ గాంధి గంగాధ రా
న్సారీ ముఖ్యులు పుత్త్రులై జననికిన్ జన్మించి రగ్గౌరవా
ధారన్ భారతమాత నెంతుఁ జరితార్థత్వంబు నర్థించుచున్. ౨

సీ. భారతంబును బల్కు పనిఁ బూని తిక్కన్న, పసిఁడిగంటము కేలఁ బట్టునాఁడు
వేదభాష్యముఁ జెప్ప వేడ్క విద్యారణ్యుఁ, డోంకారమును వ్రాయుచున్ననాఁడు
దిగ్జయాపేక్ష సంధిల్ల రాయలు విజృంభించి దుందుభి మొరయించునాఁడు
సంఘసంస్కరణ దీక్షాకంకణంబును, రెడ్డి వేమన్న ధరించునాఁడు

తే. వారల కొసంగినట్టి దీవనల నిచ్చి, వారలం గన్నకంట నింపారఁ గాంచి
యాదరింపఁగదమ్మ నిన్నాశ్రయించి, యంజలి ఘటించుచున్నాఁడ నాంధ్రజనని!

శా. ఏశక్తుల్ తనకున్ననేమి పురుషుం డెబ్భంగి రాణించు నీ
యాశీర్వాదబలంబు లేనియెడ నంబా! యుష్మదీయార్చనా
పైశారద్యము గోరువాఁ డితఁడు నీవాత్సల్యసంపత్తిలో
లేశం బీతని కిమ్ము పాలు; కవితాలీలారతీ! భారతీ! ౪

ఉ. ఈవిధి నాంధ్రవాణి భజియింపఁగ నాకు నెవండు ముందరన్
ద్రోవల నెల్లఁ జూపి కడుఁ దోడ్పడె నగ్గురువర్యు సాహితీ
శేవధిఁ దత్త్వవిన్నికరశేఖరు భూరియశోవిభాసి మా
బావను గొల్తు "జాస్తి" కులపావనుఁ జల్లయసుబ్బయాఖ్యునిన్. ౫

శా. ఏకశ్లోకరహస్యబోధనముచే నెవ్వాఁడు శిష్యున్ సుధీ
లోకాగ్రేసరుఁ జేయు నవ్విబుధుఁ గొల్తున్ వేంకటప్పార్యు న
స్తోకశ్లోకమయూఖరాజదఖిలాశన్ రామగాథామృతా
ఖ్యాకగ్రంథమతల్లికాజనకు మద్గైర్వాణ భాషాగురున్. ౬

తే. శబ్దశాస్త్రాది లక్షణ సంప్రదాయ, మెవ్వఁ డెఱిఁగించె నాకు నయ్యిద్ధచరితుఁ
బ్రస్తుతించెదఁ బుంభావపద్మజాత, రమణి దుప్పూరి వేంకటరమణశాస్త్రి. ౭

సీ. కాళిదాసకవీంద్రు గణుతించి శబ్దశాసను మెచ్చి నన్నెచోడని భజించి
మఱిఁ బాల్కురికి సోముఁ గదియించి తిక్కయజ్వను వేఁడి శ్రీనాథు సన్నుతించి
మొల్లఁ గంజలిపట్టి మూర్తిసత్కవిఁ గొల్చి, యల చేమకూర వెంకన్నఁ బొగడి
చిన్నయసూరి నర్చించి వీరేశలింగార్యు వేదముశాస్త్రి నభినుతించి
తే. ఘనులు తిర్పతివేంకటకవుల కెఱఁగి, విశ్వనాథకులాధ్యు భావించి కట్ట
మంచి రామలింగారెడ్డిమహిమ నెంచి, తలఁతు సూతపురాణకర్తను జయేచ్ఛ. ౮

శా. ఆతంకం బెడపడ్డ సాహితిని హృద్యంబై రసాధారమౌ
కైత న్నేర్చి పండితుల్ కవులు సంకంబిచ్చి మన్నింప వి
ఖ్యాతిన్ సూరపనేని వంశమణియై కన్పట్టు మన్మిత్రునిన్
సీతారామకవిన్ దలంతు గుణరాశిన్ జౌటపల్ల్యాశ్రియున్. ౯

క. అల్లల్ల నన్నుఁ దెల్పుచు, గిల్లుచుఁ గృతిపూర్తిఁ గని సుఖించుట కెదలోఁ
బెల్లారటపడు నా మేనల్లున్ నరసార్యు మెత్తు నంచితచరితున్. ౧౦

తే. పండితశ్రేణి వేలుపు బాసమీఁది, తగులమునఁ జేసి తెల్గును దెగడునాఁడు
మాతృభాషను మన్నించి మనిపినట్టి, వారి కర్పింతు మన్నమోవాకశతము. ౧౧

గీ. మధురతాపూర్ణకావ్యనిర్మాణచణుఁడు, నేలవేల్పైననేమి చండాలుఁడైన
నేమి పూజ్యుండపో యతఁ డెల్లవారి, కప్పకవి యాదర్శమై నదో చెప్పఁగాని.

ఉ. ఇంచుక నేర్పు లేక సుకవీంద్రులకున్ బ్రజలిచ్చు మన్ననల్
గాంచఁగ నోర్పు లేక కలకాలము కుందుచు వేఁడియూర్పులన్
నించెడు కింకవీశులకు నేరము లెన్నక భావిజన్మమం
దంచితమైన కైత నిడవమ్మ! నమస్య లివే సరస్వతీ! ౧౩

వ. ఇట్లిష్టదేవతానమస్కృతియు గురుస్తుతియుఁ బురాతనాద్యతన కవిపుంగవ బహూకృతియుఁ గుకవినిరాకృతియుం జలిపి విశ్వశ్రేయోనిదానమగు నొక్క కబ్బము విరచింపఁ గృతనిశ్చయుండనై ముమ్మొదు శిష్టసంప్రదాయమ్మును గొనియాడి యించుక మద్వంశానువర్ణనం బొనర్తు. ౧౪

క. ధాత్రిన్ వెలసెను బూతచరిత్రం బగివీఁగ శౌర్యరింఖణహేతు
క్షాత్రం బౌదార్యరమా, మిత్రంబై రాచకొల మమేయప్రభలన్. ౧౫

తే. అమ్మహాకులవృక్షరాజమ్మువలనఁ, బెక్కుశాఖలు రూపెత్తి పిక్కటిల్లఁ
దెలుఁగుదేశమ్మునకుఁ జాఁగి దీర్ఘమగుచుఁ, గమ్మ యను పేరికొమ్మ యందమ్ముగులికె.

సీ. కుటిలశాత్రవకోటి గుండియల్ విదళించి, కడిమి సూపినవారు కమ్మవారు
చతురబ్ధివలయిత క్షితినెల్లఁ బాలించి, గణుతికెక్కినవారు కమ్మవారు
పారతంత్ర్యము పటాపంచము సేయఁ గం,కణము గట్టినవారు కమ్మవారు
నిరతదానత్యాగ నిరతులై దీనార్థి,గణము నేలినవారు కమ్మవారు
తే. కవితలన్నేర్పు గన్నారు కమ్మవారు, ఘనయశంబును గొన్నారు కమ్మవారు
కలిమికి న్నెలవైనారు కమ్మవారు, కరము చాఁపకయున్నారు కమ్మవారు. ౧౭

క. తెలుఁగుంబుడమికి వెలుఁగుం, గలిగించిన వీరు లోరుగంటి మహీనా
థులు శ్రీ ప్రతాపరుద్రా,దులు వెలసిరి కమ్మవంశతోయధివిధులై. ౧౮

క. ఆకమ్మకులమ్మునయం,దాకాశధునీ సుధాకరానంతనిభ
శ్లోకుఁడు రిపుభీకర ధా,టీకుఁడొగిం బుట్టెఁ బేరు "టీకన్న" యనన్. ౧౯

వ. అతండు "తుమ్మల" యను గృహనామంబునం బరఁగి ౨౦

ఆ. పెమ్మసానికులుఁడు తిమ్మభూజానికి, గండికోటనేలు దండిమగని
కాప్తుఁడై యమాత్యుఁడై దళవాయియై, వన్నెకెక్కె సాటివారు మెచ్చ. ౨౧

క. తజ్జన్మఫలం బనఁగా, సజ్జనసంభావ్యశీలసంపన్నిధియా
నోజ్జయ్యవోడమె నతనికి, విజ్జెను దత్కీర్తి సురగవీసమ్మితమై. ౨౨

తే. అతనికిం గల్గె నయ్యవారప్పయనెడి, నందనుండు దయాధర్మ కందమగుట
నయ్యవారయ్యె నెల్లర కమ్మహాత్ముఁ, డొజ్జకొడుకయ్యవారౌట యుచితమకద.

క. జనియించె నతని కన్నయ, కనదాచారుం డతండు గనె ముత్తయ్యన్
వినయాశ్రయుఁ డతనికి నా,త్తనయుఁడు రమణాభిధుండు తనయుండయ్యెన్. ౨౪

క. ఆరమణయచౌదరి సా, ధ్వీరత్నము కిచ్చమాంబఁ బెండ్లాడి గుణా
ధారుని శూరుని బుధమం, దారుని శేషయ్యఁగనె ముదం బెసలారన్. ౨౫

క. అతిమాత్ర పూత చరితాం, చితయగు సుబ్బమ్మవలన శేషాయ్యనకున్
సుతు లుదయించిరి వేంకట,పతి సీతారామనామ భాస్వరులగుచున్. ౨౬

క. అం దగ్రజుండు శారద, కంద పురందరిక రేందుకర సురతటినీ
మందారహారలవలీ, కుందసమాస్పందకీర్తిఁ గొని రాణించెన్. ౨౭

క. భాసురగుణసంపద ల,క్ష్మీసతికిం దుల్యయగుచు మించు మహాల
క్ష్మీసతి కయ్యనఘుఁడు పతి,యైనెసల్పెగృహస్థధర్మ మార్యులు మెచ్చన్. ౨౮

తే. సన్నుతాచారులైన తజ్జంపతులకుఁ, బ్రాగ్భవార్జితసుకృతమ్ముపంట యనఁగఁ
బుట్టి రిద్దఱుకొమరు లప్పుత్త్రులందుఁ, బెద్దయై బాపయాఖ్యుండు తద్దవెలసె. ౨౯

క. తదనుజుఁడై కమ్మకులాంబుధి శీతమయూఖుఁడై ప్రభూతమనీషా
స్పదుఁడై నైతికపదవీ, నదవీయసియైనబుద్ధి నారయ నెగడెన్. ౩౦

సీ. నిత్యసత్యాలాపనియతిపై ననురక్తి, నెందినాఁడు జయంబు నందినాఁడు
పరవిత్త మది తృణప్రాయంబ యని విశ్వ,సించినాఁడు తిరస్కరించినాఁడు
దీనార్థిలోకమ్ముఁ దిలకించి కన్నీరు, కార్చినాఁ డండకుఁ జేర్చినాఁడు
మొగమోట దిగఁద్రావి తగవుసెప్పెడినేర్పు, గాంచినాఁడు యశంబు పెంచినాఁడు
తే. కష్టమున్ సుఖమున్ దుల్యదృష్టితోడఁ, జూచినాఁ డొకత్రాసులోఁదూఁచినాఁడు
నాఁడు నేఁడును బుధులుకొండాడు నడత, నివ్వటిల్లిన నారయ్య కెవ్వరీడు. ౩౧

చ. చదువకయున్ననేమి బుధసత్తము లుబ్బఁగ నర్థభావసం
పద వికసింప భాగవతభారతముల్ వివరించు, హృద్యముల్
తదమలకావ్యపద్యములు ధారణ కగ్గముచేసి వేనవేల్
చదువు నతండు తచ్ఛ్రవణసాహితి దుశ్శక మెట్టివారికిన్. ౩౨

క. గోవిందచరణసేవా, హేవాక నిరస్త దానవేశ్వరసుతుఁడై
జీవన్ముక్తుండై సుజ, నావళి కతఁ డొజ్జబంతియై మానణిల్లెన్. ౩౩

ఆ. పున్నములకొటారు నన్నపనేని వం, శాబ్ధిసోము లక్ష్మయార్యతనయ
చెంచమాంబ వినుతశీల గుణావాల, నారయాఖ్యు నింతియై గ్రహించె. ౩౪

శా. ఔదార్యంబది చెల్మికత్తెగ మగం డారాధ్య దైవమ్ముగాఁ
బేదల్ బిడ్డలుగా ఋతోక్తి నగగాఁ బెంపొంది విద్వత్ప్రశం
సాధారేయము శాశ్వతం బుభయవంశఖ్యాతికిన్ దానలం
బై దీపించిన చెంచమాంబచరితం బాదర్శ మిల్లాండ్రకున్. ౩౫

తే. ధన్యజీవనులైన తద్దంపతులకు నగ్రసుతుఁడై జనించినాఁ డంకినీఁడు
పిమ్మటన్ బ్లవమార్గశీర్షమ్మునందుఁ, బుట్టితి న్నేను రెండవపట్టి నగుచు. ౩౬

క. జనులెల్ల రామతింతురు, నను "సీతారామమూర్తి" నాఁ దగుపేరన్;
అనవద్యచరిత వనితా, జనతామణి యన్నపూర్ణ సతియగు నాకున్. ౩౭

వ. ఇట్టి నేను గురుశుశ్రూషాదులఁ బరిలబ్ధంబైన విజ్ఞానము నూఁతఁగాఁగొని బాల్య
ముందొట్టి కబ్బంబులు పెక్కులు నిర్మించియు నంతం దనివోక [illegible]
నొక్క మహాకావ్యంబు రచియింప వేడ్కపడి ౩౮

సీ. ఏపల్లె దీపించు రేపల్లెసీమలోఁ, బాఁడిపంటల కాటపట్టనంగ
నేపల్లె నిజదేశహితకార్యనిరతులౌ, కాంగ్రెస్సుయోధులఁగని రహించు
నేపల్లె పరధర్మ మాఁపంగ నెలకొల్పె, జాతీయవిద్యానికేతనంబు
నేపల్లె గాంధీ దయాపూరసిక్తమై, యనవద్యమయ్యె నయ్యనఘురాశి

తే. నెందు గాంధిశిలాస్తంభ మెత్తఁబడియె, నచటఁ దుమ్మల బసవయ ప్రచురదాన
మానితంబైన "వినయాశ్రమంబు" వెలసె, మీరు నేపల్లెపేరు "కావూ" రనంగ.

వ. నా కాణయాచియైన తజ్జనపదంబున "విశ్వాసందేశం" బను పవిత్రక్షేత్రమునం బరఁగు గాంధిశిలాస్తంభంపు టరఁగుపై నమ్మహాత్ముని చతుష్షష్టితమ జన్మదినోత్సవసమయము (౨-౧౦-౩౨) నం దాసీనుండనై సమాహిత చిత్తంబున నితివృత్తముం గూర్చి యేకతం బాడు నవసరమ్మున ౪౦

సీ. ఎవని పుట్టువు మహాకవిగేయవిఖ్యాతి, సంధించె హైందవసంఘమునకు
నెవని రూపంబులో రవణించె సద్వ్రతీ, యంబు సనాతనం బార్ష తేజ
మెవని సేవాత్యాగసవనంబు భారతమాతృదాస్యముఁ దూల్చు మంత్రమయ్యె
నెవని ధర్మంబు సర్వవసుంధరాప్రజా, సంతానమునకు మేల్బంతి యయ్యె
తే. విశ్వమానవకల్యాణ విధివిధాత, యీతఁడే యంచు జయపెట్టె నెవని జగతి
యట్టిగుణకంధి గాంధిమహాత్ముచరిత, నాతలంపున మెఱసెఁ బుణ్యాంబు విరిసె. ౪౧

ఉ. అంతటఁ బెన్నిధింగనిన యర్థివలెం బులకాంకితుండనై
యెంతయుఁబొంగి గాంధిరచియించిన యాత్మకథన్ దెలుంగులో
మంతునకెక్కఁ బద్యమయమార్గమునన్ రచియింతునంచు నే
సంతనకట్టితిన్ జనని శారదకున్ గిడిగిళ్ళుపెట్టితిన్. ౪౨

సీ. ఏసూరినో పేరినో సుబ్బినో నిల్పి, పచ్చిసింగారంబు పల్కుకంటె
హేతువాదమ్మున కింతనిల్వఁగలేక, బూతులబుంగలై జాతివైర
ములకు మతద్వేషముల కుపాధ్యాయులై, యౌదార్యమునకు దవ్వగుచు సతి
రతుల కెంతయు రోఁత రాఁజేయునట్టి పు,రాణమ్ములన్ బూని వ్రాయుకంటెఁ
తే. గాసులకు దాసుఁడగుచు మ్రొక్కడిని బొగడి, కల్లకైతల నల్లుటకంటె నిట్టి
గుణగరిష్ఠుల దేశభక్తులచరిత్ర, చెప్పుట జగద్ధితంబైన చేఁత గాదె. ౪౩

క. శివరామశాస్త్రి విద్వత్కవిసింహము దీని మధురగద్యాకృతిలో
సవరించెఁగదా యిప్పని, కవసరమేమీ యటంచు నాడకుఁ డార్యుల్. ౪౪

ఉ. ఎల్లరు గద్యమే చదువ నిచ్చవహింపరు పద్యమన్న సం
థిల్లును వేడ్క పెక్కురకుఁ; దెల్గుకవిత్వచరిత్రఁ జూచినన్
దొల్లిటినుండి పద్యపుఁగృతుల్ ప్రజలన్ దనియించి గౌరవా
భ్యుల్లసితంబులై వెలయుచున్నవిధం బదితెల్లమయ్యెడిన్. ౪౫

క. పద్యంబు సర్వకవితల, కాద్యంబై గానబద్ధమై శ్రుతిహితమై
హృద్యంబై నియతం బన,వద్యంబై లెస్స తోడువడు ధారణకున్. ౪౬

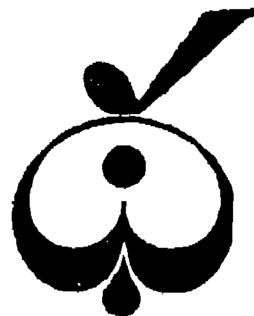
క. "అనువాదంబకదా ఇా", మ్మని పెదవిన్ విఱువఁబోకుఁ; డయ్యది యసదా
పనిగా; దందును బద్యం, బునఁ బల్కుట దెప్పరంబు బుధుఁ డిదియెఱుఁగున్.

క. తెలుఁగునకు స్వస్తిసెప్పిన, తెలుఁగుకవిత్వంబు పల్కఁ దియ్యము నాకున్
గలుగద మా తిక్కన య, జ్వాలు త్రొక్కిన త్రోవ కేను సమ్మతిపడుదన్. ౧౦

ఆ. పుఱ్ఱె కొక్కబుద్ధి పుట్టు జిహ్వకునొక్క, రుచి జనించు నంట రూఢి యైన
సరసులెల్ల మెచ్చు మెఱయింతుఁ గవితలోఁ, గమ్మఁదనము మత్కులమ్ముసవల.

ఆ. తప్పులేని కైత సెప్పెదనని గుండె, పైని జేయివైచి పలుకఁజాలు
కవియెవండు బుధులు కారుణ్యమూర్తులై, యుంట నాటనాగుచుండుఁగాని. ౨౦

ప్రస్తావన

తే. నాలుగైదేఁడులకు మున్ను నాదుచెలిమి, కాండ్రియొత్తడిచే నాత్మకథలిఖింపఁ
బూనిపదిపంక్తులనువ్రాయులోనజరుగఁ, దొడఁగెబొంబాయినగరాన దుండగములు.

క. ఈయంతరాయమున నా,వ్రాయసము నిరుద్ధమాయెఁ బదపడి మూఁరిం
బోయిన ఘటనల కతమున, నా నెరవడబందిగమున నడుగిడినాఁడన్. ౨

గీ. అందు జయరామదాసమహాశయుండు, నప్పుడు గలఁ; డాతఁ డితరకార్యమ్ములెల్ల
నాఁపి తొలుతొల్త రచియింపుఁ డాత్మచరిత, మని ననుంగోరె నాదర మగ్గలింప.

క. ఇది యదనుకాదు నాకిటఁ, జదువం దమిగలదు కొన్ని సద్గ్రంథము; ల
య్యది తీఱుదనుక నితరం, బెదియుం బొనరింపనేర నిద్ధచరిత్రా! ౪

క. అని యతనికిఁ దెల్పితి; నాఁ,డొనగూడినశిక్ష యెల్లయును బందియలో
ననుభూతమైన నచటన, తనకథ తప్పకరచించి తనిసనియుందున్. ౫

తే. కాని మత్పరతనక్రియ కాకమున్న, దొరతనమువారు వెలికి నన్ద్రోసివైచి
రేతదాతంకమునఁజేసి యీచరిత్ర,మయితికాదయ్యె నెరవాడయందుఁ బలుక. ౬

వ. ఆనందస్వామి యీనాఁ డా హెచ్చరికం గదలవైచె - దక్షిణాఫ్రికా సత్యా
గ్రహచరిత్ర మే నింతకుము న్నావిష్కరించియుంటిఁ - గాన నిపు డాత్మకథం
గూర్చి నవజీవనపత్రికకుఁ బంప నుబలాటపడితి - న ద్దానినెల్ల నొకయూఁపునంద
సంతరించి గ్రంథాకృతిని వెల్వరించుట లగ్గని స్వామి వక్కాణించె-నట్లు సేయం
దగు వీలు నాకుం గఱవుకదా - కావుటంజేసి యే నమ్మనీషిం గని ౭

గీ. వారమున నొక్కఘట్టము వ్రాయనేర్తు, బరువు లెన్నేనికల వెట్లు పరువులిడుదు
నెఱుఁగవో ప్రతిసప్తాహ మే నొకింత, వ్రాసి నవజీవనకు నంపవలయు ననుట. ౮

గీ. ఈరచన మాత్మకథయైన నేమి యనుడు, నస్మదాశయ మానందుఁ డర్థ మనియె
నవలఁ గల మందుకొనుడు నయ్యది యెఱింగి, మిత్త్రుఁ డొకఁ డిట్లువల్కెఁ బవిత్రబుద్ధి.

తే. ఆత్మకథ నుగ్గడించుసాహస మదేల, యిట్టినడవడి ప్రాచ్యాలం దెపుడులేదు
వలతు రీబాట పడమటివారు వారి,తోవ లీకొన్న కొందఱుతూర్పువారు. ౧౦

వ. ఇది యుచితంబని తలంతురుగాక! - నేఁ డేమివ్రాకువ్వానేర్తురు? ౧౧

సీ. ఇది ధర్మమని మీర లిపుడు నమ్మినదాని, నెల్లి వర్జ్యమ్ముగా నెంచవచ్చు
నేఁటిసిద్ధాంతంబు పాటించి యొనరించు,పనుల రావచ్చు మార్పాటు రేపు
పెక్కండ్రు మీపల్కు నెక్కుడు మన్నించి, తమనడవళ్ళఁ దత్సమ్మతిముగ
సవరించుకొనుచుంట సత్యమాటను వార,లిద్దానఁ జెడుదారి కేగవచ్చు ౧౨
గీ. నిట్టి హేతువులంబట్టి యిపుడు పూని,నాత్మకథ సంతరించుట నాఁపఁదగదె
యనుడు నప్పల్కు నోరసి మన్మనమునందుఁ,గొంతకొంత విచారించికొంట వలసె.

వ. అయినను ౧౩

సీ. అస్మత్కథన పల్కనభిరుచి లేదు నా, కెడపక యేను సూనృతముగుఱిచి
కడఁగి సల్పిన ప్రయోగంబులె నేఁడు బా,హిరపుచ్చఁ బూనితి, నీప్రయోగ
ములు నాదుజీవనమ్మున నిండియుంటచే, నవ్వానిఁ దెల్పిన నవియ మామ
కీనజీవనకథాకృతిని వహించు; నీ,రచనలోఁ బ్రత్యక్షరమ్మునందు
గీ. నాప్రయోగచరిత్రంబ నాటుకొన్నఁ,జేత యిది లెస్సయని విశ్వసింతు; జగము
నెదుట నీశోధనములెల్ల నిడితినేని, కొంతమేల్ దాని కౌనని యెంతునేను. ౧౪

వ. అది పొగడుకొంట యైన నగుఁగాక – మఱియు రాజకీయ రంగమున నాసల్పిన ప్రయోగముల నీదేశంబ యననేల నాగరకప్రపంచ మెల్ల నేఁ డెఱుంగు – వీని దెస నాచూపునఁగల గౌరవ మత్యల్పము–యివి నా కార్జించిపెట్టిన దగుటం జేసి 'మహాత్మ' బిరుదమున కాపాటివిలువయు నొసంగ – నా కిది పెక్కువిడుత లత్యంతసంతాపహేతు వాయె – దీన నే నుబ్బితబ్బిబ్బైన నిముస మొక్కటియు లేద – కానియాధ్యాత్మికరంగమునఁ గావించిన మత్ప్రయోగముల నావిష్కరించుట కే నెంతయు నుత్సహింతు – నివి యనన్యవిదితంబులు – వీనం జేసియ నాకు రాజకీయరంగమునఁ దగుపాటవం బొదవె – నీయవి సర్వథా యాధ్యాత్మికము లగునయేని వీని వివరించుట న్వినయము విస్తరిల్లుటకుఁ గాక తుళ్ళింతకుఁ దా వెక్కడ ? – మఱియు ౧౫

క. నా పూర్వజీవనము దెసఁ,జూపు న్నిగిడించి తఱచి చూచినకొలఁదిన్
జూపట్టుఁ దొడంగెడి నాలోపంబులె వేలు లక్షలుగఁ దెల్లములై. ౧౬

ఆ. ఆత్మదర్శనంబు నర్థించి పరమేశుఁ, జూడఁ దలఁచి ముక్తిసుఖము వలచి
చేసినాఁడ నెల్లచేఁతల నీముప్ప, దేండ్లనుండి దీక్ష యిగుర్చుచుండ. ౧౭

క. ఇందులకే నామనుగడ, యందలి కర్జంబులెల్ల నాచరితము; ల
స్పందగతి రాజకీయము, లం దూఁకుట కైన నీతలంపులె కతముల్. ౧౮

గీ. మానిసికి నొక్కనికి సాధ్యమైనకృత్య, మెల్లరకు సాధ్య మగునని యేఁ దలంతు
నట్లగుట మత్ప్రయోగంబు లాచరింప, నైతి లాఁతివార లెఱుంగనట్టిరీతి. ౧౯

గీ. ఎల్లరకు నీప్రయోగముల్ తెల్లమగుట, కూడదని పల్కుచుందురు కొంద ఱిలను
గాని యిద్దాన నాధ్యాత్మికప్రభావ, మూన మగునంచు నే నించుకేని నమ్మ. ౨౦

వ. తనకును దన్ను సృజించినవానికిని మాత్రమ వేద్యంబులగు నంశములు కొన్ని
యుండు – నవి యొండొరుల కెఱిఁగింపరాని వగుట తెల్లమ – నా వెలువరించు
ప్రయోగములు తాదృశములు కావు - కాని యవి యాధ్యాత్మికము – లొండె
నైతికము – లేలనా మతసారము నీతి యనందగు – నీకృతిం బెద్దలయట్లు పిన్నలేని
గ్రహింపఁదగు నంశంబుల చేరు – నేను వాని నావేశరహితము వినమ్రము నగు
హృదయమ్ముతో నుడువ నేర్తునేని యితరసాధకుల పురోగమనమున కిం దించుక
పాథేయము లభించు – వెండియు ౨౧

సీ. మత్ప్రయోగములు సమగ్రతాబద్ధంబు,లని వచింపఁగఁజాల, నద్వితీయ
నైపుణి దీపింప నడుపు నిజప్రయో,గావళి * ప్రకృతి రహస్యవేది
యతఁడు తజ్జాతంబులగు మాఱుపాటులే, యంత్యసిద్ధాంతంబు లని వచింపఁ
డవ్వాని యాథార్థ్యమందు సందేహమ్ము, తనకు లేకున్నను దాఁ దటస్థ
తే. భావమే పూనుఁగాని తత్పండితుం డ,హంత సూపింపఁ డొకవేళ నైన సుంత
మత్ప్రయోగంబులన్నియుఁ దత్ప్రయోగ, మార్గమున నుండుననుట సమంజసంబు.

తే. ననుఁ గడుం బరికించుకొంటిని సమస్త,భావములఁ గూర్చి యవధానపటిమ వెలయఁ
దీవ్రపరిశోధన మొనర్చితిని సతంబు,నైన నివియె సిద్ధాంతంబు లనుట కొల్ల. ౨౩

వ. ఏ నొకటి నొక్క వక్కాణింతు – నా కివి సంపూర్ణసత్యములుగాఁ గన్పించు –
నప్పటికిఁ జరమసిద్ధాంతములుగాఁ దోఁచు – నట్లు కానినాఁ డేను వీని నాదరువు
గావించి యేపనియుం జేయనేర – నడుగడుగునం దిది గ్రాహ్య మిది యగ్రాహ్య
మని నిర్ణయించుచు గ్రాహ్యంబు నాదరించితి – లాఁతిదానిం ద్రోసితి – నీచేఁత
యొందనుక నాబుద్ధికి నంతరాత్మకుం దనివి నాపాదించు నందనుక నామూల
సిద్ధాంతముల నంటిపట్టుకొని యుందు. ౨౪

ఆ. తత్త్వముల వెలార్పఁ దలఁచితినేని యీ,కృతి రచింప నిచ్చగింపఁ గాని
వాని ననుసరించి వాటిల్లినట్టి కా,ర్యములచరితఁ దెల్ప నాసపడితి. ౨౫

గీ. అట్లగుట నిల్పినాఁడ సత్యప్రయోగ,చరిత మనునామ మీసర్గజాలమునకు
వెండి సత్యభిన్నములని విశ్వసించు, బ్రహ్మచర్యాదులున్ దీని బలసియుండు.

---

* సైన్టిస్టు.

వ. కాని సత్యంబ నాకు సర్వోత్కృష్టసిద్ధాంతము-దాన నితరసిద్ధాంతము లెన్నేని యిమిడియుండు - సత్యంబన వాక్సత్యము కాదు - మఱి భావసత్యమును - నది యూహ కందెడి సాలంబసత్యము కాదు - పరిపూర్ణసత్యము - సనాతనతత్త్వము-సాక్షాత్పరబ్రహ్మ - మీశ్వరున కసంఖ్యాక నిర్వచనము లుండె - నవి నన్ను భయవిస్మయంబులఁ దోఁగించు - నొక్కొక్కయెడ ముగ్ధుం బొనరించుఁ - గాని యే నతఁడు సత్యస్వరూపుఁడనియ యారాధింతు-వానినింతదనుకఁ గన నైతిఁ -గాని

క. శోధించుచుంటి నే నీ,శోధనమున విడుతు నెల్లసుఖముల మఱి స
మ్మోదమున వేల్తు నేత, త్సాధనయజ్ఞమున నాదుసంహననంబున్. ౨౮

వ. అయిన నెందనుక నీ పరిపూర్ణసత్యము నందఁజాల నందనుక నాబుద్ధికి గోచరించు సాలంబసత్యము నాశ్రయింపక తప్ప - దంతవఱకీ సత్యమ నాకుఁ దోఁపఁజూపు దివ్వెయై నన్నుఁగాపాడు కేడెమై యుండు-నీ తెరువునం బోక యసిధారావ్రతముం బోనిది - కాని న న్నదియ వేగిరమ్ముగా గంతవ్యస్థానమునకుఁ జేర్చు - నదియ నాకుసరళము-దాని నంటిపట్టుకొని పయనించుటంజేసి నా కొండంతతప్పు లణువు లుగాఁదోఁచెడి - నేలయన నీదారి వనటలబారిం బడనీక న న్నేలె - నా కగపడు వెల్గుంబట్టి యేను ముందడుగు వైచితి-మత్పురోగమనమునసంపూర్ణసత్యమూర్తి యీశ్వరుని మేలిమెఱుఁగులు పెక్కుసార్లేను లీలగాఁ గంటి. ౨౯

గీ. జగతి నీశ్వరుఁ డొకరుండె సత్యమనియుఁ, దక్కినట్టిది యెల్ల హుళక్కి యనియుఁ
నహరహంబును రేకెత్తు నస్మదీయ, చిత్తమునఁ బ్రత్యయంబు విచిత్రరీతి. 30

మం. ఆసమై నవజీవనాదిపత్రికలఁ,బఠియించుచున్న నాప్రజ లెల్లవారు
నేరీతి నామది నీనమ్మకంబు, కొనసాగెనో కనుగొందురుగాక
నాప్రయోగమ్ముల నాప్రత్యయముల, నవ్వారు పాలివారగుదురుగాక. 3౧

క. నా కర్గమైనకార్యం, బెకుఱ్ఱనికైన సాధ్యమేయగు నంచున్
వాకొనఁ దగుకారణము ల, నేకంబులు నాఁడునాఁటి కెచ్చుచునుండెన్. 3౨

వ. సత్యాన్వేషణమునకు వలయు నుపకరణములం దెంతబెడిద ముండు నంత నవళ మున్ వెలయు - నవి యహంయువున కసాధ్యములుగాఁ దోఁపవచ్చుఁ - గాని యమాయికుఁడగు బాలునకు సుసాధములు-సత్యసాధకుఁ డణువుకంటె నణఁగి మణఁగి యుండం జను - మానిసియడుగు క్రిందం బడి యణు వడంగు - దానం ద్రొక్కుడువడఁ దగ్గవానిఁగా సత్యశోధకుఁడు త న్నెఱుంగవలయు - నపుడ వానికి సత్యజ్యోతి యగపడు - నిది వసిష్ఠ విశ్వామిత్ర సంభాషణమునం దెల్లమి యగుఁ - క్రైస్తవ మహమ్మదీయ ధర్మములు నైత మిద్దాని సమర్థించు - మఱియు 33

తే. నా రచింపఁగఁబోవు గ్రంథమ్మునందు, నెచటనే నహంతాగంధ మించుకంత
సోఁకునట్లైన మత్పరిశోధనమున, వెలితి కలదంచుఁ జదువరి తెలియుఁ గాక !

సీ. అట్టిచో నాకంటి కగపడు సత్యంపు,రుచి మరీచిక యంట యుచిత; మర్వి
మాదృశుల్ పెక్కండ్రు మరణమ్ముపాలైన, నెల్లకాలము సత్య మిదియ జయము
గాంచి విరాజిల్లుఁగాక తప్పు లొనర్చు, నస్మాదృశున్ మర్త్య నరయుపట్ల
నెవ్వరే నొకవీసమేని సత్యమువిల్వ, నణఁపకుందురుగాక! యస్మదీయ
గీ. కృతి యిది ప్రమాణమని యెవ్వరేని నమ్మ,కుండెదరుగాక!మత్ప్రయోగోత్తరంబు
తెలివిడిగనెంచి ప్రజ స్వబుద్ధిని బలంబు, ననుసరించి ప్రయోగంబు లరయుఁగాక!

వ. ఈమేర కాత్మకథకుఁ జెందిన యుదాహరణములు తప్పక తోడ్పడు నని నా నమ్మిక - యేలయన నాతప్పులను దాఁపక తక్కువచేయక చదువరుల కెఱుక సేయఁ దలంచితి - సత్యాగ్రహశాస్త్ర ప్రయోగముల నావిష్కరించుటయ కాని నామంచితనముం జాటుట నా కభిమతము కాదు - న న్నేను బరికించుతఱి సత్యంబువోలె బెట్టిదుండ నగుట కంగవింతు - నితరులుసైత మట్ల యుంట యేను వలతుఁ - దదీయప్రమాణము ననుసరించి నాకొలఁది నెఱింగి సూరదాసున కైలుఁగెత్తి ౩౬

ఆ. కలఁడె నన్ను బోరయఁగల కుటిలాత్ముండు, దుష్టజనుఁడు లౌల్యదూషితుండు
నెవఁ డొసంగె నాకు నిమ్మేని నతనిన, మఱవఁగల కృతఘ్నమౌళి నైతి. ౩౭

వ. అని వక్కాణింతు - నేలయన ౩౮

క. నాయూర్పుల కన్నింటికి, నాయకుఁ డెవఁ డెతని కేను నందనుఁడ జగ
ద్ధేయున కాపరమేశున, కాయయ్యకు నఖిలతాపహర్తకు నకటా! ౩౯

తే. ఇందనుకఁ జాలదూరమునంద యుంటి, ననువిచారంబు రేపవల్ ననుఁ గలంచు
నిందులకు నావికారంబులే కతమ్ము,లని యెఱింగియు నాఁగలేనైతి వీని. ౪౦

క. ఈపీఠిక నింతటితో, నాఁపెద వాస్తవికగాథ నవ్వలిసర్గన్
జేపట్టువాఁడఁ బాఠకు,లోపికమైఁ జదువుఁ డీప్రయోగచరిత్రన్. ౪౧

సాబర్మత్యాశ్రమము
౨౬-౧౧-౧౯౨౫ }

మోహనదాస్ కరంచంద్ గాంధీ

ఆత్మకథ

ప్రథమ భాగము

౧ జన్మాదికము

క. కలదుగదా! భరతోర్వీ, తిలకం బగు ఘూర్జరాఖ్యదేశము దానన్
దులలేని పేరుపెంపులఁ, జెలువొందుం "గతియవాడు" సిరికిం గుదురై.

తే. అందు గాంధికుటుంబమం దవతరించు, వైశ్యు లాదిని జిల్లరవర్తకంబు
నాశ్రయించిరి కాని తదన్వయంబు, మంత్రితాసిద్ధి వెలసెఁ గ్రమక్రమమున. ౨

ఉ. ఉత్తమచందుగాంధి యన నొప్పెడి నాదుపితామహుండు ధీ
మత్తరహింప మంత్రిపదమండితుఁడై యల "పోరుబంద"రం
దుత్తములెల్ల మెచ్చ నృపు నూర్జితభక్తిని గొల్చెఁ గాని దు
శ్చిత్తులకుట్రచే నతఁడుసేరె జునాఘడు కొల్వుసేతకున్. ౩

క. ఆసంస్థాన ప్రభునకుఁ, జేసె జొహా రాతఁ డెడమచేత, నప్పుడు "నీ
కీసరణి చెల్లునా యిది, దోసముగాదంచుఁ బల్కుదురొకో సభ్యుల్". ౪

తే. అని యొకఁడు వల్క దక్షిణహస్త మర్పి, తం బితఃపూర్వమందె బందరున కింక
లాఁతివెర వెద్దినా కంచు నాతఁ డనియె, నిరుపమానం బహో! వాని నియమశుద్ధి.

క. ఆతని కైదవసుతుఁడై, పూతాత్ముఁడు నాదుతండ్రి పొడమె నతఁడు వి
ఖ్యాతమనీషాబలవి, జ్ఞాతాఖిలరాజ్యతంత్రిచతురుం డయ్యెన్. ౬

సీ. జనులెల్లరును గరంచందుగాంధి యటన్న, పేరఁ బిల్వ నతండు పెంపుమీఱి
నెఱపె నుద్యోగంబు నెఱమంత్రియై పోరు, బందరుసంస్థానమందు నిలిచి
కాత్రె రాజస్థానిక న్యాయసభయందు, సభ్యుఁడై సదమలాచారగరిమ
నది రాజులకును దదన్వవాయులకును, దగవు దిద్దంజాలు ధర్మసంస్థ

తే. రాజకోటకు వాంకనేర్ రాజ్యమునకుఁ, బ్రెగడయై కొంతకాలంబు నెగడె యతఁడు
కాలగతి నందువఱ కుపకారవేత,నంబు గొనె రాజకోటభూనాథువలన. ౭

తే. అతఁడు భార్యావియోగాప్తికతనఁ బెండ్లి,యాడె నాలుగుమార్లు;గుణాఢ్యకుం దు
రీయజాయకుఁ బుత్తలీబాయి కేను, బ్రభవమందితిఁ గడగొట్టుపట్టి నగుచు. ౮

తే. అమలసత్యవ్రతుండు కులాభిమాని, శూరుఁ డౌదార్యమూర్తి నిస్తులితధర్మ
రతుఁడు లంచం బెఱుంగనినుతగుణాఢ్యుఁ, డన జగతిఁ గీర్తికెక్కె నాయనుఁగుఁదండ్రి.

తే. నలువదేఁడులు కడచన్న నాఁ డతండు, సిద్ధపడె నాలుగవభార్యఁ జెట్టపట్ట
నట్లగుటఁ గొంతవిషయపరాయణత్వ, మంటుకొనియుండె నాతని కంట తగదె. ౧౦

సీ. రాజకోట సహాయ రాజకీయప్రతినిధి యొకం డొకమాఱు నిజసరేంద్రుఁ
దూలనాడఁ దొడంగ దోస మియ్యది యంచు, నాతండ్రి వారించి నీతు లాడ
నాగ్రహమంది యయ్యధికారి "పొరపాటు, మన్నింపుఁ డని బలిమాలు"మనిన
నతఁ డియ్యకొనక బంధితుఁ డయ్యె నటులయ్యు, లొంగకుండుటకు వెఱంగు సంది

తే. ప్రతినిధి మదీయజనకనిర్బంధశిక్షఁ, దొలఁచె వ్రీడాభరం బెదం గలఁచివైవ
నల్లవో! యేమి సెప్పెద నాదుతండ్రి, మాననీయసంస్థానాభిమానగరిమ. ౧౧

క. ధనసంచయేచ్ఛ సుంతయుఁ, గనిపింపదు నాదుతండ్రికడ నట్లగుటన్
దినఁ దొడుగ మాకు శేషిం, చిన దెంతయు నలఁతియంచుఁ జెప్పన్వలయున్. ౧౨

క. చదు వల్పమైన నాతఁడు, కుదిరిన లోకానుభూతి గొప్పదియగుటన్
విదళించె గట్టిచిక్కులఁ, జదు రేర్పడ వేలకొలఁది జనముల నేలన్. ౧౩

చ. మతమునయం దతండు బహుమాత్రము శిక్షణ మందఁ డయ్యెఁ గా
ని తఱచు కోవెల ల్గని మనీషు లొనర్చు మతప్రసంగముల్
సతతము నాలకించి సువిచార మొనర్చుటఁ జేసి యందుఁ బాం
డితి గడియించె గీతను బఠించె నతం డల వార్ధకంబునన్. ౧౪

క. చిత్తమ్మున మజ్జననియు, నుత్తమసతి యన్న భావ మొదవెను నాకున్
బత్తియుఁ బ్రపత్తియును రే, కెత్తఁగ నగ్గరిత దేవు నెపుడుం దలఁచున్. ౧౫

క. ఆయమ్మ దేవతార్చన, సేయక బోనంబు నెపుడుఁ జేయద మఱియున్
బాయక విష్ణ్వాలయమున, కేయెడనే ననుదినంబు నేగుచునుండున్. ౧౬

వ. నాయెఱిఁగినంతవట్టు చాతుర్మాస్యము నామె విడువదయ్యె-నయ్యమ్మ కఠినదీక్షా
రక్షితంబులగు వ్రతంబులు సతంబు నిరంతరాయముగా నాచరించు-నెట్టి
యిక్కట్టు ముట్టడించినను దాఁబట్టిన నోము నుజ్జగించుట మజ్జనని యెఱుంగని
కర్జంబు-చాంద్రాయణము నెఱపుతఱి నాకెకుఁ దేవులు సోఁకుటయు నయ్యామ
యమ్మున కామె నేమంబు నేమాత్రయుం జెఱుప నయితిగామియు నెఱుంగుదు-
రెండుమూఁడు కఠినోపవాసమ్ము లా సాధ్వీమతల్లికకు నల్లేరుపై బండినడకం
బోని-వామెకుఁ జాతుర్మాస్యాలయం దేకభుక్తంబ నియమ-మంతం దనివోక
యొక దాన నయ్యమ్మ వాసరోపవాసంబు నాసించె-గొండొకదాన భానుసంద

ర్శనం బైనఁ గాని బోనంబు ముట్ట నను కట్టడిఁ జేసికొనె—నప్పుడు నాపై దోడులం గూడి వేఁడివెలుంగు కాన నయ్యెనని మాయమ్మకు న్విను చుట కేను మిన్ను మానికంబుపైఁ గన్ను నిలిపియుండువాఁడ—నడిజడి కారునం బ్రాయికంబుగా నంబుజ బాంధవుఁడు కంటంబడమి యెల్లరకుం దెల్లంబ యాకస్మికంబుగా లోకబాంధవుఁడు దర్శనం బొసఁగుడు నే మొక్కఁగంతునం బోయి య య్యుదంత మమ్మకు నివేదించువార—మా సుశీల పరుగుపరుగున వచ్చి సిలోనన భాస్కరుఁడు మేఘచ్ఛన్నుఁడగుడు నామె "పోనిండు నేఁడు నాయారగించుట భగవానున కసమ్మతము కాఁబోలు" నని వేఁగుకమై నాడి యింటిపనులఁ జక్కదిద్ద నరుగు—వెండియు

క. కానంబడు వ్యవహార, జ్ఞానము మాతల్లియం దఖండమ్ముగ సం
స్థానస్థవిశేషంబు ల, నూనముగాఁ దెలియు నామె కురుమతి యగుటన్. ౧౮

ఉ. అంతిపురంబునం గల కులాంగన లెల్లరు నామె తెల్వి క
త్యంతము సంతసింతు రప్పుడప్పుడు బాల్యముచల్వ నేను నా
చెంతకుఁ దల్లి వెంటఁబడి చేరితి నాజనయిత్రికిన్ ధరా
కాంతునితల్లికిన్ జరుగు కమ్మనిముచ్చట గుర్తు నేటికిన్. ౧౯

తే. రత్న రుచి హస్తి పంకజారాతి సంఖ్య, నలరు క్రైస్తవశకనిబద్ధాబ్దమందు
దశమమాసద్వితీయమై తనరునాఁట, జననమందినవాఁడ నీ జంపతులకు. ౨౦

సీ. ప్రభవమందిన పోరుబందరుపురమంద, నాకుట్టుతనమెల్ల నడిచిపోయెఁ
బల్లెకూటమునకుఁ బంపిన దృశ్యంబు, కన్నులఁ గట్టినట్లున్న దిపుడు
నెక్కము ల్లల్లించు టెంతేని చిక్కయ్యె, నెంతపాడినఁ దల కెక్కవయ్యెఁ
దోడివిద్యార్థులతోఁ గూడి నాఁడు మా, యొజ్జల దూషించు టొకటితప్ప

తే. నభ్యసించిన దినుమంత యైన నేఁడు, కానరాదయ్యె నిటులైన నకతనఁ జేసి
నాకు నిశితబుద్ధియు ధారణాబలంబుఁ, బూజ్యమని సెప్ప నెంతయుఁ బోలకున్నె.

౨ బాల్యము

తే. బందరు దివాణమున మంత్రిపదము పీడి, న్యాయసభయందు సభ్యమర్యాద వడసి
నాకు నేడేండ్లవయ సున్ననాఁడు చేరె, రాజకోటకు నాతండ్రి తేజు వెలయ. ౧

తే. అతఁడు న న్నప్పురంబునం దలరునొక్క, ప్రాథమికపాఠశాలకుఁ బంపె నందు
నాపఠించిన విద్య నెన్నంగఁదగు వి,శేష మొండేనిలేద యోజించిచూడ. ౨

వ. అంతఁ గ్రమక్రమంబున నే నున్నతపాఠశాలకుం జేరితి - నప్పటికి నాకుఁ
బండ్రెండేఁడుల యీడుండు - నక్కాలంబున ౩

క. బొంకాడి యెఱుఁగ నెన్నఁడు, జంకుదు సిగ్గరుఁడనగుట సంఘముఁగదియన్
బొంకపుఁబొత్తమ్ములుగా, కింకెవ్వరు లేరు నాకు నించిన మిత్రుల్. ౪

ఆ. ప్రక్కనున్న వానిపలకను దిలకించి, నకలువ్రాయు టెఱుఁగ నొకదినంబు
గురుఁడు దీని మప్ప దొరఁకొనెఁ గాని నే, లోఁగనైతి నిట్టి దొంగపనికి. ౫

ఆ. ఇట్టిదుర్గుణంబు లెన్నని తిద్దుచు, నంటియుంట వింటిఁ గంటిఁగాని
యతనిదెస మదీయమగు వినయంబు లాఁ. జన్నమంతయేని సడలదయ్యె. ౬

క. గురువుల యాదేశంబుల, శిరమున ధరియింతుఁగాని చిత్తమ్మునఁ ద
చ్చరితంబులఁ దర్కించుట, యెఱుంగ నేనాఁడు నాకు నిది సాజమగున్. ౭

ఆ. కన్నుఁబ్రాము లెఱుఁగ నెన్నండు నొజ్జల, నీతిమాలి గురులచేత నొక్క
మాటపడుట నాదు మతిమునకున్ దప్పు, పట్టువడియె నాకు నిట్టి నడత. ౮

వ. కావునం జేసి లాఁతిపాత్రంబుల దెసకుఁ జిత్తముం జననీక పాఠ్యగ్రంథములనిరంతరము వల్లించువాఁడ నిట్లయ్యు నొక్కతఱి మజ్జనకసంపాదితంబు పితృభక్తిబోధకంబు నగు శ్రవణచరిత్రం బను నాటకంబుపై నాకన్ను పడియె నంత సద్దానిఁ దుదముట్ట నవధానంబుమెయిం జదివితి నయ్యవసరంబునంద బొమ్మలాటకాండ్రు కొందఱు మామందిరమునకు వచ్చి ౯

క. నేత్రోత్సవకరములఁ బలు, చిత్రంబులఁ జూపి రందుఁ జీఁకుముసళ్ళన్
మాతృపితలఁ గావడి నిడి, యాత్రకుఁ గొనిపోవు శ్రవణునాకృతిఁ గంటిన్. ౧౦

క. ఈ చిత్తరు వాపాత్తము, నాచిత్తమునందు పెద్ద నాటుకొనియె సా
రాచారుఁ డక్కుమారుఁడు, తోఁచెను నా కొజ్జబంతితో నెన యగుచున్. ౧౧

చ. అతఁడు కథావశిష్టుఁడయినట్టితఱిన్ దలిదండ్రు లార్తిమై
సుతుని దలంచుచుం గడుపు చుమ్మలువాఱఁగ నేడ్చుగీత మ
చ్యుతమయి నా స్మృతి న్నిలిచె శోకము పైకొనుమాడ్కి నన్నుఁదత్
కృతికరఁగించె దాని గురుఁడిచ్చిన జంత్రముమీఁదఁ బాడితిన్. ౧౨

మ. సరిగా నత్తఱుణంబునం దల హరిశ్చంద్రావనీపాల స
చ్చరితం బాడిరినట్టువుల్; సరభసోత్సాహంబు దీపింప మ
ద్గురువాజ్ఞం గొని దానిఁ గంటి; నది గింగుర్వెట్టెడిన్ శ్రోత్రగ
హ్వరమం దిప్పటికేని; దోఁచె నది నాభావంబు నువ్వెత్తుగన్. ౧౩

ఆ. ఆపరిదర్శనంబు ననిశంబుఁ దిలకింప, నిచ్చ నోడమేఁ గాని యెన్నిసార్లు
జనకుఁ డాజ్ఞ నిచ్చు స్వాతంత్ర్య మేపాటి, కలదు నాకు దానిఁ గాంచు టెట్లు. ౧౪

తే. అని తలఁచి వేఱొకం డుపాయంబు లేమి, నాహృదయరంగమంద తన్నాటకంబుఁ
గోటిమార్లు పరిదర్శించికొంటి నేన, నిరుపమానందసామ్రాజ్యనేత నగుచు. ౧౫

క. నిత్యంబు హరిశ్చంద్రు, స్తుత్యపథం బూని గుణనిధుల్ జయపెట్టన్
సత్యంబు పల్కి- జను లా, సత్యముఁ గనరాదె యని మనంబున నెంతున్. ౧౬

క. ఆ యనఘునిగతి సత్యముఁ, బాయక తద్ధర్మమూర్తిభంగి విపత్తుల్
మాయించు టొప్పునుసభి, పాయము సన్నావరించె బంధుర మగుచున్. ౧౭

క. ప్రత్యక్షరంబుఁ దత్కథ, సత్యము సత్యం బటంచు స్వాంతములోనన్
బ్రత్యయము గల్గె నలజడి, యత్యంతం బగుఁ దలంచునంతన దానిన్. ౧౮

మం. ఇపుడు లోకజ్ఞాన మెచ్చిన కొలఁదిఁ, దర్కించి తర్కించి తలఁచినకొలఁదిఁ
జరిత కందఁడు హరిశ్చంద్రుఁ డటంచుఁ, దోరంబుగా నాకుఁ దోఁచుచున్నయది
శ్రవణుండు నల హరిశ్చంద్రభూవిభుఁడుఁ. జింతింపఁ దనకు సజీవసత్యముల
తన్నాటకంబు లిత్తఱిఁ బఠించినను, వెనుకటివలె నే ద్రవింతు నిక్కువము. ౧౯

***

3 బాల్యవివాహము

ఆ. ఈ వివాహఘట్ట మావిష్కరింపక, మఱుఁగు సేఁత నాదు మదికి నింపు;
కాని దీన నిట్టి గరళంపుముద్దల, మెక్కవలయు నేను పెక్కుమార్లు. ౧

క, పొగడఁదగుకతల నిటఁ బలు,వగల న్గొనియాడి చెడ్డవాని న్వాడ వీ
లగునే నిజమున కే నూ,డిగముం బొనరింతు న్సని డిందనిబత్తిన్. ౨

క. పదమూఁడువత్సరంబుల, యదనన్ నాపెండ్లి జరిగె నని కబ్బమునం
గదియించుట సంతాపా,స్పదమగు విధి యయ్యొ నేమిపల్కుదు నింకన్. 3

వ. నేఁడు నాకాపుగడకు సగ్గంబై నాఁటినాయీడుగల్గి వెల్గొందు కుఱ్ఱలం జూచు
తఱి నావివాహవృత్తాంతము తలఁపునం బొడ నాదుర్దశ కెంతయుఁ జింతిల్లి యేత
దనర్థంబునకు దవ్వైన యవ్వారి నవ్వారిగాఁ గొనియాడు చుందుఁ-గొండిక నాఁట
జరిగిన నాపెండిలి స్మరింప నెట్టి నైతిక విధియుం గానరాదయ్యె-పెండియు ౪

సీ. క్షత్రియవాడలోఁ గలవు ప్రధానంబు, పెండిలియనుపేర రెండు విధులు
తొలుతొల్తఁ బిల్లల తలిదండ్రు లుద్వాహమునకునై కావించికొనెడి నియమ
మాద్యసంస్కార, మయ్యది దురతిక్రమం, బగుఁ; గాని పెండిలి ముగియులోనఁ
గుఱ్ఱవాఁడు సుతులఁ గోల్పోయినఁ గుమారి, వైనవ్యదుర్దశావశ్య కాద

తే. తఱచుగా నీప్రధానగాథల నెఱుంగు, పిల్ల లుండరు; నాకట్టి వింత యంతు
ముగిసెనఁట మూఁడు మాఱ్లందు మొదటిపాప లిద్ద ఱేసంవుగొట్టియో యెగిరిరంట.

తే. నాతృతీయప్రధానంబునాఁటి కేడు,వత్సరమ్ముల వయ సున్నవాఁడఁగాని
దానిఁగూరిచి నాతోడఁ దల్లిదండ్రు,లెఱుక గావించిరో లేదొ గుఱుతు సున్న.

సీ. ముప్వుర మన్నదమ్ముల మేము; జరిగె నిం,తకుమున్న పెద్దయన్నకును పెండ్లి
నాద్వితీయాగ్రజునకును నాపెదతండ్రి, సుతునకు నాకు నౌత్సుక్య మలర
నొకముహూర్తమునందె యుద్వాహ మొనరింప, నిశ్చితమయ్యె; నీ నిర్ణయమున
మా మంచిచెడ్డల మదినెంచఁ బనిలేదు, మాసమ్మతియు నసమ్మతియు నరయు

తే. నక్కఱయు లేదు పెద్దల; కందు వారి, కానుకూల్యము నల్పవ్యయంబు నొప్పు
టొక్కటే చాలు నితరంబు నూహసేయ, రెంత సాహస మీకర్జ మెంచి చూడ.

క. హైందవసంసారమ్ముల,యందు వివాహంబటన్న నంతంతలతో
డం దీఱ దిచ్చువారలు, నం దెడువా రడఁగిపోదు రక్కార్యమునన్. ౮

క. అర్థమ్మును గాలమ్ము ని,రర్థకముగ నెచ్చపెట్టి యాడంబరముల్
వర్ధిల్లఁజేయ నుభయులు, వ్యర్థస్పర్థాసమాశ్రయులు గాంతు రహో! ౯

క. విందుల వింతల మేళము,లం దాళమ్ములను బట్టలం బొట్టల న
న్నందగు నగనాణెమ్ములఁ, గ్రిందుగ సమకూర్తు రహముకల్ చెలరేఁగన్. ౧౦

ఉ. శ్రోతలు మేల్ బళారె! యనుచు న్దలలూఁపిన నిస్సియంచు బల్
రోఁతవెలార్చినం గనక ఱొప్పుచు గొంతులు చీలునట్లు సం
గీతము పాడి రోగములకింకరులై పొరుగిండ్లవారికిన్
యాతన దెచ్చిపెట్టెద రహర్నిశము న్మఱికొంద ఱిత్తఱిన్. ౧౧

క. కిమ్మనక భరింతురు పా,ర్శ్వమ్ములఁ గలవార లీ యసహ్యమ్మును వా
రు మ్మొం దీ యల్లరి నా,గమ్మును గావింపవలయుఁ గావున నవురా! ౧౨

తే. వెచ్చమా తగ్గు విభవమా హెచ్చవచ్చు,ననుచు మాపెద్దవా రెల్ల రరసి యరసి
యేకవారంబ యీపీడనెల్లఁ బాఱఁ,ద్రోల నెంచిరి చెలులు బంధుగులు మెచ్చ.

వ. అదియుంగాక మజ్జనకుండును దదగ్రజుండును జరాభార పీడితులగుటయు, వారు
నెఱవేర్పందగిన శుభారంభంబు లింతకు వెలిగా నన్యంబులు కానరామియు,

ముదిమిబ్రదిమియం దెల్లరకుఁ దమపిల్లల ముద్దుముచ్చటలం దిలకించు నభిలాటంబు వొడముట సాజంబగుటయు, మా వివాహంబు లోకాపవాదము నడుచుటకుఁ గారణంబులయ్యెఁ-బూర్వోక్తప్రకారంబున వైవాహికకృత్యంబులు దిద్దం గతిపయమాసమ్ములు చెల్లె-నీసందడిఁ గాంచి నే నాగామి విశేషమ్ములఁ బసివట్టి

ఆ. ఆట లాడికొందు నప్పిల్లతోఁ గూడి, యందలంబు లెక్కి విందుఁ గాట
మంచిదుస్తులఁ ధరించి కులుకుచుందు, ననుచు నుబ్బినాఁడ నగ్గలముగ. ౧౫

ఆ. రాజకోట విడిచి రంగదానందతు, రంగమంబు నెక్కి చెంగలించి
యగ్రజున్కుఁ గూడి యరిగితి మామాత్మ, భూమియైన తత్ *సుదామపురికి. ౧౬

సీ. ఒకయయ్య చెంత సేవకుఁడౌట మాతండ్రి, కలవిగాదయ్యె మ మ్మనుగమింప
నెట్టెటో సెలవు నొక్కింత నార్జించి తాఁ, బయనమయ్యెను బోరుబందరునకు
దారిలో శకటంబు తలక్రిందులై కూల, నతనిమేనెల్ల నుగ్గయ్యె నకట!
క్షతగాత్రుఁడైన మజ్జనకుఁ జూచినయంత, మాసంబరంబెల్ల నోసరిల్లె

ఆ. నిట్టిచెట్ట మమ్ము ముట్టడివైచిన, నాఁగదయ్యెఁ బరిణయప్రయత్న
మేను బెండ్లివేడ్కలోన మునింగి చిం, తింపనైతిఁ దండ్రితీపుమోపు. ౧౭

క. తలిదండ్రులదెస నాకుం, గల దెంతయు భక్తి; దానికంటె లవంబుల్
వెలితిపడఁబోదు భోగం, బులపైఁ గల రక్తి; యుక్తముగ నూహింపన్. ౧౮

ఆ. ఇంక నెఱుఁగనైతి నే సుఖమంతయు, నీఁగి కన్నవారి కెల్లవగలఁ
దగుసపర్య సేఁత ధర్మమ్ము లన్నింటఁ, బ్రథమగణ్య మన్నపాడి తెఱఁగు. ౧౯

తే. మామకీనంబు నింద్యమై మలయుభోగ, తృష్ణకున్ బుద్ధి సెప్ప వర్తిల్లె నొకటి
యదిమనశ్శల్యమై నాఁడు మొదలు నన్నుఁ, గరము వేధించు ముందుతత్కథవచింతు.

క. ఓసీ! కోటియుపాయము, లారసి పన్నెదవుగాక! యకలంకంబౌ
వైరాగ్యము లేకుండిన, నేరవు త్యాగంబు వడయ నీ వెన్నటికిన్. ౨౧

వ. అని నిష్కులానందుఁడు రచించిన గీతంబును బాడునప్పుడు వినునప్పుడుం దలఁపునం బొటి తద్దుర్విషయంబు నన్ను లజ్జావశుం జేయుచుండు-నది యట్లుండె. ౨౨

క. నలఁగియు గాయమ్ములతోఁ, గలఁగియు నగుమోము వెట్టి కావించెను బెం
డిలితంతునెల్ల జనకుం, డల దృశ్యము కనులఁ గట్టినట్టుల యుండున్. ౨౩

తే. చిఱుతపాయంబునం బెండ్లి సేయుకతన, మజ్జనకు నిట్లు తీవ్రవిమర్శ సేయ
సాహసింతు నటంచు నాఁ డూహపడితి, నోటు? సకలంబు నా కపు డొప్పియుండె.

* పోరుబందరు.

ఆ. పెండ్లియగు నక్క పిల్లయు నేనుఁ గూ, ర్చున్న తెఱఁగు నాఁడు సన్నికల్లు
త్రొక్కినట్టిజాడ మఱ్ఱునఁ బోసెమ్మ, గ్రోలు లీల మఱపు రాలఁ బడదు. ౨౫

క. మా యాలుమగలు సంసృతి, సేయన్ దొరఁకొన్నభంగి చిత్రము వోలెన్
నాయెట్టయెదుట నున్కిం, బాయక యీనాఁటికేని భాసిలుచుండున్. ౨౬

సీ. ఆ తొలిరేయి నోహో! తూర్పుపడమరల్, గుర్తింప నేరని కుఱ్ఱజంట
మొనసి సంసారసముద్రగర్భమ్మునం, దు నమాంతముగ నొక్కదూఁకు దూఁకె
నారేయికర్తవ్యమంతయు నాకు మా, నదినె బోధించెఁ బావనగుణాఢ్య
నాకొమ్మ కెవ్వ రా పోకడ ల్మప్పిరో, యిసుమంతయేని నా కెఱుకపడద
ఆ. యెఱుఁగ వేడనైతి నెన్నఁడు ముందైనఁ, గోరనలయనన్నుకోర్కె లేను
మాకు సిగ్గు నిరుపమాన, మన్యోన్యము, భావలోకసిద్ధి యబ్బ దెపుడు. ౨౭

క. అమ్మగువతోడ నే నిఁక, నెమ్మెయి మాటాడు టాదవు నెయ్యది వక్త
వ్యమ్ము వధూనీసాహా, య్యమ్మ న్ననుఁ జేర్పదయ్యె సతిదూరంబున్. ౨౮

వ. అప్పట్ల నిక్కముగా నెట్టి శిక్షయు నక్కఱకు రానేరదద్దానిఁగూర్చి నొకింతయే నావశ్యకము లేకుండఁజేయఁ బురాభవసంస్కారంబు లెంతయు సమర్థంబులు—కావుటంజేసి కాలక్రమంబున మాకుఁ బరిచయము వర్ధిల్లి శంకాతంకంబు లెఱుఁగని సల్లాపములు బలియఁజొచ్చె. ౨౯

తే. హెచ్చులొచ్చులు లేక మాయీడు తుల్యమైన నేమాయె నించుకయేని మసల
కేను జాగింప దొరఁకొంటి నింతిమీఁద, దార యెఱుంగిని గరునంపుటాగితసంబు.

* * *

౮ యాజమాన్యము

శా. నాకుం బెండిలియైనకాలమున నానానీతులంగూర్చి సు
శ్లోకుల్ వ్రాసెడు పత్రికల్ వెలసి వచ్చున్ స్వల్పమూల్యంబునన్
సాకల్యంబుగ వాని నేఁ జదివితిన్ సంప్రాప్తమైనప్పు డం
తేకస్త్రీవ్రతచర్య ధర్మములలో నెచ్చంచుఁ బల్కంబడెన్. ౧

క. అది ముద్రవోలె నామది, నదికెన్ మఱి సత్యదాస్య మస్మద్వ్రతమై
కుదురుకొనియుండుటన్ బర, సుదతీస్నేహము నభఃప్రసూనమ నాకున్. ౨

వ. వెండియు నేకపత్నీవ్రతంబును ద్యజించుటయు నవ్వయసునందు నా కసాధ్యంబైన నవ్విచారంబు నా కొండుచెట్టకుం గతమయ్యె—నెట్లన ౩

తే. ఏకపత్నీవ్రతంబు నేనిట్లు నెఱప, నానెలంత పాతివ్రత్య మూనవలదె
యని తలంచితి నియ్యూహ మట్టె పెరిఁగి, యువిదపై నాకు సందియం బొదవఁజేసె.

క. ఆయమచిత్తం బెఱుఁగఁగ, నాయధికారంబు నేర్పునఁజూపితి దో
షాయత్తచరిత్రఁగ మజ్జాయను శంకింపఁదగిన సడిలేకున్నన్. ౫

క. నాకన్నంతయు నచ్చెలి, పోకడపై నుండు నెల్లపుడు; సందేహ
వ్యాకులితచిత్తులకు నేలా కావలెఁ గార్యకారణాన్వయ మిస్సీ! ౬

క. ఇరుగిండ్లకుఁ బొరుగిండ్లకు, నరుగం దగ దస్మదాజ్ఞ నందక నీ వం
చలలేకయ శాసించితి, గరిత; నిదియ బీజమయ్యెఁ గలహంబునకున్. ౭

చ. ఇది యొక బందిపై వెలసె నింతికి, నిట్టికడిందికర్జముల్
ముదితసహింపదయ్యెఁ, దనముచ్చట హెచ్చినచోటికేగ నా
ముదలఁ దొలంగె, నట్లగుట మ్మమ్మురమయ్యె మదీయకోప, మా
సుదతిస్వాతంత్ర్యాగరిమ సుస్థిరమయ్యె, నిఁకేమి సెప్పుదున్. ౮

వ. నాఁడు క్రొంగ్రొత్తకాఁపురంబులు గడపు మాకు నొండొరుల ముచ్చటలు నిప్ప
చ్చరంబయ్యె. ౯

ఆ. నిక్క మరయ నాదు నిర్బంధచర్యల, సరకుగొనక తలఁపుజాడఁ బట్టి
పొలఁతి మెలఁగు టెట్లు పోలని చేఁతయా, నరక నెఱపఁదగునె దొరతనంబు. ౧౦

క. ఊరేగింపులఁ జూడకు, పేరంటంబులకుఁ బోకు ప్రేముడికత్తెన్
దారుకొనఁబోకు గుడికిం, జేరకు మను చట్టమే సుశీల భరించున్. ౧౧

క. నాసతి నే శాసించిన, నాసతి నా కానయిచ్చు టర్హంబకదా
యీసత్యమ్ము నెఱుంగక, చేసితి మగపెత్తనంబు చేడియమీఁదన్. ౧౨

వ. చదువరులు మాజీవితంబెల్ల నిట్టి సందడికయ్యంబులకు వియ్యంబు సూపెనని
యూహింపకుందురుగాక-నిష్క-ళంకమగు పేర్మియ లేమయెడ నావిధించు నిర్బంధ
మునకు మూలంబు-నాయిల్లాలి నెల్లపొలఁతులకు నొజ్జబంతిం జేయవలయు నను
నాస నాకు మిక్కుటంబు-కాన ౧౩

ఆ. నిప్పువంటి నడత నేరిచి నాకన్న, దెల్ల నెఱిఁగి పనుల నిచ్చలందు
నాకు వేఱుగాక నారాణి రాణింప, వలయు నన్న కోర్కి బలిసె నాకు. ౧౪

సీ. కస్తూరిబాయి కీ కాంక్ష యున్నదొ లేదొ, యించుక యేని నే నెఱుఁగనైతి
వ్రాలైన నెఱుఁగ దవ్వనిత, మాయామర్మ, పతిగాదు, స్వాతంత్ర్యవాంఛఁ బెంచు

నభినివేశం బున్నయతివ. మితాలాప, చదువులేమికిన్నై విచారపడదు
చదువుకై నాసల్పుజతనంబు గని యైన, విద్యాభిలాష చూపింపఁబోదు
తే. నాకుమాత్రము తద్వాంఛ ననయఁజాఁగె, నాకెయే నాదుప్రేమకిల్లె తనర్చఁ
గాన నమ్మానినియు నవ్విధాన నన్నుఁ, జూడవలెనన్న కోర్కె నన్వీడదయ్యె. ౧౫
క. మా కన్యోన్యప్రేమము, లేకున్నను నిత్యనిర్వ్యలీకప్రణయం
బేకాశ్నైన నుంటన్, నాకోరికి తీవ్రవేదనకు ద వ్వయ్యెన్. ౧౬
సీ. భార్యానురాగం బపారమై నెలకొంట, బడినైన నాకదే గొడవ రేఁగి
దినకరుం డపరాంబుధిని బ్రుంగు టెప్పుడో, కాసంతచీఁకటి క్రమ్ము టెప్పుడో
యడరి లేజవరాలికడ వ్రాలు టెప్పుడో, మించుఁబోఁడిని గుస్తరించు టెప్పుడో
చెలువచిన్నారిచూపులఁ గాంచు టెప్పుడో, జిలిబిలిసరసముల్ చిమ్ము టెప్పుడో
తే. యని నలంగితి దుర్భరమావియోగ, మవసరం బున్న లేకున్న నవియు నివియుఁ
గల్లవొల్లులు వల్కి వాల్గంటి కేను, ఉప్పవడనీయ నద్దమరేయినటుకు. ౧౭
తే. మితి యెఱుంగక యిటు పొలమేర దాఁటి, మూరిఁబోయిన నాబాల్యమునకు దోడు
నాకుఁ గర్తవ్యకాంక్షయ లేకయున్న, నెట్టిచెట్టకు నగ్గమై యేడ్తునొక్కొ. ౧౮
పం. బికారినై దురంతరోగపీడ స్రుక్కి యుందునో
యకాలమృత్యుఘోరవక్త్రమందుఁ జిక్కియుందునో
యిఁకెట్టిసంచరచ్ఛవత్వ మేపుసూపఁగాఁ బ్రపం
చకం బిసీ యటంచు రోయ స్రగ్గిమ్రగ్గి యుందునో. ౧౯
వ. కాని ప్రతిదినంబును గాల్యకృత్యములు విధిగా నిర్వహించుటయు స్వప్నమందేని దబ్బఱలాడకుంటయు నాముఖ్యవ్రతంబులు—కాన నన్నుఁ బెక్కుమాఱు లీరెండవ నియమంబ యుద్ధరించె – నది యట్లుండె. ౨౦
తే. పొదలె నుత్కంఠ భార్యకుం జదువు నేర్ప, నేమిలాభంబు భోగేచ్ఛ యించుకేని
కాలము ననుగ్రహింప దక్కమలనేత్రి, కిచ్ఛయా లేదు నెఱవేర్చు టెట్లు దీని. ౨౧
క. పై పెచ్చు రాత్రులం దే,నీపని సాగింపవలయు నెవ్విధిఁ బెద్దల్–
దాపున మాటాడుదు నే, నోపఁగదా వారిచెంత నుంటకునైనన్. ౨౨
తే. నాఁడు నేఁడును గత్తియవాడునందు, నువిద కవరోధ మర్యాద యున్నకతన
జవ్వనంబునఁ గస్తూరి చదువుజతన్, మక్కటుకు రాక మివుల వమ్మయ్యెనకట. ౨౩
తే. [illegible]ంచిన కామాంధ మంతరించి, సుంత యెఱుక సమీపించు నంతలోన
లోకయాత్రా సమారంభ లోలబుద్ధి, వోడమి యవకాశ మింతేని వడయనైతి.

క. గురుకడఁ జదివించుటకై, నెఱపిన జతనంబు సెడియె నెలఁత తుదకు ను
త్తరము లిఖించుటకును గుజ్జరాతిపొత్తంబుఁ జదువ శక్తి గడించెన్. ౨౫

క. ఆ యున్మత్తప్రేమకు, నీయకొనక యుందునేని యీనాఁడు సుధీ
గేయంబగు వైదుష్యం; బాయమకుం గుదిరియుండు నని యూహింతున్. ౨౬

క. ఆమె కపుడున్న విద్యా, వైముఖ్యముఁ బాపి యుండువాఁడ విశుద్ధ
ప్రేమకు నజయ్యకార్యం, బీమహి లేదంచుఁ దలఁతు నేఁ జిత్తమునన్, ౨౭

క. లాలసబారిం బడు నన్నేలె నొకం డంటిఁ దొల్లి; యింకను నుడువన్
బోలిన విశేష మున్నది, యాలింపుఁడు విన్నవింతు నద్దాని నిటన్. ౨౮

క. నమ్మించెను బలుదృష్టాం, తమ్ములు న; న్నవఁడు విమలతరనిష్ఠాయో
గమ్ము విడునం డతని దైవమ్ము కటాక్షించుఁ దుది కవశ్యం బనుచున్. ౨౯

వ. ఎట్టులన హిందూసంఘమునం దతిబాల్యవివాహదురాచారం బున్నను, దాన
జనించు నుపద్రవంబుఁ గొంతవట్టు తొలఁగింప జననీజనకులు నూతనవధూవరు
లకుం దఱచు వియోగంబ సమకూర్తు- రయ్యాచారంబు మాయందును
బ్రయుక్తంబయ్యెఁ- బరిణయానంతరము చెల్లిన వత్సరంబులైదింట మా జంట
కూడియున్న కాలంబు మూఁడేండ్లకు నిక్కంచ నేరదు-మా కలయికయందైదాఱు
మాసమ్ములు నిండియు నిండకమున్న పుట్టినింటివారు కస్తూరిబాయి కాహ్వాన
మంపెడివా-రప్పిలుపు లప్పుడు నాకుఁ దీవ్రవేదనాజనకంబులై యుండెడివి-కాని
మా యాలుమగల నవియ బ్రదికించె ననుట నిక్కవంబు-వెండియు 30

ఆ. చదువుకొఱకు నేను బదునెన్మిదవయేఁటఁ, జేరినాఁడ నాంగ్లసీమ కదియ
మాకు దీర్ఘవిరహ మంత్రమై నేర్పె వి,యోగసహనశక్తి నుభయులకును. 31

ఆ. ఇంగలాండు విడిచి యింటికిఁ జేరిన, పిదప నైన మాకుఁ గుదురదాయె
నాఱునెలలకొలఁది మీఱినకాలంబు, విషయసౌఖ్య మనుభవించు వీలు. 32

వ. ఏలనా నక్కాలమునం దాసులోని దారంబువోలె రాజకోటకున్ బొంబాయికిఁ
దఱచు పేరెమ్ములువాఱుట నాకుఁ దప్పనిపనియయ్యె. 33

ఆ. అవల దక్షిణంపు టాఫ్రికా పయనంబు, కూడివచ్చె దానితోడ నాకు
విషయసౌఖ్యవార్ధి వీచీపరంపరా, హతులఁ గడచు భాగ్య మగ్గపడియె. 34

* * *

౫ ఉన్నతవిద్యాభ్యాసము

తే. పరిణయమునాఁటి కున్నతపాఠశాలఁ, జేరితి నటంచు మున్నె భాషించియుంటి
నేను నాయన్నలిద్దఱు దానియంద, చదువుచున్నార మయ్యవసరమునందు. ౧

క. రెండవయన్నకు నాకున్, బెండిలితో నొక్కయేఁటివిద్య నశించెన్
వెండియు నయ్యగ్రజుఁ డెన్నండును విద్యాలయంబునకుఁ జనఁడయ్యెన్. ౨

క. హైందవసంసారమ్ముల, యం దెందఱు కుఱ్ఱవార లకటా నేఁడీ
చందంపు దుర్దశ న్వగఁ, బొందుచునున్నారొ దైవమునకే తెలియున్. ౩

వ. మదీయవిద్యావ్యాసంగముమాత్రము తదనంతరము నిరంతరాయముగాఁ జాగుచుండెఁ - బాఠశాలయందు మందబుద్ధి యను మచ్చ నాకు లేదయ్యె - నొజ్జలకు నాదెసఁ గూర్మి మిక్కుటంబు - వారు నావిద్యాశీలంబులఁ గూర్చి తలిదండ్రులకుఁ బంపు కిల్లాకు నందెన్నఁడును జెడ్డవ్రాఁత కానంబడదాయె - నంతియ కాకయే నాయాయి కక్ష్యలయం దదృష్టవశంబునం జేసి బహుమానమ్ముల విద్యార్థివేతనమ్ములఁ బడయఁగల్గితి - నాబుద్ధివైశద్యముపట్ల నాకుఁ దృప్తి లేకుంట నిట్టి సమ్మానంబులు ప్రాప్తించు తఱి నబ్బురపడుచుండువాఁడ - నిట్లుండియు ౪

క. శీలమ్మునయం దన్యుఁడు, వ్రేలుమడఁచి చూప నెట్టివీలును గలుగం
జాలని లీలఁ గడుంగడు, మేలుకొని చరింతుఁ బ్రీతి నిమేషమునందున్. ౫

క. నలుపంతి దోఁగు పోఁగిన, జలజల నా కనుజలము జాల్కొను నీక నొ
జ్జలు నను శిష్యాగ్రణిగాఁ, దలఁచినతఱిఁ గల్గుసిగ్గు తరమే నుడువన్. ౬

ఆ. ఒక్కమాఱు నన్ను నొజ్జలు దండింప, నపుడు శిక్ష కడలనైతిఁ గాని
దండ్యమైనయంత తప్పుసల్పితినంచుఁ, బ్రజ తలంచు ననియ పనవినాఁడ. ౭

క. ఒండగు తరగతియందో, రెండవ తరగతినొ యిది జరిగె నిట్టిద వే
ఱొం డేడవతరగతియం, దుండినతఱి జరిగె నప్పు డొజ్జలలోనన్. ౮

వ. ప్రధానమ్మై గిబ్బా యనునతండు వెలయు - నయ్యయ్యవారు ౯

క. అంతేవాసుల దెసఁ దా, నెంతే నాదరముచూపు నెల్లప్పుడుఁ గా
సంతయు నేమము దాఁటఁడు, మంతు గనిన శిక్షకుండు మాబడిలోనన్. ౧౦

క. ఆయన మాకు శరీర, వ్యాయామంబును గ్రికెట్టునాట విధించెన్
నాయిచ్చ వీని మెచ్చదు, వాయని బిడియంబు గల్గువాఁడను గానన్. ౧౧

వ. మఱియు దేహపరిశ్రమంబునకును జదువునకును సంబంధ మావంతయు గానరా
దని యత్తఱి నాకొక దురభిప్రాయం బత్తియుండె–గాని విద్యావిధానమునందు
మానసికశిక్ష కెంత ప్రాధాన్యముండు నంత శారీరకశిక్షకును వలయు నను
నర్థంబు నేఁ డెఱిఁగితి–నది యట్లుండె. ౧౨

క. అందందుఁ బచ్చబయళ్లుల, యందుఁ గడఁకదవ్వు నడుచు టది యుత్తమమం
చుం దెలిసి నిత్యజీవిత, మందుఁ బ్రయోగించినాఁడ నమ్మరియాదన్. ౧౩

వ. దానంజేసి పాఠశాలయందలి వ్యాయామంబు వదలుట నా కనర్థదాయకము
గాదయ్యె–నడకయ నాకు వలయు దేహదార్ఢ్యమును బ్రసాదించె–మఱియు ౧౪

క. మాయయ్యకుఁ బరిచర్యలు, సేయుతలం పెక్కుడగుటచేతన దేహ
వ్యాయామ వాంఛ తొలఁగం, ద్రోయవలసివచ్చె నాకు దుర్వ్యాసముగన్. ౧౫

క. విడుదల గంటం గొట్టుడు, బడి విడి శరవేగ మడరఁ బర్వెత్తి కడుం
గడు బత్తిం బరిచర్యలు, నడుపుదుఁ దండ్రికి ముదమ్ము నాట్యము సేయన్. ౧౬

ఆ. అయ్యకూడిగంబు నాచరించెడిపట్ల, నన్ను నడ్డగించుచున్నదాని
వదలనిం డటంటి వ్యాయామ శిక్షను, వినఁడ గురుఁడు నాదు విన్నపంబు. ౧౭

ఆ. మందవాసరమ్ము మాపటి వేళ నా,కపుడు తప్పదాయె నాటలాట
దాపరించె నొక్కతఱి ఘోరజీమూత, పటలకబళితాభ్ర భాగమగుచు. ౧౮

తే. చెంతలేదయ్యె గడియార, మంతుపట్ట, దాయెఁ గాలంబు, కనుఁబ్రామె నబ్దనిచయ
మట్టె బడిఁజేర నందొక పిట్టయేని, గంటఁబడదయ్యె నపరాధ మంటుకొనియె. ౧౯

వ. మఱునాటిదినంబునఁ బ్రధానాధ్యాపకుఁడు రాకరాముల పట్టికం బరికించి యోయీ
నిన్నటి సాయంసమయమునం దీ వేల రావైతి వని నన్నడుగ నేఁ గలరూపెల్ల వెల్ల
డించితి– నతఁడు మద్వచనంబు విశ్వసింపక నాకార్థికశిక్షగా రెండణాలువిధించె–
నయ్యవసరమునం దేను ౨౦

క. వచ్చెఁగదా కల్లరి యను, మచ్చ యటం చడలు సెంది మద్గురువునకున్
నచ్చునటు లేమి పల్కుదు, నిచ్చో నాచరణయోగ్య మెయ్యది నాకున్. ౨౧

క. అని వగచి సత్యమును న,మ్మినవాఁ డెవఁడేని ప్రతినిమేషంబుఁ బరా
కునకుం గరంబు దవ్వై, యునికి వలయు నం చెఱింగి యూఱటగంటిన్. ౨౨

క. చదువుతఱి నేమఱిల్లుట, కిదియే మొదలయ్యెఁ దుదయు నిదియే యయ్యెన్
బదపడి నిక్కమెఱుంగుట, సదయుండై గురుఁడు సొమ్మొసఁగి మన్నించెన్. ౨౩

తే. అంత నాతండ్రికోర్కెపై నయ్యవారు, సెలవొసంగిరి వ్యాయామశిక్ష విడువ
నాకు నీపనిపై నిచ్చ లేకయున్న, నష్ట మింతేని రాదయ్యె నడకయుంట. ౨౪

వ. కాని వ్రాయసము చదువునం దొకపాలు కాఁజాల దనువెడఁగుఁదన మొండు నా కపు డుండుటంజేసి యద్దాన నా కొదవిన కీడు మిక్కుటంబు-పిమ్మట దానిం దొలఁగింప నాపడిన పాట్లెల్ల వమ్మయ్యె - నందంధుఁ గొందఱ యందమును చిందు వ్రాలం గాంచినతఱి నాకు లజ్జ పైకొని పశ్చాత్తాప మనుభూతమయ్యె - జిఱుతనాయంబు నాఁటి యీలోటు సవరింప నావల నా వశంబుకాదయ్యె- వంకరటింకర వ్రాఁత యసమగ్రమగు విద్యకు గుర్తని యే నూహింతు. ౨౫

ఆ. ముద్దుగుల్కు నాణిముత్యాలపోలిక, వ్రాలు వ్రాయునేర్పు వడయుకొఱకు
నన్నుఁజూచి యెల్ల పిన్నలు శ్రద్ధవహింతురిగాక కడు రహింతురిగాక. ౨౬

వ. అది యట్లుండె. ౨౭

సీ. పేరుకొంటినిగదా! పెండ్లిసంబరముతోఁ, దుదముట్టె నొకయేఁటి చదు వటంచు
నీ లోటు సవరింప నాలోచన మొనర్చి, పైతరగతికి సన్ బంపి రొజ్జ
లరయేఁటితోఁ దృతీయమ్ము పూర్తియొనర్చి, పిదప నాల్గవకక్ష్య గుదురుకొంటి
నద్దానఁ బాఠంబులం దనేకంబు ల, ధ్యాపనం బొనరింతు రాంగ్లమంద
తే. యగుట నుక్కిరిబిక్కిరి యయ్యె నాకు, నింత పేరాస వలదంచుఁ జింతచేసి
వెండియుఁ దృతీయకక్ష్యకే వెడల నిచ్చ,పడియు నవమానభీతి వెల్వడకయుంటి.

క. అదిగాక మత్పరిశ్రమ, మది నమ్మకదా గురుండు మాఱిచె న న్ని
ట్లిది యెన్నక వెన్నిచ్చినఁ, దదీయహృదయంబు నోవదా పలువగలఁ. ౨౯

వ అని భయంపడి నాల్గవతరగతియంద నిలిచితి-నందు బోధించు రేఖాగణితము నా బుద్ధి కందక న న్నెంతయు నలయించెఁ - గాని క్రమక్రమంబునఁ బదిపండ్రెండు పాఠములు ముగియుడు దాన నాకభిరుచి యెక్కుడయ్యెఁ- బ్రయత్నసాధ్యములు గాని ప్రాప్యంబు లుండనేరవు కదా యని నేనప్పుడెఱింగితి- మరియు ౩౦

ఉ. ఎంతయు నాసతోడ వరియించిన సంస్కృతభాష నాకు నా
వంతయు లొంగదయ్యె నదియట్టిద నిత్యము కంఠపాఠముఁ
జింతన యున్నఁగాని యది చిక్కదు! యాఱవకక్ష్యకేగి న
త్యంతరమెద్ది యంచు భయమంది కడుంగడుఁ దల్లడిల్లితిఁ. ౩౧

తే. సాటివారలు పారసీ చాల సులభ, మగ్గురుఁడు కుఱ్ఱవాండ్రఁ బెల్లాదరించు
ననుచు మెత్తురుగాన నయ్యది తలంచి, సంస్కృతాధ్యయనమునకు స్వస్తిచెప్పి.

మం. పారసీకక్ష్యలోపలఁ గూరుచుండ, నది సూచి నాసంస్కృతాధ్యాపకుండు
కడుఁ గొందలం బంది కలఁగి యావెన్క, ననుఁ బిల్వఁబంచి యెంతయు నాదరించి
యింత వెఱ్ఱి వటంచు నెపుడు ని న్నెఱుఁగఁ, గర్తవ్య మెద్దియో గ్రహియింపవైతి

నీ జాతిపే రేమి నీమతం బేది, నీకులం బెయ్యది నీతండ్రి యెవ్వఁ
డించుక తలపోయుమీ చిత్తమందు, నీజాతికెల్ల వన్నియ నిచ్చుభాష
నీ మతాధారమై నెగడినభాష, చదువక విడుతువో సంస్కృతభాష
చిక్కఁగా నున్న నాచెంతకు రమ్ము, చక్కఁగా బోధింతు సంతోష మడరఁ
గష్టంబు కలదంచుఁ గలఁగుండు వడకు, చదివినకొలఁది నుత్సాహంబు హెచ్చు. ౩౩

క. అనవుడు సిగ్గిల్లితి న,య్యనఘుని వాత్సల్య పూర మవిలంఘ్యంబై
నెనువెంటన పార్సీ చదు,వును మానితిఁ జనితి వేలుపుంబల్కునకున్. ౩౪

ఆ. ఇపుడు నామనంబు కృష్ణశంకరసూరి, సలిపినట్టి మేలు సంస్మరించు
నపుడు సంస్కృతంబు నాపాటిదేని ప, ఠించు టెంతొ యుపకరించె నాకు. ౩౫

వ. అయ్యాధారమునం జేసి మనశాస్త్రార్థముల నించుక యెఱింగి సంతసించుచున్నాఁడ—
నందుఁ గూలంకషంబగు పాండిత్యము లేమికి నా కెంతయు విచారంబు వొడము—
హైందవ బాలికా బాలకు లెల్లరు గీర్వాణభాషను దప్పక నేర్వవలయునని
నాయాశయమ్ము — మఱియు భారతదేశమునం దున్నతవిద్యావిధానంబున దేశ
భాషయు హిందీ సంస్కృతంబులుం బారసియు నరబ్బియు నాంగ్లమ్మును
బాఠ్యము లగునట్లొనర్చుట యవశ్యాచరణీయమని నాతలంపు— మఱియు ౩౬

తే. ఇన్ని బాసలఁ బఠియించు టెట్లటంచు, జంకఁ బనియుండ దొక్కభాషను సమగ్ర
పాండితి గడించినం బెఱబాసలెల్లఁ, గరతలామలకంబులౌఁ గాదె మనకు. ౩౭

క. పరభాషఁ జరిత్రాదులఁ, గఱచెడి దురవస్థ చనినఁ గడు సులభం బ
త్తెలుఁగునఁ బఠించు; టది ని,ర్భరమగు నుత్సాహమునకుఁ బాదై వెలయున్. ౩౮ ✓

* * *

౬ దుర్వార్త - ౨

తే. కొలఁదిమంది సఖుల్ బడిఁ గలరు నాకు, నెన్నఁదగినట్టివార లం దిరువు రుందు
రం దొకనిచెల్మి కొన్నాళ్ల కంతరించె, దాన నానేర మించుకం తైనఁ గాన. ౧

ఉ. రెండవవానిమైత్రి విపరీతఫలంబు నొసంగి యాత్మకున్
బుండయిపోయె, సంస్కరణబుద్ధి నొనర్చితి వానిచెల్మి, నా
తండ్రు మదగ్రజన్ముఁడును దద్దయు మిత్రులు, వానిలోపముల్
కొండొక నేనెఱింగియును గోరితి నాతనితోడి నెయ్యమున్. ౨

వ. అతఁడు నమ్మఁదగినవాఁ డనునభిప్రాయము నాకుంటయ దీనికిమూలంబు-
మా సంగాతముం దిలకించి "యీదుస్సహవాసంబు నీకేల"యని మాపెద్దలు
నన్నెచ్చరించుడు వారి యానతిం దలఁదాల్చుటయ నాస్వభావం బైనను
"మీతలంపు సహేతుకంబ-కాని యతనిం జక్కదిద్దుటయ నాయొనర్చు చెలిమికిం
గత - మతండు తనలోపంబుల సవరించుకొన్న నెన్నిక కెక్కంగలఁడు - మీవిచా
రంబు దూరంబు సేయుఁ-" డని వారికి నచ్చఁబల్కి యథాపూర్వముంటి. ౩

క. పడపడి యయ్యది ఘోరా, పదలకుఁ గుదురయ్యె సంతుపట్టెఁ బ్రమాదం
బదియెల్ల; నెల్ల మీఱుట, చదురే సంస్కరణకార్య సరణులనైనన్. ౪

వ. నిక్కపుంజెల్మి యాత్మీయము నాఁదగు-నదిలోకమునందరిది-సమశీలుర మైత్రియ
రాణించు-నిల్చు-నెచ్చెలుల గుణదోషము లొండొరులపైఁ బ్రాఁకుట తప్ప
దందు - నగుటంజేసి నెయ్యమున సంస్కరణమునకుం గల యవకాశమించుక
యనఁజెల్లు - మానవుఁడు మంచికంటెమున్ను చెడ్డ నిచ్చగించుఁ-గాన నతిమైత్రి
వలదని నాతలంపు - భగవన్మైత్రిగలవాఁ డేకాకిగానుండవలయు-నొండె లోక
మెల్లం దనమిత్రమగునట్లు యత్నింపవలయు- నీ నావిచార మనుచితముకావచ్చుఁ
గాని గాఢస్నేహముపొంటె నాకావించిన కృషియంతయు నాఱడివోయె. ౫

క. ఆతనికిన్ నాకును సంగాతం బభివృద్ధినందు కాలమ్మున నో
హో! తరఁగవోలె నెల్లర, చేతమ్ముల సంస్క్రియేచ్ఛ చెలఁగుచునుండెన్. ౬

వ. అయ్యవసరంబున నాచెలిమికాఁ డొకనాఁడు నన్నుఁ జేరి ౭

క. వింతు నొక వార్త, యొజ్జలు, మంతనమునఁ గల్లు ద్రావి మాంసము నాహా
రింతురు కొందఱు నావుడు, వింతయుఁ జింతయును నాకు వెగ్గలమయ్యెన్. ౮

వ. అంత నిట్టి యభోజ్యస్వీకరణంబునకుఁ గతం బెద్ది యని నే నుడువుడు నతండిట్లనియె.

సీ. పలలంబుఁ దినమి దౌర్బల్య మపారమై, యేఁజెల్ల! మనజాతి యెప్రమాసె
మాంసభుక్కులుగాన మనపైని జోడన, దీయుచున్నా రాంగిలేయు లిప్పు
డెఱుఁగవే నాచేవ నెఱచి మెక్కుటఁ జేసి, లభియించె నా కిట్టి లావుకలిమి
పొలసుదిండులమేనఁ బుట్టనేరవు సుమీ, రోఁతఁ బుట్టించు కుర్పులుఁ గణంతు

ఆ. లరయ వెట్టిపప్పలై మనయొజ్జలు, మాంసభక్షణంబు మరగిరొటు
కండ నములు మీవు కన్పడు నద్దాని, మహిమ నీకు రిత్తమాట లేల. ౧౦

క. అని పల్కి నన్ను మాంసా, శనుఁ జేయ నతండు పెక్కుసారులు యత్నిం
చెను సోదాహరణమ్ముగ, వినిపించెఁ దదీయవాదవిషయము లెల్లన్. ౧౧

తే. అంతకుం బూర్వమంద నాయగ్రిజుండు. వీని పన్నినవలఁ జిక్కెఁగాన నతఁడు
నాదుచెలికాని వాదంబునకును బ్రిక్క, తాళమును వైచి తత్సమర్థనముచేసె. ౧౨

క. వారిద్దఱున్ ద్రిఢిష్ఠులు, ధీరులు బలవంతులగుచు దీపింతురు దు
ర్వారగతిం జరియింతురు, వారణ మశకాంతరంబు వారికి నాకున్. ౧౩

వ. అందు నానెచ్చెలికాఁడు ౧౪

సీ. ఎంత దవ్వైనఁ బర్వెత్తు వేసట లేక, బాణవేగమున భూభాగ మదిరివ
నెత్తు దూఁకుటయందు నెడవు లంఘించుటన్, దలపోయ నతని కతండ సాటి
యెన్ని దెబ్బలనైన వెన్నిక భరియించు, నాటలన్నింట జయంబు గాంచు
నతనినిర్వక్రిపరాక్రిమక్రిమముఁ గ, న్గొన్నయంత విశాకు గొంటి నేను
తే. బిదప నీపాటిజెట్టినై పొదలవలయు, నన్న యభిలాష నాకు మెండయ్యె నపుడు
జతన మొనరింప నిదియు దుస్సాధ మగునె, యనెడు విశ్వాస ముదయించె
నాత్మయందు. ౧౫

ఆ. మఱియు వలసినంత పిఱికితనంబు నా, కుండె దయ్యమనిన నురగమనిన
బ్రముచ్చు లనిన నడలు ముమ్మరమై నన్నుఁ, దల్లడిల్లఁ జేయు నెల్లగతుల. ౧౬

సీ. చీఁకటి యున్నచో నా కెంతయును భీతి, నిశల ముంగిలి దాఁటనేర నెపుడు
నొకవంకఁ జోరు లింకొకచక్కటిం బాము, లొండొక్కదెస బూచిపిండు నిండి
న న్గబళింపనున్న విధానఁ గన్పట్టుఁ, గావున నే నంధకారమందుఁ
బవ్వళించుట యసంభవము శయ్యామంది, రంబున దీపంబు గ్రాలవలయు
తే. నాభయంబుల నీజవ్వనంబునందుఁ, జెంత నిదురించు నింతికిఁ జెప్ప నెట్లు
ధీరత న్నను మించు న త్తెఱవమిన్న, యని యెఱుంగుదుఁ గాన న న్నలము లజ్జ.

క. చెలికాఁ డెఱుంగు నాకుం, గల భీరుత్వంబు నతఁడు గాముల నమ్మన్
జిలువల నాడించెద దొం, గలఁ దోలెద నే నటంచుఁ గడిమి న్దెలుపున్. ౧౮

వ. ఈ సాహసంబునకెల్ల నామిషాహారంబ నిదానంబని నుడువం బనిలేదు-మఱియుఁ
దత్కాలంబున విద్యార్థు లెల్లరు నుల్లాసంబుమెయి నర్మదకవి రచియించిన ౧౯

తే. ఆంగిలేయుని జూడురా! హైందవులను, నాపలను జేసి కులుకుచున్నాఁడు నేఁడు
హేతువు నెఱుంగుదే యతం డెఱచిదిండి, మైదుమూరలపొడ వుండు నట్టికతన.

వ. అను గీతముం బాడుచుండు వారియ్యది తన కర్తవ్యము నెల్ల నిర్వహించి
ధన్యతఁ గాంచె-దీనికి నేనుం గైవసమైతి.

ఆ. క్రివ్యభక్షణంబు కర్తవ్య మనియు న, న్నది బలాఢ్యుఁ జేయు ననియు దాని
నెల్లవారుఁ దిన్నఁ దెల్లవారిం దోల, వచ్చు ననియుఁ దలఁపు లెచ్చె నాకు. ౨౨

క. అరసియరసి లగ్న మొకం, డెఱచిక భుజియింప నిశ్చయించితి నదియున్
 బెఱ లెఱుఁగకుండు సరణిన్, జరుగవలయు వైష్ణవంబు నామత మగుటన్. ౨౩

సీ. అందు నాతలిదండ్రు లుచ్చంపువైష్ణవుల్, గుడి కెల్లనాఁడు నేగుదురు విధిగ
 మానాఁడిక్క జైనమతము పైకొనియుండు, నెల్లచో నది రాజ్య మేలుచుండు
 జైన వైష్ణవ మత సంప్రదాయమ్ములఁ, బలలంబు పైరైనఁ బలుకఁబోల
 దేదేశమందైన నేమతంబునసైన, మాంసనిషేధ మామాత్ర లేద

తే. యస్మదీయకుటుంబమం దలరుచున్న, సంస్క్రియారూప మిట్లుండ సాహసించి
 నంజుడుందిను బెట్లంచునా యెడంద, హెచ్చెను భయంబు తర్కముల్ పెచ్చుమీఱె.

క. జననీజనకులయెడ నా, కనూనమగు భక్తి యున్నయది; మత్పలలా
 శనవృత్తాంతము విన్నం, తన వారలు చత్తురనియు నాకుఁ దెలియున్. ౨౪

తే. అపుడు సత్యాభిరతియు నన్నంటియుంటఁ, బలలభక్షణమునకు లోపడ్డనాఁడు
 గల్లలనుబల్కి పితరులఁ గన్నుఁబ్రామ, నడుముగట్టవలయునంచు నాకుఁదెలియు.

వ. నాదృష్టి యంతయు సంస్కారదీక్షపైఁ దిరపడియుంట వీని సరకుసేయనైతి -
 బలవిక్రమంబు లందగోరియ యే నిమ్మాంసభక్షణము నాసించితిఁగాని జిహ్వా
 చాపల్యమ్మునఁ గాదనుట నిక్కవంబు. ౨౭

తే. చెలిమికాండ్రును నేను నిప్పాలసు మెక్కి, తెల్లవారల నోడించి దేశమాత
 బన్నములనెల్లఁ దొలగింపవచ్చు నన్న, యిచ్చయే దీని సేవింప హేతువయ్యె.

వ. ఈ సంస్కరణపుందిక్కు యిట్లు న న్నంధునిఁ జేయుటం జేసి

తే. తల్లిదండ్రులమెఱుకకు దవ్వొనర్చి, యిది రహస్యంబుగా నుంచు టెంచుకేని
 సత్యదూరంబు గాదని స్వాంతమందు, విశ్వసించితి దేశాభివృద్ధిఁ గోరి. ౩౦

***

౭ దుర్వార్త - ౨

తే. వచ్చె నిర్ణీతదివస మెవ్వనితరంబు, నాఁటినాయునికి నెల్ల వర్ణన మొనర్ప
 నొక్క దెస సంస్క్రియోత్సాహమువ్బుచుండె, నొక్క దెస దొంగపనికి సిగ్గొదవుచుండె.

ఆ. ఏకతంబుఁ గోరి యేఁజెలికానితో, నేనసి వెదకి యొక్కయేటిదరికిఁ
 జేరి కంటి నాదుజీవితమున మొట్ట, మొదలుగాఁగఁ బొలసుముక్క లచట. ౧

సీ. కల్లు రొట్టెయు నందుఁ గలదెయ్యదియు నాకు, రుచియింపదయ్యె బలోఁతపుట్టె
బెడిదమై తోలుకై వడి నుండె మాంస మ,ద్దాని మెక్కుట యసాధ్యంబ యయ్యె
నోకరింత జనించి డోఁకు వచ్చుటఁజేసి, పరిహరించితిని దద్భక్షణంబు
నారేయి నాకు నావఁత నిద్దుర లేక, దుస్స్వప్నములు పెక్కు దొడరి కలఁచెఁ

ఆ. గన్న మూఁతవడుడు గర్భమునందు "మే, మే" యటంచు నొక్క మేఁక యఱచు
నంత భయము వచ్చు సంతాపమా హెచ్చు, నాయవస్థ యిట్టు లాయె నపుడు.

వ. అయినను మాంసభక్షణంబు మాను టెట్లని యూహించి వొడియు రెండింతలు
ధైర్యంబుఁ దెచ్చుకొనుచుంటి - నంత ౪

క. మఱునాఁటినుండి నెయ్యుఁడు, తరసంబును జేర్చి పలువిధమ్ములవంటల్
కరము చవిపుట్టునట్టులు, విరచింపఁ దొడంగెఁ బాకవిద్యాప్రౌఢిన్. ౫

ఉ. ఈయెర పాత రొట్టెపయి నేవముజాతెను మేఁకఁగూర్చి య
య్యో యనిపల్వరించు టెటులో పరువెత్తెఁ గరంబు రుచ్యమై
పాయనికోర్కెఁ బెంచెఁ బలపాకము లీకరణిన్ గతించెఁ బో
హాయనమొక్కఁ డీ చెయిద మన్యు లెఱుంగ రొకించుకంతయున్. ౬

తే. అపరిమితమూల్యసంప్రాప్య మైనకతన, మాంసభక్షణ మిరుమూఁడుమార్లు జరిగె
నాకడ ధనంబులేకున్న నన్నుఁ జెఱుప, వలయు వెచ్చంబు నోర్చె సావాసకాఁడు.

ఆ. వానికేని సొమ్ము వచ్చెడు నవకాశ, మల్పమగుట విందు లప్పుడపుడు
నూటి కొక్కనాఁడు కోటికి నొక్కనాఁ, డారగించుచుండువార మేము. ౮

తే. పొలసు మెక్కిననాఁ డన్నముం ద్యజింతు, నింక నద్దానితోఁ బని యేమి నాకు
నమ్మ ప్రొల్మాలి తేమని యడుగఁ దిండి, యఱుగలేదయ్యెనని నెపంబాడువాఁడ.

క. ముందరకాళ్ళకు నే నిటు, బందంబులు వేయుతఱి నపారం బగు చిం
తం దగిలి తల్లికే క,ల్లం దెలుపుచు నుంటి "నన్నలా" యని వగతున్. ౧౦

క. ఇది తెలిసెనేని పితరుల, హృదయమ్ములు వగులు నంచు నెఱుఁగుదుఁ గానన్
మది కియ్యది గాలంబై, తుదలేని విచారజలధిఁ దోఁగించె ననున్. ౧౧

మం. మాంసభక్షణమును మరగి యద్దాని, హైందవులం దెల్ల వ్యాపింపఁజేసి
పరజాతి యేల్బడి భరతోర్వినుండి, పాఱఁద్రోలుట మేలిపనియైన నిట్లు
తల్లిదండ్రుల కసత్యములు సెప్పుటయుఁ, గడఁగి వారల నిట్లు కన్నుఁబ్రముట్టయు
నెఱచి మానుటకంటె నెగ్గగుం గాన. నవ్వారిబొందిలోఁ బ్రాణంబు లుండ
నామిషంబును మెక్కుటది కానిచేతఁ, దదనంతరము నిరాతంకపద్ధతిని

జాటుమాటులు లేక సాగింపవచ్చు, నంతియ కాని యయ్యెద నబ్బెదనుక
మాంసంబు దిన నంచు మది నిశ్చయించి, యనుఁగున కివ్విషయంబెల్ల వినిచి
తిరుగ నంజుడుతిండి దెసకుఁ బోనైతి. ౧౨

వ. తమబిడ్డ లిద్దఱు పొలసుదిండు లైన వార్త మా జననీ జనకుల కెన్నఁడును శ్రుతిగోచరము గాదయ్యె - వారితోఁ గల్లలాడఁ జన దన్న సద్విచారము వొడముటం జేసియ నేను మాంసభక్షణము విడిచితిఁ - గాని నాచెలికానిపొందుమాత్ర ముజ్జగింపనైతి - లాఁతివారలఁ జక్కదిద్దవలయు నన్న యుబలాటంబ నాకెంతయుఁ జెట్టఁగూర్చె - దీని నెఱుఁగువివేకంబు నాకపు డణుమాత్రయు లేదయ్యె. ౧౩

ఆ. దైవవశతఁ జేసి యావంతలోపలఁ, దొలఁగెఁ గాని వానిచెలిమి నన్నుఁ
ద్రోసి యుండు నకట దుర్వ్యభిచార కూపంబునందుఁ బాపభవనమందు, ౧౪

చ. అతఁ డొకనాఁడు నన్ను వెలయాలి గృహమ్మును జేర్చి యెల్లప
ద్ధతులను మప్పి లోపలికిఁ దాఁ బనిచెన్ దురితోగ్రదేవతా
శితతరదంష్ట్రికల్ - నడుమఁ జిక్కితిఁగాని మదీయదుష్కృతి
ప్రతిఘటనం బొనర్చి భగవానుఁడు నన్మనిపెన్ గృపామతిన్. ౧౫

సీ. ఆపాపకందర మం దేమి సెప్పుదుఁ, గన్నులఁ జీఁకటుల్ క్రమ్ముకొనియె
మందునకే నొక్కమాట వెల్వడదయ్యెఁ, జెమరుచే నొడలెల్లఁ జెమ్మగిల్లెఁ
గంపమ్ము హెచ్చె నగ్గలమయ్యె గగ్గోలు, సెజ్జపై బోగపుంజెలువ కెలన
నధివసించితిఁగాని యంకిళ్ళు బిగువయ్యె, నాకొమ్మ తడవోర్వ లేక తిట్టి
తే. నెట్టి వాకిలి సూపె నప్పట్టునందు, వచ్చె నాపుంస్త్వమున కయో మచ్చ యనుచు
సిగ్గువడి తల్లి! వసుమతీ! శీఘ్రముగను, దారి నొసఁగుము నాకంచుఁ దల్లడిలితి.

క. అటులయ్యును నన్నియు, త్కటదుర్దశనుండి తొలఁచి కాచిన ఘటనా
ఘటనావిశారదునకుఁ, బటుభక్తిఁ మ్రొక్కుచుంటిఁ బరమేశునకున్. ౧౭

ఆ. దాపరించె నాపదలు మఱి నాల్గు నా, బ్రతుకునందు; వాని నతికరింపఁ
బౌరుషంబుకంటె భాగ్యంబ తద్దయుఁ, దోడుపడియె మేలు కూడునట్లు. ౧౮

వ. న్యాయైకదృష్టిని విమర్శించిన నివియెల్లఁ దప్పిదమ్ములయగు - నేల యన నిందు విషయాసక్తికిఁ గొంత కానరాదు - తలఁపుసేఁతలు రెండును గుణదోషంబుల సమప్రాధాన్యంబు వహించుఁగదా! - కాని లౌకికదృష్టిం గేవలక్రియల యెన్నికకు వచ్చెఁ - గాన నీచూపునఁ జూచునపుడు మాత్రమ నేను నిర్దోషినయ్యెద - నయ్యదియట్లుండె. ౧౯

మం. భగవదనుగ్రహబల ముండునేని, గర్తలా వారికిఁ గారయితలకుఁ
దలఁగుఁ జెట్ట లోకొక్క తటియందుఁ గొన్ని, తలఁగినపిమ్మటం దగినవివేక
మొదవుడు మానవుఁ డుల్లంబునందుఁ దనకు, రాఁగల కీడు దప్పించినట్టి
సర్వేశుదయను సంస్మరణంబు సేయు, నరుఁడు విశ్వప్రియత్నం బొనర్చియును
వికృతికిం బాలౌట విస్రితం బెందు, నట్టుల యీశ్వరుఁ డడ్డమై దాని
మరలించి ప్రోచుట మనకుఁ దెల్లంబ! యియ్యది సకలంబు నెట్లు సిద్ధించు?
జనునకు నేపాటిస్వాతంత్ర్య ముండుఁ, బరతంత్రితదశ యెంతవఱ కంటియుండుఁ
బౌరుషం బది యెంతవట్టు ఫలించు? నీశ్వరానుగ్రహం బెట్టిచోఁ గలుగు?
నివ్విషయంబెల్ల నేనాఁటికైన, నూహకు నందఁబో దుర్వి నెవ్వనికి. ౨౦

వ. ఇఁకఁ బ్రకృతాంశమునం జొత్తము–నాయనుఁగు నన్నిట్టి దుర్దశకుఁ బాల్పఱచినను నే నతని దుస్సహవాసంబు నింకను విడనైతి–నాతనిదెస నాయూహింపని లోపములఁ గొన్నింటిఁ బ్రత్యక్షముగ నీక్షించుదనుకఁ దత్సాహచర్యంబునం జేసి నా సల్పిన దుష్కార్యంబులు మఱికొన్ని గలవు–వానిం గాలోచితమ్ముగా మున్ముందు వివరింతు–నందొకటి మాత్ర మిపుడ యావిష్కార్యమగుట నప్పనికిం గడఁగెద.

తే. పొలఁతుకకు నాకు నెడఁదలఁ బొరపు వుట్ట, నితనిపాత్రోకహేతువై వెతలఁ గుడిపె
మగువ దెసనాకుఁ గామానుమానములు స,మంబులై యుండునంటిఁ బూర్వంబునంద.

క. అ య్యనుమానాగ్నిని నా,నెయ్యుఁడు దరికొల్పె నతఁడు నిజ మాడు నటం
చెయ్యెడఁ దలంతుఁ గానన్, దొయ్యలికిం గూర్చినాఁడ దుర్భరహింసన్. ౨౩

క. ఈరీతివెతల హైందవ, నారీమణి గాక లాఁతినాతి భరింపన్
నేర దటు లౌటఁ జేసి తు, మారూపం బని తలంతు మది నమ్మగువన్. ౨౪

వ. ధర్మపత్ని నిట్లు బాధించిన నన్ను నేనెన్నఁడు న్మన్నించుకొననైతి–నట్లు గావించుటయు నా కసాధ్యమగు కృత్యంబ– మఱియు ౨౫

ఆ. హేతు వింత లేకయే సంశయించినఁ, దొలఁగవచ్చు బంటు కొలువునుండి
సుతుఁడు తండ్రిమొగము సూడకపోవచ్చు, ననుఁగు చెలిమి వీడి యరుగవచ్చు.

తే. కాని నిష్కారణంబుగా గరిత విభుని, చేత శంకితయై యేమి సేయనేర్చు
నకట ! యటుగాక తా సంశయంబువడియు, మగనిదెసఁ జూపలే దెట్టితెగువనేని.

ఆ. దొడ్డయింటివారిబిడ్డ హైందవకాంత, రచ్చ కెక్కి పెండ్లియుచ్చు ద్రెంపఁ
గడఁగ, దాశ్రయంబు కా దాపెసుం జట్ట,మకట యోర్వరాని దాకెసిల్లు ౨౮

క. ఇట్టు దురవస్థ లంటం, గట్టితి నవివేకవశతఁ గాంతకు నే నా
కట్టిఁడిచేతల నకటా, యెట్టులు మఱవంగలాఁడ నీజన్మమునన్. ౨౯

సీ. సవిశేషముగ నహింస నెఱింగినంతని, య్యనుమానభూతంబు ననుఁ దొలంగె
బ్రహ్మచర్యప్రభావంబు నప్పు డెఱింగి, ఘటదాసి కాదు పో! కాంతమగని
కని, సహచారిణి యని, సహధర్మిణి, యని, భర్తృకష్టసౌఖ్యంబులందు
నాపెనుఁ బా లున్న దని, స్వతంత్రతయందు, నాలుమగల్ తుల్యు లనియుఁ దెలిసి
ఆ. కొనితి నాఁటిమొఱకుఁదనముఁ గాఠిన్యంబు, నంధమైత్రి నిప్పు డరసికొన్న
నలుక హెచ్చు, దుఃఖ మాఁగదు లజ్జయుఁ, జిందులాడు నేమి సెప్పువాఁడ. ౩౦

* * *

౮ దొంగతనము – ప్రాయశ్చిత్తము

క. ఏ నెఱిచి మెక్కినపుడును, దానికి మును కొన్నికొన్ని తప్పంజేయువుల్
నానెఱపినట్టి వున్నవి, వాని న్వివరించి పలుక వలతును దీనన్. ౧
క. చుట్టను ద్రావుటకై నా, చుట్టం బొకరుండు నేనుఁ జూచితి మొకనాఁ
డెట్టిఫలంబును దానన్, బట్టువడంజాల దన్న పాడి నెఱిఁగియున్. ౨
వ. ఈయభ్యాసంబు మాపితృవ్యునకుం గల – దతఁడు ధూమపానమొనర్చుటం జూచి
మాకును సిగరెట్లతో నలఁతియలంతిమొయిళ్లు నిర్మింప నుత్సాహంబువొడమె
నంత నేము ౩
క. కొనుటకు రొక్కము లేమిన్, బినతండిరి కాల్చి పీల్చి విడిచినచుట్టల్–
తునుకల నేఱి రహస్య, మ్మునఁ గాల్పఁ దొడంగితిమి ప్రమోదము హెచ్చన్. ౪
తే. ఇచ్చవచ్చినవేళలం దెల్ల మాకుఁ, జిక్కవయ్యె నయ్యెంగిలిముక్కలైనఁ
జిక్కినన్ బొగ హెచ్చువచ్చెడిదిగామి, ఫలముసున్నయయ్యెను వ్రతభంగమైన.
తే. అట్లగుట సేవకులసొమ్ము ననువుమాఱి, ముచ్చిలించి బీడీలను దెచ్చి కాల్పఁ
గడఁగితిమి కాని పెద్దలకంటె కెడము, సేయు టెంతయు నిబ్బందిగూడెను వాని. ౬
తే. కడచె నొకకొంతకాల మిక్కరణి నంత, నలఁతియలఁతిరంధ్రమ్ముల నలరుకొన్ని
కాడలం గాల్చితిమి కాని కలుగదయ్యె, నందు సంతృప్తి మాకు నావంతయేని. ౭
తే. అంత మా యస్వతంత్రత నరసి వగచి, యేటి కీ బ్రదు కెన్నినా ళ్ళిట్టు లేడ్వఁ
గల మిసీ యని యూహించి కట్టకడకు, నాత్మహత్యయె కర్తవ్య మని తెగించి. ౮
క. ఉమ్మెత్తవిత్తులందు వి, ష మ్ముండు నటం చెఱింగి సవిధస్థార
ణ్యమ్మునకుం జని తద్బీజమ్ముల నార్జించి సందెజాము కదియుడున్. ౯

క. చేరితి మల్లల్లన కే,దారేశ్వరుగుడికి భక్తి తాత్పర్యములన్
గౌరి భజించితి మా పు,ర్గారమణుని దీపధూప కైంకర్యములన్. ౧౦

వ. తదనంతర మొక మాఱుమూలకుఁ జని రెండు మూఁడు గింజలం గొఱికుడు ౧౧

తే. వెంటనే చంపునొక్కొ యీ విత్తనంబు. తడవు యాతన గూర్చుచోఁ దాళు టెట్లు
చచ్చిపోయినచో నేమి వచ్చు ఫలము, పారతంత్ర్యముతో నైన బ్రతుకఁదగదె.

క. అను నూహ లగ్గలంబై, తునిమె ధృతిన్ మృతి యటన్న దుర్భరమగుచున్
బెనఁగొనె భయంబు కంపం, బనూనమై మమ్ముఁ గలఁచె నలమెం జెమటల్. ౧౩

ఆ. అంతఁ జిత్తశాంతి నందఁదలంచి నా, విందుఁ గూడి రామమందిరమున
కరిగినాఁడ నందు సావధానమ్ముగా, శ్రీనివాసుభజనఁ జేసినాఁడ. ౧౪

తే. తన్నుఁదాఁ జంపుకొనుటన్నఁదలఁపు వోలెఁ, గడుఁ జులుకనైనకార్యంబు గాదటంచు
నాకు నమ్మిక యేర్పడె నాఁటఁగోలె, నెవఁడువరియించుమరణంబునిచ్చతోడ. ౧౫

సీ. అది సుత యెవ్వఁడే నాత్మహత్య యొనర్చు, కొండు నే నని పల్కు నుండనేర
దావంతలక్ష్యమే నప్పల్కుపైని నా,కయ్యది యనుభూత మైనకతనఁ
గీడులో మే లన్న జాడ నాజతనంబు, సిగరెట్ల కొకనమస్కృతి యొనర్ప
సాయంపడియె ధూమపాయితావాంఛ నా, కవ్వల నుదయింపదయ్యె మఱియు
తే. నది కడుంగడు హేయ మైనట్టిచేఁత, రోగముల కాలవాల మనాగరకము
దానికై యింత కుతియేలదైవమా!జ, నంబులకటంచు నే నబ్బురంబువడుదు, ౧౬

వ. ఇఁకఁ బ్రకృతమ్మునకు వత్తము—ధూమపానార్థము నా యొనర్చిన యీ ధన
చౌర్యము నాపదుమూఁడవయేఁటఁ బ్రవర్తిల్లె- నవ్వల రెండేండ్లు కడచుడు ౧౭

క. నాసోదరుఁ డొకఁడు దుర, భ్యాసమ్ములఁ జిక్కి ఋణముపాలయి మివులన్
గాసివడ నేను నాతఁడు, నీసేగిం గడచుమార్గ మెయ్యదియంచున్. ౧౮

ఆ. అరసి తుట్టతుదకు నాతనిచేతి బం, గారుమురుగు సుంత కత్తిరింప
నిశ్చయించి వెంటనే పని ముగియించి, తీర్చితిమి ఋణంబు మార్చి దాని. ౧౯

తే. అవల నీచేఁతపై రోఁత యావహిల్లఁ, దగదు తగ దిఁక నిట్టివర్తన మటంచు
నిశ్చయించి నే గురునకీ నింద్యవార్తఁ, దెలిపి మన్నింపుఁ డని వేఁడఁదలఁచికొంటి.

తే. జనకుఁ డీమాట విన్న రోషంబు నంది, తిట్టికొట్టు నటన్న సందియము లేదు
సుతుల నాతఁడు వాత్సల్యశూన్యుఁ డగుచుఁ,బట్టి బాధించియెఱుఁగఁ డెప్పట్లనైన.

క. ఇక్కథ విని యుల్లంబు చి,వుక్కురు మన నాతఁ డెంత వొగులునొ యను బీ
తొక్కండ నన్నుఁ బెనఁగొనె, నక్కట నాధైర్యసార మంతట నడఁగెన్. ౨౨

వ. ఐన నియ్యపరాధము జనకునకు నివేదించినఁగాని చిత్తశుద్ధి సిద్ధింప దని యెట్ట కేలకు సాహసంపడియు నివ్విషయంబుఁ బితృసమ్ముఖమున వా విచ్చి పలుకనోడి

క. ఒకచిన్న కాగితముపై, సకలంబు లిఖించి మదపచారంబున కిం
చుకయు న్వగవక తగుశి, క్షకూర్పవే! తండ్రి! యింకఁ జౌర్యము సలుపన్. ౨౪

ఆ. అనియు నందు వ్రాసి యాకమ్మ నాపాద, మస్తకంబుఁ గంపమగ్నమై త
నర్ప నర్పణం బొనర్చితి మంచము, పట్టియున్న జనకు పాణిసీమ. ౨౫

ఉ. అంత నతండు లేఖము సమస్తముఁ గన్గొని యాణిముత్తెపుం
దొంతరకైవడిన్ విడిచెఁ దోడన యశ్రుకణంబు, లేమి వి
న్పింతుఁ, దదంబుపూరములు నిండి తొలంకఁ గరస్థలేఖ, నొ
క్కింతవిచారముద్ర ధరియించెగురుండు నిమీలితాక్షుఁడై. ౨౬

క. పిదప నతం డప్పత్రముఁ, జిదురుపలు గావించె నతనిచిత్తమ్మనయం
దొదవినవేదనఁ గన్గొని, తుదలేని విచారజలధిఁ దోఁగితి నేనున్. ౨౭

క. ఆదృశ్యము మఱపునకున్, రా దేనాఁటికిని; జిత్రరచనావిద్యా
వైదుష్యము నా కుండిన,చో దానిన్దిద్ది తీర్చి చూపెడివాఁడన్. ౨౮

సీ. పితృపాదలోచనచ్యుతవిశుద్ధప్రేమ, రసపూర్ణ బాష్పధారాస్రవంతి
పూత మొనర్చె నాచేతమ్ము నౌర మత్కలుషపంకము నెల్లఁ గడిగివైచె
నా ప్రేమమాహాత్మ్య మనుభవించినవాని, కొక్కనికే వేద్య మూహసేయ
ననురాగబాణోపహతి చవిసూచిన, వానికే తెలియు నద్దానిమహిమ
తే. మనిగదా మాన్యులు కవీంద్రు లాడి రిదియు, నా కహింసాప్రబోధమై నన్ను మేలు
కొలిపె నానాఁడు పుత్త్రవత్సలతకంటె, నన్య మెద్దియుఁ గానరాదయ్యె దీన. ౨౯

వ. నేఁడు మాత్ర మది కేవల మహింసయని సువ్యక్తమయ్యె - నేనాఁడది విశ్వంబు నెల్లఁ దన కౌఁగిటికిం జేర్చు నానాఁడ తదీయ సంస్పర్శము నందిన ప్రతివస్తువు నకు న్మేలిమార్పు వాటిల్లు-దానిశక్తికి మేర లేదని వాక్రుత్తు. ౩౦

మం. తండ్రి యిత్తఱి నింత తాలిమి సూపు, నని యెంచనైతి నత్యాశ్చర్యజనక
మై వన్నెకెక్కిన యతనిసైరణకుఁ, జర్చింప నాదు దోషపరిగ్రహంబ
కారణమై నాకుఁ గన్పించుచుండు, నీ నేర మింకఁ జేయ నిదె బుద్ధి వచ్చె
నని బాసచేసి నిజాపరాధంబు, దండనగావింపఁ దగు నధికారి
ముం దొప్పుకొనుటయే మొదటిపాచితము, నే నిట్టికార్యంబు నెఱపుటం జేసి
యితని మన్నడపట్ల నిఁక భయంబుండ,దని నన్నుఁగూర్చి నాయయ్య భావించె
నాతఁడు మఱియు నాయందున్న ముద్దు, తద్దగావించెఁ బెద్దయు సంతసించె. ౩౧

* * *

౬ పితృనిర్యాణము - నామహావమానము

క. పదునాఱేఁడుల వయసు,న్నది నా కీనాఁడు; నేఁడు నాతండ్రి వ్యథా
పదమునకు భగందర మను,గదమునకుం జిక్కెఁ బూర్వకర్మమువలనన్. ౧

సీ. నాతల్లియును నేను బ్రాఁతబం టొకరుండు, నయ్యకుఁ బ్రథమగణ్యంబు లైన
యూడిగంబును సల్పుచుండెడివార మం, దే నౌషధంబుల నిచ్చుచుంట
మందులు నూఱుట మఱి కట్టు కట్టుట, మున్నగు నూడియమ్ముల నొనర్తు
నెల్లరాత్రులఁ దండ్రి కేఁ బాదసంవాహ,నక్రియ నిచ్చమై నడిపి యిఁకను
తే. జాలునని వార లానయొసంగినపుడో, నిదురకుం జిక్కినప్పుడో వదలువాఁడ
నయనుగొల్చుటయన నాకుఁ బ్రియతమంబు, నాకునొకనాఁడునిందుఁ బరాకు లేదు.

తే. నిత్యకృత్యంబులకుఁ జెల్ల నిలువ యుండు, సమయమును బాఠశాలకు జనకసేవ
కును విభాగించి యెపుడేని గురుఁడు ముదల,నిచ్చుచో మాపట వయాళి కేగువాఁడ.

క. ఆ సమయందే సరిగా, నాసతికిం జూలు నిలిచె నా కవ్విషయం
బీసమయమ్మునఁ దలఁచిన, వే సిగ్గు జనించు రెండువిధముల దళమై. ౪

వ. నేను విద్యార్థినయ్యు బ్రహ్మచర్యమునకుఁ దిలోదకంబులు సమర్పించుటయు
నాధర్మమగు విద్యావ్యాసంగము కంటెను బై పెచ్చు చిన్ననాఁటినుండియు శ్రవ
ణునిశీలము నా కాదర్శమగుట నాపరమధర్మం బైన పితృసపర్యకంటెను మిక్కుట
ముగా భోగములకుఁ గొలువుసల్పుటయు నయ్యిరుతెఱంగుల లజ్జకుఁ గారణంబు
లయ్యె - నక్కాలంబున ౫

క. కరములు జనకుని పదపం, కరుహంబుల నుండ సెజ్జగదిపై నెద తాఁ
గర మాస నిలుచు భాస్కర, కరతాపం బడఁగు టాదిగ నిసీ తనకున్. ౬

క. మత మాయుర్వేదము నం,చితలోకజ్ఞానము న్నిషేధించుతఱిన్
గతి దప్పి లతాంగీసం, గతికిం గుతుకంబు సూపఁ గడఁగితి నకటా. ౭

క. తన సేవనుండి జనకుఁడు, నను వీడుటకై నిరీక్షణము సల్పుచు న
ప్పని దీఱుడు నుప్పొంగుచుఁ, జనువాఁడం బడుకగదికి శరవేగమునన్. ౮

సీ. అవుడ పితృవ్యాధి యగ్గలం బగుచుండె, జరిగె నానాఁటఁ బెక్కురచికిత్స
యవల నాంగ్లేయవైద్యము ప్రయుక్తంబయ్యె, గుణ మించుకేని చేకూరదయ్యె
నింక శస్త్రచికిత్సయే శరణ్యం బని, తలఁచి బొంబాయిపత్తనము సేరి
కోఁతవైద్యమునందు ఖ్యాతి గాంచినభిష,క్ఛ్రేష్ఠు నాశ్రయించితిమి కాని

తే. "వలదు వల దీచికిత్స యీవయసునం" దటంచు మాయింటివెజ్జు వారించె నతఁడు
గట్టివాఁ డౌట నాతనిపట్టు గెలువ, మఱలివచ్చితి మింటికి మఱుదినంబ. ౯

ఆ. మాకుటుంబవైద్యుఁ డీకొన్నచోఁ దండ్రి, పుండు, బాధ తొలఁగియుండుఁగాని
యీశ్వరేచ్ఛ భిన్న మెవనికి మరణంబు, తఱియు వేళ మేలి వెరవు దోఁచు. ౧౦

క. పదపడి మజ్జనకునకున్, ముదిరెను వ్రణబాధ దేహమును శుష్కించెన్
బ్రదుకుపయి శంక వొడమెను, జెదరెను ధైర్యంబు పలుకుఁజేవయు సడలెన్.

ఆ. పడుకయంద యెల్లపనులు ముగించు దుస్స్థితిజనించెఁ గాని చిట్టచివర
గడియవఱకు నాతఁ డొటఁబడకుండె నకార్యమునకు నెంతకష్టమైన. ౧౨

వ. వైష్ణవమతమ్మున బహిశ్శుద్ధినిగూర్చి కట్టుచట్టంబు లుంటయ దీనికిఁ గారణం-బట్టి
శుచియు వాంఛనీయంబ - కాని ౧౩

సీ. అణుమాత్రమును రోగి యాయాస మందక, పాన్పు మాలిన్యంబుపాలు గాక
పరిశుద్ధి కావంతకొఱఁత వాటిల్లక, యుండుచందంబునఁ బండియున్న
శయనంబునంద మజ్జనకృత్య మాదియౌ, నక్కఱలం దీర్చునట్టి వెరవు
బోధించె భారతభూమికి నాంగ్లేయ, వైద్యశాస్త్రంబె బట్టి వర్ణనీయ
తే. శుద్ధి వైష్ణవమతధర్మసూత్రకోటి, యందు నంతర్గతంబుగా నలరుచుండుఁ
గాని నాతండ్రి సలుపు నిక్కఱినచర్య, నెంతయును వింత వొడమ నగ్గింతునపుడు.

మధ్యా. బెడిదంబగు తెవులు రేఁగి పెనఁగొనఁ దనయన్న యిట్లు
కడలేని యిడుమలం గుడుచుకథ విని నాపిన్నతండ్రి
యడలొంది పోర్బందరుపురి నప్పుడ తా వీడనాడి
వడివడిపయనంబు లడర వచ్చెను దత్సేవ సలుప. ౧౪

తే. అన్న సెజ్జకుఁ బజ్జ నాపిన్నతండ్రి, కోర్కెమెయిఁ బవల్ నాల్గుజా ల్గూరుచుండి
రేయి మమ్ములనెల్ల నిద్రింపనంపి, యత్తమిల్లుచు నుండు నమ్మొత్తకేలన. ౧౬

తే. ఇంతలోఁ గాళరాత్రి తా నేగుదెంచె, నదియ పో కర్మచంద్రున కిజ్జగానఁ
దుట్టతుది రేయటం చూహ తట్టదయ్యె, మాకనారతమై భీతిమాత్ర ముండె.

క. అది నిసిఁ బండ్రెండవగడె కదిసినసమయంబు తండ్రికాళ్లొత్తుచు నే
నెదిరించు నిదురతోడం, గదనం బొనరించుచుంటిఁ గడిమి వెలుంగన్. ౧౮

తే. నాయవస్థను దిలకించి నాపితృవ్యుఁ, డే నిచట నుండుఁ బవళింపు మీవు వెడలి
యని వచించుడు నానందమున మునింగి, సెజ్జగది కొక్కపెట్టునఁ జేరినాఁడ. ౧౯

క. పాపము! నిద్రావశమై, నాపైదలి శయ్య నుండె నవలా నప్పుడే
లేపితి నే నట నుండఁగ, నేపగిదిం గూర్కు నామృగేక్షణ నిశలన్. ౨౦

ఆ. అవలఁ గడచిపోయె నైదాఱు నిముసంబు, లంత భృత్యుఁ డొకఁడు దరుగుదెంచి
చాల జబ్బులోన జనకుఁ డున్నాఁడు రెం,డనుచుఁ బల్కెఁ దలుపు నట్టె తట్టి. ౨౧

ఆ. చాల జబ్బులోన జనకుఁ డున్నాఁ డని, మున్నె తెలియుఁగానఁ దన్నిమేష
మందుఁ "జాలజ" బ్బటం చన నర్థవి, శేషమొందు తోఁచెఁ జిత్తమందు. ౨౨

తే. అంత నే సెజ్జపై నుండి యపుడ దూఁకి, యెట్టు లున్నది జనకున కేమి జరిగె
ననవుడు నెలుంగు రాల్పడ నాతఁ డయ్య,గారు మనలోకమును వీడినార లనియె. ౨౩

సీ. దుర్భరదుర్దాంతదుఃఖంబు లజ్జయు, మూరిఁబోవుచు నన్ను ముట్టడింప
నంతట గురుఁ డుండునట్టిపట్టున కేగి, యుసుఱువాసిన తండ్రియొడలిఁ గాంచి
కామాంధకారంబు కనులఁ గప్పకయున్నఁ, బశువృత్తి కేను లోఁబడకయున్నఁ
దుదిని మేషంబునందును బితృమరణవే,దనఁ బాలు వడసియుండునుగదా య
తే. టంచుఁ జింతించినాఁడ నే నయ్యకాళ్ళు, పట్టుచుండ నతండు నాపాణియంద
జీవ మూడ్చియుండునుగాని చిన్నతండ్రి, కైవసంబయ్యె నట్టిభాగ్యంబు తుదకు. ౨౪

క. అతఁ డగ్రజుదెస నెప్పుడు, నతులంబగు భక్తి సూపు నట్టిఁడు గానన్
జతపడె నయ్యనఘునకీ, గతి నంతిమసేవ సల్పఁగల భాగ్య మహో. ౨౫

తే. మరణవేదన కెంతయు న్మలసిమలసి, నిలువ దియ్యెడ లేక నంచుఁ దెలిసి గురుఁడు
సైఁగఁజేసి కలమ్మును గాగితమ్ము, నందికొని సిద్ధమొనరింపుఁ డని లిఖించె ౨౬

క. తనసందిటఁ గల తాయె, త్తును గుత్తుక నున్న హైమతులసీదామం
బును దీసివైచె నవ్వలి, క్షణమున లేఁడయ్యె నతఁడు జగమం దకటా. ౨౭

తే. ఒక్కదెసఁ దండ్రి యమబాధ స్రుక్కుచుండ, నొక్కదెస నేమరుల్గొంటి నువిదపైని
మాయురే యిది మాయని మచ్చయగుచు, నన్ను బాధించుచుండు ననారతంబు. ౨౮

సీ. మూఁడగు నధ్యాయమును సంతరించుచు, మున్ను సూచించిన బన్న మిదియ
మెలఁకువమై నేను మెలఁగంగఁ దగువేళ, విషయసక్తుండనై వెలయుకతన
మాతరపితలపై మహనీయమగు భక్తి, నాకుండినను దాని నడుపుకొఱకు
జంకుగొంకులు లేక సర్వస్వ మర్పింపఁ, జాలియుండిన నది చాల వెలితి
తే. వడియ యున్న దటంచు నేర్పడియె నిట్టి, నేర మేనాఁటికేని మన్నింపరాని
దగుట నేనేకపత్నీవ్రతావలంబి,నయ్యుఁ గామాంధుఁ డనటంచు నాత్మ నెంతు. ౨౯

వ. పెద్దకాలము శ్రమించియుఁ బెక్కుగండములం గడచియు నీలోపంబు రూపు
మాపఁ గల్గితి - వెండియు

ఆ. నరముఁబోనికూన నాచాన కి_త్తరు, కానఁ బుట్టి మూఁడునాల్గునాళ్ల
కసువులను దొఱంగ నంతియ కాక వే, ఱొండుభంగి జరుగునోటు వగవ.

వ. నా తెలివిడి గుర్తించి పరిణీతు లెల్లరుం గన్ను దెఱతురు గాక! ౩౨

* * *

౧౦ మతములలో స్వల్పప్రవేశము

క. ఆఱవయేఁడాదిగఁ బదు, నాఱవయబ్దంబుదనుక నటు విద్యావ్యా
పారమ్ము నెఱపి పెక్కులు, నేరిచితి న్విషయముల మనీషుల కరుణన్. ౧

వ. కాని మతసంబంధిప్రబోధంబు నాకీసుమంతయేని పాఠశాలయందు లభింపదయ్యె-
నద్దానిఁగూర్చి నాపరిసరమ్ముల నించించుక యెఱుఁగుచుంటి - మతంబన నాత్మ
సాక్షాత్కారంబనియొండె నాత్మజ్ఞానం బనియొండె నా యాశయమ్ము. ౨

ఆ. ఏను వైష్ణవుండఁ గాన విష్ణ్వాలయ, మునకుఁ బెక్కుమార్లు చనెడివాఁడఁ
గాని దాన నిచ్చ కల్గద! కడు నస, హ్యంబు వొడమె దానిడంబ మరయ. ౩

క. అట నీతివిరుద్ధము లగు, ఘటనల్గల పనియుఁ దెలిసెఁ గావున నే న
చ్చటు త్రొక్కుట విరమించితి, నిటు దేవాలయము నాకు నించకపోయెన్. ౪

తే. అట్లగుట నాకు విష్ణ్వాలయంబువలనఁ, బట్టువడినట్టి లగ్గు కన్పట్టదయ్యెఁ
గాని కోవెల నాకు నీలేని దాని, నొసఁగె మాయింట వసియించుముసలిదాది. ౫

తే. అమ్మగువ రంభ యను పేర నలరుచుండుఁ గరము వాత్సల్యమున నన్ను గారవించు
నాకెపై నాకు విశ్వాస మగ్గలంబు, విస్మృతికి రాదు నేఁడు నవ్వేలఁదిచరిత. ౬

క. భూత ప్రేతము లన నేఁ, గాతరతం జెందుచుంటఁ గని తత్సతి నీ
భీతిన్ బోకార్పఁగ వి, ఖ్యాతం బగు రామనామ మహౌషధ మనియెన్. ౭

క. అనవుడు నాభయబాధం, దునుమాడ జపంబు సేయఁదొడఁగితి నతిపా
వనరామనామమంత్రం, బనూనవిశ్వాసపూర్ణ మగుచిత్తమునన్. ౮

వ. అయ్యది పెద్దకాలంబుమాత్రము కొనసాగదయ్యె - నట్లయ్యు లేఁబాయమ్మున
మన్మానసక్షేత్రము నాశ్రయించిన యవ్విత్తనము రిత్త కాదయ్యె-నీనాఁడు రామ
నామంబు నాకప్రతిహతం బగు నోషధి యగుటకు నాఁడు మా రంభ నాటిన
బీజంబ కతంబు నాఁదగు.

౯

సీ. అపుడ రామచరిత్రి నతిభక్తిఁ బఠియించు,ఘనుఁడు నాపెదతండ్రితనయుఁ డొకఁడు
నా చిన్నయన్నకు నాకును నేర్పించె, రామరక్షాస్తోత్రి మేము దానిఁ
గంఠస్థ మొనరించి కడఁకమై మజ్జన, పర మెల్లరేపులం బఠనసేయఁ
బూనితి మిప్పాన్కి- పోరుబందరు వీడి, యల రాజకోటయం దడుగు మోపు
ఆ. సరికి సడలె దీనిఁ జలుపుటయందుఁ బ్ర, త్యయము కుదురకున్న నాదినుండి
భ్రాతృగౌరవంబుఁ బ్రస్ఫుటోచ్చారణా, హంకృతియుఁ గతంబు లగుచు వచ్చె.

క. బందరులో మజ్జనకుఁడు, మందుం దినువేళ నెల్ల మాపుల నమృత
స్యందిని రామచరిత్రి న, మందానందానుభూతిమై వినుచుండుర్. ౧౧

తే. రాణఁగన్న లాధామహారాజ సూరి, రామచరణారవింద చింతామరంద
పానపరిమత్తచిత్తుఁ డప్పట్టునందు, వక్త యయ్యె బిల్వేశ్వరావాసవాసి. ౧౨

మం. అతఁడు కుష్ఠవ్యాధి కగ్గమై తొల్లి, యౌషధసేవనం బాసింపఁబోక
బిల్వేశనిర్మాల్యబిల్వపత్రిముల, గాయంబులకుఁ గట్టి కడుభక్తితోడ
రాత్రిందివమ్ముశ్రీరామనామంబు, జపియించి దుర్వ్యాధిజయ మందె నంట;
యిది నిజంబో కాదొ యెట్టులైన నేమి, నాకు నిచ్చరితపై నమ్మకం బొదవె.

క. మృదుమధురస్వరసంపద, పొదల నతం డతులభక్తిపూరితుఁడై చౌ
పదముల ద్విపదలఁ బాడుచుఁ, బదార్థముం దెల్పు హర్షపరవశుఁ డగుచున్. ౧౩

తే. అతనితోపాటు శ్రోతృసంతతియు నొడలు,మఱచు నవ్వినుకలియె రామాయణంబు
మీఁదఁ గల్గించె నాకు నత్యాదరంబుఁ, బదియుమూఁడేఁడు లుండు నప్పటివయస్సు.

తే. భక్తిపూరిత కావ్యప్రపంచమందు, దివ్యకవితాకళాసముద్దీపితంబు
తులసిదాసకృత బు నిస్తులితమంచు, విశ్వసింతు నిపుడు రామవిభుచరిత్రి. ౧౬

వ. తదనంతర మేము కతిపయమాసమ్ములకు రాజకోటకుఁ జేరితి- మందు హరివాసర
ములం దెల్ల భాగవతశ్రావణమ్ము ప్రవర్తిల్లుటంజేసి తదాకర్ణనకుతూహలాయత్త
చిత్తుండనై యే నప్పుడప్పు డప్పురాణగోష్ఠికిం జనితిఁ - గాని పౌరాణికుఁడు
రచ్చకు మెచ్చుపొడము వడువున వాక్రుచ్చువాఁడు గాఁడయ్యె- నప్పొత్తమ్ము
బత్తికిఁ దావలంబని యిత్తఱి నెఱింగినాఁడ- నద్దాని నాతల్లి బాసం జదివి పారవ
శ్యంబు నందితి - వెండియు ౧౭

క. వారణనగరమ్మున ము,వ్వారము లే నుపవసించువడి * నంతర్వా
ణీరత్న మదనమోహను, డారమణీయార్థకల్ప నాగారమునర్. ౧౮

* వాణీనాం శాస్త్రవాచాం రత్నం వాణీరత్నం వేదాంతశాస్త్రమిత్యర్థః - అంతర్గతం వాణీరత్నం యస్యసః అంతర్వాణీరత్నః ఔపనిషద జ్ఞానవానితి తాత్పర్యం.

క. భాగవతంబున నయ్యయి, భాగంబుల వినిచి నన్నపారం బగు ము
త్సాగరమునఁ దోఁగించె మ,నోగతసంతాపరాశి నుగ్గొనరించెన్. ౧౯

సీ. అత్తఱి మదనమోహనుఁబోని భక్తా,వతంసంబు భాగవతమును జిన్న
తనమంద వినిపింప వినఁగల భాగ్యమ్ము, గల్గిన నాకు నక్కాలమంద
యద్దానిపై గాట మగు నాదరంబు సి,ద్ధించుఁగదా యని యెంచినాఁడ
నపు డుద్భవించు శుభాశుభసంస్కార,ములు సుస్థిరంబులై నిలుచుఁగాన
ఆ. భాగవతమునట్టి భవ్యకావ్యంబుల,బాల్యదశను వినుటఁ బడయనైతి
నే! యటంచు నాకు నెల్లవేళల విచా,రంబు వొడము మానసంబునందు. ౨౦

వ. అయినను, ౨౧

తే. అఖిలమతసంప్రదాయమ్ములందు నాకుఁ, గుదిరె సమదృష్టి యలరాజకోటలోన
నందు హిందూమతమ్మునయందు మిపులఁ, బాదుకొనిపోయె నాదరభావగరిమ.

క. అచ్చట నాతలిదండ్రులు, నిచ్చలుఁ జనుచుండ్రి రామనిలయంబునకున్
జిచ్చుకను వేల్పుగుడికిం, బొచ్చెంబెడమైన భక్తి పొంపిరివోవన్. ౨౩

క. నను వార లనుదినంబును, గొనిపోవుచు నుండువారు కోవెల కేనున్
జననీజనకులతోఁ బ్రార్థనగీతులఁ బాడువాఁడఁ దద్దయు వేడ్కన్. ౨౪

క. వెండియు జైనగురు ల్గురు, దండకు వేంచేసి పెక్కుధర్మంబులపై
మెండుగఁ జర్చల నెఱపుచు, నుండెడివా రపుడు శ్రోత లోహో యనఁగన్.

సీ. కలరు మత్పితకు మిత్రులు పెక్కురు మహమ్మ,దీయులు పార్సీలు ధీరమతులు
తమధర్మములఁగూర్చి తగురీతిఁ బలుమాఱు, వచియించుచుండెడివారు వారు
వినుచుండు నవధానమును బేర్మిపేర్మియు, వెలయ నాతండ్రి తద్విషయమెల్ల
నతని కేఁ బరిచర్య లాచరించుచునుంట, నాలించువాఁడ నయ్యయిచర్చ
తే. లిట్టిలాభంబులన్నియు నెనసి మతము, లన్నిటం దుల్యగౌరవ మంకురింపఁ
జేసినవి నాకు వృద్ధోపసేవనంబు, వలన సిద్ధింపఁజాలనిఫలము గలదె. ౨౬

వ. అయ్యెడన నా కొక క్రైస్తవమతపరిచయంబ శేషించియుండె - నత్తరుణం
మునం దేతన్మత ప్రచారకులు కొందఱు మాపాఠశాలచెంతకుఁ జేరి ౨౭

క. హిందువుల వారి వేల్పుల, నిందించుచుఁ బల్కుచుండ నే డెందమునం
దందుల కెంతయు నేవం, బందితిఁ దన్మతమునం దనాదర మొదవన్. ౨౮

మం. అపుడ పేరందిన హైందవుఁ డొకఁడు, క్రైస్తవమతదీక్షఁ గైకొనె ననియు
నవల గోమాంస మాహారించుటయును, నింద్యమౌ మధుపాననియతిఁ గొంటయును

దన వేషభాషలఁ దలఁగించుటయును, నాతని కనివార్యమై యబ్బె ననియుఁ
గోటలం బేఁటల గోల హెచ్చయ్యె, నదివినుడుఁ జివుక్కు రనియె నామనసు.

తే. ఆఁబోలసుఁ దింట మద్యంబు నానుచుంట, వేసమునయందు బాసపై వెగటుగొంట
నెద్ది శాసించు నది మతంబే యటంచుఁ, దలఁచితిం గోపతాపము ల్కలఁతపెట్ట.

క. ఈనడుమంత్రపుఁగ్రైస్తవుఁ, డేనెరసో పరిగణించి హిందూమతవి
జ్ఞానమ్ముల నిందింపఁగఁ, బూనినవాఁ డనియుఁ గర్ణపుటములఁ దాఁకెన్. ౩౧

వ. ఇప్పరిస్థితులెల్లఁ గ్రైస్తవమతంబుపై నాకు రోఁతఁబుట్టింప హేతువు లయ్యెఁ-
దక్కినమతమ్ములందు నాకుఁ దుల్యాదరంబు వొడమెనని నొడివినంతమాత్ర నీశ్వ
రునియందుఁ దిరంబులగు శ్రద్ధాభక్తులు జనియించె ననంబోలదు-వెండియు ౩౬

తే. మనురచితధర్మశాస్త్రంబు జనకపుస్త, కాలయస్థంబు గన్గొంటి నపుడు దానఁ
దనరు సృష్ట్యాదిచర్యలఁ దఱచిచూడ, నీశ్వరునిమీఁది నాశ్రద్ధ హెచ్చదయ్యె.

క. ఇంచుక నాస్తిక్యముఁ బ్రా, ప్తించెను నా కపుడు నామదిం గల శంకల్
వించితిఁ జదువరి యని పే, ర్గాంచిన పినతండ్రిపట్టికడఁ దగు భంగిన్. ౩౮

తే. అతఁడు నాసందియమ్ముల నడఁపఁబోక, తగవు నీకిట్టిప్రశ్న లి త్తరుణమందు
వయసు హెచ్చినవేళ సర్వంబునీక, యెఱుకపడుఁజుమ్ము పొమ్మంచుఁ గఱదలాడ.

ఆ. మిన్నకుంటిఁగాని నన్నుఁ బీడించుట, మానదయ్యెఁ దదనుమానరాశి
మఱియుఁ జోద్యమయ్యె మనువు భోజ్యాభోజ్య, విధులు నిర్ణయించువిధముఁ గన్న

వ. అందు లోకాచారవిరుద్ధముగా మాంసభక్షణము నంగీకరించు ధర్మసూత్రములు
కొన్ని కానంబడియెఁ-గాని ౩౭

తే. విద్యయు వివేకశక్తియు వృద్ధియైన, నీడు ముదిరిన, ననుభూతి యెక్కుడైన
నప్పుడ యీసంశయములెల్ల నడఁగిపోవు, నని తలఁచియూరకుంటి నయ్యవసరమున.

ఆ. ఇట్టు లపుడు మను వహింసాప్రబోధ మొ, నర్పకుంట మున్ను నాయొనర్చు
తరసభక్షణంబు తద్ధర్మశాస్త్రస, మ్మతమ కా యటంచు మదికిఁ దోఁచె. ౩౯

తే. సర్పమత్కుణముఖ జంతుసముదయంబు, హతమొనర్చుట నీతిసమ్మతమ యంచుఁ
దోఁచుటం గొన్నినల్లులఁ బీచమడఁచి, నాఁడ నక్కటిక న్వీడనాడి యపుడు. ౪౦

వ. ఐనను జగత్తునకు నీతి మూల మనియు నద్దానికి సత్యంబు మొదటియాదరు వనియు
నాయుల్లమున దృఢవిశ్వాసంబు పాదుకొనియెఁ - గాన సత్యంబ నాకు వలయు
నర్థంబు-దానిగొప్పతనము నిరంతరము నాదృష్టిం బుట్టినందు-వెండియు సత్యముం
గూర్చి నా కావించులక్షణంబును విస్తరిల్లెడి-నదియునుంగాక ౪౧

సీ. సలిలంబు నీకు నీఁగలిగినవానికి, మిష్టమృష్టాన్నంబు నిడఁగదయ్య
కేల్మోడ్పు నిడువానికిన్ భక్తిసంయుక్తిఁ, జాఁగిలి జోహారు సలుపవయ్య
తృణకణం బేని నీ కిచ్చుపుణ్యాత్మున, కపరంజినాణె మీయంగదయ్య
కడగండ్ల నీకుఁ దోడ్పడెడివానికి నీశ, రీరమేఁ గోసి యర్పింపవయ్య
తే. యిచ్చుచోనొండుదశగుణంబిచ్చుటొప్పుఁ, గీడు గూర్చిన మేలు గల్గించుటయవు
చిత్తవాక్కర్మశుద్ధిమైఁజేయు వీని, నెవ్వఁ డాతండ గెల్చుఁబో! యిజ్జగంబు. ౪౨
తే. అనెడు గుజరాతినీతిపద్యం బొకండు, నామనంబునఁ దద్దయు నాటుకొనియె
నందుఁ గీ డొనర్చినమేలునాచరింపు, మన్నసూక్తిజీవనసూత్రమయ్యెనాకు. ౪౩

* * *

౧౧ సీమకుఁ బ్రయాణసన్నాహము

క. పదునెన్మిదివందలయె, న్బదియేడవయేఁట జయము వడసితి నే నిం
పొదవఁ బ్రవేశపరీక్షను, బిదపఁ గళాశాల కేగఁ బ్రియపడినాఁడన్. ౧

వ. అంత భావనగరమ్మునఁ గల శ్యామలదాసకళాశాలకుఁ జేరి యందుఁ జదువం దొడఁగితిఁ – గాని యచ్చటి యుపన్యాసములు తల కెక్కమి నాకు నుక్కిరి బిక్కిరియయ్యె – నిందు నాచార్యులలోపము రవంతయుఁ గానరాదు – వారి కెంతేని ప్రసిద్ధిగలదు– నా కసుగాయతనంబ దీని కెల్ల నిదానంబు నాఁజెల్లు–నిట్లు బహుప్రయాసమ్మునఁ గాలంబు నీడ్చుచు నర్ధవార్షికవిశ్రాంతిదినమ్ములు గడప నింటికిం బోయితి – నయ్యవసరంబున మాకుటుంబమునకుఁ బ్రాఁజెలికాఁడును హితుఁడును విప్రుండును జదువరియుఁ లౌకికజ్ఞానపూర్ణుఁడునగు మావుజీదవే యనునతఁడొకనాఁడు మా నెలవునకు వచ్చె – నితనిని మేము జోషి యనియుం బిల్చువారము.

తే. అతఁడు నాతల్లితోడఁ బెద్దన్నతోడ, మాకుశలవార్తలం గూర్చి మాటలాడు
వేళ నాకళాశాలాప్రవేశ మెఱిఁగి, యిట్టు పచియించె నాదర ముట్టిపడఁగ. ౩

మ. తలక్రిందయ్యెను గాల మిప్డు తగువిద్యల్ నేర్వలేకున్న మీ
రలు మీపూర్వులకై వడిం బ్రెగడలై రాజేంద్రులందన్ని యు
జ్జ్వలకీర్తిం గనఁజాల రీతఁ డయినన్ సద్విద్య నార్జించి వా
రలవాసి న్నిలఁబెట్టు చందమున మీరల్ యత్నముం జేయుఁడీ ౪

సీ. ఇతఁడు పట్టపరీక్షఁ గృతకృత్యుఁ డగుట కిం,కను నాలుగైదేండ్లు గడపవలయు
నవుడైన నొకచిన్న యధికారముం బ్రదిక్కఁ,బ్రెగ్గడపదవి నార్జింపఁజాలఁ

డెన్నినాళ్లో పట్టు మన్నందనుండు కే,వలరాముపలె న్యాయవాది యగుట
కానాఁటి కెందఱో న్యాయవాదు లమాత్యతాసిద్ధికై ప్రియత్నం బొనర్తు

తే. ర ట్లగుట వీని సీమకు నంపు టొప్పు, నచట బారిష్ట రగు టనాయాస మందు
రింటికిం జేరవచ్చుమూఁడేండ్లలోన, వెచ్చమున కొకనాల్గైదువేలు చాలు. ౫

తే. పిలిచియిత్తురు బారిష్టరుల కమాత్య,పదవి నెందేని ధారణీపతులు పేర్మిఁ
దడవుసేయక మోహనదాసునంపుఁ, డాంగ్లభూమికి నాహర్ష మతిశయిల్ల. ౬

తే. మత్సుతున కచ్చటం బెక్కుమంది నెయ్యు,రున్నవారు ప్రసిద్ధిని గన్నవారు
వారి కతఁ డిచ్చు నెఱుకకై ఎలయు కమ్మ, లితని కిబ్బంది కలుగదొక్కింతయేని.

క. అతఁడి ట్లని నే నాతని, హితమ్ము సికొన్నయట్ల యెంచి కృపాము
ద్రితదృష్టి నన్నుఁ గన్గొని, కూతూహలము లేదె సీమకుం జన నీకుఁ. ౮

తే. అనుడు నుప్పొంగి సంతోషవనధిఁ బ్రుంగి, యింతకంటెను స్పృహణీయ మెద్దికలదు
సిద్ధముగ నుంటి నింగ్లాండు చేరి చదువ, నెంత రయముగ నంపిన నంత లగ్గు. ౯

వ. అని పల్కి త్వరితమ్ముగాఁ బరీక్షలయం దాఱితేఱుట కష్టసాధ్యము - కాన
వైద్యశాస్త్రముపై నామనంబు తవిలియున్నది - దానిం జదువ సమ్మతింతురే
యని నేను వారిం గోరుడు మదగ్రజుఁ డిట్లనియె. ౧౦

మం. ఎఱుఁగవే మనతండ్రి యెన్నేనిమార్లు, వైద్యం బటన్న నేవంబును గనుట
మనకోవ వైష్ణవమతమునం దుంట, మనకుఁ బీన్గులఁగోఁత మర్యాదయగునె
యని వార లపుడప్పు డాడుచు నుంట, నిన్నుఁ గూర్చియె సుమీ నిక్కంబు నరయ
న్యాయశాస్త్రంబు నీ వభ్యసించుటయు, జనకపాదులకు నిష్టంబైన చేఁత. ౧౧

తే. అనుడు జోషియు నప్పల్కు లనువదించి, యితరశాస్త్రంబులం గోర్కె యేల నీకు
న్యాయశాస్త్రంబ నిన్ను జేగీయమాన, చరితుఁ గావించు మదుపదేశంబు వినుమ.

వ. ఇట్లు బోధించి యప్పాఱుడు మాయమ్మకడ సెలవునంది నిజనివాసమునకుం
జనియె నంత ౧౩.

సీ. ఆశాలతాజాల మస్మన్మనోవీథి, నల్లిబిల్లిగ నట్టె యల్లుకొనుడు
నిర్మింపఁ బూనితి నిరుపమశిల్పసం, పద పెంపు దీపింప బయలిమేడ
లర్థంబు తగినంత యలవడు టెట్లొకో, ఖండాంతరముల కేకాకిఁ జేసి
యాతమ్ముఁగుఱ్ఱ నేరీతిఁ బంపుదు నొకో, యనుచింత మున్గె నాయగ్రజుండు

ఆ. నన్ను విడువలేక నాతల్లి నిర్మల,ప్రేమమూర్తి యార్తిఁ బెల్లువగచి
మద్విదేశయాత్ర మానింప నొకయుక్తి,పన్ని యిట్టు లనియె నన్నుఁ గూర్చి. ౧౪

క. అన్నా కలఁడు గదా మీ,పిన్నయ్య కుటుంబమునకుఁ బెద్ద యతఁడు ము
న్నెన్నిందుఁ దదంగీకృతి,గొన్నగ్ మన మెల్ల నరసికొందము పిదపన్. ౧౫

వ. నావుడు నాయన్న యిట్లనియె. ౧౬

సీ. పరికింపఁ బోరుబందరు నరేంద్రునిచెంత,మన కించుకంత స్వామ్యంబు గలదు
నేఁ డచ్చటం గార్యనిర్వాహక పదంబు,నందు లేలీ యనునతఁడు వెలయు
నతనికి మనపట్ల నాదరం బధికంబు, మఱియుఁ బితృవ్యు నమ్మానసీయుఁ
డెంతేని మన్నించు నిపుడు నీవిద్యకై,యొడయఁడు కొంతసా య్యొసఁగునట్లు
తే. లతఁడు తోడ్పడవచ్చు నం చనుడు నాకు,నచ్చె నప్పల్కు లుత్సాహ మచ్చిపోయె
నపుడ పయనంబు గట్టి నాలైదునాళ్ళ,కేగితిని బందరున కొంటె నెక్కి సుశిక్కి.

ఆ. అంతఁ బిన్నతండ్రిచెంతకుఁ జేరి సాష్టాంగవందనంబు నాచరించి
విషయమెల్ల విన్నవించుడు శ్రద్ధమై,నరసి యాతఁ డిట్టు లానతిచ్చె. ౧౮

తే. భారతీయుఁడు నిజమతాచారసరణి,విడువ కింగ్లాండునం దుంట కడు నసాధ్య
మేమిభేదము గాన్పించు నిపుడు వెలయు,నల్లబారిష్టరునకును దెల్లదొరకు. ౧౯

క. అతఁ డశనమ్ము దెస విధి,ప్రతిషేధము లుఱఁడు ధూమపానంబు న నా
రతముగఁ గావించును స్త్రిబ్బితి మాలి ధరించు నాంగ్లవేషము నిస్సీ. ౨౦

వ. మనకుటుంబ మిట్టిమనుగడకు దూరమ్మైయుంట యెంతయు నుచితంబు – మఱియు

తే. అచిరకాలమునం దీర్ఘయాత్ర కేగ, నుంటి నే నీకఁ బెక్కునా ళ్ళుంట కల్ల
కాటికిం గాళ్ళు సాఁచి యేకరణిఁ గడలి,పయన మంగీకరింతు నిప్పట్టునందు. ౨౨

తే. ఐన నీపోక కే విఘ్న మాచరింప, నొల్ల నిత్తఱి నీకు నీతల్లి యొసఁగు
సమ్మతియె ముఖ్య మామె కిష్టంబ మైన,నీవు గ్రక్కునఁ బొగయోడ నెక్క వోయి.

క. ఏ నడ్డ మాడ నని య,మ్మానినికి న్విన్నవింపుమా తత్సతి నీ
కాన యొసంగిన నేనుం,బూని శుభాశిషము లొసఁగి పుచ్చెదఁ జుమ్మా. ౨౪

సీ. అనవుడు నుప్పొంగి యంతియ చాలు నో,యనఘ! మజ్జనయిత్రియాజ్ఞ వడయ
నీక యత్న మొనరింతు నింకను మీ రొక్క,సాయ మొనర్పఁ దీసమయమందు
నాసీమపయనంబునకు లేలి దొర కొంత,యార్థికసాహాయ్య మాచరించు
గతిఁ బరిచయపత్ర మతనిపేర నొకండు, దయసేయుఁ డో పిన్నతండ్రి! యనిన
ఆ. నే లిఖించు టెట్లు నీవ విన్నప మొన, రించుకొ మ్మతండు మంచివాఁడ
మనకుటుంబ మన్న మన్నన నూపు సాయం బొనర్పవచ్చు నర్థభంగి. ౨౫

వ. అని పల్కి యతడు నన్ను మిన్నకయ పంపె - నీపాటిమేలొనర్ప నాపితృవ్యుఁ డేల నిరాకరించెనో చెప్పఁజాల - గాని తాను దూష్యం బని విశ్వసించు ఖండాంతరప్రయాణమునకుఁ బ్రత్యక్షసాహాయ్య మాచరించుట యుచితంబు గాదని యతఁడు వెన్నాడి యుండు నని నాతలంపు. ౨౬

క. అంతట నే లేలీ దొర, చెంతకుఁ జని వంగివంగి చేసి ప్రణామం
బెంతయు మెలఁకువఁ బూని హృ,దంతర్గతవాంఛితంబు నాతనితోఁ దెల్పన్. ౨౭

తే. మనవిసేయుడు నే మణుమాత్రమేని, యోడుపడ మిప్డు పట్టభద్రుండ నైన
వెనుక మముఁ జూడ రమ్మని పొమ్మనియె నాతఁ, డట్టె నిల్వని నీ తైతి నపుడు నేను.

ఆ. ఆస లెల్ల నిట్లు వీసరవోవ న,చ్చోటు వాసి రాజకోట సొచ్చి
జోషికి నమ్రదగ్రజునకును దల్లికిఁ, దెలిపితిం బ్రయాణఫలిత మెల్ల. ౨౯

క. అత్తఱి జోషి ననుం గని, చిత్తమ్మునఁ దత్తరమ్ము సెందక యెం దే
విత్తమ్ము నప్పుగాఁ గొని, యుత్తమకార్యంబు దీని నొనరుచు టొప్పున్. 3౦

క. నావుడు ఋణంబు వ్రణము గదా! వల దీచేత యస్మదగ్రాంగి విభూ
షావిసర మమ్మి పడమటి, దీవికిఁ బోఁదగదె యంచుఁ దెలిపితి నేనున్. 3౧

తే. అంతదూరంబు వోనేటి కనుజ! నాదు, సర్వశక్తులఁ జూపి విశ్వప్రయత్న
మాచరించి సిద్ధ మొనర్తు నర్థ మని స,మగ్ర మగు పేర్మిఁ బలికె మదగ్రజుండు.

తే. అతఁడు ప్రేమించు నన్నుఁ దా సుతునివోలె, నతనియౌదార్యసంపత్తి కవధి సున్న
యతనియెడ నాకు నిస్సీమమైనభక్తి, యతనిదెస నాకు విశ్వాస మగ్గలంబు. 33

సీ. మజ్జనయిత్రికి మాత్ర మాశాస్యంబు, కాదయ్యె నింకను నాదుపయన
మాంగ్లదేశమ్మున కరిగినగోవాళ్లు, భ్రష్టు లయ్యెద రెల్లవగల నంచు
నామె కొక్కఁడు సెప్పె నంజక గోమాంస,మారగింతు ర టంచు నాడె నొకఁడు
మదిర ద్రావక యున్న బ్రదుకలే రనె నొకం, డేమేమొ బోధించె నింక నొకరుఁ

తే. డిట్టికత లామెచిత్తము నట్టె కలఁత, పెట్ట నాయమ్మ పట్టి! నీ వెట్టు లెల్ల
చెట్టలకుఁ బుట్టినిల్లైన సీమ నుందు, విట్టులం బగుకీర్తి నట్టేటఁ గలిపి. 3౪

క. అని నన్నుఁ బృచ్ఛ సేయుడు, జననీ! నీ కేల యిట్టిశంకలు ఋజువ
ర్తన మించు కేనియు న్విడ, నని శపథ మొనర్తు నమ్మవా నాపలుకుల్. 3౫

క, ఏదే నపాయ మున్నన్, గాదని వారించుఁ గాని కామక పొమ్మం
చాదేశింతురె మనగురు, పాదు లొడంబడుదు రొక్కొ భ్రాంతలు సెపుమా. 3౬

ఉ. నావుడుఁదల్లి పల్కెఁ బ్రియనందన! నీహృదయంబు దూష్యపుం
ద్రోవలఁద్రొక్కదం చెఱుఁగుదుంజుమి నే; నటులయ్యు దూరపుం

దీవుల నున్నవేళ దురతిక్రమమై పరధర్మ మంటి ని
న్నేవిధినీడ్చునో! చెడుగునెంచి శుభంబుగణించుటొప్పగున్. ౩౭

వ. ఇప్పట్లఁ గింకర్తవ్యతామూఢనై యే నున్నదాన - నా సందియమ్ముల బేచరజీ స్వామికి విన్నవింతుఁగాక - యని పల్కి మత్కులజుండును జైనసాధువు నై మాక్షేమంబు నిచ్చలు నిచ్చగించు నక్కర్మందిం జేరి తన భావమ్ముల నెల్ల వెల్లడింప నతఁడు నాపోకకు ననుకూలుండై యామె కిట్లనియె. ౩౮

తే. సత్యశీలుఁడితండు సంశయము లేదు, కాన నిత్తఱి మూఁడు వాగ్దానములను
వీనివలన గ్రహించి యవ్వెనుక సీమ, కంపఁదగు నట్టులైనభయంబురాదు, ౩౯

వ. ఇట్లు పల్కి నాచేత ౪౦

తే. మాంసమును మెక్క మద్యంబు మరగనొల్ల, నంగననుదాఁకననియతండప్పుడు మూఁడు
బాసలాడించె నవ్వల నాసవిత్రి, సమ్మతింజూపె మత్ప్రయాణమ్ముపట్ల. ౪౧

సీ. పదపడి నాసీమపయనంపుముచ్చటల్, తెల్ల మయ్యెను వీట నెల్లరకును
నను వీడుకోల్ప నున్నతపాఠశాలలో, నడిచెను సమ్మేళనం బొకండు
తత్సభ న్నాదుకృతజ్ఞత సూచింపఁ, గూర్చితిఁ గొన్ని పల్కులు శ్రమించి
చదువఁ బూనినయంతఁ దుదలేనిభయము న, గ్గలమైన కంపమ్ము నలముకొనియె
తే. నవల నెయ్యము దియ్యమ్ము నతిశయిల్లఁ, బెద్ద లొసఁగెడి దీవనల్ పెక్కు వడసి
యాదరంబున నగ్రజుఁ డనుగమింపఁ, బయనముం గట్టినాఁడ బొంబాయిపురికి. ౪౨

***

౧౨ జాతిబహిష్కారము

సీ. అస్మజ్జననిపన్పు నంది దీవన పొంది, పసిబిడ్డ నెడఁబాసి పడఁతి విడిచి
నవనవోత్సాహంబు నటియింప బొంబాయి, నగరంబునకుఁ జేరినాఁడ నేను
దత్రత్యులై మించు మిత్రు లియ్యది గ్రీష్మ, సమయంబు భారతజలధి యిప్పు
డల్లకల్లోలంబు నతిభయంకరము నై, యుండెడి హేమంత మొదవుదనుక
ఆ. సాగరప్రయాణ మాఁగుఁ డటంచు నా, యన్నతోడఁ బల్క నాతఁ డచటఁ
దనదు మిత్రునింట నను డించి మాబావ, కప్పగించె మత్ప్రయాణధనము. ౧

వ. వెండియు నావలయుసాయమెల్లఁ గావింపఁ దన నెచ్చెలులం గోరి తా రాజకోటకుం జని తనకొల్వునం జేరె - నంత ౨

ఆ. పొద్దు వోవదయ్యె బొంబాయిలో నాకు,గడియ వత్సరంబుకరణిఁ దోఁచెఁ
బవలు రేయి సీమపయనంపుసుద్దులే, పలవరింత లాయెఁ బలువిధాల. ౩

తే. ఇంతలో మత్కులంబువా రేను సీమ, కేగుటం గూర్చి చర్చించి యిది నిషిద్ధ
కృత్య మని యెంచి నన్ను బహిష్కరింప,నిశ్చయించిరి రోసంబు నిట్టవొడువ. ౪

క. వా రందుల కొకరచ్చం, గూరిచి నను బిల్వ జంకుగొంకుల నెదకున్
దూర మ్మొనర్చి తత్సభఁ,జేరితి న త్తెగువ యెట్లు సిద్ధించినదో ౫

వ. పదంపడి మజ్జనకునకుఁ జెలికాఁడును మాకు నెడబందుగుఁడును మా "మోధు"
వైశ్యకులంబునకుఁ బెద్దయు నగు సెట్టి నా కిట్లనియె. ౬

మం. సీమకుం బయనంబు సేయంగ నీవు, నిశ్చయించితి వంచు నే నెఱింగితిమి
మనకులక్రమసిద్ధమర్యాద నరయఁ, గడలిపై నేగుట కానికార్యంబు
నిజధర్మసంరక్ష నెఱపు టచ్చోటఁ, దుశ్శకం బని చెప్పుదురు పెద్దలెల్ల
దొరలతోడం గూడి దుర్భోజనంబు,నారగించుట తప్ప దందు రద్దివి
నిట్టిదుష్కార్యంబు నె ట్లాచరింతు, వుజ్జగింపుము నీదురుద్యోగబుద్ధి. ౭

చ. అనవుడు సీమ కేగుట రవంతయు దూష్యముగాదు విద్దియన్
బనివడి యభ్యసించుటకె పైనముఁ గట్టితి నేను మాంసముం
దిననని కల్లుద్రావనని దీక్షమెయి న్సమయం బొనర్చితిన్
జననిసమక్షమం; దదియ సాఁకు ననుం బరభూమి నెంతయున్, ౮

మ. అని నేఁ బల్కిన సెట్టి యిట్టు లనెఁ గుఱ్ఱా! సీమకుం జేరినం
తన నీదీక్షలు నీప్రమాణములు నీధర్మంబులున్ జాఱు; నా
కును నీతండ్రికి నున్నతియ్యు మది నీకుం దెల్లమే కానఁ గై
కొనుమా మద్వచనంబు మేలుకొనుమా కొంచెమ్ము తర్కింపుమా. ౯

వ. అనుటయు నే నతని కివ్విధిం బల్కితి. ౧౦

తే. ఆర్య! తత్స్నేహమెల్ల నా కవగతంబ, గురుసమానుల మీరు నా కరసిచూడ
నట్టు లయ్యును మన్నిర్ణయంబు,నిపుడు,విడువఁజాలను నా కొండు వెరవు సున్న. ౧౧

తే. కలఁడు నాతండ్రికిం జెలికాఁడు హితుఁడు, పండితుఁడు నై విరాజిల్లువాఁ డొకఁడు
సమ్మతించె నతండు దోసమ్ము వీస,మేని లే దంచు నాసీమపైనమందు. ౧౨

ఆ. మఱియు నూలుకొనియె మన్మాత భ్రాతయు, నియ్యకొనియె ననుడు నింత యేల
సంఘశాసనంబు సమ్మతి నొదలఁ, దాల్పవా యటం చతండు కసరె. ౧౩

తే. అంత నాకిఁక లేదు గత్యంతరంబు, వీఁకమై నేను సీమకుఁ బోక మానఁ
గులమువా రిపుడిందుఁ బాల్గొనుట తగదు, పట్టువిడి మీర లెటులుఁగుఁడీ పాడి తొలఁగు.

క. అని నేను త్తర మొసఁగుడు, మునిఁగి యతం డతులరోషమునఁ బలువగలన్
నను దిట్టుచుఁ గనుగొనలం, గనదగ్నికణంబు లురలఁ గన్గొనెఁ గొలువున్. ౧౫

ఆ. వీనిఁ గులమునుండి వెలిపెట్టితి న్నేఁడు, పూని యెట్టిసాయ మేని వీని
కాచరించువాని కపరాధశిక్ష స, పాదరూప్య మంచుఁ బనుపు నిడియె. ౧౬

సీ. అవ్వాల నేను రవ్వంతేని జంకక, సెలవుఁ గైకొని పెద్దసెట్టి చెంత
బసఁ జేరి యేతత్స్వభావి శేషమ్ములు, విన్న వెన్నిచ్చనో యన్న యంచుఁ
జింతసేయుచు నుండ నంతలోఁ గులము బ, హిష్కరించును గాక యించుకేని
భయము నెందకు మీవు పయనంబు మానకు, మని కమ్మ నతఁ డంపె నది యదృష్ట
ఆ. మంత నాకు నెక్కు డయ్యె నారాట మిం, కేల జాల మనుచు నెంచుచుంటి
నపుడ సీమ కొక్కఁ డరుగుచున్నాఁడు బా, రిష్టరగుట కని యెఱింగినాఁడ. ౧౭

తే. అంత నగ్రిజునెయ్యుర కయ్యెదంత, మొఱుక సేయుడు విడువకు మిట్టికోడు
ననుచు నా రియ్యకొని రంత నవధిలేమిఁ, దంతి యిచ్చితి నన్న కాతండు నొప్పె,

క. పిమ్మట మాబావను స్వామి, మ్మంటి నతండు కులబహిష్కరణార్తి
సమ్మనయుందు మునింగి ధ, న మ్మొసఁగం జాల ననియె ననిచిన చింతన్. ౧౯

వ. అంత నయ్యంతరాయమున కేనెంతయుఁ గలంగి మత్కుటుంబమిత్రు నొక్కని డాసి నాసీమపయనమునకు వలయు రొక్కము నొసంగి యవ్వెనక నద్దాని మాయన్న కడం గైకొనుఁడని వేఁడ నయ్యయ్య నన్ను సంప్రాప్తవిత్తునిఁ జేయుటయ కాక తద్దయుఁ బ్రోత్సహించి నాజతనంబు నగ్గించి నాసమర్పించు కృతజ్ఞతం బడసెనే నవ్వలఁ దగుధనము వెచ్చించి నాకాప్రయాణపత్రము విలిచి గ్రాసవాసముల నవరించుకొంటి - నంత నాకుఁ దోడై వచ్చు జనఘుడు న్యాయవాది త్ర్యంబకరాయిమజుముదా రుండు గదియంద మన్మిత్రులు నా కొక సెజ్జ గైకొని నన్నతని కెఱుక పఱచి యతఁడు నాయెడ నొసంగున భయదానమ్ముఁ బరిగ్రహించి - తమ్మజుముదారు వయోజ్ఞానములం బెద్దయైనవాఁ - డేను లోకానుభవ మెఱుంగని యష్టాదశవర్షంబుల కసుగాయనై యుంటి - నివ్విధంబున ౨౦

తే. వసు గజైశ్వర్య కుముదినీబంధు సంఖ్య, వసుధ నెసఁగు క్రీస్తవశకవత్సరమున
నవమమాసతురీయదినమ్మునందు, బయలువెడలితి నేను బొంబాయి విడిచి. ౨౧

* * *

౧౩ తుదకు సీమ

తే. ఎల్లరకు నంబురాశిపై నేగువేళఁ, బొడమునోకరింతలు నాకుఁ బుట్టవయ్యెఁ
గాని యారాట మధికంబు గాఁదొడంగె, నల్లనల్లన గాలంబు సెల్లుకొలఁది. ౧

సీ. పైకొనె మొగమోట నాకు నుగ్రాణింపు, నధికారితోడ మాటాడఁబోవ
నలవాటులేని కార్యం బౌట నాంగ్లేయ, భాష నే నొకపల్కుఁ బల్కఁజాల
నొక్కమజందారు తిరిక్క మాగదినున్న, తెరువరులెల్లరుం దెల్లదొరల
వారితోఁ బలుకాడ నేరనైతిని వారి, కొసఁగలేనైతిఁ బ్రత్యుత్తరంబు
ఆ. నలఁతివాక్యమేని వెలలించుటకు మున్ను, గొణఁగవలయు లోనఁ గొన్నిసారు
లేమి సెప్పువాఁడ నే నప్పు డుచ్చులోఁ, బడి తపించు పులుఁగు పగిది నుంటి. ౨

సీ. భోజనశాలకుఁ బోదునా యన్నఁ గత్తులు గరిటెలు వాడువల నెఱుంగఁ
బోలసుపా తైడమైనభోజ్య మెయ్యది యంచు, నడుగుదునా యన్న నళుకుపుట్టుఁ
బదిమందితోఁ గూడి ముదమార నన్నంబు, భుజియింతునా యన్నఁ బొడము లజ్జ
యెల్లరయాచార మీకొందునా యన్నఁ, దల్లి కిచ్చినబాస తన్నుచుండు
తే. నిట్టిచిక్కులు పెక్కులు ముట్టడింప, నోడపై నెక్కసమయానఁ గూడఁ దెచ్చి
కొన్నపండ్లను జిఱుదిండ్ల గొద నడంచు, కొనుచు నుంటిని గదియంద కూరుచుండి.

క. ఈ యడ్డంకులు త్ర్యింబక, రాయికి నిసుమంత కానరావయ్యె నతం
డేయెండకు నాగొడుగుగ, వేయు దొరలఁ గూడి మాడి వేడుకఁ దిరుగున్. ౪

వ. అతఁడు నాసిగ్గరితనంబు నుపలక్షించి. ౫

సీ. ఇంత సిగ్గేల నీ కెల్లరతోఁ గూడి, సల్లాప మొనరింప శంక యేల
న్యాయవాదిపదంబు నర్థించువారెల్ల, వాచాలురై యుంట వలయు మీవుల
గుణదోషముల లెక్కగొనక సంభాషింపు, మవకాశ మొదవుచో నాంగ్లమందు
పెఱబాసలోఁ దప్పు దొరలకుండువిధాన, వచియించు టరిది యెవ్వారికైన
తే. ననుచు నన్నుచ్చరింప నయ్యదియు నాదు, వెఱపు నడఁగింపదయ్యె నిక్కరణినుండ
నక్కటికతోడ నాంగ్లేయుఁ డొక్కరుండు, తివిరి మాటలలోనికి దింపె నన్ను. ౬

ఆ. ఎచటి కేగువాఁడ వెయ్యది కార్య మా, హార మెద్ది నీకు నద్దిరయ్య
యింతబిడియ మేల యేటి కీయరవాయి, రమ్ము సాపడంగ మమ్ముఁ గూడి.
వ. అని పల్కి యతఁ డాహ్వానంబు ముట్టఁదగ దను నా కట్టడకుఁ బెద్ద నవ్వి కెంగడలి
నెమ్మొము పయనంబు సేయుతఱిఁ జెలికారంబు వెలయ నిట్లనియె. ౭

ఆ. వినుము నీదుదీక్ష బిస్కే సముద్రింబుఁ, జేరనంతవట్టు చెల్లుఁ గాని
యవల నిల్వఁజాల దాంగ్లదేశమ్మున చలికి బ్రతుకఁ గలనె పోలను విడచి. ౯

క. నావలె నిను సారాయిం, దావ్రుమనితి నోటు మద్యపానస్పృహ నీ
భావించి మాంసముం దిని, జీవమ్ములు నిల్పుకొమ్ము చెపెదను కృప్తా. ౧౦

వ. అనుటయు

క. మీ యుపదేశమ్మనకుఁ, వేయినతుల్ కాని యిల్లు విడచెడి వేళన్
మాయమ్మచెంత నామిష, మేయెడ భుజియింప నంచు నిచ్చితి బాసన్. ౧౨

క. అప్పా! నంజుడు నమలక, తప్పనిచో నీమ కొక్కెపిండం బిడి నాఁ
జప్పున నింటికిఁ జేరుదు, నొప్పుకొన నాఁటిశపథ ముల్లంఘింపన్. ౧౩

వ. ఇట్లు నే నతనికి విన్నవించితి. ౧౪

సీ. ఇంతలో మానౌక యీఁగె బిస్కేవార్ధి, నపుడు నరాంసాహారి మాను టగిఁ
యక్కఱ పొడసూపదయ్యె నించుక యేని, దాని కేంతయును సంతోసపడుచు
జనయిత్రివాంఛితం బనుసరించి తదాంగ్లమిత్రు నర్థించి యామిషము నా
గింపలే దిత్తఁ డన్న కిల్లాకు వడసి కొన్నాళ్ళు లద్దానిఁ బ్రాణంబువోలె

ఆ. రక్షసేసి మాంసభక్షకులుం గొంద, ఱిట్లె సలుపుచుంట యెఱిఁగి వడచి
దానిమీఁదికాంక్షఁ దలఁగితి నాపల్కు, నమ్మనపు డదెట్లు నన్నుఁ గాచు. ౧౫

వ. ఇటఁ బ్రకృతమునకు వత్త మంత మానౌక క్రమక్రమంబున లండనునగరమ్ము సేరుడు నేనును ద్ర్యంబకరాయియు విక్టోరియాభోజనశాలకేగి యందువిడిసితిమి నే నంతకు మున్న ప్రాణజీవన మెహతా, దలపతిరాంశుక్లా, రంజిత్ సింహ మహారాజు, దాదాభాయి నౌరోజీలపేర మన్మిత్రులొసంగినపరిచయలేఖలఁ బట్టి భిషగ్వరుఁడగు మెహతాకు నారాక నెఱిఁగించుచుఁదంతిపంపితిఁ గాన నతఁ డయ్యన్నవిక్రయశాలకు వచ్చి న న్నెంతయు గారవించి నలయు సందేశము లొసఁగె నచటిభోజ్యములందు నాకొకటియు నించదయ్యెఁ గాని వెచ్చముం జూడ గుండియలు పగులసాగె నవ్వల మే మద్దానిఁ బరిత్యజించి కొండొక యద్దెగదిం జేరితి మంత నాకు ౧౬

ఆ. మనసునందు సతము మాతృదేశముపైని, దల్లిపైని బెంగ తద్దయయ్యె
నిదుర పన్నగిలె నిలయపరిస్థితుల్, తలఁపునందుఁ బాఱి కలఁత పెట్టె. ౧౭

క. నాకడగం డ్లన్యోన్యతో, వాకొనరానట్టివయ్యె వాకొన్న నెవం
డీకష్టంబుల డొక్కి పరిష్కారంబుఁగలఁడి వెట్లు పోవును దవ్వై. ౧౮

మం. అచటియాచారాదు లన్నియు నాకు,సరిక్రొత్తనై పెల్లు సంకటపెట్టఁ
గడుజాగరూకతఁ గాలంబు గడపు,టనివార్య మయ్యె నయ్యాదియును గాక
యాకుబువ్వప్రతిజ్ఞ నావంతయేని,పాయక దీక్షమైఁ బాలింప వలయు
నీకుఁ దినుబండంబు లిష్టము ల్గావ,యటు నూయి యిటు గోయి యాయె నామనికి
యింగ్లండులో నుంట కే నేరనైతి,మాతృదేశమునకు మరలలేనైతి
నీ మూఁడువర్షంబు లెట్టెటో నిల్వు,మని ప్రబోధించె నాదగునంతరాత్మ. ౧౯

* * *

౧౪ నా య భి రు చి

క. మెహాతా మఱియొక పరి మద్,గృహమున కేతెంచి తత్పరిస్థితుల నెఱిం
గి హసించి యిట్టినిలుకడ,స్పృహణీయము గా దటంచుఁ బెదవి న్విఱిచెన్. ౧

వ. వెండియు నతండు ౨

క. ఒంటరివై నీ వీగది,నుంటన్ ఫల మేమి యేతదుక్తిఁ జమువుం
గొంటక వచ్చితి మైనను,గంటయు నక్కఱయె యిందుఁ గలనవెళ్లన్. ౩

తే. ఎవ్వరికుటుంబమందైన నేనసి యున్నఁ, గాని చిక్కును తత్పరిజ్ఞాన మెల్ల
నందు వర్తింపఁ దగునేర్పు నభ్యసింప,వలయు మున్ముందు హితులైనవారిఁ జేరి. ౪

క. నాయనుఁ గొక్కండు కలం,డాయనకడ నిల్వు మిప్పు డని పల్కెడు నే
నీయకొని తద్గృహమునకుఁ, బోయితి నన్నతఁడు మిత్రుపోలికఁ జూచెన్. ౫

ఆ. మఱియుఁ దెల్లవారిమర్యాద లెఱిఁగించి,యాంగ్లభాష మాటలాడఁ జేసి
జంకుగొంకు లెల్ల సవరించెఁ గాని నా,కొంట దయ్యె నతనియింటివంట. ౬

సీ. త్యాజ్యంబు లగుఁ గొన్నిభోజ్యముల్ చవిలేమి,నిష్టమైనపదార్థమేని మగుడ
నర్థింప సిగ్గు దా నడ్డమై కరము నన్,బాధింపఁ దొడఁగు నిప్పగిది ననుది
నం బుపవాసకల్పం బయ్యె మచ్ఛక్తి;యెఱచి మెక్కు మటంచు నెల్లనాఁడుఁ
జెలికాఁడు వాదంబు సేయుచు నుండు నా,దురవస్థఁ దిలకించి పరితపించి

ఆ. యవల నాప్రమాణ మతనికిఁ దెల్పి నే,మిన్నకుండువాఁడఁ గొన్నివాస
రమ్ము లిట్లు గడవ నమ్మిత్రునకును దు,ర్భరమ యయ్యె నాదువర్తనంబు. ౭

వ. ఒక్కనాఁ డతడు నన్గాంచి

తే. ఈవు మతోన్నదరుండ వై తేని దఱిమి,యుందు ని న్నెన్నఁడో శంక నందఁబోక
యిట్టివెడఁగుఁదనంబు నీ కెట్టు లాదవె,నవ్వరే బుద్ధిమంతు లీనడత విన్న...

తే. ఇచటియక్కఱ లించుకే నెఱుఁగ లేక, చదువుగంద మొఱుంగని జనని చెంత
నాచరించినబాసకై యడలె దేల, యెట్లు బాధించు నది దాని కేమివిలువ. ౧౦

తే. అది ప్రమాణంబ కాదు న్యాయంబు ననుసరించియును బాసగా నది యెంచఁబడదు
దానికిం గట్టువడుట యజ్ఞాన మిట్టి, పట్టుదల యున్న నిచట లాభంబు సున్న. ౧౧

తే. మున్ను నీ వామిషంబును దిన్నయట్లు, నది రుచించినయట్లు నాఁడెదవు బల్కి
కోరి యక్కఱలేనిచో నారగించి, యున్నచో నొల్ల నందు వేమాయి నెచ్చెలి! ౧౨

క. ఇది నీదురదృష్టం బని, మది నెంచెద ననియె నేనుమాత్రము నిష్ఠన్
వదలుకొననైతి నించిన, పదార్థముల నిల్పుచుంటిఁ బ్రాణము నొసలన్. ౧౩

క. ఎఱిచి స్గుఱిచియ మా కిద్దఱకున్ దినదినము చర్చ తఱచుగ జరుగన్
దొరఁకొనె నాత తర్కము, పెరుఁగుకొలఁది నేను చిక్కుపడియుచు నుండున్. ౧౪

క. అనుదినమును రక్షణకై, వినుతించుచు నుంటి విశ్వవిభు నపు డరయన్
బనుపడుచు నుండె నీ ప్రేఁక నొనర్పం బ్రత్యయంబు కారణ మయ్యెన్. ౧౫

వ. అదియుం దొల్లి మాదాసి యగు రంభ గుప్పినబీజంబ యిట్లుండ నొకనాఁడు నాచెలికాఁడు బెంథమను నతఁడురచియించినవస్తూపయోగసిద్ధాంతమను గ్రంథమును జదువ మొదలిడె - నందలిభాష నాకు దురవగాహం బగుట నతండు తద్విశేషంబుల నెల్ల నెఱుకసేయఁ దొడంగె నంత నే నతని కిట్లంటి. ౧౬

సీ. నెచ్చెలీ! నన్ను మన్నింపు నాకు నగమ్య, విషయంబు లిట్టి వామిషము దినుట
యావశ్యక మటంచు నంగీకరించెదఁ, గాని నాశపథంబు మాన నొల్ల
నద్దానిగుఱిచి వాదాడ వాదమునందు, నీ నోర్వలే నంట నిక్కువంబు
మొఱ కనియో జగామొండివాఁ డనియె భావించి న న్వీడుచు ముద్వేల మైన

ఆ. నెనరు నూపు నిన్ను నే మఱవంజాల, నస్మదీయసుఖము నభిలషించి
విడువ కిట్లు నీవు నొడువుచున్నాఁడ వం, చే నెఱుంగ నోటు హితనతంస. ౧౭

ఆ. ఐన విడువనోప నూనినసమయంబు, బాస బాసయేకదా సతంబు
దాని నతకరింపఁ దగదు సువమా నీకు, నెఱుకవడనిధర్మ మెద్ది గలదు ౧౮

క. ఇవ్విధిఁ బల్కుడు నెయ్యుఁడు, నివ్వెఱఁగుం జెంది బల్కె నిక్కము నిటు నా
నివ్వాదం బొనరింపను, జువ్వా! భవన్నియమశుద్ధ సుశ్లాఘ మనెన్. ౧౯

క. అందుల కే నెంతేయు ముద, మందితిఁ బలలంబుఁ గూర్చి యతఁ డవ్వలఁ బ
ర్చం దెచ్చుట విడిచియు నెద, యందున్ నను గుఱిచి సేయు ననిశము చింతన్.

ఆ. తాను నతఁడు చుట్ట సేవించు మద్యంబు, వాని నభ్యసింప వలయు ననఁడు
మఱియు వాని నెపుడు మరగకు మని నన్ను, హెచ్చరించు నెయ్య మచ్చుపడఁగ.

క. ఆమిషమ్ముఁ దిన కుండిన,నామేను కృశించు ననియు నా కటులైనన్
సీమనివాసం బొంటక, బాముల నిడుననియు బెంగపడు నతఁ డెపుడున్. ౨౨

వ. ఇటు లమ్మిత్రుని యింట నా కొకమాసంబు సెల్లె - నతని మనికిపట్టు రిచ్మండులోఁ గలదు - కాన లండనునకు వారమున కొండు రెండువారములకు మించి పోవ నయితి కామి నత్తావున కనతిదూరమునం దెయ్యే నొకసంసారమున నన్ను నిల్పు టావశ్యకం బని మెహతా, శుక్లా లూహించి వెస్టుకెన్సింగ్టను నందొక యాంగ్ల హైందవకుటుంబమున నాకు వసతిఁ గల్గించి - రయ్యింటి యామె విశ్వస్త - నా నియమ మాయమ్మకుం దెల్పి తదనుమతిఁ బడసి నే నచ్చోట విడిసితి - నంత ౨౩

ఆ. రుచికి దూర మగుట నచటియాహారంబు,నించదయ్యె నాకు నించుకేని
నిండి నాదులజ్జయుండె యథాపూర్వ,మిడుమ లడఁగవయ్యె నింతవట్టు. ౨౪

తే. ఆమెకుం గూఁతు లిద్ద ఱయ్యబల లార,గించుతఱి వలదని నివారించుకొలఁది
వేయుదురు నాకుఁ జెఱియొక వేఁడిరొట్టెఁ,దెలియరై రింక నొక రెండు వలయుననుచు,

క. మది కొదవె నిప్పటికి నె,మ్మది; విద్యా శ్రమము సక్రమంబుగ నింకన్
మొదలిడనై తిని బత్రిక,చదువం దొరఁకొంటి నొక్క-సంగాతి యిడన్. ౨౬

క. ఒకగంట చాలు నప్పని,కిఁకఁ జాగించితిని నగర మెల్లను జూడన్
బ్రకటనఫలకంబుల నో,పికమైఁ గనుచుంటి సకలవీథులయందున్. ౨౭

వ. నాప్రయాస ఫలితముగా నొక్క-వాడయందు శాకాహారవిపణి దృగ్గోచరం బగుడు నందుల కెంతయుఁ బొంగి యద్దాని ముంగిట నమ్మ శాకాహారసిద్ధాంత మను గ్రంథమ్మును సాల్టు విరచితంబును గొని లోనికిఁ జని రుచ్యములగు భోజ్యంబు లాప్యాయనంబుగ నారగించితి - వెండియు

సీ. ఆంగ్లదేశమ్మునం దడుగుమోపిన వెన్క-,గడుపారఁ గుడుచు టప్పుడ లభించె
ననుఁ బ్రోవ భగవానుఁ డనురాగమున వచ్చి,నటులుండె నాశాల యరసి చూడ
సాల్టుపుస్తక మంతఁ జదివితిం దుదదాఁక,సంతసం బెంతే నొసంగె నద్ది
నాఁటినుండియు నే మనఃపూర్వకమ్ము శా,కాహారి నైతి నం చనఁగఁ జెల్లు

గీ. జననిసన్నిధి శపథంబు సలిపినట్టి, దినము నా కప్డు డానందజనకమయ్యె
నిర్విచారంబుగా సీమ నిల్వవచ్చు, నెన్నినాళ్లైన యను ధైర్య మెచ్చిపోయె, ౨౮

తే. ఆప్రతిజ్ఞను సత్యంబు నాదరించి,యెఱిచిఁ దాత్కా-లికమ్ముగాఁ గొఱుకకున్న
భావికాలమునం దేను భయము విడిచి,సంతసమ్మునఁ బొల నారగింతుననియు. ౩౦

క. హైందవు లెల్లరు నామిష,ముం దినఁగా వలయు ననియు మునుకొని సంఘం
బం దియ్యశనము వ్యాప్తిని,జెందం దగుబోధనమ్ము సేయుదు ననియున్. ౩౧

తే. తొలుత నెంచితిఁగాని యత్తలఁపు దూర,మయ్యె నీనాఁడు నే నిప్డు డారగించు
నాకుబువ్వ జగమ్మునయందు నెల్లి,విరియఁ జేయుటయే నాకు వేడ్క-యయ్యె.

* * *

౧౫ ఆంగ్ల వేషము

సీ. కొనలొత్తఁ దొడఁగె నాకుంబువ్వదెస నాకు,నాగాఁటి కెపఁడలో నమ్మకంబు
చదువఁజాగితిని భోజనముఁ గూర్చి రచింపఁ బడినపొత్తముల సంబరము గదుర
బోధించె నవి క్రీస్తుమున్నగుమహనీయు,లెల్ల శాకాహారులే యటంచుఁ
డెలిపె శాకాహారదీక్షితుల్ పూర్ణాయు.రారోగ్యసంపన్ను లగుదు రనియుఁ
తే. బిధప భోజ్యపరీక్ష నాబ్రిదుకునందు,ముఖ్యమగు కృత్య మయ్యె మున్ముందు దీని
మొదలుపెట్టుట యారోగ్యమునకె యైన,నవల ధర్మస్ఫూర్తియె హేతువయ్యె నంతు.
క. ఈపగిది నేను గాల,క్షేప మ్మొనరింప నాడుచెలికి మదన్న
వ్యాపారజనిత మగు సం,తాపము రూపడఁగదయ్యెఁ దా లవ మేనిన్. ౨
సీ. ఆమిషాహారంబు నారగింపక యున్న,దేహపాటవ మెుగి సెరలు ననియుఁ
డెల్లవారలఁ గూడి తిరుగక యున్నచో,జడబుద్ధినై యేను జెడుదుననియు
నాకుబువ్వను మెచ్చునట్టివారితలఁ గన్న, విపరీతములు సంభవించు ననియు
నాహారపరిశోధనార్థినై మెలఁగుచో,భువి నిరర్థకుఁడనై పోదు ననియు
ఆ. నాతఁ డూహ చేసి నాతత్త్వమును మార్చ,యుక్తి యొకటి పన్ని యొక్కరేయి
నాటకంబు సూడ నను రమ్మటంచన,నతని వెంట వేడ్క సరిగినాఁడ. ౩
క. ఎరకొఱ కత్తఱి మునుముం,దరువుర మొకపూఁటకూటియిలు సేరితి మ
య్యిరవు నరపాలభవనము,కరణి విరాజిల్లు శిల్పకళ శాశ్రియమై. ౪
వ. అందు నాగరకు లనేకులు మెసవుచుందురు – గాన నటకు నన్నుం గొనిపోయిన నవినయ భయంబునం జేసి భోజన మధ్యమున నేద్దె నెట్టిసందియములనేని వెలువరింపఁజాల నని నామిత్రుఁ డూహించి యీపన్నుగడం బన్నె-నంతఁ బెక్కండ్రు నడుమ నే మొకబల్లముం దుపవిష్టుల మగుడుఁ బ్రిథమభోజ్యంబుగా సూపను పదార్థంబు మా కొసంగఁ బడియె – నయ్యది శాకాహార మగునో కాదో యను సంశయంబు నన్నుఁ బీడింప నద్దానిగుఱిచి నే స్తకాని నడుగనోల్లక మెల్లన వడ్డన సేయువానిం జీరితి – నయ్యవసరంబున ౫
క. అద్దాని నెఱింగిమిత్రుఁడు,గద్దించుచు నతనిఁ బల్వఁ గత మే మన నేఁ
దదయు వెనుకాడుచుఁ గల,సుద్ది న్వినిపింప నతఁడు చుఱచుఱఁ గనుచున్. ౬

తే. నిమిషమే నిట్టిసంఘాన నీవు నిలువ,నర్హుఁడవు గావు వలయుమర్యాద నెఱుఁగ
వేని వేవేగ నొండొక్కయెడకు నడిచి,నడిచి వాకిట నారాకకొఱకు నిలుము. ౭

ఆ. అనుడు సంతసించి యచ్చోటి నెడఁబాసి, పొంత నున్న పూఁకుబుచ్చ బసకు
దాసినాఁడె వేళతప్పుట నది మూఁయఁబడియె నొర నాయభాగ్యమహిమ. ౮

ఆ. నాఁటిరేయి నాకుఁ బొటిల్లె నుపవాస, మంత నేను నాటకావలోక
నాభిలాషఁ జనితి మవ్వల నాతఁడీ,గ్గొడవ నెన్నఁడేని దడవ డయ్యె. ౯

ఆ. ఇదియ మాకుఁ తుట్టతుదిజగడము దీన,బొడమదయ్యె నెట్టిపొరపు మాకు
నెయ్యుఁ డిట్లు సలుపఁ దియ్యంబ హేతువు, గాన వాని మిగుల గారవింతు. ౧౦

వ. తలఁపుసేఁతల మా కెంతయంతర మున్నను నతఁడు నా హితుఁడగుటం జేసి సర్వదా వాని గౌరవించువాఁడ నంత నే నామిషమును ద్యజించినను దక్కంగల మర్యాదలం దాంగ్లేయసంఘసంప్రదాయములు చక్కఁగా ననుసరింప నేర్తునని సంగడీనికిఁ దెల్లముసేయనెంచి మునుముందు వలయుదుస్తుల న్వొలిచి వేషము సవరించి పాపట సంస్కరించి నాట్యమును బరాసుబాసను గఱచినం దప్ప నాగరకత పూర్ణతం జెందదని విని వ్యయప్రయాసముల కోర్చి యొక శిక్షాశాల నాశ్రయించి కొన్ని నాళ్ళు నృత్యము నభ్యసించితి నందలి తాళగతిం దెలియ నే నశక్తుండ నగుటఁ దత్సిద్ధికయి గోఁచిపాతకొఱకుఁ గొండంత సంసార మన్నట్లు ఫిడేలు నభ్యసించు నవస్థ నాకుఁ బొటిల్లె నెండియు వక్తృతాపద్ధతి నెఱుంగ నొండొక యొజ్ఞను సేవింపఁ దొడఁగితి నగ్గురుఁడు జెల్లను నతండు గూర్చిన యాదర్శవక్త యను గ్రంథముం బఠనీయముగా నియమించె నందలి యుపన్యాసము నొకదానిఁ జదువ దొరఁకొంటి నింతలో నా బెల్ మహాశయుఁడు నాశ్రవఃకుహరమున ఘంటానాదము సల్పుడు నే మేలుకాంచి ౧౧

మం. ఆ జీవితాంత మియ్యాంగ్లదేశమున, నే నుంట కల్ల యింకేల యీ బెడఁద
యరుగు దెంచితిని విద్యార్థినై యిటకుఁ,దత్సమార్జనమె కర్తవ్యంబు నాకు. ౧౨

తే. ఇటు విచారించి నైశంబ నటన గీత,వాగ్మితాభ్యాసముల కెల్ల స్వస్తి చెప్పి
గురుల మన్నింపుఁ డని వేర్మి మెఱయ వేఁడి,యవల నిక్కపువిద్యార్థి నైతి నేను.

తే. నృత్యగీతాదికాసక్తి రెండుమూఁడు,మాసములె నిల్చి పిదప నన్నాసెఁ గాని
వేసమునయందుఁబొడమిన వెఱ్ఱివలపు,విడువదయ్యెను బెక్కెండ్లుగడచుదనుక.

*
* *

౧౭. మార్పులు

తే. ఆటలకు లొంగి పాటల కాస చెంది, యిచ్చవచ్చినటుల్ చరియించినాఁడ
నంచుఁ బాఠకులార! మీ రెంచవలదు, తప్పుదారికిఁ జననైతి నప్పుడేని.

తే. ఏ నపుడు వెచ్చపెట్టిన యెల్లకాసు:నకు విసువులేక లెక్క వ్రాసికొనువాఁడ
ననుదినంబును శయనించునవసరమున, నిలువ సరిచూచుచుందు నిర్ణిద్రమతిని. ౨

వ. ఆయభ్యాసము నాకిప్పటికిం గలదు- పెక్కుమేళ్ళ కియ్యదినిదానం బయ్యె - లక్షల కొలఁదిధర్మాదాయము పలుతెఱంగుల వెచ్చించు నా కెన్నఁడేని యెట్టిలెక్కచిక్కులుం బొసఁగవయ్యె - నియ్యాచారము యువలెల్లరు గుర్తించి నిత్యజీవితంబునఁ బ్రయోగింతుర యేని వారలు నావలె శుభంబు లందనేర్తురు - మఱియు

క. వెచ్చపులెక్కల ననుదిన, మిచ్చమెయిన్ వ్రాయుకతన నే వ్యయము కడున్
హెచ్చెడి నని గుర్తించితిఁ, గ్రిచ్చఱ నెంచితిని సగముకర్చును మాన్పన్. ౪

సీ. పదపడి పద్దులం బరిశీలనము సేయ, నగపడె బండిబాడిగలు మిగుల
మఱియు నే నొకకుటుంబమునందు నుంటచే, విందులవెచ్చము న్విస్తరిల్లె
నీవ్యయమ్ములఁ ద్యజియించుట సుకరంబు, కాదొకో యనుబుద్ధి గల్గె నంత
నక్కుటుంబము వీడి యద్దెగదుల్ రెంటిఁ, గైకొనినాఁడ నగ్గదులు నాదు

ఆ. కర్జ మున్నయెడకుఁ గడుదాపునం దుంట, నటకుఁ గాలినడక నరుగుచుందుఁ
గాన దీన బాడిగలు తగ్గెఁ దీఱిక, హెచ్చె దేహదార్ఢ్య మినుమడించె. ౫

మ. బారిస్టరుపరీక్ష పాఠ్యముల్ చదువ, సమయంబు కొంతయు సరిపోవుకతన
మిగిలినకాల మెమ్మెయిఁ బుచ్చు టొప్పు, నను చింత యపుడున న్నలముటం జేసి
యాంగ్లభాషాజ్ఞాన మస దన్నవంత, యెంతయు న న్నెరియించుచుండుటయుఁ
బట్టభద్రుఁడ నైనపదపడి వచ్చి, ననుఁ జూడు మని లేలి నాఁడు పల్కుటయుఁ
దలపోసి యెద్దియేఁ దగినపరీక్ష, కింకొక్కదానికి నిక్కాలమెల్ల
నుపయోగపఱుచుట యుక్తం బటంచు, నెంచి మన్మిత్రున కియ్యూహఁ దెలుప
నిచ్చమై నతఁడు నీ కెల్లచందముల, మెట్రిక్యులేషను మే లా పరీక్ష
యుత్తమపాఠ్యంబు లున్నవి దానఁ, గల్గించుఁ దగినలోకజ్ఞానమద్ది
యలఁతివెచ్చము చాలు నద్దానిఁ జదువ, ననుడు నే వేడ్కమై నంగీకరించి
పఠనీయ పుస్తకపట్టికం జూడ, దుస్సాధ మిది యంచుఁ దోఁచె వెండియును
దాన లాటినుభాషఁ దప్పక చదువ, వలయు నవ్వాణి యెవ్వాడువున వచ్చు
నని యేను సంశయ మంద వయస్యుఁ, డేల నీ విటు సంశయింతు మిత్రంబ!

లాటిని నెఱుంగ కేలాగున ఫలము,పడయం గలరు న్యాయవాదులౌవార
లభ్యాస నేర్చినయట్టివారలకు,న్యాయశాస్త్రం బర్థ మగును దెల్లముగ
మఱియు నద్దాన రోమను న్యాయశిక్ష,కొసఁగుపృచ్ఛాపత్రి ముండెడిఁ జువ్వో
యయ్యది కైవసం బైనవారలకు,నాంగ్లంబు పాణితలామలకంబ
యని పల్కనచ్చె నా కతనిబోధనము. ౮

క. పిదప బరీక్షోపరనము,గొదలిడి సమయంబు నొకనిముస మేని వృథా
నదలక చదివితిఁ గనువా,రదిరా! యని కంపితోత్తమాంగులు కాఁగన్. ౯

వ. ఇతఃపూర్వంబ పరాసుబాసతో నాకుఁ గొంతపరిచయము కలదు – కాన దాని నాధునికభాషకు మాఱుగా స్వీకరించితి – నప్పటికిఁ బరీక్ష కైదుమాసముల మేర యుండె – నింతయల్పకాలమునంద యిట్టినూత్నభాషల నితరవిషయమ్ములఁ దెలియఁ దగినబుద్ధిబలంబు నాకుఁ గలుగుటఁ బరీక్షయం దోటమి యొదవె – లాటినులోఁ దగునంకములు రామి యియ్యనర్థమునకు మూలం బాయె – నంత

క. అపజయమునకు నిరుత్సా,హపడక మగుడం బరీక్ష కత్యంతాస
క్తిపరీతచిత్తమునఁ బూ,ని పఠింపం దొడఁగినాఁడ నెయ్యురు మెచ్చన్. ౧౦

తే. హెచ్చిపోయెఁ బరీక్షలవెచ్చ మపుడు,దాని నవరించుకొఱకు నిత్యవ్యయంబు
మరలఁ గొండొక తగ్గింప మదిఁ దలంచి,యొక్కగదియంద కాఁపుర ముంటి నొదిఁగి.

ఆ. పూఁటకూటియింటిబోనము వర్జించి,సంతరించుకొంటి సొంతవంట
నట్లుచేత నేఁబదఱువది రూప్యముల్, కలిసివచ్చె మాసకాలమునకు. ౧౨

సీ. మితమైనవెచ్చంబుమెయి డంబ మెఱుఁగని,బ్రతుకు సాగించుటకతన మిగుల
నవకాశ మొదవె నా కపుడు విద్యల నేర్వ,దాన రెండవమాఱు తత్పరీక్ష
విజయంబు గల్గె నివ్విధి మితవ్యయ మూని,యుంట నేఁ గడగండ్లఁ గంటి నంచుఁ
బాలకజను లూహపడకుంద్రుగావుత,మది నాదు లోవెలిబ్రదుకులకును

ఆ. గలుగఁజేసెఁ బొత్తు ఘటియించె రాబడి,కగ్గమైనవెచ్చ మతులసత్య
మయమ్ముఁ జేసె నాదుమనుగడ నిర్భరా, నందసాగరమున నన్నుఁ ద్రోచె. ౧౩

***

౧౭ భక్ష్య పరిశీలనము

క. పరిశోధనమ్ము నెఱపన్,దొరఁకొన్నకొలంది నాకుఁ దోఁచెను బహిరం
తరధర్మమ్ము లింకను సం,స్కరణ మ్మొనరింపఁ దగు దశాస్థ్గల వనుచున్. ౧

ఆ. కాఁపురంబునందుఁ గిర్బులయందు సంస్కరణముం బొనర్పఁ గడఁగినప్పుడ
పూనినాఁడ నేను భోజ్యంబులందును, వలయునట్టి మార్పుల నొనర్ప. ౨

సీ. అవగతమయ్యె నా కాకుబువ్వను మెచ్చు, గ్రంథము ల్గూర్చిన వారెల్లఁ
బ్రకృతిశాస్త్రవిరుద్ధపద్ధతు ల్వీడనాడి, యారోగ్యలక్షణం బనుసరించి
మతధర్మములు సమంచితబుద్ధి మన్నించి, చేఁతకు ననువైన రీతు లెఱిఁగి
లోఁతుగాఁ జర్చించియే తమపొత్తముల్, విరచించినా రన్నవిషయ మప్పుడు
ఆ. ధరణి మానవుండు తక్కిన ప్రాణుల, కంటె వలఁతియైన కతన నతఁడు
చంపఁదగదు వాని సంరక్షఁ గావింప, వలయు నంచు వారు వ్రాసి రందు. ౩

వ. అదియునుంగాక మనుజులం బోలితి మానిసికెట్లు తోడ్పడు నట్లు తక్కుంగల జంతు
లకు సైతము సాయంపడు టావశ్యకమనియు నరుండు మెసవుట మనుటకు గాని
జిహ్వాతృప్తికిం గాదనియు మానవుని కతని శరీర నిర్మాణంబు ననుసరించి చూడఁ
బక్వాహారంబు త్యాజ్యంబనియు నాయుర్వేదముంబట్టి యూరఁగాయ లుప్పుఁ
బచ్చడులు తాలింపులు మున్నగునవి వర్జ్యంబు లనియు నెల్లరకు నాకుబువ్వ
చేరికలోని దనియుఁ జౌక యనియుఁ దద్గ్రంథకర్తలు సవిమర్శము నిర్ణయించి -
రియ్యంశములెల్ల నా యనుభూతికి లోనయ్యె - వెండియు వారిలోఁ బెక్కం
డ్రామిషము నండములం బయస్సును నిషేధించి తాము నట్లు ప్రవర్తిల్లిరి - వారి
వ్రాతలు న న్నెంతయు నలరించె - నంత

ఆ. ఆకుబోన మమ్మ నంగళ్లలోన నీ, కట్టుపాట్ల నెల్ల గారవించు
ప్రజలఁ గలిసికొన్న వాఁడ నాయందుఁ బె, న్నాదరంబు సూపి రప్పుడు వారు. ౪

సీ. నల్లవో! శాకాశనప్రచారకసంఘ, మును నీమ నొక్కండు దనరు వార
పత్రిక నొకదానిఁ బ్రచురించు నయ్యది, దాన సభ్యత్వంబు దక్కె నాకు
నల్పకాలమునంద యందితిఁ గార్యస, భాసభ్యతాగౌరవంబు నందు
దీక్షమై శాకభుక్తిని బాలనము సేయు, వారు పల్వురు మిత్రులైరి పిదప
ఆ. భక్ష్యవస్తువితతిఁ బరిశోధన మొనర్పఁ, బూని యపుడ మాతృభూమివలన
వచ్చినట్టినిలువపచ్చళ్ళఁ జిఱుదిండ్ల, మానినాఁడ నిచ్చ మాఱుకతన. ౫

తే. మున్ను సంభార మన్నది సున్న యగుటఁ, జప్పఁగా నున్న బచ్చలిశాక మిప్పుడు
కమ్మఁగా నుంట నాలుకగాద చవికి, నాత్మయె ప్రధానముగురంగ మనుచుఁ దోఁచె.

వ. అయ్యవసరమునం దార్థికచింత నాయుల్లమునం బాదుకొనియుండె - నయ్యెడఁ
గొందఱు టీ కాఫీ లారోగ్య నాశకంబు లని వానిం ద్యజించి కోకో ద్రావుచుంట
యెఱిఁగి భుజించుట జీవయాత్రకు మాత్రంబ యని తలంచి నేను నట్లు చేయం
దొడంగితి - వెండియు ౬

మం. శాకాన్నవిక్రియశాలకు నేగి, యచ్చవచ్చినవస్తు లెల్లను మెక్కి
విపరీతముగ సొమ్ము వెచ్చింపఁ బోక, పరిమితవ్యయదీక్షఁ బాటించు టాది
నిత్యంబు నాఱుపెన్సుల భక్ష్యముల, నియమంబునైనఁ గాని నే నారగింపఁ
గడఁగినవాఁడ నక్కాలాన భిండి, గలభక్ష్యముల ముట్టకయ కొన్నినాళ్ళు
కడపితి మఱికొంతకాలంబు రొట్టె, పండ్లు భుజించితిఁ బదపడి గుడ్లు
జున్ను పా లారగించుట దొరఁకొంటి, గుర్తింపఁ దగిన ది క్కానశోధనంబు. ౯
తే. అపుడుసంస్కర్తయొక్క రుఁడండములభు, జించుచోఁ బెక్కుమేళ్లు ప్రాప్తించుననియు
నది యెఱచితిండిలోఁ జేర దనియుఁ దెలుప, నచ్చె నాతనివాదంబు నాదుమదికి. ౧౦
క. అంతట నండము జీవ, జ్జంతువు కానేర దంచు సామాన్యముగన్
స్వాంతమునయందుఁ దోఁచుడు, సంతసమున దాని మెక్కఁ జాగినవాఁడన్. ౧౧
వ. పరాహనం దొడరిన యిక్కడుపును బదునైదుదివసంబులుమాత్రమ మెసవి యంత నియ్యది యకార్యమని యెఱింగితి - నామున్ను సల్పినశపథంబునకు నేఁడు నూతనార్థ వివరణ మొనర్చుట నీతికి విరుద్ధంబు - గ్రుడ్లును బలలంబులోనివ యని మజ్జననియభిప్రాయం బగుట నిక్కంబు - కాన నిబ్బాసయందలి పరమార్థంబు నామదికి గోచరించిన మఱునిముసంబ యండములం దినుట మాని యాహారపరిశీలనమ్మును సైత ముజ్జగించితి - మఱియు ౧౨
సీ. ఆంగ్లదేశమ్మునం దామిషంబును గూర్చి, కనుఁగొంటి మూఁడులక్షణము లొకటఁ
బశుపక్షిపలలంబ పలల మిమ్మతమువారైన శాకాహారు లండములను
జేపల నారగించెదరు వే ఱొకదాన, నెల్లప్రాణులమాంస మెఱచి; దీన
నారగింపఁగవచ్చు నండము లొండొక, దాన సర్వప్రాణితరస మండ
ఆ. ములును బాలు పెరుఁగు మున్నగునవియు గ, ణ్యములు మాంసగణమునందు, నట్టు
లగుట నాకుబువ్వయంగళ్ళఁ బెక్కుభ, క్ష్యముల గ్రుడ్డుకలియుననుచుఁదోఁచె. ౧౩
తే. కావుఁటం జేసి యచటిభక్ష్యముల మెసవు, వేళలం దెల్ల నవ్వానిమూల మడిగి
యండములు చేరకున్న భోజ్యములు విలిచి, యారగించెడివాఁడ నే ననుదినంబు.
వ. దీనంజేసి యిష్టంబు లగు భక్ష్యములు పెక్కింటిని విడువ వలసెం - గాని నాయొనర్చినబాసను దీక్షమై రక్షించుచుంట నియ్యది నా కసంతృప్తి గూర్పదయ్యె - మఱియు ౧౪
తే. ఎంత తెల్లమై తనబాస యెసఁగుచున్న, నాత్మచరితావిరుద్ధమై యలరుపోల్కి
దానికి న్నూత్న నూతనార్థములు వెల్ల, డించెదరు కొంద ఱీతత్ప్రపంచమందు.
క. కల రిట్టివారు లక్షలు, గలవారలయందు లేమిగలవారలయం
దలస్వార్థప్రియతయ వారలకన్నులు గప్పు నద్దిరా యే మందున్. ౧౬

తే. కొయ్యజంతులు వీడి వా గ్గోడమీఁది, పిల్లివాటముగా విజ్ఞు లెల్ల రోయఁ
బలికి యాత్మవంచనము నలిసికొని జ, గమ్ము దైవమ్ము వంచింపఁ గడఁగుచుంద్రు.

తే. బాసచేసినమనుజుఁ డబ్బాస నెవ్వఁ, డాచరింపఁగఁజేసె నయ్యతనియర్థ
మనుసరించుట సంశ్లాఘ్య మైనమార్గ, మని వచింతురు ధర్మజ్ఞు లైనబుధులు. ౧౯

క. రెండర్థంబులకును వీ, లుండిన దుర్బలునినుడికి నోడఁబడఁ దగు నీ
రెండు తెఱంగులఁ దొఱఁగిన, నిండుర్ బెనఁకువలు పాడి నెఱి పొడవడఁగున్. ౨౦

వ. సత్యమునకుం గొల్వుసల్పువాఁడు మొదటిమార్గంబు ద్రొక్కుటయ వాంఛించు- నాతఁడు నూతన వ్యాఖ్యానములకొఱకు సూరిజనమ్ముల నెన్నఁడు నారాధింప నొల్లఁడు- పలలముం గూర్చి యుత్తమసరణి ననుసరించి చూడ నాతల్లి యూహించిన లక్షణంబ నాకు శిరోధార్యంబు- కాని యన్యం బవశ్యపరిహార్యంబ- వెండియు ౨౧

మం. నాసల్పుపరిశోధనమ్ము సర్వమ్ము, నార్థికదృష్టి నయ్యారోగ్యదృష్టి
ననుసరించియ సాగె నాంగ్లదేశమున, నవ్వల నిక్కార్య మాఫ్రికాయందు
నాచరించితిని ధర్మైక మా దృష్టి, ముందు వారుత్తు నమ్మచ్చట నెల్ల
నెటులైన దీనికి నింగ్లాండునంద, జరిగె బీజావాపసంస్కార మెల్ల. ౨౨

ఆ. మాంసభక్షణంబు మంచి దటంచు నేఁ, బెక్కునాళ్ళు నమ్మి పిదప శాక
భోక్తనైతిఁ గానఁ బూర్ణాభిమానంబు, పొడమె నాకు నాకుబువ్వపట్ల. ౨౩

తే. తడవులం బట్టి యొక్కమతమ్మునందు, వెలయునాతనికంటె నవీనముగను
దానిఁ బూనినవాని కద్దాన మిపుల, నాదరము కల్గునంట సత్యమ్ము గాదె. ౨౪

వ. ఏత దభిమానఫలితమ్ముగా నావసించు పేటయం దే నొక శాకాహారిగోష్ఠి నెలకొల్పి దానికి శాకాహారపత్రికాసంపాదకు లగు నోల్డుఫీల్డుగారి నధ్యక్షులఁ జేసి నే కార్యదర్శిపదవి స్వీకరించితి - నయ్యది కొంతకాలము శ్లాఘనీయమ్ముగాఁ జాగెను నే నవ్వాడ వీడి వేఱొక్కదెసకుం బోవుటయు వాటిల్లుటం జేసి కతిపయ మాసమ్ములలోన పొడవడంగె - నైనను ౨౫

తే. విషయపూరిత మిప్పాటియనుభవంబ, కొన్ని సంఘముల న్నెలకొల్పి వాని
న్వ్యాపనీయమ్ము లొనరింప నర్హమైన, చాకచక్యము నాకు నొసంగఁ గల్గె. ౨౬

* * *

౧౮ బిడియము నా డాలు

సీ. శాకభోజనసమాజమునందు నేఁ గార్యసంఘసభ్యుఁడనై యెసంగుకతన
వెడలుచుండును సమావేశంబు లన్నిటి,కైన పోనంబు నా కిచటఁ దప్ప
దధ్యక్షుఁ డిది కూడ దని పెక్కుసార్లు నక్క,మమత దీపింపఁ దా మందలించెఁ
గొలువులో మాటాడవలయుననోర్కి నా,కెంతయుఁ గల దైన నేమిలాభ
ఆ. ముల్లమందుఁ బొడము నూహమ్ములం దగు,వట్టిబాసయందుఁ బెట్టఁజాల
మొదలుకొన్నవిషయమును దప్పి యప్రిక్ర,తాంశచర్చలోని కరుగువాఁడ. ౧

ఆ. కడచె నిట్లు కొంతకాల మవ్వేల నొక్క,సారి ముఖ్యవిషయచర్చ యొకండు
వాపరించె సమితిఁ; దత్సభయందుఁ బ్రా,ల్గొనమి ధర్మదూరమనుచుఁ దోఁచె. ౨

క. రచ్చకు నేగియు భావం,బచ్చుపడువిధాన మాటలాడక యిస్నీ
యొచ్చెముగ మూఁగసమ్మతి,నిచ్చుట భీరుత్వ మంచు నెంచితి నెడఁదన్. ౩

వ. తత్సభకు సయోవ్యాపారిసంఘనాయకుఁ డగు హిల్సను నతఁ డధ్యక్షుఁ - డాతఁడు
నీతివాదియనం దగు - నాయన యొనర్చు నార్థికసాహాయ్యంబుపైన తత్సంఘ
మాధారంపడి యుండె-సామాజికులు పెక్కం డ్రితనికనుసన్నల మెలఁగుచుందు-
రాకుబువ్వ దెస నిండుగారవంబుగల యల్లిన్సనను నతఁడుం బాలకసంఘమున
వెలయు - నపుడ యంకురించిన సంతాననిరోధోద్యమం బతని కభిమానపాత్రి
మగుడు నతఁ డద్దానిఁగూర్చి కార్మికులకు బోధింపఁ దొడఁగె - నిట్టి యాచా
రంబు నీతిదుర్నియంబునకు వేరుపర్వంబోని దని హిల్సుతలంపు - శాకాహార
సమాజము నైతికసేవ సయిత మాచరింపవలయు నని యతని యాశయము - కాన
విపరీత భావభరితుడగునల్లిన్సను తత్సంఘమునం దుంట చెట్టకుఁ బట్టుఁగొమ్మని
యయ్యధ్యక్షునిభావంబు - కావుటం జేసి యల్లిన్సనుసభ్యతను రద్దుపఱుపవలయు
నను నిర్ణయము సభం బ్రతిపాదిత మయ్యె - నంత ౪

తే. తద్విచారంబు నాదుచిత్తమును దిగువ,మంచిచెడ్డల నే విమర్శించి కనుడు
జన్మశాసనవాదియాశయము లెల్ల,నత్యుపద్రవకారు లటంచుఁ దోఁచె. ౫

తే. హిల్సు తా నీతివాదియై యెసఁగుకతన,నాతఁ డల్లిన్సనునకుఁ బ్రత్యర్థియగుట
ధర్మ మని తోఁచె నాతఁ డౌదార్యభరితుఁ, డగుట మన్నింతు నతని నేనగ్గలముగ.

మం. ఐనను నీతియం దాశయభేద, మున్నంతమాత్రాన నొకనిసభ్యతను
రద్దు సేయుట నీతిరహితకృత్యంబ,యని బోధచేసె నాదగునంతరాత్మ

సంఘమ్ములక్ష్యంబు శాకభోజనము,నెరయుటకై ప్రియత్నించుచే కాని
యింకెట్టినయమార్గమేని విస్తృతము, గావింపఁ బూనుట కాదట్టు లగుట
నీతింగుఱిచి యెట్టినియమంబు లున్న,శాకభక్షణముచు జల్పువా రెల్ల
నర్హు లేతత్సంఘమం దిమ్ముకొనఁగ,ననుచు భావించితి నంతరంగమున. ౮

తే. సాంఘికులు కొంద ఱేతదంశమునఁ దగవు,నెంచి నాతోడ నేకీభవించి రైన
నేన యిమ్మాటు మాటాడ నెంచినాఁడఁ,గాని కఱవయ్యెఁ దాల్మి ప త్కాలమందు.

వ. కావున నాపల్కనెంచినపల్కుల నెల్ల నొకపత్రముపై లిఖించికొని సభకుఁ జేరి
యదియుం బఠింపఁజాలక రచ్చపెద్దకు దాని నందిచ్చుడు నతఁడొకసభ్యునిచే దానిఁ
జదివించె - నంత నల్లిస్సనుపక్షంబునకె యోటమి వాటిల్లెఁ - బ్రథమప్రియత్నము
నందె నా కపజయంబు సిద్ధించె-నైనను నాయాశయము ధర్మ్యంబకదా యనుతనివి
నా కెంతయుఁ గల్గెఁ - దదనంతరము నేను నా సభ్యతం బ్యజించినయ ట్లించుక
జ్ఞప్తికలదు - సీమయం దున్నకాలమెల్ల నిట్టి వీడాభరముతోన కడచె - నీలజ్జ
సభలయంద కాక చెలికాండ్రి మనికిపట్టులందును నన్నుఁ బీడించు-వెండియు ౯

తే. వెంటనరు నాఁ జెలంగెడివీటి కొక్క,నాఁడు త్ర్యంబకరాయితోఁ గూడి చనితి
నచట మ మ్మొక్కసభలోన నాకుబువ్వఁ,గూర్చి భాషింపుఁ డని చెలుల్ గోరి రపుడు,

తే. వ్రాసితి న్నేను దగు నుపన్యాస మొండు,దాని సభలోనఁ జదువంగఁ బూనునంతఁ
గంపముదయించెఁ జెమ్మటల్ క్రమ్మెఁ గనులు,పచ్చఁబడె నాకు గాద్గద్య మెచ్చిపోయె.

క. పదపడి తత్పత్రముఁ గొని,చదివె మజుందా; రతండుఁ జను లుట్టిపడఁగ
మృదుతామాధుర్యగుణా,స్పదశక్తి నుపన్యసించెఁ బ్రిత్యేకముగన్. ౧౨

క. మొరయించి రంత సభ్యులు,కరతాళమ్ముల ముదం బఖండమ్ముగ; న
త్తఱి నేమి సెప్పుదు నరుఁగ,వరియించెను లజ్జ దుర్నివారం బగుచున్. ౧౩

సీ. అవల విద్యాభ్యాస మది పూర్తి గావించి, మాతృదేశమునకు మఱలు వేళ
నాకుదిండిని మెక్కనట్టినెయ్యుర కెల్ల,విందుఁ జేసితి; నాంగ్లవిషయమందు
నాటపాటలతోడ నార్భాటములతోడ,వాఙ్ముఖంబులతోడ వఱలు నద్ది
పాశ్చాత్య్త లోకవిద్యపగిది నేతత్క్రియఁ,గౌరవించుచునుండ్రి; నాయొనర్చు

ఆ. నలతివిందునందుఁ గలవు వినోదముల్,దాన మత్కృతజ్ఞతను వెలార్ప
మొదలుకొంటిఁగాని మొదటివాక్యమ్ముపై,వెకల దయ్యె నొక్కనుడియు నదిర!

తే. ఎల్లరకు నవ్వు లడుఁ బల్లవింప,హాస్యరస మూర నే మాటలాడ నెంచి
నంతసమ్మున వాపిచ్చునంతలోన,యూస లడుగంట నగతాళి కగ్గమైతి. ౧౪

ఆ. తుదకుఁ "దాము కరుణతోడుత వేంచేసి,నందులకు ననేక వందనంబు"
లనుచుఁ దుర్రించివైచి యవ్వల నవమాన,భార మడరఁ గూలఁబడినవాఁడ. ౧౬

మం. ననుఁబాయదయ్యో నెన్నండు నీలజ్జ,యడఁగె నయ్యది దక్షిణాఫ్రికాఁ గొంత
యంతియ కాక నే నవిలంబితముగ,భాషింపలేనైతిఁ బదుగురలోన
నప్పుడప్పుడు గేలి నందుటే తప్ప,నీసిగ్గుచేత నా కెట్టిలోపంబు
సమకూరదయ్యో నీ సంకోచ మప్రదు,కడుఁ గొందలమ్మును గల్గించెఁ గాని
యానందదాయకం బయ్యె నాకిప్రుడు,మితశబ్దములు వాడు మెలఁకువ దీనఁ
గుదిరె వెండియుఁ గోరుకుల నడ్డగింపఁ,గలబలం బధికంబుగా నేనుపడియె
నర్థశూన్యం బైనయట్టిశబ్దంబు,నే నెన్నఁడుఁ వచియింప లిఖింప
నవి పల్కనేర్తు భయం బింతలేక.నాపల్కులో లేఖనమ్ములో నెప్రడు
దోస మొక్కటియేని దొరలిన ల్లెఱుఁగ నీరీతి దురవస్థ లెన్నియో తొలఁగె
సదుపయుక్తంబయ్యె సమయం బదెల్ల,నిజమునకుం గొల్వు నెఱప్రనాతనికి
నావశ్యకంబు మౌనాశ్రియం బనుచు,నెఱిఁగించె నాకు నెంతే ననుభూతి
యెఱిఁగియే నెఱు,గకయే నప్పు డప్పు,డతిశయోక్తికిఁ బూని యందు నిక్కమ్ముఁ
గప్పిపుచ్చుచు నుంద్రు గద పెక్కుమంది,యిదినశింపఁగమాన మెంతయున్ వలయు
నర్థశూన్యంబు లైనట్టిశబ్దములఁ,బలుకఁ డెన్నఁడు మితభాషియౌ నరుఁడు
పరిషత్తులందు నుపన్యసించుటకు,గుర్కిళ్లుమ్రింగుచు గోష్ఠినాయకుల
నవకాశ మొసఁగుఁ డయ్యా! కొంచె మనుచు,వేధించువారలు వెలితి యైనట్టి
సమితి కాన్పించునే సామాన్యదశల,నెట్ట కేలకు నాజ్ఞ నెనసినవ క్త
ప్రాయికమ్ముగఁ గాలపరిమితి నిమ్రఱు,వెండియు వ్యవధికై విజ్ఞప్తి సేయు
నాన తీకున్నను నల్లె మాటాడు,సమయమ్ము వ్యర్థమ్ముసలుపుటే కాక
యితఁ డొనర్చెడి జగద్ధిత మింక నెద్ది, నాబిడియంబపో నాకు డా లయ్యె
ననుఁ బరిపక్వం బొనర్చె నాసిగ్గు,చెలియయ్యె సత్యసంసేవ నాకదియ. ౧౭

***

౧౯ అసత్య వ్రణము

తే. ఆంగ్ల దేశమ్మునందు విద్యార్థిమాత్రు, లెల్లరును బ్రహ్మచారులై యెసఁగుచుంద్రు
చదువునకుఁ బెండిలికిని జుక్కెదు రటంచు,వార లుత్సాహపడరు వివాహమునకు.

క. మున్ను మనసంఘ మెంతయు, నున్నిద్రదశన్ వెలుంగుచున్నప్పుడు వి
ద్యన్నేర్చువానిఁ బిల్చిరి, పన్నుగ నల బ్రహ్మచారి పదమున లోకుల్. ౧

క. దురదృష్టవశంబున ని,త్తరుణంబునయందు గోఁచిఁదాల్చుచుఁ గాళ్ళల
గఱచెడుబుడుతల కకటా!, పరిణయములు సాగుచుండు భారతమందున్. ౩

వ. ఆంగ్లదేశమున బాల్యవివాహ మనుపదంబు నెఱిఁగినవా రొక్కరుం గానరామికి లజ్జపడి నాఁ డానాఁడిక న్నివసించు హైందవవిద్యార్థులు పెక్కండ్రు పరిణీతు లయ్యు నవివాహితుల మనియ నుడువుచుండువార — లియ్యసత్యభాషణంబునకు వేఱొండు హేతువుం గలదు. ౪

క. తరుణులు పరిణీతులు త,ద్దరణి వివాహంబుగాని తరుణులతోడన్
బెరసి వసియింప నంగీ,కరింప రెవ్వారు నది యకార్యం బనుచున్. ౫

సీ. తమకాఁపురము సేయుతావులం దాత్మీయ,పరిణయగాథలు బయలుపడిన
నాయిండ్ల లేజవరాండ్రతోడం గూడి,కులికెడిభాగ్యంబు గోలుపోయెద
నని విచారముసల్పి హైందవవిద్యార్థు,లియ్యసత్యము వల్కి నియ్యకొందు-
రద్దివి గోవాళ్లె యర్థాంగులను నిర్ణయించుకోవలయు మే లెంచిచూచి
ఆ. దానఁ గన్యతల్లిదండ్రు లీచేతల,కొప్పుకోలు సూపుచుండు రెందుఁ
గానరాదు ప్రాయికమ్ముగ నిట్టికూ,డికలయందు దోస మొకటియేని. ౬

వ. కాన సీమయం దవివాహితు లగు యువతీయువలు కూడిమాడి చెలఁగుట సాజంబ యయ్యెఁగాని ౭

క. భారతవిద్యార్థులు తే,ల,వారలకు నిసర్గ మగుచు వఱలెడు నిర్వ్యా
చారమున కగ్గపడినన్, దీఱనిచెట్టలు జనించితీరక యున్నే. ౮

క. వెస హైందవయువజను లీ,వ్యసనమునకుఁ జిక్కి కన్య లగు నాంగ్లబిస
ప్రిసవాక్షులసంగతికై, యసత్యజీవనము జరుప నాసించి రహహా! ౯

ఆ. నావివాహ మయ్యె నందనుని న్మద్దు, మురువు లడర నెత్తి ముసిసికొంటి
నైన నేమి నేను నవ్వాగురం జిక్కి,యచట బ్రహ్మచారినైతి నపుడు. ౧౦

క. పాటిల్లద మోదము నా,కీటక్కరిబ్రతుకువలన నిసుమంతయు; నా
గాటంపులజ్జయే న,ట్టేటం బడనీక సాఁకె నిత్తఱి నన్నున్. ౧౧

ఆ. నానచే ననూనమైన మానమ్ములో,నేను మునిఁగియుండ నెనరు వెలయు
లీల ముచ్చటించి లీల నాతోడ నే,యువతి కలసిమెలసి యుంట వలదు? ౧౨

తే. వెంటనుండి లోన నానిల్చునింటిమగువ,తనయ కన్యావతంస ముత్సాహ మడర
నతిథిజనముల వత్సల్యాళి కనుదినంబుఁ,బిలిచికొనిపోవునాచార మలరుచుండు. ౧౩

తే. అత్తరుణి నన్ను నొక్కనాఁ డంతికమున ,బ్రకృతిసౌందర్యరాశియై పరిఢవిల్లు
కొండకుం గొనిపోవ నాకును వెఱంగు,వాడముకై వడి మున్నాడినదునఁదొడఁగె.

వ. అయ్యువతి నాతోడ నయ్యాయివిషయంబుల ముచ్చటించుచు నన్ను వేవేగ లాగుకొనిపోవుచుండె - నడుమనడుమ నొక్కొక్కమాఱు నే నెద్దియో వక్కాణించుచుఁ గడ కౌననియో కాదనియో బళిరా యనియో లెస్సయనియో మెల్లన పల్కుచుంటి - నజ్జవ్వని విహంగివోలె ఱివ్వునఁ జనుచుండ వెండియు నిలు సేరు టెప్పటికో యని నేను ఱిచ్చవడం దొడఁగితి - నిత్తెఱంగున మే మగ్గిరి శిఖరంబు నారోహించి కొంతతడ వందు నిలిచి యంత నవరోహింప సాగితి - మ త్తరుణామునం దయ్యబలారత్న మున్నత పాదుకాధారిణియయ్యు ధనుర్విముక్త నారాచంబువోలెఁ గ్రిందికి వచ్చుచుండ నే నసువుల నఱచేత నిడికొని తల్లడం పడుచుంటి - నంతియకాక యాకన్నియ నాకంగారు నెచటఁ గన్గొనునో యను సిగ్గు నామొగంబున జిందులుద్రొక్కుచుండె - నయ్యవసరంబున ౧౭

తే వెనుదిరిగి నన్నుఁగాంచియవ్వేలఁది నవ్వి, యిట్లుర మ్మట్లుదిగు భయంబేల యూఁత గొనుము వలసిన నన్నటం చనుడు నేను, దొప్పదోఁగితి నవమానతోయరాశి.

తే. ఒక్కచో బందియాఁడి వేట్రొకట దేకి, కొన్ని తావులఁ గూర్చుండి క్రొట్టకొనెను నెటులొ ధన్యోస్మి యనుకొంచు నిలకు జేర, నెంతయుం గోణిచేసె నయ్యింతినన్ను.

వ. ఎల్లయెడల నిట్లు తప్పించుకొనుట సాధ్యము కానేరదు - దయామయుఁ డగు నీశ్వ రుఁడు నా యీవాణిణంబును మ్రాన్పఁ దలంచె - నెట్లన ౧౮

సీ. ఆరోగ్యనిలయమై యలరు "బ్రైటన్"నామ, జనపదంబున కొక్కసారి వెడలి యన్నవిక్రియశాలయందలిభక్ష్యముల్ - వయినంబు "ఫ్రెంచి"లో వ్రాసియుంట నబ్బాస రాకయే నఱిముఱిపడుచుండఁ, దత్రిత్యవృద్ధపితంతు వో ర్తు నాయవస్థ నెఱింగి ననుఁ గూర్మిమైఁ బల్కరించి నీ వేటి కీరీతిఁ గలఁత

ఆ. పడెద వనఁ బరాసుబాస ఱాదయ్యె నా, కేను శాకభోక్త నిందు భోజ్య మెద్దియో యెఱుంగ కిబ్భంగి గగ్గోలు, పాలఁ బడితి నంచుఁ బలికినాఁడ. ౧౯

క. అంతట నయ్యమ వివరణ, మంతయు నీ కెఱుకపఱుతు నని భోజ్యపదా ర్థాంతరము లెల్లఁ దెల్పుడు, సంతస మెసలార నపుడు సాపడినాఁడన్. ౨౦

ఆ. ఇటుల మాకు మొదటియెఱుక పొసంగె న, య్యాదియ నే స్తమయ్యె నంత నంత; నవల సీమనున్నయన్నాళ్లు, నవ్వెన్క, నైనఁ దొలఁగ దయ్యె నల్లచెలిమి. ౨౧

క. మఱి లండనునం గల తన, యిరవునకుం గుర్తుసెప్పి యెడయక ప్రతిభా స్కరవాసరమున విందున, కరుదెమ్మని నన్నుఁ గోరె నయ్యమ పేర్మిన్. ౨౨

వ. అదియునుంగాక పండువు లాదిగాఁగల వేడుకదినంబు లొదవునపుడును న న్నాతి థ్యమున కాహ్వానింపసాగె - నేను నందులకుఁ గృతజ్ఞతమై నియ్యకొని యయ్యాయి దినంబుల నెడలుచుంటి - నంత ౨౩

ఆ. విందులందు నాదుమందాక్షమును బాఁపి, దోలనెంచి యన్యనూతి మంచి
కన్నియలకు నన్నుఁ గాన్పించి వారితో, ముచ్చటించు నీలు నిచ్చె నాకు. ౨౬

తే. సరససల్లాపముల నిల్లు నెఱపుకొనుటకుఁ, గలదు ప్రత్యేకముగ నొక్కకన్నె యచట
నాపడుచుతోడ నేను మాటాడువేళ, నెడలు మమ్ముఁ బోలిరాగి యూన్యపేక్షవారి.

ఆ. పలుకుపాం దెఱంగి భాషింపఁ జాలమిఁ, గేరడంబు లాడ నేరకున్కి
వ్యంగ్యభరితవాక్యభంగులు లేనెఱుఁగమి, నించదయ్యె నాకు నిద్ది తొలుత. ౨౭

క. ఆవల నవ్వోలఁదుక తగు, త్రోవలు సూపింపఁ దత్కృతూహాల మంతటన్
దైవాఱ నెల్లవేళల, భావం బూటాడె నాదివారముకొఱకున్. ౨౮

వ. ఇట్లు లప్పడుచుతోడి ముచ్చటల కిచ్చవడి యవకాశంబు వచ్చినప్పుడెల్ల నచ్చెలియ చెంతకుఁ బోచ్చుట కుత్సహించితి – నత్తఱి నమ్ముగుదునలి యక్కన్నెదెస నా కెంతయు నాసగొలుప నారంభించుటకు మమ్ముసంధింప నియ్యమ్మ కేదిపూ యభిలాష మెందునని తలఁచి శంకాసాగరమునఁ గ్రుంకులిడి "కట్టా! యెట్టిచిట్టవాటిల్లె – మొట్టమొదటన నావివాహాగాథం దెలిపికొన్న నిట్టిసమావేశము నీఫి సంఘటింప కుండుఁగదా! – గతమునకు వగచినం గల్గు మేలెయ్యది – యింకనైనం ద్వరపడి యీనేరము సవరించుకొంట కర్తవ్యము – నిక్కంబు నివేదించుటయు నా కెల్లభంగుల నిపుడు లెస్స – యని తలంచి యాయమ్మ కిట్లు కమ్మ పంపికొంటి.

క. అంబరో! బ్రిటనులో మన, కుం బరిచయ మొదవు టాది కొమరునివలె న
న్నుం బ్రేమించితి వెల్లవి, ధంబుల నను సంస్కరింపఁ దలపోసి తహా. ౨౯

తే. నాకు నిపుడు వివాహం బానర్ప మీర, లెంచినార లటంచు నూహించుచుంటి
మీకు మది నట్టిముచ్చట లేకయున్నఁ, బూని కూర్తురె పడుచులపొందు నిట్లు.

క. మీకరుణ కే నర్హుఁడ, నా కెపుడో పెండ్లి జరిగినది కర్జంబుల్
పాకము దప్పకమును పే, యీకథ మీ కెఱుకసేత హితమగును గదా. ౩౦

క. నాకుం బెండిలి యగుటయు, కాక కుమారుండు నొకఁడు కల్గెను ముందే
మీ కివ్విషయము దెల్పుట, నాకృత్యము కాని మానినాఁడను దాఁపన్. ౩౧

తే. ఇచట భారతవిద్యార్థు లెల్లఁ దమకుఁ, బెండ్లికాలే దని వచించువిధము నెఱిఁగి
కల్లలాడితి నేను నక్కరణిఁ దాల్చి, యిప్పు డయ్యది యెగ్గటం బెఱుకపడియె. ౩౨

ఆ. ఇంతదాఁక మీకు నివ్వార్తఁ దెలుపమి, కేను మిమ్ములఁ జింత నెనయుచుంటి
నైన నేఁడు నిక్కమాడు ధైర్యము నీకుఁ, దొసంగెఁగాన వేడ్కనొందుచుంటి. ౩౪

ఆ. నీతిబాహ్యమైన చేతల నయ్యింతి, చెంత నింతవఱకుఁ జేసియెఱుఁగ
నింత దుష్కృత మించుకేనియు లేద మ, న్నింపరొక్క నన్ను నెయ్య మలర. ౩౫

మ. ఈ లేఖనముం బఠియించిన వెనుక,నో తల్లి! నేను మీ కొసఁగువిందునకుఁ
బాత్రుఁడఁ గానంచు భావింతు రేని,యయ్యది నే దోస మని నిర్ణయింప
నిన్నాళ్ళనుండి నా యెడ మీరు చూపు,మమతే నక్కటికంబు మఱచిపోనేర
నేనాఁటికిని వానిఋణ మీఁగఁజాల, నన్నిఁక మీవిందునకును బాత్రునిగ
నెంచెద రేని యే నెల్లచందముల,నప్పాత్రతం గొనియాడి సౌఖ్యంబు
లెప్పటివలె నంది యెంతు నద్దాని,భవదమలప్రేమభావాంక మనుచు. ౩౬

వ. ఈప్రాయాసంబు నీరీతి సంతరింప నే నెన్నిగంటలు తంటాలు వడితినో చదువరు
లెఱుంగుదురుగాక!- యీరచన ముగియులోపల నెన్నిచిత్తు లవతరించెనో వేఱ
చెప్పనేల - కాని యీవక్కణతో నాభార మెల్ల దూరమయ్యె - నయ్యమ్మ
దానిం గన్న వెంటన యిట్లు ప్రత్యుత్తరంబు నంపె. ౩౭

ఆ. చాటుమాటు విడిచి సకలంబు విశదంబు,గాఁగ నీవు పంపు కమ్మవచ్చెఁ
బడుచు నేను దానిఁ బొడఁగాంచి కడుపుబ్బు,నటులు నవ్వుకొంటి మయ్య గాంధి!

తే. నీ వచించినబాంకు మన్నింప నర్హ,మిపుడు నిజమాడి తది యెంతయేని లెస్స
వెనుకటివిధాన నినుఁ బిల్తు విందుకొఱకు, రమ్మ రేపటిభానువారమ్ము విడక. ౩౯

ఆ. ఎదురుచూచుచుందు మేము నీకొఱకు నీ,పెండ్లిసుద్దు లెల్ల వెల్లడించి
మాకు నిండువేడ్క చేకూర్పు; మనచెల్మి,చెడదు దీనఁ బెక్కుసుడువు లేల. ౪౦

వ. ఏ నిట్టిలేఖకు నెంతయు సంతసించి యథాపూర్వ మా నాతిమణిగౌరవంబును
జూఱలాడుచుంటి - మఱియు ౪౧

తే. పూని బొం కనువుంటి నిప్పొల్కి మాల,ముట్టుగాఁ గ త్తిరించితి; నట్టివెనుక
నాదుపెండిలిసుద్ది నెన్నండు నిక్క,మాడుటకు నేను వెన్కముం దాడియెఱుఁగ. ౪౨

***

౨౦ మ త ప రి చి తి

సీ. ఆంగ్లదేశమ్మునయందు నావసియించు,కాలమునం బెండ్లిగానివార
లన్నదమ్ములును దివ్యజ్ఞానసామాజి,కులు నగువార లిద్దరు వయస్యు
లబ్బిరి నాకు; వా "రాక్నాల్డు"పండితు,గీతానువాదంబుఁ బ్రీతి వెలయఁ
జదువుచుఁ దమతోడఁ గదిసి వేలుపునుడిఁ,దనరుగీతఁ బఠింప నన్నుఁ బిలిచి

ఆ. రేను దల్లిబాసనేని దానిం జదు,వమికిఁ గరము లజ్జఁ బల్లటిల్లి
సంగడీండ్రతోడ సంకోచ మడర నా,విషయమెల్ల నపుడు వించినాఁడ. ౧

వ. అంత జేజేలబాసం గల నాచోఱవ కొంచియమని యెఱిఁగియు నయ్యాంగ్లాను వాదంబు మూలమున కెందెందు వేఱయ్యె నయ్యది కనుంగొనఁగల బలిమికిఁ గొఱంత లేదని యూహించి యచ్చెలికాండ్రి కవ్విషయము నెఱుకపఱిచి వారితో భగవద్గీతం బఠియింపఁ దొడఁగితి - నందలి ౨

ఆ. సంతతముగ విషయచింతన గావించు, పూరుషునకు వానఁ బొడము సంగ మంకురించుఁ గామ మాసంగమునఁ జేసి, యామతిల్లు నలుక కామముననను. ౩

ఆ. అలుకవలన మోహ మగ్గలమైపొల్చు, మోహనముననుఁ మఱపు మోహరించు మఱపు హెచ్చి హెచ్చి మతి నడఁగారించు, మతినశించు కతన మడియు నరుఁడు. ౪

వ. అను పద్యములు నాచిత్తంబునఁ బాదుకొనియెఁ - దన్నినదము నాశ్రివఃకుహారంబుల నింబుగా నేఁడును రవళించెడి - నిగ్గీత విలువ యిడరాని పాత్తమను నమ్మిక నాకు నానాఁటికిం బొంపిరివోవుచున్నయది - తత్త్వజ్ఞానమున దీనికిఁ దులయగు గ్రంథము వేఱొకం డేవాఙ్మయమునందును లేదని నాకు దృఢవిశ్వాసము గలదు - నా చిత్తము కలఁగంబాఱినపుడెల్ల నియ్యది యెనలేని మే లొనరించె - దీనికి నింగిలీసుబాస నెన్నియనువాదంబు లేర్పడె వానినెల్లఁ బఠియించితి - నం దార్నాల్డు రచితంబ మేలుబంతియని నాయాశయము - నే నీనెయ్యురతో నియ్యుప నిషత్తుం జదివినను దీనినపుడు బాగుగఁ బఠించితినని పలుకనోపఁ - దదనంతరమునం గతిపయవత్సరములు చెల్లిన వెన్క - నియ్యది నా దైనందినపారాయణమునం జేరెఁ - వెండియు ౫

తే. సిద్ధమతియైన యార్నాల్డు బుద్ధుఁ గూర్చి, యాసియాజ్యోతి యను పేర వ్రాసినట్టి గ్రంథముం బఠియించితిఁ గాంక్ష వెలయఁ, గరము నలరించె నప్పుస్తకంబు నన్ను.

సీ. మఱియు నచ్చెలు లొక్కమాఱు నన్ను బిసెంటు, నకు నెఱిఁగించి రన్నాతిమిన్న యర్థించెఁ దనదుదివ్యజ్ఞానసంఘమునందుఁ బ్రవేశింపు మనుచు నన్ను నామతం బెఱుఁగనినాఁ డన్యమతము నెవ్విధిని బూనుదు నంచు వినయ మెసఁగఁ జెప్పి తిరస్కరించితి నామెకోరిక, నవలఁ దద్గతవాణి ననుసరించి

తే. తన్మతగ్రంథమును శ్రద్ధఁ దాల్చి చదివి, నాఁడ నద్దానఁ దనకు హైన్దవమతమ్ము తత్త్వముం బ్రకటించు గ్రంథముల నెల్లఁ, జదువ నభిలాష ముదయించె హృదయమందు. ౬

వ. వెండియు నప్పుడు నన్నుం జేసి క్రైస్తవమతబోద్ధలు హిందూమతము గుడ్డినమ్మిక లనుఁ బుట్టినిల్లని తెగడునాఁడు నిరాధారమని యెఱింగితి - నదియుంగాక ౭

సీ. ఆకాలమునయంద శాకాన్నశాలలో, నుత్తమక్రైస్తవుఁ డొక్కరుండు
పరిచితుఁడై నాకు నెఱిఁగించె నాత్మీయ,మతమహిమంబు ప్రేమమ్మగదుర
నలరాజకోటయందలి క్రైస్తవమతప్ర,వర్తకు ల్పానుదుర్వర్తనంబు
నతని కే వినిచితి నందుల కాతండు,తద్దయుసిగ్గిలి తల్లడిల్లి
ఆ. యేను శాకభోక్త నెన్నఁడు మద్యంబు,ముట్టి యెఱుఁగ; మాంసమును భుజించి
కల్లు పెల్లు ద్రావు క్రైస్తవు లెందఱో,జగతిఁ గలరు దీన శంకలేదు. ౯

వ. అయినను ౧౦

మం. మద్యమాంసంబుల మరగుఁ డటంచు,నెందును శాసించి యెఱుఁగదు బైబ
లద్దానిఁ బఠియింపుఁ డంతయున్మీకు,నవగతం బగు నన నగు నంటి నేను
బిదప నతండు బైబి లొసంగెనాకు, శ్రద్ధమై నద్దానిఁ జదువ సాగితిని
దానిభాగంబు ప్రాతనిబంధనమ్ము,పఠియించుతఱి శిరోబాధ నన్నేఁచెఁ
గ్రొత్తనిబంధనకుం జెందుభాగ,మానందవారాశియం దోలలార్చె
నద్దాన విలసిల్లు నద్రిప్రవచన,మెన యగు గీత కం చేఁ దలంచితిని
ధర్మేతరంబు నధర్మంబుచేత,నిర్మూలముగఁ జేయనేర వీ వెపుడుఁ
జెనఁటివై నీకుడిచెంపపై నెవ్వఁ,డేని గొట్టినఁ జూపు మెడమచెంపయును
బలిమిమై నెవఁడేని పై వల్వఁ గొనిన,నంతరీయమ్ముసైత మాతని కొసఁగు
మనెడిసూక్తులు నన్ను నలరించె మిగుల,“సలిలంబు నీకు నీఁజాలినవాని
కిష్టమృష్టాన్నంబు నిడుమా” యటంచుఁ,బలికిన శ్యామలభట్టాఖ్యసుకవి
తల్లజుపద్యంబు తలఁపునం బొడెఁ,దాదృశంబగునట్టి త్యాగంబ జగతి
మంచిమతం బని మది నమ్మినాఁడ. ౧౧

వ. అంత నీ వ్యాసక్తి నన్నితరమతస్థాపకులచరిత్రము లెఱుఁగం ద్వరపెట్టుడుఁ గార్లయిలు రచియించిన ‘వీరులు – వీరపూజ’ యను గ్రంథముం జదువఁదొడఁగి యందలి మహమ్మదుజీవనకథం బఠించి యతనిగొప్పతనంబును మగతనంబును దబిసితనంబును దెలిసికొంటి–నంతలోఁ బరీక్షలు చేరువయగుటంజేసి తత్పఠనము నాఁపవలసివచ్చెఁ–గాని సర్వమతమర్మముల నెఱుంగవలయు నని నిర్ణయము గావించుకొంటి – నత్తరుణంబున నాస్తిక మతతత్త్వంబు నెఱుంగఁ గోరి తత్సంబంధిగ్రంథము నొకదానిం జదివితిఁ – గాని నే నప్పటికి నాస్తికతామరుదేశముం గడచియుంట నయ్యది నాకు నించదయ్యె – నపుడ వసంతాదేవి నిరీశ్వరవాదంబు విడిచి సేశ్వరవాదంబు నవలంబించె – నప్పరిణామము సైతము నాస్తికతయెడ నా కనాసక్తి కలుగఁ దోడయ్యె – నింకను గొన్ని కారణములు సాయపడుటం జేసి నా కమ్మతంబు దెస నసూయ వొడమె.

* * *

౨౧ దిక్కులేనివారికి దేవుడే దిక్కు

వ. ఆర్ష మతంబుతోడను మహమ్మదీయ క్రైస్తవాద్యన్యమతంబులతోడను నా కించుక పరిచయ మున్నను సంకటసమయములం దయ్యది నన్నుద్ధరింపఁజాల దని నాకుఁ దెలియదయ్యె. నిక్కట్టు లొదవినపుడు తనకు దేన రక్షణము గల్గు దానిఁగూర్చి మనుజున కపు డెఱుక యుండనేరదు. నాస్తికుఁడు తనవిపత్తు తొలఁగుటకు నిసర్గమ మూలంబనుఁ. దన్ను భగవానుఁడు మనిచె ననియు నందు లకుఁ దన తత్త్వజ్ఞానమును, దపస్సాధనయు నొకహేతు వని యాస్తికుఁడు భావించు. నిక్కెల్లరుం దమయిచ్చవచ్చిన ట్లూహింప నడ్డులేదు. మానవుం డెపుడు తనసాధనాబలంబున కహంకరించు నపుడ తద్బలంబు నిర్మూలం బగునని యెఱుంగ వలయు. నిట్టివేళల యందు శాస్త్రజ్ఞానముకంటె ననుభూతి పరమావశ్యకము. కేవలశాస్త్రజ్ఞానము నిరర్థకం బనువిషయముం దొలుత సీమలోఁ దెలిసికొంటిఁ. దత్పూర్వము వాటిల్లిన యాపదలనుండి యే ట్లు బయటఁ బడితినో చిన్న వాడ నగుట నా కెఱుకవడదయ్యె. నేఁ డన్ననో వింశతివర్షముల వాఁడ. గార్హస్థ్య సౌఖ్యముం జక్కఁగా ననుభవించితిఁ. బై పెచ్చు బిడ్డతండ్రిని సైత మైతి. నిట్లు నే నాంగ్లావని వసించు యువవత్సరమ్మున ౧

తే. పోర్టుసమౌతు నాఁ జెలంగెడి పురమునందు, జరిగె శాకాన్నభోక్తలసభ యొకండు
దానిఁ దిలకింప నొకనేస్తకానిఁ గూడి, యేను వెడలితి వేడ్క నాహ్వానమంది. ౨

తే. కదలికరవాక యగుటచేఁ గర్ణధారు, లుండి రవ్వేటఁ బెక్కు; రందున్నవారుఁ
గొల్లు పెక్కండ్రు పెలమారెడు క్రొరుగాని, యించుకేనియుఁ జక్కటి నెంచఁబోరు. ౩

తే. అట్టివానలతో నిండినట్టియింట, నిల్చితిమి మేము వైనమ్ము తెలియకునికి;
శాకభోజన పైనతర్వాత మొదలు, పెట్టితిమి సెయ్యెరం గూడి పేకరంతు. ౪

సీ. తమయింటియతిథిబృందముతోడఁ జెలులు పే, కాడునాచార మయ్యాంగ్లభూమిఁ
దనరు; నయ్యాటలోఁ దప్పులేని ఫలోక్తు, లెలమిమైఁ బల్కెద రెల్లవారు
మేమున్నగిమునచామ లీవడవడిఁ, బాటించి మాతోడ నాటనాడఁ
దొడఁగి రయ్యది రెండుగడియల సాగె న, ప్పుడఁతు లంతట నీతిబాహ్యమైన

ఆ. పోడకలకు మొదలువెట్టిరి బీభత్స, రసము వెల్లివిరిసె రచ్చలోన
నంతఁ జాలుగొనియె నక్కట! నామిత్రుఁ, డెఱుఁగనైతి నాతఁ డిట్టిఁడనుచు. ౫

ఆ. [illegible] నీముచ్చటల కయో, ముద్దుతసాగె సరసములు కరమ్ము
[illegible] బెట్టునవస్థయు, సిద్ధమయ్యె నేమి సెప్పవాఁడ. ౬

వ. ఇంతలో భగవానుఁడు నాసంగడీనియంతరంగమునఁ జేరుటంజేసి యతఁడు
న న్నిట్లనియె. ౮

తే. బళిరె! యీఘోరకలికి నీపాపమునకు,నకట! నీవును బానిస వగుదువోటు
వలదు వల దిందు నీ వుండవలదు వలదు,లెమ్ము లేలెమ్ము పొమ్ము పోపొమ్ము వెలికి.

క. అనవుడు లజ్జాంబుధిలోఁ, మునిఁగితి నప్పనుపు మస్తమునఁ దాల్చితి నా
తని మది మెచ్చితిఁ బదపడి,జననికడ నొందువుబాస జ్ఞప్తికి వచ్చెన్. ౯

వ. పదంపడి ౧౦

క. ఊడనిఁబాడితి గడగడ,లాడితి నానిల్చుసజ్జ కరిగితి మృగయా
పీడకుఁ దప్పినహరిణము,జాడ న్నాగుండె లదరె జడిగొనఁ జెమటల్. ౧౧

ఆ. నాఁటిరేయి నిదుర నను డాయదాయె నా,యాత్మఁ బెక్కుచింత లలముకొనియె
నిదియె నాకు లాఁత్రియింతులపట్ల వి,కార మొందవ మొదటిసారి యాయె. ౧౨

ఆ. అంత నెంతచెట్ట యయ్యొ దైవంబ! యి. ట్లేమఁ ల్లి యున్న నెట్టులగునొ
యని తలంచి యింకనైనఁ బరాకును,దలఁగవలయు నంచుఁ దలఁచినాఁడ. ౧౩

తే. అఫల నిది వాసయోగ్య మైనట్టితావు,కాదు కాదని యెంచి సంగాతిఁ దొఱఁగి
నాఁటివఱువాత లేచి పైనంబుగట్టి,వీడనాడినవాఁడ నప్పాడువీడు. ౧౪

మం, భగవానుఁ డపుడు న న్బాలించె వనుచు,లెస్సగాఁ దెలియంగలేనైతిఁ గాని
సకలకష్టములందు సాఁకె న న్నతఁడ, యిప్పు డవ్విషయంబు నెఱిఁగికొన్నాఁడ
నీపరిజ్ఞానమం దింకను నాకు,సంపూర్ణ మగునట్టి చతురత లేద
యనుభూతిచేఁ గాక యన్యమార్గమున,వేద్యంబు గాని దవ్విషయ మెవ్వనికి
నాధ్యాత్మికక్రియలందుఁ బెక్కింట, నల న్యాయవాదికృత్యంబునయందు
నైకసంస్థల నిల్పి నడుపుకాలమున, రాజకీయాఖిలారంభంబులందు
నేఁచి న న్బాధివివయిక్కట్ల నెల్లఁ,దొలఁగఁగఁ దోలి నిస్తులదయ న్నను
నేలివజగదీశు నేలీల మఱతు,వెరవులు సకలంబు విఫల మైనపుడు
తోడున్నవారెల్లఁ దొలఁగినయప్పు, డవకాశ మంతయు వడఁగారినప్పు
డెట్టులో చేకూరు నీశ్వరుసాయ,మే నమభుక్తిచే నెఱిఁగితి దీని. ౧౫

వ. మఱియు స్తుత్యుపాసనాప్రార్థనము లంధవిశ్వాసములుగా - వన్నపానాదుల
కంటె నయ్యవి కడుంగడు సత్యంబు - లవియు నిక్కంబులు - శేషంబు లెల్లం
గల్ల - లనుట స్వభావోక్తికి దూరంబు బరా - దియుపాసన నుడికారపు సొంపు
గాదు - దీనికి నాధారము చిత్తముగాని జిహ్వగాదు - కాన మానసికమాలిన్య
ముమ భక్తిరసముచేఁ గడిగివైచికొన్నవార లప్పరమాత్మను బ్రాపింపఁ గల -

రమ్మాలిన్యమును నిర్మాలింప మనఃపూర్వక మగు నుపాసనకంటె సమగ్రమగు సాధన మితరంబు మృగ్యంబ - యది కడుంగడు విధేయతతో నెనసియుంట యెంతయు నావశ్యకంబు. ౧౬

***

౨. నారాయణహేమచంద్రుఁడు

క. భారతమునుండి యత్తఱి,నారాయణహేమచంద్ర నాముఁడు సీమం
జేరె నతఁడు రచయితయై,పే రందినవాఁ డటంచు వినియున్నాఁడన్. ౧

సీ. ఆకారమున వేసమందు వాగ్ధోరణి,నొకవికారపురీతి నొప్పు నాతఁ
డతనితోఁ బరిచయమయ్యె నా కొకచోటఁ,బిలిచితి నతని నానిలుచుబసకు
నింగ్లీషు బోధింపుమీ ! యని యతఁడు న,న్నర్థింప నీకొంటి నందులకును
మొదలిడితిం బాఠములు సెప్ప; వ్యాకృతి,జ్ఞాన మాతని కించుకేని లేద

తే. "బాలుఁ"డను దానిఁ గ్రియ యంచుఁ బలుకుఁ "జదివె" నన్నది విశేష్య మనిచెప్పు నతని దిద్దఁ
దరముకాదయ్యెఁదనకు; వ్యాకరణమిట్లు,రామి కతఁ డెన్నఁడును విచారమ్ముపడఁడు.

వ. ఆతం డొకమఱి నన్నుఁ గాంచి "మిమ్ముంబలె నే నెన్నఁడుం బాఠశాల కేగనైతి- నాయభిప్రాయము వెల్లడించు తఱి శబ్దశాస్త్రముతోడియక్కఱ నా కెన్నఁడుం బొడకట్టదయ్యె - హిందీ మరాటీ బంగాళీబాసలం దేను గృతాభ్యాసుఁడ - మహర్షి దేవేంద్రనాథఠాకూరు వ్రాసిన వంగకృతుల ననువదించి ఘూర్జరసోదరుల కొసఁగితి - నింకను బెక్కు సద్గ్రంథముల లాఁతిబాసలనుండి యనువదించి గుజ్జరాతివారికి సమర్పింప నాకుఁ దలంపు గలదు - మూలమునందలి భావమును దెచ్చుట మాత్రమ నాయనువాద లక్ష్యము - లక్షణశిక్షాదూరుఁడనై యేనెఱింగినబాసయే నాకుఁ బదివేలు - ప్రకృత మాంగ్లేయభాషఁ జదువఁ దొడఁగితిఁ - బదసముదాయంబునర్థముఁ దెలిసికొంటయ నాకుఁ గర్తవ్యము - కాలక్రమంబునఁ బరాసు శార్మణ్యము మున్నగు బాసలసైత మభ్యసించి యే నాయాయి దేశములం జూడ నెంచితి - ననవుడు నే నతనిఁ గాంచి ౩

తే. అమెరికాఖండమునకు మీరరుగరొక్కొ,యనుడు సంశయమేల యే నవ్వినూత్న
విశ్వవైభవ సౌందర్యవీక్షణంబు,సేయ కేరీతి భారతక్షితికిఁ జనుదు. ౪

క. విత్తవిచారము నాదగు,చిత్తమ్మున లేదు నాదుచెలికాండ్రిరు నా
పొత్తంబులు నా కొసఁగెడు,విత్తంబే చాలు నాదువెచ్చమ్మునకున్. ౫

క. డంబములతోఁడుత నాఙ్గ్లకుం బనిలే దేను బొట్టకుం బట్టకు న
ల్పంబుగ వెచ్చింతు వినో,దంబులకుం బోక దవ్వుదవ్వుల నుందున్. ౯

తే. ఏను మూఁడగు తరగతిలోన పయన,మాచరించుచునుందు రే పమెరికాకుఁ
బోవుచో "డెక్కు"మీఁదన పోదుఁజుమ్మ,రిత్తవెచ్చమ్ము నేల భరింప వలయు?

వ. అని యతండు మాఱువల్కె - నిట్టి మేలినడత హేమచంద్రునిసొత్తై వెలయు-
వెండియుఁ దత్ప్రవర్తనంబున కుద్దియగు నుల్లమును మిడిసిపాటులేమియు నతనికి
సవరింపని రవణంబులై హావణిల్లుఁ-గాని తనసామర్థ్యముఁ గూర్చి యతనికి మితి
మీఱినవిశ్వాసం బొకటికలదు - మే మనుదినంబును గూడుచుండువార - మతఁ
డును శాకాహారంబ భుజియించు - మా కుభయులకుం జెక్కుచేష్టల సామ్యంబు
దనరు - నిర్వ్యరము స్వయంపాకులము - యొకనాఁ డతఁడు నాకతిథి యగు - న
మ్మఱునాఁ డే నతనికి విందనయ్యెడివాఁడఁ - బ్రాయికముగా మేమొకతావునంద
యారగించుచుండువార - మిట్లుండ నయ్యవసరంబున ౧౦

తే. కార్మికులదెస నెంతేని కరుణసూపు,సుకృతి "మానింగు" కీర్తి యస్తోక మగుచు
లండనుపురంబునం దెల్ల నిండుకొనుడు,హేమచంద్రుం డతనిఁ జూడ నిచ్చగించె.

ఆ. అతనిసాహసంబు నరసి మిత్రమ! మేలి,తరము వాఁడతం డుదారచరితుఁ
డతనిఁ గాంచ శక్యమగునొటు మనబోఁటి, యలఁతి యలఁతివాండ్రకంటి నేను.

వ. అనుటయు నతం డిట్లనియె. ౧౧

మం. ఏల సందియ మందె దిటు నే స్తకాఁడ,తప్పక యతని సందర్శింపవచ్చు
వినుము దానికిఁ దగువెర వెఱిఁగింతు, నే గ్రంథకర్తనై యొసఁగినయట్లు
నతనియౌదార్యంబు నతనిశీలంబు,నాలించి కడు ముద మందినయట్లుఁ
గనులార నాతనిఁ గాంచి కృతజ్ఞ,తను వెల్లడింపఁగాఁ దలఁచినయట్లు
నాంగ్లభాష నెఱుంగనట్టి హేతువున,నిను దుబాసీఁగఁ దేర నే నెంచినట్లు
నతనికి నాపేర నంపుమా కమ్మ,యనవుడు నే నట్ల యాచరించితిని
విడువక మీరు రా వేఁడుచున్నాఁడ,ననుచుఁ బ్రత్యుత్తరమంపె "మానింగు"
హేమచంద్రునియత్న మిట్లు ఫలింప,నొదవె నాశ్చర్యం బనూనమైనాకు. ౧౨

వ. అంత నొకనాఁడు మే మమ్మహాశయుం జూడ బయలుదేరితి - మత్తఱిఁ దగు
పటాటోపమ్ముతో నేనుంటిఁ - గాని చెలికాఁడు యథాపూర్వము తనవికృత
వేషంబుఁ దొలఁగింపఁడయ్యె - నందులకే నించుక గేలిసేయుడు ౧౩

క. డంబముల మెచ్చెదరు పా,ఱుంబోతులు మీరు సత్పురుషు లెప్పుడుఁ జి
త్తంబును మెత్తురు గాని ము,దం బందరు వేసమునకుఁ దళుకుంబసకున్. ౧౪

వ. అని యతండు వల్కెఁ - బదంపడి మే మమ్మానింగుభవనంబు సేరి యతని దర్శించి వానిసమర్పించు సత్కారములం బడసినవెన్క- హేమచంద్రుఁ డతని యథోచితము గౌరవించి యాయనదీవనలం బడసె - సంత నేము మా మనికి పట్టులకుం జేరితి - మిట్లుండ నొక్కనాఁడు ౧౪

క. అరచట్టం దొడి కొంకిబికి,పరిధానమ్మును ధరించి బొరెఁడుగడ్డం
బరుదఁగ నేసంగ నాబస,కరుదెంచెను మద్వయస్యుఁ డాంగ్లము నేర్వన్. ౧౫

సీ. అది క్రొత్తబస యౌట నయ్యింటిమగువ త,త్పూర్వము హేమచంద్రుని మొగంబు
నెఱుఁగదట్లౌట నయ్యింతి కవాటంబు,విచ్చునంతన బిట్టు వెఱపు నంది
సంభ్రమంబున నాదుసరసకుఁ బేరెమ్మ,వాఱుచు నచ్చి యెవ్వండొ వెడఁగు
సీకొంఱ కేతెంచి వాకిట నున్నవాఁ,డనవుడు నంగణమ్మునకు నేగి

ఆ. హేమచంద్రువేస మీక్షించి తద్దయు,నక్కజంబువడితి నతఁడు వెల్త్రి
నవ్వు నవ్వసాగె నామిత్రునకు సహ,జంబు లిట్టిలక్షణంబు లరయ. ౧౬

వ. అయ్యవసరమునం దేను నెచ్చెలీ! నీ యీ వేషంబుగాంచి వీధిలోని బాలురు గోలసేయక మానిరో యనుడు నతండు ౧౭

ఆ. గోల చేసినారు గుంపులుగుంపులై,పిఱుఁద నడిచినారు పిల్ల లెల్ల
వారిదెసకు దృష్టి సారింపనైతి నే,నంత వెనుకవెనుక కడుగు లిడిరి. ౧౮

వ. అని వాక్రుచ్చె - నిట్లతఁడు లండనునగరమునం గొంతకాలముండి యవ్వలఁ బరాసునాఁటికిం జని యా దేశమునందలి బాస నేర్చి యందలి గ్రంథములఁ గొన్నింటి ననువదించి పదపడి పూర్వోక్తప్రకారమున నమెరికా కేగి తనకు సాజం బగు వేసముతోఁ దిరుగాడఁ దొడంగుడు నది యాసీమ ననాగరకవేషం బగుట సంయుక్తరాష్ట్రములందు నిర్బంధితుఁడై యొట్టకేలకు విముక్తుఁ డయ్యె. ౧౯

***

౨౩ గొప్ప సంత

క. పదునెన్మిదివందల తొం,బదియగు వత్సరము క్రైస్తవశకమ్మునయం
దొదవినతఱిఁ బ్యారిసులో,న దొడ్డవస్తుప్రదర్శన మొకటి జరిగెన్. ౧

ఆ. ఏను దానిఁ జూడ నేగితి దృశ్యముల్, పెక్కు లచటఁ గంటి నక్కజముగఁ
గాని కేవలం బహానిర్మితంబు గొ,పురము నింతవట్టు మఱువ నైతి. ౨

క. పొడుగు వెడల్పులు దక్కన్, నుడువంగాఁ దగినయట్టి నూత్నత కానం
బడదయ్యె నందు; దానన్, దొడరెడుసంతృప్తి యెట్టిదో కననైతిన్. ౩

వ. దానిం దెగడినవారు పల్వురు గల – రందుఁ డాల్‌స్టాయి ప్రథమగణ్యుం – డతఁ డిది మానవునియెఱుంగమికి నంగమచ్చం బనియు ధూమపానంబున మతిపోయిన మానుసు లిట్టిబయలిమేడల నిర్మింతు రనియుఁ బల్కె – వెండియు ౪

క. నాగరకతయును స్వేచ్ఛయు, భోగపరాయణతయున్ బ్రభూతమ్ముగ న
చ్చోఁ గలదు గాని కోవెల, లోఁ గా లిడినంత నాత్మలో మాఱ్పెదవున్. ౫

వ. "వర్జిన్‌మేరీ" విగ్రహము నెదుట మోఁకరిల్లి జోహారు లర్పించువారి డాసినతఱి నెవ్వనికి భయభక్తు లుప్పతిల్లకుండు – మోఁకరించుటయు వేఁడికోలును గుడ్డి నమ్మికలు గావని నాయాశయంబు – మఱియు నా భక్తులు మోఁకరించుట నిరర్థకపాషాణమునకా ? తదర్థమైన భగవానునకు – వా రిట్టి విగ్రహారాధనమున భగవన్మహిమను గుంచక పెంచుచున్నా రనియ నాతలంపు. ౬

* * *

౨౯ పట్టా పుట్టినది – కాని పిమ్మట ?

తే. న్యాయశాస్త్రంబు చదువంగ నాంగ్లభూమి, కేను వెడలితిఁ గాని యద్దానిగుఱిచి
యింతకు న్మున్న వివరించియెఱుఁగనైతిఁ, దద్వృణభారంబు నిచ్చోటం దలఁగువాఁడ.

వ. బారిస్టరుపరీక్షకుఁ జదువువిద్యార్థికి నియతకాలపరిపాలనమును బరీక్ష లొసఁగుటయు నను రెండుకట్టడలు గల – వి ప్పరీక్షకుఁ జదువవలసిన కాలము మూఁడేఁడు – లయ్యది యీరాఱుపాళ్ళుగా విభక్తమై యుండు – నందలి ప్రతిభాగమునందును విందు లిర్వదినాల్గు ప్రవర్తిల్లు – నం దధమ మాఱువిందులకైనను బరీక్షార్థి యేగునేని యతఁడు నియతకాలపరిపాలన మొనరించినట్లు యెన్నంబడు – వెండియు ౨

సీ. తొలుతొల్తనియ్యామెతలయందుగురుశిష్యు, లొండొరుల్ భాషించుచుండు తెఱఁగు
వ్యాఖ్యానము లొనర్చు నాచారమును బ్రవర్తిల్లుచునుండెఁ దత్క్రియలవలనఁ
జదువుగోరెడివారు చదురు లౌనని ప్రశంసించుపోల్కి నుపన్యసించు వెరవు
గణుతికెక్కినలౌకికజ్ఞానమును దగు, నాణియమ్ము గడించి రాణ సెందు

ఆ. వార, లేఁ బఠించువడి కవెల్లఁ దొలంగ, గురుఁడు శిష్యు విడిచి కూరుచుండెఁ
దత్ప్రయోజనంబు దవ్వయ్యె నడవడి, యొండె సాగివచ్చుచుండెఁ జెడక. ౩

వ. పూర్వాచారపరాయణ మగు నాంగ్లదేశమున కయ్యది సహజలక్షణంబ – మఱియు

క. పలలాహారముతోడన్, బలుదినుసులమధువుతోడఁ బ్రాయికముగ విం
దులు సాగు, నందు నాకుం, గలదుగదా! రొట్టెముక్క కాలము గడపన్. ౪

క. ఇటు విందులు గుడుచుటచే, నెటు బారిస్టరుపదంబు నెనయుదురో యి
ప్పటికిం దెలియద నా; క, ప్పటియుర్దాదత్పట్ట మంద వలచినవారల్. ౬

తే. చదువవలసిన పొత్తముల్ చాల సులువు, లగుట బారిస్టరునకు హాస్యంపుఁబేరు
రెక్కొ-నియెఁ "దిండిపోతుబారిస్ట" రంచు, నెల్లరకు వానికందువ తెల్లమయ్యె. ౭

వ. మఱియుఁ బాఠ్యములకంటెఁ బరీక్షావిధానము సులభంబు - కావుటం జేసి విద్యార్థులు వర్షత్రియంబున మాసత్రియము శ్రమింపడినఁ గృతార్థు లయ్యెడి వారు- కాని నే నిట్టి నామమాత్రవిజయమునం దనివి సెందక పఠనీయముల సవిశేషముగాఁ జదువ నెంచితి-నట్లు సేయమి వంచన యని నాయాశయంబు-నే నింతకు మున్ను లాటిను నేర్చియుంటిఁ- గాన "రోమన్" న్యాయశాస్త్రము నభ్యాసన చదివితి-నిది యాఫ్రికా కేగినతఱి నా కెంతయుం దోడుపడియె - నిట్లుశ్రమించి పరీక్షలో గెలుపొందితి- నంత ౮

తే. కాశ్యపీ ధాత్ర వసు నిశాకాంతసంఖ్యఁ, గ్రైస్తవశకాబ్దము వెలుంగుకాలమందు
షష్ఠమాసంపు దశమవాసరమునందు, బిరుదపట్టంబు నాకు లభించు టాయె. ౯

వ. కాని యింతకష్టించినను న్యాయస్థానమునందు నోరువిప్పఁజాల నను నుత్తలపాటు నాచిత్తమున హత్తుకొనె- నయ్యవస్థ వివరింప వేఱొం డధ్యాయము వలయు. ౧౦

***

౨౪ నా బెంగ

క. బారిష్టరుపట్టము చే, కూరుట సుకరంబ కాని కోర్టులలోనన్
బారిష్టరుగా రాజిలు, టారయ నెల్లరకు సాధ్య మయ్యెడి పనియా. ౧

ఆ. మొదటినుండి తుట్టతుదిదాఁక నే ధర్మ, శాస్త్రసూత్రకోటి చదివినాఁడఁ
గాని రచ్చలందుఁ గమనీయశక్తి- వా, దించునట్టి వెరవు గాంచనైతి. ౨

వ. లాఁతివారికి నొప్పమి రాకుండునట్లు నీవస్తువు నుపయోగించుకొమ్మనునది యొక ధర్మవచనం-బిది తనవ్యాజ్యెగానికిలాభించుట కెట్లుపయోగింపవలయునోనా కెఱుగ వడదాయె- నేతత్సిద్ధాంతమునకుఁ జెందిన వివాదములఁ బఠించితిఁ - గాని యీ సూక్తి యుపయోగించుననునమ్మిక నయ్యవి హత్తింపఁజాలవయ్యె - మఱియు ౩

సీ. చదువనైతిని న్యాయశాస్త్రంబు భారత, దేశసంబంధిని లేశమైన
మనవిపత్రంబు నెమ్మయి సంతరింపంగ, వలయు నవ్వేర వింత తెలియనైతి
నడివాఁక సుడినీటఁ బడి తల్లడంపడు కైవడి నుంటి నక్కాలమందు
వింటిఁ గోర్టులలోన వీరవిహారంబు, సలుపుచుండు ఫిరోజిషా యటంచు

ఆ. నాంగ్లభూమి నెట్టులతఁ డిట్టినేర్పు నార్జించె నొక్కఁయని విచిత్ర మంది
యతనిపగ్గె నాకు నబ్బు దీపుట్టువం,దిది యథార్థ మంచు నెంచికొంటి. ౪

క. ఆపిదప న్యాయవాది, వ్యాపారము పొట్టకూటి నైనను నాకుఁ
జేపటుపంగలదాయను, ద్వాపర మెసరేఁగి నన్ను దండడివెట్టెఁ. ౫

క. ఈసందియములు న్యాయా,భ్యాసం బొనరించుకాలమందే నను బల్
గాసిల్లఁజేయఁ దెల్పితి,నాసంగడికాండ్ర కీమనస్తాపంబుఁ. ౬

తే. అంత నాచింత నెఱిఁగి మేలరసి మిత్ర,మొక్కఁగుండు "దాదాభాయియొద్ది కేఁగి
యతనిహితబోధనము నందు మమ్మహాత్ముఁ,డాదరించును విద్యార్థి" నని వచించె. ౭

సీ. ఆంగ్ల దేశమ్మున కరుగుకాలమ్మున, నౌరోజిమహనీయునకు నొకండు
పరిచయలేఖ సంపాదించికొనిపోయి,తి నటంచుఁ దొలుతన తెల్పినాఁడ
నాకమ్మఁ బెక్కునా ళ్లైనపిమ్మట నెల్వ,రించితిఁ బురుషవరేణ్యు నతనిఁ
గనుఁగొన నెంతవాఁడను నేను? విద్యార్థి,జనులకష్టమ్ముల సౌఖ్యములను
ఆ. దెలియ సంఘమొండు నిలిపె నతండు త,త్సభల కెల్ల నేను జనుచునుందు
మఱియు నమ్మహాత్మమాటాడురచ్చల,కరిగి సమ్మదంబు నందువాఁడ. ౮

సీ. ఇటు లుండ నొక్కనాఁ డెట్టెటులో సాహ,సించి యమ్మేటి దర్శించి కాని
పించితి నక్కమ్మ;నంచితచరితుఁ డా,నౌరోజి పదపడి నన్ను మిగుల
నాదరించి మదీయ మగునుపదేశంబు,నావశ్యకం బగునప్పుడెల్ల
వచ్చి నీవు గ్రహింపవచ్చు నటంచు భా,షించెఁ బ్రేమరసంబు చిప్పిలంగ
ఆ. నట్టులయ్యుఁ దగినయక్కఱ లేనప్పు,డమ్మహాత్మునకు శ్రమమ్ము నొసఁగు
టనుచితమ్ము గాన నయ్యవకాశంబు,వలని లగ్గువడయ వలవనైతి. ౯

తే. కావుటంజేసి నాచెల్మికాఁడు నీదు,చింత లన్నింటి నౌరోజిచెంత విన్న
వించుకొ మ్మన్నహితము నవ్వేళయందు,నియ్యకొనుటకు నేఁ దెగియింపనైతి.

వ. అంత నొకానొక నెయ్యునిహితవు ననుసరించి సుప్రసిద్ధాంగ్లేయన్యాయవాది యగు
"ఫ్రెడరిక్ పికటు" సన్నిధికింజని నాసందియములనెల్ల నతనితోడ విన్నవించితి-
నయ్యుదారచరితుఁడు నన్నుఁ దననెచ్చెలింబోలె గారవించి ౧౧

సీ. జగమునందు ఫిరోజిషా బదురుద్దీను, లను బోలుప్రతిభావిలాసు లెంద
ఱుందురు? తల్లడ మందకు సాధార, ణన్యాయవాదియై నడుచుపొంటె
నక్కఱలేదను మ్మెక్కుడు నేర్పు;సా,మాన్యమైనట్టి ప్రామాణికతయు
నాసక్తియును జాలు నద్దాన విత్తంబు,గడియింపవచ్చుఁ బుష్కలముగాఁగ.
తే. దగవు లన్నియుఁ జిక్కులం దగిలియుండఁ,బోవు పఠనీయపుస్తకంబులను గాక
వింతపొత్తంబులను జదివితివె? వాని,పేరు లెట్టివియో వినిపింపవయ్య. ౧౨

ఆ. అనుడు నాపఠించు నలఁతిపొత్తమ్ముల, నెఱుక చేసినంత నించుకంత
చప్పరించి మగుడ జాలిమై నాతఁడి,ట్లనియె మందమధురహాస మొలయ. ౧౩

తే. తెల్లమయ్యెను నాకు నీ యుల్లమెల్ల, నసదుసూ! లౌకికజ్ఞాన మరయ నీకు
నదియపో! న్యాయవాదివై బ్రదుక నెంచు, నాతనికి జీవగఱ్ఱయై యలరుచుండు. ౧౪

సీ. ఔర! భారతదేశచారిత్రమైన నీ, వెఱుఁగవైతివి కదా యింతవట్టుఁ
దచ్చరిత్రము భారతమునఁ బుట్టినవాని, కరయ నవశ్యపాఠ్యంబుగాదె
మొన మొన్న నీదేశమునఁ బ్రవర్తిల్లిన, సైనికవిప్లవచరిత్రసైత
మయ్యరే! పఠియింపవైతివి మఱి న్యాయ, వాది మర్త్యస్వభావ మెఱుఁగ

ఆ. వలయు మొగమువంక లిలకించి నరుఁ డెట్టి, వాఁడొ గుఱుతుఁబట్టవలయు నట్టి
మార్గమెల్ల నెఱుఁగ వాఖికసాముద్రి,కమ్ముఁ జదువు టవసరమ్ము సుమ్ము. ౧౫

వ. అని యతఁడు నా కవశ్యపఠనీయములగు గ్రంథములపేళ్ళను వానిలభించు
తావుల వ్రాసియిచ్చి నన్ను వీడుకొలిపె – నమ్మహనీయుని సల్పినమే లెన్నఁడు
న్మఱవఁజాల – నతనిముందు నాసంక్షోభము పంచబంగాళ మయ్యెఁ – గానియడుగుఁ
గదలించినంతన సాక్షాత్కరించె – నంతనిలుసేరి మఱునాఁడ సాముద్రిక గ్రంథముల
న్వెలిచి చదివితిఁ – గాని నాకవి దురవగాహంబులయ్యె – నివ్విధంబున ౧౬

క. అల "పింక్టు" హితవచనం,బులు నాకున్ ఫలము నీకపోయినను విని
ర్మలమై విలసిలు నాతని, చెలిమి కడుంగడు శుభంబు చేకుఱఁజేసెన్. ౧౭

క. మంచివకీలై ధన మార్జించుటకు ఫిరోజుషాగరీయో మేధా
భ్యంచత్కౌశల మేటి క,టంచు నసామాన్యశక్తి యది యేలంచున్. ౧౮

తే. మఱియు సాధారణంపుఁబ్రామాణికతయు, నోడలు వంచి పనుల్ దిద్దు నడవడికయు
న్యాయవాది కుండినఁ జాలు నని యతండు, వలుకుహితమందు నాకు విశ్వాస మొదవె.

క. ఈలక్షణముల రెంటం,బాలుండినవాఁడ నగుటఁ బాదుకొనియె నా
శాలత మన్మానసమునఁ,దూలెను నా బెంగ దూరదూరమ్మునకున్. ౨౦

వ. ఇట్లుండునంత నాకు బిరుదపట్టము లభించె – నది ప్రాప్తించిన మఱునాఁడ
బారిష్టరులపట్టికలో నాపేరు చేర్పించుకొని తదనంతరదినమ్మున ౨౧

తే. చెలులవీడ్కోలు గైకొని సీమ విడిచి, యమ్మనాఁడికకుం బయనమ్ముగట్టి
యెలమి తొలఁకాడఁ బొగయోడ నెక్కి వరుస, డాయవచ్చితి నేను బొంబాయిరేవు.

క. రంగత్తుంగాభంగత,రంగాళిఁ జెలంగుచుండె రత్నాకరము
ప్పొంగుచు నే నావిరిపడ, వం గట్టెక్కితిని మిత్రవర్గము మెచ్చన్. ౨౩

ఆత్మకథ

ద్వితీయభాగము

౧ రాజచంద్రకవి

గీ. అర్ణవం బల్లకల్లోల మగుచునుంట, నాప్రియాణంబుసల్పిన నావలోని
మంది సకలంబు నలసటచెందెఁ గాని, యుబ్బుచున్నాఁడ నే నెట్టిదెబ్బ దినక. ౧

గీ. అత్తఱిన్ గాలివాన పర్వెత్తుచుండ, నౌకపై నిల్వఁబడి దానిపోకలెల్లఁ
జూచుచు నఖండసంతోషవీచికా ప్రంపరల నూఁగుచుంటి ధైర్యంపుబలిమి. ౨

వ. ఇది యిట్లుండ ౩

సీ. ఆచారదాస్యమం దాఱితేఱిన కుల,వృద్ధులు నన్ బహిష్పెట్టి యెట్టి
తీఱము ల్గూర్తురో నేరుపులేనియే, నెట్లు రచ్చలలో జయించి జగతి
తాళింతునో సంస్కరణవాంఛితం బస్మ,దీయ మేరీతి సిద్ధించునో య
టన్నతలంపు లైక్యమునంది నాయంత,రంగమం దొక్కఝంఝానిలంబు

ఆ. నపుడ రేఁపెఁ గాని యదియును నాగుండె,నిబ్బరంబుఁ జెఱుపనేరదయ్యె
నంతలోనవచ్చె నగ్రజుఁ డోడరే,వునకు నన్నుఁ గలిసికొనుటపొంటె. ౪

ఆ. మేటివెజ్జు సుకృతి మోహతాబలాత్కృతి,నతని కేము విందులైతి మపుడు
మున్ను సీమలోన మొలచినమాచెల్మి,తీవ మొగ్గదొడిగి తేజుసూపె. ౫

ఆ. అమ్మ నెపుడుచూతునా యన్నయుబలాట,ముల్లమందు మెదురుచుండెఁ గాని
మేనిఁదొఱఁగె నాపె యే నాంగ్లదేశమ్ము,విడువకున్ననాఁడె విధివశాన. ౬

క. ఉగ్రమగు నియ్యుదంతము,నగ్రజుఁడే నోడఁడిగినయంతన వినిచెన్
శుగ్రేఖ లలమ ధర్మ,వ్యగ్రుఁడనై శౌచవిధుల నపుడు నెఱపితిన్. ౭

క. ఈవార్త సీమ కంపిన,బావురుమని యేడ్చియేడ్చి పరభూముల నెం
తో వేదన గుడిచెద నని,భావించుట నన్న నేఁడు బాహిరపెట్టెన్. ౮

ఆ. తండ్రిచావుఁగన్న తరుణంబునందు నా,పడినశోకంబె బెడిదమయ్యెఁ
దల్లిచావు విన్నతఱి నన్నుఁ గలఁచిన,వంత; యేల దానివర్ణనంబు. ౯

ఉ. అమ్మనుజూచి పొంగి వినయమ్మునఁ గేలుమొగిడ్చి తల్లిరో!
నమ్మము నా ప్రమాణములు నాఁటివి తప్పక యెన్నిబన్నముల్

పమ్మినవోర్చినాఁడ నని పల్కుట కువ్విళులూరి నా యభా
గ్యమ్మున నాసలెల్ల నడియాసలయై చన వెచ్చనూర్చితిన్. ౧౦

శా. నాకుం బిన్నటఁగోలె ముద్దుమెయి నానాధర్మముల్ నిర్మల
శ్లోకుల్ పోయినపోకడ ల్గఱపి నాలో నింతయాస్తిక్యమున్
రేకెత్తించినసాధుశీల జనయిత్రిం గోల్పి పాపాగ్ని కీ
లాకుల్యల్ తెగటార్పనైతి విధి యేలామాఱు నం చేడ్చితిన్. ౧౧

గీ. నన్నుఁ గనినంతఁ బొడవుగై కొన్నకూర్మి,వోలె నెదురయి బిగ్గఁ గవుంగిలించి
జనని మన్మస్తవీధి మూర్కొనఁ గరంగి,సొగయనైతి నటంచుఁ బెన్వగలఁ బడితి.

క. అడ లెంతపొటకరించిన,గడిదాఁటఁగనీక బాష్పకణములసోనం
దడియక జీవన్మాతృకు, వడువున గంభీరభావవత్త మెఱసితిన్ ౧౩

వ. నా కపుడు మెహతా పెక్కండ్రుమేటిమానుసులతో నెఱుకగల్గించె-నం దతని
సైదోడగు రేవాశంకరజగజ్జీవనుతో నేర్పడిననెయ్యంబు కొలఁదులు వెట్టరాని -
దతనిపెద్దన్న కల్లువాఁడగు రాజచంద్రకవితోడిపరిచితి నాకొదవుట యెన్నఁదగిన
విషయం - బతండు లేజవ్వనమ్మునం దుండియు సుశీలుండని సుధీమణియని
ముంజూపునంద నాకుఁదోఁచె - వెండియు ౧౪

చ. అతఁడు శతావధానమున నాఱియుఁ దేఱినప్రోఢ, ధారణా
చతురతయందు నాతనికి సాటి యతండ;తదీయధీసమ
గ్రతఁగన దంతముల్పులిసెఁ గాని కవీంద్రు నపారశాస్త్రపాం
డితికిఁ బవిత్రవర్తనపటిష్ఠత కాత్మవిచారదీక్షకున్. ౧౫

గీ. కడు వలపుగొంటి నధ్యాత్మగౌరవంబు, వడయుటక వెచ్చపెట్టె జీవన మతండు
నగలబేహార మొకవంక నడుపుకొంచు, నమ్మహామహుఁ డొకవంక హరి భజించు.

గీ. ఆటపాటల బాసట యగువిధానఁ,గమలనాభుని వీక్షింపఁ గంటివేని
దెగును భవబంధ మన్నగీతిని దలంచు, శేవగల్లు ముక్తానందకృతి నతండు. ౧౭

సీ. రతనాలముత్యాలరాసు లమ్ముచునున్న,నతనిచిత్తము విష్ణునంద లెస్స
తవిలివర్తించు; నాదాయవ్యయమ్ముల,పుస్తకంబులతోడిపొత్తు విడువ
కాతనిమ్రోల వేదాంతవిద్యామర్మ, మెఱిఁగించుపొత్తమే దే నొకండు
తేజరిల్లుఁ; దదీయదినచర్యయును దాని,విడద; బేరంపుసందడికిఁ దప్పి

గీ. నంత నీరెంట నొకదాని నాదరించు;,నతనివెలిపుచ్చు నుత్తమకృతుల కెల్లఁ
దల్లియై వానిదినచర్య తనరు; బేర,గాఁడె యాతఁడు కేవలజ్ఞాని గాక. ౧౮

మం. కొనువారితో నమ్మకొనువారితోడఁ, దగఁ బల్కువారలఁ దరలించినంత
నతఁ డౌపనిషదరహస్యముల్ తఱచి, నిత్యవృత్తమ్ములోనికిఁ జేర్చుచుండు;
నమలాత్ముఁ డితఁడు బేహారమ్మునడుమ,హరిచింత మున్గి దేహమ్మును మఱచి
నైకవారమ్ములు నాకంటఁ బడియెఁ;,దనభంగి నెల్లభూతములఁ బాటించు
టేనాఁడు మఱవఁ డీ యిద్ధశీలుండు, నాతోడ వీనికి నలుసంతయేని
నక్కఱలేకున్న నతివేలమైన,పరిచితి నాకు నేర్పడె వీనితోడ
నితనియంగడికి నే నేగినవేళఁ,దత్త్వసంవాదంబు తప్ప వేఱొండు
మాటపుట్టదుగదా మానాల్కవలన,నాత్మవిచారమం దపు డెన్నఁదగిన
యనురక్తి లేనినా కతనివాక్రుచ్చు,పలుకె మంత్రంబాయెఁ;బదపడి యేను
బహుమతాచార్యప్రవచనముల్ వింటి,వెదకితి దేశికున్ వేఱుగా నొకని
రాజచంద్రున కుద్దిరాఁ జాలినట్టి,యుపదేష్ట కన్పింపఁ డొకఁడేని నాకు
హృదయమ్మునకుఁ దాఁకె నితనిబోధనము,లితనిమనీషయం దెచ్చె గౌరవము
ప్రామాణికుండుగా భావింతు నితనిఁ,బెడదారిలో నన్నుఁ బెట్టఁ డీతండు
హృదయపుంబాదులో నిమిడియున్నట్టి,భావము ల్నాకునై ప్రకటించు నీతఁ
డీశ్వరతత్త్వంబు నెఱిఁగి యెఱుంగ,కల్లాడుపట్ల నా కాలంబ మితఁడ. ౧౯

క. అతఁ డింతగొప్పవాఁ డని,మతి నమ్మితిఁగాని వాని మద్గురుఁగా హృ
చ్ఛతపత్రపీఠియం దు,ద్గతభక్తి న్నిలిపి కొల్వఁ దలకొననైతిన్. ౨౦

క. ఆగద్దియ నీనాఁటికి నేగురుఁడే నాక్రమించియెఱుఁగడ యిప్పుడున్
నాగురునికై గవేషణ,సాగించుచు నున్నవాఁడ శ్రద్ధాళువనై. ౨౧

సీ. ఆచార్యుఁడే దైవమని మనధర్మంబు,గురున కొసంగినగఱువతనము
నీకొండు;నొజ్జయే లేకున్న మఱుఁ గెఱుం,గుట కల్ల యనెడుపల్కును యథార్థ;
మక్కరంబులు నేర్పునతనికిఁ జదు రెంత,లోపించినను బెద్దలోటువాడమ
నేరదు; బ్రహ్మవిద్యారహస్యము దెల్పు,నాచార్యుఁ డలతివాఁ డైననాఁడు
గీ. బండిదొర్లదు;జ్ఞానసంపత్ప్రపూర్ణుఁ,డెవ్వఁ డాతండ గురుపదం బేలనర్హుఁ
డెఱుకవడుటకై నరుఁ డెల్లనాఁడు, నుద్యమించుట తమకించు టుచితవృత్తి. ౨౨

గీ. దొరకు శిష్యునకుం దగ్గురుఁడు జగతి,నర్హతకొలంది యత్నంబు నాచరింపఁ
జెల్లుబడి యున్నవారపో యెల్లవారు,సిద్ధి దైవవశం బందు రిద్ధమతులు. ౨౩

వ. ఇట్లు నేను రాజచంద్రుని మదీయహృదయరాజ్యంబున కొడయనిఁ గావించుకొన
నైతిఁ గాని యమ్మహామహుండు బహువారమ్ము లితికర్తవ్యతాజడునకు నాకుఁ
దెరువుసూపి తద్దయుం దోడయ్యె-నితం డైంద్రియకసంబంధమునను దస్కిన్

టాల్‌స్టాయులు తమరచనలచేతను నాయుల్లంబు కొల్లగొని నానడవడికిం దమ యడియాలంబు లుగ్గడువుగాఁ బ్రబ్బున ట్లొనరించి-రక్క-ఱపొసఁగినపట్ల వీరిం గొనియాడువాఁడ. ౨౪

***

౨ జీ వ యా త్ర

మం. బొంబొయి నిటు కొన్నిప్రొద్దులువుచ్చి,యస్మదీయము కాణయాచికి రాజ
కోటకు సవరించుకొంటిఁ బైనంబు,నాసీమపోక నిందాపాత్రి మనుచు
నానాఁడు రేఁగినయట్టి పెన్గోల,మాజాతి నింకను మడఁగిపోకుంట
నను నాసికకుఁ జేర్చి నాపెద్దయన్న,గౌతమీనదిని మత్కా-యమ్ము దోఁచి
యవల నింటికి నేగి యన్వయప్రజకు,నుడుగరవొనివిం దొకఁ డేర్పరించె.
సీ. సంస్కి-యావాదులా జను లర్థిమై నచ్చి, విందారగించి దీవెనలొసంగి
ననుగారవించి మన్ననచేసిరి; సనాత,నాచారనిరతు లైనట్టివార
లడుగుఁబెట్టర; యిట్టియామెతలకుఁ బాచి,తమ్ముల కీయకో ల్తనకు నావ
యంతేనిలేద; యిట్లయ్యు నగ్రజుదెస,నాకున్నభక్తి యస్తోక మగుట
గీ. నతనిమాటను జవదాఁట కదియపరమ,మంత్రమనియెంచియమ్మహొమహుఁడు పనిచి
నట్లొసల్పితి; నన్ వెలిపెట్టువారి, కరుణ కేనాఁడు జతనంబు నెఱపనైతి. ౨
క. వెలి నిట్లు సడ్డసేయక, వెలివైచినవారిఁ బగఱవిధిఁ జూడక వా
రలు నన్నెంతగ రోసినఁ,గలఁగక వినయంబ వారికడను మెఱసితిన్. ౩
గీ. ఈబహిష్కా-రకరవాల మిట్టులుంట,నోగిరము కాదు నాకు నీరొసఁగుటకును
గుండెలేదయ్యె నాబందుగులకు; వారి,యింటికిం బోవుటయ మానుకొంటి నేను. ౪
క. వారు పరోక్షమ్మున మముఁ,జేరుటకై యియ్యకోలుసేయుచు నున్నన్
గోరికపుట్టద నా కీ,ప్రారంభములందు దొంగబ్రతుకే లనుచున్. ౫
గీ. జాగరూకతమై నిట్లు సంచరించు,నన్ను బాధింపమియ కాక యెన్నరాని
కూర్మినించిరి నాదెస న్గులమువారు,పట్టుమై మున్ను బహిపెట్టినట్టివారు. ౬
క. నాయుద్యమమ్ములకుఁ దగు,సాయమ్మును జల్పి;రీరసమ్మున వీరిం
దోయిచు నొడ్డారించిన,నాయెడ నీలగ్గు పొసఁగునా యని తలఁతున్ ౭
ఆ. వెలికిజంకి దాని వెలలింప సంస్కృతి,మెచ్చువారినెల్ల రెచ్చఁగొట్టి
పిచ్చిపనులుసేయఁ జొచ్చిన నను వీర,లెదిరిచి యెంతవట్టు పదురిచువారొ. ౮
వ. ఖెండియు నాకావతరణంబుసేయుటయ తడవుగా నిర్విచారంబుమై మాతృదేశ
మ్మునఁ బొద్దులుపుచ్చుటకుమా టీయల్లకల్లోలజీవనంబున బుఱింగువడి యపేత

ధర్మరాండనై పెక్కులూలామాలపువేసమ్ములం గొనియాడి నాఁడికవారి యాడి
కకుం గుదురై యుండువాఁడ-నయ్యది యట్లుండె. ౯

క. ఇందనుక నాదుముచ్చట,కుం దగుదాంపత్యసుఖము కుదురద;నిరతం
బుం దవిలి నెరసు లరసెడి,చందం బెది నన్ను విడువఁజాలద యింకన్. ౧౧

క. దోషైకదృష్టినై యే,నీపత్సుఖ మనుభవించియెఱుఁగ;నప్డె నా
యోషిత సమస్తవిద్యా,భూషిత కావలయు నన్నబుద్ధి జనించెన్. ౧౧

మం. జనియించినంతన సంబరం బేమి,వలపుమైకపుసుడుల్ వలగొన్నమగఁడు
పడఁతి కేచందానఁ బాఠము లగుఱప్పు,నువిద కేమియు మప్పకున్న నేమాయెఁ
గటకటా జ్ఞానమ్ము కాసంతలేక,కస్తూరి కెన్నియో కడగండ్ల నిడితి
నిష్కారణంబైన నేరమ్ము మోపి,యింతిని గన్నారియింటి కంపితిని
గొఱలేనియుంగద లుడిచినవెనుక,నాదోస మెఱిఁగి కాంతను దెచ్చుకొంటిఁ
దప్పు నావంతాయె దానికిఁ దగిన,శిక్షకుంబాలాట చెలువ వంతాయె. ౧౨

క. పదపడి మాబుడుతలకుం,జదువులలో సాములందుఁ జతురతఁగూర్పన్
గొందలిడి చరితార్థుఁడనై,పదురుం గొనియాటసేయు పంతులనైతిన్. ౧౩

క. పసిబిడ్డలతో నెయ్యము,పసివారలతోడి యాటపాటలు నిత్య
వ్యసనంబులగుచు నాకొక,రసరాజ్యరమా ధురంధరత్వము గూర్చెన్. ౧౪

గీ. సీమ నెడబాసి యే నిల్లుచేరినంత,దొరలసదనంబునట్లు మాయిరవు పరిధ
విల్లు టుచితం బటంచు భావించి వలయు,చెలువమిడు వస్తుకోటి నార్జించె గురుఁడు.

క. తరతరముల చిఱుదిండులు,మరగితిఁ దేనీరు త్రద్ద మచ్చికవడితిఁ
బరిపరిదుస్తులకుం దిగి దొరలన్ మఱపించి మురియఁదొడఁగితి మిపుల్. ౧౬

గీ. గడియగడియకు నూతోపకరణరాశి,వచ్చిపడుచుండె నింటి కవ్వారిగాఁగ
మొగలివాకిటఁ జౌదంతి నెగడెఁగాని,వచ్చుబడికంటె వెచ్చంబు హెచ్చిపోయె. ౧౭

ఆ. ఉన్నతాధికార ముత్తమకీర్తి య,నంతవిత్త మే గడింతునంచు
నగ్గజుండు నమ్మి యాసలుపెంచి గే,హవ్యయమ్ము లిట్టు లడరఁజేసె. ౧౮

చ. పరుఁ డెదిచేసినంత నిజభావము దావశిఖల్ వెలార్చఁ దా
నొరు దెస దానిఁజేయమి సముజ్జ్వలధర్మ మటన్నసూక్తి త
చ్చరితకు జీవమాట జనసంతతి నాతని కెంద తెందఱో
పరిచితు లున్నవారు మృదుభావులు విత్తవదగ్గణ్యులున్. ౧౯

ఆ. ఎల్లయెడలనున్న యీనెచ్చెలులసహా,కార మూఁది యచిరకాలమంద
యతఁడు వలసినన్నియభియోగము ల్గడి,యించి నాకొసంగ నెంచినాఁడు. ౨౦

క. నా న్యాయవాదివృత్తియ,నన్యప్రాప్తముగ నడుచుననునమ్మిక న
మ్మాన్యుఁడు వెచ్చంబు నసా,మాన్యంబుగఁ బెంచె జంకుమాలినమదితోన్. ౨౧

వ. అతండు నావృత్తివికాసమ్మునకు మున్ముందువలయు సన్నాహము లెన్నిగల వన్నియుఁగావింపఁదొడంగెఁ గాని రాజకోటంబోని చిటిపొటివీట బల్లగట్టుటయన్న నాకు హాస్యాస్పదంబుగాఁ దోఁచె-నాబింక మిట్లున్నను దగవాదువానికి వలయు తెలివితేటలు నాకు దవ్వుదవ్వులన యుండె-నేది యెట్లున్న నేమి మీసుమిగిలినన్యాయవాది కిచ్చుసొమ్ముకంటెఁ బదిమడుంగులు నా కొసంగవలయు-నభియోక్తల యందు నన్ను వలచుపాటివోటువాఁ డుంట యరిది-యొండె నొకఁడుండుఁగాక-నాయజ్ఞానమ్మున కహంతావంచనలచెలిమిఁ గూర్చి యే నీలోకమ్మున కింకను ఋణంపడుటపోలునా యనితలంచునెడ నాయభ్యుదయమ్ము వలచుసువ్యాజ్యరంబు నన్నుఁగదిసి మిత్రమా నీవు బొంబాయికేంజని యచటి నెఱపాడిపట్టున నించిం చుకయనుభూతి నార్జించుచు నాయాయి ధర్మశాస్త్రంబులు పఠించుచు హెచ్చు కుందాడక వచ్చిన యభిగ్రహమ్ములతోఁ దనివిసెందుచుఁ బ్రొద్దులుపుచ్చుట లగ్గుగదా యనుడు నే నాహితోక్తి నెమ్మియికొని తన్నగరంబు సేరి ౨౨

గీ. పొనరుపడు నద్దెయింటఁ గాఁపురము వెట్టి,వంటకై రవిశంకరాహ్వయు ధరాసు
పర్వు నియమించికొని వాని బానిసీని,కరణిఁగా కింటివానియ ట్లరయుచుంటి. ౨౩

గీ. అతఁడు శివమూర్తిపైని దోయమ్ము క్రుమ్మరించినట్టుల మేనిపై నించునీరు
తనువు రుద్దఁడు జందెము న్దాఁకఁ డతని,వలువడాలు కాటుక కొక్క-వాసి మేలు.

క. వేదమ్ము నెఱుఁగఁ డాతఁడు,లే దతనికి శాస్త్రమైత్రి లేశము నాచా
రాదులు తెలియవ తగువాఁ,డే దొరకె న్నాకు వంటయిలు దీర్చుటకున్ ౨౪

వ. ఒక్కమరి నే నతనిం గని సగౌరవంబు సస్నేహంబు నగుభంగి ౨౫

క. రవిశంకర! నీపాక,వ్యవసాయజ్ఞాన మల్ప మగుఁ గాక ధరా
దివిజుండ వయ్యు సంధ్యా,దివిధుల్ నెఱవేర్ప విట్టిదియుఁ జెల్లు నొకో. ౨౬

ఆ. అనుడు నాకు సందెయన మేఁడిగ్గెకొంట,పాఱ వేల్మి పలుగు బ్రహ్మయజ్ఞ
మేమిసెప్పికొందు నే నిట్టిబ్రాహ్మణ,త్వంబు నూఁది యున్నవాఁడ నకట! ౨౭

క. మీఁ ప్రొయ్యిఁ దుడిచి కుక్షి,వ్యాపారము దిద్దుచున్నవాఁడను దర్వీ
లోపమ్ము ఘటిల్లిననాఁ,డీపాణిం బలుగు లేదె యీతని కనియెన్. ౨౮

మ. పాచకక్రియలోనఁబాండితిలేని,యమ్మహీదేవున కాచార్యకంబు
కలుపుచు వంటలో సగపాలు నేన,నెఱపి సాగించుచుంటిని జీవయాత్ర
పనితొందరలు లేనివాఁ డైననాకు,వంటసేఁతకు వీలు వలసినం తబ్బె
మఱ ప్రొయ్యి గాని దొరలమాడ్కిఁ గింజొచ్చి,శాకపాకము లేము సంతరించిమి
నాబానసీనికి నాకునుం బోలె,నెవ్వానితోఁ దింటకే నడ్డులేమిఁ
గడుఁ జక్కఁగాఁ గాఁడికలిసె మా కపుడు. ౩౦

క. ఐనం గల దింటర మొకఁడే నెంతగ మొత్తుకొన్న నీతఁడు బొగ్గుం
బోనివసనంబు నూడ్చఁడు, భోనమ్మను మూయఁ డెట్టిభూమీసురుఁడో. ౩౧

క. ఈతంటా లెటు లున్నను,జేతికి నేగానిరామిచే సెలవునకుఁ
భీతిలి పదిపక్షంబుల, కేతన్నగరంబు వాసి యేగుట వలసెన్. ౩౨

వ. ఏ నిట్లు లోకయాత్రకు మొదలొకఁడని మేడిపండువోని న్యాయవాదివృత్తివలన నేవపడి ముం దేమిసేయం దగునా యనుతలపోఁతకుం దిగి దిగులుకుడువం దొడంగితి. ౩౩

* * *

3 తొలుతగవు

మం. బొంబాయిలోనఁ గాఁపురము సాగించి హైందవన్యాయశాస్త్రాంభోధి నీఁద
నుత్సహించితి మిత్రుఁ డుత్తమాచారనిధి వీరచంద్రగాంధి సహాయుఁ డయ్యె
నభియోగసంచయం బార్జించుపొంటెఁ గష్టించుచుండె నగ్రజుఁ డెల్లవిధుల
వీరచంద్రుఁడు జగద్విశ్రుతిం గన్న, యల తయాబ్జి ఫిరోజిషాదికన్యాయ
వాదుల ధీవైభవమ్ము నగ్గింప,విస్మయసాధ్వసావిష్టుండ నైతి
స్మృతిపాఠ మది నాకుఁ జీకాకుగూర్చె,నాలుగై దేండ్లు క్రిందను మీఁదఁ బడక
మనవృత్తి నెవ్వాఁడు మాడ లార్జించెఁ,బుయిలోట వలదంచు బోధించె మిత్రుఁ
డానాఁటి కానాఁటి కడరె నెచ్చమ్ము,బల్లగట్టితిఁ గాని ప్రజ్ఞ లేదాయెఁ
బాడిపట్టున కేగి పల్కఁడుటన్న, నెక్కడలేనిజం కెర్పడె నృదికి
నత్తకొల్వున కప్పుడపుడె కాల్పెట్టు,కోడలనై గోడు గుడువంగ వలసె. ౧

క. పడఁతియభియోగ మొక్కటి,నడుపుటకై తెగువచేసినాఁడను మొదటన్.
నడివానివేఁడులంచం,బిడ నీకొననైతి నొక్క యేగానియునున్ ౨

క. అది యేకదినశ్రమమునఁ,దుదముట్టెడుతగవ చిక్కతోడం బెనఁగొ
న్నదిగాద యట్టి పనికై,ముదమారన్ బుచ్చుకొంటి ముప్పదిరూకల్. ౩

ఆ. వాదిగెల్పు వలచివచ్చిన యెలకాంన్ద్రఁ,బట్టిచూడఁ దగినపట్టు వచ్చె
నిలిచి నోరువిప్పనిముసాన గుండియల్,పరువులెత్తెఁ జెమట వఱదపాఱెచె. ౪

క. కుమ్మరిసారెవిధాన శి,రమ్ము గడు న్గుబ్బటిల్లె రచ్చయు విసుమా
నమ్ముగఁ బరిభ్రమించెఁ బ,దమ్ము లిసీ రాల్పడెం బదమ్ములయట్టుల్. ౫

ఆ. ఎంతపెనఁగులాడి యేమేమిచేసిన,నోదవదయ్యె నోట నొక్కమాట
తగవుపల్కువారు తగవరియున్ నాఁడు,నన్నుఁ జూచి యెంత నవ్వినారొ. ౬

ఉ. కుప్పనఁ గూరగాఁ బడి దిగుల్పడి దీల్పడి పూనుశేల నా
కొప్పనిచేత కంచు నభియోగినిఁ జేరి ధనం బభిగ్రహం
బప్పనచేసి నావలన న్యాగ్రహమందకు మంచువేఁడి యే
నప్పుడ కొంపఁజేరి త్రిపయందు మునింగితిఁ బెద్దకుంగితిన్. ౭

గీ. తగినసామర్థ్య మేర్పడుదనుక నిట్టి,పనులు వల దన్ననిర్ణయంబునకు వచ్చి
యాఫ్రికాఖండమున కేగునంతవట్టు,ముట్టుకొననైతి నభియోగ మెట్టిదేని. ౮

క. ఈగతిఁ గావించుటలో,నాగొప్పతనంబు లే దనందగుఁ బాడై
పోఁ గోరికవడి నా కభి,యోగమ్ము నొసంగుమందుఁ డుర్విం గలఁడే. ౯

వ. కాని పోర్బందరుదొరతనమువారు తమ కరివెట్టసికతమ్మున నొకతురుష్కుని పొలము నగ్గపఱుచుకొంటంజేసి పేదఱిమి కాదరువగు నక్కాఁపువాఁడు పాడి పట్టున కర్పించుకొనుట కొకమనవిపత్రము వ్రాసియిండని నన్నుఁగోరె నతని వాదున బిగువు లేబరమ్మని యెఱింగియు మజ్జనకునిపెద్దఱికం బూఁతగాఁగొని యమ్మలక నాబాసట నాసించుటంజేసి యాపనికిం దలయూఁచితి దానిముద్రణ వ్యయం బతండ భరియించె నారచించినవిన్నపంబుఁ గన్నవెయ్యరు తద్దయు నగ్గించి రాపొగడ్తచే నిట్టిమొఱముక్కలు లిఖించుటకైనం జాలుదుఁగదా యను విశ్వాసమ్ము నాకొదవె నియ్యది తథ్యంబ. ౧౦

క. విత్తంబు నభిలషింపక,యుత్తెఱఁగున మొఱలు వ్రాఁత కేఁబూనినఁ గిం
చి త్తైసలిక నాకుండమి,సత్తైవయగుఁ గాని బండిసాగునె దీనన్. ౧౧

ఆ. ఆంగ్లభాష నించుకంత గడించుట,నొజ్జనంబుమీఁది కొఱగెఁ జూపు
ప్రకటమయ్యె నప్డ యొకబడి కాంగ్లమ్ము, దెలుపునయ్యగారు వలయునంచు. ౧౨

గీ. పరమసమ్మద మం యప్పాఠశాల,కంపుకొన్నాఁడ విన్నపం బాశుగతిని
మీరువిచ్చేయఁ గోరుచున్నార మంచుఁ,గమ్మనంపెను విద్యాలయమ్ము పెద్ద. ౧౩

క. చనుదెంచిన నన్నుఁ గనుం,గొని మన్ననచేసి శాస్త్రిగురుపట్టము లే
మి నినున్ విడుచుట తప్పని,పని యయ్యె నటంచు జాలిపడుచుం బలికెన్. ౧౪

క. చల్లపడెఁ గాలుసేతులు,పుల్లవడె న్మొగము మూరిఁబోయినకోర్కుల్
పొల్లవడెనాకు;నన్నయు,డిల్లపడెన్ దీని విని కడిందివగపునన్. ౧౫

క. ఈరాచవీట నెన్నాళ్లారాటంపడినఁ గూలియబ్బు దటంచుం
దీరు పొనరించుకొని యేఁ,గోరికవడినాఁడ రాజకోటకుఁ జేరన్. ౧౬

గీ. నాదుసోదరుఁ డచ్చోట నడిమితరపుఁ,బాడిపల్కరియై యున్నవాఁడు గాన
మనవులన్ వ్రాసిత మున్నగుపను లతండు,నాకొసఁగునంచుఁ దలపోసినాఁడ నపుడు.

వ. అందు మాకుటుంబ ముంటంజేసి దినవెచ్చమ్ములను గొంత కూడివచ్చు నని యేక తంబాడి బొంబాయి నున్ననాపసికాఁపురమ్ము బండి కెక్కించితి-నయ్యాది యట్లుండె-నే నవ్వీట నున్నతఱి నెల్లనాఁడు జగాపాడిపట్టున కేగితిఁ-గాని దానం జేసి నాకబ్బినమేలు వీసమేని లేద-వాదరహస్యంబు లెఱుంగఁదగిన శేముషి బలంబు నాపాల నున్న-యెన్నేని మాటలు లభియోగత త్త్వంబ తెలిసికొననేరక కూరి కితి-నిప్పునియందు నాకెందఱో భాగస్వాము లున్నకతన నాసిగ్గువేసగు చాలవట్టు తొలంగె-రానురాను న్యాయస్థానమ్ములఁ దూఁగుటయు నొకయందం బని తలంచి సిగ్గుమాలినవాఁడ నైతి. ౧౮

మం. ఇపుడేని బొంబాయి నెందఱో న్యాయ,వాదు లుండకపోరు పనిలేనివారు హిత మొందు వారికై యే వెల్వరింతు, ననుభూతిపూర్వకం బగుసుభాషితము నాఁడు గిర్గాములోన వసించునేను, దగవుపట్టున కేగుతరుణమ్ములందు శకటవ్యయంబు వీస మొనర్చ నెఱుఁగ, జగ మివతాళించు జడి కర్మమ్ముఁ గాక చిచ్చు లూరెడునెండ చెలరేఁగుఁ గాక, నడిచిపోకయు రాక నాదీక్ష యయ్యెఁ దొంబదినిముసాలతో నేగివచ్చి, తద్దయు వెచ్చమ్ము తగ్గించుకొంటి. ౧౯

క. నాసఖు లామయములకున్, దాసత్వము సల్ప నేను దలవాల్పక యెం
తో సుఖముంటిని శ్రమ క,భ్యాసంపడువాని దెసకు వచ్చునె చిడల్. ౨౦

క. రాబడి హెచ్చిననాఁడున్.నాబడి నే విడువ కట్ల నడిచెడివాఁడన్
నా బ్రతుకు నాఁటిసాదన,చేఁ బడసినలగ్గుకతనఁ జెలగెడి నిపుడున్. ౨౧

* * *

౮ మొదటి దెబ్బ

ఆ. న్యాయవాది యస్మదగ్రజుఁ డిచ్చుతో,డ్పాటుకతన రాజకోటలోన
నెలకు మూఁడునూర్లు నేఁగంటి రూప్యముల్,ప్రౌఢివెలయ విన్నపములు గూర్చి
గీ. నడిమివానికి లంచంబు నిడ నటన్న,పట్టుదల రాజకోటలో వదలవలసె
నెంత యనివార్యమైన నే నిట్లుచేఁత,యాత్మవంచన గాకపో దని తలంతు. ౨
మ. పదిరూక లిట్లు సంపాదించుకొనుచు ,దనివోవుచున్న యీ తరుణమ్మునంద
గురుతరావజ్ఞకు న్గుఱియైతి నేను,బ్రదుకున కదియపో ప్రథమఘాతంబు
నధికారధూర్వహుం డగు తెల్లవాని,తత్త్వ మెట్లుండు నందనుక నేనెఱుఁగఁ
బోర్బందరుధరాధిపుఁడు కీర్తిశేషుఁ,డేలిక గాకము న్నితనిపాల
నోజ్జయై ప్రగడయై యుండె మాయన్న,యితఁ డమ్మహీనేత కెదియొ దుర్నీతి
నేర్పినవాఁ డంచు నిందితుఁ డయ్యె,నయ్యభియోగ మందం దుండి తుదకు
నగపడె రాజకీయప్రతినిధికి,నన్నపైఁ గసిఁబూనె నాంగ్లేయుఁ డతఁడు
సీమలో వాఁడు నాచెల్మికాఁ డగుటఁ,దగుమాటలాడి యాతనిఁ దేర్పు మంచు
నను గూర్మిమైఁ గోరె నాసోదరుండు. ౩
క. ఎందో యెపుడో పొసఁగిన,పొందిక యిట్లొదవఁజేఁత పోలనిపనిగా
డెందమ్మునఁ దలఁచితి నా,చందం బది యగ్రజున కసమ్మతిఁ బెంచెన్. ౪
క. అతని కెదురాడఁ జాలక,ప్రతినిధి మన్నింపఁ డంచు భావించియు నే
గితి వానికడకుఁ బంపిం,చితి దర్శన మొసఁగుఁ డన్నచీటిన్ దొలుతన్ ౫
సీ. ఆనతివడసి యయ్యధికారికడ కేగి,యణఁకువఁ జూపి నెయ్యమ్ముఁ దడవి
యుద్దిష్టమగుచేఁత కుద్యమించుడు వాని,మొగముపైఁ జుఱచుఱల్ మోసులెత్తె
నతనిలోచనవీధి నానాఁటినేస్త మిం,దులకా యటన్నపల్కులు పఠించి
తిని గాని నాపాఠమును మాననైతి రోఁ,తకుఁ జిక్కి కినిసి యాతండు నీదు
గీ. వాకు లిఁకఁ జాలుఁ దీఱిక మాకు నలఁతి,కూళ నీయన్న యిటఁ జెప్పుకొనఁగ వలయు
మాట లుండినఁ దగుభంగిఁ దేటపఱుప, వచ్చు నతఁ డంచు నుత్తరం బిచ్చె నాకు.
గీ. చాలు నిది నాదునోటికి స్వస్తిసెప్ప,కొంత కటులయ్యు నక్కఱ గ్రుడ్డిదగుట
నాగొడవ మాననైతి నుద్యోగిముందు,నడువుఁ డిఁకమీ రని యతండు నొడువుదనుక

గీ. విషయశేషమ్ము వినుఁడంచు వేఁడుచున్న, నన్ను మన్నింప కతఁడు తీక్ష్ణతకుఁ జొచ్చి
సేవకుని బిల్చి వీరికిఁ ద్రోవఁజూపు, మనిరొ నపుడేని నాగోలనాఁప నైతి. ౮

వ. అంత నతనిలెంక నాయంసద్వయమ్ము నూఁది నన్ను వెడలనడఁచుడు దండతాడిత భుజంగమంబునట్లు నే బుసలుగొట్టుచు "నన్ను మీబానిసీనిచేఁ ద్రోయించి యవహేళనమ్ము గావించితి-రిద్దానికిం దగినక్షమాపణ వేఁడరేని పరువుపోకకు మీపై నభియోగమ్ము తేరకవిడువ" నని యయ్యధికృతున కొకలేఖ నంప నతండు ౯

గీ. ఈవె సభ్యత విడనాడి తెన్నిమాఱు, లెచ్చరించిన వెలుపలి కేగవైతి
కడకు నింకొకమార్గంబు గానలేక, లెంకచేత నిను న్వెడలింపవలసె. ౧౦

గీ. వెడలుఁడని బంటుసెప్పిన న్వినమిఁజేసి, పంపఁ దగినంతబలము చూపింపఁబడియె
నిది యకార్యమటంచు మీ రెట్లు నన్ను, ముదలకించిన సాధ్వసమ్మునకుఁ బోను.

వ. అని తనసాహిణిచే మాఱుకమ్మ నంప దానింగొని లజ్జాభరమ్ముతో రాజకోటకుం జేరి యావద్విషయమ్ము న(గజునకు నివేదించుడు నతండు నిరవధికసంతాపవశంగతుఁడై నన్ను సమాశ్వసింపనేరక తగుమిత్రుల న్గదిసి యాదొరపై నభిగ్రహంబు మోపుమార్గంబు నరయుచుండె-నయ్యవసరమ్మునందు సుప్రసిద్ధన్యాయవాది యగుఫిరోజిషామెహతా యొకానొకతగవున కవ్వీడుసేర నే నగ్గుఱువ ప్రమోలకుం బోవ జంకి యతనిచెలికాని కొక్కని కాపత్రమ్ము నొసఁగి దానిపై మెహతాహితమ్ము నర్థించుడు నతం డీనాఁడు పెక్కండ్రు న్యాయవాదులబ్రిదు కిట్లయున్నదని గాంధికిం దెల్పు-మక్కొ-డెకాఁడు నేఁడ లండను వాసి యీదేశమ్మునఁ గాలుపెట్టె-వానిభావంబు లిపుడు తత్తఱంబులంబోని-వధికారంబునందున్న యాంగ్లేయు లతని కపరిచితులు-నాలుగురూక లార్జించి సుఖింపఁ గోర్కికలదే నతఁడీ(వ్యాయసంబును రూపుమాపి తదవజ్ఞ న్మఱచుట లగ్గనిచెప్పుడు నబ్బోధనమ్ము నాకుం గాకోలకల్పమ్ముగ నుండెఁ-గాని కబళించుట యనివార్యమై యెన్నఁడేని నే స్తమ్ము నిట్లు చెఱుపఁజన దనుకట్టడం జేసికొని దానిం దలఁగనైతి-నీసంఘటనతో నామనుగడకుం బెద్దమార్పు వచ్చె. ౧౨

***

౫ ఆఫ్రికా పోక

సీ. దొరచెంత కే నేగు టరయ దోసమ కాని, వీనివెలార్చు నుద్వృత్తియెదుట
నపరాధ మస్మదీయము లెక్క-సేయరా, నిదిగదా దీనికై నిప్పు లుమిసి
యంతలు సేయంగనగునె యాతఁడు నన్ను, మంచితనమ్ముమైఁ బంచు టొప్ప
దా? చెల్లుబడిమైక మేచిననాఁడు వి, వేకమ్ము నిలుచునా? వీని కించు
ఆ. కంత తాల్మిలేమి నవ్వులవింటి నీ, తెల్లబిడ్డ వచ్చి నెల్లవారి
నిట్లు చిన్నవుచ్చి యేపాటివిసువున, కేని మండునఁట కృశానువోలె. ౧

క. నాయభియోగము లీతని, న్యాయస్థానమ్ములోని వయ్యెఁ బ్రసన్నుం
జేయుట దుశ్శక మీదొర, నేయెడ నోరు దేవురించు టింపసినాఁకున్. ౨

క. ఏయదియో తలకిందులు, సేయుదునని వీని జంకెచేసి మరల నా
చాయకు నేగమి చింతా, దాయకమై నాదుశాంతతన్ గొఱవెట్టెన్. 3

క. అలఁతియలఁతితేండ్లకుఁ దా, వలమై సవరిల్లు కఠియవాడున నానాఁ
డలముకొనెఁ బెక్కు-జగడం, బులు కల్లలు తలలుమార్చు బూమియచేఁతల్. ౪

క. మితిగడచిన యీర్ష్యలచే, నితరేతరకలహావహ్ని నెరిసిరి వసుధా
పతు లత్తఱి హితవాగభి, రతి నెడి మెఱమెచ్చులందు రక్తివాడముటఁ. ౫

వ. వారిసచివులు న్దక్కు-ంగల యధికృతులుఁ న్దమతమ లాభమ్ముపొంటె నొండొరులఁ గిఖురించుకొనఁ జాగి-రిఁక నమ్మహీపతుల కెవండేదిపల్కి-న నదిప్రమాణం బాయె - నాసంస్థానాధీశుల శ్రవణంబులు ప్రియవాదులకు వశంపడె - వారు తమపైఁ బెత్తనమ్ముగల యాదొరకడ నూడిగమ్ము సలుపువానినే నుపలాలింప వలసె - నచటి సిరస్తాదారు వారిపట్ల శిరస్సదారుండ (శివుఁడు) యయ్యె - నితఁడా రాజకీయప్రతినిధికిఁ దుపాసియు నగుట వీనిమాటయం డా యాంగ్లేయునకు విశ్వాసము మెం - డీద్విభాషియ వానినేత్రమ్మును శ్రోత్రమ్ము నై వెలయు - నితనివచ్చుబడి యయ్యధికారి యాయమ్మునకంటె మిక్కిలి యనుట స్వభావోక్తియ-కావుటంజేసి ౬

క. విషపవనాపూర్ణం బీ, విషయం బనితోఁచె దీనివిసరుల కెడయై
పుషితస్వేచ్ఛాగతి నభి, లషణీయచరిత్రమై నిలంగల నొక్కో-. ౭

క. అనుచింత యనుక్షణమున్, ననుఁ గాఱియవెట్టఁ దొడఁగె నాకౌతుక మె
ల్ల నడంగె నీయవస్థం, గనుఁగొని మద్భ్రాత బిట్టు కలగుండువడెన్. ౮

క. తగునధికారం బది నా, కగపడుచో, నిచటిబూమె లంటక శాంతి
స్థగితంబగు మన్గడతో, నెగడుదుఁగా యన్నతలఁపు నెకొ్కనె నంతన్. ౯

ఆ. ఉద్భవించెఁ గాని యుద్యోగరక్తి మో, సమ్ము లెన్నియెన్ని సలుపలేని
వాని కెట్లు వడయవచ్చును ధర్మ్మాస, నమ్ము గాని ప్రొగడనమ్ముగాని. ౧౦

క. ఆధారమైకో లించుక, లేదే నిట నెట్టిమేలు లేదుగదా మా
కో దక్షిణోత్తరధ్రువ, పాదమ్ముల కున్నపాటిబాంధవ ముండెన్, ౧౧

వ. అయ్యవసరంబునందు పోరుబందరుసంస్థానమ్ము నేలుతేఁడు తనదేశమ్మునందలి పంట
కాఁపులపై విధించినపన్ను దుర్భరం బగుట సేద్యగాండ్రపక్షమ్ము వహించి యే
నమ్మహీపతిని దర్శింప వలసె-నితండు మనవాఁడయ్యు మిడిసిపాటునం దాదొర
కొజ్జ - గానఁ గర్షకులకోర్కె- వమ్మయ్యె-నాయభియోక్తలకుఁ బాడిలభింపమి
న్ననున్న నైరాశ్యమ్ము వలచె-నిఁక న్యాయమ్ము వడయఁగోరెన నుల్ల తెల్లదొరకు
మనవి పంపవలయు-నతనికి న్నాకును జుక్కెదురుగదా-కర్తవ్యమేమి-యనినగచు
నెడ నొకమహమ్మదీయుండు పోరుబందరువాఁడు మాయన్నకడకు వచ్చి మా
కాఫ్రికాలో నపారమగు బేహారమ్ము గల-దందలి తగవుపట్టునఁ దడవులంబట్టి
మాయభియోగం బొండు కడుదొడ్డది నడుచుచున్నయది-పెద పెద్దన్యాయవాదులు
మాపనిం జూచుచున్నవారు-మీతమ్ముగుఱ్ఱం బుత్తెంచితివే నతండును మా
కొదవు-నతనికిని లగ్గగు-ననవుడు మదగ్రజుండు సమ్మితానసుండై ౧౨

మం. ఏమందువని నన్ను నెచ్చరికింప, సగపాలుమెయికోలు చాటితి న్నేను
బేహారి యపుడు నన్ బేర్మిమైఁ జూచి, తమ్ముఁడా నీకు నింతయు జంకువలదు
తప్పకరమ్ము భద్రము లబ్బు నీకు, నాదీవి మానెయ్యురైన యాంగ్లేయు
లెందఱో గలరు పేరెన్నికగలరు, నీకు వారలతోడి నేస్తమ్ము పొసఁగు
నచటి మావ్యవహార మాంగ్లమం దుంటఁ, బనికివత్తువు నీవు బాగుగా మాకు. ౧3

క. ఎన్నాళు లచట నుందువొ, యన్నాళ్ళున్ మాకు విందవగుదువు మఱి నీ
కన్నా! పయనము వెచ్చం బన్నది సకలంబు నిత్తు మతిసుఖదముగన్. ౧౪

క. మాపనుల న్దిద్దుచు నీ, వాపుడమి న్నిల్వవలయు హాయన మొక్కం
డీపాటున కీయఁబడున్, రూపాయలు పదియునాఱునూ ర్లం చనియెన్. ౧౫

క. ఈపాటి విత్తమునకే, ద్వీపాంతరగతికి సమ్మతింజూపుట శ్లా
ఘాపాత్రము గాకున్నను, నూఁపితి శీర్షమ్ము కొసరు టొల్లనిబుద్ధిన్. ౧౬

మం. క్రొత్తరాజ్యముమీఁదికోర్కి హెచ్చగుట మాతృదేశముమీఁది మమతలొచ్చగుట
ననుభూతి ప్రబ్బుననొ్నస పైకొంట, నాదాయ మది యెంతయైన నేమంచు
నంగీకరించితి న్నాఫ్రికాపోక, చెచ్చెర సంతరించితి మూటముల్లె. ౧౭

* * *

౫ నేటాలు

మం. అపుడు విద్యార్థినై యాంగ్లదేశాన, కేంబ్రిడ్జి నొదవినయెడఁబాటు వంత
యిపు డాఫ్రికాకుఁ బోయెడిపట్టునందు, దొరయదయ్యెఁ బరిస్థితు ల్మాఱుకతన
నాతల్లి యీవేళ నాకమం దుంట, లోకానుభూతి నాలోఁ గుదుర్కొనుట
యబ్ధియానమ్మున కలవాటుపడుట, యీనాఁటిపాళికిన్ హేతువు లయ్యె. ౧

వ. అయినను ౨

గీ. వెలఁది నీసారి విడనాడి వెడలుటన్నఁ, జిత్తమునఁ గొంతచింత రేకెత్తఁ దొడఁగె
సీమకుం బాసి యే నిల్లు సేరినంత, నుద్భవించెను మగుడ మా కొక్కచిఱుత. ౩

గీ. వైషయిక సౌఖ్యములమీఁది వలపు పెర్మి, వలన నిందన్క మాచెల్మి తొలఁగదయ్యెఁ
గాని లోకమ్ముగుడుచు నొగాము లెఱిఁగి, యిపుడ కొంసంత సంస్కృతి కిచ్చగించె.

గీ. ఇంగలాండు వాసి యీనేల త్రొక్కిన, వెనుకఁ గొన్నినాళ్ళు వెలఁదిఁ గూడి
యొక్కతావునంద యుంటినిగాని భ, ర్తృతకుఁ దోడు దేశికతయు వచ్చె. ౪

క. అతికష్టమ్మున కొగ్గుచుఁ, గతిపయసంస్కృతులు మప్పఁ గడఁగితిఁ జెలికిన్
గృతి యిది ఫలింపఁగా నవి, రతవాసము మాకు నవసరం బనుకొంటిన్. ౫

గీ. ఎట్టు లనుకొన్న నేమి నా యీప్రయాణ, కౌతుకము మోప్రిల విరహార్తి కానరాద
యబ్దమన నెంత యని కాంత నాశ్వసించి, పట్టితిన్ నాఁడు నేను బొంబాయిబాట.

వ. అంత విశ్వప్రియత్నమ్ముమై నావలో మొదటితరపుసౌకర్యమ్ము విలిచి నేటాలునందు నాభాగ్యరేఖం బరీక్షింప నెంచి పరమోత్కంఠతోఁ (1893 ఏప్రియల్) బయనమైతి — మధ్యేమార్గమ్మున నౌకాధిపతి నాచెలికాఁడై నన్నుఁ జతురంగక్రీడకు దింపె — నయ్యాట బుద్ధివికాసమ్మున కెంతయుం దోడ్పడునని విన్నవాఁడ — నోడపెద్ద న న్నందుఁ గుశలుం జేయఁ జూచెఁ — గాని యపజయంబు సర్వదా నన్న వలచు — నతండు నాతాల్మిం గని యుత్తమచ్ఛాత్రుం డబ్బెనని యుబ్బిపోయెఁ — బదుమూఁడు నాళ్లకు మాయోడ తొలిరేవగు 'లాము' చేరె — నవ్వల 'మొంబాసా' కేగె — నావెన్క జాంజిబారుం గదిసె — నీ నౌకాశ్రయమ్మునం దరణి పదినాళ్లాఁగు — నొక్కదినంబున నౌకాధికారి వయాళికి రం డని యాంగ్లేయు నొక్కని న్నన్నుం బిలుచుడు ముప్వురము నగ్గట్టెక్కితి — మింతలో నొకకుంటెనకాఁడు తోడై మమ్ము

ఆ. పడుపువృత్తి మీఁది బ్రదికెడి నీగ్రోవ, ధూటు లిమ్ముకొన్న పేట కీడ్చి
మూఁడుగదులుఁ జూప మూరినలజ్జమై, నచటఁ బచ్చిమూఁగ నైతి నేను. ౭

క. ఓచెల్ల నన్ను నచ్చెలి, యేచందమువానియట్టు లెంచెనో దైవం
బే చెప్పవలయుఁ జనిన, ట్లే చివ్వన వచ్చినాఁడ నివ్వలిదెసకున్. ౧౦

ఆ. ఓడపెద్ద నాదుజాడలు గుర్తించి, మనసునందు నవ్వుకొనియెఁ గాని
కలికిచెంత నెడఁదగజిబిజి లేకున్కి, భగవదాదరమ్ము బాగడుకొంటి. ౧౧

క. గది నా కక్కఱలే దని, మొదటన మొగమోట నేల మోఁద నిసీ నా
మది యింత పేదదా యని, తుదిలేని విచారజలధిఁ దోఁగితి నంతన్. ౧౨

క. నామనుగడ నిరతకుము, స్నేమెయిత్రొక్కటలు రెంటి నెఱుఁగుదు భగవ
ద్భామానుగ్రహలక్ష్మీ, ధాముఁడనై తప్పుకొంటిఁ దద్దురవస్థల్. ౧౩

క. అటమటజాడ లెఱుంగని, చిటిపొటిగోవాళ్ళు పరుపు సెడు నని యీదృ
గ్ఘటనలు పోసఁగినతఱి ను, త్కటకిల్బిషదాస్యమునకుఁ గడఁగెద రకటా! ౧౪

క. ఏ నిప్పాపము నంటమి, నా నెటి యని పొంగఁజాల నవలాగదికిం
బో నని మున్నె తిరస్కృతిఁ, బూనినచో నది మదీయపురుషార్థ మగున్. ౧౫

క. కేవల మీశ్వరునాదృతి, యేవంవిధ విజయసిద్ధిహేతువు గానన్
దీవలుసాఁగెను భగవ, త్సేవారతి యస్మదీయ చిత్తమునందున్. ౧౬

వ. అయ్యది యట్లుండె – సీతీరమ్మునం గల మేడెన్మిదినా ళ్ళుండునని యెఱింగి నేను వీటవిడిసి దాపుదాపునంగల దర్శనీయస్థలమ్ములం గంటి – నుర్వీరుహమ్ముల యౌన్నత్యాదుల నొక్క “మలబారే” ‘జాంజిబారుం’ బురుడించుఁ–బ్రకృతిసౌందర్యగాంభీర్యముల కానేల నెలవు నాఁ దగు – నంత మానావ ‘మొజాంబిక్కు’ గడచి ‘మే’ మాసమ్ముతుదికి ‘నేటాలుం’ జూచె. ౧౭

* * *

౭ కొన్ని యనుభవములు

సీ. ‘ఆఫ్రికా’ఖండమ్మునం దవాచీభాగ, మునఁగల నీవృత్తులను గరంబు
వెలుఁగొందు ‘నేటాలు’విషయమ్మునకు రేవు, పట్టణం బగుచు ‘దర్బాను’ తనరు
నచ్చట మాకలం బాఁగినంతన నన్నుఁ, దోడ్కొనిపోవ ‘నబ్దుల్ల’ యనెడి
సెట్టి వేంచేసె నాఘట్టమ్ముఁజేరు త, ద్దేశవాసులు భారతీయుపట్ల

ఆ. వెలువరించునట్టి చులుకనఁ జూడ నా, మది కలంగె సెట్టిమాత్ర మిట్టి
లేఁతచేత కెపుడొ ప్రాఁతకాఁ పాయెఁ గా, బోలు నుత్తలంబు పొందఁ డయ్యె. ౧

గీ. ఇతఁడు నగ్గారవంబుమై నిల్లుసేర్చి, వాఁడియసమ్ములు నాయిచ్చువానిఁ జూచి
తనకు నొకపారిజాతమ్ము తమ్ముఁడంపెఁ, గొఱఁతలేదిఁక నంచుఁ గోర్కులను బెంచె.

క. ఆతనికిం జదువులలోఁ, జాతుర్యం బసద కాని సంస్తవనార్హం
బై తగులోకజ్ఞత చుఱు, కై తనరుమనీష తోడుగనట్టివి సొమ్ముల్. ౩

ఆ. ఇతని కించుకంత యింగిలీసును వచ్చు, భారతీయు లితని గారవింతు
రెన్ని మేలిగుణము లున్నను నిత్యాశం, కితులలోనఁ జేరునతఁ డితండు. ౪

ఆ. తనమతమ్ము నితఁడు తద్దయు మన్నించు, నీశ్వరప్రసక్తి నెపుడు నలచు
మాటలాడుపట్ల మహదుక్తసూక్తులు, కుప్పతిల్లునట్లు గుప్పి వైచు. ౫

ఆ. ఇతనితోడిచెలిమి హెచ్చినకొలఁది ని, స్లామధర్మతత్త్వ చర్చసేయఁ
దగులు పెంచినాఁడఁ దన్మతజ్ఞానమ్ము, నాఁడు నాఁడు వడసినాఁడ సుంత. ౬

వ. దర్బాను చేరిన రెండవనాఁడో మూఁడవనాఁడో బ్బుల్లా నన్నుచటి తీర్పునెలవు నకుం గొనిపోయి తనచెలిమికాండ్రకున్ నాకు నెఱుకగూర్చి స్వకీయన్యాయవాది కుఱంగట నన్నుపవిష్టుం జేయుటయు తడవుగాఁ దగవరి నాదెసకుఁ జుఱచుఱం జూఁడుచూపులం బఱపి పఱపి ౭

ఆ. మొదలవెట్టెఁ దుట్టతుద కస్మదుష్ణీష, ముజ్జగిల్లఁజేయు టుచిత మంచు
సరగ వానిపల్కు పిఱువెట్టి నేఁ బాడి, పట్టువలన వెడలఁబడినవాఁడ. ౮

ఆ. నన్ను విడువవయ్యె మిన్నులు వ్రాలిన, పుడమి నున్నఁ గాని పోరితమ్ము
తెలుకపఱిచె మల్క యీశిరోవేష్టన, కలహమునకు మూలకారణంబు. ౯

వ. తురకలుం దురకలనడవడిం బాటించువారును వెలిగా నితర హైందవు లానాఁటి తగవుపట్టులం దలచీరఁ జుట్టఁజన దనుచట్టము కల-దందలి భారతీయులలో నరబ్బుల మని చెప్పుకొను తురకవణిక్కు లొక తెగవారు-పారసీకులమని వ్యవహరించుకొను, వ్రాయసమ్మునం బ్రదుకు పారసీ లింకొకశాఖవా-రరబ్బులమని చాటుకొను హిందూ లేఖకులు వేఱొక్క-కోవవా-రీ ముత్తెఱంగులవారికిం జుట్టఱికమ్మునడుచు - నిఁక దక్షిణాపథమువారగు నఱవలు నాంధ్రులు నౌత్తరాహులగు నానాజాతుల మతమ్ముల పేదలుం గాయకష్టమ్ముచే బ్రదుకుచు నొకపెద్దపాయగా మెలంగుదు-రాంగ్లేయులు వీరిం గూలివాండ్రని పిల్తు-రచటి భారతీయులు పెక్కండ్రు కార్మ వృత్తి నుంటంజేసి యానేలంగల యెల్ల భారతీయునకుం గూలి యనుపేరు మాటమాట యయ్యె-నిక్కతంబున మన బేహారులు కూలిబేహారు లైరి-నాకుం గూలి బారిష్ట రనునామము చేర్పడె. ౧౦

సీ. ఇంతగ్రంథం బున్నయీనేల నాతల, కట్టు తద్దయు వెట్టపుట్టఁజేయు
టొకవింతయా యిఁక నుష్ణీషమును డించి దొరల కుల్లా దాల్చి పరిభవమ్ము
నకు దవ్వుదవ్వుల నడయాడు టది చిక్కు, లేనికర్జంబని యేను దలఁప
వల దిట్టిమాఱుపుల్ వచ్చి పరిస్థితుల్, విషమించు నిది శిరోవేష్టనమ్ము
ఆ. వలచు భారతీయవర్గము న్వంచించు, నట్టి చెట్టచేత యగును జున్వె
మఱియు నీదుతలకు మనపాగయే నెఱా, చెలువ మిచ్చునంచు సెట్టి పలికె. ౧౧

వ. వెండియు నాంగ్లేయులతపారమ్ము దాల్చిననిన్నుఁ జిఱుదిండిపసారమ్మునం దూడి గమ్మసలుపు కింకరుఁగాఁ దలంతురని యబ్దుల్లా హితమ్ము గఱపె-నీసూక్తులు న న్నలరించెఁ-గాని కైంకర్యముపట్ల నతండు చూపినచిన్నచూపు న్మెచ్చనైతి-నీనాఁడుం గొందఱ కిట్టిభావ ముంట విచార్యం-బది యట్లుండె-నీవేష్టనకలహమ్ము పొసంగినవెన్క నేను నావాదంబు న్యాయ్యంబని యచటిపత్రికలకుఁ బెక్కింటికి వ్యాసమ్ము లంపితి-నావిమర్శనము పెరిఁగిపెరిఁగి నాలుగైదునాళ్లలో న న్నాఫ్రికా కెల్ల వెల్లడిపఱిచి నాయభిప్రాయమ్ములం బాగడువారిం దెగడువారిన్ బెక్కండ్రవెలికిఁదెచ్చె-నపుడు నాకుం బత్రికలలోఁ బిలువనిపెద్ద యనుపేరు లభించె-నాఫ్రికాయం దిరవుకొన్నంతదనుక నాతలగుడ్డ మన్మస్తకంబు న్వీడువ దయ్యె-నంద యెప్పుడేమికతమ్మున దానిం దొలఁచితి నగ్గాథ మున్ముం దెఱుకవడు.

* * *

౮ ప్రిటోరియా దారిలో

మం. దర్బానులో జీవితమ్మును గడపు, భారతీయులతోడఁ బలువురతోడఁ
దనకు నెయ్యముగూరు తరుణమ్మునందుఁ, దగవు పరీక్షించుతఱి సమీపించెఁ
గామక మీర లిక్కడకు రావలయు, రానిచో మీవారి రాకేని వలతు
నని సెట్టికిఁ బ్రిటోరియా వీటినుండి, వ్రాసె నాతనిపక్షవాది యుత్తరము. ౧

క. వ్రాయస మది యబ్దుల్లా, నాయెదుటం బెట్టి నీవు నడుతువె యన నే
నీయకొని వాని లేకరి, సాయమ్మునఁ దెలిసికొంటి జగడపుమసుఁగుల్. ౨

క. మనతగవుగుట్టు పొక్కం, జనదు సుమీ శత్రు లైంద్రజాలికు లవ్వా
రు నిలుచుతావున నీకున్, మనికి వలా దంచు సెట్టి న న్నెచరించెన్. ౩

వ. అంత నే నబ్దుల్లాను గని ౪

గీ. అచట మీన్యాయవాదిప ల్కాదరించి, కాఁపురమొనర్చెదన్ మంత్రగోపనమ్ము
సేతలో నన్ను సోమించుజెట్టి నేన, కాని ప్రత్యర్థిమైత్రీసుఖమ్ము వలతు. ౫

క. నాతలకు న్మ్రించనిచో, నీతగ విఁక వీధివీధి కెక్కనితోఁ్రివల్
సూతు నెదురువా ర్క్రికును, లాఁతులె సన్నిహితబంధుల కదా యంటీఁ. ౬

వ. ఇట్లు నాకావించిన పరిష్కృతిప్రస్తావమ్ముచే సెట్టిచిత్తంబు చివుక్కురుమన్న ట్లూహించితి-నంత నతండు నిజము నిజ మీన్యాయస్థానపీడ వదలుటకంటె వేఱొండు భద్రం బేమికలదు-కాని ప్రతివాదికి న్మాకును నెత్తురుపా త్తున్నయది-మాతత్త్వంబులు పరస్పర జ్ఞాతమ్ములు -త్రైయబ్ హాజీఖా నంతలంతలం బాటునకు వచ్చువాఁడు కాఁడు-మన మేకోలఁది పరాకునకుం జిక్కినను వాఁడు మనకొఱ సందులెఱింగి కొంపగూల్పం గలఁడు కాన నీ వెల్లకార్యంబునం దాగాములు పెద్దపరికించు టావశ్యకం-బనవుడు నేను ౭

క. జంకేల నీకు జలనిధు, లింకిన మనగుట్టు నొరుల కిత్తునె తగవుల్
బింకమ్ము లుడిగి నే స్తము, వంకకు రం డనుహితమ్ము వాక్రుత్తు నటఁ. ౮

మం. అని పల్కి బేహారియాశీస్సు లంది, పొదలుహర్షమ్ముమెం బొగబండి నెక్కి వెడలి నేటాలుపొవ్వడు మారిట్జు, బర్గుఁ జేరితి రాత్రి పదిగంటలకును బథికుఁ డొక్కండు నాపయనించు మొదటి, తరపుఁబెట్టెయఁ జేర తన్ను వీక్షించి భారతీయుఁడ నౌట భరియింపలేక, చిటచిటలాడి చెచ్చెర లేచిపోయి తెచ్చినయధికారి తిలకించి నన్ను, నిలువరా దిచ్చోట నీవు పెఱింది పెట్టెకుం జనుమని బింకానఁ బలుకఁ, దాళుమా యిందుండఁ దగినట్టి-చీటి విలిచితి నంచు నే వినిచితి న్గాని, దిగక తప్పదటంచుఁ దిండించె వాఁడు పెట్టె వీడనటంచు బిగిసితి న్నేను, భటుని బిల్చెదనంచుఁ బదరె నుద్యోగి యతఁడు నెట్టినఁ బోదు నన్నాఁడ నేను. ౯

ఆ. అంతలోఁ దలాగి యరుదెంచి నన్నుఁ దా, వెలికి నీడ్చివైచి వెడలిపోయె
వెనుక కేగనంచు వికెక్కడునావంకఁ, జూచిచూచిబండి సురిఁగిపోయె. ౧౦

ఆ. మాత్రిసంచితోఁడ మాత్రిమ నే బాట,సారు లాఁగుసజ్జఁ జేరినాఁడ
సెజ్జ పెట్టె గొడుగు చిమ్మ్రినచోటన,కలవు కోలుకానికాఁపు వడసి.

క. చలిచట్ట మందసమ్మునఁ,గల దయ్యది సీతు పొంగుకాలం బిఁక నా
నిలిచినతా వద్రిలతో,మలసినపెనుమిట్ట సమయమా నిసిగడియల్. ౧౨

క. ఓవరిలోఁ దిల్లి కలే,దీవయ్య చొకా యటన్న నేపరిభవముఁ
మోవఁగవలయునొ యిఁక నా,దేవుండ యెఱుంగు నాఁటి తీవ్రవ్యథలఁ. ౧౩

క. కడలేని పేరివమ్మున,వడఁకుచు గది నొంటి నున్నవాఁడ నెవండో
నడిరే వచ్చి పిలువఁ జలి,తడఁబాటునఁజేసి మూఁగతనమునఁ బడితిఁ. ౧౪

వ. అయ్యవసరంబునం దేను లోలోన ౧౫

క. ఏపని కొగ్గుదు ని త్తఱి, నాపరువు న్నిల్పుకొనం బెనంగుదునా ? యా
ద్వీపమ్ముం దలఁగి భరత, క్ష్మాపయనము వేగవేగఁ జాగించెదనా. ౧౬

ఆ. ఈపరాభవం బదెల్లను నాకుం గా, దనితలంచి వచ్చినట్టికర్జ
మనువుపఱచి సెట్టి నలరించి యవ్వలఁ, జూతునా మదీయమాతృభూమి. ౧౭

గీ. అరుగుదెంచిన చెయిదమ్ము నట్టె విడిచి, క్రమ్మఱిల్లుట భీరులక్షణము గాదె
యిపుడు కుడిచినయవమతి యెంత ? దీని, కోహటిల్లిన నవ్వీపోదో జగమ్ము. ౧౮

ఆ. తెల్ల నల్ల వన్నె తెవులిది మగతనం, బున్న దీనిఁ జంప నుద్యమింతు
సంతసమ్ముతోడ సైరింతు నిం దెన్ని. బెట్టిదమ్ము లెసఁగి చుట్టుకొన్న. ౧౯

వ. అని తలంచుచుండ నహర్ముఖం బగుటయుఁ గల్యకరణీయమ్ములం దీర్చుకొని ధూమశకటశాఖా ప్రధానాధికారికిం దనవారు నన్నుం బఱిచిన పాట్లెల్లఁ దంతీ మూలమ్మున సమగ్రమ్ముగాఁ దెలుప నతండు నాదెస నడచినకార్యంబు దూష్యంబు గాదనియు నాపయనమ్మునకుం దగినసౌకర్య మొదవునట్లు పరికింపుమనియు శకట విరామస్థానాధికారికిఁ దంతినంపె - వెండియు నా యీబన్నంబు నబ్దుల్లా కేఱుక పఱుచుటం జేసి యతఁడు వలయు నధికృతులం జూచుటయు కాక మారిట్జుబర్గు నందును దానిచేరువను గలభారతీయవణిక్కులకుఁ దీఁగ వర్తమానంబులు నడిపి నాయోగక్షేమంబుపట్ల జాగరూకులరై యుండుఁడని వారింగోర సస్నేహమ్ము సగౌరవమ్ము నగుభంగి నన్ను నదిసి ౨౦

క. తమ మున్నువడ్డ పెను బ, న్నములం బ్రకటించి నూతనమ్ములు గావీ
క్షమ నివి యని వాచామధు, రిమమైన న న్నూఱడించిరి వణిక్ప్రవరుల్. ౨౧

క. పొగబండిలోనఁ బెద్దయు, సుగమిచ్చెడు పెట్టె నరుగఁ జూచెదు మన కీ
యగచాట్లు తప్ప విచ్చుటి, జగజెట్టులచేతఁ దెల్లసాములచేతన్. ౨౨

మం. అని వార లాపగ లంతయు న్నిలిచి, తమకష్టమయ ముదంతము నెల్ల వినిచి
రంతటఁ బొగబండి యరుదెంచె నిసికి, నొకబల్ల నాకునై యుండె నద్దానఁ
గ్రొత్తనెయ్యుర వీడుకోలంది శకట, మెక్కి చార్లెస్‌టౌన్ టికే నేగినాఁడ. ౨౩

***

౯ పలుబాధలు

వ. ఆనాఁడు చార్లెస్‌టౌను జోహాన్సుబరుల నడుమ నినుపదారి లేమింజేసి యశ్వశక టంబులు నడుచుచుండె - నందును శ్వేత నీల వర్ణ భేదమ్ములు కలవు - కానఁ

దదధికారి నన్ను శకటాంతర్భాగమ్మునఁ గాక దానిపురోభాగమ్మున సూరెల నొక
లప్పైఁ దనకు న్సూతునకు మాత్రిమ నిర్మింపఁబడిన రెండుపీఁటలలో నొకదాన
నిల్పి తా నంతరమ్మునఁ గూర్చుండె — నిది నిందుడుండఁగం బనియుఁ బరాభవం
బనియు నెఱుంగుదుఁ — గాని ౧

గీ. కట్టువడి కాలమున కవజ్ఞను సహించు, టుచితమనియెంచి యందు కూర్చున్నవాఁడ
నాకు వెలిపీఁట వలదటం చాఁకవెట్టి, నన్ను విడఁద్రొక్కి శకటంబు నడుపునతఁడు.

క. విడఁద్రొక్కిన నింకొకఁ డా,ఱడివోవ్రు న్దిన మనంతరంబున నైనన్
సడిలేనిప్రియాణం బల, వడునా యని సూతుచేరువన కూర్చుంటిన్. ౩

క. శరవేగమ్మున మావులు,పరువెత్తుచునుండె బండి 'పార్డ్‌కో' పన్
పురమునకు వచ్చె నపు డొక, దొరకుం బాగచుట్టఁ ద్రిపుతోఁ దర వాఁడమెన్.౪

క. నాపీఠ మాక్రమించిన, నాపనికి న్వీలుపొసఁగు నని చల్లనిగా
డ్పావోవం బీల్చి తనూ, తాప మడఁపవచ్చు నని యతండు దలంచెన్. ౫

వ. కావుటంజేసి శకటస్వామియగు నా తెల్లవాఁడు నాపజ్జకు వచ్చి సారథి యొసంగిన
యొకకసుమాలపుం బట్టను దనకాలిదిగువఁ బఱచి న న్నందుఁ గూర్చుండఁ
గోరుడు నే నప్పరీభావంబు నోర్వలేక వెఱచుచు వెఱచుచు వానిం గని ౬

సీ. ఇది యేమి నను మొట్టమొదట లోపల నుండ, నీయ కిచ్చోటికిఁ ద్రోయఁ దప్ప
రాభూతి నెట్టెటులో భరించితి నది, యట్టుండ వెండియుఁ జుట్టఁగాల్పఁ
దలఁచి నీ చరణమ్ముదాపునఁ గూర్చుంట, వలతు వం దెవ్వాఁడు నిలుచు నీకు
నాపీఁట వలయుచో నీపీఁట కేఁ బోదు, నననంత నతఁడు కట్టల్క బ్రుంగి

గీ. వడివడి న్నాదుచెంపలు వాఁపఁగొట్టి, పచ్చిబూతులు గూసి నన్ బండినుండి
క్రిందికిం ద్రొబ్బఁ జువ్వ లంకించుకొంటి, ముడుసులు తొలంగినం బట్టువిడున కుంటి. ౭

క. పెనుబల్మి వెలయు నాతఁడు, నను నేలకునెట్టఁ గుడిచె నానావస్థల్
తనపట్టు నేను వదలక, పెనఁగితి నధ్వగులగుండె బిరబిరఁ గరఁగన్. ౮

క. వా రతనిఁ గాంచి కటకట, ఘోరంబగు నిట్టిచేఁతకుం జొత్తువె యే
నేరం బొనర్చె నితఁ డధి, కారము నీరీతిఁ జెఱుపఁగాఁ దగ వగునే. ౯

క. అతఁ డాడినవాక్యమ్ములు, శతధా సూనృతము లార్యజనతా సమ్మా
నితములు హితములు మాసం, గతి కనుపుము వాని దుండగం బది యేలా. ౧౦

క. అని రోయ మించిపోలే, దని ఱంకియవైచెఁ గాని యాతఁడు లజ్జా
వనరాశి ముని యవ్వాల, నను మోఁదుట నుజ్జగించి నాచేఁ దొఱఁగెన్. ౧౧

ఆ. కొసరుతిట్లు నాల్గు విసరి తురంగము, చోదకునకు గోనె చూపి వాని
నిలుచుపీఠ మెక్కి నిట్టూర్పు లూర్చుచు, ధూమపానమునకుఁ దొడఁగె నతఁడు.

ఆ. ఈల మొరసె నంతఁ గోలాహల మడంగె, బండికదలెఁ గాని భయము నన్నుఁ
దలఁగ నొల్లదాయె దయసేయు వీని ర, క్షింపు మని హరిఁ భజించుచుంటి. ౧౩

గీ. ఎడనెడ న్విస్ఫులింగంబు లడరుకంట, వాఁడు ననుఁజూచిచూచి యావచ్చువీట
దిగినపిమ్మట నీపాట్లు దేవుఁ డెఱుఁగు, రమ్మురమ్మని పెద్దయార్వం దొడంగె. ౧౪

క. అతఁ డెంతమెట్టువాఁడినఁ, బ్రతిభాషణ మీక యేమిపాపం బిది నా
బ్రతుకునకు న్పొండినదో, శతాబ్దపరిమాణ మన్నశంకం బడితిన్. ౧౫

వ. ఇ ట్లిటుసంజ విరియువేళకు స్టాండర్టన్లోఁ గాలుమోపి యందు హిందూసోదరు
లం గొందఱఁ బొడఁగనినంతన ప్రాణమ్ములు లేచివచ్చి యేను దేఱుకొనుచుండ
వైళంబ వారు న న్నంటసిల్లి ప్రసాదమృదూక్తుల విలోకనమ్ముం బఱపి పయ
నంబు సుఖదంబుగాఁ జాగెనో టు-నీమే లారయుసొంటె మే మేతెంచినవార-
మబ్దుల్లా నీరాక మాకెఱుకసేయుచుఁ దంతీవార్త నంపినవాఁడు-రమ్ము
రమ్మని న న్నెంతేయు నలరించి యిసాహాజీసెట్టి మళిగకుం గొంపోయి నాపడిన
పాట్లెల్ల నాఁకొని పెల్లుదురపిల్లి మున్ను తా మనుభవించినయంగద లనేకంబులు
వినిచి న న్నూఱడిల్లఁజేసి-రంత సర్వశకటవ్యాపారసంఘప్రతినిధికిం గడచినదుండ
గం బెల్ల వెల్లడించుచు నొక్క-దీర్ఘ లేఖ వ్రాసియ వాఁడు మీ రెల్లి పయనించుతఱి
నెల్లరతోపాటు శకటాంతరాళంబునం దధివసింపవచ్చు-మిమ్ముఁ గాఱియపెట్టి
నతండు రేపురాఁ-డని ప్రత్యుత్తరం బంప నాయుల్లంబు కొండొకశాంతి ననుభ
వించె-నన్నట్లు బాధించిపరాభవించినయా తెల్లవానిపై నభియోగమ్ము దేరఁ దలంపు
వొడమమింజేసి యాగ్రంథ మానాఁటితోడన తీఱుగడకు వచ్చె - నమ్మఱుస
నాఁడు నిరుపద్రవమ్ముగాఁ జోహన్నుబర్గున దిగితి-నుదారుండగు నబ్దుల్లాసెట్టి పంపిన
తిఁగవక్కాణంబుకలెస నచట భారతీయవర్తకప్రముఖుఁడగు కమరుద్దీను తనసేవ
కుని నాకొఱ కంపెఁ- గానివాఁడు నన్నుఁ దెలిసికొనం జాలమి నే నొక్క-ప్పూఁట
కూటింటికిం జని బస నర్థించుడుం దదధికారి నన్నాపాదశీర్షమ్ము పరికించి యాద
రంబు వెల్లివిరియ గదులు నిష్ప్రంథమ్ములు లే వనిపల్కె- నమస్కరించి కృత
గమనుం డయ్యె - నవ్వేల నాఁకట నున్న విలాసమ్ము నూఁతఁగాఁ గొని కమరుద్దీను
విపణికిం జని యందు నారాకఁబ్రతీక్షించు నబ్దుల్ గనీసెట్టిం గనుడు ౧౬

క. అతివేలం బగు మన్నన, నతండు నన్నారవించె నబ్బసగాథన్
శ్రుతి వైచినంతఁ బరమా, ద్భుతమ్ము నానిష్కరించి బోరన నవ్వెన్. ౧౭

మం. మఱియు న న్నిలకించి మనకు నిందున్న, యన్నవిక్రియశాలలందుఁ జో టుండు
నని యెట్టు లూహించితయ్య సోదరుఁడ, యెఱుఁగ విమ్మహిలోని యిబ్బంది లీవు

ధనసంచయముమీఁది తగులమ్ముచేత, భరియింతు మే మెన్ని బన్నంబులైన
యుష్మాదృశులు నిల్చు నుర్విగా దిచటు, నేటాలుసీమ నుండెడిబాధ లిట్టి
వల ట్రాన్సువాల్ పీడ లవి దుస్సహములు, బాపురే కడగండ్లపా లౌదువేమొ. ౧౮

వ. ఱేపు నీవు ప్రిటోరియాకేగు పొగబండిలో మూఁడవతరగతిపెట్టె నెక్కి చనుట తప్పదు-ప్రథమద్వితీయశ్రేణులు భారతీయులకు దురారోహమ్ము-లనవుడు నాకు నుత్తమశ్రేణియంద పయనించుతలంపు గల-దయ్యది దురాసదమ్మైన నశ్వశకటంబు నేర్పఱుచుకొందు-నవ్వీడు పదునెన్మిదిపరుగుల దవ్వునంద కలదు గదాయని నే యాకేయిగడపి మఱునాఁటిరేపాడి పటాటోపమ్ముమై దొరంబోలి ధూమశకట విరామస్థానమ్మునకుం జని తదధికారిం గని ప్రిటోరియాకుం దొలిప్రక్తిచీటినిమ్మని వినయమ్మునం గోర ౧౯

గీ. అతఁడు మద్వాంఛపట్లఁ గట్టాదరంబు, మెఱసి శకటాధికారి నిన్నుఱనినాఁడు
వీథికిఁ దృతీయకు న్నీవు వెడలు దేని, నిపుడ నెఱవేర్తు భవదీయ మీప్సితంబు. ౨౦

గీ. నిన్ను సౌజన్యరాశిఁగా నిశ్చయింతు, నభిలషించెద యుష్మత్ప్రయాణసుఖము
చిక్కు-దాసిన మమురచ్చ కెక్కఁజేయ, కనుచు నాకోర్కి దీర్చె సాధ్వగ్రియాయి.

ఆ. ఏటికోళ్లతోడఁ జీటి గ్రహించి మీ, పలుకు పనుపువోలెఁ దలఁతు నంటి
న విశేషమెల్ల నబ్దుల్ గనీ సూచి, ముక్కుమీఁద వ్రేలు మోపుకొనియె. ౨౨

గీ. కదలెఁ బొగబండి ఘుట్టముల్ కడచుచుండెఁ, జీట్లుపరికించువాఁడు న న్జేరవచ్చెఁ
బొదము మూఁడగుపంక్తికిం బొద మటంచు, విరిసినక్కను జుట్టనవ్రేలు సూపె.

క. పదపడి నాచీటిం గను, మిదిగో యని తా వచింప నెదియుండిన నే
మెదురాడక యచ్చోటికిం, బదపదమని వాఁడు మండిపడ్డాఁ డయ్యో. ౨౩

గీ. శ్వేతముఖుఁ డొక్కరుండు నాచెంత వచ్చు, నాతఁ డవ్వానిమాటకు నడ్డుదగిలి
యేల యీసాధుతామూర్తి నేఁతు వితని, చెంతఁ గలదుగదా మేలిబంతిచీటి. ౨౪

క. ఏచింతయులేదీ విమ, లాచారునితోడిపోవు టబ్బిననాకుఁ
నీచేష్టిత మిది విడువం, జూచుట తగునంచు వానిచుఱు కడఁగించెన్. ౨౬

క. ఆసుకృతి నన్నుఁగని నీ, కేసందియమేని వలవ దియ్యాసనముం
బాసి చనఁబోకు నీసవం, వాసమ్మున కేను బెద్దవలచెద ననియెన్.

వ. అంత నయ్యుద్యోగి ఫుల్లగిల్లినమొగమ్ముతో నీతెల్లవానింగని బానిసీనితోఁ బోక నీకభిమతంబయేని నాపెద్ద లేమిచెఱపోయి రని సణుగుకొంచేగ - నంత మాశక టంబు రేమోగిరమ్ము వేళకుం బ్రిటోరియాపురప్రవేశ మొనర్చె. ౨౮

* * *

౧౦. ప్రిటోరియాలో మొదటినాఁడు

క. అచ్చట శకటంబును డిగి, యెచ్చటికిం బోదు నెవని నేమడిగిన నే
యొచ్చోం బోదవునో యనుభయ, మెచ్చన్ నిలుచుంటిఁ బథికు లేగెడుదనుకన్. ౧

క. నావెట్టిచూపు లోక నీ ,గ్రోవాఁ డవగతమొనర్చుకొని నన్గని మీ
రీవీటికిఁ గ్రొత్తలుగా, భావించెద నిందు మీకు బంధులు గలరా ? ౨

క. లేరని యూహించెద నా, తో రం డొకవసతిఁ జూపుదు నటం చనుకం
పారాశి యగుచుఁ బల్కెడు, బోరనఁ గేల్మోడ్చి వానిపోయెదు వెంటన్. ౩

సీ. నడ తెంచునన్ను జాన్స్టనుపాలితం బైన, యన్నవిక్రయశాల కతఁడు చేర్చి
నా యుదంతము సెప్పఁగా యజమానుండు, ననుఁ బేర్మిమైఁ జూచి నల్ల తెల్ల
వింగడంబులు నే నెఱుంగన కాని మా, బస కేగు దెంచెడిబాటసారు
లెల్లరు నాంగ్లేయులేయాట నిను వారి, పజ్జనిల్పినఁ బరాభవము సేఁత

గీ. గాఁ దలంచెదరో లేచిపోదురో వృ, థాకలఁత లేల భోజ్యమ్ము నీకు నీదు
సజ్జ వడ్డింతు దీనికి సమ్మతింతు, వె ట్లనం దలయూఁచియే నట్లయంటి. ౪

క. అవ్వల నోవరికిం జని, బువ్వకు నెదు రెదురుసూచుపొద్దున జాన్స్టన్
నవ్వుచు నన్గని వారికి, నివ్వేఱిమి యింపదయ్యె నేతె మ్మనియెన్. ౫

గీ. ఆతనికి ధన్యవాదమ్ము లప్పగించి, యతిథిబృందమ్ముతో నన్ను మారగించి
యంద శయనించి వేఁబోక యగుడు లేచి,యడుగుసాగించినాఁడగమ్యంబుఁదఱియ.

ఆ. నడిచి నడిచి కదిసెనాఁడ మాజగడమ్ము, నడుపుచున్న మేటిన్యాయవాది
నతఁడు బేకరాఖ్య నలరారు సౌజన్య, ఘనుఁడు ధీమదగ్రగణ్యుఁ డగుచు. ౬

సీ. ఉచితమర్యాద నభ్యుత్థితుండై నాదు, చేయంటి పీఠికాసీనుఁ జేసి
కుశలానుయోగము ల్గురిసి బంధువునట్లు, బేకరు నన్ను సంప్రీతుఁ జల్పి
నాకథసర్వంబు నాకర్ణనమొనర్చి, కలహస్వరూపంబు దెలిపి నీకుఁ
బాడిపట్టున కేగుపనిలేద మెలిక లె, న్నే నున్న తగవిది గాన సెట్టి

గీ. తీర్పవలసిన పెక్కు సందియము లిందుఁ, గలిగెడిం జువ్వె వానికై వలయుకమ్మ
లెదురుకమ్మలు వ్రాయుట కీవు పూని, తోడ్పడితి వేని యిదిమాకు దొడ్డమేలు.౭

వ. అయ్యది యట్లుండె – నీరాక పొసంగినవెన్క రోయవచ్చు నను నూహమ్మునం
జేసి యే నింతవట్టు నీకుం దగు నెలవు గాలింపనైతి – నిజ్జనపదమ్మున రంగు తెగులు
బెడిదమ్ముగాఁ బొంపిరివోవుచుంట నీ వెఱింగియ యుందు – కాన నినుబోఁటి కిం

దనాయాసమ్ముగా వసతి సమకూరనేరకైన నివ్వీట గొట్టెబేహారమ్మునం బొట్ట
పోసికొను దరిద్రి యొక్కొక్కర్తుక కలదా యమ్మ నీకు బసనిచ్చునని తలంతు -
నాపెయింటి కేగుదము రమ్మని నన్నచటికిం దోడ్కొనిచని నాకువలయు వంట
కమ్ము నొసంగున ట్లామె నీకొల్పె - నతండు న్యాయవాదియ కాక పీనుమిగిలిన
మతప్రచారకుండునై వెలయు. ౯

క. ఈనాఁ డతండు న్యాయ, స్థానవ్యాపృతిఁ దొఱంగి సంతతదీక్షా
ధీనతమై నప్పుడమిం, బూనెం గ్రైస్తవమతప్రబోద్ధృత్వవిధిన్. ౧౦

క. భోగత్యాగక్షమ మగు, శ్రీగల దాతనికి దీనచింతామణియై
సాగించు న్మనుగడ నతఁ, డీగడెకు న్నడుచు మాకు నిటునటుఁ గమ్మల్. ౧౧

క. స్వకమత పారమ్యమ్మును, బ్రకటించు నతండు పంపు ప్రతిలేఖమునన్
మకరంద మధుర వాచా, నికరాధీనమ్ము హేతునిచయం బలరన్. ౧౨

క. భగవత్ప్రియనందనుఁ గా, జగదుద్ధరణక్రియా విశారదుఁ గా న
మ్మిగ నిల్పియెతఁడు క్రీస్తుం, బొగడ్తగావించు నతఁడపో ముక్తుఁ డనున్. ౧౩

వ. మా పరిచితిప్రారంభమ్మునందె మతమ్ముదెస నీతలంపేమని బేకరు నన్నడుగుడు
జననముంబట్టి హిందునంగాని తన్మతపరిజ్ఞానమ్ము నాకడసున్న-పరధర్మవేత్తృత్వ
మన్న నదియుఁ గడుంగడు నిప్పచ్చరంబు-నా కెందు నమ్మికగలదో వాక్రువ్వ
నయితి గాదు-నామతమ్ము న్గణించి పలయుగ్రంథమ్ములు చదువం దలఁచితి-నవ్వల
నించించుక లాఁతిమతమ్ములం బరికింతు-నని యేను విన్నవింప నతండు నాపలుకుల
కలరి నాయెడం బ్రసాదమేదురమ్మగు చూడ్కి నిగిడించి ౧౪

క. ఇచటం గ్రైస్తవధర్మ, ప్రచారకసమాజ మొండు భాసిలు నేత
న్నిచయంబున ముఖ్యుఁడనై, పచరించెద నేను దత్త్వపరతంత్రమతిన్. ౧౫

గీ. ప్రార్థనాగార మొక్కఁ డీపత్తనమ్ము, నందు నెలకొల్పి నేమమ్ము ననుసరించి
దానఁ గావించుచుండు మతప్రసంగ, ఖించుకయు వర్ణనైషమ్య మెఱుఁగ నేను.

క. ననుబోఁటి మతవ్యాపృతు, లనేకు లిందున్నవార లన్వహము జగ
జ్జనయితారాధనమున, కేనిసెద మమ్మందిరమున నెల్లర మర్థిన్. ౧౬

క. నీ వచ్చటి కేతెంచిన, వావిరిగా సంతసింతు వారికి నీకున్
గావించెదఁ బరిచితి సం, భావింతురు వారు నిన్నుఁ బ్రమదస్ఫాతిన్. ౧౭

క. హిత మెంచి నీకొసంగెదఁ, గతిపయ మతపుస్తకప్రకాండము లందున్
నుతిగన్నది బైబిలు పు, స్తకతిరక్తిం దానిఁ జదువ నర్థింతు నినున్. ౧౮

వ. ఇట్లనుటయు నేనతనికి న్గిడిగిళ్ళువెట్టి తప్పక మీయుపాస్తి కేతెంతు -భాగవత సందర్శనమ్ము వాంఛనీయమ్ముగదా- యని విన్నవించుడు నతం డుబ్బి యెల్లి నీ రాకకు నిరీక్షింతు -నొంటిగంటవేళ కిటకు వత్తువే నిర్వురముంగూడి వేఁడుకోలున కేగుదము - నావుడు వల్లె యని వానివీడుకోలు వడసి బసకేగి యప్పేదరా లోసంగినయూకుబువ్వం దనివోవ నారగించితి -నాపె సాధుశీలయగుట నే నచిర కాలమ్మునంద తదీయాదరమ్మునకుఁ బాత్రుండనైతి- నట్లు మెసవినపదంపడి ౨౦

క. పయనించితి నబ్బుల్లా, ప్రియమిత్రము నొకనిఁ జూడఁ బెద్దయు వేడ్కన్
దయమై నతఁడు సదాభవ, దయమ్ము నర్థింతు నోడ కని మన్నించెన్. ౨౧

మం, అంతట నేత్రుఁ బ్రొద్దగుడు నిల్ సేరి, సాపాటొనర్చి సజ్జను సెజ్జ నెక్కి-
బేకరు నన్నిట్లు ప్రేమించు టేల, యితనిమిత్రులచెల్మి నెఱుక యెం తబ్బు
నేపాటి తెలియుదు నేసుమార్గంబు, మఱియు హిందూధర్మమర్మముల్ దెలుపు
గ్రంథమ్ము లెట్లు నాకైవసం బగును, నామతం బెఱుఁగనినాఁ డన్యమతము
బాగోగు లెబ్భంగిఁ బరికింపనేర్తు, నని తలంచుచు నిద్ర కగ్గపడ్డాఁడ. ౨౨

***

౧౧ క్రైస్తవ పరిచితి

వ. అంత నమ్మఱుదినమ్మున బేకరువెంట వేఁడుకోలున కేగి ప్రార్థనామందిరమ్మునఁ గొట్సు మున్నగు పురుషులతోడను షారిస్‌లోనగు మగువలతోడను బరిచితి నార్జించి వారితోపాటు నేనును మోఁకరిల్లి జగదీశ్వరుం గొసరితి - వారు ప్రపన్నులై ౧

క. మాకుం జూపినమార్గము, మా కొసఁగినశాంతి నేఁటి మానెయ్యరికిం
జేకూర్పవే ప్రభూ! కరు, ణాకర! లోకైకనాథ! యార్తశరణ్యా! ౨

సీ. అని యేసునాథుని గొనియాడి రం దనా, ఖిలచిత్తవృత్తిమై వెలయుకొట్సు
నాడెందమును జూఱలాడె మా కల్లల్ల, గాటంపునేస్తమ్ము నాటుకొనియె
నతనితో దొరసి వాహ్యాళిసాగించితి, నతఁడిచ్చు ప్రస్తమ్ము లాదరమునఁ
జదివితి నవి యేసు జగదీశు నద్వితీ, యావతారం బని, దేవునకును
గీ. మనుజునకు సంధిసంధాత యని వచించు, టేలొకో నామనమ్మున కింపదయ్యె
నన్ను నమ్మింపఁ గొట్సు నానావిధాల, యత్నముం జల్పె నిర్వేల మైనకూర్మి. 3

క. నామెడ వ్రేలెడు తులసీ, దామం బొకనాఁడు సూచి తా వగచి బలా!
ధీమంతుఁడ వీ వేటికిఁ, బ్రేమించెద విట్టి యంధవిశ్వాసములన్. ౪

క. నినుబోఁటి కిట్టివేదుఖు, చనునా యిటురమ్ము రమ్ము సరమును దలఁగిం
తు నటంచుఁ దెగడ నిది మ, జ్జనని యొసంగిన మహాప్రసాదం బనితిన్. ౫

వ. అంత నతం డిది రక్షకంబను విశ్వాసమ్ము నీకుఁ గలదా — దీని మహిమం బేమి —
యని పృచ్ఛసేయుఁడు ౬

గీ. ఏతదీయప్రభావ మే నెఱుఁగకున్న, నస్మదభ్యుదయావాప్తి నభిలషించి
నిర్మలప్రేమమైఁ దల్లి నిలుపునోఁగుఁ, దొలఁగఁజాలను దగినహేతువులు లేక. ౭

ఆ. తనకుఁ దాన త్రెస్సి తావళమిది నాదు, నురముపొత్తునలన నుడుగునాఁడు
వెండి తులసిదండ విలుచుట కే నొల్లఁ, గాని దీని నేఁ డగౌరవింప. ౮

క. అని నాపల్కినపల్కులఁ, దనివోక యతండు సంతతము ననుఁ దెలుపం
బని పూని యేసుధర్మమె, యనవద్యము సేవనీయ మనిబోధించెన్. ౯

వ. మఱియు నతండితరధర్మమ్ములం దించుకనిక్కమున్నను గ్రీస్తుమతమునంద సమగ్ర
సత్యమ్ము వెలయుననియు — దాని నవలంబింపనినాఁడు నిర్వాణంబు శశవిషాణం
బనియు వేల్పుమానుసులనడుమ నేసునాథునిబాసట లేకున్న దురితనిబర్హణంబు
సుసాధము గాదనియు సుకృతకర్మాచరణ బుచే నావంతయు లగ్గుబొడమ దనియు
వాదాడి నన్ను నమ్మింప సర్వథా శ్రమింపడుచుండె — నతని వలన నాకుం బరిచితు
లైన క్రీస్తుమతానుయాయులలో నొకండు నన్నుఁగని మనము పాపులము — దుర
తమ్ముసేఁత మన కనివార్యంబు — దుర్భరంబగు దాని వ్రేఁగునెల్ల నఘవిదూరుండు
నీశ్వరపుత్రుండు నగు నేసుపైఁ బెట్టవలయు — నతఁడ మోక్షదాతయని విశ్వసింప
వలయుఁ — దన్ను నమ్మినవారు వీతకిల్బిషు లగుదురని యే సభయం బొసంగె —
వాని యౌదార్యమున కిది మూదల — వాఁడ శరణ్యుఁ డనుప్రత్యయ మ్మెవనికిఁ
గలదతండ సమగ్రశాంతి కధికారియగుఁ — బాపంబునకు వెనువెంటన పాచితంబు
వలయు నని నీవందు — విశ్లైన జీవితమంతయుఁ బ్రాయశ్చిత్తవిధులతోఁ జెల్లుఁ —
దెగుదలలేని యీకర్మపుంజమ్ముకతన నినుబోఁటికి శాంతిసమకూడునా — మఱి
నిశ్శ్రేయసమబ్బునా — యని పల్కుడు నతనిధోరణి నాకు రుచింపమింజేసి వాసిం
బొడఁగని ౧౦

ఆ. ఏసుమతముఁ గొల్చునెల్లరు నీపల్కు, లనువదించువార లగుదు రేని
యేను దన్మతంబు నించుకయును విశ్వ, సింపఁ జాల గౌరవింపఁ జాల. ౧౧

క. కలుషాపాదకవృత్తిని, దలఁగన్ జతనం బొనర్చెదను గాని యఘం
బులు సల్పి తత్ఫలంబులు, వలదని పరమేశ్వర స్తవం బొనరింపన్. ౧౨

క. పాపమ్ము వలన నంహో, వ్యాపారమువలనఁ బాయునంత కశాంతిన్
దాపితుఁడ నైనె యలందురు, ఱే పెద్దయు వలతు నంటి నెంతయు నోర్మిన్. ౧౩

సీ. అనవుడు నతఁడు నిరర్థకాలాపమ్ము, లుడిగి నాపల్కినానుడుల నెల్ల
వారక తలపోయవలయు నటంచు నె, చ్చరికించెఁ; గటకటా జంకు లేక
యేనస్సు లొనరించు నితఁ డిట్టి క్రైస్తవు, లెందఱో లేరు కో ట్లెల్ల యెడల
వృజినమ్ము సేఁతకు వెఱచుఁ గ్రపఫుముక్క, వోని దై హృదయమ్ము పీని దలరు
గీ. నితఁడు సాదనచే నుల్ల మతిపవిత్ర, మగునను చు విశ్వసించు; నాయాశయమ్ము లెవని
దుర్వాదమునబల్మి నెట్టి వెట్టి, తలలువైచునో యసి తద్ద తల్లడిల్లు. ౧౪

వ. ఏ నతని వెనుఁబాటు నెఱింగి నెయ్యరీ! పిడివాదమ్ము లొనర్చి మీవా రెవ్వ రెట్టి పెడదారులు చూపినను మీమతమ్ము నెడ నా కలుక వొడమనేరదు - నాపల్కు విశ్వసింపు - మని వానిం దేర్చితిఁ గాని బైబిలుతత్త్వమ్ము దెస నా కింకను గట్టి నమ్మిక నిలువదయ్యె. ౧౫

***

౧౨ భారతీయపరిచితి

మం. నాఁడు ప్రిటోరియానగరమం దున్న, భారతీయులతోడి పరిచితి వలచి
సభ పేర సమధికోత్సాహమ్ము వెలయ, నెల్లర నొక సెట్టియింటికిఁ జేర్చి
యామాటలీమాట లైన తర్వాత, నొసఁగితి వారికై యుపదేశ మొండు. ౧

వ. నా మనుగడయందది యె మొదటి యుపన్యాస మగుట దానికి వలయు పూర్వరంగమ్ము నకెంతే నిశ్రమించితి - నందు వక్తవ్యము సూనృతవ్రతం బాయె - బేహారి సత్యమ్ము సాగించుట దుశ్శక మనియు వణిజ్యాసూనృతంబు లితరేతర విరుద్ధంబు లనియుఁ గొందఱాపణికులు నాకుం బలికిరమ్మాటల దెస నాకు నాఁడును నేఁడును విస్రంభ మొదవదాయె - నా ప్రసంగమ్మున దీని మీవులఁ జర్చించి

క. సూనృతము బేరమునకుం, బ్రాణము వాణిజ్యమూఁది బ్రదికెడితగులం
బేనరునకుఁ గల దాతఁడు, పూనికమై సత్యసేవ బొనరుపవలయున్. ౩

క. పరభూముల వర్తించెడి, తగుణంబున సత్యనిష్ఠ తద్దయు వలయున్
బెఱలు మిముఁ జూచి భారత, నరశీలవినిశ్చయం బొనర్తురు గాన౯. ౪

ఆ. అని హితమ్ముగ ఱపి యైకమత్యమ్మున, మేలు వెలువరించి మీకు సంఘ
మొకఁడు వలయునంటి నుద్యోగులకు మిమ్ముఁ, గలఁచు వెతలఁ దెలుపవలయునంటి. ౫

క. మీసమితి కేనువిత్తము, నాసింపక సాధనీయ నుగునూడిగముం
జేసెద నంటిని మదుప, న్యాసం బది నిలువరించె నయ్యోలగసున్. ౬

క. చాగెం జర్చలు సభ్యులు, మాగొడవల్ వినుఁ డటంచు మన్నించిరి న;
న్నాఁగంగవలయు నీదు, ర్యోగంబుల నన్నకోర్కి యొదవె న్దనకున్. ౭

ఆ. ఇంగిలీసుప ల్కెఱింగినవారల, మ్మనుజులందుఁ బెక్కుమంది లేమి
నీడుముదిరియున్న నోడక మీ రాంగ్ల, వాణి నభ్యసింపవలయు నంటి. ౮

క. లాఁతివిలాఁతుల నున్నపు, డేతద్భాషానుభూతి యెంతయు వలయున్
బ్రీతిం గఱపెద నప్పలు, కే తేరుఁడు నావసించునిరవున కంటిన్. ౯

క. ఒకమంగలి యొకలేకరి, యొక యన్నువబేరగాఁడు నుత్సాహంబుం
బ్రకటించిరి శిష్యత కి, య్యకొంటి సమ్మదము గదుర నాచార్యకమున్. ౧౦

వ. వారికి నెసలిక లేమింజేసి యేన వారిమనికిపట్టుల కేగుట వలసె - నాయంతేవాసు లెంతపరాకువడినం గినియక యెబ్బెఱికము సెందక నావిధిం బాటించితి - బోధన కౌశలంబు నాపాలి దనుట యతిశయోక్తి కాదుగదా - యేడెన్మిదినెలలకు వా రాంగ్లమ్ము నేర్చి తద్భాషాబలంబునఁ దమబేరసారమ్ముల నిరాతంకముగా నడిపి విత్తముం బురాధికమ్ము గడింపఁజాలి-రిప్పరిణామంబు నన్నుం బరితుష్టుం గావించె- నిది సభలవలనిమే లగుట నవి నియమపూర్వకమ్ముగాఁ బ్రతిమాసమ్మున జరుపం బడుచుండె. ౧౧

క. ఏతాదృశీ సమజ్యలు, హేతువులై భారతీయు లెల్లరతో సం
గాతమ్ము పొసఁగె నా కపు, డాతురతయుఁ బొడమె వారియంగద లడఁపన్. ౧౨

వ. కావుటంజేసి ప్రిటోరియానగరమ్మునం దున్న యాంగ్లప్రభుత్వ ప్రతినిధితోడి పరిచితి నభిలషించితి-నతనికి భారతీయులపట్ల నాదరమ్ము కలదు-కాని వానిమాట కచ్చోటఁ దగినవిలువ లేకుండె-నతండు వలయుతఱి నీకుఁ దోడ్పడుదు నని స న్నాశ్వసించి భారతీయులకుం జెందిన కొన్నిరాజకీయపత్రమ్ములు నా కొసంగె- వానిం జదివినపదంపడి ట్రాన్సువాల్ ఫ్రీస్టేటులం దున్న హైందవుల దుర్భరజీవన మెల్లఁ దెల్లమయ్యె-నవ్వల భారతీయులకుఁ బొగబండిలో వలయుసౌకర్యముల న్గుఱిచి తదధికారులతోఁ గొంతగ్రంథమ్ము జరిపితిఁ - గాని దానిఫలిత మసంతృప్తి దాయకంబ యయ్యె-నాయభియోగము న్ముగించుకొని యేఁడాదిలోపల నిలుసేర నెంచిన నాపట్ల నీశ్వరేచ్ఛ వేఱగుటంజేసి నాకర్తవ్యమ్ము లిట్లు పొంపిరివోవఁ దొడంగె. ౧౩

***

౧౩ కూలితనము

మం. ట్రాన్సువాల్ ఫ్రీస్టేటు రాష్ట్రమ్ములందు బ్రదుకు నీడ్చుచునున్న భారతప్రజల
దురవస్థలెల్ల నిందు వచింపఁజాల, నెఱుఁగ నెంచినవార లేఁబల్కినట్టి
యాఫ్రికాసత్యాగ్రహచరిత్రఁ గంద్రు, ఫ్రీస్టేటువారు నిర్మించినచట్ట
మడఁగించె భారతీయప్రజాస్వేచ్ఛ, నాశమ్మొనర్చె హైన్దవగౌరవమ్ము
బానిసతనమ్మునై బ్రదుకుట తక్క, భారతీయున కొండుపని చెల్ల దిచటఁ
బాలకు లోకకట్టుపాటు గావించి, పాతిక పరకగాఁ బ్రతిఫలం బొసఁగి
తఱిమివైచిరి భారతవణిక్కు నకట, యిఁకఁ డ్రాన్సువాల్ రాష్ట్ర మేలెడువారి
పను పది సభ్యప్రపంచగర్హ్యమ్ము, తద్దేశమందుఁ బాదమ్మును మోపు
భారతీయుం డైదుపదులరూప్యమ్ము, లరివెట్టవలయుఁ గేహమ్ము క్షేత్రమ్ము
నార్జింపఁజన దిష్టమగుచోట నీతఁ, డెన్నికలందు లే దితనికిం జనవు
పదుగురు పయనించుపద్యలో నడుచు, నధికారమును వీని కందనివరమ
కటకటా! తొలుజాము కడచన్న వెన్క, నిలువీడి పోవరా దితఁడు రేపొద్దు
పోకతప్పనికస్తి పొసఁగినవేళ, నధికారు లియ్యకో లార్జింపవలయు
నిట్టిపోరాముల కిల్లైనచోట, గుణరత్నరాశితోఁ గోట్సుతో బెరసి
నిశలందు వాహ్యాళి నెఱపి యే నున్కి, పట్టుఁ జేరుచునుందుఁ బదిగంటలపుడు
రారాని వేళ నారాక నీక్షించి, రక్షకభటుఁడు నన్ ఱట్టుపాల్సేయ
మద్గౌరవంబు నెమ్మయిఁ గాచుకొందు, దైవమా యని యేను దల్లడంపడితి
నాకంటె నీచింత నలఁగెను. నెయ్యుఁ, డతఁడు నన్ బంటుగా నంగీకరించి
తనచెంత నడియరితనమునై బ్రదుకు, నీగ్రో కొసంగెడునెఱి నూఁది నాకుఁ
జీటి నిచ్చెనయేని చిక్కురాకుండుఁ, గోట్సు దీనికి నొప్పుకో లెట్లుసూపు
నిట్టి తెక్కలిచేఁత కే నెట్లు సైతు. ౧

వ. కావుటంజేసి తగినయనుమతిపత్రమ్ము వడయఁ గోట్సువెంట దొరతనమ్ము వారి
న్యాయవాదియగు క్రౌజునొద్దకుం జేరుడు నయ్యధికారి

సీ. అలనాఁడు నాసహాధ్యాయుఁడై సీమలో, న్యాయశాస్త్రాభ్యాసం బొనర్చి
నతఁ డయ్యె; నోఁ అగడ్డ మాలించి మామకం, బచ్చెరుపడె లెస్స నొచ్చుకొనియెఁ
జీటి నీనొల్లక చేయుత్తరం బిచ్చె, నిచ్చవచ్చినవేళ నేగు మనుచు
నెయ్యమ్ము తియ్యమ్ము నింపి విందొనరించె, నవుడప్డు కలసికొ మ్మనుచుఁ గొసరె

ఆ. రేవగల్లు రత్న రేకువిధమ్మున, నెంచి దాఁచుకొంటి నితనికమ్మ
దాని వెలువరింపఁ దగినంత దురవస్థ, కలుగదయ్యె దైవఘటనఁ జేసి. 3

గీ. నాకుఁ గడుఁగూర్చునెయ్యుఁడై నాఁడు క్రొత్త; పరిచితియు నబ్బె వీనిసోదరునితోడ
నది మదీయప్రజాసేవ నావసరము, నందుఁ గొండాడఁదగిన సాయం బొనర్చె. ౪

వ. అయ్యది యట్లుండె—సౌరాష్ట్రంబున నల్లజాతులవారి కాలితెరువుపోకకుం జెందిన చట్టమ్ము నాపట్ల నెంతయుం జెట్టగూర్చె నొక్కనాఁడధ్యక్షుఁడగు "కూర్గరు" భవనమ్ముముందుగా వయాళికిం జనుచున్నన న్నచటికాపలికాఁడు జూడవలనం దొలఁగు మని యెట్టియెచ్చరికయు నొసంగనివాఁడు ౫

క. కన్నెఱ్ఱచేసి చెటచెటఁ, దన్నుచు వెన్నాడ నాదుతనువు న్మనమున్
విన్నఁబడెన్ దీలుపడెన్, నన్నుంగనె నపుడ కోట్సు నవనంజనుచున్. ౬

క. నాపదుబన్నంబున కతఁ, డాఁపంగారాని ననటనందుచుఁ గోపో
ద్దీపితుఁ డగుచును గాంధీ!, యీపాలసు రచ్చకీడ్చు టే కర్జము నెన్.

క. ఇతనియఱగొఱ్ఱెమెల్లఁ జూచితిని గాన, సాక్షిగా వచ్చి నీకునే సాయపడుదుఁ
బొమ్ము నపా మ్మభియోగముం దెమ్ము వీని, విడువఁదగదంచు ననుకంప వెల్లిగొలిపె.

వ. పదంపడి యే నయ్యెసుభక్తునిం గని ౯

ఆ. ఖేదరోషములకు లేదిందు నెల వయో, యీతఁ డేకొలందియెఱుక గలఁడు?
నల్లమేనివార లెల్లరు నీలెంక, కొండె కాక భేదముండు నెట్లు? ౧౦

క. ఈతఁడు నను మన్నించిన, రీతిన నీగోత్రిల నాదరించుట నిక్కం
బీతామసమ్ము సైఁపక, యే తెఱఁగునఁ దెచ్చి రచ్చకెక్కుదుఁ జెపుమా! ౧౧

క. నమ్మము న న్నెవఁ డేక, స్త్రీ మ్ముంచినఁ బాడిపట్టుదెసకుం జనఁగా
సమ్మతిపడ నది నా శప, థమ్మనుమా యనుడుఁ గోట్సు తా విస్మితుఁడై. ౧౨

క. నీపాటమాని యించుక, నాపల్కు పునర్విమర్శనమునకుఁ దెమ్మా
కాపురుషుల కీదృశులకుఁ, జూపందగు నొక్కమాఱు చుఱుకుందనమున్. ౧3

వ. అని నన్నుఁ గసరిన వెన్క నబ్బంట్రుపై నిప్పులుచెరుగుడు నతండు వెలుకంబాఱి సిగ్గువేగిగున భయభరమ్మున నెన్నఁడో తన్నుమన్నించిన నన్నుంగని వీఁడు క్షంతవ్యుండని యేటికోళ్ళు చెల్లించె – నవ్వాల ౧౪

గీ. భారతీయులఁ గలఁచు నీదారిచట్టె, మెన్నఁటికి నెట్లు తొలఁగునా యన్నతలఁపు
లతిశయించెను గాని నా కపుడు నెట్టి, తగవుపని ముఖ్యకర్తవ్య మగుట తెలిసె.

***

౧౪ తగవు పని

సీ. వెలకట్టరాని జీవితము సాగించుచు, నబ్దమొండు ప్రిటోరియాపురానఁ
గడపినాఁడను విశ్వకల్యాణసిద్ధికై, కష్టించుభాగ్య మిక్కడన తనకు
లభియించెఁ దత్కౌశలంబు నిచ్చోటన, యించుకించుక గండరించె నిండె
కట్టలుదాఁటి లోకవ్యక్తనానామ, తావలోడనకాంక్ష తీవరించెఁ
ఆ. బక్షవాదివృత్తిఁ బాలింపవలసిన, చదురు కొంతకొంతయొదవి తీర్పు
నెలవుచేఁతలందుఁ గలకీలకంబు లి, త్తావునంద యవగతమ్ము లయ్యె. ౧

క. నాతలఁ దాల్చిన యబ్దము, ల్గా తగవునవిల్వ యాఱులక్షలదాఁటున్
భీతిజనకంబులై గణ, నాతీతము లుండెఁ జిక్కు లభియోగమునన్. ౨

గీ. అది బెహారమ్ముపొత్తున నుదితమగుట, నన్ని మెలికలు తలచూప హేతువయ్యెఁ
దారకాణకు వలయుపత్రములు లేక, తగవు సగపాలు మాటపైఁ దగిలియుండె. ౩

గీ. పత్రములు వ్రాసితినిగాని ప్రతిఫలమ్ము, ముట్టలేదని యెదిరి తా మొఱ్ఱపెట్టు
నోటిమాటలు మొదలంట బూటకంబు, లాదరింపకుఁడా యంచు నంకిలించు. ౪

క. ఇరువాఁగులబేరులు బం, గరుపిచ్చుక లగుట నిల్వఁగల్గిరి ప్రజ్ఞా
పరిపూర్ణులు కీర్తిధురం, ధరులై రాణించువారిఁ దగవాడుటకున్. ౫

వ. మాపక్షమ్మున బేకరు ప్రధానన్యాయవాదియై యుండె-నితఁడు గాక సొలిసిటరు
నొక్కండు కలఁడు. ౬

ఆ. వారిచేతిక్రిందివాఁడనై తిరుగుచు, నెఱుఁగఁగంటిఁ బెక్కు-మెఱుఁగు లపుడు
సెట్టివాదమెల్లఁ జేకూర్చి వారల, కిచ్చుచుంటిఁ బర్యవేక్షపొంటె. ౭

క. ఈయది సత్యము విశ్వస, నీయం బని మదికిఁ దోఁచు నెఱిగల విషయం
బే యొసఁగుచుంటి వారికిఁ, బాయనిజంజాట మేరుపడె వ్యాజ్యమునన్. ౮

క. నాయిచ్చిన వాదమునం, దేయంశము వారిదృష్టి కించెనొ వర్జ్యం
బేయది యయ్యెనొ చూచుట, రేయుం బవలు న్మదీయకృత్యం బయ్యెన్. ౯

వ. దీనంజేసి నాకు గ్రహణపాటవమ్మును నిర్మాణకౌశలంబును నేర్పడె నని యెఱిం
గితి-ని ట్లనన్యాయత్తంబగుచిత్తంబున నీవ్యవహారంబున మునింగి వలయుపత్రం
బులనెల్లఁ బరికించితి-మావ్యాజ్యగాఁడగు నబ్దుల్లాకు నిశితబుద్ధియు నాదెసం బర
సీమలుదాఁటిన ప్రత్యయమ్ము నుండుకతన నాకావించుకృత్యంబుల కెంతేని

సౌలభ్యం బొదవె-యథార్థవస్తువే ముక్కాలున్యాయంబని పిన్కట్టు నుడివిన పల్కుపుడు నాతలంపునం బాటి సర్వాంగీణసూనృతంబగు మాయభిగ్రహంబు కామక జయంబువడయునని విశ్వసించితి- వెండియు ౧౦

ఆ. ఈవివాద మిట్ల దైవాఱుచో నొక్క, పట్టణమున నిల్చుచుట్టములకు
నేల తోలఁగఁబొఱు నిరుపీళ్లవారికి, సర్వనాశ మని విచారపడితి. ౧౧

క. వాదిప్రతివాదుల కష్ట, డేదైవం బావివేక మిచ్చెనో పోరం
గాదని నెయ్యమ కుశలా, పాదకమని విశ్వసించుభానం బొదవెఁ. ౧౨

వ. ఏ నద్దానియీగడ నెఱింగి

చ. తలకొనుదెంచువేడ్క నల తైయబుసెట్టిని నిల్వరించి యీ
యలమటలేల యెవ్వఁడు జయంబును గాంచునొ యెవ్వఁ డోడునో
తెలియద సాధుశీలుఁడగు తీర్పరి నొక్కని మధ్యవర్తిఁగా
వలచుట మీకు సర్వశుభవర్తకు మూలమటంచుఁ దేర్చితిఁ. ౧౪

గీ. వాది కతనికి బహుళార్థవత్త యున్నఁ, బేరు పేరందినట్టి బేహారి మున్న
వారి విత్తంపగల్ నఱువట్లుపోవఁ, బెరుఁగఁజాగెను బాడిపల్కరులముడుపు. ౧౫

క. వెచ్చమునకంటె ఱొడ్డుగ, మచ్చరములు రేఁగి మదులు మంగలములు కాఁ
జొచ్చె వణిజ్యాదులు చెడి, వచ్చుబడియు సన్నగిల్లె వారికి నకటా! ౧౬

ఆ. పాడిపట్టునందుఁ బైచేయి యైనట్టి, యతఁడు మున్నుచిందు నర్థమెల్ల
మరలిరా దటన్న మాట నాయెఱుకకు నచ్చె నపుడ వెఱఁగు హెచ్చిరిల్ల. ౧౭

క. ఇతరేతర విజిగీషా, వ్రతులై గాలింతురి ధర్మవాదు లశేష
స్మృతులుం దీర్పులు; నాకీ, కృతిమర్మ మెఱుంగునంత నేన జనించెన్. ౧౮

క. దుర్విధు లీదృశములకే, నోర్వక తగవాడుసెట్ల కుభయులకును సం
తర్పైషమ్యాగ్నిశిఖా, నిర్వాణ మొనర్చ మైత్రినెఱపుట కాత్మన్. ౧౯

క. పొవులుచు నది నాధర్మం, బవునని భావించి దుర్భరాయాసములం
దవులుచుఁ గడ కెట్టెటులో, సవరించితి సంధితంత్రసంపాదనమున్. ౨౦

గీ. వర్తకుల కిర్వురకు మధ్యవర్తిగాఁగ, నెఱి నెసఁగునొకండు నిర్ణీతుఁ డయ్యెఁ
దగఁ బరామర్శకావించె జగడమతఁడు, గెలుపుసిరి యబ్బులాసెట్టికేలు పట్టె. ౨౧

వ. తీర్పు ననుసరించి ప్రతివాది- దరిదా పాఱులక్షలు చెల్లింపవలసివచ్చె -నిది యువ్వెత్తుగా నిర్వహించుట కడిందికర్జంబని వెఱచి యవ్వణిజుండు కొన్నిగడువు లర్థింప నతనికోర్కి ధర్మ్యంబకాన మివులఁగష్టించి యుదారుఁడగు నబ్బుల్లా నిందుల కొప్పించితి -నపుడు నాయానందము హాలిమేరలం గడచె -నిరువాఁగులవారును దమపాడి

పట్టుపీడ తొలంగుట కెంతేని హర్షించిరి - మఱియు నీయనుభూతిం జేసి నాకయ్యవసరంబున ౨౨

మం. పాడిపట్టెకడివారి పని తెల్లమయ్యె, సత్యమ్ము తత్వమ్ము సకలంబు తెలిసె
మానవప్రకృతిమర్మము లర్థమయ్యె, నచ్ఛశీలురచిన్నె లవికానిపించె
మొలతెంచె నరుడెందమునఁ దూఱునేర్మి, యిరువీళ్ళవారికి హితము బోధించి
పగ నడఁగించుచే పక్షవాదులకు, నుత్తమధర్మమం చూహింప వలసె
నప్పసమ్ముగ నేతదాశయంబుంటఁ, బాడిపట్టున కెక్కుపని రాకఁయున్న
జగడముల్ పెక్కుంటి సమయింపఁగంటి, నే నిట్టినడవడి నించుటం జేసి
కలిగినకష్టమ్ము కాసంతలేద, చెడినవిత్తం బొకచిన్నమే లేద. ౨౩

* * *

౧౫ మథనము

క. క్రైస్తవులతోఁ బొసంగిన, నేస్తమ్మున నాదుమది జనించినతలఁపుల్
ప్రస్తావించెద బేకరు, కస్తిపడం దొడఁగె నన్నుఁ గ్రైస్తవుఁ జేయన్. ౧

వ. అతఁ డొకప్పుడు

క. మతమునవిరివికి నాత్మో, న్నతికిఁ వెల్లింగ్ట నాఖ్యనగరమ్మునఁ బ్రి
స్తుతి కెంతయుఁ జాలి ప్రవ, ర్తితంబయిన గోష్ఠిఁ గాంచుతివుటం జనుచున్. ౩

క. నన్నుఁ గొనిపోయెఁ బారిష, దాన్నత్యముసూచి తన్మతాచార్యవచ
స్కన్నభ్రాంతుఁడనై తన, తెన్నున కే వత్తునని మదిం దలపోఁతన్. ౪

వ. ఈతలం పెటులున్నను బేకరునకు వేఁడికోలుబల్మియ కడపటిచేవ నాఁదగు - నీశ్వర ప్రార్థనమ్ముపై నితనికిఁ బెద్దయు నమ్మిక గలదు - హృదయమ్ముతోఁ గావించు వేఁడుకోలు భగవానుండు కామ కాలకించు ననియు నన్న వస్త్రాదు లగునైహికమ్ములుసైత మిద్దాన సిద్ధించుననియు నితఁడు విశ్వసించు - నిప్పట్ల నే నొక నిర్ణయంబునకు రానైతి కాదయ్యె - నంతర్వాణి పెరరేచిననాఁ డెల్లనిరోధమ్ములన్ గ్రిణిచేసి యేసుధర్మమ్ముకొల్వున కే నోడనని బేకరుతో నంటి- వెండియు

ఆ. అంతరాత్మ పంచినట్టుల కావించు, టంతకం టెమున్నె యమరె నాకు
కలిమి సంతరించు నీచేత తద్వ్యాప, ర్యాయము కష్టమూల మార్తికరము. ౬

క. కావున సందియ మందక, యీవిధి నాతనికి మాటయిచ్చితి నవలన్
దైవాఱువేడ్క నిర్వార, మాపీటం గాలుమోపు టది వట్రిల్లెన్. ౭

క. ననుబోఁటి నల్లచెచ్చెలి, తనవెంబడి నుంట దుర్వ్యసావారిధిలో
మునుఁగంగవలసె బేకరు,తనర్చునుల్లసముతో నతం డది యీఁదెన్. ౮

క. నా కింత మెతుకుపెట్టుట, కీకొనియెడు పూఁటకూటియి ల్లుండ దొకం
డీకొన్న నేమి యొఱగెను, బేకరుతో నారగించువీ లుండదనున్. ౯

క. నెచ్చెలికాఁ డీపల్కుల, కచ్చెరుపడు నాగ్రహించు నతిఘులచనవుల్
త్రిచ్చి తగవాఁడఁ దనపడు, ముచ్చిరితనము న్నిగూఢమును గావించున్. ౧౦

వ. ఎంతదాఁచిన నిది నాయెఱుకలోనిద యగు - నయ్యది యట్లుండె - వెల్లింగ్టన్ సభకు నేతెంచిన క్రైస్తవు లెల్లరు నపారభక్తిసంపన్నులు ననుత్తమశ్రద్ధాబద్ధులు నాఁ దగుదురు - వారు నాయభ్యుదయమ్ముకై నలచి పరమేశ్వరుం బ్రస్తుతించిరి - వారి వేఁడికోలుపాటలు తేనియ తేటలంబోనివి - వారినమ్మికలు నాకు నెమ్మి కలుగఁజేసెఁ - గాని ౧౧

క. నామతము నాదునమ్మిక, లీమాత్రిన బ్రిదులఁజేయు టేలా స్వర్గ
శ్రీ మోక్షసుఖము లేసును, బ్రేమింపనివారలకు లభింపక యున్నే. ౧౨

క. ఏ సాకఁడే భగవత్సుతుఁ, డా? సర్వేశునకు బిడ్డ లని యుండిననాఁ
డీసర్వమనుజు లతని క, హా! సూనులుగాక యగుదురో పెఱవారల్. ౧౩

క. జీసస్సు దేవుఁ డగుచో, నీసకలమనుష్యు లెవ్వ రీశులుగారా ?
యేసు తనరక్తధారలఁ, జేసి కడుగునొక్కొ జగముచేయునఘంబుల్. ౧౪

గీ. మనుజునకుఁ దక్క మృగ పశు మత్స్య నిడ, జాదికప్రాణికోటికి లేదె యాత్మ
చావుతో వీనికథ మాసిపోవునోటు?, సకలజంతువు లీశ్వరాంశములు గావొ. ౧౫

వ. ఇట్టిసందియమ్ములు పెక్కులు నన్నుఁ గలంచె-నీతలంపులం గ్రైస్తవమిత్రుల చెవిని వైచినంతన వారిగుండె గుభిల్లుమనియె-నేసు వితరణశీలి మహాత్ముఁడు దేశికవర్యుండునని యొడంబడుదుఁ గాని యతం డద్వితీయపురుషుం డనఁజాలఁ-లోకమ్మున కతనిచావొక మేటితారకాణ యగుఁ-గాని దానియం దద్భుతజనకం బగు నొకపరిభావము నిగూఢమ్ముగా నున్నదనినమ్మనేర-నన్యతరమతమ్ములం గానరాని మహీయస్త్వంబు క్రీస్తుధర్మంబున గోచరింపదయ్యె-వితరణంబునందును హిందువులు క్రైస్తవుల నతిక్రమించినవార యని తెలిసె-ని క్లేసుధర్మంబు సమగ్రంబని సర్వోత్కృష్టంబని విశ్వసింపలేకుంటిఁ-గాని హిందూధర్మమేని తాదృశంబని నిర్ణయింప నశక్తుండనైతి-నేలయన ౧౬

మం. నాలుగువర్ణముల్ నానావిధాల, తెగలు నస్పృశ్యతాదీను లపార
హేయముల్ శ్రుతులని చెప్పెడివారు, నిందుకొన్నమతంబు నిర్దుష్ట మనుచు

నంగీకరించు నెట్లామ్నాయ మీశ్వ, రప్రసాదితమై కోరాను కాకుండు
నేమి బైబిలుమాత్రి మిట్టిది కాదో. ౧౭

వ. అది యట్లుండె_నయ్యవసరంబున ౧౮

క. నన్నుఁ దమవానిఁ జేయుట, కెన్నెన్నో శ్రమల క్రొగ్గి రేసుమతమువా
రిన్నెటి నూఁదియ నిజధ, ర్మాన్నత్యము సెప్పఁజాగె నబ్బులు నాకున్. ౧౯

క. పదపడి నాడెందమునం, దుదయించిన కలఁతలెల్ల నొకలేఖమునం
గదియించి రాజచంద్రున, కధీతవేదాంతకోటి కంపినవాఁడన్. ౨౦

క. అతఁడొపికమై హిందూ, మతమ్ములోఁతుల నెఱుంగుమా యని మతసం
తతిలో వైదికధర్మం, బతిగౌరవపాత్ర మనియు నాదేశించెన్. ౨౧

వ. ఇతఁ డంపిన పంచీకరణ యోగవాసిష్ఠాది కృతులం బరికించి క్రైస్తవమహమ్మ
దీయధర్మములకుఁ జెందిన రచనలున్సైతము పెక్కింటిఁ బఠించితి-నందుఁ డాలు
స్టాయికృతంబు "దేవునిరాజ్యము నీలో నున్నది"యనుగ్రంథము నన్నుఁ బెద్దయు
నలరించి నాచిత్తంబున హత్తుకొనె_నిది నన్ను నాక్రైస్తవమిత్రు లూహింపని
మార్గమ్మున కీడ్చినను వీరితోడి నెయ్యంబునం జేసియ నేను ధర్మజిజ్ఞాసున నైతిఁ-
గాన వీరికి మిగుల ఋణంపడి యున్నవాఁడ. ౨౨

* * *

జే పెట్టి దో?

గీ. తగవుపని మూలముట్టుగా ముగియుటన్ బ్రి, టోరియా వీడి దర్బాను చేరవచ్చి
మాతృభూమికిఁ బైనం బమర్చువేళ, సెట్టి నన్నాదరింపఁగాఁ జేసె విందు. ౧

గీ. ఆటపాటలతో మధురాతిమధుర, భోజనమ్ములతో సుహృత్పుంజమంజు
గోష్ఠితో బహుమానవాక్కోటితో న, ఖండహర్షవిధాయిగాఁ గడచె విందు. ౨

వ. యాదృచ్ఛికమ్ముగా నపు డొకపత్రికం జూచుచున్ననా కందొకమూల "నిండి
యన్ ఫ్రాంచైజ్" అను తలకట్టుతోడి వ్యాస మొండు కానిపించె_దానిం జదువ
నేటాలురాష్ట్రమ్మున భారతీయులకు శాసనసభాసభ్యుల నిర్ణయుంచు చనవు నీని
చట్టమొకటి నిర్మింపఁ బడుచున్నట్లు తెల్లమయ్యె_నిది నాక కాక విందునందున్న
మిత్రులకును నజ్ఞాతంబ_పదంపడి దీనికలరూపు నబ్బుల్లా నడుగ నతం డిట్లనియె. 3

మం. సోదరా! బేరంపుసుద్దులు తక్క, నితరప్రవృత్తి మా కెంతేనిదవ్వు
వెలఁజూడఁ బత్రికన్ విలుతుముగాని, చట్టముల్ తెలియ మాచదు వదియెంత

ఫ్రీస్టేటువారు నిర్మించినఘోర, శాసనం బొకఁడు లక్షలదాఁటినట్టి
మాబెహారములెల్ల మంటిలోఁ గలుపు, నెటులఁగనే యప్పుడు మే మెన్నోవిధాల
మొత్తుకొంటిమిగాని మొఱ లుడివోయె, విద్యావివేకముల్ వెలితిగా నుంట
మాపల్కు నాదరింపర యధికారు, లిటఁ బక్షవాదులై యేపారుచున్న
యాంగ్లేయులే మాకు నక్షులున్ శత్రులు. ౪

వ. అనుటయు నీనేల నిరవుకొన్న భారతీయులలో విద్యలుగడించిన యువ లెందఱో కాన్పింతురు-మీకు వారు తోడ్పడరో-యని నే నడుగ నబ్దుల్లా నైరాశ్యపిశున వదనుండై వెచ్చనూర్చి ౫

క. వారేసుమతము నూఁదిన, వారగుటన్ మమ్ము లాఁతివారిఁగఁ గను టా
చారము నిజ మాడినచో, వారిదెస న్మాకు గౌరవము సున్న సుమా. ౬

సీ. మఱియు వీ రిటఁ గ్రీస్తుమతబోధకులై యుండు, నాంగ్లేయులను దాసులై చరింతు
రమ్మతాచార్యు లీయననిఁ బాలించెదను, దొరలను భృత్యులై తిరుగుచుందు
రనియెద నాతనిపల్కు లవి నన్ను మేల్కొల్పఁ, బదటి యిచ్చటనున్న భారతీయు
లెల్లరు నన్యోన్యహితులై మెలంగు సల్లాపగించుట కృత్యమనియు నన్య

ఆ. మతముఁ గొల్చునంతమాత్రన భారతీయులు విజాతు లగుదురొక్కొ యనియుఁ
దలఁచి నన్ను నపుడు కలఁచినసంతాప, మెల్ల నడఁచి సెట్టి కిట్టు లంటి. ౭

గీ. చట్ట మిది నెగ్గునేని యిచ్చట వసించు, భారతీయులు దుర్భరాపదలు గుడుతు
రాత్మగౌరవశూన్యులై యలమటింతు, రాఫ్రికా వీడఁదగినవా రగుదు రకట! ౮

వ. అనుటయు విందు లెల్లరు దీర్ఘాలోచనానిమగ్నులై యీముప్పు తప్పింప గాంధిని నిలువరింపు మని మాయభియోక్త నర్థింప లోకజ్ఞుఁడగు నబ్దుల్లా వారివలనికిం జూడ్కి పఱపి ౯

క. నాకుంగల యధికారము, మీకుంగల దితనిఁ గోరి మేలందుటకున్
లోకహితమ్మన కీకృతి, కీకొండని వేఁడుకొంద మీసోదరునిన్. ౧౦

క. ఇతఁడు మనకోర్కె దెస నా, దృతిఁ జూపకపోఁ డటంచు నెంచెద నైనన్
మతి నొం డరయుఁడు సేవా, వ్రతుఁ డయ్యును గాంధిన్యాయవాదిగనుంటన్. ౧౧

ఆ. అతని కిచ్చుసుంక మది విస్మరింపక, యడుగుఁ డెట్టిసాయమైన మిత్రు
లనుడుఁ జరమవాక్య మస్మన్మనోవీధిఁ, జొచ్చి సూదివోలె గ్రుచ్చుకొనియె. ౧౨

క. ఏ నంత నతనిఁ గన్గొని, సీనోడివినపల్కు వెఱఁగు నించు నయారే
మానవసేవకు శుల్కం, బేనరుఁ డాసించు నిఁ తమెఱుఁగవా సెట్టీ! ౧౩

క. ఈయున్న పెద్ద లెల్లరు, నాయెఱుఁగనివార వీరు నా కర్మిలిమై
సాయంపడ నోపుదు రని, నీయెడఁద న్నమ్మ్కదేని నెలనాళ్ళందున్. ౧౪

క. నాకుం గట్నముతోఁ బని, లేకున్నను ముద్రిణమ్ము లేఖలు తంతుల్
రాకలు పోకలు నడుపన్, రూకలు కావలయు నివి యెఱుంగుఁడ యంటిన్. ౧౫

క. నావుడు వణిక్కు లేక, గ్రీవముగా నిట్లు పల్కరించి రహో బ్రాఁ
తే విత్త మీశ్వరాదృతిఁ, గావలసినవట్టు తానుగా వచ్చిపడున్. ౧౬

క. ని న్ననుసరింప మాదృశు, లన్నా కల రెంద ఱెందఱైనను; మమ్మున్
మన్నించి నీవు నిల్చిన, నన్నియు నపుడపుడ మిత్రమా! సూత్రిపడున్. ౧౭

వ. నావుడు నవ్విందుకొఱ కేతెంచినపెద్దల తత్క్షణంబునఁ గార్యసమితి పాలిసభ్యులుగా మాఱి - రి ట్లాఫ్రికాఖండమునం దీశ్వరుండు నామున్నడకుఁ బునాదివైచి యాత్మసమ్మానసమరంబునకు వెదపెట్టె. ౧౮

***

౧౭ బసపెట్టితిని

మం. హాజీమహమ్మదు యాజమాన్యమున, నబ్దులా సెట్టి దివ్యాగారసీమ
నడిచినసభకు నానాభారతీయు, లరుగుదెంచి నియోజనాధికారంపుఁ
జట్టంబు నెదిరింప సమ్మతిపడిరి, క్రైస్తవయువకోటి కరముల నలిపె
నైచ్ఛికభటు లసంఖ్యాకు లేర్పడిరి, పిన్నలు పెద్దలు పేదలున్ ధనికు
లాశ్రితు లాశ్రియు లొనాఁటిసభను, మతకులభేదము ల్మఱచి పాల్గొనిరి
విశ్వజనీనమా విధులకున్ దిగుట,కలవాటులేమి నయ్యాయిపద్ధతులు
క్రొత్తలై కడువింతఁగొల్పె వారలకు,నెన్నివేలును లున్న నెల్లర మొక్క
జననిబిడ్డల మన్న సద్భావ మొదవె, శాసనం బిపుడు చర్చకుఁ దేరవలవ
దాఁగుఁడీ! యధికారు లని తంతిపంప, నభ్యంతరమ్ముల నాలించుపొంటె
రెన్నాళ్ళు చర్చ వారించిరి మన్న, యుత్తరం బరుదెంచి యుద్వేల మైన
సంతుష్టిఁగూర్చె మాసభకు నవ్వేళ. ౧

వ. పదంపడి యే నధికారులసన్నిధి కంపఁదగిన విజ్ఞప్తి యొండు విరచించి స్వచ్ఛంద సేవకుల సాయమ్మున నొక్క రేయిలో నందు వేలకొలఁది సంతకములు చేయించి వడివడిన్ దాని శాసనసభకుఁ జేర్చితి - వెండియు నమ్మనవిపత్రము నెల్లవార్తా పత్రికలకు నొసంగుడు నయ్యవి విమర్శనపూర్వకముగాఁ బ్రచురించి మాకుం

దోడ్పడియె - శాసననిర్మాతృ మండలియం దీవిన్నపం బొకపెద్ద కోలాహల
మ్మును రేఁచె - నెంతచేసిన నేమి - కోట్టకొసకుఁ జట్ట మంగీకృతంబ యయ్యె. ౨

క. మాజతనమెల్ల నిట్లు ప, రాజిత మగు క్షేమియబ్బురంబగు విజయ
శ్రీ) జడనుపడిన నభినవ, తేజం బొకఁ డలమె భారతీయుల నుదుటన్. ౩

క. ఇతరేతర రానురాగ, వ్రిత మీకొని రాజకీయవాల్లభ్యసము
న్నతి నందు టది వణిజ్యా, స్వతంత్రతాగ్రియ మటంచు వారికిఁ దోచెన్. ౪

వ. నాఁడు వలసమాగాణములమేల్గిడు లరయుపెగ్గడకు రిప్పన్‌దొరకు సీ యపవాద
మున్నుటించి విపులవిజ్ఞాపన మొండు పంపనెంచి యసంఖ్యాతంబులగు రాజకీయ
గ్రంథములం బత్రిములం బరికించి దానినిర్మించి మాసారమ్ములో నందుఁ జేర్వాళ్లు
పదివేలు సేయించి తదధికారి కంపుటయ కాక యది యచ్చొత్తించి దేశమ్ము
నలువలంకులఁ బంచిపెట్టించితి-వెండియుఁ దదీయప్రతికృతులంబెక్కుపత్రికల కందిం
చుడు లండన్‌టైమ్సుసైతము మావాద మాదరణీయంబని మెచ్చెఁ-గాన నేటాలు
వారిశిష్టి సార్వభౌమునితిరస్కృతికిం బట్టుగాక తప్పదనుసమ్మిక నాకొదవె-నంత

క. నేటాలుమిత్రు లెల్లరు, గాటంబగు సేర్మినెఱప కామక మీా దీ
నాటం దిరపడుఁడని పలు, పాటుల నన్వేడ నిష్టపడితిం దుదకున్. ౬

సీ. అటులయ్యు మజ్జీవయాత్ర కయ్యెడువెచ్చ, మొరు లొసంగుట నాదుపరువుపోక
యనియు నన్యులయింట నునికి నుజ్జనచేసి, రమణీయతామండరమ్ముసందు
నద్దెగేమున నిల్చుటది సమంజసమని, న్యాయవాదిప్రథ వానుకూల
జీవనమ్మున కిచ్చసేయమి తద్వృత్తి, నడకించు టసియు నే నరసి నెలకు

గీ. నాల్గువందలరూప్యముల్ నాకు నిడు న,భిగ్రిహంబుల మీారల ర్పింతు రేని
నిలుతు నిచ్చోట నాలావుకొలఁది మీాకు,నూడెమొనరింతునని వారి కొయ్యనంటి.

వ. పదపడి వార లాపాటిసొమ్ముం జులుక నార్జించి మాకొసఁగుచు సేవకుఁ బ్రతిఫల
మ్ముఁగా నీకిత్తుము-వ్యాజ్యెములు నడిపినశ్రమకుం దగినసొమ్ము నీవు మాకడన్
వేఱ కైకొనవచ్చు నని-రంత నేను ౮

ఆ. సంఘమునకు సేవఁ జల్పుటకై విత్త,మభిలషింప నొల్ల దస్మ దాత్మ
యేల ధర్మవాది యీావిధి; కిందుఁ ద,ద్దబలమ్ముకలిమితోఁ బనేమి. ౯

క. ఈకృత్యము శుభదం బని, మీాకుం బనిపొందుపఱిచి మిముఁ గష్టములన్
దూఁకించుట బడలించుట,యే కద నాకార్య; మర్థ మిందుల కేలా. ౧౦

గీ. మనము విశ్వజనీనముల్ పనులుసేయ, నిట నట వదాన్యుల సమాశ్రయింపవలయు
ధర్మనిధి కొంత నాదువేతనమ మైన, నెంతయొసొమ్మునకు బిచ్చ మెత్తవలయు.

గీ. సంబళముతోఁ బ్రజాసేవనం బొనర్చు,నాఁడు నే నెట్టు లొరుకాసు వేఁడనోర్తు
నెఱి నెడలి జీతమునకుఁ గక్కుఱితిగొన్న, బండి తోలుకరికే మూలఁబడుట నిజము.

చ. అనుటయు వారు నన్గని సమాదర ముట్టిపడంగ నే మెఱుం
గనియవి గావు నీదునడకల్ పరవిత్త మకారణంబుగాఁ
గొన వొకరూకయేని నినుఁ గోరి పరక్షితి నిల్పు వారు నీ
మనుగడ వెచ్చ మిాగి యసమంజస మెట్టులగున్ సుహృన్మణీ! ౧౩

వ. ఇట్లు పల్క నిప్పుడు నాదేసంగల ప్రేమోత్సాహముల కతన మిా రిట్లు వాక్రుత్తు - రివి యెల్లకాల మిట్ల యుండునోటు? - మున్ముం దేను మిా మిత్రుఁడుగా లెంకగా మిావలవనిమాట లాడుదు - నప్పుడునైత మిా మిా యభిమానమే నందనేర్తునో నేరనో యీశ్వరుండ యెఱుఁగవలయు - మఱియు. ౧౪

క. వాదంబులేల యిట నా, సోదరులకు సేవఁజేయుచున్ భృతి నంటం
గాదుసుఁడీ మిాతగవుల, కాదృతిమై నన్నునిల్పుఁ డంతియ చాలున్. ౧౫

మం. తెలజాతిపక్షవాదిని గామికతన, నిదియు మిా కింటరమే యాట నిక్క-
మిట ధర్మవాదిగా నే నెంతదనుకఁ, బనికివత్తునో పాడిపట్టువా ర్నాకు
నేపాటిగారవం బిత్తురో తెలియ, నభియోగములు వేఁడు టది సంఘసేవ
కర్థించుమాఱుమే లనుట దోసంబె?, మఱియు వేతన మేల మానుఁ డాకోర్కి-
యనుడు వర్తకు లెదురాట చాలించి, రబ్బులా నాకు నీయఁ దలంచినట్టి
బహుమతిసొమ్ముతో బల్లలుం బీఁట, లవి యివి కొని పంపె నాదరం బార
నిట్టు లే నాఫ్రికా నిరవుకొన్నాఁడ. ౧౬

* * *

౧౮ వర్ణద్వేషము

క. న్యాయస్థానం బొకతుల;, పాయనిధర్మానురక్తిఁ బట్టును దానిం
దోయలి యొకర్త; కనుచూ, పాయమ్మకు విధి యొసంగఁ డాయె లవంబున్. ౧

గీ. తెలివితేటలుమాత్ర మగ్గలముగాఁగఁ, బడసె నాయింతి; వదనంబువలను సూచి
బొట్టుపెట్టుట యామెకుగిట్ట; దెల్ల, యెడలఁ బాత్రతకే పేర్మియిచ్చుచుండు. ౨

వ. కాని నేటాలునందలి న్యాయవాదిపరిషదం బేతదాచారవ్యతిక్రమమ్ముగా వర్తింపుమని నెఱపాడిపట్టుం జెరశేపె - నదియుఁ దనయడియాలమ్ముల మొగమోట

పొట్టం బెట్టవలసె - నెట్లన నే నచటియున్నత న్యాయస్థానమ్మునఁ బక్షవాదిగాఁ జేరవలచి తదధికారికి విన్నప మంపుడు నాతండు ప్రీతిమై నాచేరికకున్ మైకోలు సూపె - నైనను నావినతిపత్రమ్ముతోపాటు మదీయాంగ్లభాషా యోగ్యతా పత్రము నంపలే దనునెపమ్ము చూపుచు ధర్మవాదిమండలివారు నాప్రవేశము నిషేధించు నభియోగముం దెచ్చి - రాపత్రమ్ము బొంబాయిపాడిపట్టునఁ జిక్కుపడియుండె - నల్లవారిం జేరఁదీసినచో మెలమెల్లఁగా వారిసంఖ్య బలిసి తెల్లవారికి నుపద్రవంబు దెచ్చునని యీసమితివారిభీతి - కావుటంజేసి తమపక్షమ్మున వీనుమిగిలినపాడిపల్కరి నొక్కని నిల్పి న న్నరికట్ట నెల్లదారులుం ద్రొక్కిరి - కాని తగవరి వారివాదముం జించిచెండాడి పాడికి నల్ల తెల్ల వేఱడంబు లుంట దూష్యం బనిచాటి ౩

గీ. నన్ను వత్సలతం జూచి విన్నపంబు, నీది మన్నింపఁబడియె గాంధీ! ప్రమాణ
మాచరించి న్యాయస్థానమందుఁ జేరు, మనుచుఁ బాలించితిం బ్రీతి సతనిపనుపు. ౪

వ. పదంపడి తగవుపట్టునందలి కట్టుకట్టడంబట్టి నీశిరోవేష్టనమ్ము వర్జనీయం బని యతండు నన్నుంబలుక నయ్యానతిం దోఁయుఁపిలున్నను ము న్నచటి మాండలిక దండనాధికారిపాడిపట్టునం దలకట్టుతీయ నని తుటారించినవాఁడ నయ్యు భావి కాలంబునందు నాకావింపవలసిన దండ నూత్రలు పెక్కులుంటంజేసి వానికొఱకు నాబలంబు స్థూడఁబెట్టవలచి తలగుడ్డను డించితి - నీచెయిద మబ్దుల్లాప్రభృతిమిత్రుల కసమ్మత మగుడు నేఁబ్రొద్దు లెఱుంగవలదా యని వారి నెట్టకే నొడంబఱిచితి - నొక్కయంశంబ వేర్వేఱుసమయంబుల వెవ్వేఱువిధులఁ గంట వలయు నను ధర్మంబు దెస వారి కంగీకృతి లేదయ్యె - నామనుగడ నెల్ల సత్యమను నభినివేశంబ మైత్రీసౌఖ్యమాధుర్యము నందింపఁగల్గె - నియ్యది సత్యాగ్రహమునందు నపరిహార్యంబగు నంగంబని రానురా నెఱుంగఁగంటి - నీపట్టుదలకతన నాతలప్రాణమ్ము తోఁకకు వచ్చెడిది - నానెయ్యురెల్లరు నసంతృప్తిపా లగువారు - కాని సత్యంబు కులిశంబువోలె నెంతకఠోరము క్రొవ్విరివోలె నంతమవ్వం బని తెలిసితి - నది యట్లుండె - నేటాలున్యాయవాదిసమాజమ్మువారి నిరోధమ్మునంజేసి యాఫ్రికా యందు నాపే రింకొకతూరి ప్రతిధ్వనించె - ననేకపత్రికలు వారిచేష్టిత మీర్ష్యా మూలంబని తెగడె - ని ట్లేను వెల్లడియగుటచే నాకృత్యంబులు కొన్ని సుకరంబు లయ్యె. ౫

* * *

౧౯ నేటాలు భారతీయ సభ

సీ. పరభూమి నాదుకాఁపురము సాఫల్యమ్ము, నందుట వాంఛనీయమ్ముగాన
నభియోగవిధుల కే నవుడు గౌణత నిచ్చి, వరియించినాఁడ సేవావ్రతంబు
మనవు లంపినయంతమాత్రన యధికారు, లంకెకువత్తురా యహరహంబు
నలజడి గావింపవలయు సుస్థిరమైన పరిషత్తు లేనిచోఁ బనులుసాగ
గీ. నేర వని యెంచి నేటాలుభారతీయ, సభను నెలకొల్పి నియమముల్ సంతరించి
నెలనెలకు సభ్యు లొసఁగుకానికల దాత, లిచ్చునీవులతో బండి నీడ్చుచుంటి. ౧

గీ. నెలకుఁ బదునైదురూప్యముల్ నే నొసంగఁ, జొచ్చితిఁ సభ కిది నాదువచ్చుబడికి
మిక్కిలినకాన్క యయ్యె నీరొక్క మీఁగి, సులభతర మాయె నాయంబు
సొరిది హెచ్చి. ౨

వ. ఏను సభాకార్యదర్శి నగుట సభ్యు లొసఁగుకాన్కలం బ్రోవుసేఁత నాకర్తవ్య
మయ్యె-రానురా నెంతవేఁడిన విత్తమ్ము నీక సభ్యులు నన్నలయించి-రారంభ
శూరత్వ మన్నది నా కపు డెఱుకపడియె- నవ్వల నెలకాన్కల మాని వార్షి
కోపహారమ్ముల నేర్పఱిచితి-మీకట్టడం జేసి నాప్రయాసంబు చాలవట్టుతలఁగె-
నార్థికవ్యాఘ్రానములఁ నమ్మి సభ కే నెన్నఁడు నధమర్ణతాబాధ నాపాదింప నైతి-
ననుయాయులు నిరవధికోత్సాహమ్ముమైఁ గ్రొత్తసభ్యుల నార్జింపఁ బూనిరి-సం
పన్నులగు వణిజులు మమ్మాహ్వానించి ధనంబు నీఁజాగిరి-కాని యక్కఱకుమించిన
సొమ్ము గడియించుట నింద్యంబని యే నితఃపూర్వంబ విశ్వసించితి - వెండియు ౩

క. నెలనెలకున్ బరిషత్తులు, పలుచర్చలు నడుచుటన్ సభాస్తారులలో
వెలసెం గ్రమక్రమమ్మున, లలితోపన్యాసకౌశలం బది మివులన్. ౪

క. చిల్లరవెచ్చముపెక్కువ, కొల్లనినే నచ్చుసేఁత కొప్పక లేఖల్
చెల్లుంజీట్లు నివేదిక, లెల్లన్ విరచింప నుత్సహించితిఁ జేతన్. ౫

క. వలవదని దాత లన్నను, నిల కిచ్చితిఁ జెల్లుచీట్లు నిక్కచ్చిగ లె
క్కలు రువ్వారువ్వ కుంచితిఁ, బలువుర కీపనికి నొల్లఁ బాటగు నకటా! ౬

ఆ. దోసి గానిలెక్క యేసంఘమున కేని, జీవగఱ్ఱయని వచింతు నిట్టి
యభ్యసంబు లేమి యనివార్యదుర్దశ, ఉదయమూల మెల్లసదములకును. ౭

వ. ఆయవ్యయవివరణమ్ము నిర్దుష్టముగాఁ జూపలేనివాఁడు నిష్కళంకముఁగా సత్యమ్ము
నునుచు టరిది-కాన మాసంఘ మెంతయున్నవయైనను దానిచరిత్ర నతిజాగరితనై

జాలఁ దతఁడు పాగ నుజ్జగించి చేతం బట్టుకొనవలయుఁ గావుటం జేసి నాక్రమోల
నయ్యెఱవ యిట్టినడవడిం గొనియాడె - నీచెయిదంబు నాకుం గ్రొత్తయై నన్నుఁ
జిన్నవుచ్చెఁ గాన నే నతనింగని ౧౯

క. ఏల తలచీర డించెదు, కీలింపుము తప్పు లేద కీలింపు మనన్
జాల వెనుకాడి యాడి కృ, తాలసతన్ జుట్టుకొనియె నాతఁడు వలువన్. ౧౮

క. అతఁ డెంత ప్రియ్యఁ బొఱిన, నతివేలానందభాగి యయ్యె వినూత్న
ద్యుతి వానిఁ బొదివె ననిమే, షతా ప్రసన్నతల నన్ను సంభావించెన్. ౧౮

క. తమసాటివారి నవమ, త్వముపా లొనరించునాఁడె తమ కౌన్నత్యం
బమరునని కొంద ఱెంచెడి, క్రమ మెట్టిదొ యెఱుఁగ నెంతకాలము చన్నన్. ౧౯

* * *

౨౧ మూఁడు నిష్కముల పన్ను

గీ. బాలసుందరుతఁగవు నేటాలులోని, కార్మికులతోడ నాకు సఖ్యమును బెనుప
మెల్లఁ బరికింపఁజాగితిఁ దెల్లదొరలు, పాడికిం బాసి వీరిఁ గీడ్పఱుచువగుపు. ౧

వ. వేయెనమన్నూట తొంబదినాల్గవయేఁట నేటాలు నేలుబడివా రనునత్సరంబు నొడంబడికకూలివాండ్రు తల కిరువదియైదు నిష్కములపన్ను చెల్లింపవలయు నను నపవాదముం బ్రవేశపెట్టుచు నది గని యేను ఱిచ్చవడి దాని మహాసభకు నందించితి - నం దీచట్టము న్మరలకింప నెల్ల జతనంబులు తవణింపఁదగునని యైకకంఠ్యముగా నిర్ణీతమయ్యె - నీయప్పనంబునకుం గలగుట్టు నించుక వెలువరింతు - వేయెనమన్నూటయఱువది యగునబ్దంబునం దీదొంతనముహారు ౨

క. నేటాలుగడ్డ చెఱకుం, దోఁటల కగునం చెఱింగి తోడన భరత
క్ష్మాం బొకిగఁ గలకార్మికులు, పాటుపడం దగుదు రిట్టిపంటల కనుచున్. ౩

మం. గుర్తించి హైందవక్షోణిఁ బాలించు, వారిమైకో లంది వలసినట్టు
పనివాండ్ర రావించి పంచవర్షములు, కూలిసేయ బిగించుకొని రొడంబడిక
యవధి చెల్లినవెన్క నాశ్రితామన్క, కుత్సాహ మొదవుచో నుండఁగావచ్చు
నర్థమున్నఁ బొలంబు లార్జింపవచ్చు, శక్తులైన వణిజ్య సాగింపవచ్చు
నని వారికిం జూపి రాశ లవ్వేళఁ, బంచాబ్దములు చన్నపదపడిస్సైత
మీకూలివాండ్రచేఁ గృషి సేద్యవచ్చుఁ, బొఁడి, పంటలు వృద్ధిపఱుచుకోవచ్చు
ననుతలంపులె యిట్టి యనుకూలభావ, గరిమఁ జూపఁగ మూలకారణం బందు. ౪

వ. కాని గడువుదాఁటినభారతకర్మకరు లాంగ్లేయు లెన్నఁడు నూహింపని యభ్యుద యమ్ముల నందఁగల్గి - రెట్లన ౫

గీ. భారతమునుండి నానాప్రకారశాక, బీజములఁ దెచ్చి కూరలుపెంచి కంచి
మావితోఁటలు నాటి సుశ్రీ వరింప, భవనములుగట్టి బేరాలఁ బాదుకొనిరి. ౬

గీ. పచ్చపచ్చఁగఁ దిరుగాడు భారతీయ,కార్మికులఁ జూచి తెల్లవా రోర్మి నూడ్చి
సొంతకరిసనము నడించుట సరే! వ, ణిక్కు లైరేని వీరి మన్నించు టెట్లు? ౭

క. అని యీరసమ్ము కొలువుం, గొనియూటకు మొగ్గి రెన్నికుట్రల కైనన్
వెనుదీయక తత్కార్మిక, జనావళిన్ రొప్ప వేక్కసల్పిరి వారల్. ౮

వ. వాణిజ్యంబ కాక మితవ్యయమ్ముతో నిరాడంబరముగా మెలంగుట, సామాన్య లాభంబునకుం దనిసనుట, యనామయకారికార్యంబుల నుఱుమి, మందిరమ్ము సుందరమ్ముగా నొనర్చుకొంటకు బంకముచ్చుఁదనం బూనుట, మతవైలక్ష ణ్యమ్ము లోనగు నల్లవారిమనుగడ మార్గమ్ములుసైతము వారిం జాతిద్వేషదోష దూషితులం బొనరించెఁ - గావున ౯

క. మునుముం దెన్నికచనవుం, దునుమాడు నిదేశమునకుఁ దొడఁగిరి తచ్ఛా
సన మైనవెన్కఁ దలప, న్నను వడ్డించుటకు నేఁడు నూల్కొని రిస్సీ! ౧౦

వ. చట్టము నామూలాగ్రచూడము పరికింప నైదేండ్లు ముగిసినంతన కూలివాండ్రు భారతదేశమ్మున కేగవలయు, నట్లు సేయనినాఁ డించుక జీతపుంబెంపున కీకొని రెండేఁడుల కొక్కమఱి ముచ్చిలిక వ్రాసి యీవలయు, నీరెండు తెఱంగుల కొల్ల నియెడ నేఁడాదికి మున్నూటడెబ్బదియైదురూపాయ లరివెట్టవలయు నని తెలిసె- నీతీర్పునెల్ల భారతప్రభుత్వమువా రొప్పక మూఁడునిష్కములకప్పమున కంగీక రించి - రిదియు నత్యాచారంబ - దీని నిర్మూలింప నేటాలుభారతజాతీయమహా సభవారు నిరంతరదీక్షమై శ్రమించిరి - కాని యది యిరువదేండ్లకు ఫలించె - నీప న్నెత్తివైతు మని నేటాలురాచటికమువారు గోపాలకృష్ణగోకులున కిచ్చిన వాగ్దానము చెల్లింపమింజేసి చరమసంగ్రామ మారబ్ధ మాయె. ౧౧

క. ఆకయ్యంబునఁ గార్మకు, లేకాగ్రతఁ జూపి రెందఱెందఱో బందా
లై కష్టిం గుడిచిరి వె, న్నీకయ లఘునాళికాగ్ని కీల్గిరి పలువుర్. ౧౨

గీ. దొసఁగు లెన్నెన్ని పైకొన్నఁ దుట్టతుదకు, సత్యమే నిత్యవిజయధ్వజంబు నెత్తెఁ
గర్మకరదుర్భరాపదాకార మూని, సత్యదేవత నాఁడు సాక్షాత్కరించె. ౧౩

క. సడలని విశ్వాసంబును, సడిసన్నతితిక్ష సుప్రశంసార్హం బౌ
కడఁకయు లేకుండినఁ జొ, ప్పడునోటు జయంబు నాఁటిబవరంబునకున్. ౧౪

వ. కర్మకరు లీసమరమ్ముఁ నెదుర్కొనక మహాసభవారు దీని గుర్తింపక యున్నఁ దప్పక తలపన్ను విధింపఁబడి వేఁటికి స్వేధించుచుండు_వెండియు నేతదీయంబగు దుష్కీర్తి యాఫ్రికాభారతీయులకకాక సకలభారతప్రజల కంటి ప్రాఁబడియుండు.

***

౨౨ ధర్మనిరీక్షణము

క. పరమేశ్వర సాక్షాత్కృతి, వరియించుటఁ జేసి వేడ్కవడినాఁడఁ బ్రజా
వరివస్య; కదియ వేలుపు, దరిసెన మిప్పించునన్న తాత్పర్యమునన్. ౧

క. భారతజగతీసేవా, భారంబును మోఁత నాకుఁ బరమప్రియ మీ
యారంభము నేటాలునఁ, గోరక లభియించె నెలమి కొనలొత్తంగన్. ౨

ఆ. బ్రదుకుఁదెరువు వలచి పైకొన్న కాఠియ, వాడు వేడబముల దాఁడి కడలి
దేశయాత్రవలని తెల్వి కూటాడి నే, టాలునందు నాదు కాలి నిడితి. ౩

గీ. కాని భగవద్గవేష ణాధీనవృత్తి, నాత్మసందర్శనమ్మునయందు నోల
లాడితిం గ్రైస్తవులు నెయ్యురై మదీయ, ధర్మజిజ్ఞాసను ద్దోహదమ్ము లిడిరి. ౪

వ. అయిచ్ఛ నుపశమిల్లఁజేయ నే నియ్యకొన్నను నాచెలికాండ్రగు క్రైస్తవు లడ్డుపడి - రెట్లన నాఫ్రికాక్రైస్తవమతపరిష దధ్యక్షుఁడై దర్బానునందు నెలవుకొన్న వాల్టను నన్నుఁ బసిపట్టి చేరఁదీసి గారవింపఁ దొడంగె - నితనినడవడి నాకు వింతగొల్పె - న న్నితఁ డేసుధర్మంబు నారాధింపుమని యెన్నఁడుం గోరఁడయ్యెఁ - గాని ౫

క. తెరదీసి తనమెఱుంగులు, నెరసులు నాయెట్టయెదుట నిలిపెను దన స
చ్చరితము దుశ్శీలమ్మును, బరికించెడిమార్గ మేరుపఱిచెన్ నాకున్. ౬

క. అతని సహధర్మచారిణి, సతీమతల్లిక వివేకసంయుత వినయా
న్విత విద్యారత; తజ్జం, పతులచరిత్రంబు నాకుఁ బ్రమదంబొసఁగెన్. ౭

వ. మాతలంపులయం దెన్నే నెడమడుగులు గలవు - కాని సత్య సహ నౌదార్యములున్నయెడ నవి ల గ్గొనరించునట్టివ యగు - నయ్యాలుమగల సౌజన్యంబు నన్నుఁ గడుంగడు నాకర్షించుటంజేసి యే నేరాళమ్ముగా వారి సన్నిధి కేగుచుంటి - నీజడ్డు మతమ్ము దెస నా కేమరుపాటు వొడమకుండునట్లు సాయంపడె_వెండియు

ఉ. వీలగునప్పుడెల్ల మతవీధులుత్రొక్కుచు నిస్సమాన ధీ
శాలికి రాజచంద్రునకు సందియముల్ వెలిపుచ్చుచుంటి నా

గోల నుపేక్ష సేయ కనుఁగుంబలె నన్ననుఁగొంచు మంచిమా
ర్గాలకు నీడువందగిన కమ్మల నంపఁదొడంగె నాతఁడున్. ౯

వ. మఱియు నర్మదాశంకరకృతంబగు ధర్మవిచారము, మాక్సుముల్లరు వ్రాసిన 'హిందూదేశము మన కేమి బోధింపఁ గల'దను గ్రంథము, దివ్యజ్ఞాన సమాజమువా రాంగ్లీకరించి ప్రకటించిన యుపనిషత్తులు, మిగుల నాసక్తితోఁ బఠించితి– నీ వ్రాఁతలు హిందూధర్మముపై నాకత్యంత గౌరవ మేర్పడంజేసెఁ – గాని లాఁతిమతమ్ముల దెస నాకపు డనాదరంబు వొడమదయ్యె – నపుడ వాషింగ్టనిర్వింగురచించిన మహమ్మదుజీవితము చదివితి – నది తత్కథానాయకునెడ నాకభిమానము గూర్చఁజేసె – జొరాస్ట్రొ బోధనమ్ములు సైత మానాఁడు పరిశీలించినాఁడ. ౧౦

క. ఏ నిట్లలఁతిగ వలఁతిగ, నానామతశోధనం బొనర్చితిఁ దత్త్వ
జ్ఞానార్జనాభిలాషము, దానన్ వికసించె యోగతర్షము నొదవెన్. ౧౧

క. కృతు లరసినంత యోగో, న్నతి వశ్యముకామి నందు నాకబ్బిన పాం
డితి యల్పిష్ఠమ భరత, క్షితి మెట్టినవెన్క యోగిశేఖరు నొకనిన్. ౧౨

క. సేవించి యోగవిద్యా, ప్రావీణ్యము పడవనెంచి పాతంజల మ
ప్డే విడిచితి నీనాఁటికి, నావల పీడేఱ కున్నయది విధివశతన్. ౧౩

వ. మఱియు నయ్యవసరంబునం దేను డాల్స్టాయిరచనల దీక్షమైఁ బఠించుచు నమ్మహామహుని 'వేదముల సందేశమేమి' మున్నగుకృతులు నాయుల్లమం దిల్లుగట్టుకొనియె–విశ్వప్రేమ మానవు నెంతయున్నతికిం జేర్చు నారహస్యంబు నానాఁటి కుగ్గడువుగా నెఱుంగఁగంటి–వెండియు నక్కాలంబునందు ౧౪

ఆ. ఏసుధర్మ మాశ్రయించుకుటుంబ మొక్కఁడు మిత్రమైనకతన దాని
వేడ్క నాదరించి వెడలితి భానువాసరములందు వినుతిసదనమునకు. ౧౫

క. ఆసదనమ్మునఁ గాలిడు, నేసుమతమువారిబుద్ధి కీశ్వరచింతా
వాసనలే దైహికభో, గాసక్తియ జీవగఱ్ఱయగు వారలకున్. ౧౬

గీ. అకట! వాహ్యాళి కేతెంచినట్లు వారు, గుడికివచ్చెద రిట్టిపోకడలు చూడ
సిగ్గు గురువులువాఱెఁ దూఁ గగ్గలించె, నేవ క్రొళ్ళుబ్బ నాకట కేగుటన్న. ౧౭

వ. ఇట్లు ప్రార్థనామందిరమ్మువలనికిం జనుట దిగఁద్రావియు నాలంబితోడిచెలిమిం బాయనైతిఁ–గాని తలఁపనితలంపుగా నదియుఁ బరిత్యాజ్య మయ్యె–నెట్టులనఁ దత్కుటుంబిని ౧౮

క. శుచివర్తన యయ్యును సంకుచితాభిప్రాయములకుఁ గుదు; రాయమతోఁ
బచరింతు బహుళధర్మ, ప్రచయాంతరచర్చ నమ్రీభావము వెలయన్. ౧౯

గీ. అనఘుఁ డార్నాల్డు ప్రాగ్జ్యోతి యనెడుపేరఁ, బలుకుపొత్తము నాసాధ్విపజ్జ నొక్క
తరుణమం దేఁ బఠించుచోఁ దొరలె నేను–, మారజత్తారతమ్య మీమాంసచేత.

వ. అపుడు నే నామెతో నిట్లు పలుకరించితి. ౨౧

గీ. జననిరో బుద్ధగౌతము జాలిపెంపుఁ, గంటివే యది మనుజవర్గమ్ముఁ గడచి
కాలసర్పమ్ముదరికి వ్యాఘ్రిమ్ముదెసకు, గునుకుపెట్టె సర్వప్రాణికోటికడకు. ౨౨

క. నగుమొగముదాని నాతని, మొగుబుజమునమేకపిల్ల నెవ్వఁడు కని మై
సొగయ నతివేలకరుణా, పగా జనుస్థానన మగుచు భాసిలకుండున్. ౨౩

క. సకలప్రాణివ్యాపక, మకలంకం బీదృశంబు ననుకంపను గ్రి
స్తుకడం జూతుమె నావుడు, నకటా! నాపలుకు నొంచె నాయమ్మహృదిన్. ౨౪

క. ఆకందువ పసివట్టితి, నీకథ కారాత్రికమ్ము నిచ్చితి నయ్యై
వాకులు నొడివితి నవ్వల, నాకె ప్రసాదించువిందు నడఁకువఁ గొంటిన్. ౧౫

వ. ప్రత్యాదివార మరుదెంచి మా యాతిథ్యముం బాటింపుమని మెన్నఁడో న
న్నీకుటుంబమువా రర్థించుటంజేసి వీరివిందుల కింతకుమున్న యలవాటువడితి –
నానాఁడు మాపంక్తియం దైదేండ్ల యీడుగలపసివాఁ డామెకొమరుండు నగు
మొగమ్మువాఁ డొకఁడు కూర్చుండి మెసవఁజాగె – నంత ౧౬

గీ. అతనితో ముద్దుముచ్చట లాడుకొనుచు, నారగించుచునుంటి నాహార మపుడు
కందుహరివాణమునఖంగుఖంగు చునుచు, మొరసె నొకయెంపముక్క నద్దాఱిసెనేవ.

గీ. అంతఁ బసివాని నవ్వి నాచెంతనున్న, బదరికాఫలముం జూపి యిదిగొ దీనిఁ
జూడు మోచిట్టిపాపఁడా చూడు మెంత, చక్కఁగా నున్నదో చియ్యముక్కకంటె.

గీ. అనుటయుం జిక్కవెన్నెల నవఘళించు, డెందమునచిన్ని పల్కులో సందడింప
నిజమ నీవాడువాక్యంబు నిజమ యంచు, ముద్దుఁగుఱ్ఱఁడు నామాట పెద్దచేసె. ౨౯

వ. కాని యీసల్లాప మాకొండొకతల్లికి దుర్భరసంతాపకారి యగుడు నాసవ్వడి
నెఱింగి యే నించుక మేల్కొని వైళంబ విషయాంతరము నందుకొంటిఁ –
దరువాతిరవివాసరమ్మునఁ గొతుకుచుం గొతుకుచు వారియిల్లు త్రొక్కినపదంపడి
యయ్యిల్లాలు నన్నుంగని ౩౦

క. నీనేస్తము నాబిడ్డకుఁ, గానిది సు మ్మితఁడు పిశితఖాదనవిముఖుం
డై నన్నుఁ బూఁటపూఁటకు, నానావేదనలపాలొనర్చెడి నకటా! ౩౧

క. నీకఱదలు వల్లించుచు, నాకొసఁగుము పండ్లటంచు నారతముగ న
ట్టాఁకలు పెట్టెడి నీతని, నేకరణిన్ సైఁతుఁ బెద్దయిడుమయ వచ్చెన్. ౩౨

క. ఆమిషము న్దినకుండిన, నామయముల్ కవియుఁ దెంచు నన గాని నిజ
స్థేమమ్ముఁ బాసి వాడిన, తామరతూఁడై నిసుంగు తక్కువపడఁడో? ౩౩

క. ఏ నెట్టులోర్తు దీనికి, నేనాఁడున్ బిడ్డ కిట్టిహితములు గఱపం
బూనకు వీనిం జెఱుపకు, నీనేర్చినచదువు మాక నేర్పుము తండ్రీ! ౩౪

వ. నా వాక్కు లన్యథాకరింపకు మనుడు నే నగ్గరిత న్జూచి ౩౫

గీ. తల్లిరో! నాప్రమాదము న్దలఁచి తద్ద, వనరుచున్నాఁడ నంజిక న్మనఁగినాఁడఁ
దానునుం బిడ్డలను గన్నతండ్రి నగుట, నెఱుఁగుదుం దల్లిదండ్రులహృదయసరణి.

క. నానేర్పు నీతికంటెను, నానడవడి బిడ్డమదికి నాటును దిరమై
కానం గ్రవ్యము నంటని, మే నిచటకిరాక మానుటే లెస్సయగున్. ౩

గీ. దీన మననెయ్యపుందీవ తెగదు నీకు, నిట్టివేదన లీకమీఁదఁ బుట్టనేర
వనుడు నాసాధ్వి నీచెప్పినట్టి తెఱఁగు, కడు సమీచీనమని వేడ్కయడరఁబల్కె.

* * *

౨౩ గృహ వ్య వ స్థ

వ. కాఁపురం బీడ్చుట యన నాకింతకుము న్నలవాటులేనికార్యంబు గాకున్నను నా లండనుబొంబాయియున్కికిని నేటాలునందలియున్కికిని వేఱడమ్ముకల-దిం దేనుహిందూ న్యాయవాదియు భారతీయప్రతినిధియు ఠీవికిం దగుభంగి వెచ్చింపవలయుఁ-గాన ౧

క. నగరిం జక్కనితావున, సొగసరిసదనమ్ము వడసి సుందరభావ
స్థగి తోపకరణములతోఁ, దగువిందులతోడ జీవితమ్ము నడిపితిన్. ౨

గీ. ప్రతికుటుంబమునం దొకబానిసీని, నిల్పు టనివార్యమగుఁ గాని నేఁటిదనుక
లెంకఁగా నరు నెట్లు పాలింపవలయుఁ, బాలకతయెట్టిదో కనఁజాలనైతి. ౩

గీ. అపుడు నాతోడ నొకమిత్రుఁ డప్పసమ్ము, పీఁటవెట్టెను; మఱియింటిబిడ్డవోలె
బానసీఁ డుండె నొక్కఁడు, మానివాస, మందె లేకరులున్ భోక్తలైనవారు. ౪

వ. మాకాఁపురంబు చక్కఁగా నడిచినదనియ వక్కాణింప నోర్తుఁ – గాని యిందుఁ గతిపయవిషమసంఘటన లేర్పడక మానలేదు – నాచెలిమికాఁడు బుద్ధిమదగ్రగణ్యుఁ డనియు విశ్వాస్యుఁ డనియుఁ దలంచినయేను దుట్టతుదకు విప్రలబ్ధుండనైతి-నెట్టులన

గీ. ఇతఁ డసూయకు లోఁగి నాయింట నిరవు, కొన్న లేఁదె రాలుగా యన్న శంక
నన్ను వేధించునట్లు పన్నాగ మొందు, సంతరించె నుపాయకౌశలము మెఱయ. ౬

ఆ. ఆవులించునంతఁ బ్రేవులు లెక్కించు, గడుసు లేఖకుండు క న్నెఱింగి
వదలె నాదుకొల్వు పదపడి మాయింటి, చూరు దెసకు నిక్కి చూడఁ డయ్యె. ౭

క. అతనియెడఁ దప్పు గావిం, చితినొక్కో యనుచుఁ బెద్దచింతించితి సి
కత యిట్టులుండ నయ్యరి, బ్రతుకెల్లన్ విఱిసి బైటఁబడె నొక్కతఱిన్. ౮

క. నాచెంగటఁ దాత్కాలిక, పాచకుఁ డపుడుండె వాఁడు సలువగఁ దుడకుం
దోచినను వేల్పు నన్నుం, గాచుటకై పంపుదూతగా నచియింతున్. ౯

క. నాయెఱుకువకు న్వెలిగా, మాయింటన్ నడుచు నీతిమాలిన కార్యం
బీయాంధసికుఁడు తెలిసి మ, దీయాంధ్యముఁ జోపఁగా మదిం దలపోసెన్. ౧౦

గీ. మంచివాఁడని యెల్లరమాట విశ్వ, సించువాఁడని జనులునన్ జెప్పికొందు
రిట్టినాయింట నొర్వరానట్టికంపు, కవియుటెంచుట వాని కక్కజముగొల్పె. ౧౧

వ. కార్యాలయమునుండి ప్రత్యహమును రోహిణేయ కాలమ్మున కిలుసేరి సాపడుట
నానియమంబై యుండు - నిట్లుండ నొక్కనాఁడు కుతపకాలమునం దీబోనకాఁడు
ముచ్చెమటలతో నిట్టూర్చువాఁడు కార్యస్థానమ్మునఁ జేరి నన్నుం గని ౧౨

క. అక్కఱకల దొక్కఁడు మీ, రిక్కకు నేతేరవలయు నిప్పుడ యన్నన్
ముక్కు మొగం బిసుమంతయు, వక్కాణింపవ యిదెట్టి వల్గడి సెప్పుమా. ౧౩

గీ. ఏమి మునిఁగెనోయి యీయున్న మొలబంటి, పనులనెల్ల నొదుఁగఁబాఱఁ జేసి
యుఱుకుపెట్టవలయునో యంటి నవ్వల, నతఁడు మాట లేటి కనుచుఁ బదరె. ౧౪

గీ. అంత నతనిపల్కు నంకిలిపెట్టక, వెడలినాఁడ వాని వెంట నింటి
కంటుకాఁడు నిల్చునటు సూపి మీర యీ, తలుపుఁ దెఱవుఁ డని యతండు నొడివె.

క. గుబ్బెల్ల నెఱిఁగి తలుపుం, దట్టితి మార్పలుకు రామి ద్వార్యముకోలఁదిన్
నెట్టితిఁ గొట్టితి భిత్తిక, లట్టిట్టై యటమటించె నడరెను ఱంప్రుల్. ౧౬

క. విచ్చెన్ వాకిలి గదిలో, ముచ్చముడిఁగి యుండె నొక్కమూలను వెలయా
లచ్చెలికాఁడును సగపాల్, చచ్చి నిలంబడియె నొక్కచక్కటి నిసిరో. ౧౭

క. పాదపాద మెన్నఁడు నీవీ, సదనంబునఁ గాలుమోపఁ జనదని పడుపున్
ముదియ నదలించి పంపితిఁ, బదపడి చెలికానిఁ గదిసి బాపురె! నిన్నున్. ౧౮

ఆ. నమ్మి చేలుపోయినాఁడ నావెంగలి, తనము నన్ను నింతదనుకఁ దెచ్చెఁ
జాలుఁ జాలు నీదుసంగతి గోముఖ, వ్యాఘ్రములు వసింపవలవ దిచట. ౧౯

వ. అనుటయు నతండు పశ్చాత్తప్తుఁడై బుద్ధితెచ్చుకొంట మాలి వేగిరింపకు-నీ బ్రదుకెల్ల వీధిపా లొనరింతు-నని నన్ను జంకెనచేయం దొడఁగె-నంత నేను జిఱునవ్వు వెలార్చి ౨౦

క. చాటింపు మెల్లభూములఁ, జాటింపుము నన్ను నోరి! జడమతి! నాకుం
జా టన్న దున్న దఁటరా!, టాటోటుం బ్రదుకు నాకడ న్గల దఁటరా! ౨౧

ఆ. ఇచ్చవోడమినట్టు లేదేని గావింప, వచ్చుఁ గాని పాయవలయు నిచటు
నా నతండు రుద్రుఁడై నిప్పులుమిసె దు, శ్శకమ యయ్యొ వానిఁ జక్కఁజేఁత. ౨౨

వ. అంత నేను గత్యంతరంబు కానరామింజేసి ౨౩

క. లేఖకు నంపితి రక్షక, శాఖాధిపుకడకు నంత శాంతార్భటుఁడై
నాఖరవృత్తిని సైఁచి ద, యాఖేలాలోలబుద్ధి వగుమని నన్నున్. ౨౪

క. చెలికాఁడు కొసరి గేహము, వలనన్ వెలువడియె గడుసువాఁ డితఁడంచుం
దెలిసియుఁ జేపట్టితి నా, చెలికారము వీని సవరచేయదె యంచున్. ౨౫

క. నాయాసలెల్ల నాఱడి, పోయెఁ గదా వీనిపొత్తు పోలనిదని మ
చ్ఛ్రేయోఽర్థు లెంతసెప్పినఁ, బాయనికూహమ్ము నన్నుఁ బామరుఁజేసెన్. ౨౬

వ. ఉల్లిమోక న్మల్లెపూలు పూవఁజేయఁ గడంగిన నా వేదుఱు నేమిసెప్పుదు-నైన నియ్యకార్యంబు యుక్తసమయంబునన్నన్నుఁ బ్రబోధించె - నిది నాకన్నువివ్వడ యేని యీచెడగరపునెయ్యంబునం దోఁగి యమూల్యంబగు నాకాలంబు నితనికి రిత్తవెచ్చించి నేఁ డవలంబించిన యేకాంతజీవనమ్ముఁజోలికిం బోక వీనిచూపించిన దుష్పథమ్ముఁలంబడి దిక్కుగాన కల్లాడుచుండెడివాఁడఁ - గాని ౨౭

క. ఏమానవుండు భగవత్, ప్రేమావృతు నెదిరిచి బాధపెట్టఁగఁ జాలున్
నామది పవిత్ర మగుటన్, సామి సదా నెరసులోర్చి సాఁకెను నన్నున్. ౨౮

మం. తొలకరియంద యీ దుస్సహంబైన, పరిణామ మొదవి మద్భావిజీవనముఁ
గుస్తరింపఁగ ననుకూలించె మిగుల, నీశ్వరుం డర్థిమై నీబోనకానిఁ
బ్రేవలే దనుచుఁ జెప్పెడివాఁ డెవండు, నానిద్ర విరియించి నన్నుద్ధరింప
వచ్చినహితుఁ డీ సువారంపువాఁడు. ౨౯

వ. అయ్యది యట్లుండె - నీ దుండగమ్ము బాహిరపోయిన వెంటన వంటరి నాసన్నిధికేతెంచి మీ రమాయికులు - పసివాఁడే నలవోక మిమ్ము వంచించు - నిట్టి మీకొలు వభిలషణీయంబు గా - దొండు దెసకుం జనెద - ననుజ్ఞయిం - డని న న్నుజ్జనచేసె - నయ్యవసరంబున ౩౦

ఆ. నన్ను మున్నువిడిచి చన్నట్టిలేకరి, కూళ యన్నతలఁపు గూరఁజేసి
నామనమ్ముఁ గలఁచె నీమిత్రమే యటం, చెఱఁగి దుర్భరార్తి నెరసినాఁడ. ౩౧

క. అతనిం బ్రసన్నుఁజేఁతకు, శతధా యత్నం బొనర్చి సఫలత లేమిన్
వెతపాల నైతి నకటా!, యతు కతుకే యెంత దిద్దినప్పటికైనన్. ౩౨

***

౨౪ ఇంటికి

గీ. ఆఫ్రికాభూతధాత్రి నాయడుగు మోపి, సాగనంపినవాఁడ నగ్షత్రియమ్ము
తెలిసెఁ ద॥ తత్త్యులకు నస్మదీయతత్త్వ, మోఱుకపడె వారిజీవనం బెల్ల నాకు. ౧

ఆ. పాడిపట్టుపనులు పైకొనె నచ్చోటఁ, దీనసాఁగె భారతీయసేవ
పెద్దకాల మందుఁ బీఠమ్ము పెట్టఁగాఁ, దగినయవసరమ్ము దాపరించె. ౨

క. ఎక్కటిమనుగడ పెక్కులు, చిక్కులకు న్మూల మగుటచే భరతోర్విన్
ద్రొక్కి కుటుంబముఁ గైకొని, యక్కడికిం బోక సుఖద మగు ననుకొంటిన్. ౩

వ. మఱియు నాఫ్రికాభారతీయుల కడగండ్లు మాతృదేశంబున వెగ్గలంబుగాఁ బ్రక
టించి తదీయాదరంబు వడయుటకుసైత మీపయనం బనుకూలించు నకాఁ దలంచి
వేయెనమన్నూట తొంబదియాఱగు శరత్తునడుమం జెలికాండ్ర నొప్పించి జాతీయ
మహాసభా,విద్యాపరిషద్వ్యవహారంబు లాదంజీమియాఖాన్,రుస్తుంజీల కప్పగించి
కాళీఘట్టమ్మున కేగుధూమనావ నెక్కితి–నందలిపథికులు కొందఱు నానేస్తకాం
డ్రగుటం జేసి ౪

క. ఉరు దొక్కనికడ నొక్కని, సరసన్ దమిళంబు నొకనిసన్నిధిఁ జతురం
గరహస్య మభ్యసించితి, నఱవమ నా కప్పు డంటె నల్పాల్పముగన్. ౫

క. హిందూర్వి కేగినంతన, యందుం గౌశలమువడయ నాసించితి నై
నం దైవయోగమున నా, కుం దీఱనిదయ్యె నాఁటికోరిక నేఁడున్. ౬

మం. ఏ నాఫ్రికాగడ్డ కెక్కినవెనక, నేర్చిన చదువెల్ల నిర్బంధమంద
యఱవమ్ము గఱచితి నాఫ్రికాబందె, నెరవాడలోఁ బఠియించితి నురుదు
ధాటిమై మాటాడఁ దగునేర్పు లేమి, నడుగునఁ బడుచున్న దఱవ మాపిసరు
కడుచింత గూరు నక్కథ నెత్తుకొన్న, నాఫ్రికారాష్ట్రంబులందుఁ గష్టించు
దాక్షిణాత్యులు నన్నుఁ దమజీవగఱ్ఱ, వడువున భావింత్రు వా రెల్లప్రొద్దు
చెరలాడుచుండ్రు నాస్మృతిపథంబందు. ౭

ఆ. అఱవలొండె నొండెనాంధ్రులు నాకంటఁబడిననాఁడు వారిపట్టుదలయుఁ
దాగ్యపాటవంబు తలఁపునఁ బొటి సం, తోషవిస్మయములఁ దోఁగుచుందు. ౮

గీ. అక్షరాస్యులుగారు వా రాఫ్రికార, ణాంగణంబున నెఱజోదులై తెగించి
నట్టివారెల్లఁ జదువులో వట్టివారె, పొట్టకూటికి వఱువట్లుపుట్టువారె. ౯

క. కపటచ్ఛాయ నెఱుంగని, సుపవిత్రులు వీరిమనసు చూడాడఁగ నా
కపు డాఁకరాద భాషా, విపర్యయం బెంత విఱ్ఱవీఁగుచునున్నన్. ౧౦

క. అందదుకుగ నాంగ్లేయము, హిందూస్థానియును వార లెఱ్ఱఁగినకతనన్
బొందుపడెన్ మాపను; లి, బ్బందులు రావయ్యె నెట్టిపట్టులనైనన్. ౧౧

వ. కాని దాక్షిణాత్యులు నాయెడంజూపు గారవమ్మునకుఁ బ్రితిగా నేను దమిళముం జదువనెంచి యించుక సఫలతఁ గంటి–నవ్వల భారతదేశంబునఁ దెలుఁగుబాస నభ్యసింపఁ బూనితిఁ–గాని తత్ప్రయత్నము వర్ణసమామ్నాయముం గడచి యవతలకుఁ బోనేరదయ్యె–నిట్లు ద్రావిడాంధ్రములు చాలినంతవట్టు నా కబ్బు నదృష్టము కలుగదాయె–నిఁక ముందేని కలుగదని తలంతుఁ–గాన దాక్షిణాత్యులు కామక హిందూస్థాని నేర్తురను బాఢవిశ్వాసంబుతో నున్నాఁడ–నాఫ్రికావాసులగు ద్రావిడు లించించుక హిందీ నెఱుంగుదురు–కాని తమనేర్చి నాంగ్లభాష కెక్కుడ ముప్పువాటిల్లునో యన్న భయమ్మున నింగిలీసుఁ గఱచినవార దేశభాషల పట్ల నౌదాసీన్యముంజూపుదు–రది యట్లుండె. ౧౨

గీ. అపుడు మానావికునిచెల్మి యమరుకతన, నాతఁ డాత్మవిచారార్థి యగుటకతనఁ
గడలిపయనంపు సుద్దులకంటె బలిసి, నడిచె నాధ్యాత్మికాభాషణములు మాకు.

క. నీతికి నెఱుకకు వింగడ, మీాతఁడు వచియించు నేసునెడ విశ్వాసం
బేతఁడు నిల్పునో యాతఁ డ, పేతాంహ స్తతి యటంచుఁ బేర్కొనుచుండున్. ౧౪

వ. నీతికిం దగుతగములు నిర్ణయించుమతం బతని దృష్టిలో రిత్తమతంబ–యీా గొడవ కెల్ల నా యాకుబువ్వనేమంబ నిదాన మాయె–న న్నతం డెఱచి నేలతినవని నిందించుఁ–గూరగాయలంబలెఁ బశుపక్షులసైత మీాశ్వరుండు మానవుతిండి కొఱకుఁ బుట్టింపఁ డెట్లని వాదించు–నిట్టి చర్చలు మమ్ము లోఁతులకుం గొంపోయెఁ–గాని యెవనిదారి వానిద–నీతిధర్మంబుల కరమరిక లేదని యొాడ పెద్దయుఁ గలదని యేనును సిద్ధాంతము లొనర్చితి–యివ్విధంబున నయ్యాయి ముచ్చటల న్మనుఁగుచు నానందపరసీమలం ద్రొక్కుచు ౧౫

క. ఇరువదియు నాల్గునాళ్లకు, నురలుచుఁ బింపిల్లుగూయు హుగ్లీనదిసాం
పరయుచుఁ గాళీఘట్టముఁ, దఱిసితి మాత్రవనిఁ గాంచి తనిసితి నాత్మన్. ౧౬

వ. ఆనాఁడ ధూమశకట మెక్కి బొంబాయినగరమ్మునకుం బయనముసాగించితి.

***

౨౫ హిందూదేశమున

గీ. దారినడుమం బ్రియాగమ్ము తగిలె నచట, బండి ముక్కాలుగంటసేపుండుఁ గాన
రాణకెక్కిన తన్నగరంబు చూడ, నౌషధం బొండు విలువఁగా నరిగినాఁడ. ౧

వ. అయ్యాయితావులు పరికించి మందఁగొని వచ్చునంతలో శకటంబు మెలమెల్లఁ
జాగుచుండె - నంచెకాపరి మంచివాఁ డగుట బండి నొక్కనిముస మాఁచెఁగాని
నా యడ బాడ కానిపింపమింజేసి నామూటముల్లెలఁ బదిలించి యుంచె - నవ్వల
నే నొక్కఫ్రూఁటకూటింట బసపెట్టి యాంగ్లేయుఁడు పయొనీరుపత్రికాసంపాదకుఁడు
నగు చేజనీ కుఱఁగటికిం జని నేటాలుభారతీయులంగూర్చి నాపంపువార్త లాద
రింపుము - ధర్మవృతక్క వేఱొండు నా కింపితము గాదని పలుకుడు నుచితమగు
సాయంబొనర్తు నని యతండు నన్ను గారవించెఁ - బదంపడి రామణీయకరాశి
యగు త్రివేణీసంగమమ్ము నాప్యాయముగాఁ దిలకించి భావికర్తవ్యాలోచనము
లతో నాఁటిరేయి గడపి ౨

క. వఱువాత లేచి బొంబయి, పురమ్మునన్ డిగుట కిచ్చపుట్టమిని సరా
సరి రాజకోట కేగితిఁ. గరఁగితిఁ బ్రియబంధుకోటిఁ గనుకలిచేతన్. ౩

గీ. ఆఫ్రికాభారతీయ బాధావమాన, దర్పణంబుగ నలఁతిపొత్తంబు నపుడ
వెలువరించితి వదనంపువెలుఁగుఁ బట్టి, పచ్చపుస్తకమని పేరుపడియె నద్ది. ౪

మం. భారతక్షోణిలోఁ బ్రథితిగన్నట్టి, యఖిలపత్రికలకు నద్దాని నంపఁ
బయొనీరుముఖ్యసంపాదకుఁ డైన, చేజనీ మునుముందు చేసెఁ దద్వ్యాఖ్య
తత్పిండితార్థమ్ము తరలెను సీమ, కద్దానిసారాంశ మాఫ్రికా కేగె
నేటాలునందు వన్నియ కెక్కినట్టి, యెల్లపత్రికలందు నిది యచ్చుపడియెఁ
జినపెద్దటీకలు చెలరేఁగ దీని, కాఫ్రికామన్కి నా కగపడ్డచెడ్డ
కడగండ్ల కిదె మూలకారణం బయ్యె. ౫

ఆ. బొబ్బజాడ్య మపుడు బొంబాయినగరాన, వేమొగాలతోడ విస్తరిల్లె
నెచటవిన్నఁ గన్న నేడ్పులు పీన్గులే, ప్రళయరుద్రనాటపాటవములె. ౬

వ. రాజకోటయు నిమ్మహామారిపాలఁ బడునో యని యే నపుడు బీతుకుడిచి యనా
మయాపాదకకార్యంబులందు నానేర్పు పెద్దదియగుటంజేసి నాసేవ నంగీకరింపుఁ
డని దొరతనమువారిం గోరుడు వారు నన్ను రోగపరిశీలకవర్గంబునం దొకసభ్యు
నిగా నియమించిరంత ౭

ఆ. మఱుఁగుదొడ్లు తద్ద గరగరగా నున్కి, వలయుఁ గాన వాడవాడ కేగి
చాటుపెరడులుండుసందుల గొందులఁ, గంటి సభ్యులెల్ల వెంటనడువ. ౮

క. తమదొడ్డులు చూడ నిరో, ధముసెప్పక పేదవారు తద్దయుఁ బేర్మిన్
మముఁ జూచిరి మాచెప్పిన, సమస్తసంస్క్రియ లొనర్పఁజాగిరి దీక్షన్. ౯

క. ధనవంతులు తమపెడలిం, గనుఁగొంటకు నిచ్చగింపక మము న్గడుఁ జు
ల్కనగాఁ జూచిరి యిఁక మా, వినిచెడిహితవాక్కు లెట్లు విందురు వారల్. ౧౦

ఆ. ఎట్టకేని దానియీగడఁ బరికించి,ఘోరనరకబాధఁ గుడిచినాఁడ
గాలు తేమ క్రిములు గాఢాంధ మింకేమి,పేరుకొందు వారిపెరటిరోఁత. ౧౧

ఆ. ఇలకు నంటనీక మలమూత్రముల నయః,పాత్రమంద విడిచి పవనమునకు
వెల్తురునకుఁ దగినవీలిచ్చుచో దొడ్డి,హానిసేయఁజాల దంటి నప్పుడు. ౧౨

గీ. అవల మాతంగవాటిక కరిగి మాల, మాదిగలదొడ్లఁ గన నాకు మనసువోయె
సాటిసభ్యుల కీకాంక్షఁ జాటినంత, నద్భుతం బనిదంపూర్వ మవతరించె. ౧౩

క. తుట్టతుద కొక్కసభ్యుం, డెట్టో తనవెంటరాక కిష్టంపడియెన్
మొట్టమొదలుగాఁ గన్గొని, కట్ట్రబంపడితి మాదిగలగూడెంబున్. ౧౪

క. వెలివాడవారలు న్మముఁ, దిలకించినయంత నదరి దిగ్భ్రమపడి ర
వ్వాల మీమఱుఁగుంబెరడుల, కలరూ పెఱుఁగంగ నేము కడుకొనువేడ్కన్. ౧౫

క. వచ్చితి మని యే నన మే,మెచ్చట మలమూత్రశాల లెచ్చట దైవం
బిచ్చినబయళ్ళకుం జని, నిచ్చలు శకృదార్తి మేము నీఁగెద మన్నా! ౧౬

క. మిముబోఁటి నాగరికులకు, రమాకృపాలబ్ధ సుఖపరంపరులకుఁ గా
క మలీమసులకు దారి,ద్ర్యమగ్నులకు నెట్లు మఱుఁగుతావులు చిక్కున్. ౧౭

వ. అని నమ్రతాదైన్యంబులు విరియ వారు మాఱుపల్కిరంత నేను ౧౮

క. మీయిండ్లఁ జూడ నొప్పెద,రా యనుచుఁ గొంకదేల రండీ కనుఁడీ
మాయిం డ్లోకయిండ్లా యుసి,రో యెలుకలకొంప లెల్లరోఁతలగంపల్. ౧౯

క. అని వార లాడి రంతట, జనంగములు నిల్చుపెక్కుసదనంబుల నేఁ
గనుఁగొని వానివెలందికి, ననూనవిస్మయము హర్ష మందినవాఁడన్. ౨౦

మం. కలయంపిఁ జల్లి చక్కఁదనాలు నిక్క, జిలుఁగుముగ్గులు రచించిరి చత్వరముల
గోమయమ్మునఁ గ్రొత్తక్రొత్తగా నాల్గు, దెసల గోముఖమును దీర్చి రింటింటఁ
గుండలు చట్లు మూఁకుళ్ళు సానికలు, ముంతలు పిడతలు మొదలైనయట్టి
మృన్మయపాత్రముల్ మెఱుఁగులు క్రిక్క, చందానఁ దోమిరి చండాలకాంత
లిచ్చోటికిం జీడ లెట్లురానేర్చు, నేల మామేల్కొల్పు లిచటివారలకు. ౨౧

వ. అయ్యది యట్లుండె-నంత మాస్వచ్ఛందసేవకసంఘము రాజకోటం గల చైత్యంబులనైతము పరికింపఁబూని మున్ముం దొకవిష్ణ్వాలయమ్ము నావేశించె-నందలి ప్రధానార్చకుఁడు మాకుటుంబమిత్రుఁ డగుటం జేసి ౨౨

క. గుడినెల్ల మాకుఁ జూపఁగ, నొడఁబడె నాతండు మా హితోక్తులనెల్లన్
దడయక పాటించెద నని, కడుమక్కువఁ జూపె సాధుగణ్యుం డగుటన్. ౨౩

క. అతఁడు నెఱుంగనికసటుం, బ్రతు కిడ్చుచునుండె నొక్కప ట్టాగుడిలోఁ
జితచితలాడెడు నెంగిలి, మెతుకులపుల్లియలు ముఱిగి మెండుకొనంగన్. ౨౪

క. పావిత్ర్యనిలయ మనుకొను, దేవళమున గొలు కవియుదెంచుట నస్మ
ద్భావమ్ముకలఁగి దుఃఖ, ప్లావితమై నాఁడు నన్ను బాధించెఁ గడున్. ౨౫

వ. కోవెల యనం బరిపూతక్షేత్రంబనియు నందు శౌచవిధి నతిజాగరూకతమైఁ బాటింపఁదగు ననియు మనతలంపు-ధర్మతత్త్వవేత్తలు లో నెలి వెలందితనము కామక వలయు నండ్రు-కాని దేనిదారి దానిద యయ్యె. ౨౬

* * *

౨౬. రాజభక్తి శుశ్రూషలు

మం. పరిపూతమగు రాజభక్తిలో నన్ను, దొరయువారలు జగత్తున లేరు లేరు
సత్యమ్ముదెస నాకు సహజానురాగ, మెలయు శేతద్భక్తిహేతునై యుండు
మెఱమెచ్చులకు దీని మెఱయు శే నెఱుఁగ, నాఫ్రికాధాత్రి నాయరుదెంచునట్టి
ప్రతిసదస్సున రాజభక్తిగీతమ్ము, వినిపించు గాయకవితతితోఁ గలిసి
తత్కృతిం బాడితి ధర్మ్యం బటంచు. ౧

క. నా యెఱుఁగనిదోసము లాం, గ్లేయులరాచఱికమందు లే నైనను ద
గ్దేయంబును మన్నించుట, చేయందగుచేఁతె యని వచింపఁగ నోర్తున్. ౨

వ. ఆనాఁ డాంగ్లేయరాజనీతి సౌఖ్యదాయకం బనియు నాఫ్రికాయందు సాక్షాత్కరించిన వర్ణద్వేషము దేశకాలానుసారిగాఁ బొడమినద కాని తెల్లవారి సహజలక్షణంబు కాదనియు విశ్వసించితిఁ-గాన ౩

ఆ. అవనినాథభక్తి నాంగ్లేయుల స్మట్టు, మిగిలి తాళ మరసి మేళ మెఱిఁగి
దొరల్లు పల్కు-పలుకుతోఁ గంఠము గ్గల్పి, పాడినాఁడ రాజభక్తిగీతి. ౪

క. అక్కఱ పొసఁగినవేళల, నిక్కెఱుఁగని రాచబత్తి నెఱపితి దానిన్
రొక్కమ్మునకును వెంప్పల, కొక్కపుడే నమ్మకొంట కొడఁబడ నైతిన్. ౫

వ. ఏను మాతృభూమికిం జేరినవెన్క విక్టోరియారాజ్ఞీ హీరోత్సవకార్యక్రమ మారబ్ధమయ్యె - నేతన్మహో నిర్వహణమ్ముపొంటె రాజకోటయం దేర్పడినదళమునం దేను బాల్గొని యథాశక్తి నిర్వ్యళీకంబగు ప్రభుభక్తిం బ్రకటించితి - వెండియు మాబాలురకును రాజకోటబోధనాభ్యసన కళాశాలా విద్యార్థులకును రాజభక్తి గీతమ్ము నేర్పితిఁ - గాని యహింసాధర్మపరిశీలనమ్ము ముమ్మరమై వాఙ్మనసముల దెస జాగర్య హెచ్చినకొలఁది నా కీకృతియం దాదరమ్ము తొలఁగె - నెట్టులన నందలి ౬

క. రాజద్వేషులఁ గుణప స, మాజంబునఁ జేర్పు మట్టి మాయావుల దు
ర్వ్యాజమ్ము లడఁపు మను నుడు, లేఁజెల్ల! మదీయబుద్ధి కింపని వయ్యెన్. ౭

గీ. ఏలికకు దాయలైనవారెల్ల ధూర్తు, లగుదురో దోషమంతయు నగునె వారి
దీశ్వరుఁ డొకండె చాలువాఁ డిట్టియెడల, నితఁడు దండ్యుఁడు నిర్దోషి యితఁ డనంగ.

వ. ఈకృతింగూర్చి నాకొదవిన సందియమ్ములనెల్ల నానెచ్చెలియు భిషఙ్మణియు నగు బూఖునకుం దెలుప నతఁడు నాయాశయముం బెద్దచేసి యహింసానిరతి గల వాని కిప్పాట సూత్రపడ దని సందేశించె-మరియు ౯

గీ. ఆఫ్రికాభారతీయ దైన్యమ్ముగుఱిచి, కోటలోఁ గరపత్రమ్ము గూర్చునాఁడు
తగినతావుల కేగి యేతత్సమస్య, రచ్చలోఁ బెట్టవలయు న న్నిచ్చవొడమె. ౧౦

క. మునుముందుగ బొంబాయికిఁ, జనుదెంచితి న్యాయమూర్తి సత్తము రెనడేఁ
గనుగొంటి నతఁడు నాప, ల్కినవిన్నపమెల్ల నాలకించెను గరుణన్. ౧౧

గీ, అతనియట్ల నన్నుఁ దయాబ్ధి యాదరించె, నిరువురు న్మెహతాచెంత కేగుమనిరి
పెద్దతగవర్లె యిట్లు సెప్పినకతాన, నాకు మెహతామహత్త్వ మంతయును దెలిసె,

ఆ. అంత నతనిచెంత కరిగితి సాధ్వసా, విష్టమైనమనసు వెనుక కీడ్వ
బొమిడికమ్ము లేని బొంబాయిసమ్రాట్టు, కొమరునట్లు నన్నుఁ గూర్మిచేసె. ౧౩

వ. మఱియు నమ్మెహతా యిట్లనియె. ౧౪

క. నీయుద్యమంబు విశ్వ, శ్రేయోవహ మది కడుం బ్రసిద్ధి గడింపన్
జేయఁ దగు నిచట నొకసభ, నాయోపినతోడుపా టొనర్చెద నీకున్. ౧౫

క. బొంబాయిసింగ మీసర, ణిం బల్కి సభాదినంబు నేమించి ప్రసా
దం బార నన్ను నంపుడుఁ, బంబినహర్షమ్ముతోడ బసకుం జనితిన్. ౧౬

క. ఆవలఁ దత్పురిఁ గల మా, బావను దరిసించుపొంటెఁ బయనించితి రో
గావలికిన్ వసపడి నా, నావేదన లందుచుండె నాఁ డతఁ డకటా. ౧౭

ఆ. అతఁడు నిస్స్వుఁ డగుట నస్మత్సహోదరి, యూడిగంపువేఁగు నోర్వలేమి
నరసి రాజకోట కరుదెమ్ము నా నియ్య, కొనియె భావుకుండు కొంకులేక. ౧౮

ఆ. అంత నాలసింప కక్కతో బావతో, నరిగినాఁడఁ గాణయాచి కెంద
ఱెన్నిమందు లిడిన నెదిర్చి తద్రోగంబు, ముదిరెఁ గాని సుంత బెదరదయ్యె. ౧౯

క. బావన్ నావసియించెడి, యోవరిలో నిల్పి యెల్ల యుపచారములన్
గావించితి రేయుం బవ, లావంతయు విసువులేని యాదటతోడన్. ౨౦

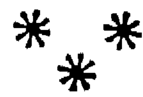
క. కనుమూఁత లేక వేళకుఁ, దిను వెఱుఁగక సేవచేసితిం బావకు ని
ష్పనిలో నేటాలుసమ, స్యను మఱవక యుంటి గ్రంథసంధాయకతన్. ౨౧

ఆ. ఎంతపడిన దైవ మెడపెట్టె భావుకు, దుర్దమార్తి జలధిఁ దోఁచె నన్ను
బావ నట్లుకొలుచుభాగ్యంబు కల్మిచే, నపుడుకొంతదుఃఖ ముపశమించె, ౨౨

గీ. తెగులుగొంటుల కిట్టు లూడిగముసేయు, కోర్కె నానాఁటికె న్నాకుఁ గొనలుసాఁగె
నేత దుపచారములమీఁది ప్రీతికతనఁ, జుల్కఁజేసితి నొకొకప్డు సొంతపనులు. ౨౩

వ. అపు డప్పు డిట్టిచాకిరిసేఁతకు నాయిల్లాలిన కాక మాకుటుంబమువారినెల్ల నియో
గించువాఁడ—నొకనిసంతుష్టికై కాక డంబము వలచియుఁ బ్రజాభిప్రాయమునకు
వెఱచియుఁ గావించుసేవ నిరర్థకమ—యది సేవకునాత్మోన్నతి నడంచు నూడిగం
బెయ్యది హృది నానందితముఁ గావింపఁజాల దయ్యది కొలువుకాని కర్థదాయ
కమ్ము కామియ కాక సేవ్యునిసైతము సుఖితుం జేయనేరదు—మఱియు ౨౪

ఆ. చిత్త మెప్పు డార్తసేవావిధానమ్ము, మరగి తాఁ బ్రమోదమగ్న మగునొ
యపుడ భోగజాల మర్థమ్ము వైయర్థ్య, భాజనం బటన్న భావ మొదవు. ౨౫

౨౭ బొం బా యి స భ

క. మాసోదరిభర్త మముం, బాసినమఱునాఁడ దుఃఖభారము నెట్లో
త్రోసిచనితిన్ సభాదిన, మాసన్నం బగుటఁజేసి యలబొంబయికిన్. ౧

వ. మొహతా మున్ను ముదలవెట్టినట్లు సభాపూర్వదినంబున నతనిం గంటి — నప్పు
డప్పెనుమానిసి ౨

గీ. వ్రాసితెచ్చితె నీయుపన్యాస మెల్ల, గాంధి ! యది యెన్నిపొరటల గ్రంథమయ్యె
ననుడు నంజుచు నంజుచు నాశుఫక్కి, నొడువనెంచితి నంటి రాల్పడ నెలుంగు.

వ. అంత ఫిరోజిషామెహతా విస్మయంబు నభినయించువాఁడు నన్నుంగని యిట్లనియె.

క. తగ దీ తెలుంగు తగ దీ, నగరంబున వార్తలంపు నడవడి కలవా
రెగుడుదిగుడు కవనంబుల, కగపడరో వాఙ్ముఖంబు నచ్చొత్తనిచోన్. ౫

గీ. వ్రాయు మిపుడేని బిరబిరవ్రాయు మెల్ల, పాట్లువడి తెల్లవాఱులోపలన దాని
నచ్చువేయింపవలయు నిక్లైననాఁడె, యంతయో యింతయో ఫలం బబ్బు సభకు.

గీ. అనుటయుం దెల్లఁబోయి గత్యంతరంబు, లేమి శరవేగమున నాదు లేఖనంబు
పూర్తిగావించి ముద్రణంబునకుఁ దార్చి, పవ్వళించితి గుండియబరువు డించి. ౭

గీ. తెల్లవాఱె సభాకాల మల్ల వచ్చె, నచ్చెరువుగొల్పె నా క మ్మహాసదస్సు
కొలువుచెవి కంటదాయె నాపలుకుపల్కు,నడుఁకుచుం బెంచినాఁడఁ గంఠస్వరంబు.

గీ. ఇంక నెత్తిలి భాషింపుమీ యటంచుఁ, దఱుమఁగాఁ జాగె న మ్మెహతామనీషి
యెంతగా న న్నతఁడు ప్రోత్సహించినాఁడొ, యంతగా స్రగ్గఁబాఱె నాగొంతురవళి.

వ. పదంపడి నాచిరంతనవయస్యుఁడగు కేశవరావు నన్నుద్ధరింప సభనుండి లేచివచ్చె-
నతని యెలుంగు గంభీరమైనది - కాని సభ్యులు 'వాఛా'ను వలచుటంజేసి నాపని
నతండు విన్నాణముగా ముగించెఁ - బరిషత్తు వింజ మూఁకపెట్టిన ట్లయ్యె -
సదస్యులు నాయుపన్యాసము నిగ్గుల మెచ్చిరి - కాన నా కెనలేని యానంద
ముదయించె - వెండియు నయ్యవసరంబున ౧౦

క. నాయకరత్నము మెహతా, నాయుక్తులఁ బెద్దసేయ నా కది గంగా
తోయమునయందు బ్రిగిన, తోయమున నోమ్రవరాని తోషముఁ గూర్చెన్. ౧౧

వ. మఱియు నానాఁడు మన్మిత్రులగు ధర్మవాదులు ముప్వురాఫ్రికాకు విజయంచేసి
నాయుద్యమంబునకు బాసటయౌదు మని బాసయిచ్చిరి-కాని యయ్యాయి నిరో
ధమ్ములకతన వారు నన్నాదుకొనలేకపోయి-రంత నేను బొంబాయినగరంబును
గాలించి గాలించి నాసీమచెలికాఁడగు పేస్తనజీని గన్గొంటి-నితఁడు ౧౨

క. అసమానశేముషీ సా, రసమగుఁడు ధర్మవాదిరత్నము; శౌకాం
ధసులఁకు గావున మాకుం, బొసఁగెను జెలికార మాంగ్లభూవాసమునన్. ౧౩

గీ. కోవిదుఁ డతండు ఘూర్జరకోశరచన, కగ్గపడె నప్పు డుభయభవ్యప్రసంగ
మైనయంతన పేర్మిమై నాఫ్రికాకు, వచ్చి తోడ్పడవో యని వాని నంటి. ౧౪

గీ. అతఁడు నా కణుమాత్ర సాయం బొనర్ప, నొల్లమియ కాక ననుసైత మల్లగడ్డ
కరుగఁ దగదంచు నెచరించె భరతభూమి, లేదె మనసేవ కని మూదలించి పలికె.

వ. వెండియు నచ్చెల్మికాఁడు నన్నుంగని ౧౬

గీ. మాతృభాషాభివృద్ధికై మన మొనర్పఁ, దగినపను లెన్ని లేవు? సంతతము ప్రబ్బి
వచ్చు పాశ్చాత్యవిజ్ఞానవైభవంబు, తెల్ల మొనరింపవా జనుల్దేశమునకు. ౧౭

ఆ. ప్రకృతిశాస్త్రమునకుఁ బరిభాష లేను శో, ధించుచుంటి నిప్పుడు తెలుపి లేక.
మంద లనియ లేని మత్కార్యభూమిలో, వింటివా యిదెంత వీసమంత. ౧౮

ఆ. కోట్లకొలఁదిప్రజలు కూటికి గుడ్డ క, ల్లాడుచుండు రిందుఁ జూడవోటు?
చదువు లేక హృదయసామరస్యము లేక, సంఘ మడుగుపట్టుజాడఁ గనవొ, ౧౯

ఆ. భారతీయు లాఫ్రికారాష్ట్రముల స్రగ్గి, మ్రగ్గిపోవుచున్నమాట నిజమ
కాని నిన్నువంటి కఱకరి వారికై, మీఁదుకట్టుకొంట మెచ్చుగాదు. ౨౦

క. మునుముందు కదలి భారత, జన్యుత్రీదాస్యపీడఁ జంపఁగవలయున్
వెనుక నలవోకగా ల, గ్గొనరు నర్మనవారి కెచట నున్నను గాంధీ! ౨౧

క. నీతత్త్వము నవరించుట, బ్రాంతి యటం చెఱుఁగుదును భవాదృశు లైనన్
నీతో నేటాలుగడ్డకు, నే తేరక యునికి తనకు నెంతయు నించున్. ౨౨

వ. అనుటయు నతనిహితవాదము న న్నసంతృప్తిపా లొనరించెఁ—గాని యీ సల్లప
నమ్మకతనఁ జేస్తినజీపట్ల నావెలాతెంచుపెంపు పొంపిరివోయె—నతనిదేశాభిమాన
మునకు భాషాభిరతికి లెస్సపొంగితి—మానెయ్యం బీప్రస్తావమునంజేసి మిగుల
బిగిసె—నైన నప్పుడు ౨౩

క. నేటాలుభారతీయుల, కూటువకుం గొలువుసల్పుకోరిక నాకుం
గాటంబై కృష్ణుని యీ, మాటలు నాయుల్లమందు మల్లడిగొనియెన్. ౨౪

మం. పరధర్మమును లెస్స పాటించుకంటె, నిజధర్మ మెట్టిదేని భజించు టుఱవు
తనధర్మమునఁ జావు తద్దమే లిచ్చుఁ, బరధర్మమునకొల్పు భయకారణంబు. ౨౫

* * *

౨౮ పూ నా లో

క. బొంబాయి నెడసి పూనా, కుం బోయితి లోకమాన్యగోకులు లచటం
బంబినకీరితి నిరుప, ఘంబులఁ బాలించుచుండ్రు సౌజన్యనిధుల్. ౧

వ. ఏను దొలుతొ త్త బాలగంగాధరుం గదిసి వినీతుండనై ౨

ఆ. అన్ని తెగలవారి యాశీస్సు లర్థించి, యిచటు త్రొక్కినాఁడఁ గృప వెలార్ప
మనుడు లోకమాన్యుఁ డమ్మాటమెచ్చి నీ, పనికి నెల్ల రిష్టపడెద రనియె. 3

గీ. రాజకీయప్రపంచ **దూరస్థితుండు**, సభకు నధ్యక్షుఁ డగుట యాశాస్య మందుఁ
బూజనీయుఁడు సడిసన్నబుధుఁడు రామ,కృష్ణభండార్క రర్హుఁ డీకృతికి ననియె.

ఆ. సభల నిపు డతండు సన్న్యసించెన కాని,యీకొనంగవచ్చు నిట్టికొలువు
నతనిఁ గన్న వెనుక నరుదెంచి ఫలితాంశ, మెఱుకసేయు మనియె బుద్ధబుద్ధి. ౫

క. గోకులుఁ జూడుము గాంధీ !, నీ కక్కఱ వాడమెనేని నిర్భీకుఁడవై
నాకడకు రమ్ము వేసట,నా సహాయుండ నౌదు నలి ననిపల్కెన్. ౬

వ. అంత నిట్టియుదారుం డగుటన బాలగంగాధరుఁడు లోకమాన్యుఁ డయ్యె-నితఁడు ననుబోఁటి ప్రత్యగ్రపరిచితు నింత గారవించునే యని యే నక్కజంపడుచు ఫెర్గుసన్ కళాశాల నున్న గోపాలకృష్ణుని సన్నిధికిం జనుడు నమ్మహామహుఁడు నన్నుఁ దనవానిఁగాఁ బ్రేమించి నూత్నవిద్యార్థివింబలె గుచ్చిగుచ్చి పరిశీలించి నాకుఁ దన్నగరంబునందలి సందర్శనీయుల నెల్లరం దెలిపి నీయుపన్యాసంబు నాలింప నురవణించుచున్నాఁడ నని నన్నుఁ బెద్దచేసి తనవిద్యాలయంబు నలుగడం ద్రిప్పి వలసినపుడెల్ల నీకు నాయండ కలదనియు భండార్కరునుత్తరము నాచెవిని వైవ వలతు ననియుం బ్రోత్సహించి వీడుకొల్పె-నయ్యవసరంబున ౭

క. మెహతా హిమాద్రియట్టుల, మహనీయుఁడు తిలకు వార్ధిమాడ్కిని గంగా
లహరివలె సజ్జనస్తో, మహితుఁడు గోకులుఁడు నాదుమదికిం దోఁచెన్. ౮

గీ. అద్రిపతి నెక్కలే మబ్ధి నడుగుమోప, వెఱతు మమరాపగా వీచివీథులందు
నోలలాడెద మొనరింతు మోడపయన, మాడుకొననేర్తు మా తల్లియంకపీఠి. ౯

మం. గోపాలకృష్ణగోకులుఁ డర్హణీయుఁ, డానాఁడు రాజనీత్యంశమ్ములందు
నస్మద్ధృదయ మెంత యఱిమె గోభూమి, నుండియు నేఁ డంత యొత్తరించెడిని
బరు లెవ్వరేని మద్భావమ్ము నట్టు, లాక్రమించియెఱుంగ రని పల్కరింతు. ౧౦

వ. అయ్యది యట్లుండె. ౧౧

క. అంతట నే భండార్కరు, చెంతకుఁ జని నాదుమనవిఁ జెప్పితి సంఖ్యా
వంతుం డాతఁడు జనకుని, వంతున నన్గారవించె వాత్సల్యమునన్. ౧౨

గీ. అన్న నా కిప్డు రాజకీయములతోడి, జడ్డు సుంతయు లేకున్కి జగ మెఱుంగు
నైన నిన్ను నైరాశ్యోపహతునొనర్ప, నోడెద న్నీదువాదంబుయుక్తమనియె. ౧౩

క. అభినంద్యము నీజతనము, సభ నాకే లంచు నుడువఁజాల మనీషా
ఋభుగురులు తిలగ్గోకులు, లుభయులు న న్నొనటన్న నొప్పెద ననియెన్. ౧౪

క. వా రిచ్ఛగించునాఁడే, వారక పరిషత్తు జరుపవచ్చును భవదీ
యారంభము జయలక్ష్మి ప,రీరంభముకల్మి విస్తరిల్లుత మనియెన్. ౧౫

వ. ఇట్లు పరమపూజ్యులు నిరాడంబరులు నగు నియ్యాంతర్యాణిగాగ్రిమణులు నన్నాదరించి యనాయాసంబుగా ననార్భటముగా సదస్సు జరిపించి నన్నంపి — రంత నేఁ జెన్నపురి కేగుడుఁ దన్నగరంబునవారు నారాక కుప్పొంగి విద్వన్మణియగు సుబ్రహ్మణ్యుని యాజమాన్యమునఁ బేరోలగము సమావేశపఱిచి — రందు నావినిచిన బాలసుందరుకథ సభ్యులన్ మిగుల నాకర్షించె — మఱియు నే నయ్యెడ ౧౬

క. అతిదీర్ఘవాఙ్ముఖము ము, ద్రితమ్ముఁ పఠియించుడుం బ్రతిపదం బవధా
నిత విని సదస్యు లాస, క్తతఁ జూపిరి పచ్చపుస్తకంబును విలువన్. ౧౭

గీ. వేఁడివేఁడి గారెలవోలె వేలకొలఁది, పొత్తములు చెల్లెఁ గీర్తిసంపత్తిఁ గన్న
పత్రికానేతృమండలిమైత్రిఁ గంటి, నెల్లభంగుల నావేడ్క వెల్లివిరిసె. ౧౮

వ. నాఁటి నాప్రసంగము లన్నియు నాంగ్లభాషయందె నడిచెఁ — గాని యింటిలో వెలువడునంత సౌహార్ద్య సాహిత్య సముత్సాహములు నాపట్ల మదరాపురమ్మున బాహిరపోయె — నెమ్మికిం దేశ్యానిపాశంబులు లేవుకదా. ౧౯

***

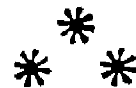
౨౯ వెంటనేరమ్ము

క. పదపడి కాళీఘట్టముఁ, గదిసితిఁ బరిచితులలేమికతమున నానా
పదలం బ్రింగితి నచ్చటఁ, గొదుకుచుఁ గొదుకుచు సురేంద్రుఁ గొల్వునఁగంటిన్.

ఆ. అతఁడు వంగదైవ మామాట లీమాట, లైన వెనుక నిప్పురాన నీదు
పలుకు నాలకించుప్రజ లుండరని నాకు, నుత్తలంబు గదురుచున్న దనియె. ౨

వ. ఇఁక నమృతబజారుపత్రికా సంపాదకు డు నన్నొక తిరుగుఁబోతుఁగా నూహించె — వంగవాసిపత్రికా యజమానుఁడు నీజోలి మా కక్కఱలే దనె — నిట్టి దుష్పలితమ్ముల కే నోడక యింగ్లీషుమన్, స్టేట్సుమన్ పత్రికా సంపాదకులఁ గన్గొంటి — నాంగ్లహైందవులగు వారు నన్నాదరించి యాఫ్రికాభారతీయసమస్య విలువ కలదని యెఱింగి దానింగుఱిచి నాయొసంగిన యంశమునెల్లఁ బ్రకటింపఁ జాగి — రం దింగ్లీషుమన్ సంపాదకుఁడు సాండర్సు న న్నాత్మీయుఁగా భావించి తన పత్రికను నా కప్పగించె — నితనికి న్నాకును గడిందినెయ్య మేర్పడె నంట యతిశయోక్తి కాఁజాలదు — యథాశక్తి నీయుద్యమంబునకుఁ దోడ్పడెద నని యియ్యుదారుండు నాకు వాగ్దాన మొనరించి దానిని శతధా పాలించె — నాబ్రదిమి యందు డబ్బాటుగాఁ బాటిల్లిన మధురాతిమధుర ప్రణయంబు లీదృశంబు

లెన్నేని గలవు - నాకు డంబములేమియు సత్యప్రవణత కల్మియు సాండర్సు వెలారించు నెనరునకుఁ గారణంబు లాయె - నితఁడు నన్నుఁ బెద్దపఃకించె - నాఫ్రికాయందలి యాంగ్లేయుల తప్పులం దెగడుటకు నొప్పులం బొగడుటకు నేను సంశయింపలేదని తా నెఱింగె - నెదిరియెడ మన మెంత ధర్మ్యముగాఁ జరింతు మంత వేగిరమ్ముగా మనకు న్యాయము లభించునని నా యనుభూతి ఘోషించుచున్నయది - యిట్లనుకొని సాయము ప్రాప్తించుడుం గలకత్తాయందు సైత మొక సదస్సు జరుప నెదురుచూచుచుంటి - నింతలో దర్బానుమిత్రులిచటి శాసన నిర్మాణసభ త్వరలోఁ గూడఁ బోవుచున్నది - కాన మీరు వెంటనే రావలయు - నని నాకుఁ దంతీవార్త నంపుటం జేసి కలకత్తా కార్యక్రమాదులకు స్వస్తి సెప్పి నాయిల్లాలితో నిరుగురు బిడ్డలతో మేనల్లునితో ధూమనౌక నెక్కి రెండవమా ఆఫ్రికాపయనంబు సాగించితి. 3

ఆత్మకథ

తృతీయభాగము

౧ గాలివానచిన్నెలు

క. నడితరపు హైందవులలోఁ, గడుఁ బిన్నతికంబునందె కల్యాణవిధుల్
నడుచుట నాలుమగలమౌ, నడలితరేతరవిరుద్ధ గత్యాశ్రయముల్. ౧

గీ. మగఁడు చదువరిగానుంట మగువ కోన, మాలురాకుంట నైకసంసారసరణి
యగుట నింటియతండు తోయలి కొనర్ప, వలయు నాచార్యకంబు చిక్కులకునోర్చి.

వ. కావున నేను ౩

గీ. ఆలుబిడ్డల వేసంబునందు బాస, యెడల నాహారమున నడవడికపట్ల
రీతిదెసఁ బెద్దకాలంబు దృష్టినిల్పి, సైఁచితిం దొల్లి యింటియొజ్జనముబరువు. ౪

వ. ఆనాఁటికథలు కొన్ని తలఁపునంబాఱి నేఁడునాకెన లేనినగవు హత్తించు-వెండియు౫

గీ. పతిని సేవించుటయ తనపాలి పరమ, ధర్మమని విశ్వసించు హైందవవధూటి
జాయ కొడయండనని భారతీయుఁ డెంచు,నగుటఁబతిచేతికీల్బొమ్మ యయ్యెనబల.

వ. అయ్యది యట్లుండె - సభ్యత నర్థించువా రాంగ్లేయుల జీవనపద్ధతుల నవలంబింప వలయు నని యట్లొనర్చిననాఁడ వారికి సంఘమునయందు గౌరవం బేర్పడునని మన్ననలేనివారు ప్రజాసేవ కనర్హులని మున్ను నాతలంపు - కాన నాలుబిడ్డల చీరసింగారములు నాయిచ్చకొలఁది నేమించి కోమటివేసంబు వదలించితి - కాను రా నాంగ్లేయుల ననుకరించుట దూష్యమనియుఁ బారసీక నాగరికత యెల్లనాడె ములం గ్రీడిసేయునట్టి దనియు నెఱింగి మాయింటికి దాని నాహ్వానించితి- సీవిప ర్యాసంబు నాయిల్లాలికిం బిల్లలకు నసమ్మతంబ - యైనను వారు నావాదమ్మున కెదురాడనేరక నాచెల్లుబడి నుల్లంఘింపఁజాలక చెప్పిన వాలకమ్ములెల్ల సవరింపఁ జాగిరి - మఱి కొన్నినాళ్ళ కీతగులము నన్ను డిగఁద్రావుటంజేసి నాగరికతా కూర్పాసకం బూడ్చివైచి సుఖంపడితి - వెండియు నాలుబిడ్డలతో నౌకాయానం బొనర్చుటకు నాకిదియ మొదలు-కాని ౭

క. పలువురు మిత్రులు బంధులు, కలమ్మునం దుంట నాకుఁ గడుఁగూరుచు నె
చ్చెలికాఁ డభియోక్తయు నై, యలరెడు నబ్బుల్ల తరణి కధిపతి యగుటన్. ౮

ఆ. ఇంట నున్నయట్ల యింటర మెఱుఁగని, జలధియాత్ర నవుడు సలుపఁగంటిఁ
గాని గమ్యభూమి కడుదాపునం దున్న, వేళ విసరెఁ బెద్దగాలివాన. ౯

క. అఱచేత నుసుఱు లిడుకొని, తెరువరు లత్తఱి విభిన్నధీదూరగులై
పరమేశ్వరు నిశ్చల ని,ర్భర నిర్మల భక్తియుక్తిఁ బొడిరి దీనుల్. ౧౦

క. హిందువులు ముసల్మానులు, నందఱు నొకతల్లిబిడ్డ లైరపు డంగుం
గొందఱు ముడుపులుఁ గట్టిరి, కొందఱు నాస్తిక్య మట్టె గుసుపులునాఁటన్. ౧౧

క. తండేలు మమ్ముఁ గని యీ, గండంబున కేమి యిట్టిగాడుపువానల్
తండోపతండములని, యుండినవాఁ డితఁ డీర లోడకుఁ డనియెన్. ౧౨

క. అతఁ డెంతదిటవు సెప్పిన, మతి కూఱట నొసగదయ్యె మా కాకాసం
తతి వ్రియ్యవాఱఁ జటులా, స్త్ర తీవ్రితం బేగ్చు విలయఝుంఝూఝంపల్. ౧౩

గీ. అదె విరిసె నావ యిదె కలం బవిసె నన్న,రోద లనుటేగ ముసరేఁగ నెదలు వ్రీల
మిట్టతరఁగలు అంపిల్లి ముట్టడింప,నోడ యుయ్యాలజంపాలు లూఁగఁజాగె. ౧౪

క. ఏతన్మహాభయంకర, వాతార్భటి నిలిచె నొకదివారాత్రము; త
ర్వాత మెయి శ్లైడలెను జల,జాతాప్తునిదర్శనంబు సమకూఱె మాకున్. ౧౫

ఉ. ఎల్లరమోములందు నటియించె వినూత్నమహాస్సు, గాడుపున్
వల్లడితోడనే పరుగువాఱె హరిస్మరణేచ్ఛ, విచ్చె న
ల్లల్లన పంచతాభయ, మనంతర మంతములేని యజ్ఞతా
వల్లులు ప్రిమ్మిప్రిమ్మి తెరువర్లను దప్పుడుదారి కీడిచెన్. ౧౬

క, అవ్వాల భగవద్గీతులు, నివ్వటిలెంగాని తొంటినిశ్చలదీక్షల్
దవ్వాలకుం జనె నెఱపులు, కవ్వింపనినాఁడు భక్తి కానంబడు నే. ౧౭

గీ. ఈమహావాతవిప్లవం బామతిల్లి, తెరువరులనెల్ల నాదునెయ్యుర నొనర్చె
నిట్టిచెట్టలు మున్ను కన్నట్టివాఁడ,నగుట నిగ్గాలివాన కే నలుకనైతి. ౧౮

ఆ. కడలిచీడలేని యోడమవ నాకు ని,క్కతనఁజేసి గాలికసరువేళఁ
బేదగుండెలేక పేటనఁబెట్టితి, నధ్వనీనసాధ్వసాపహ్నుతికి. ౧౯

క. చుక్కానువాని మెఱవడి, వాక్కుల నపుడపుడ వినిచి వారలభీతిం
జక్కాడితి మిక్కిలిగా, నక్కఱకు న్వచ్చె నేస్త మయ్యది నాకున్. ౨౦

వ. మాపయనించునోడయు దాని ననుసరించు నబ్బుల్లాసెట్టివేఱొండునావయు నిడు
మలం గడచి వచ్చివచ్చి దర్బానుఘట్టమ్మునం దుకుఁజీను దిగవైచెఁగాని నేను
నిక్కపుంగసరున కగ్గపడి బెగ్గడిల్లుట ముంగలన కలదుగదా! ౨౧

***

౨ గాలివాన

మం. పదియునెన్మిదినాళ్లు పయనం బొనర్చి, దర్యానుతీరమ్ము తఱియు, మావచ్చు
కలము బొంబాయిలోఁ గదలిననాఁడు, బొబ్బరోగంబు తత్పురి నున్నకతన
నీరుజాబీజంబు లిర్వదిమూఁడు, వాసరంబులు చెల్లువఱ కుండుఁ గాన
నిలిచినైదుదినాలు నిండెడుదన్క, నోడ సంద్రమునంద యుండంగవలయుఁ
బ్రజ లెవ్వ రుర్విపైఁ బాదుకోరాద, యని వెజ్జు మానౌక నంకిలిపెట్టె. ౧

వ. ఈ సత్కారము రెండవకప్పలికిని ముట్టె-దర్యానునందలి యాంగ్లేయు లీనౌకాయాత్రికుల వచ్చినదారిన పాఱఁద్రోలుటకు వెగ్గలంబుగా మొగ్గరంబులు పన్నుచుంట యితనిముదల కొకహేతు వాయె-నబ్దుల్లావణిగ్వర్గమువారు నగరవార్తావిశేషంబు లెప్పటి వప్పుడ మాకు నివేదింపఁ జాగిరి-తెల్లవా రానాఁటి కానాఁడు సంఘీభవించి సెట్టి నొకదెస వెఱపించుచు నొకదెస బుజ్జగించుచు నతఁడు తన రెండోడలం ద్రిప్పిపంపుచో వచ్చుదండువు లచ్చుకొందుమని సూచించుచుండిరి-కాని తద్వణిక్పుంగవుఁడు ౨

క. తెలవారి లెక్కసేయక, ఫలితం బెట్లైన నోడ్డుపట్టించెద నా
కలములఁ దప్పక పాంథుల, నిలపై డించెద నటంచు నెరగలిఁ గ్రక్కెన్. ౩

గీ. ఒక్కదెస దీనభారతీయులు మఱొక్క, దెస భుజాసంప దధికార ధీబలప్రి
పూర్ణులగు నాంగిలేయు లేపునఁ దెగింపఁ, గదనమిబ్భంగిభయదమై మొదలుకొనియె.

గీ. అబ్దులా మన కిఁక వంగఁ డనితలంచి, యాత్రికులవంక కత్తిత్రిప్పి రాంగిలేయు
లింటికిం గ్రిమ్మఱిల్ల కిం దుంటి రేని, పంతమున మిమ్ము జలధిలో ముంతుమనిరి.

క. మా పనుపుం దలఁదాల్చిన, మీ పయనపువెచ్చమెల్ల మే మిచ్చెద మే
లా పీడ లిచ్చగింపఁగఁ, బోపొండని భీతినీతి బోధించి రొగిన్. ౬

వ. అయ్యవసరంబునం దేను యాత్రికులం గదిసి ౭

క. జంకకుఁ డీధవళాస్యుల, జంకెనలకు; నంకిలింపఁజాలర మిము వీ
రింకెన్ని యీఱితాఱిల, కుంకించిన నించుకేని యోడకుఁ డంటిన్. ౮

క. తెరువరులు నెమ్మి పీడక, ధరాధరములైరి వారిఁ దత్త్రక్రీడా
పరిచితుల నొనర్చి వినో, దరసమ్మున బ్రింగఁజేయు తరుణమునందున్. ౯

క. వచ్చెం గిసిమిసిపండువు, మచ్చికమై నావికుండు మా కాతిథ్యం
బిచ్చె నపు డధ్వనీనజ, నోచ్చయ మది కూడికూడి యొకసభ యయ్యెన్. ౧౦

క. ఆసభ గంభీరోప, న్యాసం బొసగితిఁ బ్రతీచ్యనాగరికత్వ
శ్రీసరణిగుఱిచి; మన్మన, మాసమయమునందు జగడమందే నిలిచెన్. ౧౧

వ. ఏలయన దర్బానునందు రేఁగిన యీకయ్యంబున కేన మధ్యబిందువ నైతి - హిందూదేశమున నున్నతఱి నే నాఫ్రికావాసులగు నాంగ్లేయులం బాడితప్పి దిసంతులుకొట్టితి ననియు నేటాలుగడ్డనెల్ల భారతీయమయంబుఁ గావింపనెంచి రెండోడలపజను దెచ్చితి ననియుఁ దెల్లవారు నాయెడ నెగ్గుమోపిరి - కాని కల్లపొల్లనమ్మికలు సెప్పి నేటాలున కరుదెమ్మని భారతీయు నొకనినేని యేనర్థించి యెఱుంగ - నావచ్చు నావయందలి తెరువ ల్లేనలువురో తిక్కఁ దక్కెల్లవారు నాయెఱుక కందని వార - యిఁక రెండగునోడవా రందఱు నా కపరిచితుల - వెండియు ము న్నాఫ్రికాలో వెల్లడింపనియక్కర మొక్కఁడేని తత్రత్యులగు నాంగ్లేయులంగూర్చి భారతంబున భాషింపనైతి - నావినిచిన యెల్లమాటకు న్వలసినన్ని తారకాణ లుండె - నైనను దమసంస్కృతికి దాసులై తెల్లవా రిట్లు పరిణమించి - రీమార్పు నాకు నిరంతరవేదనాజనక మయ్యెఁ - గానన్నాఁటిగోష్ఠిలో దీనిం దడవితి - శ్రోతలు కర్ణధారాదులు నాతలంపు నాదరించినాపల్కులనోర్మిమై నాలించిరి - సభానంతరము ప్రతీచీన సంస్కృతింగుఱిచి నావికాదులకును నాకును గొంతగ్రంథము నడిచె - నం దేను పాశ్చాత్యనాగరికత హింసాత్మక మనియుఁ బ్రాచ్యసంస్కృతి యహింసాబద్ధ మనియు వక్కాణించితి - నంత సభ్యులు న న్ననుయోగవర్షంబున ముంచి - రపుడు సరంగు నన్నుఁగని ౧౨

గీ. ఆంగిలేయులు నేఁ డన్నయట్ల రేపు, ఘోరహింసలకుం బూనుకొందు రేని
యేవిధిం దావకం బహింసావిధాన, ముజ్జగింపక సాగింప నోర్తువయ్య. ౧౩

వ. అనవుడు న్నేను ౧౪

గీ. వార లొనరించు హింసాపచారమెల్ల, సైఁపఁగలబుద్ధి ధైర్యమ్ము సాహసంబు
మాకు జగదీశ్వరుండు కామక యొసంగి, విజయమొనగూర్చునని యేనువిశ్వసింతు.

క. ఈరీతి నన్నుఁ గలఁచిన, వీరిదెసన్ లేద సుంతవేర్మియు నాకుఁ
బేరిన యెఱుఁగమిరొంపిం, దూఱిన యీనరులఁజూచి దుఃఖంపడెదన్. ౧౬

క. తమ యిట్లొనర్పుచేఁతలు, సమంజసము లనియ వీరు సంభావిం తీ్రి
క్రిమ మెఱిఁగినవానికి నె, ట్లమర్ష ముదయించు నాకు నాంగ్లేయులపై. ౧౭

వ, అని యొసంగిన నామాఱుమాట నాలకించి నావికాదులు పెక్కండ్రు నన్నుఁ బరిహాసించిరి - నాపల్కులయెడ వారి కేర్పడిన విశ్వాసము తాదృశము కాఁబోలు - నిట్లు నిరుత్సాహమ్ముతోఁ బొద్దులుపుచ్చుచు నౌకాబంధమ్ము తెగించుకొని గట్టెక్క నెన్నఁటికా యని యే నురియాడుచున్నతఱి . ౧౮

క. వింటిరె యిలఁ బదికాలము, లుంటకు మీ కిచ్చగింతయుండిన మార్కున్
బంటులవలె వంగుడు వెడ, తంటాలకు రాకుఁ డేల తలతో నడకల్. ౧౯

ఆ. అనుచుఁ దెల్లవార లంపినవార్త కే, నొల్లఁబోక సుంత డిల్లపోక
పథికలోకమెల్లఁ బ్రకటించుధీరతా, గరిమ మరసి హర్షభరము మెఱసి. ౨౦

క. దిక్కోటి వ్రిక్కలైనన్, జుక్కలు తెగిపడిన రవియు సోముఁడు పాడిం
దక్కిన దర్బనుతీరం, బెక్కెద మిది ధర్మబద్ధమే యగుఁ జుండీ. ౨౧

వ. అని యాంగ్లేయులకుఁ బ్రత్యుత్తరంబు నంపితిఁ – గొట్టకొస కిర్వదిమూఁడునాళ్లు ముగిసినవెన్క నావ లొడ్డుపట్టవచ్చు ననియుఁదెరువరులు నేలపై నడుగుసెహాప వచ్చుననియు నేలుబడివా రియ్యకొనిరి. ౨౨

* * *

౩ ఒరగల్లు

మం. రెండోడలును వచ్చి రేవులో విడిసెఁ, దెరువరు లెల్లరు న్దిగి రొయ్య నొయ్య
నపుడు నేటాలురాజ్యమ్ము పాలించు, నెస్కాంబి ప్రెగడలకెల్లఁ గన్నాకు
చీకట్లు కవియుదెంచిన యనంతరము, గాంధిని డింపుమీ కప్పలివలన
నతనిపేరన్న నేఁ డాంగ్లేయులెల్లఁ, బ్రళయాగ్నులై రోషపడుచున్నవారు
తఱిసె నాతనికి దుస్తర దుర్వ్యాపత్తి, తీరపాలకుఁడు రాతిరివేళ నతని
నిరుపద్రవంబుగా నెలవును జేర్చు, నని కర్ణధారున కనిపె సందేశ
మది విని మేలుమే లనియంటి నేను. ౧

వ. పదంపడి యబ్దుల్లావర్తకమండలివారి ధర్మవాదియు నాంగ్లేయుఁడు ఋజువర్తనుఁడు నగు లాటను వచ్చి నన్నుఁగదిసి యిట్లనియె. ౨

ఆ. ఏలపెద్దచేసె దేస్కాంబివార్త నీ, వంటివాఁడు దొంగవానివోలె
నిల్లు సేరఁదగునె యీఁగయు నీమీఁద, నాడకుండఁ జూచువాఁడ నేను. ౩

క. పురి నిత్తఱి మదిమదికిం, గఱవన్నది లేద యెవరికార్యములకు వా
రరిగిరి యాంగ్లేయులు; భయ, పరతంత్రత కేల పాలుపడెదవు గాంధీ! ౪

గీ. తడయ నేటికి మనసుపేదఱిమి లేని, తవర వైతేని యాలుబిడ్డలను మొదలు
బండిపై నంపు మవ్వారిపజ్జ నొయ్య,నొయ్య నడుచుచుఁబయనించు టొప్పు మనము.

క. అనుటయు నేఁదల నూఁపితి, వనితయు బిడ్డలు నుపద్రవంబునచిన్నెల్
కన్నుఁగొనకయ రుస్తుముజీ, ధనవన్మణిమందిరంబు దాసిరి పిదపన్. ౬

క. నావికునిముదల గ్గైకొని, నావన్ దిగఁదా్రివి నిల్చినాఁడను ధరపై
మూఁవురు నల్వురు చిఱుతలు, కావించిరి క్రందు గాంధి గాంధి యటంచున్. ౭

క. పొంపిరివోయెడి బుడుతల, అంపులు విని పక్షవాదిరత్నము లాటన్
గుంపెంతపేర్చునో యని, పెంపారు నెలుంగుతోడఁ బిలిచెను బండిన్. ౮

క. నరుఁ డీడ్చుశకట మయ్యది, నరుపైఁ బయనింప నామనం బోర్వద త
త్పురుషతకు నియ్యకొన్నన్, జిఱుకుక్కలు తెల్లవారిశిశువులు నన్నున్. ౯

క. ఆబండి నెక్కనిత్తురె, "నీబుట్టను వ్రయ్యఁజేసి నినుఁజంపెద మో
రీ! బుద్ధిఁగలుగు" మనుడుం, దాబెదరెన్ శకటవాహి తడ బడిచెదరెన్. ౧౦

వ. అంత నేను ౧౧

క. లాటనుతో మెలమెల్లఁగ, బాటం జనుచుండ మూఁక బలిసెను నడువన్
జోటు కఱవయ్యెఁ గొందఱు, తూఁటరు లెసరేఁగి పాయఁదోసిరి మమ్మున్. ౧౨

క. నెఱికిఱుకుఱాలవానన్, ముఱిగినగుడ్డులను నన్ను ముంచిరి మిగులన్
జఱచిరి గుద్దిరి తన్నిరి, చెఱిచిరి తలచీర కూలిచిరి నేలపయిన్. ౧౩

క. స్మృతిసడలె నాకు దైవ, స్తుతిమై నపు డొక్కయింటిచువ్వలకడ ని
ల్చితిఁ గాని ధూర్తనిచయో, ద్ధతి డిందమిఁ దప్పవయ్యెఁ దన్నులు నాకున్. ౧౪

క. ఆయెడ రక్షకశాఖా, నాయకునిల్లాలు వీరనారీమణి తా
నా యీవిపత్తిఁ గని రో, షాయితమూర్తిని వెలింగి శరవేగమునన్. ౧౫

క. నాకడకు వచ్చె నన్నున్, సాఁకం దమకించి గొడుగుచాటున నిల్పెన్
మూఁక కపు డావఁదా్రివిన, వీఁకయునై తనువు మనము విజ్జోడుపడెన్. ౧౬

వ. అయ్యవసరంబునం దొక భారతీయుఁడు రక్షకభటస్థానంబున కేగి మొఱపెట్టుడుం దదధికారి నన్నుఁ గాపాడుపొంటెఁ గతిపయభటుల నేమించె - వారు తగువేళ కేతెంచి దుండగీండ్రం జెదరఁగొట్టి - రంత నేను గమ్యస్థలంబున కేగుచుండ మధ్యమార్గంబునఁ గల రక్షకశాఖాధికారి నన్గని మాశిబిరంబు నాశ్రయించి నిర్భీతిమై నుండు మనుడు నే నంగీకరింపక ౧౭

గీ. దోస మెఱిఁగినంతన యిగ్గరాసుతనము, నుజ్జగింతురు వీరు ధీయుతులు మెచ్చ
తలఁపు మొలతెంచు వీరికిఁ దప్ప దంచు, నతనికిం బల్కితిని గృతజ్ఞత వెలార్చి.

మం. పదపడి రక్షకభటులతోడ్పాటు, కలిమి రుస్తుముజీ యగారమ్ముఁ జేరి
విడిసితి నెయ్యురు వెజ్జులుం దగిన, యుపచారములు సల్పి రోర్మిఁ బాటించి
వీపుదెబ్బలు పెద్ద వేధింపఁజాగె, గాయ మొక్కటి భయంకరముగా నుండె
నింటిలోపల శాంతి యెసలారెఁ గాని, బయట నుల్కాపరంపరలు అంపిల్లె. ౧౯

క. తుంటరులగు తెలవారా, యింటి న్గిటికొనిరి క్రుంకె! నినుఁ డపరాబ్ధిన్
గెంటనితమస్సు లోకము, నంటెన్ గోలాహలంబు లాగుబ్బుకొనెన్. ౨౦

గీ. అప్పగింపఁడు గాంధి మా కప్పగింపఁ, దొప్పకుండిన నాపదల్ తప్పవంచు
మూఁక కేకలువెట్ట నాముప్పు నెఱిఁగి, వచ్చి రక్షకభటచమూ వల్లభుండు. ౨౧

క. అదలింపక బెదరింపక, మృదువాక్కులతోడ మేలిమేలమ్ములతోఁ
జదురేర్పడ నగ్గుమిలో, మదిమది చేకూర్పఁజాగె మతకరి యగుచున్. ౨౨

క. అత డెంత పెనఁగులాడిన, మతికూటరామి నర్థమానప్రాణ
స్థితి నిచ్చయున్నఁ గపటాకృతులన్ జనుఁ డిల్లువీడి యింకొకదెసకున్. ౨౩

వ. అని చారులచే మాకు సందేశ మంపె - నౌరా! యితరేతర విప్రతీపమ్ములగు సంఘటనలు రెండొక్కనాఁడ నన్నెదుర్కొనె - నెట్లనం బగలింట మన్మిత్రుఁడు లాటను నాప్రాణముల కెట్టి హానియుం బాటిల్లదని తలంచి నన్ను బాహాటంబుగా నరుదెమ్మన నేను మైకొలుసూపితి - రేప్రొద్దు మరణోపప్లవంబు ప్రత్యక్షముగానుండ వేఱొండుచెలికాఁడు చాటుగాఁ బొమ్మని హితమ్ముగఱపె - నిదియు నే నంగీకరించితి - నా కొండె నాసెయ్యరి కొండేని నాయాలుబిడ్డల కుపద్రవంబు వాటిల్లునని వెఱచి యే నిట్లు కావించితి నని యెవఁడు పల్కనేర్చుఁ - దొలుతొల్త నేను మూఁకం దలపడుటయు నవ్వాల దొంగవేసమ్ముతో నూడనిఁ బొడుటయు నీరెండుపను లొప్పుల యని యేఁడు నిర్ణయింపఁజాలుఁ - గడచన్న చెయిదంబుల మంచిచెడ్డలు నిర్ధరించుట రిత్తకరిత్త - వీనిగుట్టెఱిఁగి యిందే మేని నేర్వఁదగినది యున్న నేర్చుట లగ్గు - జగమునం దెవ్వఁ డెవ్వేళ నెట్లుండు నది వక్కాణింప నయితి కాదు - మానవుని వెలినడవడింబట్టి వాని గుణదోషముల నెఱుంగు టరిదియగు - నయ్యది యట్లుండె - నయ్యధికారిహితమ్ము ననుసరించి యేనుభారతీయ రక్షకభటవేషమ్ము సవదరించి ప్రహారబాధానిరోధమ్మునకై శిరమ్ముపై నొకపిత్తళి మూఁకు డుంచి దానిపై దాక్షిణాత్యప్రావారంబు నుష్ణీషంబుగాఁ జుట్టి పలాయనమ్ము సాగించితిఁ - దదీయసంభ్రమంబున దెబ్బలతీపు మఱపునంబడె - నపుడు నావెంట నున్నవేగరు లిర్వురున్ హిందూవణిగ్వేషంబులు దాల్చ మూవురము నందుగొందులఁ బడి పోయిపోయి వాడ తెగుదల మాకొఱకు వేచియున్న శకటంబు నధిరోహించి రక్షకభటస్థానంబు నీఁగితి - మంత నేను దదధిపతియగు నలెగ్జాండరు నకు నన్నుఁ గొనితెచ్చిన ప్రణిధిద్వయంబునకు నేటికోళ్ళు సెల్లించి తచ్ఛిబిరంబు నాశ్రయించితి - నిట్లే నొకదెసఁ దప్పించుకొనిచనుచుండ వేఱొండుదెస నలెగ్జాండరు ౨౪

పాట

లెండు గాంధిని ముట్టడింతము
రండు తులువను బట్టుకొందము
కొండతుమ్మకుఁ గట్టి యాతని
పుండు రేఁపుదము
తెల్లవానికి నీతిలేదని,
నల్లవానికి భీతిలేదని
పల్లెపల్లెకు నేగి చాటిన
పలువ నోర్చెదరా ? ౨౫

క. ఇవ్విధిఁ బాడుచు గుంపును, నవ్వులతో మల్లుకట్టె నామేల్వని మీ
గువ్వేగిరిపోయె నిఁక నీ, నోవ్వేలా నెలవులకుఁ జనుండని పలికెఁ. ౨౬

ఆ. గుంపులోనివారు కొంద ఱమ్మాటకు మండిపడిరి కొంతమంది నగిరి
సిక్కమా యిదంచుఁ బెక్కండ్రు సంశయా, ధీనులైరి మొగము తెల్లవాఱ. ౨౭

వ. అంత నలెగ్జాండరు వారి కిట్లనియె. ౨౮

క. సందియ మేటికి మీలోఁ, గొందఱు నడతెంచి వెదకికొండీ నెలవున్
గాంధి యిటనున్నచో మీ, కందించెద లేనిచో రయానఁ బదండీ! ౨౯

క. రుస్తుంజీభవనము విధ్వస్తముఁ గావింప గాంధితరుణీసుతులన్
గస్తిని ముంపఁ దలంపని, శస్త్రాత్ములు మీరటంచు సంభావింతున్. ౩౦

గీ. అనుటయు నమ్మఁకవా రిద్ద ఱరిగి వేయి, కనులతో నింటఁగల యెల్ల గదులు వెదకి
యల్లవచ్చి కాల్ సేతులు చల్లవడెడు, వార్త వైచిరి గుంపునవారిచెవిని. ౩౧

క. కొంద ఱలెగ్జాండరుపని, నిందించుచుఁ గొంద ఱతని నేఱానేర్పున్
వందులవలె మెచ్చుచు మఱి, కొందఱు వందురుచు నిండ్లకుం జని రంతన్. ౩౨

వ. "గాంధిం గొట్టినమండఁగిండ్రి దండించు టావశ్యకం' బని నాఁటి బ్రిటనుదొర తనమువారి ప్రధానమంత్రియగు నాస్టిను చేంబర్లేను నేటాలుదొరతనమ్మువారికిఁ దంత్రీవార్త నంపుడు న్దదమాత్యశేఖరుండగు నెస్కాంబి ౩౩

క. ననుఁ బిలువఁబంచి నాదగు, తనువునఁగల గాత లరసి తద్దయు నడలెన్
మును నాపల్కినహితమును, వినినన్ నీ కిట్టిబెడఁద నిజ్జనె యనియెన్. ౩౪

క. అకటా ! నీవెండ్రిక కే, నోకయొప్పమి రా మదీయ ముల్లము వగచున్
సుకృతీ! తద్ధూర్తుల పోఁ, లికఁ జెప్పినఁ బట్ట నగ్గలించెద ననియెన్. ౩౫

గీ. నిన్నుఁ గొట్టినవారి దండింపఁ దంతి, నంపెఁ జేంబరులే నిట్టియవగడమ్ము
సైఁపరానిద యంచు నాసచివులెల్లఁ, గెరలుచున్నారు ఖలుల శిక్షించుమింకె.

వ. అనియుం బలికె-నంత నే నమ్మంత్రిపుంగవుం గని యిట్లంటి. ౩౭

ఆ. మూఁకలోనివారి మూవుర నల్వుర,జాడ తెలియఁ గాని నేఁడు వారి
రచ్చ కీడ్చుచేత నచ్చద నా కేమి,యొఱగు దుండగీండ్రఁ బఱచినంత. ౩౮

ఆ. ఇచటి తెల్లవారి హిందూర్వియం దేను,బాడిదప్పి యెగ్గు లాడినట్టు
లెవరొపల్క నల్కయేచిన పెడకట్టె,లిట్టులెరి నింద్యు లెట్టు ? వీరు. ౩౯

క. మీపెద్దలు మీరు జగు, ప్సాపాత్రులు ప్రజకు నస్వచ్ఛధర్మపథంబుల్
చూపఁ దగుమీర నమ్మిక,మోపిరి రూటరు వచించుముచ్చట మీఁదన్. ౪౦

ఉ. ఏ నిటులంటి నా వలవ దెవ్వని నాపదపాలు సేఁతకున్
మానస మస్మదీయ మణుమాత్రియు నొల్లద నిక్కువంబు శే
పైన బయల్పడున్ నిజదురాచరణమ్ము దలంచి యప్పు డీ
మానవులెల్ల సిగ్గుమెయి మ్రగ్గుదు రంతియచాలు శిక్షకున్. ౪౧

వ. అనిన నయ్యమాత్యశేఖరుండు నీ విప్పు డాడినపల్కుల యొకపత్రమ్ముపై వ్రాసి యీ నోపుదేని వానిన చేంబరులేనున కంపెద - నీవు దుండగీండ్రపై నభియోగమ్ము తేరనొల్లనినాఁడు ప్రజాశాంతి సంధించుటకు నాకు వలయునలవు సిద్ధించుటయకాక నీగఱువతనంబునైతము జగమ్మునల్గడం బ్రబ్బు - నక్కఱ యున్నచో లాటనుమున్నగు నెయ్యురహితమ్ము వడసి సముచితవిధానముం గొనియాడు - మని పల్కె-నంత నేను ౪౨

ఆ. ఇటకు రాకమున్నె యీనిశ్చయమ్ముతో,నున్న నాకు నిప్పు డొరులతోడి
చర్చ యేటికంచు సైరణపత్రిమ్ము,వ్రాసి మంత్రి కందఁ జేసినాఁడ. ౪౩

***

ర శాం తి.

మం. ఎస్కాంబికుఱఁగంటి కేఁగకమున్ను, రక్షకభటశిబిరమ్ములో నాకుఁ
గడచిన రెన్నాళ్ళకాలంబునందు, నిరువురు భటులు న న్నెడయ కేప్రొద్దుఁ
గడుజాగరూకులై కాచిరి కాని, సచివుసన్నిధి కేను జనుదెంచునాఁటి
కల్లనల్లన భయం బడఁగారిపోయె, రూపింతు నిట్టిమార్పునకారణంబు. ౧

ఆ. కలము నవతరించుకాలానఁ బత్రికా, వార్త లాహరించువాఁడు నన్నుఁ
గదియవచ్చి చిత్తకార్తె జల్లులవోలె, నడిగెఁ బెక్కుప్రచ్ఛ లాత్రపడుచు. ౨

చ. విసువక యెల్ల ప్రశ్నములు వింటిని సందియముల్ తొలంగున
ట్లొసఁగితి నుత్తరంబు మహదుత్తముఁడౌ మెహతాహితమ్ముఁ బ
ట్టి సకలవాఙ్ముఖాళిఁ బ్రకటించి పఠించితినంటిఁ దత్ప్రతుల్
కొసరకమున్న వాని కివిగో యని యిచ్చితి నాదరంబునన్. 3

గీ. తొల్లి నేటాలుగడ్డపైఁ దెల్లవారి, మంచిచెడ్డలగుఱిచి నామాట లెట్లు
వెడలెఁ దద్భిన్నముగ నొక్కనుడియుఁ బల్క, లేద హిందూర్వోనిమూదలింపఁగంటి.

క. నా తెచ్చినట్టిపథికుం, డీతరణుల లేఁడ యొక్కఁడేనియు నెపుడో
యీ తెరువపు లీసీమకుఁ, బ్రాఁతవడిరి తోఁటకూలిబ్రదుకున నంటిన్. ౫

క. కలరూపు నిటు వచించుటఁ, దులువల నటు రచ్చకీడ్వఁ దొడరమి లజ్జన్
దలవంచి రాంగిలేయులు, పలుభంగుల నన్నుమెచ్చఁ బత్రికలెల్లన్. ౬

క. ఆలరిమూఁకలు నాలుగు, మూలల గర్హితములయ్యె మున్నటికంటెన్
మేలై హైందవకీర్తి, శ్రీలతికాపుంజ మెల్లసీమలఁ బ్రాఁకెన్. ౭

వ. కొట్టకొస కియ్యాగడంబునంజేసి నాకర్తవ్యముల కానుకూల్యంబ పొసఁగి నాబాట నిష్కంటక మయ్యె- రణశిబిరమ్మునుండి నాలుగైదునాళ్ళలో నిలుసేరి నాకృత్యంబులు నెఱవేర్చుకొనఁ దొడంగితి - నేతద్ఘటనాఫలితమ్ముగా నాకు న్యాయస్థానవ్యాపృతులుం బ్రబలెఁగాని ౯

క. ఒకవంక భారతీయుల, కకలంకం బైనపేర్మి యలవడిన ట్లిం
కొకవంకఁ దెల్లవారికి, నకటా! యీరసము హెచ్చె నవ్వారిపయిన్. ౧౦

క. మానంబ భారతీయ, ప్రాణం బని తెలిసెఁ దెల్లపజలకు నపు;డ
ద్దానన్ వారికి హిందూ, స్థానమువా రన్న నధికసాధ్వస మొదవెన్. ౧౧

వ. అపుడ భారతీయుల కనర్థదాయకమ్ములగు చట్టమ్ములు రెండు నేటాలుశాసనసభ వారి యంగీకృతిం బడసెనివి నాకార్యక్రమంబును భారతీయులజాగర్యను మూరిఁబోవం జేసె-వీని నామైబొసలం బ్రచురించి తీవ్రప్రచార మొనరించి ఖండించితిఁ -గాని తుట్టతుద కీశాసనమ్ములు తిరపడుట తప్పదయ్యె-నియ్యపవాదమ్ములను మొన్నటి నాకానిరోధమ్మునుబురస్కరించుకొని నేటాలుభారత జాతీయ మహాసభకు డెబ్బదియైదువేలరూప్యమ్ముల కానుకలు సంపాదించి తద్ధనంబునం జేసి కొన్నిభవనంబులు విలిచి వానియొసంగునద్దెతో మహాసభాకార్యంబులు సాగించితి-నీయాస్తికి వలయుపరిపాలకుల నియమించితిఁ - గాని యే నాఫ్రికా నుజ్జగించినవెన్క నిది యంతఃకలహకారణమై పాడిపట్టునకు వశమయ్యెఁ-గాన సర్వజనీనమ్ములగు సంస్థలకు మూలధనం బుండుచో నైతికపతనంబు తప్పదని విశ్వసించితి - మనసేయుపని జగద్ధితంబైననాఁడు లోకంబ దానికి వలయు వార్షికో

పాయనమ్ము లోనంగున ట్లొసంగనప్పు డది యక్కఱలేని దనంజను - నపార మగు మూలధనమ్ముతో నూలుగుచున్న పెక్కుసంస్థలు లెక్కలుచూపక ప్రజాభిప్రాయంబు నఱక నిరంకుశములై యుంట మన మెఱింగిన విషయంబ - విశ్వజనీనసంస్థ ప్రకృతివలెఁ దనంతఁదా వర్ధిల్లవలయు-దానికి లోకమ్ము తోడ్పడని నాఁడది ప్రజాసంస్థ నాఁ దగని దగు-నొకసంస్థకుం గల జనాదరంబును దత్పాల కులసౌజన్యముం జూడఁదలంచుచో దాని కేళేట లోకులొసంగు కానుకలపట్టికఁ బరీక్షించినం జాలు - నాఫ్రికాయం దేను శాంతిసమరంబు సాగించుపట్ల నీతలం పులు గట్టిపడె - లక్షలకొలందివిత్తమ్ముతో నావశ్యకమున్నను దన్మహాసంగ్రామ మొక్కతృణమేని మూలధనంబు లేకయ నడిచె - నల్లి కానుకలురానిచో నేమి సేయుదమా యని చేతులు పిసికికొన్నదినంబులుం గలవు - కాని వాని వివ రించుచో టిదిగాదు. ౧౧

***

౫ పిల్లల చదువు

వ. ఏను దర్బనులోఁ గాలుమోపినతఱి నావెంట నామేనల్లుఁడుం గొమరు లిర్వురుం గలరు - వీరు చదువవలసినపసివారు - కాని వీరి నాఫ్రికాలో నెచటఁ జదివింతు- భారతీయ విద్యార్థులకొఱకుఁ గ్రైస్తవులు సాగించుపాఠశాలలున్నను నందలి శిక్షామార్గమ్ములు ప్రశంస్యములు కామి నాబిడ్డల నట కంపనైతి - నీఁకనాంగ్లే యులకొఱకు నడుపంబడుబడి యితరహిందూడింభకులకు దురాసదమ్మైననునా బాలురకునంకిలిపెట్టదు-కాని యది నాకు రుచించుసౌకర్యము కాదు-వెండియు ౧

గీ. బుడుతలకు నాంగ్లభాష నేర్పుటకు నఱవ, మెఱుక సేయంగ హిందీని గఱపఁ దగిన యొజ్జ లున్నారుగాని మా గుజ్జరాతి, ముక్కలను మప్పు నయవారు చిక్కు రెట్లు. ౨

వ. ఎంత జతనం బొనర్చినను దద్భాషాబోధకుఁడు లభింపమిం జేసి ౩

ఆ. నేన యొజ్జనంబు నెఱపితిఁ బసివాండ్రు, కదియుఁ జాగదయ్యెఁ బదిదినాలు తుదకు నొక్క తెల్లతోయలిశిక్షకుం, బాలుపఱిచినాఁడ బాలకులను. ౪

వ. అయ్యుపాధ్యాయకు నెలకు నూటైదురూపాయల సంబళ మొసంగుచుంటి-నడుమ నడుమఁ దీఱిక చేపడునప్పు డే నర్భకులకు ఘూర్జరభాషం గఱపుచు సర్వదా తద్భాణియందె వారితో సంభాషించుచుంటి- దీనం జేసి వారికి మాతృభాషాజ్ఞాన మించుక యేర్పడె - లేఁతవాండ్రను జననీజనకుల కెడవు సేఁత లగ్గుగాదని యెఱింగి హిందూదేశమున కంపనైతిఁ - గట్టుపాట్లుగల విద్యాధికునియింట యాదృచ్ఛి

కమ్ముగా నంటిన ట్లంతేవాసిభవనమ్మున (హాస్టలు) బాలురకు విద్యావివేకంబు
లంటఁజాలవు - కాన నాబిడ్డల నాచెంతన యుంచితిఁ - గాని ౫

గీ. పెద్దకొడుకు కీడు ముదిరిన పిదప నన్ను, వదలి చదువంగ భారతావనికి నేగ
భాగినేయుఁడు నాపల్కు పాటిచేసి, నిలిచె నానేర్పువిద్యతో నెలమిఁ బొంది. ౬

క. అవిలంఘనీయ నియతి, వ్యవసాయముకతన లేఁతవయసునఁ గసటుం
దెవులునకుఁ జిక్కి యాతం, డవని న్దిగనాడి మమ్ము నలజడి ముంచెన్. ౭

క. ఇఁక మిగిలిననాబిడ్డలు, ముగురున్ బడికేగి పాఠములు నేర కలం
తిగఁ జదివిరి నా నడిపిన, జగడముతటి నిల్పు పాఠశాలల్ నియతిన్. ౮

గీ. తీఱుబడిలేమిః జదువున దిట్టతనముఁ, గూర్పలేనైతి నాకొడుకులకు నున్న
రుస్సురని వీరు నిట్టూర్పు లూర్చుచుండ్రు, పట్టభద్రులు తమకంటఁ బడినవేళ

వ. ఇప్పట్టునం దేను వారిదూఱున కించుక పాత్రింబ నైతి ననం దగుఁ-గాని కన్నవారి సన్నిధి నుంటం జేసియ వీరికి స్వాతంత్ర్యనిరతి యేర్పడ దని నాతలంపు-వెండి యుం దమయిచ్చ ననుసరించి వీరు కృత్రిమశిక్షాదాసులై యుండరేని యీనాఁటి సౌశీల్యము వీరికలవడునా-వీరిమనుగడ నాపూజాసేవకు నడ్డగాలుకాకుండునా- వీరియెడ నా కిపుడున్నంత నిశ్చింత లభించునా-కావున ౧౦

క. పట్టముల కేమి వీరికి,ముట్టినచదువెల్లఁ గనకముంబోనిద తద్
ఘట్టమ్ముఁ దలఁచుకొన్నపు,డిట్టల మగునట్టితనివి యేర్పడు నాకున్. ౧౧

గీ. ఇపుడు నాపెద్దకొమరునం దెట్టిచెట్ట,నడత కన్పించు నది శిక్షణమ్ములేని
మూర్తమును గాని నా మొట్టమొదటి బదిమి,కానవాలని మదికి నిత్యమ్ముతోఁచు.

వ. ఆ బదుకు మాంద్యమునకు నపరిపక్వజ్ఞానమునకు నెలవని యే నెంతు - నదియు నాజీవితమునం దుచ్చదశ యనియు నవ్వేల నాలో వచ్చినమార్పుల కెల్ల నా యపోహమ్ములు మూలము లనియు, నాదుర్దశ కవి తార్కాణ లనియు వాని నమ్మిక - తనయిచ్చ వచ్చిన ట్లూహింప నతనికిం జన వున్నది కదా! - వెండియు మన్మిత్రులు కొందఱు ౧౩

క. నీసుతుల ధర్మవాదులఁ,జేసినఁ గీడేమి తారసిలు; వీరి నిజే
చ్ఛాసరణిం జననీ విది,దోసము కాదెట్లటంచు దూఱిరి నన్నున్. ౧౪

గీ. ఎంత యరసిన సార మావంతలేని,మాటలుగఁ దోఁచె నివి నాదుమదికి; లాఁతి
చదువునేర్చెడిబిడ్డల చదురు చూడ,నాసుతుల నేర్పె గురిగింజవాసి మిగిలె. ౧౫

వ. అయినను నా యీవిద్యాప్రయోగమ్ములవలని లగ్గు నిశ్చయింప భావికాలంబె యోగ్యంబు - మానవాభ్యుదయంబును బరామర్శించువాఁడు గృహశిక్షకుం

పాఠశాలాశిక్షకు నుండువింగడంబును, జననీజనకుల జీవనపద్ధతులకు బిడ్డలమనుగడ తెన్నులకుం గలచుట్టఱికంబును గుర్తించుటకై యివ్విషయం బిటఁ దడవితి - నిదియునుం గాక సూనృత సేవానిరతుఁ డెంతవట్టు సత్యంబునారాధింపనేర్చుఁ, దన్నుఁ గొలుచువానివలన స్వాతంత్ర్య శక్తి యెంతబలి నపేక్షించు ననునంశముల నెఱిఁగించుటకు సైతమీయధ్యాయంబు నారంభించినాఁడ - వెండియు నానాఁడు

గీ. గ్రఱువతనమునకుఁ దిలోదకమ్ము లొసఁగి, లాఁతిభారతవిద్యార్థులకు దురాప
మైనచదువును బసివాండ్రి కలవరించి, తృప్తిపడి యుందునేని మదీయసుతులు.

గీ. భాషలో వాఙ్మయమ్ములోఁ బ్రౌఢిపడసి, యుండువారల కాని యాత్మోన్నతికిని
స్వైరజీవనమునకు నేఁడారటించు, కరణిఁ బాగులుదు రనుమాట కల్లమాట. ౧౮

గీ. త్రాసునం దొకమై స్వతంత్రతను నిల్పిఁ, వేయిపాండిత్యముల నొండుచాయ నిల్పి
తూఁచునప్పుడు వ్రేఁకన యేచి స్వేచ్ఛ, దెసక ములుసూపు నంట పెంపెసఁగు
మాట. ౧౯

వ. మున్ను నేను భారతదేశమునందు సాహాయ్యనిరాకరణోద్యమంబు నారంభించిన తొలినాళ్లలో స్వతంత్రతా నాశకమ్ములగు పాఠశాలలం గలాశాలలం ద్యజియింపుఁడనియుఁ జదువుకొఱకు బానిసీండ్రై యుంటకంటె స్వేచ్ఛకొఱకు నిరక్షరాస్యులై శిలావిదళనవృత్తిమై జీవించుట లగ్గనియు విద్యార్థులకుం గఱపితి - నాయుపదేశమ్ము విలువ నిప్పటికేని వారెఱింగియుందు రని తలంతు. ౨౦

* * *

౬ సేవాభావము

ఆ. న్యాయవాదివృత్తి నానాఁటికిం బ్రబ్బి, హెచ్చఁజేసె నాదువచ్చుబడిని
విత్త మెన్నిరెట్లు విరిసిన నది నాకుఁ, గాకపోయె హర్షకారణంబు. ౧

వ. అయ్యవసరంబున ౨

క. జీవనపథమున కింకను, బావనతం గూర్చి రోగబాధావశ దీ
నావలిని గాయికమ్ముగ, సేవింపఁగ నాదుమనసు చిందిలిపడియెన్. 3

గీ. అపుడ దుర్భరకుష్ఠరోగార్తుఁ డైన, కర్మకరుఁ డొక్కరుండు మాకడపఁ ద్రొక్కెఁ
బట్టెఁ డన్నముతో వానిఁ బంపలేక, నిలిపితిం గొన్నినాళ్ళు మానెలవునందు. ౪

క. ఏవపడ కతనిఁ జక్కని, యోవరిలో నిడితిఁ బూయ మురలెడిపుండ్లన్
బూవులవలెఁ గడిగితి సం,సేవించితిఁ గట్లుకట్టి చివికినరోగిన్. ౫

వ. కాని తితిక్షయును సంకల్పబలంబును గొఱఁతవడుటం జేసి యీ తెవులుగొంటు
నకుఁ బెక్కునా ళ్ళాడిగంబు సేయం జాలక ముచ్చిలికకూలివాండ్రకొఱకు
దొరతనమ్మువారు నెలకొల్పిన వైద్యశాలయందు వీనిం జేర్చితి - నైనను
శుశ్రూషావాంఛ నన్ను విడువమిం జేసి యొక చికిత్సానిలయమున స్వచ్ఛంద
సేవకుఁడనై యనుదినం బామయపీడితుల కూడెమ్మ్ర సేఁతకుం గొంతకాలము
వెచ్చించితి - నియ్యనుభూతి బోయరుయుద్ధమున క్షతగాత్రులైన సైనికుల
సేవించుటకును, బిడ్డలఁ బెంచుటకును, బెండ్లమునకు మంతరసానినై పురుడు
వోయుటకును నా కెంతయు నుపకరించెఁ - బసిబిడ్డల నిరుపద్రవంబుగాఁ బెంచు
టకు జననీజనకు లించుకేని శిశుపోషణవిధి నెఱింగియుంట లెస్స - యిందు నా
కబ్బినయెఱుక తద్దయు మేలుచేసె - నది లేనిచో నా పిల్లల కీనాఁటియారోగ్యము
లభించుననుట కల్ల - మఱియు ౬

మం. బుడుతలకై దేండ్లు పూర్తియగాదనుక, నబ్బెడివిద్య యావంతలే దనుచు
నజ్ఞానమునకు దాస్యముసల్పువారు, తలపోయుచుండ్రు కొందఱు తల్లిదండ్రు
లర్భకుల్ ప్రథమ పంచాబ్దంబులందు, గడియించు తెల్వియ కడుమేలి తెల్వి
కందులకుం దల్లికడుపునఁ బడ్డ, యపుడ విద్యారంభ మది మొదల్కొనెడి. ౭

ఆ. కడుపునిల్చునట్టి కాలానఁ దల్లికిఁ, దండ్రి కెట్టియెట్టి తలఁపు లుండు
నవియ పాప కంటు నాపన్నసత్త్వ ల, క్షణములెల్లఁ గమిచి కల్గు శిశువు. ౮

గీ. నేలపైఁ బడ్డపదపడి నిసుఁగు పితల, ననుకరింప నజస్రంబు నంగవించు
నవలఁ గతిపయవర్షంబు లరుగుదనుకఁ, గోర్కె సేయును దనపెంపుకొఱకు వారి. ౯

గీ. ఆలుమగ లీరహస్యంబు నరయువారు, ప్రజకొఱక కాక లాలసాభర మడంప
వలతురా గార్హపత్యజీవనము పరమ. పావనము నిఖిలాశ్రమశ్రీవనమ్మ. ౧౦

గీ. నిద్రవలె నన్నముంబలె నిధువనంబు, సైత మక్కఱగల యొకచేఁత యంచు
నేతఁ డూహించు నాతఁ డహీనమౌఢ్య, మూర్తియనిపల్కెరింతు మోమోటవిడిచి.

వ. జగమ్మున కాధార ముత్పత్తి యనియు, విశ్వంబు భగవత్ క్రీడారంగము తన్మ
హీయస్త్వచ్ఛాయయు ననియు నాలుమగలకూటమి సంతానసిద్ధికొఱక యనియుం
దెలిసికొన్న పురుషుండు పంచకరపాట్లు వడియేని తనవలపుపేర్మి నోర్చి నిజప్రజా
శారీరక మానసి కాధ్యాత్మి కాభ్యుదయసంధానమ్మున కర్హంబగు తెలివితేటలు
గడించి రాణించుఁ గావుత. ౧౨

* * *

ఌ బ్రహ్మచర్యము ౧

గీ. బ్రహ్మచర్యవ్రతంబు మత్పాలితంబు, నిందు వివరింతు నుద్వాహ మెపుడు నడిచె నపుడ యేకపత్నీనియ మానురక్తి, కలిగి నాహృదయమ్మలోఁ గాఁపురించె. ౧

వ. అయ్యది మదీయసూనృతభాషా నియమమ్మునం దొకపాలై వెలసె - నింటిపట్టు నందును బ్రహ్మచర్యదీక్ష వలయుట నా కాఫ్రికాయం దెఱుకకు వచ్చె - నేత దావశ్యకంబు నాబుద్ధికిం దగులుటకు విద్వత్కవీంద్రుఁడు రాజచంద్రుఁడు నిదానంబు నాఁదగు - నొక్కమరి నే మయ్యాయిసుద్దులన్నుఱిచి మాటలాడుకొను పట్ల నే నతనిం గని ౨

మం. వింటివే యింగ్లాండువిషయమ్మునందు, మంత్రిమాణిక్యమై మంతున కెక్కు గ్లాడ్స్టనునెడ వానికాంత వెలార్చు, నెనరు మేల్చంతివో నెలఁతల కెల్ల నాయమ్మ తన కెంతయైశ్వర్య మున్న, విఙ్గ్లీఁగక మూఁడువేళలం బతికి వలయు నాహారంబు వండి వడ్డించు, శాసననిర్మాయిసభలు తీండ్రించి నైకవారమ్ములు నడుచుకాలానఁ, బతి కూపిరాడనిపను లుండువేళ నతఁ డెంతడయ్యెనో యలయునో యనుచు, నాథునితోడ లండనువచ్చి నిలిచి యాత్మేశునకు నించునన్నపానములు, తానయి సమకూర్చి తడయ కందించు నగ్గింపవలదె యియ్యబలప్రేమంబు, కొండాడఁదగదె యీకొమ్మనేమంబు మన్నింపఁజనదె యీమగువజీవనము. ౩

వ. అనుటయు నమ్మహామహుండు న న్నిట్లనియె - సోదరా! గ్లాడ్స్టనుపెండ్లము తనమగనికిం గావించినయూడిగంబు కొనియాడఁదగిన దంటి - వావెలంది వాని చెల్లెలనియొండె నమ్మికగల లెంకయనియొండెఁ దలంచి వారిద్దఱుం దాదృశానురాగంబుతోడన యతని కన్నపానీయములు సంతరించియిచ్చిరని యూహింపు - మపు డాలియు ననుజాసేవకులయు నుపచారములం దెయ్యది ప్రశంస్య మందు - విట్టిస్వసలు భృత్యులు మనకు నెందఱులేరు? - నారీలోకమ్మునం గాక మగవాండ్రయం దీహార్దంబు బాహిరపోవునయేని నీకపు డేతాదృశ హర్ష విస్మయంబు లొదవునా? - యించుక సమీక్షసేయు - మని నంతన ౪

గీ. ఆలితోఁ గాఁపురముసేయు నమ్మనీషి, యట్లుపల్కుట దుస్సహంబాయె నాకు నైనఁ గవిరాజువాక్కు సూదంటురాతి, రీతి నన్నపుడు బలాత్కరించిలాగె, ౫

మం. పడఁతి వెలారించు పతిభక్తికంటె, బంటుచూపెడు సామిభక్తి మేల్గాదె
యాలుమగలకు మిథోనురాగంబు, మూరిఁబోవుట యబ్రమున హేతువెట్టు ?
లెకిమీఁదు కొలువుకాఁ డితరేతరాను, రక్తిమై నుంటయే ప్రస్తుత్యవార్త
యని బయల్ మెఱసిన యతనిభావములు, సొరిది నన్ దమకు దాసుని జేసికొనియె.

వ. అపుడు నామనమ్మున ౭

ఆ. ఆలితోడ నెట్టియంటిస నుంచుకో, వలయు వలపుతీండ్రి వాపుకొఱకు
నింతి యొదవఁజేఁత యేకపత్నీవ్రతి, లక్షణంబె యను తలంపు లడరె. ౮

క. లాలస నన్నెన్నాళులు, పాలించునో యస్మదేకపత్నీవ్రత మ
న్నాళులు ఘృతకోశాతకి, లీలన్ దృణమాత్రి విలువలేనిద కాదో. ౯

గీ. భూరిలజ్జాపరీత కస్తూరిబాయి, నన్ను వలపించుటెఱుఁగని నారి యగుట
నపుడు నాపూను బ్రహ్మచర్యవ్రతంబు, సుకరమై సాగు నన్ననమ్మిక జనించె. ౧౦

గీ. మనసు పేదర్కి నాపోవుమార్గమునకుఁ, గంపఁగొట్టె నెంతెంతజాగర్యతోడ
నడిపినను బండి గోతిలోఁబడియె రెండు, తడవ; లైనను జతనంబు విడువనైతి. ౧౧

వ. నాయత్నమునకుంగల మూలకారణ ముదాత్త మనంజాల - సంతానప్రవాహ
మ్మున కానకట్టకట్టుటక యే నీ వైషయికసుఖ పరాఙ్ముఖత్వంబు వలచితి - సంతు
నాఁపుటకుం గల బాహ్యసాధన సంపత్తిని గుఱిచి యలఁతిగనో వలఁతిగనో
యింగ్లాండునం దున్నతఱి నెఱింగితిఁ - గొన్నినాళ్ళాలిన్సను తెల్పిన నిరోధక
పద్ధతు లవలంబనీయము లని నమ్మితిఁ - గాని పదంపడి హిల్సు బోధించిన నిగ్రహ
మార్గంబ సముచితంబని శతధా విశ్వసించి యందుఁ గృతార్థత వడచుటకు లెక్క
లేనన్ని యిక్కట్లు కుడిచితి - నేతదుద్యమంబు నారంభించినవెనక ౧౨

క. పడఁతుక సెజ్జకుఁ దద్దయు, నెడవుగ నాశయ్య నునిచి యెంతేని బడ
ల్పడినప్పుడ కూర్కుటకుం, గడఁగితి సంయమరిరక్ష కడలుకొనంగన్. ౧౩

క. ఏ నెంత బిట్టుబిగిసినఁ, బూనిక యపుడపుడు రిత్తపోయిన దకటా!
యైన నపజయపరంపర, లే నాకిడెఁ దుదకు నెదురులేని జయంబున్. ౧౪

వ. నా బ్రహ్మచర్యదీక్షాస్వీకృతికిం గడపటినిర్ణయ మేకాన్నవింశతిశతషష్ఠ (౧౯౦౬) శరత్తునం గాని సాధ్యము కాదయ్యె - నాఁటి కేను సత్యాగ్రహోద్యమంబున కంకురార్పణముసైతము చేయమియ కాక స్వప్నమందేని దానిపట్టువు నూహింప నైతి - బోయరుకయ్యంబు ముగిసినపదంపడి నేటాలురాష్ట్రంబున 'జులూ' తిరుగఁ బాటు రేఁగుడు నం దేను దొరతనమ్ము వారికిఁ దోడ్పడ నెంచి రణవ్రణితులకుం బరిచర్యసేఁత కొక్కదళంబు నడిపితిఁ - గత్తిమీఁదిసాము గావించు నకాలం

బున దేశారాధనలుబ్ధు లగువారు విత్తసంతాన వాంఛావల్లులం దెగఁగోసి తార్తి
యాకంబగు నాశ్రమంబును జేపట్టుట యనివార్యమని తలంచితి-నీతిరుగఁబాటు
నం దేను శ్రమించినకాల మాఱువారములు - మైన నిదియ నామనుగడయం
దెన్నఁదగినఘట్ట మాయె- నీనాఁడు శపథంపువిలువం దొల్లిటికంటె లెస్సయెఱింగితి-
నొట్టు స్వాతంత్ర్యద్వారమును మూయదు సరిగదా దానిం దెఱచుననియు
నే గ్రహించితి-భగవ దనుగ్రహముపట్లను నాకట్లను నాకు నిశ్చయాత్మకబుద్ధి
లేమిం జేసి యే నిందనుక విజయంబు నడయ నేర నైతి-నీలోపంబునన మన్మనంబు
సంశయజలధిం బడి యిటు నటుం గొట్టుకొనుచుండె - శపనమ్ము చేయ నొల్లని
మానిసి ప్రలోభముదెస కీడ్వంబడినవాఁ డనియుఁ బ్రతినచేఁ దన్నుఁ దా నరి
కట్టుకొంట విశృంఖలవిహారముం బాసి యేకపత్నీవ్రతము ననుసరించుటం బోని
దనియు నా కెఱుకవడియెఁ- "ప్రయత్నము నెడ నాకునమ్మిక కలదు - కాని నన్ను
నే నొట్టుచేఁ గట్టివై చికొనఁ గోర"-నన్న తలంపు మానసికదౌర్బల్యచిహ్న - మిందు
విసర్జనీయం బగువస్తువుపై నిగూఢ మైన యొకవాంఛ కల దనుట సముచితము-
కానినాఁడు చరమనిర్ణయము గావించుకొనుట క డ్డేమి యుండు - నరగము
కాటువేయు నని యే నెఱింగితినేని దానిబారివలనం దప్పుకొంట కొట్టిడుకొందు -
గాని వట్టిజతనంబ కావింపఁ- గేవలప్రయత్న మాచరించుట నాఁ బాము నన్నుఁ
దప్పక దొరించు నన్నసత్యము నాకుఁ దెలియ దనం జనుఁ - బ్రయత్నమాత్ర
మునన యేను సంతృప్తివడి కూర్చుంట యన ముఖ్యాకర్తవ్యపు టావశ్యకము
నాకు సుస్పష్టము కాలే దని వచింపవలయు - "మున్ముందు నాతలంపులు మాఱ
కుండునా? యిట్టిచో శపథముం బూని న న్నెట్లు బంధించుకొందు?" ననుశంక
మనకు సర్వదా వొడమి కలఁతం గూర్చు-"నీవిషయము విడువం దగినది" యన్న
స్పష్టదృష్టి లేమిని సైత మాశంక తేటపఱుచుఁ - గాన "వైరాగ్యము లేని పరి
త్యాగ మస్థిర" మని నిష్కులానందుఁ డనియె - నెచట విషయవాంఛ నశించు
నచటఁ బరిత్యాగరూపకశపథము సహజము ననివార్యము నగుఫలం బని
వాక్రుత్తు. ౧౨

***

౮ బ్రహ్మచర్యము ౨

౧. అతివ కానాఁడు బ్రహ్మచర్యమ్ముఁ దాల్చు, గడియవఱకును దానియాగడ వచింప
నడిగినంతన కాదాడ కవ్వోలంది, యాఁక పెట్టక నాదీక్ష ననుమతించె. ౧

క. ఈ నిగ్రహవ్రతమ్మును, బూనుతఱిన్ మిగుల బాధపొందితిఁ గామా
ధీనమనసునికి సులభం, బౌనె హృషీకపరితాప మార్పుట యంచున్. ౨

గీ. ఆలిమొడనేని వికృతికిం బాలుగాక, యోఁగుమగఁ డుండునా యటం చపుడు తోఁచె
నైన భగవానుఁ డీపవిత్రాశయమ్ము, ననుపఁడా యని దూఁకితి మంటలోన. ౩

వ. వింశతివర్షంబులు కడచన్నవెన్క నీనాఁడు నా బ్రహ్మచర్య విధింగూర్చి యేకతం బాడ నీడులేని యచ్చెరుపాటును నవధిలేని హర్షముం బొడమెడి - నింద్రియ నియంత్రణాదీక్ష నే నెన్నఁడో స్వీకరించితిఁ - గాని యిందు నేఁడు నాకుంగల స్వాతంత్ర్య సమ్మదంబు లా మొదటికాలంబునఁ గానరా-వేలయన నపుడు నన్ను సంసారవాసనలు విడువ వయ్యె - నేవేళ ధర్మభ్రంశము వాటిల్లునో యన్నభీతి నాకు మిక్కుటంబుగా నుండెఁ - గాని నేఁడు నన్ను వాసనలు తఱియంజాలవు - వెండియు నేను బ్రహ్మచర్యవ్రతంబు వలచినవెన్క నొక్కనెల నిండియు నిండక మున్న తలఁపనితలంపుగా శాంతిసమరంబునకు హేరంబపూజ జరిగె - నీవ్రతంబు న న్నాపత్ప్రతిష్టంభమున కాయిత్తపఱచి యుండనోపు - మఱియు ౪

గీ. బ్రహ్మచర్యంబు నిర్దుష్టభంగి నెతఁడు, నడుపు నతఁ డాత్మసందర్శనం బొనర్పఁ
దనువునకు బుద్ధికాత్మకున్ దృఢిమ మొసఁగి, నిత్యమునుగాచు నింద్రియనిగ్రహంబు.

గీ. దమవిధానమ్ము దారుణతపమునట్టు, లిపుడు నాబుద్ధికిం దోఁప దిది యఖండ
రసమయం బైన యుత్తమవ్రత మటంచు, మాటిమాటికిఁ జాటు మన్మానసంబు.

క. వేయేల దీనిమహిమము, నాయుద్యమకోటి నెల్ల నడుపఁ దదీయ
శ్రీ యొఱపు నన్ను ముగ్ధునిఁ, జేయుచు నానాఁడు పెంపుచెందుచు నుండున్. ౭

క. ఏ నిట్లు బ్రహ్మచర్య వి, ధానంబునఁ జేసి యెంత తనిసనుచున్నన్
దీనిపెనువెట్టయున్ నను, గ్లానివశుం జేయుచుండుఁ గడుబెట్టిదమై. ౮

క. ఔరౌర! నాకు నేఁబది, యాఱేఁడులవయసు చెల్లె నైనఁ దదీయ
క్రూరతఁ జూచెద శస్త్రీ, ధారావ్రత మిది యటంచుఁ దలఁచెద నెపుడున్. ౯

క. ఏపురుషుండు రసజ్ఞా, చాపల్యము నడఁచు బ్రహ్మచర్యవిధానం
బాపురుషున కతిసులభం, బీపల్కుట కనుభవంబ హేతు వటందున్. ౧౦

వ. కాన నాతిండి శాకాహార మైనంతమాత్రన యేను దనివిసెందక యింద్రియనిరోధమ్మున కది తోడ్పడునట్లు పరికింపఁజాగితి - మితమై తీక్ష్ణరహితమై యభిఘార దూరమై సాధ్య మగునంతదనుక నపక్వమైన బోనంబు మేలైన దని యే నను భూతిచే నెఱింగితి - నంగీకృత బ్రహ్మచర్యున కడవిం బండినపండులు సముచితాహారం బని పంచవత్సరంబులు శోధించి శోధించి నిర్ణయించితిఁ - గేవల ఫలా

హారంబుతో నున్ననాఁ డెట్టిసుఖము నెట్టిశాంతి ననుభవించితిఁ దాదృక్సుఖశాంతులు లాఁతితిండిఁ దినునాఁడు నా కందవయ్యె - బ్రహ్మచర్యవ్రత పరిపాలనంబు ఫలంబులు మెసవునాఁడు చుల్కనయై పయఃపానం బొనర్చుతఱి దుశ్శకమాయె- బ్రహ్మచారికి దుగ్ధంబు కీడుసల్పు ననుట కే నావంతయేని జంక - నిట్లనుటంజేసి బ్రహ్మచర్యవ్రతికి క్షీరంబు వర్జ్యం బని తలంపఁ జన - దిం దింకను బరిశోధనమ్ము వలసియున్నది - సన్ననరములఁ బెంచుటలోఁ జక్కఁగా నణఁగుటలోఁ బాలకే మొదటితాంబూల మీఁదగు - పీన నించుక పైత్యదోష మున్నను నివి నిషేవ్యంబుల కాని నిషేధార్హంబు లననొల్ల - వెండియు ౧౧

క. నాగాయుత శతసత్త్వము, నాఁగం దగు నింద్రియాళి; నానాదిశలం
దేగతి బళకర ముంచిన, నాఁగక తనయిచ్ఛవచ్చిన ట్లది డుయ్యున్. ౧౨

మం. కడఁగి పేగుల నెండఁగట్టిననాఁడు, చెప్పినపని నెల్లఁ జేయు నింద్రియము
నిష్ఠతోఁ గావించు నిరశనవ్రతము, కామక తా హృషీకంబుల నడఁచు
నియ్యుపాసముహద్దు లెప్పుడు ముగియుఁ, గోరినభోజ్యము లుక్కడుచు నెప్పటికి
ననుచు నువ్విళులూరునతఁ డాత్మలోన, సకలభోగంబులఁ జవిచూచునతఁడు
వాటించు బాహ్యోపవాసమ్ముకతన, దక్కునా ఫలము రిత్తకురిత్త గాక
యింద్రియమ్ములమీఁద నెత్తిననాఁడు, మనము తోడ్పడకున్న మనము గెల్చెదమె
విషయావళికి మది విత్తుగా నుంట, నది విషయానంద మాసింపనపుడ
యనశనవ్రతమున కబ్బు సార్థక్య, ముపవసించినమాత్ర నొదవునా దమన
మందురు కొంద ఱయ్యది నిక్కమైన, నిల్లి నొల్లనివాని కింద్రియజయము
నిండుగా నబ్బుట నిద్దురలోని, పలు కౌట నెవ్వాఁడు బ్రహ్మచర్యంబు
వలచు వానికిఁ బస్తు వారక వలయు. ౧౩

క. నడవడిని సంస్కరింపక, కుడుపున సవరింత చేసికొనకయ దమమున్
బడయఁ దలపోఁత బెడిదపు, వడకారున మంచుమునురు వలచుట గాదే. ౧౪

ఆ. స్వైరిబ్రదుకునకును సంయమిబ్రదిమికి, భోగిమార్గమునకుఁ జాగిబాట
కేమిపోల్కకుదురు నిది దక్షిణం బది, యుత్తరంబు సూచుచుండు నెపుడు. ౧౫

ఆ. బ్రహ్మచారిచూపు పరమేశ్వరుని జూచు, విష్ణుకీర్తనమ్ము వినును జెవులు
భోగిదృష్టి లాస్యమును గాంచు జావళి, పాటరవళి కాత్రపడును శ్రుతులు. ౧౬

క. అతఁడు కనుమూఁత నొల్లక, నుతిసేయును రాము నితఁడునుం గూర్కపయిన్
మతివిడి నర్తనశాలా, స్థితుఁడై రోమాంచములకుఁ జేపడి సొగయున్. ౧౭

ఆ. అతఁడు నిజశరీర మనుతీర్థమును గాచు, కొఱక యింతమెదుకుఁ గొఱుకుఁ గాని
యితఁడు చవులు వలచి యెల్లగడ్డిని దిని, కడుపుఁ గసటుగుడితిగాఁబుఁ జేయు. ౧౮

గీ. అంత యింతని విడుపునకవధిలేని, యట్లనిగ్రహధర్మ మహత్త్వమునకుఁ
బరిమితియు లేదతాదృశబ్రహ్మచర్య, మలఁతిజతనమ్ములకు వశ్యమగుట కల్ల. ౧౯

క. చేతస్సు పవనసమ్మిత, మేతన్నిగ్రహ మసాధ్యమే యగు నైనన్
బ్రీతి నెవం డదిరామని, కేతన మొనరించు నతనికిం బాలుపడున్. ౨౦

క. మనఉన్నతి నర్థించిన, మునుముం దెన్నెనివెతలు ముడివడు నైనన్
వెనుదీయుట మగపాడియె, ఘనశ్రమము వలదె మేలికర్జంబునకున్. ౨౧

వ. ఆఫ్రికాయందున్నతఱి నింద్రియదమనంబు సాత్వికాహార సేవనంబునం జేసియ వసపోవు నని విశ్వసించితిఁ - గాని మాతృభూమి కేతెంచిన వెన్క నది కేవల ప్రయత్నమ్ములకుఁ బాల్పడ దనియు రామభజనంబును రామకరుణయు దానికిఁ జరమసాధనంబు లనియు ననుభూతిచే నెఱింగితి - నిప్పట్టునం గృష్ణభగవానుఁ డుపదేశించిన యీ పద్య మవశ్యపఠనీయం బని వాక్రుత్తు. ౨౨

ఆ. కడుపు మాడ్చుకొన్న కతమున విషయంబు, లడఁగుఁ గాని యుడుఁగునా రసంబు
దహరవీథి నెపుడు తత్త్వంబు రాజిల్లు, నపుడ రసముసైత మపసరిల్లు. ౨౩

* * *

౯ మితవ్యయము

క. అందమ్ము లొలుకు వస్తువు, లం దెచ్చితి నిల్లు పెల్లలంకృతిసేయన్
డెందమ్ము చివురుపెట్టెడు, చందమ్మున ననుభవింపఁ జాగితి సుఖముల్. ౧

క. భోగమ్ములపై నొదవిన, రాగము మఱఁ బుట్టి పుబ్బరా నడఁగారన్
జాగించితి సంసారము, లోఁ గలవెచ్చమ్ము కొంత లుప్తముసేయన్. ౨

క. మడివాలున కిడురొక్కము, కడు హెచ్చుట నతఁడు వలయు కాలమ్మునకున్
మడుఁగులు దేమిని జేయం, గడఁగితిఁ జాకిరము దానిఁ గఱపితి సతికిన్. ౩

గీ. చాకిపనిఁ దెల్పు పొత్తముల్ చదివి కోక, లుదుకనేర్చితి నైర్మల్యసదనములుగ
నెంతవ్రేఁగైన నప్పని వింతయగుట, మదికిఁ బొలివోనివేడుకం గదియఁజేసె. ౪

క. తొలుతన్ నాసవరించిన, గళపట్టముఁ జూచి మిత్రగణ మది నవ్వెన్
వలసిన యోరిమిపేరిమి, కలమానిసి నొట దానఁ గలఁగక యుంటిన్. ౫

ఆ. ఇచటఁ జాకి లేఁడె యీపీడ యే లని, మేలమాడినట్టి మిత్రతతికిఁ
దనివిఁ గూర్పదయ్యెఁ దనపని తాఁ జేత, మంచి దనుచు నావచించుపల్కు. ౬

క. ఎవ రెంతవిసాళించినఁ, దవినకలితనమ్ముఁ చాకితనమునఁ గంటిన్
భువనైకపూజ్యుఁడై వీ, న్నివిలినగోకులుఁడు నన్ను మెచ్చెను దీనన్. ౭

వ. దేశారాధకవతంస మగు నగ్గోపాలకృష్ణు నొక్కయెడ మహాదేవగోవిందరానడే బహూకరించి యొసంగిన రమణీయరాంకవం బొండు కలదు-గోకులుఁ డాసేలును ప్రాణాధికమ్ముగా గారవించుచుఁ బరిధానసమయంబులందు ధరియించు-నగ్గఱువ జొహాన్నుబర్గునం దనకు జరిగినవిందునం దుపన్యసించువేళ నాసాలుం గప్పుకొన ముచ్చటపడి యది ముడుగఁబాఱి యుంట నసంతృప్తి సెందుచుండ నేను ౮

క. ఆనెత్తి నెఱింగి సాలువు, నీనెఱి నేఁ దొలఁతు రజకవృత్తిం గల నా
దౌనెఱి పరికింపవె కరు, ణానిధి! యని కృష్ణు వేఁడినన్ జిఱునవ్వుల్. ౯

క. వెలయించుచు నతఁ డిట్లనె, బళారె! నీన్యాయవాదపాండితి నమ్మం
గలఁ గాని చాకితనమునఁ, గలకందువ నెట్లు నచ్చఁగా నేర్తు నయా! ౧౦

క. ఇది రానడేప్రసాదం, బిది పూజ్యం బిది యమూల్య మిది కఱ్ఱులకుం
గుదు రగునో యే మగునో, మది శంకాతంకములకు మందిర మయ్యెన్. ౧౧

గీ. అనుటయు న్మరలమెల్లఁగా నతనిఁ దేర్చి, పట్టుసాలువు నపుడప్డ బాగుపఱిచి
మేలిమడివా లటంచు నమ్మేటి యొసఁగు, బిరుదువడసితి సంతోషభరముతోడ. ౧౨

ఆ. చాకివానిబాధ పోకార్చుకొన్నట్లు, వలసె మంగిపీడ వాప్పుకొంట
నీ కెవండు గొఱుగు నిలువకపొమ్మంచు, నన్నుఁ గసరె నొక్కనాపితుండు. ౧౩

వ. ప్రిటోరియాలోఁ దటస్థించిన యియ్యవహేళనం బోర్వ నైతిఁ గామింజేసి వైళంబపణ్య వీధికింజని కర్తరి విలిచి శిరోరుహంబుల నెట్లెట్లో కత్రించుకొంటి-నెగుడుదిగుడుగా నున్న నాతలంజూచి నాఁడు న్యాయవాదులు కడుప్పుబ్బ నవ్వుటయ కాక ౧౪

మం. నెయ్యురీ! యిది యేమి నీనెత్తిమీఁద, నెలుకలు చెరలాడు నే మంచుఁ బలుక
గాదుకా దీనేలఁ గలతెల్లముండి, యస్మచ్ఛిరంబు నెట్లంటుకో నొప్పు
నతఁ డియ్యకొనకున్న నాఁగునా వపన, మేన కత్తిరించితి నెట్టెటో నెఱులు
సొగసున్న లేకున్న సొంతము గానఁ, గడు నించు నాకు నీకత్తిరిం పనితి. ౧౫

గీ. వారి కీపల్కు విస్మయకారణంబు, కాద నిక్కంబు నొరసిన క్షౌరకారి
నడతలో దోస మున్నదా నల్లవాని, బుఱ్ఱ గొఱిగినచో వీనిపాట్ల మాడు. ౧౬

గీ. ఎవరినో యాడిపోసికో నేల మనకు, లేదె యీ తెగు ల్మాలకు మాదిగకును
వపనవిధిఁ దీర్పు మంగలివానిపట్ల, మనము సైరణ వెలలింతుమా రవంత. ౧౭

గీ. తరతరమ్ములనుండియు వెఱపులేక, భారతీయు లొనర్చు నీఘోరచరిత
మిచ్చినఫలంబుగా నట్టియొచ్చెములకుఁ, జిక్కితి నెటాలుగడ్డలోఁ బెక్కుమార్లు.

* * *

౧౦. బోయరు యుద్ధము

వ. అష్టాదశశత సప్తనవత (౧౮౯౭) వత్సరముం దాటి నవనవతితమ (౯౯) హాయ
నంబుదనుక నామస్తకయందలి యన్యతరానుభూతుల నటు లుంచి బోయరుకయ్యా
మున్నుఱిచి వక్కాణింతు - నాఫ్రికాదక్షిణభాగమ్మునం దడవులంబట్టి కాఁపురించు
హాటెంటాటులును రాజ్యలోభంబునం జేసి సప్తదశశతాబ్దిమొదట నాగడ్డఁ
ద్రొక్కిన డచ్చివారును బరస్పరబాంధవములతో బిగిసిరి - వీరిసంతతివార బోయ
రులు నాఁ దగుదురు - డచ్చివారి శౌర్యసంపత్తు లడఁగారినంతన యష్టాదశ
శతాబ్ది కొట్టకొసనాళ్ళలో నాఫ్రికాయందలి వారివలసమాగాను లాంగ్లేయు
లాక్రమించి మెలమెల్ల నెల్లసీమల నెలిచి స్వతంత్రులైరి - వారియ్యధికారంబు
వడయుపాంకె బోయరులు కాఫరులు జూలూలు మున్నగు తద్దేశీయుల నయ్యా
యుపాయంబుల నదిమివైచిరి - కాని ౧

క. మగఁటిమిగల బోయరు తెగ, పగపట్టిన కోడెత్రాఁచుఁబాము విధానన్
దగునెడరు వేచి నేఁటికి, దెగించి యొఱకత్తి దూసి తీండ్రిం బయ్యెన్. ౨

క. ఇరువాగుల రణభేరులు, మొరసెఁ గడున్ వీరగంధములు గుబులుకొనెన్
మెఱసెఁ గరాచురకత్తులు, కురిసె దునేదారికంటికొలుకుల నిప్పుల్. ౩

వ. అపు డాంగ్లేయప్రభుత్వమువారియెడ నాకుఁ గలనమ్మిక యేత దాయోధనంబున
యథాశక్తి వారికి సాయంపడు మని నన్నుఁ బ్రేరించె - మేము మీయేలు
బడిలోనివార మనునర్థ్వాతం జూపి వలయు చనవులకొఱకు మన మాదొరతనమ్ము
వారి నిలువవైచుటకుం బూనిననాఁ డాయర్థ్వాతం జేసియ వారి కాపత్కాలమునం
దోడ్పడుట మనకర్తవ్య మని యేను భావించితి - నాఁడు మనసకలాభ్యుదయమ్ము
లాంగ్లేయులచేతన దేయమ్ము లని తలంచువాఁడఁ - గాన ౪

గీ. కన్ను చెడి కేలు కృత్తమై కాలు తునిసి, నాల్క తడియాఱి ఘోరరణమ్మునందు
దిక్కులేక విలాపించు దీనయోద్ధ, కూడిగముసేయఁ గూర్చితి నొక్కదండు. ౫

ఆ. నాఁడు తెల్లవారు నల్లవాఁ డన వట్టె, పంద యిమ్ముదప్పునందు నిలువఁ
డతఁడు శేయుఁ బవలు స్వార్థంబ వాంఛించు, రిత్తమనిసి యంచు హృదిఁ దలంత్రు.

క. కావున మా సమకట్టిన, సేవావిధి నెఱిఁగి చులుకఁజేసిరి చనువాఁ
డో వెఙ్ఞు బూ తొకండ మ, జా! విజయం బగుత మంచు నలరించె మమున్. ౭

క. అది గాక తఁడు దయామాసం, పద పొంపిరివోవ మాకుఁ బ్రథమచికిత్సా
విధి నేర్పి దానికిం దగు, చదు రేర్పడ నంచు నొసఁగెఁ జాతురి లేఖన్. ౮

వ. అంత సేవాకౌతుకంబు వేగిరపెట్ట ౯

క. మా కావించెడికొలువున, కీకొం డని వేఁడుకొంటి మేల్బడి వారిన్
మీ కోర్కి మాన్య మైనను, రాకుం డని కిప్పు డంచు వ్రాసిరి వారల్. ౧౦

గీ. అంతలో సమరమ్ము తీరకటవికట, మయ్యె శాత్రవావష్టంభ మంగబలము
శూరతయు నాఁడునాఁటికి మూఁడిఁబోయి, దొరతనమువారి తాల్మిపాదును గదల్చె.

గీ. దిక్కుతోఁపక మనవారు దేశమెల్లఁ, దిరిగి పలుపాట్లు పడిరి పోటరులఁ గూర్ప
నపుడు రారండు తోడ్పడుం డనుచు మాకుఁ, దంతినం బెనమాత్యసత్తముఁడు నెమ్మి.

వ. మా దండునందు మున్నూర్వు రపావృతులు నెనమనూర్వుఱు కర్మకరులుం గలరు- వీ రెల్లరు భారతీయుల - భిషగగ్రణి యగు బూతు కొండవలె మా కండగా నిలిచె - మేము లోహితస్వస్తికచిహ్నములం దాల్చి పాలికలని కేవల మాయూడిగమ్ము సాగించుచు నిక్కచ్చి లేకున్నను సమరాంగణమునకు సైత మొక్కమా అరిగి లఘునాళికా బృహన్నాళికలు వర్షించు నగ్నిగోలమ్ములనడుమ నీమావిధిం బాటించితి - మియ్యవసరంబున దినమునకు రెండు మూఁడామడలమేర పయనం బొనర్చి శ్రమించి రణక్షతుల మోసి తెచ్చి శుశ్రూషించువారము-దళవాయి వుడ్ గేటుం బోని నెఱజోదుల నెత్తికొనివచ్చి సేవించునదృష్ట మిప్పట్టునన్నాకొదవెఁ- గాని సర్వసేనాని రణంబు నాఁపుటంజేసి సార్థమాసమ్ము పదపడి మాకూటువకు విడుమర యొదవె - నియ్యల్పకాలమునం దేముగావించినయలంతి చాకిరి కెంతేని పొగడ్త లభించి తన్మూలమున భారతీయులగౌరవం బతిశయించె - మఱియు ౧౩

ఆ. మా యొనర్చినట్టి యీ యూడిగముఁ జేసి, భారతీయులందు బలిసెఁ జెలిమి
కూలివాండ్రలోనఁ గూరె వివేకంబు, తొడరె నాకు వారితోడి జడ్డు. ౧౪

ఆ. ఇతఁడు దాక్షిణాత్యుఁ డతఁ డౌత్తరాహుఁడు, వీఁడు క్రైస్తవుండు వాఁడు మలక
యతఁడు పారసీకుఁ డితఁడు హిందు వటన్న, వింగడంబు కానిపింప దపుడు. ౧౫

క. ఎల్లరకు భారతీయుల, తల్లడ మిఁక దొలఁగు నన్నతలఁపు జనించెన్
దెల్లదొరల చేతలఁగో, నుల్లమ్ములఁ బలుకులందు నొదవెను మార్పుల్. ౧౬

గీ. తెల్లజోదులు కొనియాట వెల్లివిరియఁ, జాటిరి కృతజ్ఞత న్మేము సల్పుసేవ
కడరె నొండొరులకుమధురాతిమధుర, మిత్రభావంబు కొలఁదుల మీఱిమీఱి. ౧౭

క. ఆపద లతివేలమ్ముగఁ, బ్రాపించినవేళ మనుజభావ ముదారం
బై పొదలు నన్నసూక్తి ని, రూపించెద నొక్కకథ నెఱుంగంజేతన్. ౧౮

క. రాబర్ట్సు నదొర కుమారుఁడు, తా బవరమునందుఁ గూలఁ దత్కారణంబున్
మాభుజముల నిడికొని చను, చో బగ్గున మండి యెండ శూరతఁ జూపెన్. ౧౯

క. మాకును మాబడిఁ గల తెల, మ్మూఁకకు నాలుకలు ఱాతిముక్కల యయ్యెన్
లోకమ్ము దాఁటుదుర్దశ, చేకుఱునో యన్నభీతి చెలసెను మాకున్. ౨౦

వ. అపుడు మాపయనించు మార్గమ్మునం దొక చిన్నకొండకాల్వ కన్పించుడు నెవరు ముమ్ముందు డప్పి వాపుకొన వలయు నన్నప్రశ్న మొలతెంచె – నంత మే మాంగ్లేయసైనికులం గని మీరు త్రావినవెనక మేము త్రావెద మనుటయు మాతోడ వారు నట్ల యనిరి – కా దని మే మంటిమి – వల దని వా రాడిరి – యిట్లితరేతర సౌహార్దసమ్మానములతోఁ బెద్దయుం బ్రొద్దు స్పర్ధం బూనితి – మేతాదృ శౌదార్య మిక్కట్టులం ద్రిక్క లాఁతివేళలం బాటిల్లునా? ౨౧

* * *

౧౧ నగరసంస్కారణము - క్షామనిధి

క. నింద కల దొండు నేటాల్, హిందువు లవివేకమూర్తు లెడ్డెలు పశువుల్
మందిరచారిమము శుచిత, యుం దెలియని మోటువా రయోగ్యు లటంచున్. ౧

క. ఈ దూఱు కొంత నిక్కమ, నాఁ దగు నే నట వసించునాఁ డిది విని ని
ర్వేదంపడి యేతన్ని, ర్వాదము నడఁగింప నెల్లవంతలు వడితిఁ. ౨

వ. సమాజశరీరమ్మునం దొకయల్పాంగమేని చెడియుంట కేను సైరింపఁ జాల – మనలోపంబులు దాఁచిపెట్టి యొప్పరికించి పాచుటకుం గడంగక మాకుఁ బెత్తనంబు లీవలయు నని రాచఱికమ్ము వారి నర్థించుట నాకు నింపనిపని – కాన నే నీదుర్యశంబు దూరగింపఁ బెద్దయుం బ్రయతించితి – దర్బనునగరమ్మున బొబ్బ జాడ్యంబు రేఁగునాఁటికి వణిజ్యాదులం బ్రసిద్ధులైన భారతీయులనెలవుల దిద్దితిఁ గాని లాఁతిమనికిపట్లదెస కేగ నయితి కాదయ్యె – నయ్యుంటుఁ దెవులు పంచారించిననాఁ డక్కార్యమునకుం బూనితిఁ – గాని యిందు నాతలప్రాణము తోఁకకు వచ్చె నంట యతిశయోక్తి కాఁజాలదు – నేటాలుదొరతనమ్ము నెదిరించుపట్ల భారతీయులు నా కొనర్చినసాయము వారిమేనికసటు వారిచేఁ గడిగించుతఱి నొనర్పరైరి – వెండియు నీ జతనంబున 3

క. కొందఱు నను దూషించిరి, కొందఱు వినయమ్ము నిండుకొనఁ జూతములే
తొందర యే మని తొలఁగిరి, యిందుల కొకరువ్వ రాల్ప నేడ్చిరి పలువుర్. ౪

గీ. అప్పు డెఱింగితి సంస్కరణాభిలాషి, భయదవైరమ్ములకుఁ బరిభావములకు
నసువు లర్పించుటకు సిద్ధమైననాఁడె, సంఘసంస్కృతిధర్మంబు సాగునంచు. ౫

క. ఈ సంస్కరణోద్యమమున, నాసల్పినసేవఫల మనన్ హైందవులం
దాసలు రేకొనె మందిర, వాసస్సౌందర్యవృద్ధి వలయు నటంచున్. ౬

గీ. మొఱలువెట్టుచు నధికారములకుఁ గడిఁది, గోలసేఁతయు కాదు నల్గురును మెచ్చు
కరణిఁ దనవారి దిద్దుఁబో గాంధి యనుచు,నాఁడు తెలవారునన్నుఁ గొండాడినారు. ౭

వ. కాని నేటాలునందలి భారతీయులు మాతృదేశమ్మునెడఁ దమకర్తవ్య మెద్దియో దాని నింకను గుర్తింప రైరి - హిందూదేశము పేదఱికమికిం బుట్టినిల్లు - కానఁ దద్దేశీయులు ధనసంచయమ్ముకొఱకు లాఁతివిలాతుల కెక్కవలసె - వా రార్జించిన విత్తమ్మునం గొంతపాలు దుర్భిక్షాదిదుర్దశలకు నగపడినతఱిఁ దల్లిగడ్డకు నంపుట ధర్మ్యంబు - వేయెనమన్నూట తొంబదియేడవయేఁట భారతదేశంబునం బెద్దకఱ వేర్పడుటయ కాక మఱి రెండేండ్లకు వేఱొండుకాటకం బతిదారుణంబుగాఁ దల చూపె - నీరెండుదుష్కాలములయందును భారతీయ లాఫ్రికావాసులు తమజన్మ భూమి కపారధనసాహాయ్య మొనరించి కృతకృత్యు లైరి - కూలివాండ్రును యథాశక్తి నిప్పట్ల విత్తం బొసంగి-రాంగ్లేయులు న్మిగులఁదోడ్పడి-రీయభ్యాసమ్ము నంజేసి భారతభూమి కాపత్తి వొసఁగినపుడెల్ల నాఫ్రికాహైందవులు విత్తమ్ము నిచ్చుట యెల్లరకుఁ దెల్లంబ - యే నివ్విధంబున నాఫ్రికానున్న హైందవుల కూడిగమ్ము సలుపుచుఁ గ్రమక్రమమ్ముగాఁ బెక్కుధర్మంబు లెఱింగితి - సూనృతంబన నొక్కపెనుమ్రానిం బోనిది - దాని నెంతచక్కఁగాఁ బెంతు మంతచిక్కఁగా ఫలించు - సత్యద్రుమఖని గర్భంబునం జొచ్చినకొలంది సేవారత్నమ్ములు వలసినన్ని లభించు. ౮

* * *

౧౨ స్వదేశాగమనము

మం. బోయరుకయ్యంబు పూర్తియైనంత, నాఫ్రికా నిఁక నస్మదాచరణీయ
కార్యము ల్మిగిసె నాకావింపఁదగిన, యూడిగ మెల్ల హిందూర్వినే కలదు
మఱి కొంతకాల మిమ్మహి నుందునేని, హైందవప్రజ కించుకంత తోడ్పడెడి
యక్కఱల్ వొడతెంచు టది నిక్క మైనఁ, గాసుల నార్జించుకర్జంబ నాకు
నుత్తమధర్మమై యుండునో యంచుఁ, గొసలేని తలపోఁతకుం జొచ్చినాఁడ. ౧

వ. అయ్యవసరంబునంద ౨

క. ఇంగన్ నీదగుసేవా, రంగము నిచ్చటికి మార్పరాదా యనుచున్
సంగాతకాండ్రు హిందూ, ర్వాం గలవారలు బలాత్కరించిరి నన్నున్. ౩

క. ఏనున్ భారతభూమికిఁ, బైనం బొనరింప వేడ్కపడితిని నాజర్
ఖానులు కలరుగదా నే, వానిష్ఠితు లిచట నన్ను భావముతోడన్. ౪

క. మిత్రములఁ గదిసి నా కిఁక, మాత్రవనికి సెలవొసంగి మన్నింపుఁ డనం
జిత్రములు బహుళదుఃఖ, క్షేత్రము లైనారు కొంతసే పవ్వారల్. ౫

గీ. ఎట్టకేలకు గాద్గద్య మెసఁగ నొక్క, వత్సరములోన నక్కఱ వచ్చునేని
పిలిచినంతన మీరురావలయునంచు, నియమ మిడి యియ్యకొనిరి నాపయనమునకు.

క. నేమం బది దుర్భర మని, నామదికిం దెలియుఁ గాని నన్నుఁ బవిత్ర
ప్రేమప్రగ్రహమున నెపు, డో ముడిచిరి వార లిం కేటుల్ వలదంచున్. ౭

గీ. కాంచనాంబరధారి మత్కంఠసీమ, గట్టిగాఁ బ్రేమసూత్రమ్ము కట్టినాఁడు
నన్నతఁడు త్రాటితోఁ జేదుకొన్నకొలఁది, నే నతనిసొత్తు నగుచున్నదాన బళిరె!

వ. అని మున్ను మీరాబాయి పల్కినయాపోలిక చాలవట్టు నాయందును సూత్ర
పడియెఁబదిమంది గలచోట దైవ ముంట నిక్క మ్మని పెద్ద లందురు - కాన
నెయ్యురకోర్కిం గుఱుచసేయ నేరక యీకొని వారియభ్యనుజ్ఞం బడసితి-
వెండియు ౯

క. నేటాలుతోడ నాకుం, గాటంబగు లంకె యున్నకతమున నన్నా
నాఁటఁగల భారతీయుల, కూటువ పాటించి వీడుకొల్పెడివేళన్. ౧౦

క. విందులలో, వింతల నభి, నందనపత్రములలో ననర్ఘోపదలన్
డెందమ్ముతనియు హార్దము, నందును నోలార్చి పరవశాత్ముని జేసెన్. ౧౧

గీ. ఏను మును భారతక్షోణి కేగుదెంచు, వేళ నేటాలుసోదరుల్ వేలకొలఁది
కానుకలు నా కొసంగిరి కాని నేఁటి, యుడుగర ల్గనినంత నాయుల్ల ములికె. ౧౨

గీ. వెండిబంగారముల కాక వెల్గులీను, రవలు కెంపులు చెక్కినరవణములను
నూడిదలుగా నొసంగి రీనాఁడు వీని, నేమిసేయుదు ననుచింత హెచ్చునట్లు. ౧౩

గీ. మోవఁగారాని జాళువానేవళంబు, కోరచిగ నిచ్చి రొకరు కస్తూరిబాయి
కదియు నాసేవ కొసఁగినయట్టి యులుప, గాఁ దలంచుట ధర్మ్యంబు కాకపోదు. ౧౪

క. ఈపావడమ్ము లన్నియు, నాపెట్టెను డాఁచుకొన్న నాదగుసేవా
వ్యాపారం బది భృతక, వ్యాపారమ కాక యెట్టు లభినంద్య మగున్. ౧౫

గీ. కనులు మిఱుమిట్లుగొను రెండుకట్టనమ్ము, లబ్బె నొకనాఁడు నాకు నయ్యంపకమున
నాల్గుజాల్ వెట్టివాఁడనై నాఁటిరేయి, గడపినాఁడను గర్తవ్యజడత మీఱి. ౧౬

క. మితిలేనిసొమ్ము నుడుగుట, మతి కింపనిచేత యయ్యె మఱి తద్వ్యసువ్రం
గుతుకమ్మునఁ జేకొంటయు, నతికష్టము యయ్యె నాకు నక్కాలమునన్. ౧౭

సీ. పిసిడిన్నై యేను లోకు లర్పించినట్టి, ధనము దిగమ్రింగఁగా నియ్యకొనెదఁ గాక
యాఁక పెట్టక యభ్యస్తలోకసేవ, లిచ్చగింతురె నాపుత్త్రి లిట్టిపనికి. ౧౮

క. సేవకు మూల్యము వేదన్, యే వినిచితిఁ బెక్కుమాఱు లీకుఱ్ఱలకున్
భావంబు నీటుగోఁటుల, కావలిదై వెలఁదినగల నమ్మితి నెప్పుడో. ౧౯

వ. మఱియు మాసంసారము క్రిమక్రిమమ్ముగా సామాన్యజీవనమ్మున కలవాటుపడుచున్నతఱి హిరణ్యఘటీకారంబులకును వజ్రఖచితాంగుళీమ్ములకును మేము తగుదుమా – కావున నీదరిద్య్ర మంతయుఁ బ్రజాసేవకు వెచ్చించుట యుత్తమకార్యంబని నిశ్చయించితి – నాకొడుకు లిప్పనికి వెనువెంటన మైకోలు చూపిరి – కాని నాయిల్లాలు తద్దయు వైముఖ్యముం బ్రకటించుచు నన్నుంగని యిట్లనియె. ౨౦

మం. నీ కేల యీనగల్ నీచేతికీలు, బొమ్మ లైనట్టి యీబుడుతల కేల
నాల్గవపడి నున్ననా కేల కాని, వల దందువా యెల్లి వచ్చుకోడలికిఁ
దగునందువా ప్రిజల్ తద్దయు మెచ్చి, యర్పించునులుపాల నవలికిం దోఁపు
శేపెట్టిదో యెవ్వరికి దెల్లమగును, వేగిరింపకు మంచు వేఁడెద నిన్ను. ౨౧

క. అని పల్కెడి నాపెండ్లము, కనుఁదమ్ముల బాష్పవారి కాల్వలుకట్టెఁ
దనయుల కలంగ రపుడీఁక, వినిపించుట రిత్త నాదువృత్తాంతంబున్. ౨౨

వ. ఏ నట్టితఱిఁ గస్తూరిబాయిం గని ౨౩

ఆ. చాన! యెంత వెఱ్ఱిదానవు బయకారి, బన్నసరము వలచుపడుచు మనకుఁ
గోడ లగునె యైనన్నాఁ డే నెటకుఁ బోదు, బేల! యింతవంత యేల నీకు. ౨౪

క. అనుటయుఁ జుఱుకుంజూపుల, నను గ్గొని యిట్లుపల్కె నాతి బలా! నీ
యనుకంప నీతలంపులు, మనుగడలున్ గ్రొత్తలౌనె మాకు మహాత్మా! ౨౫

క. నాసొమ్ము లెల్ల నూడ్చిన, నీసంగతి యే నెఱుంగనేరనె నన్నే
బోసి నొనర్చిన నీవు బళీ! సేయించెదవె కోడలికి రవణంబుల్. ౨౬

క. నీసుతుల నెప్పుడో సన్న్యాసులఁ జేసితివి వార లర్థమ్మిఁక న
ట్లాసింతు రెవ్వ రెవ్విధి, రోసిన నే నీధనంబు రోయఁగఁ జాలన్. ౨౭

క. అదిగాక లోకు లెవరో, ముదంబుమై నాకొసంగు ముక్తాస్రజమున్
గదియంగ నీకుఁ గలదా, యధికారము; తగవుఁదప్పి యాడకు మిట్లుల్. ౨౮

వ. అని యిల్లాలు పల్కిన పదంపడి యేను మెల్లన యిట్లంటి – మగువా! *నేటాలు భారతీయు లీవారంబును ౨౯

క. నీసేవం గని యిచ్చిరో, నాసేవం జూచి యొసఁగినారో చెప్పుమా
రోసమ్ము నేలకొల్చెదు, సీ! సీ! యది యజ్ఞలోకసేవ్యము కాదే? 3౦

వ. అనుటయు 3౧

క. ఔ నౌను తెప్పపల్కితి, సీనగ నీసేవ కలరి యిచ్చినది యనం
గా నగుఁ గాని ప్రసన్నత, నూని విచారింపు ధర్మ మొండు వచింతున్. 3౨

క. నీ సల్పిన సత్కార్యము, నా సల్పిన యదియుఁ గాదె నానాశ్రమముల్
మోసి యనిశమ్ము నీకై, నే సేవయొనర్చుచుంట నిక్కంబ కదా! 33

గీ. అడ్డమాడక నీ తెచ్చు నంతవారి, కింతవానికి నైమక్కె లెల్ల విఱుగ
వండి వడ్డింపలేదె యీ మొండిజంతు, వేమి యిది సేవకాక వే ఱెద్ది యగునో. 3౪

గీ. అనుచుఁ గస్తూరిబాయి వాదడుచుపల్కు, లుగ్రశస్త్రంబులై మది నూడుకొనియెఁ
గాని తద్బాధఁ గోర్చి యికానక్క లెల్లఁ, బ్రజకు నర్పింప నాయితంపడితి నపుడు.

క. ఎట్టకునేని వెలందుక, పట్టుం దిగఁద్రావి యిచ్చపడె నగ లీఁగన్
గట్టుం దాఁటినముదమునఁ, గట్టనముల నెల్ల మూటకట్టితి నంతన్. 3౬

వ. అమ్మడియయం దేను మున్ను స్వదేశంబునకు వచ్చుతఱి నాఫ్రికాభారతీయులు నాకొసంగిన పావడమ్ములు సైత ముంచి తద్విత్తంబునకు రుస్తుంజీప్రభృతి సాధుసత్తముల ధర్మకర్తలఁగా నియమించి నాయిచ్చ ననుసరించియుండెఁ బరిపాలకుల తలంపు ననుగమించియుండె నీ సొమ్ము జగద్ధితకార్యంబుల వెచ్చపోవలయు నను కట్టడతో దానపత్రమ్ము లిఖియించి యా ద్రవ్యంబు నొక వాణిజ్యకోశమునందుఁ బదిలపఱిచితి – మఱియు 3౭

గీ. ఆఫ్రికాసోదరుల కూడె మాచరించు, వేళ నేతద్ధనంబును వెచ్చపెట్టఁ
దలఁచితిని గాని వలయు విత్తంబు సతత, మబ్బుటం జేసి యీసొమ్ము నంటనైతి.

క. నానాఁటికి రేకెత్తుచు, నానాఁట న్నెలవుకొనియె నాపత్కోశం
బీనిధి; యిది యిట్లొటకు, నే నెన్నఁడు నొచ్చుకొంట యెఱుఁగ లనంబుల్. 3౯

క. ఈ చేష్టితంబునం గల, యాచితి మెలమెల్లఁ దెలిసి యబలయు గగ్గో
లాఁచి ముదంపడె మచ్చుల, మూఁచూడక యిట్టు లేను మోక్షముగంటిన్. ౪౦

క. తనకావించు సపర్యలఁ, గని మెచ్చి జగం బొసంగు కట్నము తనసా
త్తని యెవ్వఁడెంచు నాతని, మనుగడ సంస్కార్య మంచు మానక తలఁతున్.

* * *

౧౩ మరల భారతభూమిలో

మం. భారతక్షోణి కిప్పుగిదిఁ బైనమ్ము, సాగించి నావచ్చు సమయమ్మునందు
మార్గమధ్యమ్మున మారిషస్ రేవు, తగిలె నచ్చట నౌక తడవుండఁజేసి
తరణిపోత్తును వీడి ధరణికి వచ్చి, యానేలవారి వృత్తాంతంబు లరసి
తద్రాష్ట్రపాలకత్వంబును మోయు, నతని చార్లెస్‌బ్రూసు నాతిథ్య మంది
కతిపయవారముల్ కడముట్టుసరికి, మాతృభూమికిఁ జేరి మన్మిత్రబంధు
సందర్శనార్థ మచ్చటికి నిచ్చటికి, నేగుచుఁ గడపితి నిట్లు కొన్నాళ్లు. ౧

వ. ఇది వేయితొమ్మన్నూట యొకఁడగు శరత్తునాఁటి యుదంత-మాయేఁడు కాళీఘట్టమ్మున దిన్షావాచాయాజమాన్యమున భారతజాతీయమహాసభ జరుగనుండె-నింతకుమున్ను నే నాసదస్సుం గనియెఱుంగ-నిపు డందు నేటాలుభారతీయ సమస్యం బ్రవేశపెట్ట నెంచి యే నప్పరిషత్తున కేగ నిశ్చయించితి-నింతలో సభాసమయమ్ము తఱియంబడ వాచా,ఫిరోజిషా,సెతల్వాడు మున్నగుమహారథు లెక్కి-నధూమశకటంబు నధిరోహించి బొంబాయినుండి తత్సభాప్రయాణంబు సాగించితి-మధ్యేమార్గంబున ఫిరోజిషా నాగొడవనెల్ల నాలించి ౨

గీ. మాతృదేశంబు దాస్యనిర్మగ్నమై భ, రింపఁగా రాని నిందాపరంపరలకు
నగ్గపడి దురపిల్లు చున్నంతవట్టు, తలఁగునా మనయిక్కట్లు వలసలందు. ౩

ఆ. ఇంట గెల్వనప్పు డేరీతి రచ్చలో, గెలుపువచ్చు నంచుఁ బలుక నతని
యట్ల పెదవివిఱిచె నా సెతల్వాడు నా, యెల్లయాస లపసరిల్లుభంగి. ౪

క. నాచక్కి కపుడు దిన్షా, వాచా కరుణార్ద్రదృష్టి వఱపి సమజ్యన్
నీచొన్నుసిర్ణయము నో, యీ! చక్క-లిఖించి తనను నిమ్మా యనియెన్. ౫

గీ. దాన నొకకొంత తేఱి యేత ద్దయాబ్ధి, కే వినీతుఁడనై మ్రొక్కి లిడితి నంత
జయజయధ్వానములు పెద్దసందడింపఁ, గదిసె మాబండి కాళికాఘట్టనగరి. ౬

వ. పదంపడి పౌరలోకం బతిలోకవైభమ్మున సభాపతిమున్నగు మహామహులఁ దత్తదుచితవసతులకుం గొనిపోవుడు నేను బ్రతినిధులకై నిర్ణయించినవిడిదలకు రిప్పన్‌కళాశాలాభవనమ్మున కేగితి - నాపుణ్యావశమ్మున లోకమాన్యుండు మా బసకు విజయంచేసె - నతఁ డుండుచో టొకకొలువుకూటంబ యగుఁ గదా - చిత్రకళాచతురుండ నైనచో నే నాదృశ్యంబు నెన్నఁడో రచించుకొనువాఁడ - నాఁడు తిలక్ మోతీబాబులు దొరతనమ్మువారి దుండగమ్ములన్నుఱిచి కావించిన

ప్రసంగములును వానినడుమనడుమ వెలువరించు కంచినవ్వులును జిరస్మరణీయ
ముల్ నాఁ దగు - నిఁక మహాసభా నగరమ్ము దెసకు నాచూపు నించుకనిగుడ్తు-
నందు ౭

ఆ. వలసినంతమంది స్వచ్ఛందసేవకుల్, కలరు గాని సుంత కలుపుఁగోలు
తనము కానరాదు తాలిమి శూన్యంబు, నేరిమియు హుళక్కి వారియందు.

క. ఏసాయ మెవని వేఁడిన, నాసేవకుఁ డపుడ లాఁతి నప్పనిఁ బనుచున్
శాసించు నాతఁ డన్యుని, గాసింబడి సభ్యకోటి కలగుండుగొనన్. ౯

ఆ. అప్పు డేను గొంద ఱైచ్ఛికభటులతోఁ, జెలిమి నాచరించి సేవ తెఱఁగు
విన్నవింప సిగ్గువిరిసెను గైంకర్య, రతియు వారియందు నతిశయించె. ౧౦

వ, ఐనను బ్రజాసేవనాసక్తి కుక్కగొడుగుంబలె నెల్లయెడల నుదయింపఁ జాల -
దయ్యది యంతరంగమ్మునం బుట్టి యనుభూతిచే విస్తరిల్లవలయుఁ - గల్లకపటంబు
లెఱుంగని వీరికి సేవాభిరతి వలసినంత కలదు - కాని యోర్పునేర్పు లెవ రిత్తురు?-
జాతీయమహాసభయన్న నేఁడాది కొక మూన్నాళ్ళపండువు గదా! - తావన్మా
త్రమున వీరి కబ్బుననుభవం బెంత? - మహాసభా ప్రతినిధులును స్వచ్ఛందసేవ
కులవోలె నల్పానుభూతిగలవారల - వీరు పెక్కండ్రు ౧౧

క. తమ కేదో నెఱదొరతన, మమరినగతి మాటిమాటి కైచ్ఛికభటులన్
శ్రమపెట్ట నెంతు రకటా!, తమలెంకలఁబోలెఁ జూచెదరు జంకెనలన్. ౧౨

గీ. దాక్షిణాత్యులు భుజియించుతటి నొరుండు, చూడఁగా దఁట తద్ధర్మసూత్రరక్ష
కేరుపడె వేఱుగావంటయిల్లు; దాని, దడులు రవిమండలమ్మును దాఁటిపోయె. ౧౩

క. వంటకు నీరాటకు మఱి, తింటకు నది యొకఁడ; గుర్రకత్రిప్పఁగనీ కా
యింటఁ బొగరేఁగు నిల్లని,యంట తగదు మందసంబ యనఁజను దానిన్. ౧౪

క. ఇది వర్ణధర్మబాహ్యము, కద జాతీయోద్యమానుగంతలు చదువ
ర్లదిరా యస్పృశ్యత ని,వ్విధి మెచ్చిన వీరిమీఁద బెద్దఱికంబున్. ౧౫

క. మోపిన సామాన్యప్రజ,లేపగిది న్నడుతు రింత కెన్నిమడుంగుల్
పాపము పెంతురొ యని సం,తాపమ్మునఁ దోఁగి తద్ద తల్లడపడితిన్. ౧౬

క. అక్కడఁ గలగొలునకున్, ముక్కులు మొట్టోయటంచు మొత్తుకొనియె నే
చక్కిం జూచినఁ దెమ్మరమె, కక్కొదవెడి నేఁడు దానిగాథలు సెప్పన్. ౧౭

ఆ. మఱుఁగుదొడ్లు ఘోరనరకంబు లక్కటా!, యేమి యీయవస్థ సామి! యంచు
నడుగ జంకులేక యైచ్ఛికభటుఁ డది, కుప్పవానికర్జ మప్ప! యనియె. ౧౮

క. అటు లగుచో శోధని యొక్కటి సంపాదించి యీయఁగలవా యంటిన్
భటుఁ డంత వెల్లఁబోవుచు, నిటు నటుఁ గాల్కదలనీక యీక్షించె ననున్. ౧౯

క. ఏన పదంపడి యెట్లో, దాని నడియించి పెడలి తగ నూడ్చితిన్
గాని యిటు లెన్ని పెరడుల, మానుగ సవరింపనేర్తు మాపులు రేపుల్. ౨౦

క. పలువురకుం బ్రతినిధులకుఁ, దెలియద యౌచిత్య మేమి తెగడెద వారిన్
నెలవునపంచల నంచుల, మలమూత్రము లుజ్జగింతురు మాపటిజాలన్. ౨౧

క. స్వచ్ఛందభటుల కేత ద, నచ్ఛక్రియఁ జూప నొక్కఁ డైనఁ దదీయం
బుచ్ఛను విష్ణను దుడువఁగ, నిచ్ఛింపఁడ నాను ముట్టె నీగౌరవమున్. ౨౨

వ. మహాసభ యింకను గొన్నాళ్ళు సాగుచో నంటుఁదెగుళ్ళు తప్పక పీటవెట్టు నని తలంచితి - నట్టి దురాచారపరాయణులగు ప్రతినిధులును సేవాధర్మానభిజ్ఞులగు స్వైచ్ఛికభటులును మనదేశమునం దీనాఁడును వలసినంతమంది కల రనుట నిక్కంబు.

***

౧౪ లేకరి - లెంక

క. కాళీఘట్టమునందున్, గా లిడి యొడ్డోలగంబుగడియకు నీక రె
న్నాళు లెడమయుంటఁ దత్కా, ర్యాలయమున సేవఁజేత కభిరతిగొంటిన్. ౧

వ. దీనంజేసి జాతీయమహాసభావిషయంబులం దించుక యనుభూతి నార్జింపవచ్చునని నాతలంపు - కానఁ బరిషత్కార్యదర్శియగు ఘోషాలుచెంతకుం జని నన్ను నెందేని పనిగొమ్మని వేఁడ నతండు న న్నాపాదశీర్షమవలోకించి మందహాసం బొలయ మాకడ లేకరిపని యొండు కలదు - వలయు నందువా - యనుడు నేను మిన్నందితి ౨

క. కావింతు నెద్దియైనను, సేవాధర్మమునఁ బెద్దచిన్నలు కలవా
నా విని నీశుశ్రూషా, భావము పరిపూత మార్యపరిగణ్య మనెన్. ౩

క. అతఁ డంత స్వైచ్ఛికభట, ప్రతతిన్ సవిధస్థుఁ దేటపడఁ గని తరుణుం
డితఁ డాడినట్టిపల్కులు, ఖ్యాతిఁ బడెనా యని వచించి సురుచిరముఖుఁడై, ౪

వ. నన్నుఁ జూచి సోదరా! యివ్యాసనంబునం దధివసించి యసంఖ్యేయలగు నాలేఖలం బరికించి వలయువానికి నుత్తరమ్ములు వ్రాయుము - మికార్యంబునిర్వహించు లేకరి లేక నాపదునిడుములు నొందువంబాలివి గావు సుమా - వేలకొలఁదిగఁ జాలు నాకొఱకు నేతెంచుటం గంటివి కదా - యూపిరిపుచ్చ లేక కటకటంబడు చున్ననా కీసాయం బొనరించి పుణ్యమునం బొమ్ము - నావుడు ౫

గీ. అతిరథశ్రేణికిం జెందు నమ్మనీషి, యిట్లు నను విశ్వసించుట కే నెలర్చి
యప్పగించినపని వేగ యాచరించి, యతనిమన్నన వడసి ధన్యతను గంటి. ౬

గీ. పిదప నాతఁడు నాయూరు పే రెఱింగి, వెల్లఁబొఱుచు ముక్కుపై వ్రేలునిల్పి
యెంతపొరపాటు పుట్టె నీయంతవాని, నింతయన్నువపనిఁ బంచు టేమిపాడి. ౭

క. పశ్చాత్తాపము వెలయ వి, పశ్చిన్మణి యాతఁ డిట్లు పల్కెడు నతనిన్
నిశ్చింతుం బొనరింప వ, యశ్చాతుర్యముల సేవనారంభములన్. ౮

క. మీరలు వృద్ధులు జాతీ, యారంభములందు పెల్లనయ్యెను దల మీ
కీరెక్కడ నేనెక్కడఁ, దూరుపుపడమర లెఱుంగుదు రె నన్నుబోఁటుల్. ౯

క. భారతజాతీయసభం, జేరి యథాశక్తి సేవ సేయఁగ నువ్వి
ళ్లూరెడినా కలవోకగ, మీ రొసఁగినపనియ తద్దమే లొనరించున్. ౧౦

వ. అని యేను గృతజ్ఞతం జూపితి-నంత నక్కార్యదర్శి నన్నుం గని ౧౧

క. నీనడవడి యభినంద్యం, బీనాఁటియువల్ చరింప రీబాటలలో
మానక వలచెద రర్హత, లేని పదంబులు భరింపలేని యశంబుల్. ౧౨

మం. చిననాఁడు హ్యూముతోఁ జేతులుకలిపి, శ్రమియించినాఁడ నీసభ యేర్పడంగ
దీనిమన్గడయెల్లఁ దెలియుదుం జూవె, దీనిసేవయ నాకుఁ దియ్యనిచేఁత. ౧౩

వ. అని పెక్కువిశేషంబు లెఱిఁగించె - నివ్విధంబున మాకు గాఢస్నేహ మేర్పడుటం జేసి పగటిపూఁట నిర్వారముంగలిసి భుజియింపఁ దొడఁగితి - మతఁ డంగీని దాల్చు తఱి నింటిబంటు వచ్చి గుండీలం దగుల్చు - నది గని యేన యప్పని గావింతు నని వేఁడ నక్కార్యదర్శి వల్లె యనియె - గఱువలయెడ నాకుంగల పేర్మి యీకోర్కెకిం గతము నాఁ దగు - ఘోషాలు నాతత్త్వంబు నెఱింగినవెన్కఁ దనకార్యంబుల కెల్ల నన్నుఁ బనుచువాఁడు - నే నొక్కనాఁడు తన గుండీలం బెట్టుచుండ నమ్మెటి ౧౪

క. మూతిబిగియించి భారత, జాతీయమహాసదమ్ముసచివుని వెత లీ
రీతివి గద యెసలిక లే, కాతం డసమర్థుఁ డయ్యె నంగీదిద్దన్. ౧౫

వ. అనుటయు నతనిబోధాతనంబునకు లోలోన నవ్వుకొంటిఁ - గాని యతని కొనరించునూడిగమ్ము దెస నా కించుకేని యనాదరంబు వొడమ దయ్యె - నీపరిచర్య కతన నా కొదవినమేలు సవతులేనిది. నాఁ జను - ఘోషాలుబాబుం గొలుచుటఁజేసి భారతజాతీయమహాసభా రహస్యము లెన్నే నెఱింగితి - గోకులుఁడు, సురేంద్రనాథుఁడు, మున్నగు మహామహుల మార్గంబులు కనుగొంటి - నెందఱో ప్రజానాయకులపరిచితి నార్జించితి - మహాసభయం దమూల్యమగు సమయ

మెంత పాడగునో తెలిసితి-నాంగ్లభాషకుఁ గల పెత్తనంబు నరసి మిగుల దురపిల్లితి-నొకఁ డొనర్చు కార్యంబు పలువురు గావించుటయు నక్క-ఱ దీర్చుట కొక్క-ఁడేని పూనమియుఁ గంటి - నిట్టికొంతలు నాయెడఁద నెంతకలంచినను నేఁ డివి నివార్యంబులు కావని తోఁచుటంజేసి వీనియెడ నాకు దురభిప్రాయమ్ము పుట్టదయ్యె.

***

౧౫ జాతీయ మహాసభలో

గీ. త్రిభువనీకమనీయమానం బైన దీప్తితోడఁ, జాగెఁ బరిషత్తు తన్మహాసభ నలంక
రించు నతిరథలోకము గ్రాంచినంత, నంతరంగమ్ముతోడ నాయంగ మదరె. ౧

క. ఆసభ కధ్యక్షుండై, భాసిలు దిన్షా రచించె భారతమునకున్
వీసము తగ్గని సదుప, న్యాసం; బది చదువ శక్యమా సకలంబుల్. ౨

వ. అగుటంజేసి దాని యాయువుపట్లు కొన్ని వినిపింపఁబడె - నవ్వల విషయనిర్ణాయకసభ ప్రారంభమయ్యె - నుదారుఁడగు గోపాలకృష్ణగోకులుఁడు నన్నాగోష్ఠికిం దోడ్కొ-ని చనె - నందు మహామహులు పెక్కు-రాయయివిషయమ్ములం గుఱించి యాంగ్లభాషలో దీర్ఘచర్చలు గావించుచుండి - రీదుందుభిధ్వానములలో నాబూర మెవనిచెవి కెక్కు-నా యని యేను మిగుల బెదరితిఁ - జీఁకట్లు పడుచున్నకొలఁదిఁ బరిశిష్టవిషయంబులు శరవేగమునఁ బరిష్కృతంబు లగుచుండె - సభ్యు లెల్లరుం బసకుఁజేర నారటంపడఁజాగి - రింతలో నర్ధరాత్రమ్ము కదియం బడె - నపుడు ఫిరోజిషా కొలువుం గలయఁజూచి యిఁక నిండ్ల కేగరాదా యని పల్క- గోకులుం డెలుఁగెత్తి ౩

గీ. ఆఁగుఁ డాఁగుఁడు గాంధిగా రాఫ్రికా స, మస్య వినిపింతు రనుడు నమ్మానసీయుఁ
డోర్మి వెలయించి గోపాలు నొయ్యఁ జూచి,నచ్చెనా మీకు వారినిర్ణయ మ టనియె.

ఉ. నావుడు గోకులుండు సుజన స్తవనీయుఁడు దాని మెచ్చె ది
న్షా వఱియింపు మంచు నను సన్నయొనర్చె నెలుంగు రాల్పడన్
మై వడఁకం బఠించితి సమర్థనముం బొనరించె గోకులుం
డావల సభ్యు లెల్ల రగు నౌ నని సమ్మతిచూపి రొక్క-టన్. ౫

క. తేపటికొల్వున గాంధీ, నీపాలికి నిడుదు నైదునిముసము లని ది
న్షాపల్కెఁ గాని సభ్యులు, చూపినచిఱచిఱ్ఱ కేను స్రుక్క-ంబడితిన్. ౬

గీ. తెల్లవాఱె మహాసభ వెల్లివిరిసెఁ,జర్చపైఁ చర్చ రేఁగె విశ్వమ్ము వడఁక
నిచట నీతప్పుపాటులో నేమిసెప్ప, నేర్తు దైవమా యనునక్క- నిండె నాకు. ౭

గీ. ఓలి నరుదెంచె నావంతు మేలిరవళి, నపుడు నాపేరు పిల్చి రధ్యక్షుపాదు
లెట్టులో వేదికంజేరి పట్టరాని, జంకుతో నిర్ణయంబును జదువఁగంటి. ౮

ఆ. అవల భారతీయు లాఫ్రికాగడ్డలోఁ, గుడుచు నాఁకటమ్ము కొంత కొంత
సభకుఁ బట్టువఱుపఁ జాలితి నింతలో, బల్లమీఁదిగంట ఘల్లు మనియె. ౯

వ. పదంపడి యేను నాపీఁటకుం జేరితి–నానాఁడు జాతీయమహాసభా ప్రతినిధులకుం బ్రేక్షకులకు నంతరము గానరా దయ్యె–నెల్లరెల్లవిషయంబుల పట్ల నభిప్రాయ భేదమ్ము లేక చేతు లెత్తెడివారు–నాప్రస్తావమ్మునైత మాఁగాదులం బడక యూరీకృత మయ్యె–దీనంజేసి నానిర్ణయమ్ముదెస నా కెన్నఁదగినమేలు గోచరింప కుండె–గానివిశ్వభారతజాతీయమహాసభ కాఫ్రికాసమస్య పరిచితయై తన్ముద్ర వడసెఁగదా యన్నతను పావహిల్లె. ౧౦

* * *

౧౬. కర్జన్ ప్రభువు కొల్వు

గీ. సభ సమాప్తమయ్యెఁ జాగిరి తమతమ, యిండ్లకు సదస్యు లెలమితోడఁ
గాని నాకు నాఫ్రికాపను లుంటచే, వంగరాజధాని వదలనైతి. ౧

క. సడిసన్న భారతీయులు, విడిసెడిబస కేగి పీఁటవెట్టితి సాధ్యం
పడునెడ వారికి నేటాల్, కడగండ్లు వెలార్చి నెమ్మి గాంచుటపొంటెన్. ౨

క. ఆపట్టున కపు డప్పుడు, గోపాలుఁడు వచ్చు నాటకొఱ; కొకనాఁ డ
వ్వాపవిదూరుఁడు ననుఁ దన, కాఁపున వేంచేయ నింపుగదురం బిలిచెన్. ౩

క. గోకులునిపిల్పునకు నుర, రీకృతి నాదృతిని వెల్వరించియు నేనై
పోక తగ దంచు నాఁగితి, నీకరణిన్ మూఁడునాలు గేగ న్దినముల్. ౪

వ. అంత నయ్యుదారచిత్తుఁ డేతెంచి తానై నన్నుఁ దనమనికిపట్టునకుం గొనిచని గారవింపఁ దొడఁగె–నొక్కనాఁ డతఁడు నాపుచ్చడీకతనమ్ముగని గాంధీ! నీ వీవిలాతియంద యునికి వలయు–నిట్టిసిగ్గరితన మున్న నిం దేమిసాధింపఁగలవు–నీ కెంతమంది చెల్మికాడ్రైన నంతలగ్గు–వెండియు నిన్ను భారతజాతీయమహాసభాసేవకుని గావించుట నాయభిమతం–బని నాబిడియముం గొంతవట్టు డిందుపఱిచె–నితనిపజ్జకుం జనకమున్నుమాబసయందు నా కబ్బినయనుభూతి యొండు వినుతు. ౫

క. రాజప్రతినిధి కర్జను, తేజమెయిన్ నాఁడు కొల్వుదీర నశేష
క్ష్మాజానులు వచ్చిరి గజ, వాజిమహాంగాదివైభవం బెసరేఁగన్, ౬

గీ. అందుఁ గొందఱు మాబస నాశ్రయించి, డంబ మెఱుఁగని చొకవేసంబుతోడ
మెలఁగుచుండిరి కాని యక్కొలువునాఁటఁ, బాల్పడిరి నూత్ననూత్న నేపథ్యములకు.

క. దాసీపుత్త్రిల కైవడి, గాసెన కైసేసి లాఁగుగట్టిరి మేలా
కాసె బిగించిరి మఱి జల,పోసనపుం బాదుకలను బూనిరి కడఁకన్. ౮

క. తలచీరలు చుట్టిరి వా,రలవేసము నాకు దుర్భరంబగు నార్తిన్
మొలపించె నిట్టికైసేఁ, తలకుం గతమే మటంచుఁ దలఁచితి వారిన్. ౯

వ. అంత వారు న న్నాదరంబుమైఁ జూచి ౧౦

క. మే మనుభవించునరకం, బేమ యెఱుంగుదుము బిరుదు లెమ్మెలు సొమ్ముల్
భూములు జితింప మాపడు, బాముల బన్నముల గుట్టు పరుఁ డెఱుంగున్. ౧౧

వ. అని మాఱుపల్కుడు నే నంత నిలువక బానిసీండ్రి కనురూపంబులగు నీతలగుడ్డ
లీపాదరక్షలు మీకేల యని ప్రచ్ఛసేయ నమ్మహారాజు లిట్లనిరి. ౧౨

ఆ. ఏమి కన్నవాఁడ వెర వది మాపట్ల, బానిసీండ్రపట్లఁ బలుకరింపు
మకట ! వీరు మాకు నడియరు లైన లెం, కలము గామె మేము కర్జనునకు. ౧౩

గీ. కొలువుకూటంబునకుఁ బోమి గొప్పతప్పు, సహజవేషంబు పాటించి చనుట సొడ్డు
బదవ లెన్నని సైఁచి పోయెదమ కాక, మాకు వశమానె దొరతోడిమాటలాట.

వ. అనుటయు వారిదుర్దశం దలఁచి యేను మిక్కుటమ్ముగాఁ జుమ్మలుచుట్టితి -
హార్డింజిప్రభువు వారాణసీవిశ్వకలాశాలకు శంకుస్థాపన మొనర్చిననాఁ డిట్టివేరో
లగం బొండు నడిచె - నంద తెందఱో నరేంద్రులాసభకు విచ్చేసిరి - భారతా
లంకరణ మగు మదనమోహనుచే నాకారితుఁడనె యే నాకొల్వునం బాలుగొంటి -
నపు డస్యోలికలు ౧౪

మం. కౌశేయమగు లాఁగు గట్టి నుంజిలుఁగుఁ, బట్టుచొక్కా దొడ్డి ప్రసన్నియాణి
ముత్యాలసరములు మోచి యనర్ఘ, కేయూరములు దాల్చి కీర్తితవ్రజ
కలితావతంసంబు గట్టి రింతులకె, సోయగం బిడు వారిసొమ్ములఁ గాంచి
వలువలఁ జూచి దుర్వారశోకంబు, గుడిచితి భూపాలకులు పరిష్కరణ
సామగ్రి యిటులుండ స్వర్ణత్సరువులు, ఖడ్గముల్ చెక్కు రక్కట వలగ్నమున
నవి రాచతికమున కానవాళ్ళా? దు, రంతదాస్యముగుర్తులా? నెలంతలకుఁ
దగినకైసేఁత లీధరణీశ్వరులు గ, ణించుట కడు శోచనీయంబు; విత్త
మధికార మభిమాన మక్కటా! మనుజు, నెట్టిదుర్గతులకే నీడ్చుట నిజము. ౧౬

* * *

౧౭ గోకులుతో నొక నెల ౧

క. తన తమ్ముఁగుఱ్ఱకై వడి, నను గోకులుఁ డాదరించి నాపేరు కెల్లన్
దునుమాడెను దొలుప్రూఁటన, కనుఁగొని సమకూర్చెఁ దగుసుఖంబులు తనకున్. ౧

ఆ. నాకు వలయువసతు లేకొంచెమో యకాట, చేన నాదుపనులు నెఱపుకొంట
నన్ను నిశితనియమ మెన్నఁడు విడకుంట, హత్తుకొనియె నతనిచిత్తవీధి. ౨

క. ఆకతమున గోపాలుఁడు, నా కచ్చెరుపాటు వుట్ట ననుఁ గొండాడున్
నాకడ గోపన మన్నది, లేకయ చరియించు నిర్వ్యాళీకప్రేమన్. ౩

క. తనదరిసెనమ్ము వడయం, జనుదెంచు నుదారపురుషసత్తములకు నా
కనఘుం డెఱుకువ గూర్చుచు, ననుఁ బరమానందరాజ్యనాథు నొనర్చున్. ౪

వ. నాఁడు నాకుం బరిచితులైన గఱువలలో వైజ్ఞానికపండితశిఖామణి ప్రఫుల్లచంద్రుఁ డుత్తముఁడు – తనకు వచ్చునెలసంబళ మెనిమిదివందలలో నలువదిరూకలు మాత్ర మితం డనుభవించి తక్కర్థమెల్ల దేశసేవ కొసంగు ననియు నిందనుక నితఁడు బ్రహ్మచారి యగుటయ కాక ముందేని పాణిగ్రహణవాంఛ లేనివాఁడనియుఁ బల్కి గోకులుఁడు నా కితనితోడి నెయ్యమ్ము గూర్చె – నాఁటికిని నేఁటికిని బ్రఫుల్లచంద్రుని మన్నడయం దెట్టివేఱిమియుం గానరాదు – గోకుల ప్రఫుల్లచంద్రుల సల్లపనంబు నే నాపోకలేక వినుచుండువాఁడ – దానికి దేశాభ్యుదయ మొండెఁ దత్త్వజ్ఞాన మొండె గుఱియై యుండు – నాదృష్టిలో నపాంపతు లగు ప్రజానాయకులు కొందఱు వీరిచూడ్కిలోఁ బడియ లగువేళ నామనస్సు చివుక్కురు మనుచుండుఁ – గాని వీరు వెడపల్కు వెలువరింతురా యని యూఱట నెందు వాఁడ – గోపాలకృష్ణుని పరామరిక యెడ నాకుం గలవిశ్వాస మతివేలము గదా – వెండియు ౫

చ. అతఁ డొకతెప్పపాటుతడవైనను వీసరవోవనీక భా
రతజగతీహితం బగు తెఱంగునఁ జల్పు సమస్తకార్యముల్
చతురుఁ డతం డొనర్చుపని సంతస మిచ్చుటెకాక లోకవి
శ్రుతము వివేక మిచ్చి పెనుచున్ జననీపరిషేవనేచ్ఛలన్. ౬

గీ. అతనివాక్రుచ్చు నెల్లవాక్యంబునకును, భారతక్షోణి వస్తువై పరిఢవిల్లుఁ
గపట మెఱుఁగక దబ్బఱకంపు లేక, యలరు నైర్మల్యకందమై యతనిపల్కు. ౭

క. బందిగములోన మ్రగ్గెడి, హిందూజనయిత్రిఁ దలఁచి యొండినపొట్టన్
వందురుసోదరులం గని, డెందం బది త్రెవ్వఁ దాఁ గడిందిగ వగచున్. ౮

మం. తమగారవించు నుద్యమములదెసకు, నితని నాకర్షింప నేతెంచువారి
కేల పెక్కులుమాట లీరు మీాపనులు, పాటించి నన్ను నాపని సేయనిండు
మునుముందు దాస్యనిర్ముక్తభారతము, నభిలషించెద నిచ్చ యది పండినపుడ
యితరమ్ముదెసకు నా దృష్టి సారింతు, నని యుత్తరం బిచ్చునట్టిగోకులుని
నేమంబు సూచి యే నివ్వెఱపడితి. ౯

వ. రానడేపట్లఁ దనకుం గల పూజ్యభావమ్ము నతఁడు తన యెల్లవాక్యమ్ములం దచ్చు పఱుచు — "రానడే యివ్విధిం బల్కువాఁ" డనువాక్కితనికి "సూతుఁ డిట్ల నియెం" బోనిది — యే నితని సన్నిధి నున్నపుడ రానడే జన్మదినోత్సవము సంఘటిల్లె — నాఁడు గోకులుఁ డమ్మహామహుని సర్వజ్ఞతను నిర్భీకమగు దేశభక్తిని వర్ణించుచు ననుభవించిన హర్షపారవశ్యమ్ములు నుడువం బాలివి కావందు — మఱియు నొక్కనాఁ డేను గోపాలకృష్ణుం గని ౧౦

మం. ఈపురంబున మరుత్తిది నాఁగఁ జనుచు, వీధివీధికి నుండు విద్యుచ్ఛకటము
దీని నెక్కిననాఁడు దేశనాయకుల, గరిమంబు డిందునా కాదేని నీకు
నేల గుఱ్ఱపుబండి యీావెచ్చ మేల, యనుడు నించుక కుంది యతఁ డిట్టు లనియె.

వ. సామ్రాజ్యశాసనసభా సభ్యతంజేసి నాకుం బ్రాఁబడువిత్తమ్ము నాసొంతపనుల కొదవంజేయ నొల్ల — నా కెందఱు పరిచితు లుందు రందఱు నీకుం గలరయేని యానాఁడు నీవు మెఱపుబండిం బయనించుట యసాధ్య మనను-గాని వాలాయ మది దుష్కరం బగు నందు — నాయకు లొనర్చు నెల్లపనియు వారిసంతుష్టి కొఱక యని తలంచుట కించుకే నెడము లేదు — నీవుసైత మీామాత్ర తెలియమి కడుంగడు విచార్యము — మఱియు ౧౨

ఆ. మెచ్చుకొందు నీదుమితజీవనం బేను, నదియ వలతు శక్య మైనవట్టు
కాని నన్నుఁబోనిమానిసికిం గొంత, యుడుపరాని వెచ్చ ముండుఁ జువ్వె. ౧౩

గీ. అనుడు నాశంక సకలంబు నపసరిల్లెఁ, గాని "నీ వసివాఁ రొప్పవు లే నెఱుంగ
నిది తెవుళ్ళకుఁ బాదు గాదెట్లు? వీలు, చిక్కదె వయాళికిం బ్రజాసేవ"నంటి.

వ. నా యీాయభిశస్తికి గోకులుం "డబిసీలుసల్పు నెసలిక నాకుం గలదని నీ వెంతువా" యని మాఱుపల్కె — నీవాక్కు నా కసంతృప్తికారిణి యయ్యెఁ — గాని వక్త యందలి గౌరవంబు నానోటికిఁ దాళమ్ము వైచెఁ — దినుటకుం దీఱిక చేపడినట్ల వాహ్యాళికిం దలపడు నని నాతలంపు — శరీరపరిశ్రమము దేశసేవం బెంచుఁ గాని కుంచ దని యేను వినీతిమెయి నూహింతు. ౧౪

* * *

౧౮ గోఖలేతో నొకనెల ౨

సీ. గోపాలకృష్ణుని గొడుగునీడల నిల్చి, వెలలేనికాలంబు వితరయొనర్ప
కొంకనాఁడు క్రైస్తవ మూఁడియు భారత, జాతీయ సభసేవ సలుపువానిఁ
గాళీచరణుఁ బొడఁగంటి నప్డాతని, చెలి చాపుసెజ్జపై నలఁగుచుండె
నాడంబరములేని దాయనగేహ మా, తఁడు మహాసభలం దుదాత్తవేష

ఆ. మాదరించువాఁడ యయ్యును బేదవే, సంబు నింట వలపు చాలమెచ్చి
యేసుమతములోని నాసందియమ్ము లా, తనికి వినతితోడ వినిచినాఁడ. ౧

వ. అంతఁ గాళీచరణుఁ డఘమ్ముతోపాటు మనకు మాఱుపుట్టు వుండు నని యీవు నమ్మెదువా యనుడు శతధా విశ్వసింతునని యే నంటి - నవ్వాల నతండు ౨

ఆ. వేళ్ళతోడఁ బాపవృక్షమ్ముఁ బెకలించు, నిచ్చ యున్నవాని కేసుధర్మ
మొకఁడ దిక్కు; కసటునకు ఫలమగా మిత్తి, యేసుభక్తుఁడే జయింపఁ జాలు. ౩

క. హైందవధర్మంబునఁ గా, నం దరమా యిట్టిమహిమ నావుడు గీతా
సందీప్తభక్తియోగము, నందించితి నొవ్వతోడ నాతనిమదికిన్. ౪

క. ఈజతనము నిష్ఫలతా, భాజనమై నన్నుఁ దృప్తిపఱుపద యైనన్
జేజేల్వెట్టితి నాతని, సౌజన్యంబునకు నంతఁ జాగితిఁ బురికిన్. ౫

వ; అయ్యాయిరథ్యల కేగి న్యాయమూర్తి మిత్రి, గురుదాసబెనర్జి, ప్యారీమోహన ముఖర్జీ మున్నగు మహామహుల సందర్శించి నేటాలుజతనంబులపట్ల వారసాయమ్ము వలచి పదంపడి కాళీప్రసాదము చూడంజనుచు మధ్యేమార్గమ్మున దేవికిం బలిగాఁబోవు పొట్టేలుగుంపులం గంటి - నింతలో దేవళమ్ము డగ్గఱించుడు ౬

క. అచ్చోటఁ దిరియుమూఁకలు, వచ్చి ననుం బలసెఁ గాని వాడల బిచ్చం
బిచ్చుటకు సమ్మతింపక, క్రొచ్చుఱ దేవ్యంగణమ్ముకడకుం జనితిన్. ౭

ఆ. అచటిమంటపమ్ము నాశ్రయించినసాధు, వొకఁడు నన్నుఁ దేనెలొలుకఁ బిలిచి
యెచటి కేగువాఁడ విటురమ్ము తండ్రి! కూ, ర్చుండు మనుచు నాదరోక్తు లాడె.

వ. ఏ నతనిపట్ల నడంకువ మెఱసి ౮

మం. ఏపాప మెఱుఁగని యిన్నిగొఱ్ఱియల, కుత్తుకల్ తెఱుగుట కూడునా యంటి
నతఁడు హింసాకర్మ మది కృత్య మంచు, నాడువాఁ డెవఁడుండు నని మాఱుసెప్పె
నటులైన మీర లీయజ్ఞుల కేల, నీతిసెప్ప రటంచు నేఁ బల్కినాఁడ
నీశ్వరార్చన యొండె యితనికి నించు, నన్యంబు నితఁ డొల్లఁ డని జటాలుండు

భగవదారాధన పరతంత్రబుద్ధి, యిట నిల్చునా యని యే వించినాఁడ
నిది శరణ్యము వర్జ్య మిది నాక జగతి, నెల్ల తావుల నుక్కు యే నిచ్చగింతు
నీమూఁకగొడవ నా కేలా ప్రజాళి, యిసిరో గొఱ్ఱెలమంద కీడనె నతఁడు. ౧౦

క, ఏ నీఁకఁ జర్చం బెంపక, లోనికిఁ జని కాళికన్ విలోకించితి న
చ్చో నెత్తురి వెల్లివొడుచుచు, నానాక్షోభముల ముంచె నాహృదయమ్ముక్. ౧౧

క. అట నిల్వలేకపోయితిఁ, దటతట నాగుండె లదరి తలక్రిం దైతిక్
ఘటనం బయ్యెది నా కె, న్నఁటికిని విస్మృతికిరా దనం దగు నిస్సీ! ౧౨

వ. ఆ నాఁడు వంగసమాజ మొందు నా కాతిథ్య మొసఁగ నం దొక యుదాత్తునికడ
హింసామయంబగు నీ కాళికాపూజం దడవుడు నతం డిట్లనియె. ౧౩

గీ. గొఱ్ఱియలకుత్తుకలఁ బట్టి కోయువేళ, మొరయుఁ బటహాదివాద్యముల్ ముమ్మరముగ
నాప్రళయఘోషమున మరణార్తి లేశ, మెఱుఁగకయ బలివోవు నియ్యేడకములు.

క. ఆమాట లేను మెచ్చక, యేమీ గొఱ్ఱెలకు బాస లే వచ్చినచో
నీ మాడ్కి నీవు పల్కెడె, హా! మాన్పఁగ వలయు దారుణాచారంబున్. ౧౫

వ. అని ప్రత్యుత్తరం బిచ్చితి - మఱియు ౧౬

గీ. అపుడు భూతదయామూర్తి యైన శాక్య, మునిచరిత్రము నాతలంపునకు వచ్చెఁ
గాని బుద్ధునిబోలె లోకమ్ముదిద్దు, తెలివి నాపాలిదా యంచు నులికినాఁడ. ౧౭

వ. ఈ బలిదానమ్ముపట్ల నాఁడును నేఁడును నాతలం పొక్కటియ - వెండియు ౧౮

గీ. నరునిప్రాణమ్ము వెలకంటె గొఱియబ్రదుకు, విలువ కొఱవడు నన్మాట వెఱ్ఱిమాట
మనుజుమై పెంచుటకు మేషమును వధింప, నడుముకట్టంగఁ జాల నేనాఁటి కేని.

ఆ. ప్రాణి యెంత దిక్కులేనిదో నరుబారి, నుత్తరింప మర్త్యుఁ డొసఁగుసాయ
మందుకొనుట కంతయధికారి నాఁదగు, నది వివాదదూర మైనపల్కు. ౨౦

ఆ. సనతులేనియట్టి సౌజన్య మధికార, మెతని కగ్గపడని వతఁడు తాదృ
శార్తినిఘ్నచేతనావళి కాశ్రయ, మిచ్చి మనుపఁ జాలఁ డింత నిజము. ౨౧

మం. అక్కటా! దిక్కులే కల్లాడుచున్న, గొఱియల నీమహాఘోరయజ్ఞమ్ము
వలనఁ దప్పింప నావంటిమానిసికిఁ, దెగువయుఁ జిత్తశుద్ధియు వెండి వలయు
నీత్యాగసంపత్తి కీపవిత్రతకు, నారటించుచు నంగలార్చుచుండఁగనె
యీబొందిపొత్తు నా కెడలునో యేమొ, యీరాక్షసత్వంబు నెడపి మానవుల
నుద్ధరించుటపొంటె, నొకపీస మేని, పాపమ్ములేని యీప్రాణుల మనుప,

నీకాళిగుడి నెన్నియే నేండ్లనుండి, వదలని కలుషప్రవాహ మింకింప
నేనాఁటి కీశ్వరుఁ డేసుహోదారు, నేపుణ్యసాధ్వని సృజియింపఁ గలఁడొ
యనయమ్ము నిట్టికల్యాణమ్ము వలచి, వినతిమై భగవాను వేఁడుచున్నాఁడ
జ్ఞానసంపత్తిఁ బేర్గాంచినయట్టి, శేముషీశక్తి వాసి గన్నయట్టి
వితరణకేళిప్రవీణు లైనట్టి, నలి భావనాప్రధానత నోఁచినట్టి
వంగీయు లెట్లు లీవధము సైఁచెదరొ, నాబుద్ధి కంద దీనాఁటికి నేని. ౨౨

* * *

౧౯. గోకులుతో నొకనెల ౩

గీ. కాళికాప్రీతి వలచి వంగప్రజాళి, సలుపు నీకూ్రరహోమమ్ము సరణిగాంచి
జాలిమై వేఁడికన్నీరు జార్చినంత, వెడలె నాచూడ్కి వంగజీవితము దెసకు. ౧

గీ. తద్విశేషమ్ము లారయఁ దలఁచి బ్రాహ్మ, ధర్మముం దెల్పురచనలు తగిలి కంటి
మనసు నిడితిఁ బ్రతాపచంద్రునిచరిత్ర, వింటి నతనిప్రసంగముల్ వెక్కసభల. ౨

క. అతనివచించిన యుత్తమ, కృతి కేశవచంద్రచరిత మెచ్చఁగితి విద్వ
న్నుతు శివనాథుం గని వి, శ్రుతునిఁ దేవేంద్రనాథుఁ జూడం జనితిన్. ౩

క. అపు డమ్మహర్షి నిర్భర, తపమ్మునం దుంట నతనిదర్శనభాగ్యం
బుపలబ్ధము గాక విష, ణ్ణపుఁజూపుల మరలి వచ్చినాఁడన్ బసకున్. ౪

చ. పదపడి తన్నికాయమున బ్రహ్మసమాజమహోత్సవంబు రా
నది గన నేగితిన్ బిలుపు నంది; జగన్నుతులైన పెద్దలన్
గదిసితి వంగపండితులగాన మపూర్వ ముదారమాధురీ
సదనము వింటిఁ దేర్చుకొనఁజాలని దాసుఁడనైతి దానికిన్. ౫

వ. బ్రాహ్మధర్మనిష్ఠితులం దెలియ నింతవట్టు శ్రమంపడినవెన్క జగదారాధ్యు వివేకానందుం గనుకలి యవశ్యాచరణీయం బని నడిచి తదావాసమగు బేలూరు మఠమ్ము దఱిసి శాంతిమూలంబగు తత్‌క్షేత్రంబు నగ్గించితిఁ – గాని స్వామి యపు డందు లేఁడయ్యె – నతండు లుస్తాగోగ్యుఁడై కాళీఘట్టమునం దుంట విని యెనలేనినైరాశ్యముం గుడిచితి – నంత నయ్యాశ్రమంబున సోదరి నివేదిత నగని యాపెరీవికి నబ్బురంపడినాఁడ – నయ్యమ్మధోరణికిని నాపోకడకుం బొత్తు జతపడ దయ్యె – నియ్యెదంతము గోపాలకృష్ణుచెంత వక్కాణింప నాకెకు నిన్నికును సామరస్యంబు పొసఁగుట దుశ్శకమని యమ్మహనీయుండు వల్కె – నొకనాఁ డీమె 'వేస్తునజీపాదుషా' యింట శతవృద్ధ యగు నతనితల్లి శయ్యాయిధర్మంబు లెఱుక

సేయుతఱి నే నయ్యెల్లుహెచ్చి యదృష్టవిశేషంబున వారికి దుబాసి నైతి - సోద
రికిం దనకును భావబాంధవము లేకున్నను హిందూధర్మమ్ము దెస న వ్విదుషీ
మతల్లికిం గలయాదరం బతివేలంబని తెలిసికొంటి - నవ్వేల నవ్వేలంది వ్రాసిన
పొత్తమ్ము లార్జించి పఠించితి - నిట్లు కాళీఘట్టమ్మునందలి యుత్తమసంస్థలం
జూడ సగపాలును దక్షిణాఫ్రికా రాజకీయసమస్యలం బ్రిచారమొనర్ప నర్ధభాగ
మ్మును గా నస్మదీయదైనందినకార్యక్రమమ్ము నిర్ణయించుకొంటి - నంత నొక్క
దివసంబున ౬

క. బోయరుసమరంబున సే, వాయత్తము భారతీయ మగునట్టి దళం
బేయే క్రమమ్ము లీకొనె, నాయున్నతి నొకసదస్సునందు వినిచితిన్. ౭

సీ. భిషగ్రగణ్యుఁడై పెనుపారు'మల్లికు', కైసేసెఁ బరిషదగ్రాసనమ్ము
కీర్తించె నన్ను 'సింగ్లిష్మను'పత్రికా, నేతయా 'సాండర్సు' నెయ్య మూర
సీపల్కు తనివి సంధించెఁబో యని తద్ద, కొనియాడె గోపాలగోకులుండు
మనవార లెంతకమ్మనివా రహో! యంచు, సంతసంపడె సభాసదగణమ్ము

గీ. బెడఁద లెఱుఁగక గోఖలేగోడుగునీడఁ, దిరుగుచు స్వాంగభూమి నీదృక్షమధుర
గౌరవంబులు గంటి నగ్గాథ లెంత, యుంపితములైన నిచట వర్ణింపఁజాల. ౮

గీ. బ్రిహ్మదేశంబు కాళికాపత్తనంపు, దాపునం దుంట నేగితి దానిఁ జూడ
నచటి బౌద్ధసన్యాసుల నంటియున్న, సోమరితనమ్ము నాకు నశ్రువులఁ దెచ్చె. ౯

గీ. కోవెలలు గంటి బంగారుగోపురములు, వీక్షచేసితి మితిలేక వెలుఁగుచున్న
క్రొవ్విదివ్వెలఁ జూచితి నెవ్వియేని, నాకు సాహిత్య మొదవింపలేకపోయె. ౧౦

క. గుడిలోఁ బేరెమువాఁడెడు, కుడుముల దేవర గుఱాలగుంపులు 'మార్బిం'
బొడఁగన్న దయానందుని, వడసినయనుభూతి గుర్తువచ్చుట కయ్యెన్. ౧౧

గీ. అచటి మగువలచైతన్య మరసి వారి, యిచ్ఛకుం గలపెత్తన మెఱిఁగి యెఱిఁగి
పొంగితిని గాని పెంజెట్టిపోతు లట్లు, బ్రిదుకు మగవాండ్రదెసఁ గుందుపాటుగంటి.

వ. మఱియు బంబయినగరం బెట్లు హిందూస్థానమ్ము కాఁజాల దట్ల రంగూనుపట్ట
ణముసైతము బర్మా కానేర దనియు మన మీదేశమ్మునం దాంగ్లేయవణిక్కు
లకు దళారుల మైనట్ల తెల్లబేహారులకును మనకును బ్రిహ్మదేశీయు లడితికాం
డ్రియిరనియు నప్పుడూహించి తద్భూమిం బాసి ౧౩

క. చొచ్చితిఁ గాళీఘట్టము, నచ్చటినాపని సమాప్త మగుటం గని వి
ద్యచ్చక్రివర్తి గోకులు, వెచ్చనినిట్టూర్పు లడర వేఁడితి సెలవున్.

సీ. మునుముందు పొగబండ్ల మూఁడవతరగతి, పయనమ్ము సల్పి తత్పథికలోక
మనుభవించునవస్థ లవి గంట కర్తవ్య, మని యెంచి మామకీనాశయంబు

గోకులుతోఁ జెల్ప నీ కేమి వెఱ్ఱియా, యని నవ్వె నాతఁ డే నంతమాత్రఁ
గలఁగక నాతలంపులలోని లోఁతులోఁ, తులు చూపినంత సంతుష్టి వడసి

గీ. నన్ను మన్నించె; నపుడు పేర్గన్న వార, ణాసికిం జని రుగ్ణుఁడై యలమటించు
నవ్వ యానిబిసెంటుమే లరయుపొంటె, మొదట సమకట్టి కట్టితి మూట ముల్లె. ౧౫

క. పూరీలు లడ్డువమ్ములు, కూరినచిఱుదిండి పెట్టె గోకులుఁడు మహా
దారుం డర్మిలి వడ్డిక్కిఁ, బొఱఁగ నిడి నన్ను నాఁడు బహుమానించెన్. ౧౬

ఆ. వెలవత్తు రాఁగుఁ డీఁక నాఁగుఁ డన్న నా, వేఁడుకోలు కింత వినక నన్ను
సాగనంపి రపుడు శకటంబుదనుక న, గ్గోకులుండు 'రాయి' ధీకులుండు. ౧౭

*
* *

౨౦ కాశిలో

ఆ. నడుమ నడుమ నిల్చఁబడి కాశి కాఁగాఁ, రాదు లీక్షచేసి యవల రాజ
కోటఁ జేరఁ దలఁచుకొంటిని దారిలోఁ, వెచ్చపెట్టుసొమ్ము నెచ్చనీక. ౧

క. కర్మిందుకొని యున్నచేతల, నెందే నొక్కొక్కదివసమే నిల్చితి నం
దందుఁ గలధర్మసత్రము, లం దిగితిని రూకసెడనిలాగులు గంటిన్. ౨

క. ఇప్పయనమ్మున వెచ్చము, ముప్పదియొక్కండు రూప్యములలో నిమిడెన్
దప్పియును మెయిలు నెక్కక, గుప్పిలి బిగియించి రాజకోటకుఁ జనితిన్. ౩

క. కట్టా! మూఁడవతరగతి, పెట్టియ నేఁ డున్నయట్ల పేరినచెత్తన్
గట్టెవగొల్పు కంపున, ఘట్టిల్లగు మఱుఁగుదొడ్డిహొత్తున నుండెన్. ౪

గీ. కలదు పాంథులు సెల్లించువిలువపట్ల, నుత్తమాధమశ్రేణుల హొత్తుకొన్న
వాసికి నిమించి యందలివారు వడయు, శాంతిసౌఖ్యమ్ములం గల యంతరమ్ము. ౫

క. మూఁడవతరమ్ము వారికి, నేడకముల కున్నభేద మేది? యాబండిం
జూడఁగ గొట్టెలకుం దగు, జాడన కన్పట్టు నుడువఁజాలనిరోఁతన్. ౬

క. కడతరగతిపెట్టియలోఁ, వెడలుదు నే నాంగ్లభూమి వేమఱు; నొకనాఁ
డెడఁద యనుభూతికై నను, గడు దందడిపెట్టఁ బ్రథమకక్ష్యం జనితిన్. ౭

క. ఆకక్ష్యకుం దృతీయకు, నా కంతర మంతగాఁ గనంబడదయ్యెన్
సౌకర్యము లీశ్రేణిన్, జేకుఱుఁ దఱచై నెటాలుసీమరయిళ్ళన్. ౮

గీ. బల్లపై మెత్త లుండును బాటసారు, లత్తమిల్లుటకుం గల దానుకూల్య
మ్మక్రమంబుగఁ బెట్టియ నాక్రమింప, రచటి తెరువర్లు నీగ్రోల మైననేమి. ౯

క. పొద్దునకు లొంగి నడుచుట, యిద్దేశమునందుఁ జూడ నెచ్చటనేనిన్
గ్రుద్దుచు నిక్కుచుఁ ద్రొక్కుచు, రుద్దుచు వీ రెక్కుచుందురు గదా బండిన్. ౧౦

చ. కడుఁగడు నింద్యమైన యధికారులయేల్బడి కేమి బండిలో
నడుగిడువారికంపునకు నక్కట!ముక్కులు మూసికోవలెన్
మడుఁగులవారు వీరి కసుమాలపువేసము సైఁపఁజాల;రె
వ్వడువున నుండుఁగాక తలవంపక తప్పదు వీరి కిచ్చటన్. ౧౧

క. ఏపాపమునకొ శిక్షగ, నాపయనము సేయవలయు నాపెద్ద లిసీ!
యీ పామర పాంథజన, వ్యాపారము లెట్టు లేను వ్రాయఁగ నేర్తున్. ౧౨

గీ. ఉన్నచోటన పలుమంది యుమ్మివైతు, రగ డొనర్తురు బీడీలపొగలు గ్రక్కి
యాకువక్కలురుబ్బి నిర్భీకు లగుచు, వట్టివాదువంగఁ బరఁగింతు రెట్టివాఁగు. ౧౩

ఆ. కెలనివారినొవ్వ దెలియరు నేలయు, నాకసంబు వ్రియ్య నఱచుచుందు
రెలువరింతు రింత వినరానిబూతు లీ, బెడఁద లెల్ల దెసలఁ గుడిచినాఁడ. ౧౪

వ. వేయుం దొమ్మన్నూటరెండవయేఁట నేనీ మూఁడవతెగపెట్టెలో నడుగిడితి — నవ్వాల నప్పుడునైదునుండి నాల్గువత్సరంబు లెడపక దానియందు యాత్రిలు సల్పితి — నాఁటికి నేఁటికి నుగ్గడింపఁదగిన యంతరము పొడకట్టదయ్యె — నీ తెగులుం దుడిచివైచునౌషధము నా కొక్కండు కన్పించు.

ఆ. చదువులున్నవారు సంస్కారసంపత్తిఁ, గుదురుకొన్నవారు కొంత సైఁచి
యెక్కవలయు నిచ్చ లీశకటమ్ములో, మప్పవలయు నీతి మందమతికి. ౧౫

సీ. వలయుసౌకర్యముల్ వడయ విన్నపములు, పంపి పైవారికిఁ దెంపులేని
వేసట గూర్చి యేవో సుఖంబులు గోరి, యధికారులకు నుపాయనము లిచ్చు
టాదిగాఁ జెడుదారు లన్నియుఁ ద్రొక్కుట, వదలి తీఱమి యెంత వచ్చుఁగాక
పయనంపుమేర తప్పకనిల్చి పెద్ద లి, ట్లూర్జితధర్మమ్ము నూఁదిరేని

ఆ. కొంతమంచిమార్పు కూడు నటంచు నా, యనుభవమ్ముకల్మి నాడనేర్తు
నిది యవశ్యకృత్య మిప్పని లేక యీ, జాతి కన్నువిప్పి చక్కఁబడదు. ౧౬

క. ఆయిర్వదికొలె నస్మ, త్కాయము రుగ్భరము రెచ్చి కడుదుర్బలమై
చేయునది లేక మానితి, నీ యవమశ్రేణిపెట్టె నెక్కెడిచేతన్. ౧౭

ఉ. పాడియు బాటయు న్గనని పాంథుల దిద్ది తదీయముల్ వెతల్
వీడఁగఁ జేయుసేవ లొకవెంటకు వచ్చెడి వేళయందు నే
నోడితి నాయభాగ్యతకు నుల్లము తద్దకలంగి లజ్జయుం
దోడయివచ్చి బిట్టువగతున్ బయనంబు లొనర్చుపట్టునన్. ౧౮

ఆ. పూనుకొంట వలయుఁ బోగబండ్ల నోడల, వెడలు పేదవాండ్రవెతలు దీర్చి
తరతరాలనుండి తరలని దూషితా, చారముల నడంపఁ - జాలువారు. ౨౦

క. దొరతనముసేయువారలు, పరదేశపు బేరగాండ్రపట్లం గడు నా
దర మునిచి కూర్చు ననుచిత, తరసౌఖ్యమ్ములఁ దొలంచుదంటయు వలయున్.

గీ. గమనపర్వమ్ము నిఁక దీనిఁ గట్టిపెట్టి, కాశికి న్వత్తు వఱువాతఁ గాలువెట్టి
యప్పురమ్మునఁ బండాగృహమ్ము చేరి, పీఁటపెట్టఁ దలంచితి నాఁటి కెల్ల. ౨౨

ఆ. నన్ను ముట్టడించినా రొక రిద్దఱా?, కారు పదులకొలఁది పాఱువారు
శౌచనిష్ఠుఁడైన జన్నిగట్టుగృహమ్ము, చేరుకొంట కాసచేసినాఁడ. ౨౩

క. నాతలఁపు సార్థమై పతి, పూతమ్ముగ నుండె నపుడు పోయినగేహం
బాతావున మొగసాలన్, మాతల్లివిధాన సురభిమాతయుఁ దోఁచెన్. ౨౪

క. అది రెం డంతస్తులతోఁ, బొదలెడిసౌధమ్ము సౌఖ్యపూర్ణము దానం
గుదిరితిఁ బై దెసగదిలో, మదిమది సంధించు మృదులమారుత మొలయన్. ౨౫

గీ. పుణ్యభాగీరథీసరి త్పూరమందు, బ్రుంగఁ దలఁచితి శాస్త్రోక్తభంగి నూఁది
తాన మగునంతవఱకు కన్నపానములను, ముట్టఁజన దంచు నేమమ్ము పెట్టుకొంటి.

చ. వలసినవస్తు లెల్ల నలవై దికుఁడే సమకూర్చె "లొచ్చు నా
వలదు సపాదరూప్య మిడువాఁడను దక్షిణగా" నటంచు నేఁ
దొలుతన చెప్పితిన్ దగినధోరణిలోనె ముగింపు మంటి నా
కలిమినిబట్టి యాచిఱుతకానుకయే పెద్ద యటంచు వించితిన్. ౨౭

ఆ. సరసుఁ డతఁడు పోరుసల్పక "దక్షిణ, కేమి యెంతయేని నీయవచ్చుఁ
దీర్ఘవాసు లిచ్చు కార్తికపుష్టికిం, దగినయట్లు మమ్ముఁ దనుపుచుండ్రు. ౨౮

క. వే లిచ్చు చక్రవర్తికి, నాలుగుపైసా లొసంగు నాదారునకున్
వాలాయము మొక్కరీతిన, పోలఁగ జరిగింతు మెల్లపూజావిధులున్." ౨౯

క. అని పండా తనకమ్మం, దనము వెలారించె మంత్రతంత్రమ్ములు ప్ర
న్ననిబాట నడిపె సుష్ఠు, స్నానమ్ముతోఁ గప్పవాఁట్లు వైవక నిలిచెన్. ౩౦

గీ. మట్టమధ్యాహ్నమునకు ధర్మంబు లెల్లఁ, దీర్చుకొను టాయె నవల భక్తిప్రపత్తు
లడర విశ్వేశ్వరుం గొల్వ నరిగి యచటి, దృశ్యములఁ జూచి లెస్సచింతించు టాయె.

ఆ. కాశి యిట్టి దన్నకథ వినియుంట ని,రాశతోన గుడికి నరిగినాఁడ
విన్నదానికంటె వేయిమడుంగులు, కన్నదానఁ జేసి కలిగె నార్తి. ౩౨

క. దిగజాఱు నలఁతిగొందియ, భగవద్భవనమ్ము సేరు బాటగదా! యం
దగపడదు శాంతి యింతయు, నగురా!'బుంయి'మని ముసురు నటునిటు నీఁగల్.

క. పట్టెలా పైసా నిటఁ, బెట్టఁము నీయట్ల నేను బెడిదమ్ములు చే
పట్టఁజన దేను నీసిరి, ముట్టనిచో నీకు నశుభములు చుట్టుకొనున్. ౪౭

వ. అనుటయుం గిమ్మనక దమ్మిడీ నప్పండాముందు వైచి నిడుదనిడుదయూర్పు
లూర్చి సాగివచ్చినాఁడ - నవ్వెనుక నొండురెండుతడవ లవ్విశ్వనాథుపేటికిం
జనితిఁ - గాని యే నానాఁటికి మహాత్మతివిశ్రుతుండ నైతిఁ - గానఁ దొంటి
యనుభూతు లబ్బుటెట్లు ? - లోకమ్మున కేన దర్శనీయుండ నైనతటి నా కట్టి
దర్శనభాగ్యం బొడఁగూడునోటు ? - మహాత్ములయగచాట్లు మహాత్ములకుం
గాక లాఁతివారి కెట్లువేద్యంబు లగు - నయ్యది యట్లుండె. ౪౮

క. పూర్వమ్మ నందుఁ గీదృశ, దుర్వాసన చెట్టిగోలతోడుత నవిము
క్తోర్వి కనంబడె నాఁడా, సర్వావమవిధులు నచట సాగుచునుండెన్. ౪౯

క. కరుణామయుఁ డీశ్వరుఁ; డె, వ్వరే నిటన్ సంశయించువా రుండినచో
నరయుదురుగాక కాశీ, పురాదిక ప్రాజ్యపుణ్యభూముల నెల్లన్. ౫౦

క. ఎంతయసత్యము, నెంతబ, వంతము నెంతటియధర్మవర్తన నకటా!
యెంతటిపాషండత్వము, నింతగ నయ్యోగనిధి సహించునో కనుఁడీ! ౫౧

క. ఇల నెవఁడు కల్లసేయం, గలాఁడు కర్మమ్ము; నందుఁ గలగుణదోషం
బులు భోజ్యమ్ముల కర్తకు, వలయునె ప్రభుఁ డింక నడుమవచ్చి పెనంగన్. ౫౨

క. అగుటంజేసియ "యెవ రే, పగిది న్ననుఁగొల్తు రిచ్చపడి యవ్వగకుం
దగుఫల మిచ్చెద నే" నని, జగదీశుఁడు కట్టుచేసి చాటున నుండెన్. ౫౩

క. అనుభూతు లీదృశమ్ములు, గొని యానిబిసెంటుఁ గంటకుం జనినాఁడన్
బెనురోగమ్మునతాఁకున, వనరి వనరి యపుడ యాపె వచ్చెను వెలికిన్. ౫౪

క. నావార్త విన్నయంతన, తా వచ్చెన్ నాకుఁ గరుణ దర్శన మొసఁగన్
సేవల మాకెం గనుటయు, నా వలచినచేఁత యగుట నాఁ డిట్లంటిన్. ౫౫

ఉ. అమ్మరో! నీవు జబ్బువడి తన్నుడి న్వాని నిన్నుఁ జూడఁగా
నీమ్మయి వచ్చినాఁడఁ గృశియించియు మంచమువీడి నిల్చి యా
తమ్ముని గారవించితివి దర్శనమిచ్చితి వింతచాలు హ
ర్షమ్మఘటిల్లె నీ కలవు రాఁదగ దే నిఁకఁ బోయివచ్చెదన్. ౫౬

* * *

౨౧ బొంబాయిలో

క. తననిల్పిన కాంగ్రెసులోఁ, బనిసేయుచు ధర్మవాదిపథమున బొంబా
యిని దిరపడి యే నుంటకు, మనసువడెన్ గోకులుండు మద్ధితరతుఁడై. ౧

ఆ. కలదు నాకు నట్టివల; పైన నచట బా, రిస్ట రగుట లెస్సకష్ట మన్న
భీతికిం బురానుభూతి నగ్గంపడి, కుదురుకొంటి రాజకోటలోన. ౨

క. నామేలు వలచి మున్నా, సీమకు నన్నంపినట్టి చిరమిత్రుఁడు తా
నై మూఁడభియోగమ్ములు, ప్రేమ 'దవే' తెచ్చియిచ్చి బెంగం దొలఁచెన్. ౩

గీ. అం దొకటి పెద్దవిలువగలట్టి దగుట, జంకితిని గాని ధైర్య మొసంగ నతఁడు
తగవుగు ట్లెల్ల నెఱిఁగి వాదంబుసల్పి, గెల్పువడసితి మిత్రు లగ్గింప దాన. ౪

క. అల బొంబాయికిఁ జన్నను, గలుగ దికన్ వెలి పటన్నగట్టి జనించెన్
'నిలువంగనేల యిచ్చట, వెలలుము బొంబాయి' కని 'దవే'యుం బలికెన్. ౫

వ. వెండియు నతండు 'నినువంటిబారిస్టరులం బెంచుటయు డించుటయు నన్నుంబోని వకీళ్ల కేపాటిచెయిదంబు ? – ప్రజాసేవకుం జాలిననిన్నుఁ గాతిమూవాడు కూప మ్మునం గ్రుళ్లిపోనీము సుమా !' – యని కరమ్ము కొనియాడినంత నేనుం దనిసని యయ్యాయి చిక్కులు చక్కఁబఱచికొని బొంబాయికిం జేరి గిరిగ్రామమ్మునం దొక బాడుగయింట నెలకొంటి. ౬

*
* *

౨౨ ధర్మసంకటము

సీ. కార్యాలయంబును గాపురంబును గిరి, గ్రామంబునం బెట్టి రాణగన్న
గఱువల నెయ్యంబుకల్మి నార్జించుచు, వృత్తి కొగ్గితిఁగాని యీశ్వరుండు
తద్గేహమున నన్నుఁ దడ వుండనీఁడ య, ద్దానిలో నొకవారమేని ముగిసి
ముగియకమ్ముంద నాముద్దునకుం దావు, రెండవబిడ్డ సైరింపరాని
గీ. వేఁకికిం జిక్కి వానితెల్వియును సడలి, వెడలెఁ దబ్బిబ్బునుడు లెంతవడిన నేమి
శౌర్యముంబాయదయ్యె నాజ్వరము సన్ని, పాతచిహ్నములుఁ బయల్పడియెఁదుదకు

క. పిలిచినపార్సీవైద్యుఁడు, కలుగ దిటన్ మందుచే సుఖస్థితి; వాడన్
వలెఁ గోడిగ్రుడ్లరస మ, వ్వలఁ గుక్కుటరసము నని ధ్రువమ్ముగ నుడివెన్. ౨

ఆ. మంచమెక్కి వనరు మణిలాలు దశశరత్, ప్రాయుఁ డాతఁ డేమిపలుక నేర్చు
మంచిచెడ్డ లరసి మంచెడినేన యే, దే నొకండు నిశ్చయింపవలయు. ౩

క. ఆవెజ్జు నుదారగుణ, శ్రీవిలసితుఁ జూచి సాధుశేఖర! యెఱచిన్
సేవింప మేము వేఱొక, త్రోవను జూపించి మాకుఁ దోడ్పడు మంటిన్. ౪

ఉ. నావుడు నాతఁ డిట్టులనె నాకు భవత్సుతుఁ డీవిపద్దశన్
ద్రోవఁగనేర్చి నిల్చునని తోఁపదు దైవమునిచ్చ యెట్టిదో
భావనసేయఁజాల మఱి పాలిడవచ్చును గాని దానిఁడా
చేవ గణింపఁదగ్గ పనిసేయదు నాయనుభూతిఁ జూచినన్. ౫

క. ఇట నెన్నియేని హిందూ, కుటుంబముల నింత కంతకును మం దేని
చ్చుట మీకెఱుకయ వారే, నెటన్న నటు లాచరింతు రీకొని సతమున్. ౬

ఆ. కోడిపులుసు గ్రుడ్లు కూడదునాక వా, డెదరు వారు జబ్బు లొందవుపట్ల
నాదుపల్కు మీరు నాదృతిచేసి యీ, కుఱ్ఱవాని నిల్పికొంట వలయు. ౭

ఆ. ఇంతనిశితదీక్ష యీదృక్షపరుషతా, యోగ మేల తీవ్రరోగనిఘ్న
సుతునిపట్ల; నెల్లగతులు ద్రొక్కియు బిడ్డ, బ్రతుకుఁ జూడవలయుఁ బితరులెందు.

చ. అనుటయు నిట్టులంటి ననఘా! భవదుక్తి నిజంబకాని నా
మనవియు నాలకింపుఁ డిట మామకబాధ్యత లెస్సయేర్పడన్
దనయుఁడు పెద్దయైనఁ దనధర్మము తాఁ గనువాఁడ కాని నా
మనిచెడిపాపమై తనసమస్తము నాతలపై నిడెం జుఁడీ. ౯

క. ఇఱుకునఁ బడు నిప్పుడ నరుఁ, డెఱుఁగఁడు కర్తవ్య మిట్టి దిట్టిది యని; నా
తెఱఁ గురవో కాదో మనుజుం, డెఱిఁగి దినవచ్చు నంట కే నియ్యకొనన్.

గీ. కలదు జీవనసాధనమ్ములకు సైత, మొక్కమర్యాద; జీవముల్ దక్క వన్న
కష్టకాలంబునం దేని గ్రివ్యమునకు, నరుఁడు లోఁపడరా దంట నామతంబు. ౧౧

క. నానమ్మినధర్మము నా, కైనను నాబిడ్డకైన నాలికినైనన్
బ్రాణోత్క్రమణమునందును, మానందగు నంచుఁ దెలుపు మాంసాదికముల్. ౧౨

ఉ. కావున వీఁడు నిల్వఁడని గట్టిగ మీ రెద విశ్వసించినన్
జావున కీతఁ డగ్గపడినన్ వెత లెట్టివి దాపరించినన్
నావిధి నుజ్జగింప నిఁక నాదగుపట్టు దలంచి మీకృపన్
ద్రోవక యుంతురేని తమతో నొకవిన్నప మాచరించెదన్. ౧౩

క. మీరిచ్చు మందు మాత్రికల, నీరోగి కొసంగవొల్ల నించుక జలవై
ద్యారూఢి వడచియుంటం, బ్రారంభించెదను దాని బాలునిపట్లన్. ౧౪

క. నాడియు గుండెయు నడిచెడి, జాడలు నే నాకళింపఁజాలను బిడ్డన్
వీడక దైహికవికృతుల, నాడుచు మీరున్న యుష్మదాదృతి మఱవన్. ౧౫

క. సౌశీల్యమహఃపుంజము, నాశంకలు జంకు లెఱిఁగినాఁ డతఁ డీక నా
యాశించినట్లు వచ్చుట, కాశీస్సుల నిడుట కిష్టుఁ డయ్యెను గరుణన్. ౧౬

క. పసివాఁ 'డిది నాతలఁ' పన, నసమర్థుఁడ వైన నాకు నవ్వొజ్జనకున్
బొసఁగినవాదము నతనికి, వెస వినిచితి నేమిసేయ వేఁడెద వంటిన్. ౧౭

క. ఈఱోళ్ళు కొక్కు-రాయులు, నాకేటికిఁ దండ్రి! నీవు నమ్మినవైద్యం
బె కానిమ్ము జలీయము, నాకస్తి యడంగకుండునా యనె నతఁడున్. ౧౮

క. తప్పదు మాంసం బని యే, మప్పిన నెదురాడలేఁడు మఱిలాలైనన్
నొప్పి నెఱింగియు నతఁ డిటు, సెప్పుట నే నపుడు హర్షసేవధి నైతిన్. ౧౯

క. ఏ నించుక 'కూనే' ఋషి, పానీయచికిత్సతోడి పరిచితి గంటిన్
దీని కలవాటుపడి మే, లైనది యీయోగ మగ్రియం బనుకొంటిన్. ౨౦

క. అనుభూతి నెఱింగితి లం, ఘనమే కడుమంచిమందుగద యని; మఱికిం
దివనీక కటిస్నానము, కొనసాగించితిని దీక్షగొని జాగర్యన్. ౨౧

సీ. నారింజరసము మూనాళ్ళొసంగితి నెన్ని, వేసటల్ కుడిచిన వేఁకిపాగరు
సడలద; యది నిశాసమయమ్మునం బెల్లు, రేఁగందొడఁగె దీనియాగడమ్ము
నూటిపై నాల్గైదుగీటులవఱ కేఁగ, నాగుండియలలో వణంకు వొడమ
సాఁగె బిడ్డకు వేఱుచందము మైన నీ, ప్రజ లెట్లుతలఁతురో పాడిదప్పి
ఆ. నాఁడ వని యగ్రజుండు నోనాఁడునో భి, మక్కు- నన్యుని బిల్చుట సముచితంబు
కాదొకో దేశివైద్యమ్ము నాదరింపఁ, దగదొ యనుచింత లెన్నెని దగిలెనాకు. ౨౨

క. అస లేతండిరికిన్ దన, కసుగాయంబోని తెల్విఁ గడుపిన్నలపై
విసరుటకు హక్కు-గలదా, యసదాశయ మిది యటంచు నపు డనుకొంటిన్. ౨౩

వ. అది యట్లుండ "నోయీ! నీలగ్గు వడయ నీ వెద్దాని నాశ్రయింతు వదియ నీబిడ్డ
లకుం బ్రాపు గావింపు - మీశ్వరుండు దీనం బరితుష్టి నందుఁ - దొట్టివైద్య
ముపైఁ గాక యౌషధమ్ము దెస నీకుఁ బ్రత్యయంబు కల్ల - వెజ్జు వేరువెల్లంకు
లీఁగల వాఁడ కాని ప్రాణదాత కానోపఁడు - దుసు రొసంగువాఁ డొక పరమేశ్వ
రుండ - జీవసూత్ర మతనిచేత నుంట తెలియు - మవ్వానినామంబు జపింపు -
మతని నాశ్రయింపు - మిది విశ్వసించి నీవలచినబాటం బాయకు - మనుతలంపులు

సైత మప్పు డుప్పతిల్లె నిల్లిడఁ దం దికమకలు పడుచుఁ గ్రిందుమీఁ దగుచుండ
నాదిత్యుం డపరశైలమ్ముచాటున కరిగె - నిరులెల్ల కడలం దాండవింపఁ దొడంగె -
నయ్యవసరంబున ౨౪

ఆ. బాలు నంటి యంటి పన్నుంటి బగ్గున, మండిపోవుచుండె మాయ వేఁకి
గుండె చెదరి చెమ్మగుడ్డను బిడ్డపై, గప్పఁ దలఁచుకొంటిఁ గట్టకడకు. ౨౫

క. లేచితి శీతలవారిం, దోఁచితి నొకవల్వ నాసతో మణికాయం
బాచరణమస్తకాగ్రము, లోఁచితిఁ దడుపునకుఁ గంబళులు పైనిడితిన్. ౨౬

క. నెట్టెముగా గావంచా, చుట్టితి నార్ద్రమ్ము; నేమిచోద్యమొ పెన మె
ట్లట్టుల యయ్యె నొడల్ మఱి, పుట్టిన కుఱ్ఱనికిఁ జెమరుబొట్టొకఁడేనిన్. ౨౭

క. ఏత దుపచారభరమున, నాతను వెంతేని డస్సినదియై బుడుతన్
మాతకు నగ్గంపఱిచితిఁ, బూత శిశిరమారుతానుభూతి వలచితిన్. ౨౮

క. ఏగితిఁ జౌపాటీదెస, కాఁగం బ్రజరాకపోక లపుడు గణగణన్
మ్రోఁగెం బదియవగంటయు, మూఁగిననాచింత కంతము న్గననైతిన్. ౨౯

ఆ. ఇంత మఱపులేక సంతతావృత్తిగాఁ జలుపుచుంటి రామశబ్దజపము
జంకు దూల్చి ధర్మసంకటాధీను న, న్నాదరింపు దేవ! యనుచు నుంటి. ౩౦

క. గుండియలు వడఁకుచుండన్, గొండొకవడి కిల్లు సేరుకొంటిని మణిలాల్
తండ్రి! నే నీ కప్పున, నుండంగాఁ జాల నిల్పు మూపిరి యనియెన్. ౩౧

క. ఏ నంతఁ జూడఁ జెమ్మట, సోనలుగా వెడలుచుండె సుతుగాత్రమునన్
క్షీణింపఁ దొడఁగె సెగ భగ, వానునకున్ శిరమువంచి వందన మిడితిన్. ౩౨

క. నాతండ్రీ! మణిలాలూ!, భీతికి నీకఁ దావులేదు బెదరకు మంటిన్
మూఁతలు తొలంచి బాలుని, దా తనువుం దుడిచి వానియండఁ బరుంటిన్. ౩౩

క. ఇద్దఱము నద్దిరయెఱుఁగని, నిద్దురకుం జిక్కితిమి మణిన్ జే పరయన్
రద్దయ్యె వెట్ట నాభయ, మద్దరికిం బఱచెఁ బుత్త్రుఁ డడరెన్ సొరిదిన్. ౩౪

గీ. ఇపుడు నాకన్నవారిలో నెన్నఁదగిన, దిటవుగలవాఁడు తేటమైఁ దిరుగువాఁడు
నిక్కుమారుఁడపో దీని కేమిహేతు, వనెద జలవైద్యమో రామునికరంబో. ౩౫

క. ఎవఁ డిదమిత్థం బనుచున్, వివరింపఁ గలాఁడు నాదువిన్నపములకున్
నవనీత మైనప్రభుఁడే, భవికం బిది కూర్చెనంచుఁ బల్కెద నిపుడున్. ౩౬

* * *

౨౩ మరల నాఫ్రికా

క. నామణిలా లారోగ్య, క్షేమంబుల నిండెఁ దనివిసెందితి నైనన్
దేమ గల దాట నగ్గిరి, గామునఁ గలగీము విడువఁగ౯ మనసయ్యెన్. ౧

క. శాంతాక్రూజున దొరకెం, గాంతమ్మగు భవన మచటఁ గాఁపురముంటి౯
జింతలను దీర్చి రాబడి, సంతస ముప్పొంగ బండి సాగందొడఁగెన్. ౨

వ. ఏ నింతదనుక నెఱవాఁడిపట్టున కెక్కనైతిఁ - గాని యచట నడుచుచర్చలకుం బోవుచు నందు మాటలాడ జంకుచు నుద్దండులగు నానాభాయిప్రభృతుల వాదంబుల కలరుచు నున్నతన్యాయరంగమునం గొనసాగునభియోగమ్ము లాలకించుచు నడుమనడుమ నివతాళించుకడలిగాలికిన్ సొగసి కన్నుమూయుచు నన్నుంబలెఁ దూఁగుబారిస్టరులం బ్రిత్యగ్రుల నవలోకించి లజ్జ నుజ్జనసేయుచు నట్లు సుప్తి నందుటయు నొకయందమ యని యెఱుంగుచు నప్పుడపుడు ధర్మస్థానమునందలి గ్రంథాలయమును సేవించుచుఁ దత్రత్యులతోడి నెయ్యంబు వడచుచు నిఁకఁ బ్రధాన న్యాయస్థానమునందు రాణింపఁగల నని తలంచుచుండ ౩

క. అపుడప్పుడు గోపాలుఁడు, కృపమై నాబసకు వచ్చి హితములు వల్కన్
విపులాసేవకు మరగిన, సుపవిత్రుల నాత్మసఖులఁ జూపుచునుండున్. ౪

క. తనకార్యక్రమ మిది యని, వినుచున్ గమ్యంబు తెలుఁగు వివరించును స
జ్జనశేఖరుఁ డగ్గోకులు, మనయున్నతి నేను మాటిమాటికి మెత్తున్. ౫

మం. కాలంబు నీలీలఁ గడపుచునుండఁ, దత్పురంబున నిల్వఁ దలపోయుచుండ
దైవమ్ము న న్నొండుదారికి లాగెఁ, జేరనున్నాఁ డిటు చెంబరులేను
మనయవస్థలు వానిమది కెక్కభంగిఁ, బ్రకటింపఁదగు రాయబారమ్మునడిపి;
తరలిరమ్మా! నీవు తడయక యంచు, నరుదెంచినది తంతి యాఫ్రికానుండి
మఱవనైతిని దొంటిమాటచందమ్ము, పంపుఁడీ ధనమని బదులుపల్కితిని
వచ్చె వెచ్చమునకు వలసినవిత్త, మాలుబిడ్డల నింద యాఁగుడీ యంటి
నబ్ధిపైఁ బయనింప నాయిత్తపడితి. ౬

క. క్షపనిలేక తిరుగుకుట్టులు, మనభూములవార లన్యమహికిన్ జను టొ
ప్పని నమ్మి యపుడు నాతోఁ, గొనిపోయితి నలువురైదుగుర గోవాళ్ళన్. ౭

వ. అందు మగనలాల్‌గాంధియు నొక్కరుండు - గాంధీకుటుంబ మస్మదీయంబు పెంపులో నున్నయది - యందు స్వాతంత్ర్యజీవనమ్ము వలచువారికిం దోడగుటకే నభిలషించువాఁడ - జమీందారులకొల్వున దించిమాయయ్య వీరినరయువాఁడయ్యాడిగంబు వీరి కేలా యని నా తలంపు - నాన్నాఁడు నా లక్ష్యమ్ము లెట్లు తిరపడె నట్ల వీరి యాదర్శములుసైత మభివృద్ధిపఱిచి వానినస్మదీయ సిద్ధాంతములం బెనవెట్టఁజూచితి - నిప్పట్ల మగనలాలుదెస నాపడినపాటు చాలవట్టు సార్థకం బాయె - నా యుదంతముఁ దేటపఱచుచుట కిది యదనుకా దని తలంతు - మఱియు ౮

గీ. అనుఁగుబిడ్డల వీడి యర్ధాంగి నెడసి, తిరపడినవృత్తి వదలి చింతితము గాని
పని కకస్మాత్తుగా నగ్గపడుట నరసి, యపుడు కొండొకవంతపా లైనవాఁడ. ౯

ఆ. ఐన నిట్టిమనికి కలవాటుపడ్డ నే, నిజ్జగంబునందు నీశుఁ డొకఁడె
సత్య మితర మైనసర్వ మసత్యమ్ము, యని తలంతు క్షణిక మనియు నెంతు. ౧౦

క. మనకంటి కెల్లదెసలం, గనఁబడునది నడచునదియుఁ గల్లయ యిది యి
ట్లని విశ్వసించుటయు జీవనసాఫల్యమ్ము వలచువారికి వలయున్. ౧౧

ఆ. నిశ్చితమ్ముగాని నిఖిలజగమ్మునం, దే యఖండసత్య మిమిడియుండెఁ
దత్ప్రదర్శనము సదా సాగు సత్పురు,షార్థ మన్న దాని నరయు టొకఁడ. ౧౨

మ. ఇఁక వత్తుం గథ కాఫ్రికాగొడవ లెల్లెట్లున్నవో కంట కే
నొకనాఁడైనను ముందుగాఁ జనుటకున్ యోగమ్ము లేదామోఁ దత్
సకలోదంతము నేర్చికూర్చి రట నస్మన్మిత్రు లద్దానికూ
డికమై విన్నప మల్లి పాల్వడయ నుంటిన్ దాత్యధర్మంబునన్. ౧౩

ఆత్మకథ

చతుర్థభాగము

౧ వృథాశ్రమము

సీ. మాననీయుండైన మంత్రి చేంబర్లేను, కాంక్షదీఱఁగ నాఫ్రికాధనంబు
పలుకోట్ల నుపదగాఁ బడసి యాంగ్లేయుల, బోయర్ల లోఁగొనఁ బూని వచ్చి
నతఁ డాట భారతీయ ప్రజాప్రతినిధి, వర్గంబుఁ జూచి మీవాద మెల్ల
నుచితంబ మీకట నున్న బాధలు పెక్కు, లనియు నెఱుంగుదు నైననేమి

ఆ. స్వపరిపాలనమ్ము సాగించుకొను నిట్టి, వలసలందు మాకు నిలిచియున్న
పెత్తనం బదెంత పెద్దలకున్ విడి, తంబ మీకు రాజ్యతంత్ర మెల్ల. ౧

ఆ. ఓపినంతవట్టు మీపడుపాట్లు వా, రించుజతన మాచరింతుఁ గాని
మీర లిచటి తెల్లవారిపొత్తున నిల్వఁ, దలఁతు రేని మేలు వలతు రేని. ౨

గీ. వారితో సంధిచేసికోవలయు వారి, మైత్రి నార్జింపవలయు నన్మాట విస్మ
రింపఁ జనదని యతఁ డెచ్చరించినంత, నెల్లరకుఁ గాలుసేతులు చల్లపడియె. ౩

ఉ. ఐనను మంత్రి మా నిదుర యంతయు దవ్వుగఁ జోపె నూతన
జ్ఞానము గంటి మేము తొలి సల్పినయత్న మదెల్ల రిత్తయై
కానకు నర్పితంబయిన కౌముదియాట యెఱింగినార మ
ప్డే సఖులమ్ము ద్రచ్చి వచియించితి దౌత్యములోనివాకిన్. ౪

వ. కాని చేంబరులే నాడినపల్కులకల్ల యగు — నతఁ డిచ్చకములకుం బోక యథా
ర్థమ్ము వక్కాణించె — దుడ్డెవరిదో గొడ్డువారి దను లోకోక్తి నవ్వేరవరి మృకు
లంబుగా వినిచె — నైనను మనచెంత దుడ్డుగట్ట కలదా? — దానిలేమి కేమి?
బడియమోఁదులు సైరింపఁగల కాయంబేని మన కున్నదా? — యయ్యది
యట్లుండె — నమ్మంత్రిపుంగవుఁ డపు డాఫ్రికాయం దనతికాలంబ నిలిచె — నాదే
శంబు సువిశాలమహీఖండం బగుట గాలింబలెఁ బేరెనువాఱె — నమ్మేటి నేటాలు
వీడి ట్రాన్సువాలునం గాలుమోపినతఱి మనవారి కడగండ్లనెల్ల నీతనికి నివే
దించుచేఁత నాతలపై నుండె — దీసం దీర్పఁ బ్రిటోరియా కేగుటెట్లా? యను
సమస్య నన్ను నిలువవైచె — సదనిలో నే నచ్చోటు చేరుటకు వలయునుత్తరువు
నార్జింప నందలి భారతీయుల కయితిగాదయ్యె — నదియును గాక ౫

గీ. అచ్చట న్మనన్ను విలయనాట్యంబు సలిపి, సలిపి బోయరుసమరంబు చన్నవెనుక
జీవకళలేక ట్రాన్సువాల్‌సీమ బిక్క, బిక్క మనుచుండె లేమి పై కెక్కుచుండ, ౬

ఆ. కుడువఁ గూడులేదు కోఱవడె వస్త్రంబు, వాడవాడ పాడువాఱియుండె
బేర మడఁగిపోయి బేహారి తాళమ్ము, నొక్క విపణి కేమి నుడువనేర్తు. ౭

క. పెఱసీమవలన వలసిన, సరకెల్లను జేరవలయు సాహ్ములకొట్ల
త్తఱి విచ్చవలయు నిప్పని, సరగన్ నెఱవేఱ దెన్ని శ్రమలం బడినన్. ౮

ఆ. కూడు గుడ్డ నిండుకొనకముం దానేల, వదలి పఱచినట్టివారు తిరుగ
నడుగుపెట్టరాద యటులౌట ననుమతి, వలయు నచటు ద్రొక్కువాని కెల్ల. ౯

చ. అది తెలవానికిం గరతలామలకం బగుఁగాని మింటిపై
నొదవెడుపువ్వు మయ్యెడి నహో! మనవానికి; నెంతవేఁడినన్
గదలరు కన్నువిప్ప రధికారులు లంచము నిచ్చు వానికిన్
సదయులు వార లిప్పనికి సాగెను మూఁగ దళారిదయ్యముల్. ౧౦

గీ. ఆఫ్రికాయుద్ధ మెసరేఁగినట్టివేళ, హిందువులు సింహళంబువా రెందఱేని
వచ్చిచేరిరి శస్త్రజీవనమునందుఁ, గదనకార్యాలయములందు గతులులేక. ౧౧

క. వీ రమ్మహి నెలకొంటకుఁ, గోరికవడిరేని వీలుగూర్చుట యుచితా
చారం బని యచ్చటియధి, కారులకుం దోఁచె దురము కడచన్నంతన్. ౧౨

వ. ఆంగ్లేయు లగువీ రెయ్యెడనేని వలసినన్ని నూతనోద్యోగమ్ములు సృష్టింపనేర్తు - రీదొరల చతురతంజేసి క్రొత్తశాఖయొండు పొటమరించె - నిందు నీగ్రోలకుం బ్రాచ్యులకును వెవ్వేఱు తెగలు వెలసె - నాసియాశాఖ కాసియావార యధికారులైరి - నేనాట్రాన్సువాలు మెట్టుటకున్ముందఱ యీనూతనకార్యక్రమం బారబ్ధమై యల్లల్లన తనయుచ్చుల నెల్లదెసలం బన్నుచుండె - నధికారులు మరలివచ్చు నెల్లవారికి ననుజ్ఞాపత్రమ్ముల నీవచ్చుఁ - గాని నల్లవారిపట్ల నది సవ్యంబుగా సాగదుగదా! - మఱియు ౧౩

క. దొరలున్ దళారు లొకఁడై, నిఱుపేదలు నల్లవారినెత్తురు పిండన్
దొరఁకొని రీదృశదుర్భర, పరిస్థితిన్ గమ్య మెట్లు పట్టఁగనేర్తున్. ౧౪

సీ. మనసుకలంగి యిమ్మెయిఁ దొట్రిపడుచుండ, మత్పురామిత్రుండు మానసీయుఁ
డల దర్బనుపురమ్మునరయు రక్షకభట, శాఖాధిపతి యలెగ్జాండ రపుడు
తోడయ్యె నాదగుగోడెల్ల నతనికి, వినిపించి ట్రాన్సువాల్ మనికిపట్టు
గా నున్నవాఁడఁగదా! నేను నాకథ, మెల్ల మీఁకెఱిఁగినదే యటంచుఁ

ఆ. బలుక నతఁడు మాటపాటించి నన్నధి, కారికడకుఁ జేర్చి గారవించి
యప్పుడపుడ చీటి నిప్పింప మెచ్చి ప్రి, టోరియాకు బయలుదేఱినాఁడ. ౧౫

గీ. అప్పురిం జేరుటకుముంద యవగతంబు, లాయె రాఁగలబెడఁదల చాయలెల్ల
నేదియెట్లున్న నిబ్బర మింతవిడక, కాలుమోపితిఁ డాన్సువాల్ గడ్డమీఁద. ౧౬

గీ. భారతీయుల తీఱముల్ బట్టబయలు, సేయు విన్నప మొండు సృష్టించినాఁడ
సోదరులగౌరవంబు లచ్చోటఁ బెనుపఁ, దోవ లన్నియుఁ బరికింపఁ దొడఁగినాఁడ.

వ. దర్బనులో నింతకుమున్ను రాయబారంబు వెడలినతఱి నధికారులు తొలుత శిష్టమండలిం గల వారిపేరు లడిగినయ ట్లెఱుక లేదు – కాని నేఁ డిచటఁ బ్రిటిష్ శాఖ యొం డేర్పడియుంట నందలిపెద్ద లే నాతావు సేరకమున్న దాత్యవర్గసభ్యుల నామంబు లడుగుటం జేసి నేనాదళంబునం బాల్గొనుటకు వా రియ్యకొన రని ప్రిటోరియాభారతీయు లితఃపూర్వంబ కనుపెట్టి – రగ్గాథ బాధాకరంబయ్యు నుల్లంబు నలరించునట్టి దగుట నాగామి ప్రకరణంబున దానికలరూపు తెల్లం బూన ర్తు. ౧౭

౨ నిరంకుశత

క. ఈనూత్నశాఖవా రపు, డేనెట్టులు ట్రాన్సువాల్మహిం జేఁతి నా
వైనం బింతయుఁ దెలియక, నానామార్గముల నరసినారలు నన్నున్. ౧

క. వారికడ కప్పుడప్పుడు, చేరెడుహిందువులఁ బెద్దచేసిరి గాంధీ
బారిస్టరిచటి కెట్టులు, తా రా వీలయ్యె నంచుఁ దఱచిరి వారిన్. ౨

ఆ. వార లేమిసెప్ప వలఁతులు నారాక, చంద మిట్టి దిట్టిజాడ యంచుఁ
'బ్రాఁత చెలిమికల్మి నీతఁడు దర్బను, రాజపురుషు లడ్డురామినడసి. 3

క. అనతిపత్రము లేకయ, యీనేలకు వచ్చియుండు నియ్యది నిక్కం
బైనఁ జెఱసాలయం దిడి, వీనిం దగురీతిఁ బరిభవింపఁగవచ్చున్.' ౪

వ. ఇ ట్లయ్యధికారు లూహించి – రేదేశమందేని ఘోరసమరంబు సాగి యాఁగిన పదంపడి దొరతనమ్మువారు కొన్నాళ్ళదనుకఁ దీవ్రాధికారం బుపయోగించు టాచారంబ – యానాఁటి దక్షిణాఫ్రికాపరిస్థితియు నిందులకుం దగినట్టుల యుండెఁ – గాన నవ్విషయంబున శాంతిరక్ష కయ్యేలుబడివా రొండుచట్టమ్ము గావించి – రద్దాని ననుసరించి యనుజ్ఞ లేకయ ట్రాన్సువాలునం దడుగిడువారు కారాగారశిక్షకుం బాత్రులగుట వలయు – నీశాసనంబు నూఁతగాఁగొని నన్నుబంధింపఁ దలంచిరి – కాని 'సీచీటిం జూపు'మని నన్ను నిలువరించుపాటిగుండె యధికారులకుం గఱవయ్యె – మఱియు ౫

క. అంత న్నిలుపక వారలు, తంతి న్నడిపించి ర్గ్గు దర్బనుపురికిన్
జింత కడు న్గడిచిరి నా, చెంతం బ్రతిమ్ముకల్మి సెప్పంటకతనన్. ౬

క. కసిదీఱక వా రప్పుడు, వెస వెరవుంగనిరి తుష్టి వెంచిరి చేంబర్
దెసకు నను౯ జేరనీయక, బసయందే నిలుప సిద్ధపడి రవగుణులై. ౭

గీ. రాయబారమ్ములో వచ్చునాయకుల స, మాఖ్య లేమని తొలుతో ల్త నడిగి రచట
నెచటి కేగిన దర్శనం బిచ్చితీరు, తెగులు కలదు గదా నల్ల తెల్ల వాసి. ౮

ఆ. అది సహింపరాని దైనను మనగడ్డ, నెట్టిమఱికి పేరె నెట్టికపట
మెట్టియార్వ్య పీటపెట్టె నెటాలులో, నట్టిచట్ట లేద యని వచింతు. ౯

క. అం దున్న ప్రజల సౌఖ్యా, నందమ్ములకొఱక దొరతనంబున౯ గలవా
రందఱు నలయుదు రడఁకువ, వొందికి మార్దవము పొంగి పొరలుచునుండన్. ౧౦

క. అధికారుల సౌజన్యము, వృథగా దచ్చోటిజాతు లెల్లను దాదృ
గ్విధ మూఁది "యథారాజా, తథాప్రజా" యన్ననుడికిఁ దార్కాణయగున్. ౧౧

వ. కాని ప్రజాప్రభుత్వతత్త్వం బెఱుంగని యాసియాబిడ్డ లీనూత్నశాఖం బాలింప వచ్చునపుడ తమనేల జీర్ణించియున్న నిరంకుశత్వాది దుర్గుణమ్ములపై తము తమ వెంటం గొనితెచ్చి – రింతియకాక యొకపాటి స్వపరిపాలనమున్న యాఫ్రికాకు వలసవచ్చి తోఁటదొడ్డులతోఁ దిగఁబడి యధికారుల కలుకని తెల్లవారికిన్ వీరికి నెయ్యంబు బిగిసె – నిప్పిడిగామమ్ముకతన దిక్కులేనిభారతీయులు కత్తినాగళ్ల సందున౯ బడినట్లు గిజగిజలాడ వలసె – నీసంకటంపురుచి నేనుం గొంత యనుభవించితి – నెట్టులన ౧౨

గీ. సింహళమువాఁడు మన కాందిశీకశాఖ, నేలు నున్నతోద్యోగి ట్రాన్స్వాలులోని
భారతీయులలోఁ బేరుపడ్డ సేటుఁ, దైయబుమొహమ్మదుం జూచి దర్పమడర. ౧౩

గీ. గాంధియన నెవ్వఁ డాతఁ డిక్కడికి రాక, యేలయని ప్రశ్న నతఁడు మాహితుఁడు మాకు
వలయునుపదేశములు సేయువాఁడు మేము, పిలువ నిటువచ్చె నని బేరి పలుకరించె.

చ. అది విని గాంధి మీకు హితుఁడా ? కడులెస్స యట్లైన మేము మీ
కొదవలుదీర్చి భద్రి మొదఁగూర్చెడి చేతకుఁ గాక యింక నె
య్యది పొనరింప నిందుఁగల మాయన కిచ్చటికేడు మేలు నె
ట్లు దెలియు నంచు నాతఁ డనుడుఁగ వివరించె మొహమ్మదివ్విధిన్. ౧౫

క. మీనుడివినయది నిక్కము, మా నెంజిలి వోక్కటై శ్రమింపడ మీ రి
చ్చో నుంటయు నేనఱుఁగుదుఁ, గానీ! మాయింటివాఁడుగద గాంధి యనన్. ౧౬

క. అతఁడు మాపలు కెఱుఁగును, మాతలఁపు లెఱుంగు మాసమస్య లెఱుంగున్
మాతో నెండకునెండును, సీతువునకు వడఁకు నేమిసెప్పిన సైఁచున్. ౧౭

గీ. మీరు మాజాతివార మామేలు వలచు, వార గణువతనం బున్నవార మెట్టి
వారలైనను గొస కధికార మున్న, వారుగద గాంధికి స్మ్రకు వాసిలేద ? ౧౮

గీ. తైయ బిట్లాడ నుద్యోగి తలఁగదల్చి, మొగముచిట్లించి గాంధి నామోల కిపుడ
చేరవలయును వానిఁ దీసికొనిరమ్ము, పొమ్మనుచు నాజ్ఞయిచ్చె మొహమ్మదునకు.

గీ. అతఁడు నాపేర నొకచీటినైన వ్రాసి, పంపఁదగదా యటంచు నే బాధపడితి
నెంతయధికార ముండుఁగా కింతగడుసుఁ, దనము సెల్లునె యెవ్వఁ డీదారిమెచ్చు.

గీ. సేటుమున్నగువారితో పాటు వెడలి, నాఁడ నధికారదండ కానాఁడు మాకు
నుచితపీఠంబు లచ్చోట నుండునెట్లు ?, దేవురించుచు నిలఁబడితిరవలయు. ౨౦

క. నాదెసకుం గ్రుడ్లుఱుముచు, నాదొర యిట కేలచేరి తనియెను మావా
రాదృతిఁ బిల్వఁగ వచ్చితి, సోదరులకు హితముఁదెల్పఁ జూచితి నంటిన్. ౨౧

చ. ఇదివిని యాతఁ డిట్టులనియెన్ గనవో తగ వింతవట్టు నీ
చదు వెటకేగె నిచ్చటి ప్రజాతతిఁ జేరవునీవు నేఁడు నీ
కొదవినయాజ్ఞ చెల్ల దదియుం బొరపాటునఁ బుట్టె నిమ్మహిం
బద మిడఁగాదు నీవు మును వచ్చినమార్గముపట్టి పోవలెన్. ౨3

క. ఏలాశ్రిమ ? చేంబరుఁ గనఁ, జాలవు నీ విచటినల్లజాతి విపత్తుల్
తూలించి సక్రిమమ్ముగఁ, బాలింపన మేము నిల్పఁబడినార మిటన్. ౨౪

క. మంచిది నీవిఁకఁ జనఁదగు, నంచున్ సెలవిచ్చె నాకు నపు డే నెదియున్
వించుటకు వీ లొసంగఁడ, యెంచెడివా రెవ్వ రతనియొగ్గును లగ్గున్. ౨౫

క. పదపడి నాతో వచ్చిన, పెదపిన్నల నిలువరించి బెదరించి వెసన్
వదలింపుఁడు గాంధి నతం, డొదుఁగంజన దిచట నని తదుద్యోగి యనెన్. ౨౬

గీ. అపుడు మన్మిత్రిగణ మా యహంతఁ జూచి, పొంగునుద్రేకమును దిగమ్రింగిమ్రింగి
విన్నవోయినమొగముతో వెడలి రిండ్ల, కేర్పడెం గ్రొత్తచిక్కది యెఱుఁగకుండ. ౨౭

* * *

౩ చేఁదు మ్రింగుట

గీ. ఈయవజ్ఞ మదాత్మకు నెల్లలేని, వేదనం గూర్చెఁగాని జీవితమునందు
నీదృశంబులు పెక్కు సహింపఁగంటిఁ, గాన నివి నాకు నలవాటులోని వాయె. ౧

కం. అటులగుటన్ నేనీ దు, ర్ఘటనం జీరికినిగొనక కరణీయముపైఁ
బటుదీక్షపూని నిల్చితిఁ, బ్రిటోరియానగర మిత్రబృందమునడుమన్. ౨

వ. అంత నయ్యధికారి 'యీదౌత్యమున గాంధి రాఁడగుఁ- డతండు దర్బనునంద
చేంబరులేనుం గనియుంట నీట్లు నిర్ణయించుటవలసె' - నని మా కొండులేఖం బంపె-
నాకమ్మ నావారి కలుకవుట్టించె - నిట్టితటి రాయబారంబ పరిత్యాజ్యంబని
మిత్రులుతలంచి - రయ్యవసరంబునం దేను వారింగని ౩

గీ. రాయబారంబు వదలుకోరాదు మీర, లిపుడు చేంబరుసన్నిధి కేగకున్న
నతఁడు మీకిట సేగిలేదనియ తలఁచుఁ, జూడుఁ డియ్యది మనపాలిక్షీడు గాదొ. ౪

కం. అతనికడ నిపుడు వాచా, ప్రితాపముం జూపఁదగిన పనిలేద పరి
స్థితు లిట్టివిట్టివని వ్రాసితిఁ మిది యెవ్వాఁడు చదువఁజెల్లదు సెపుఁడీ! ౫

ఆ. ఏన చదివినంత నేమియొఱగు నయ్య, మాత్యవహాళి దీనిమంచిచెడ్డ
లెంచి చర్చసేయఁ డిటులగుటన్ దిగ, మ్రింగుటొప్పు నేఁటిభంగపాటు. ౬

క. ఈకరణిన్ నుడువ్రతటిన్, మాకుం బ్రితినిధులు మీరు మాకర్జమునన్
మీకొదవిన యవమానము, తాఁకదొకో మమ్మటంచుఁ దైయబు వలికెన్. ౭

గీ. ఔను!మీమాట నిక్కంబ కాని మనము, బన్నమున కిట్టిదానికి బాధపడక
యిదియు మనమంచికే నచ్చినదియటంచు, నరసిదిగ్రమింగు టురవని యంటినేను.

ఉ. అన్న!రుచింపదయ్యో భవ దాశయ మిత్తటి నెంతవడ్డఁ గా
నున్నది కాకమాన దిపు డున్నవి చాలక క్రొత్తవేగు నీ
బన్నము నేలమస్తకము పై నిడుకోవలయుం బరిస్థితుల్
కన్నులముందె వింగడము గా నగుచుండె మరల్పరానివై. ౯

క. కలపెత్తన మెది మనకుం, దొలఁగినదొరతనము నెద్ది దుర్విధి యిచ్చో
నిలిపెన్ మనల నటంచున్, గలంగి తైయబు వచించెఁ గళవళపడుచున్. ౧౦

గీ. అతని యావేశమున కేను హాస్యపడితిఁ, గాని యీమంటచే లగ్గు కలుగనేర
దని యెఱుంగుదుఁ బ్రజలధోరణియునాకుఁ, దెలియుఁ గావునవారి శాంతింపఁడంటి.

సీ. మనజాతివాఁడు కమ్మనివాఁడు బారిష్ట, రులయందుఁ బేరుపేరు గలవాఁడు
కలఁడుగదా! 'జార్జిగాడ్ ఫ్రే'సమాఖ్యుఁ డీ, కృతికి నాయకుగా నతని నిల్పి
దౌత్యంబు తరలింపఁదగు మీర లని విన్న, వించితి నాపల్కువెంట నడిచి
కని రయ్యమాత్యశేఖరుని మిత్రు లతండు, నాప్రసంగము దెచ్చి నాఁడు నేఁడు

గీ. నొకనితోడన చర్చసేఁతకుఁ గడంగు, కంటె నవ్వునిజేర్చె యాగాము లరయు
టొప్పదా యిపు డంచు నానొప్పి నుపశ, మిల్లఁ జేయుటకుం జూచె మెల్లమెల్ల. ౧౩

గీ. ఇటుల మాకర్జము ల్ముగియుటకు మాఱు, వేయిరెట్లయ్యె వెండియు విఘ్నపతి స
మర్చకుం బూనవలసె నిరంతరాప, జయములకు నోడి చెలులు వేసారి రప్పుడు. ౧౩

క. వినుడి నమ్మికదా! క, య్యానను దిగి నొవ్వంగంటి మారా! యిది య
ద్దానికిఁ బ్రతిఫలమా యని, నానెయ్యురు కొంద అప్పుడు నన్నదలింపన్. ౧౪

క. ఏ నించుకయుం దూలక, నానెఱపిన చేఁత కొక్కనాఁడును వగవన్
ఆనాఁ డనిలో నుఱుకుట, నా నది కర్తవ్యపాలనం బని తలఁతున్. ౧౫

క. తొడగినయంతన లాభం,బొడఁగూడకపోవుఁ గాక యుత్తమకార్యం
బుడుగక సడిసన్నఫలం, బిడునను విశ్వాసమున్న దీమానిసికిన్. ౧౬

ఆ. ఐనదేమొ యయ్యె నద్దానిరగడలు, మఱచిపోద మింక మనము చేయఁ
దగినదాని సరయుదము శుభంబిది యన, నెయ్యు రీపథంబు నియ్యకొనిరి. ౧౭

వ. అయ్యవసరంబునం దేను వెండియు వారి కిట్లంటి. ౧౮

క. వినుడీ మిత్రులు! మీరలు, ననుఁ బిల్చినచేత ముగిసినది యనఁదగు నై
నను నిల్వఁమింద యని స, న్ననిశము నెచరించు నంతరాత్మ యిదేమో. ౧౯

గీ. పొమ్ము నీవిఁక నింటికిఁబొమ్మటంచు, నాకు వీడ్కోలొసంగినన్ డాన్సువాలు
గడ్డపైనున్న యీకాలు కదలనీయు, నిచ్చగల్గను నేటాలుసొచ్చుటకును. ౨౦

ఆ. చేతనైనసేవ చేయుదు నిట నొక్క, యేఁటిదనుకఁ దల్లినాఁటి కేని
వెడలుకోర్కిలేదు కడపెవ జీవితం, బిచట ధర్మవాదివృత్తి నూఁది. ౨౧

క. ఏన్నాఁటికేని మార్చెద, నీ నూతనశాఖవారి హృదయము వీరి
కిట్లే నిక్కుచు నెదు రింతయుఁ, గానక వర్తింప మనకుఁ గాఱియ హెచ్చున్. ౨౨

క. దోఁపిడిపా లాదుము మన, మీపుడమిం బాయవలయు నేడ్పులతోడన్
ఱేపటి కిచ్చుటిదుస్థితి, యీపగిది న్నిల్వనేర దెంతయు బెడియున్. ౨౩

గీ. క్రొత్తయధికారియును మంత్రిసత్తముండు, రాయబారము నెడ నన్ను రట్టువఱచి
రిది యసహ్యమ కాని మీరిచటఁ గుడుచు, కుత్సలో దీనికిం గలకో రదెంత. ౨౪

క. ఈ గడ్డలోనఁ గుక్కల, లాగున మనవారు తోఁకలందిప్పుట యే
యాగడమునేని సైఁచుట, యేగతి సైరింతు మెవ్వఁ డిదిగని మెచ్చున్. ౨౫

గీ. అస్మదీయాశయమ్ము నిట్లప్పుడు ప్రజల, ముందువెట్టితి హితులతో ముచ్చటించి
తుదకు జోహాన్సుబర్గులోఁ గుదిరి బల్ల, కట్టఁబూనితిఁ గోర్కులు నిట్టవొడువ. ౨౬

గీ. టాన్సువాల్‌సీమ నాకుఁ బట్టా లభించు,టంత సుకరంబుకాద, యేమగునొ యన్న
శంకమైనుండ భగవత్ప్రసాదబలము, కలిమి నదిచిక్కెఁ గోర్టులోఁ గాలినిడితి.

* * *

౪ త్యాగవృద్ధి

క. అల ట్రాన్సువాలునేలం, గల మనసోదరులపేర్మి కడుకొనుపొంటెన్
జలిపినకృషి వర్ణించుట, నిలిపెద నాబ్రదుకు వక్కణించెద మొదటన్. ౧

ఆ. ఇంతదనుక విత్త మింతయో యంతయో, కూర్చనలయు నన్నుకోర్కి నాదు
మదిని బాయదయ్యె మత్పరమార్థ సం, సక్తి నంటి స్వార్థరక్తి వోలిచె. ౨

గీ. బంబయిని ధర్మవాదినై బ్రదుకువేళ, నన్నుఁ జూడంగ వచ్చె ననారతంబు
నమెరికాఖండవాసి విద్యావిభాసి, మరగి నచ్చోట నతఁడు బీమావణిజ్య. ౩

క. కడుఁబ్రిన్నని వాఁడాతని, నుడువులు క్రొందేనెలూరునూతు లహో! ప్రాఁ
బడిన చెలింబలె నతఁడి, వ్వాకువున వాకుబ్రిచ్చె భావివైభవ మొదవన్. ౪

క. మీవంటివార లెల్లను, మావసుధం దమకుఁదామ మానక బీమా
గావింతురు జీవితమును, భావింతురు దీనిఁ బరమభాగ్యం బనుచున్. ౫

క. ఆగామికాలమున మీ, రేగొడవల కేదిగుళ్ళ కే నోడక స
ద్యోగమ్మున రాణించుట, బాగుగదా యంచు నేను బలుమఱు వలతున్. ౬

ఆ. నిన్న నున్నవాఁడు నేఁడులేఁ డీబ్రదు, కేమిశాశ్వతం బిసీ! పయోజ
దళగతాంబుకణము తద్ఝలుమీరు మీ, రెంత దీని నింతసేయఁ దగదు. ౭

ఆ. అస్మదీయ దేశమందలివా రిట్టి, పని యవశ్యకృత్యమని తలంతు
రిందుఁ బాలువడయుఁడీ యని మి మ్మేను, బట్టుపట్టి లోభపెట్టఁ దగదె. ౮

క. నావుడు నామది నెన్నో, భావంబులు రేఁగె నన్నుఁ బలుతావుల నీ
త్రోవకుఁద్రిప్పం దమతమ, చేవలు చూపించి రిట్టిజీవికవారల్. ౯

గీ. ఎంతపెనఁగిన వారికే నింతపట్టు, పట్టువడక వచ్చితిఁ జోటుపెట్టనైతి
నిప్పనికి నియ్యకొంట సర్వేశుపట్లు, నమ్మకములేమి, పందతనం బటంచు. ౧౦

ఆ. ఇట్టివాఁడనయ్యు నీమాఱు వీనికి. లొంగిపోయి పోయి లోభపడితి
నతఁడు పండ్లుపులియున ట్లాడువేళ నా, యాస లేచియేచి యవధిదప్పె. ౧౧

క. నాఁకంటిమ్రోల నయ్యెడ, నాకుఱ్ఱలపొడవు లవి కనంబడెఁ జింతా
వ్యాకులితమైన కస్తురి, యాకృతియుం దోఁచెఁ దలఁపు లగ్గలమయ్యెన్. ౧౨

ఆ. తాలిబొట్టుతక్కఁ దక్కిన యిల్లాలి, తొడవులెల్ల మున్న తుడిచినాఁడ
నోయి! రేపు నీముకాయ మెట్లుండునో, యెవరుసైతు రప్పు డింటివ్రేఁగు. ౧౩

చ. జనకునివోలె నిన్నుఁ బలు చందములం బరికింపనోర్చి నీ
మనుగడలోని వెత్తి యణుమాత్రియు సైఁపని యన్న నెత్తిపైఁ
బెనుగిరివోలె వ్రాలుఁగద పేదయ కాని యతండు కల్మిలో
మునిఁగినవాఁడు కాఁడతని ముంచిన నీ కపకీర్తిపుట్టకో. ౧౪

వ. ఇట్లు న న్ననంతర్వాణి ప్రబోధించుటంజేసి నా బ్రిమసపై దశసహస్రరూప్యంబులకు బీమాయొనర్చితిఁ – గాని నేఁ డాఫ్రికాయందు నాజీవితాదర్శపరిణామమ్ము వొడముకతన నాభావనలుం దాఱుమారయ్యెఁ – డ్రాన్సువాలునం బొసఁగిన యీకొ్రత్తకడగండ్లతతి నానిర్వహించు నెల్లచేఁతకున్ భగవాను సాక్షిగా నిల్పుకొంటి – నీగడ్డయం దెన్నినా ళ్ళను మసలందగు నయ్యది యింతవట్టు నిర్ణీతంబు కాదాయెఁ – గాని ౧౫

క. భారతభూమికి నేనిఁకఁ, జేరుట దుర్లక మటంచుఁ జిత్తమున దెల్పన్
నారీ నందనులను నా, చేరువకుం దెచ్చుకొంట శివ మనుకొంటిన్. ౧౬

ఆ. ఆలుబిడ్డ లెంతకాలమ్ము దవ్వుల, నుంట కోర్తు రనుచు టుచితమోటు?
తప్పు కిటకు వారి రప్పించి మనుచుట, పరమధర్మమన్న భావ మొదవె. ౧౭

ఆ. ఈవిచార మెచ్చిహెచ్చి నాఁ డమెరికా, వణిజువాణి కేల వలపుగొంటి
బీతు రేఁగి యేల బీమాకు నీకొంటి, నని దురంతలజ్జ కగ్గపడితి.

క. నాయన్న జనకతుల్యుం, డాయెనయే నతఁ డనాథయగు మఱఁదలికిం
బోయఁడె చేరెఁడు గంజిని, బాయక దయచేయఁడేమి బారెఁడుగుడ్డన్. ౧౮

గీ. అనియునెంచితిఁ గాని నీవెలఁదికంటెఁ, దొలుత నీవ పోయెదవని తలఁచుటెట్లు
కడకు నెల్లరఁ బాలించు నొడయఁ డీశ్వరుండ! నీవును నీయగ్రజుండుఁ గారు.

సీ. బీమాయొనర్చి నీబిడ్డల కాలికిఁ, దెచ్చిపెట్టితి పరాధీనవృత్తి
మనలేరె స్వచ్ఛందమార్గమ్ము దొ్రక్కి నీ, వారు; జగాన నేవంకఁ గన్న
నం కెలకందక యగపడు నిర్భాగ్యు, లెట్లుజీవించెద రీవ్వసైత
మందొక్కరుఁడవ యని యేలతలపోయఁ, జనదోయి! యన్న విచారధార

ఆ. యెడఁదఁ బరువులెత్తె నింతియకాని య, ద్దాని ననుసరించి తడయ కెట్టి
పనియుఁ జల్పలేద భావస్థిరత్వ మే, ర్పడక క్రిందమీఁదఁ బడుచునుంటి. ౨౧

వ. ఆఫ్రికాచేరినపదంపడియు న బ్బీమాపా ...మ్మకగడువుదానిం గట్టిన ట్లెఱుక యుండె – వెండియు నాఁటినాతలంపులకు బాహిరంబగు ననుభూతియుం గొంత సాయంపడె – నెట్లన నాఫ్రికా కేనింతకుము న్నరిగినతఱిఁ గ్రైస్తవవాతావరణమ్మునం గలసిమెలసి యుంటి – నద్దానిఫలస్వరూపంబుగా ధర్మవునెడ నా జాగరూకత బలిసె – నీసారి దివ్యజ్ఞానసమాజమ్ముగాలి నాకుం దగిలె – నందుఁ గృషిసేయు 'రి' చనునతండు జోహాన్సుబర్గునంగల తనసమితితో నాకు మైత్రివాటిల్లఁజేసెఁ – గాని

27

క. ఆమతసిద్ధాంతములకు, నామార్గంబులకుఁ బొత్తు నలికం బగుటన్
సామాజికత్వ మందక, ప్రేమించితి నందు వెలయు పెద్దల నెల్లన్. ౨౩

గీ. దినదినమ్మును వీరితో నెనసి ధర్మ, చర్చ సల్పితిఁ దత్సమాజమ్ములోన
గ్రంథపఠనమ్ము సాగెడు కాలమందు, పన్యసించితి నపుడప్డు పాడి నెంచి. ౨౪

క. ఈవర్గమ్మున సోదర, భావము నార్జించుకొంట పరమాదృతిమై
నావలపుఁ బెంచుకొంటయు, జీవనసూత్రమ్ము లై ప్రసిద్ధికిఁ జాలెన్. ౨౫

గీ. ఏతదాదర్శములకు నం దేవ్వఁడేని, వింగడమ్ముగ నడుచుచో విడువకయ వి
మర్శగావింతు నద్దానిమహిమ మస్మ, దాంతరనిరీక్షణంబున కాది యయ్యె. ౨౬

౫ నిరీక్షణపరిణామము

క. పదియేండ్ల నాఁడు నా కిటఁ, గుదిరెం గ్రైస్తవులపొత్తు; గురుసన్నిధిలోఁ
జదివెడి విద్యార్థింబలె, నదియున్ విదళింపలేక యే నపుడుంటిన్. ౧

గీ. నాఁడు బైబిలుగొప్పతనమ్ముఁ జాటి, నన్నుఁ గ్రైస్తవుఁ గావింప నెన్నియేని
శ్రమలఁ గోర్చిరి వారు; తత్సదుపదేశ, విధి తటస్థుఁడనై నేను వినుచునుంటి. ౨

గీ. అపుడు నా శేముషికి నందినంతవట్టు, తఱచిచూచితి హిందూమతమ్ము తెఱఁగు
నితరసిద్ధాంతములు స్సైత మించుకంత, చదువఁగంటిని ధర్మజిజ్ఞాస వెరిఁగి. ౩

కం. ఈనాఁ డిచ్చటిదివ్య, జ్ఞానసమాజమ్ములోని సంగడికాండ్రై
లైనన్ శ్రమించి నన్నుఁ దమ, వానిం బొనరించుకొంట వలచిరి మివులన్. ౪

క. నామైత్రి వడచి హిందూ, సామాజికమైన ధర్మసంస్కృతిఁ గానన్
గామించిరి తచ్ఛాయలు, తా మాదృతిసేయు మతపథమ్ముల నుంటన్. ౫

ఆ. అమరభాషఁ దనకు నబ్బినపరిచితి, కట్టలంతి యనుట గట్టి దాట
మనమతమ్ముఁ దెల్పు మునుపటివ్రాఁతలు, చదువఁ జాలనైతి సంస్కృతమున. ౬

ఆ. లాఁతిబాసలందు గీతాదికంబులు, వెలసెఁ గాని వానివలన నాయె
నర్చినట్టికృషియు నలికంబ యాగుట్టు, చెలిమికాండ్రు కెఱుకచేసినాఁడ. ౭

సీ. సంస్కారములఁ బునర్జననంబుల న్గడు, విశ్వసింతురు గాన వీసమేని
గలుగదా లగ్గు నాకతమున నని వారు, మది నాసచేసిరి; మాఁకు లేని
పుడమి నేరండమే సడిసన్నతరు వన్న, సూక్తి యున్నదికదా; ముక్తసంగుఁ
డల వివేకానందుఁ డాత్మవిద్యారాశి, రచియించి యొసఁగిన రాజయోగ

గీ. మపుడు కొందఱు చెలులతో నరసి చదివి, నాఁడ మణిలాల్ ద్వివేది యొనర్చినట్టి
గ్రంథమును రాజయోగమ్ముఁ గతిపయాప్త, సోదరులతోడఁ దర్చిచ్చితి నాదరమున.

గీ. ఒకనిఁగూడి పతంజలి యోగశాస్త్ర, మును బఠించితిఁ బెక్కండ్రినెనసి గీత
చదువసాగితి జిజ్ఞాసుసమితి యొక్కఁ, డచట నెలకొల్పితిం దత్త్వరుచిని మరగి. ౯

క. ఆ మండలి నధ్యయనము, నేమమ్మున సాగె నాకు నిరతము భగవ
చ్ఛ్రీముఖనిర్గతవాణీ, ధామముపై భక్తిగలదు తద్గీతపయిన్. ౧౦

ఆ. ఇపుడు తద్రహస్య మెఱుగుట కర్తవ్య, మనితలంచి యితరు లనువదించి
వెలువరించు దానివెలుఁగున మూలార్థ. వేది నగుట కంగవించినాఁడ. ౧౧

గీ. వెండియును దానిశ్లోకమ్ము లొండు రెండు, దినదినమ్మును వల్లింప దీక్షగొంటి
దంతధావనమొనరించుతఱిని దాన, మాడునెడఁ గార్యమిది పూర్తియగుచునుండె.

సీ. తెలవాని కైవడి నిలఁబడి పలుదోము, నలవాటు కలదు నా కది ముగింపఁ
బదునై దునిముసముల్ పట్టు మజ్జనవిధి, సలుప నిర్వదినిమేషములు వలయు
నటులౌటఁ బద్యంబు లలఁతిపత్రంబుపైఁ, జక్కలిఖించి నాసముఖమందుఁ
గల భిత్తి కదికించి కడఁకమై వల్లింపఁ, దొడఁగితి రదనము ల్కడుగువేళ

ఆ. నగుర ! నీరాట యెల్లయు ముగియుసరికి, హత్తుకొనుచుండె శ్లోకమ్ము లాత్మలోన
నపుడుకంఠస్థమయ్యె నధ్యాయములు త, దీయముల్ పదుమూఁడు నాతృప్తివెరుఁగ.

ఆ. అనలఁ గార్యభార మగ్గలమాయె స, త్యాగ్రహమ్ము పుట్టె నానిసుంగు
నవఁత లేక నిత్యనవతమై వర్ధిల్లు, జాడలెల్ల నేన చూడవలసె. ౧౪

ఆ. కొలఁదిలేనివేగు తలనిడికొంటి నా, కాలమెల్లఁ జిఱుతలాలనమ్ము
పాలనమ్ము దిద్దుపనులక చెల్లె న, గ్గీతమిగులుఁ జదువుగీత తొలఁగె. ౧౫

క. ఉపనిష దవతంసము నా, విపులగ నుతిగన్నగీత విడువక చెలికాం
డ్రు పఠించిరి వారపు డే, యుపలబ్ధిం గనిరి వారె యోగ్యులు వలుకన్. ౧౬

క. నాయనుభూతి వచించెద, నాయది నానడకదిద్దు నద్దము నన్నుం
బాయని ధార్మికకోశం, బాయెఁ దదాచార్యకంబు నభినందింతున్.

ఆ. అర్థ మెఱుకవడని యాంగ్లోక్తికిం గోశ, మెట్లు విప్పఁజూతు నట్లు నడక
చిక్కుయందు నెట్టిచి క్కెదిరించినఁ, దెఱతు గీత నపుడ తీర్పు గందు. ౧౮

వ. ఈయుపనిషత్తునం గల ధర్మవాచివాచావర్గంబున ౧౯

ఆ. నన్ను నిలువవైచినవి యపరిగ్రహం, బన్నపల్కు సమత యన్నమాట
పడయుటెట్లు తుల్యభావ మద్దానిఁ బా, లించుటెట్టు లని చలింపవలసె. ౨౦

క. దారలేని గర్వమున నొక, దార మనకు నవజ్ఞసేయ దారఁగొను ధర్మం
బరయక లంచముదిను నొ, క్కరుఁ డింకనొకండు గిల్లి కయ్యము రేఁపున్. ౨౧

ఆ. ఇట్టివార కాక నెందఱో కలరు ప, రార్థరతులు సజ్జనాగ్రసరులు
వీరు వారు నొక్కతీరువారా ? రెండు, దెసల నెట్లు సమత పొసఁగ నేర్చు. ౨౨

క. ఇఁక నపరిగ్రహధర్మము, సుకరమె యీతనువు దారసుతముఖ్యుల పొం
దికయుఁ బరిగ్రహ మనుటొ, ప్పు కదా ! వెరవేమి దీనిఁ బాటించుటకున్. ౨౩

క. అంతర్వాణిశిరోమణు, లెంతయు శోధించి పంచియిచ్చిన తేజ
స్సంతతి గ్రంథావళి నా, సొంతమె ? యీకల్మినెల్లఁ జూడవలయునా ? ౨౪

ఆ. ఆశ్రయింప వలయునా నాకుఁ గల దెల్ల, విడిచి వేల్పు ? ననుచు వేయివగలఁ
దీవ్రచింత చేయఁ దివిఁతి నపుడ నా, యంతరాత్మ యిట్టు లానతిచ్చె. ౨౫

క. ఔ నోయీ ! నియమం బిడి, పూనిన ధర్మంబులెన్ని పొసరించినఁ దాఁ
గానంజాలఁడ యీశ్వరు, మానవుఁ డీయిల్లు ముల్లె మానకయున్నన్. ౨౬

వ. ఈవిచారమ్ముతటి నాంగ్లేయన్యాయశాస్త్రంబు నాకుపకరించె—"స్నెల్" రచించిన ధర్మశాస్త్రంబునందలి సిద్ధాంతచర్చలు నాస్మృతికిం దాఁకె — ధర్మకర్తృశబ్దార్థమీగీతాసేవనంబునఁ దద్దయు నెఱుంగఁగంటి — నవ్వాల న్యాయశాస్త్రంబు దెస నాతగులమ్ము పెరిఁగె — నందుం బాడిలోఁతులోఁతు లుంట తెల్లంబాయె — ధర్మకర్తలగువా రసంఖ్యాతవిత్తముం దమపేఁలుబడి నుంతు — రంతియ కాని ౨౭

ఉ. అందలిగుర్విద్వ్యగవ్వపయి నైనను వారికిఁ బెత్తనమ్ములే
దెందును ముక్తిఁ గోరునరుఁ డిట్టుల యుంట తగున్ వివేక మీ
చందముదాని నేఁ దెలియఁ జాలితి గీతలకొల్వు నేర్చి నా
డెందము పండెనంచుఁ బ్రకటించెద దానికి నంజలించెదన్. ౨౮

కం. సమభావం బపరిగ్రహ, మమరుట కెద మార్పునందు టక్కఱయని దీ
పముఁ బోలెఁ దోఁచె సంశయ, తమస్సు పొడవడఁగె నాత్మ తనిసను టాయెన్. ౨౯

గీ. అంత నిచ్చినసొమ్మున కింత వచ్చుఁ, గాక రాకుండుఁగాక శంకలకు దిగక
మాపుసేయుము నాదుబీమా నటంచుఁ, బనిచినాఁడ రేవాశంకరునకు లేఖ. ౩౦

గీ. నన్నుఁ బుట్టించినట్టుల నావెలంది, నాదుబిడ్డల సృష్టించినాఁడు వేల్పు
నన్ను సాఁకినగతి జగన్నాథుఁ డతఁడు, సాఁకు నవ్వారి నుద్యద్దయాకరుండు. ౩౧

క. నారుం బోసినయాతఁడు, నీ రేలాపోయకుండు నెచ్చెలి ! యనుచుం
బూఁటీచేసితిఁ గమ్మను, గూరిచితి న్మగుడ నన్నకొఱ కిటు లేకన్. ౩౨

క. అన్నా! ఫలమో తులమో, నిన్నటివఱ కేగడించి నిల్పినసిరి నీ
సన్నిధిఁ బెట్టితి నిఁక నా, కెన్నఁడుఁ గలదొక్కవిడుపు లేఁఱదు నీకున్. ౩౩

ఇంద్రవజ్ర

ఏ నింక నార్జించున దెంత యున్నన్
దానిం బ్రజాసేవక ధారవోయన్
నానిర్ణయం బయ్యె వినమ్రభావ
శ్రీనిండ నీపల్కులు సెప్పుకొంటిన్. ౩౪

వసంతతిలకము

నాయన్న కీతలఁపునం గలమేలిచందం
బాయుత్తరంబు గనినంతన తోఁపదయ్యెన్
దోఁయంగరాని రుషఁ దోఁగి కటూక్తి చిందన్
వ్రాయంగ నోర్చె నిటువంటిది లేఖ నాకున్. ౩౫

ఆ. ఎంతవాఁడ వైతి వీనాఁ డహో! వెఱ్ఱి, తలలువైచె నీదు తెలివి యెల్ల
నప్పుకంటె నీవు గొప్పవాఁడవె కన్న, దెఱచిచూడు మతని తెరు వోకింత. ౩౬

ఆ. అన్న మిడఁడె తండ్రి యాలుబిడ్డలకుఁ దత్, భద్ర మాసచేసి పాటువడఁడె
జగతిఁ బేరుగన్న జనకునియట్లు సం, సారభరము నీవు సైఁపవలదె. ౩౭

క. ఈసరణి నేదియేదియొ, వ్రాసె మదగ్రజుఁడు దానివైఖరి కే నా
యాసమునందక వినయపు, వాసన లెసలార నిట్లువ్రాసితి మరలన్. ౩౮

క. ఓయన్న! చిత్తగింపుము, నాయన వర్తించినట్లు నడుచుచు ధర్మం
బేయెడ నుల్లంఘింపక, సేయన్ దొరఁకొంటి లోకసేవావ్రతమున్. ౩౯

ఆ. అల కుటుంబమన్న పలుకున కర్థమ్ము, దీయుతటి విశాలదృష్టి వలయు
నపుడు నాయొనర్చినట్టి కర్జంబున, మంచిచెడ్డ లెల్ల మదికిఁ దెలియు. ౪౦

గీ. ఇట్లు ప్రత్యుత్తరము నంప నితనిచూపు, మాఱదని యన్న నామీఁదిమమతఁద్రోసి
కమ్మ వ్రాయుటయు న్మానెఁ గాన మది క, లంగి దుఃఖతరంగముల్ పొంగె నాకు.

ఆ. ఎట్టులైననేమి యే నాదరించిన, ధర్మ ముజ్జగించి దారిదప్పి
యుందునేని నాఁటికుందునకున్ వేయి, మడుఁగులైన కుందుఁ గుడిచియుందు. ౪౨

క. ఇది హేతువుగా నగ్రజుఁ, డొదవించిన యల్పదుఃఖ మోర్చితి నతనిన్
మొదలిటిచందపు భక్తిన, మది నిల్పితి వానిపెంపు మఱవక యుంటిన్. ౪౩

క. అతనికి నాదెస నర్మిలి, యతివేలం బగుట నిట్టి యలమట వొడమెన్
సత మతనిమదికి నాసుచ, రిత మస్మద్ధనముకంటెఁ బ్రియమై తోఁచున్. ౪౪

క. తనచరమకాలమున నా, మనుగడ మాన్యం బటంచు మదినమ్మి యతం
డెనలేనితుష్టి కెసలేఁ, గినట్టి యనుతాపమునకుఁ గేంద్రం బయ్యెన్. ౪౫

ఆ. మరణశయ్య నున్నతటి 'ధర్మబద్ధ మా, బ్రదుకు నీది మేలిబాట నీది'
యనుచు నగ్రజుండు పలిచినకమ్మలోఁ, గరుణరసను గట్లనొరసి పాఱె. ౪౬

క. దూరం బరయక నీదెస, నేరం బొనరించితిని గణింపకు మితనిన్
సైరింపు మనుచుఁ దా నన్నుఁ, గోరెను జనకుండు సుతుని గోరెనసరణిన్. ౪౭

క. తూరుపువడమర లెఱుఁగని, వారలు నాబిడ్డ; లిచ్చ వచ్చినరీతిన్
దీరిచి దిద్దుము కుఱ్ఱల, భారము నీమస్తకమ్ముపైఁ గల దనియెన్. ౪౮

ఆ. అనఘుఁ డతఁడు నన్నుఁ గనుగొంటకై కరం, బాత్రపడియె వత్తు నాఫ్రికాకు
ననియెఁ దడవుసేయ కరుదెమ్ము దర్శన, మి మ్మటంచుఁ దంతినిడితి నేను. ౪౯

గీ. ఒండొరుల నేము చూచుకో నొప్పఁడాయె, నీశ్వరుఁడు; పుత్రకులభావి నెట్టియూస
పెంచె నగ్రజుఁ డదియుఁ బ్రాప్తింపదయ్యెఁ, గడ కతండు దేశమునందకన్నుమూసె.

ఆ. ప్రీతబాటలోనఁ బయనించుటయ కాని, క్రొత్తమెఱుఁగు లన్నకొడుకు లెఱుఁగ
రెంతపడియు వారి నింతయు నాపోవు, దెసకుఁ దిగువలేక దిగులుగంటి. ౫౧

క. అరసితి వారలదోసము, నెరసంతయు నిందులేమి నేఁ గనుఁగొంటిన్
దురతిక్రమమగు ప్రకృతిన్, నరుఁడెవ్వఁడు గెల్చు లోకనాయకుఁ డైనన్. ౫౨

ఆ. వేళ్లుబలిసి యున్న వెనుకటిసంస్కృతి, నెదిరిచి యెవఁడు నిగ్రహింపఁ గలఁడు?
మనకు నంటుచున్నమార్పులు వెల్గులు, నాశ్రితులకు నంటు టది హుళక్కి. ౫౩

గీ. బిడ్డలం గని యాసమైఁ బెంచువారి, పూఁట యన నెంతబెడిదమో తేటపఱుపఁ
దగు నుపాఖ్యాన మిది యెల్లతల్లిదండ్రులు, లాత్మజులు దీని గుర్తింప నభిలషింతు.

౬ ఆ కు ది ం డి కి బ లి

క. చాగంబు ధర్మరహో, జాగర్యయు డంబములదెసన్ విముఖతయున్
రేఁగినకొలంది రెక్కొన, సాగెను మన్మానసమున శాకాన్నరతుల్. ౧

క. ఏ నేధర్మము నమ్మితి, దానిం గడుభక్తి మున్న తల నిడికొందున్
నానాశ్రమమ్ము లీకొని, పూనుదు నడరింప నిచ్చపొడగలచోటన్. ౨

ఆ. జలచికిత్స మెచ్చు శార్మన్యుఁ డొకఁడు జొ, హాన్సుబర్గునందు నాకుదిండి
నెల వొకండు నడుపఁ దలకొనుమున్ వేస్కఁ, దోఁగి యచటి కేగ సాగినాఁడ. ౩

క. ఆకూటికి నాంగ్లేయుల, నాకుం గడుఁగూర్చువారి నడిపితి సాకం
బేకరణిం గూర్చిన నది, పైకము తగినంత లేక బందఝుపోయెన్. ౪

వ. కాని వెనువెంటన వేఱొండు పూఁటకూళ్ళయిల్లావిటం దలయెత్తె - నద్దానిచరిత్ర
మిచట నావిష్కరించు టావశ్యకంబు. ౫

క. దివ్యజ్ఞానసదస్సునఁ, గ్రివ్యంబును దిననివారుఁ గల; రందుఁ గలా
భవ్యార్చనాభిరత వి, త్తవ్యయమున కోటవడని తన్వి రహించున్. ౬

క. పలువురు నెయ్యురు గల రా, వెలఁదికి నయ్యబల భోజ్యవిక్రయశాలన్
బాలలేనిదాని నడుపన్, దలపోసె నుదాత్తభంగిఁ దన్నగరమునన్. ౭

క. ఆయమవణిజ్యకై నా, సాయం బాకకొంత వలసె సంపన్నత్వ
చ్ఛాయ గలదాట నమ్మికఁ, బాయక యిచ్చితిని వేయిపౌన్డులఋణమున్. ౮

గీ. ఎందఱెందఱో యభియోక్త లించుకేని, సంశయింపక సొమ్ము నాసరసనుంతు;
రప్పుగా నేఁడొసంగిన యర్థమెల్ల, 'బదరి' దయ్యభియోగి సద్భావపేటి. ౯

క. అతఁ డన్నా!ని న్నెఱుఁగుదు, నితరంబు నెఱుంగ నీకు నిక్కార్యము సం
గత మనుప్రత్యయ మొదవిన, మతి నంజక వడయు ముత్తమర్ణతయనియెన్. ౧౦

మం. అతఁ డాఫ్రికాభూమి కాదికాలమున, వచ్చి నిల్చినకూలివాండ్రలో నొకఁడు
సత్యాగ్రహం బేను సాగించువేళఁ, జెఱసాల కేగి డస్సినమేటిబంటు
ఈపాటిమైకోలు నిచ్చుటంజేసి, యతనివిత్తంబు నయ్యతివ కిచ్చితిని
మాపంచు రేపంచు మాసముల్గడపి, కొస కాసహోదరి గుడ్లప్పగించె. ౧౧

క. నాగుండె చెదరె నింతటి, వేఁగెట్లుభరింతు నన్నవెఱపైకొనియెన్
రోగం బీదృశ మెన్నఁడు, నేఁ గుడిచియెఱుంగ నింక నేమనువాఁడన్. ౧౨

ఆ. బదరి నన్న యెఱుఁగు భారం బదెల్ల నా, మీఁదనైచి ఋణము నాదరించె
నమ్ముకొన్నవాని నట్టేటిలో ముంపు, తగనికసటుఁ జేత ధార్మికునకు. ౧౩

ఆ. అగుట నతనివిత్త మంతయుఁ జెల్లించి, యేన నష్టియెల్లఁ బూనినాఁడ
నీచరిత్ర విన్నహితుఁ డభియుక్తుఁ డొ, క్కరువుఁ డిట్లు నాకు నెఱుక సెప్పె. ౧౪

గీ. సోదరా! యిట్టిచేఁతకు నీదునడక, కేమిహాత్తభియోగుల మేము నీదు
శీలమును నమ్మి నీచెంత వేలువేలు, నిలువనిత్తుము వత్తుము వలసినపుడు. ౧౫

క. మాసొమ్ము నిట్లు సంస్కర,ణాసక్తికి లోఁగి వెఱల కప్పుగ నిడినన్
గాసియగు మీకు మాకును, మీసేవావిధియు మెల్లమెల్లఁగ నడఁగున్. ౧౬

క. ముద్దుముద్దుగ నితఁడు నన్ ముదలకించి, సన్నసన్నగ నాఁడు నాకన్నుదెఱచె
నింత కమ్మనిచెలికాని నెందుఁ జూడ, నితఁడు నాభాగ్యమునఁ జేసి యిపుడుఁ గలఁడు.

క. ఇతఁ డేనినేని మును దు,ర్మతిఁగా శంకించి యతఁడు మాన్యుం డను సం
గతి నవ్వేలఁ గనినంతన, కుతిలపడున్ వానిసరసకుం బరువుగొనన్. ౧౮
ఆ. అతని నాశ్రయించు; నపరాధి నితని మ,న్నింపు మిచ్చు నాదరింపు మనుచు
వేడివేఁడి యెడఁదవెలఁదితనమ్ము నుఁ,గ్గడువుగా గడింపఁ గడఁగుచుండు. ౧౯
క. మది నోడక యీతఁడు న,న్నదిరించుట నాకు లెస్స యెంతయు నొదవెన్
అదిమొద లధమర్ణతకున్, గొదుకుదు నప్పువిన నేవకున్ వసవోదున్. ౨౦
క. మన సెంతతీవరించినఁ, దన సంస్కారణానురక్తి తఱుగని దైనన్
మనుజుం డోపికదాఁటిన, పని సేయంజన దటన్న పాఠము గంటిన్. ౨౧
క. ఏ నిందు గీతఁజోసఁ బ్ర, ధాన మనాసక్తియోగతత్పరబుద్ధిన్
మాను పెఱింగితి భావిం, గానఁగ నీదోసఁగు వెలుఁగుఁగంబమ యయ్యెన్. ౨౨
క. ఇచటన్ నిరామిషాన్న, ప్రచారమఖవేది కింతబలి నీవలె న
న్న చరిత్రి మెఱుఁగ కిట్లు వ, డచితిన్ సుకృతమ్ము వలచిడక్కెనదానిన్. ౨౩

* * *

ఉష్ణజలప్రయోగము

క. డంబ మెఱుఁగనిబ్రదుకుపై నింబు నాదు,మదిఁ బెరుంగుటతోఁపాటు మందుమీఁది
వలపులేమియు నొగిని దైవాఱఁజొచ్చె, లంఘనాదుల తెగు లాఁపి లగ్గు నిడఁగ. ౧
క. మలజాడ్యము తలయేరుం, బలుమఱు నన్నీ జోహాన్సుబర్గున నేఁచెన్
గలఁగక పథ్యాదులతోఁ, దొలఁగించుచునుంటి వానిదుందుడు కెల్లన్. ౨
క. ఆరోగ్యము సంపూర్ణము, కానేరద యెన్నివగలఁ గాఱియపడినన్
వారింతు వేని మందుల, నీరోగం బాదవి నిల్వనేర్తనెఁ దలఁపుల్. ౩
గీ. అపుడు 'మాంచెస్టరు'నఁ బ్రాతరశన ముజ్జ,గించెడు సమాజమొం డుదయించె నన్న
నుడువు చెవిసోఁకె నెడపక కుడిచి వెజ్జు, నడుగులొత్తెడు తెలవాని కది శుభంబ. ౪
ఆ. అతఁడు తిండిపట్ల నాచరించెడు తప్పు,లెల్ల నే నొనర్పనొల్లఁ గాని
వ్రేలి కందుదనుక విడువక ముమ్మాఱు, దినదినమ్ము బువ్వఁ దిందు నేను. ౫
గీ. నడుమఁ దేనీరుగొందు నెన్నఁడును గడమ,వచ్చుటకు నోర్వ నశనసేవనముపట్లఁ
బోఁపులంటని శాకంబ భుక్తిగాని, యుడుగలే నందు రుచులు వీలున్నవట్టు. ౬
క. ప్రాతర్భోజన ముడిగిన, నాతలపోటడఁగునంచు నమ్మితి నెటులో
మూతిబిగించితి మస్తక,యాతన వదలించుకొంటి నతిశీఘ్రముగన్. ౭

ఆ. ఇన్నినాళ్ళనుండి నన్నొంచు నేరుప, కాదికారణంబు హద్దుమీఱి
మెక్కుచుంట యన్ననిక్క మీనాఁటితోఁ, దెలిసివచ్చె లజ్జబలిసివచ్చె. ౮

క. శకృద్దార్తి దీనికతనన్, వికలముగాదయ్యె దాని వెడలింపఁ దలం
చి కటిస్నానముఁ బూనితి, నొకకొంత ఫలంబుకంటి నుడుగనిదీక్షన్. ౯

వ. అట్టితఱి 'జుస్టు'గఁ రచించిన 'ప్రకృతికిమరలుట'యనుగ్రంథమ్ము నొకనెచ్చెలి నాకొసంగె - నందు మృత్తికాచికిత్సావిధు లెన్నెని గలవు - మఱియు సరిక్రొత్త పండ్లుం బప్పుపదార్థమున్న కాయలు న్మానవప్రకృతి కనుకూలించుటెండి యని దాన నిరూపింపం బడియె - ఫలసేవనము నట్లుంచి యేను మృచ్చికిత్స నారంభించితి - నది నాకు లెస్సలెస్సం గూర్చె - దాని నిచటం గొంత వివరింతు - నెఱ్ఱమ న్నొండె నల్లమన్ను శీతలవారిం దోఁచి దాని మడుఁగువల్వకు రాచి పొట్ట కదికింపఁజను - నే నీవైద్యమ్ము సేయం జేయ నాయుదరదోషంబు మటుమాయ మాయె - నదిసుత నానేస్త కాండ్రం బలుగుర నిందు దింపితి - వారెల్లరుం దీని మేలు వడసి తనిసి - రీనేల నడుగిడ్డ వెనుక నిరంతరకార్యవ్యగ్రుఁడనై యీప్రయోగమ్ముల దెసకుం జనలేనైతి - నట్లయ్యు నీచికిత్సపట్ల నాకుం గలనమ్మిక చెక్కుచెదరదయ్యె - మట్టిమందు నేఁడునుం గొంతకొంత పాటింతు - నొండు రెండు తడవ లే నతిభయానకమ్ములగు రోగమ్ములకుఁ జిక్కితిఁ - గాని ౧౦

క. నరునకు మందులతో నక్కఱ లేదని సెప్పి యోర్తు గడుసరిపత్రిం
బరయుచు మృత్ప్లావనస్నానల, నెఱిఁగి ప్రయోగింప రుక్కులెల్లను దుల్లున్. ౧౧

గీ. కాయమునందెల్ల రసవిషగంధకములు, క్రిక్కిఱియ నరుఁ డాయువున్ డించుకొనెడి నకట!
యతఁడు తనదేహమున కొడయండు గాక, బానిసీఁడై నిరంతరాపదలఁ గుములు.

గీ. పట్టుపడి మంచమెక్కి యీ ప్రకరణమ్ము, వలుకుచున్నాఁడఁ గాన నాతలఁపు లేఁడు
నలఁతి సేయంగఁ జనదు నా తెలిపినట్టి, దారులన్నియుఁ బరికింపఁదగు నతఁడు. ౧౩

క. నన్నుం బలసినరోగము, లన్నింటికి నేన హేతువని యెఱుఁగుదు నా
ట న్నాతాలిమి సడలద, కన్నాఁడను వేల్పుకరుణ గదరూపమునన్. ౧౪

గీ. మందునొల్లని యీ మొండిమనిసివలన, నెందఱో నెయ్యురగు వెజ్జు లింత యంత
గోడుగుడుచుట యేనెఱుంగుదును గాని, తక్కరవ్వారు నన్ను నౌదార్యఖనులు.

క. చదువరుల కిచట నొక్కఁడు, విదితముగా వింతు 'జుస్టు' వినిపించిన ప
ల్కాడి యేని సత్య మనుచున్, మదినమ్మక తఱచితఱచి మైకొను టొప్పున్. ౧౬

వ. ఏలనా రచయితలచూపు తఱచుగా నొక్క లక్ష్యమ్మునందె తగిలియుండు - నెల్ల వస్తుల నెల్ల దెసలనుండియు నించించుక చూడనందగు - వెండియు నవ్వస్తు

యెటుఁగన్నను సత్యమ్మగా నుంట వలయుఁ - గాని యేకకాలమ్మునం దదిసర్వథా నిక్కమ్మైయుంట పొసఁగనేర దనియుం దెలిసికొను టావశ్యకంబ - నేఁ డావిష్కృతంబులగు పాత్రంబులం బెక్కులు రొక్కమ్మనకొండెఁ గీర్తికొండె సృష్టంబులగుచుండుఁ - గావుటంజేసి యిట్టివ్రాఁతలం గనఁగోరు గఱువ లియ్యెఱుకతో నుంట లగ్గు - తత్తదంశములం బరికింప నెంచినవా రనుభూతివడసిన పెద్దల మాటలం బాటించి యాఁగి యాఁగి పఠించి తత్త్వంబు గన్నపదంపడి పరీక్షకుం గడంగఁదగు. ౧౭

౮ ఒక హెచ్చరిక

క. ఇంతకుమును మృత్స్నాకథ, కొంత లిఖితమయ్యె నిచటఁ గొండొక భోజ్యో
దంతము వ్రాసెద దీనికి, వంతున్నది ముందువచ్చు వ్రాఁతలయందున్. ౧

సీ. ఆరోగ్యదిగ్దర్శనాఖ్య నిర్మించిన, కృతియందు భోజ్యసంస్కృతిని గుఱించి
విస్తరించితిఁ గాన విపులంబుగా నిటం, దినుబండములశుద్ధి దెలుపనొల్ల
నపుడప్డు నాకూర్చు నలఁతియలంతి పొ, త్తములలో నదియ తద్దయు రహించె
మనవారు తెలవారు మగవారు మగువ లా, రచనమ్ము దెస నాదరమ్ము నింపి

ఆ. రాత్మజీవనమ్ము సద్వానితో సరి, చేసికొనిరి నాకు వ్రాసిరెన్ని
యేని మెప్పుఁగమ్మ లింకను వ్రాయుచు, న్నారు గాన దానితీరు విడుతు. ౨

ఆ. అందు వెలయుదానిఁ గ్రిందుమీఁదొనరించు, నట్టి యవసరంబు పుట్టలేదు
కాని దాని కెడపుగాఁ గొంతసనితిఁ ద, త్పఠిత లెఱుఁగ రేను బడినమార్పు. ౩

గీ. ఏ నొనర్చిన మార్పాటులెల్ల వీరి, కెఱుకపఱుచుట నాపాలికృత్య మగుట
లజ్జయుం బిమ్మటయు నెంత విజ్ఞఁ గాక, యిప్పనికి నంగవించితిఁ దప్పదనుచు. ౪

క. కూరిచినవాఁడ ధర్మ, ప్రేరితమతి నితరకృతులరీతిన దీనిన్
వారక యేతద్ధర్మ, శ్రీ రాజిలు నాయొనర్చు చెయువుల నెల్లన్. ౫

క. ఈపుస్తకమునయం దేఁ, జూపినసూత్రములు కొన్ని సొంతమ్ములుగాఁ
జేపట్టలేకపోయితి, లోపంబిది చెప్పికొందు లోకమునెదుటన్. ౬

క. మనుజునకుం గొండికతఱి, జనయిత్రిపయస్సు వలయు, శైశవదశ దాఁ
టినవెన్క దుగ్ధ మొద్దియుఁ, గొనఁబనిలే దన్నబుద్ధి గూరెం దనకున్. ౭

గీ. అడవులం దారముఁగ్గినయట్టి పండ్లు, కాయలుం జాలు నరునియాఁకటి నడంప
గోస్తనీముఖ్య ఫలరాజి గొప్పచేవ, నీయఁగలవు మనీషకుం గాయమునకు. ౮

క. ఈదృశమగు సంథస్సున, నాదృతిగల మనుజుఁ డింద్రియంబుల నోర్చున్
భేదింపరాని శక్తికి, నాదరువగు బ్రహ్మచర్య మతనికి లోఁగున్. ౯

వ. "తిండివంటిదే త్రేఁపు – బుద్ధివంటిదే బుద్ధి" యనులోకోక్తులు పరమసత్యంబులు నాఁ జెల్లు – నిందు నేనును నాసంగడికాండ్రును వలసినంత యనుభూతి వడసితిమి – నా "యారోగ్యదిగ్దర్శనము" నం దాయాయంశములు లెస్సతర్కించితిఁ – గాని దైవప్రాతికూల్యంబుకతన భారతదేశమునం దస్మత్ప్రయోగముల నెల్లవారిం బాటింపనశక్యుండనైతి – ఖేదామండలమ్మున ౧౦

క. పెనఁగువకు న్వలసినపా, టును సంతనచేయ నలయుచున్ దిగునెడన్
బనుపడ్డ యొందుమఱపునఁ, బెనురోగంబునకుఁ జిక్కి పెద్దయుఁ జెడితిన్. ౧౧

క. మంచము నెక్కితి మృత్యువు, పొంచి నను జూచె నింతపుట్టినఁ బాలన్
డించియ బ్రతుకుం బడయఁగ, నెంచితి వ్యర్థశ్రమమ్ము లెన్నో పడితిన్. ౧౨

గీ. పాలు లేకయ జీవించువీలు నెఱుక, సేయఁడా యని వెజ్జులఁ జెలిమికాండ్రఁ
బలుకరించితి బాదాముపప్పుపాల, మినుపకడుగును జూపిరయ్యానఁగు లరసి. ౧౩

క. మేనెల్ల సడలునంతకు, పీనిం గయికొంటిఁ గాని విడువద రుజయున్
బ్రాణంబు నిల్పుకొంటకు, నానామార్గముల వెదకినాఁడం బిదపన్. ౧౪

గీ. తెగులు పైకొన్నతఱిఁ దినఁదగిన దేమి, తగనిదెయ్యది యనుచర్చ తప్పటంచుఁ
జరకసుశ్రుతముఖ్యు లేర్పఱిచినట్టి, ధర్మములుచూపి రారోగ్యదాత్మమణులు.

క. అక్కఱయగుచో నంజుడు, మెక్కినఁ దప్పేమియనిరి మిత్రులు; పాలం
దక్కటి మంచిదియని వీ, రెక్కరణిం బలుకనేర్తు రీకష్టదశన్. ౧౬

గీ. దుగ్ధమును ముట్టరాదని తొల్లి యేను, బ్రతినపూనితి నపుడు మహాత్మవీథి
నావులుం బఱ్ఱెలున కల వగుటఁ జేసి, మేఁకపాల్ ద్రావ నీనాఁడు మెత్తఁబడితి.

క. ఇది యుత్తమధర్మముగా, దిది శపథపుగుండెఁ జీల్చు లే యంచుఁ బదిం
బదిగ మది మొత్తుకొన్నను, బ్రిదుకునఁ గలతీపి యిట్టిబాటను నీడ్చెన్. ౧౮

క. కట్టుగ్రమైన రోలటు, చట్టమునకు త్రొమ్మచూపి జయమును బడయం
బుట్టె నపుడిచ్చ దానన్, నెట్టుకొనెన్ జీవితాశ నిర్భరమగుచున్. ౧౯

వ. ఈ హేతువునంజేసి యస్మదీయ జీవనప్రయోగమ్ములు వెనుకడుగు వేయవలసి వచ్చె – లోకమునం గొంద ఱన్నపానములతో నాత్మకుం బొత్తులేదనియు వది కుడుచునది క్రోలునది కాదనియు జఠరముం జేరు పదార్థమ్ముకతనం గాక లోదెస నుండి వెలువడునుడువునం జెడుగు వాటిల్లు ననియు, వక్కాణించుట నా కవగతంబ! – యీపల్కులం గొంతసత్యంబు కలదు – కాని దీనిపై వాదమ్ము రేఁపుట దిగఁద్రావి యిచటినానిర్ణయంబు నివేదింతు. ౨౦

సీ. పరమేశున కెవఁడు వెలఁచు నచ్చపుభక్తి, ప్రకటించు నెవ్వాఁడు ప్రభునిపట్ల
నీశ్వరదర్శనం బెతఁ డాసచేయు న, ప్పురుషుండు పల్కునఁబోలెఁ గుడుపు
నెడల సైతము పట్టువిడుపుల నొందుగాఁ, బాటింపఁ దగునని చాటనేర్తు
నేనొనర్చినతప్పు లేఁబడ్డపొరపాట్లు, చేపట్టఁదగునని చెప్ప నోరుల
ఆ. కిదియ కాక మీకు నీ తెన్ను వలదని, యడ్డగింతు వింజ మాఁగినట్లు
వెజ్జుసెప్పినేని విడువుఁడు పాలు నా, రచన చదివి మానరాద యందు. ౨౧

గీ. తడవులంబట్టి తెగులుచే నడఁగువాని, జాఠరజ్వాల శుష్కించి స్రగ్గువానిఁ
దల్లివలె శుద్ధరింపఁగాఁ దగినమందు, కానరా దన్యతరము దుగ్ధమ్ముగాక. ౨౨

క. వెనువెంట నఱిగి రోగికిఁ, బెను వంతయుఁ గూర్చి పాలు పెల్లాదుకొనున్
గనినాఁడ నీదృశంబగు, ననుభూతిని భారతోర్వి నయ్యోమెడలన్. ౨౩

గీ. కాన దుగ్ధమ్ముగుఱిచి నాగ్రంథమందుఁ, గలప్రసంగ మారూఢంబు కాదటంచుఁ
జదువరుల్ మోాల విజ్ఞప్తిసలిపి యెడఁద, వేఁకమును డించుకొందు వివేకి నౌదు.

గీ. వైద్యశీద్ధాని జూచినవా ర్పయస్సు, నగిది మేల్సేయఁగల వనస్పతిని జదివి
కాక యనుభూతిమైఁ బొడఁగాంచిరేని, నాకు నెఱిఁగించి తోడ్పడ న్నతులొనర్తు.

బలిమితో నెదుర్పాటు

ఆ. అల జొహాన్నుబర్గ నంపువచించియు, తోఁకచములకు నాల్క సాఁచిసాఁచి
బుసిమ్రాలినట్టి యాసియాశాఖాధి, కృతుల దెసకు దృష్టి నిడుద మిపుడు. ౧

క. వీరిదౌరతనము నీతికి, దూరంబుగ నున్నకతన దుర్భరబాధల్
గూరి దిగువాఱి తూర్పుపు, వా రత్తఱి దిక్కులేనివారై రకటా! ౨

క. అధికారమున్నవా రా, పృథివికి రా నాజ్ఞపట్ట దితరు లపాత్రుల్
వ్యథలేకయ చోర వీలగు, నధమం బౌకనూఱుపౌండు లర్థంబిడినన్. ౩

క. రక్కసితన మిట్లున్నది., యిక్కడ మీ రూహకున్న నింకెవ్వరు మా
దిక్కని ప్రాగ్దేశీయులు, పెక్కురు నాచెంత మొఱ్ఱపెట్టిరి దీనుల్. ౪

క. నీసోదరులం బాదిపిన, గాసి పొకాలించి లగ్గు కల్పింపనినాఁ
డీసీమ నీవునిల్చుటఁ, జేసి ఫలంబేమి యనుచుఁ జిత్తము గదిమెన్. ౫

క. కడఁగితిఁ గర్తవ్యమునకుఁ, బడసితి సాక్ష్యమ్ము వలయుపత్రము; లంతన్
నడిచితి రక్షకశాఖా, విడింద్రుసన్నిధికి ధర్మవీరము విరియన్. ౬

క. అక్కటికము ధర్మేచ్ఛయు, నిక్కడు మన సున్నవానినెఱి నతఁ డుండెన్
జిక్కని తాలిమితో నా, వక్కణ సకలంబు ముక్కవదలక వినియెన్. ౭

ఆ. సాక్ష్యమెల్ల నరసె సాక్షులఁ దానై ప, రీక్షచేసె "ధర్మదృష్టి పెంచు
కొన్నవాఁ" డటంచు నన్నుఁ దలంచె నా, పలుకు విశ్వసించి పాడివలచె. ౮

ఆ. తెల్ల వార లచటఁ దీర్పరుపాట వా, రాంగిలేయు దోషి నాదరింప
కచ్ఛధర్మదాసులై తీర్పుసెప్పుట, పొసఁగ దన్నబుద్ధి పుట్టె నాకు. ౯

క. అయ్యధికారియు నాతలఁ పియ్యకొని కడంగిచూత మెయ్యదియో య
న్యాయ్యం బగుననువెఱతో, నెయ్యెడ మనపాలిధర్మ మేలావిడువన్. ౧౦

క. అపరాధుల బంధించెద, నపవిత్రంబైన ప్రభుత నాత్మ సహింపన్
గృహమూపుట కాదుగదా, కృపణుల దెస ననుడు హర్ష మేసరె నాకున్. ౧౧

క. తప్పానరించినవారలు, కుప్పలుగాఁ గలరు కాని కోర్టున కీడ్వన్
జొప్పడినగుట్టు దొరకిన, యప్పు లిరువురాట వారి కాజ్ఞలు పుట్టెన్. ౧౨

వ. ఏ నిప్పట్ల మాటిమాటి కాపోలీసుదొరం దఱియుచుంటి – నా యొనర్చుపనికి దాఁపురంబన్న దెన్నఁడుం బొసఁగనేర – దట్లయ్యు నిందితులు నాజాడలెల్లం బరికించుపొంచి వేగరులం గొందఱ నియమింప వారు నా కార్యాలయంబున కప్పుడపుడు వచ్చుచుం బోవుచు వలయు విశేషంబు లారించి యధికారులకుం దెలుపుచుం జాగిరి – కాని వలసినంతమంది చారు లాయుద్యోగులకుం జిక్కరైరి – దీనికిం గారణంబు సాధ్వసంబ – హిందూస్థానమ్మువారుం జీనాదేశీయులు నిప్పట్ల నాదరువుగాకున్న నద్దోషులం బట్టించుపని నా కలవికాఁజాల – దిం దొకండు పలాయితుండయ్యెఁ గాని రక్షకభటులు బెట్టిదంపు వెరవు లూఁది సాధించి వానిం దెచ్చి – రభియోగమ్ము చర్చకువచ్చె – సాక్షు లెల్లరున్ విచారితులైరి – మాగెల్పున కెన్నెని ప్రమాణంబులొదవెఁ – గాని తీర్పు మాకు వింగడంబయ్యె-నంత ౧౩

గీ. ఆస లుడిగితి నేను బోలీసుదొరయు, దుర్భరంబగు నలజడిం దోఁగిపోయె
న్యాయవాదులబ్రదు కిట్టిదా యటంచు, నేవ తీండ్రించె నాకు నావృత్తియెడల. ౧౪

గీ. రాసులై రాసులై యున్నదోసములను, మూసిపెట్టుట కొదవె శేముషి యటంచుఁ
బ్రజపై రోఁతయును రేఁగెఁ బాడి కిచట, నాశ్రియము లేదెయనుభయంబడరెఁగాని.

ఆ. కోర్టుదెబ్బ తప్పకొన్న నిందితులను, దొరతనమ్ము వారు దూర మరసి
కొలువునుండి వెడలఁగొట్టుట నవ్వారి, బ్రదుక దెల్ల బట్టబయల యయ్యె. ౧౫

క. వీరు పదభ్రష్టతమై, నాఁడిడిపా లగుట నాసియాశాఖదురా
ఛారము లించుక వెనుపడెఁ, గూరెం బ్రాచ్యప్రజాళిగుండెకు దిటవున్. ౧౬

క. నాకీర్తి పెరిఁగె నవ్వల, నాకల్మియుఁ బెరిఁగెఁ గోర్చునం బనిహెచ్చన్
లోకమ్ము నడఁచు లంచపు, వ్రేఁకనయుం దటిఁగెఁ బాడి వెరుఁగందొడఁగెన్. ౧౮

క. ఆయుద్యోగులు నీచత, కాయువుప ట్లుచుట నిక్కమైనను వారిం
ద్రోయక కినియక నిల్చితి, నీయంశ మదెల్ల వారియెఱుకకుఁ బోయెన్. ౧౯

క. అధికారమ్ములు కోల్పడి, యధమస్థితిఁ జిక్కి వీర లత్తఱి నాప
న్నిధులై తిరిగిరి బ్రదు కె,వ్విధి నీడ్తమటంచు నెల్లవీధులయందున్. ౨౦

వ. ఆనాఁడు జోహాన్సుబర్గుపురపాలకసంఘ కార్యాలయంబునం గొన్నికొలువుల కెడముంట వీరు వానింబడయ నుద్యోగించి నాయంగీకృతిలేమింజేసి యందుఁ గృతార్థత వడయలేక యేఁకారుచుంట తన్మిత్రుం డొకండు నా కెఱుకచేసిన యంత ౨౧

క. ఏ నక్కటికమునం బని,పూని తదుద్యోగసిద్ధి పొసఁగించితి ని
ద్దానఁ దెలవారు శంకా, లీనాత్ములు గాక వర్తిలిరి నాపట్లన్. ౨౨

గీ. ఎంత యెదిరించినఁ గటుత్వ మెంతచూపి, యెంతయల్లరి చేసిననేమి నన్నుఁ
గ్రొత్తశాఖయుఁ దీయమ్ముగురిసి మెచ్చె, నెఱుఁగ నవ్వేళ నాతత్త్వ మిట్టిదనుచు.

క. ఇది సత్యాగ్రహమునకున్, మొదలిటివే రని యహింసమోహనమూర్తిన్
బొదలెడు నొక యపఘన మని, పదపడి కనుఁగొంటి మేలిపథ మనుకొంటిన్. ౨౪

సీ. నరుఁడువే ఱాతఁ డొనర్చుకర్మంబువే, ఱని విన్నవింతు నింద్యమ్ములైన
పనులపై రోఁతయుఁ బ్రిన్ననిచేఁతల, దెస నాదరంబు సంధిల్లు మనకు
నిది వోలుఁ గాని సత్కృతినొనర్చినఁ జెడ్డ, పనిసల్పినను మానవుని సమాద
రించుట వలయు నీరీతి నెఱుంగుట, యలఁతికార్యము కాని వలచి నిలిచి

గీ. గెలుచు టంతంతలం గానికృత్య మిదియ, బీజమని విశ్వసించెద నీజగాన
దినదినం బగ్గలించు విద్వేషములకు, నోహటింపని సమర సన్నాహములకు. ౨౫

ఆ. సత్యశోధనమ్ము సలుప నహింసయు, మొదటిసాధనంబు మూలమంత్ర
మెంతదనుక మన కహింస వశంపడ, దంతవట్టు సత్య మగ్గపడదు. ౨౬

మం. కార్యంబుపైఁ గాక కర్తపై నలుక, తగ దట్లుసేయుట తనపైని దాన
పగఁగొన్నయ ట్లగుఁ బ్రజ లెల్లవారు, నజునిసంతానంబ యతఁ డీజనాళి
నొక్కతూలికతోన యొనరించి నిలిపె, నరునం దనంతగుణమ్ము లశేష
శక్తులుం గల వంట సత్యంబ కాన, నతని కల్గుట వాని కవమతిసేఁత
తద్గుణాదులఁ గ్రించుఁదనముపాల్సేఁత, యఖిలప్రజాకోటి కపకృతిసేఁత. ౨౭

* * *

౧౦ పుణ్యస్మరణము

సీ. నానామతంబుల నైకజాతులవారి, చెలిమిమైఁ బెరిఁగినజీవితంబు
నాపాలిదై యుంట నాయిల్లు పరునిల్లు, నాభూమి పరభూమి నామతంబు
పరమతం బను భేదభావ మేనాఁడు నా, మదికినంటద; యహింసావ్రతమ్ము
బ్రహ్మచర్యము పరిగ్రహములేమియు నాది, యగు యమనియమమ్ము లాసచేసి
గీ. యింతవట్టును గష్టించునే నభేద, బుద్ధి నా కొండుగుణమని పొంగిపోవ
నెన్నఁడును దీనికల్మికై యించుకంత, జతనముం బొనరించినజాడ యెఱుఁగ. ౧

ఆ. న్యాయవాదివృత్తి కగపడి దర్బను, కాఁపురంబు నడుపు కాలమందు
నాకు సాయపడెడి లేకరులెల్ల నా, యునికిపట్టునంద యుండువారు. ౨

క. హైందవులుం గ్రైస్తవులును, నందుఁ గలా రేను వీరి ననుజులవోలెన్
బొందికమైఁ జూచితి నా, చందము నీకొననిసతికి సంస్కృతినిడుచున్. ౩

వ. ఈలేఖకులందొకఁడు పంచమకుటుంబమునంబుట్టి యేసుమతము నాశ్రయించిన వాఁ- డితఁడు సరిక్రొత్తగా నాపనికిం గుదిరె - నపుడు నావసించునెల వాంగ్లేయులమనికిపట్టు ననుసరించి యుండుఁ - గాన దానియఱలలోఁ గ్రంతలు లేవయ్యె - నవి యుంటయు నా కింపితమ్ముగా - దిట్టిమాయింటఁ దూము లుండఁదగినయెడ మూత్రంబువిడువం బాత్రంబు లుంచితి - వీనిం గడిగి చక్కఁ బెట్టుట మాదంపతులకృత్యంబు - ప్రాఁబడిన లేకరు లిట్టివారియట్లమై వారిపనంటుల వార సవరించుకొనఁ జాగిరి - కాని యీక్రొత్తక్రైస్తవుని మూత్రకలశంబు నేమ సంస్కరింపవలయు - నాయిల్లా లిట్టిపని సేయునది యయ్యు నీతమ్మునికుండం బొలఁగింప నేవపడె - నంత ౪

ఆ. మాకు రగడపెరిఁగె మనసులు చెడె నేన, పనఁటినెత్త సిద్ధపడితిఁ గాని
పడఁతి యొప్పదాయెఁ బదపడి తానైనఁ, గడవ నెత్తదయ్యెఁ గలఁకఁ బూసి. ౫

ఆ. ఎట్టకేల కాపె యీకొని కుండ చే, పట్టి కనుల నశ్రుపాత మడరఁ
గెంపుఁజూపుతోడఁ గెరలుచు నొఱలుచు, మెట్లుదిగుట యిపుడు నెట్లుమఱతు.

గీ. ఎంతమక్కువ చూపింతు నంతనిష్ఠు, రత నెలాయించుమగఁడ నే నతివపట్ల
శిక్షకుఁడ నంచుఁ దలఁచి యనుక్షణంబు, నాపె నేఁచితి బెడిదంపురూపువోలె. ౭

ఆ. అట్టులగుట నింతి యమ్మూత్రభాండంబు, దెచ్చినంత నాకు మెచ్చురాద
యిచ్చతోడ నారవిచ్చినమొగముతో, నబల దీని కొగ్గ నాసపడుదు. ౮

ఉ. కావునఁ గస్సుబుస్సుమని గంతులువైచితి దుర్భరక్రుధా
సేవధినైతి నిట్టివెడచేఁతలు మద్గృహమందుఁ జెల్ల వీ
త్రోవ సహింపనంటి నది తూపుతెఱంగునఁ గాఁడి తాలిమిం
ద్రోవఁగ నింతియుం బరుష ధోరణి పింపిసలాడ నత్తఱిన్. ౯

క. ఓయయ్య! మీర యేలుఁడు, మీయింటిని నేను నిష్క్రమించెద నీక నం
చాయత్తిదప్పికల్వ, స్ఫాయజ్జలదంబువోలెఁ బలుకం దొడఁగెన్. ౧౦

క. అపుడే నీశ్వరు మఱచితిఁ, గృప నన్వీడనాడె నెల్ల యెఱుకయు సడలెన్
విపదంభోనిధి నబలన్, రెపరెపఁ గేల్వట్టి యీడ్వ రేఁగితిఁ దెగితిన్. ౧౧

క. వాఁకిలిదనుకన్ దిగిచితి, వీఁకఁ గవాటంపు రెక్క విచ్చితి నవలన్
నాకస్తురి గంగా యమునా కూలంకషలు లోచనంబుల విరియన్. ౧౨

ఆ. మీకు నింతసిగ్గు లేకుండుఁగాక నా, సిగ్గు చిదుకలేదు చిన్నమంత
లజ్జనాఁది మదిఁ దలంపుఁడు నన్నిట్లు, వెలికిఁద్రోయ నెంచ నిలుతు నేను. ౧౩

క. కన్నారిచెంత కేఁగుమ, నన్నన్ నాతల్లిదండ్రు లగపడ రిచటన్
మిన్నందిన తాలిమిపై, మన్నియతన మున్నజాతి మాయది యగుటన్. ౧౪

క. నా యాఁడుజాతిధర్మము, త్రోయక మీ రెంత పఱుపఁ దొడఁగిన నింద్యం
బేయది సల్పిన నోర్మిం, బాయక భవదాగమెల్ల భరియింపవలెన్. ౧౫

ఆ. ఇంకనైన లజ్జ యించుకపాటించి, మూయుఁడయ్య తలుపు వేయుఁడయ్య
వచ్చిపోవు పెద్దవారు పిన్నటివారు, నవ్విపోదు రిట్టిచివ్వఁ గన్న. ౧౬

గీ. నాపుడున్ గిన్క పెంచుకొన్నాఁడఁ గాని, యెడఁదలో సిగ్గుదొంతరల్ సుడియసాగె
నన్నుఁ గస్తూరి వదలలేకున్ననాఁడు, నేను గస్తూరి నేలీల నిగ్రహింతు. ౧౭

క. మాకొండోరులకు నిట్టి వ, నేకంబులు పుట్టెఁ దగవు లియ్యవి తుదకున్
శ్రీకరముల యైనవి జగ, దేకక్షమ పెంచి నిరత మింతియ గెలిచెన్. ౧౮

క. ఈ దుర్ఘటనలు సర్వము, నాదు పురాజీవితమ్మునన్ నడుచుటచే
నీ దినమునం దటస్థత, నాఁది సమస్తంబు సెప్ప నోర్తున్ నేర్తున్. ౧౯

ఆ. వలపుగ్రుడ్డితనము వాయనిమగఁడనై, నేఁడులేను సతిని నిలువరించు
శిక్షకుండఁగాను జిత్త మీకొన్న దం, డింపవచ్చు నన్ను నెలఁత యిపుడు. ౨౦

వ. నేఁడు మా కొండోరులపై సమానస్వామ్యం బున్నయది - నిర్లిప్తులమై యుభయులమును జీవయాత్ర సేయుచున్నారము - రుగ్ణుండనై యేను దయ్యతఁజే కృతజ్ఞతామాత్ర ప్రతిఫలమునే నొల్లక కస్తూరి నన్ను సేవించునది యయ్యె - నిది నాయిర్వదితొమ్మిదవయేటం బ్రవర్తిల్లినే నపుడు ౨౧

ఆ. బ్రహ్మచర్యధర్మ పరిరక్షణంబు నా, నించుకంతయేని యెఱుఁగనైతిఁ
జాన యన్న నాఁడు సహధర్మచరి యను, తెలివి లేశమేని కలుగనైతి. ౨౨

క. మగనికి వలసినసౌఖ్యము, లగపడఁ జేయుటకు నతనియానతు లెల్లన్
సిగ్గఁదాల్చుటక జనించెను, మగువ యటం చపుడు నాదుమది నూహింతున్. ౨౩

వ. కాని నాముప్పదియొం డగునేఁట (౧౯౦౦) నాయాశయమ్ములం బెద్దమార్పు వాటిల్లె – నది ముప్పదియేడవయేటికిం (౧౯౦౬) బూర్తియయ్యె – దీని నాగామి ప్రసంగమున విపులమ్ముగా వర్ణింతుఁ – గాని యేను నిర్వికారుండ నగుకొలంది నాకుటుంబమున శాంతిసౌఖ్యములుం బావిత్ర్యంబు నావహిల్లం దొడఁగె – నవి యీనాఁటికిం బెరుఁగుచున్నవని నుడువం దగు – నిష్పాక్ష్యస్మృతిం జేసి మాయాలుమగలు జగమ్మున కొజ్జబంతింబోనివా రనియొండె నాయిల్లాలియం దేలోపముం గానరా దనియొండె మాలక్ష్మి యొక్కండ యనియొండె నెవ్వరుం దలపోయ వలవ – దాపెకుం బ్రత్యేకమగు నాదర్శమొండు లేమి నిక్కంబ – కాని ౨౪

క. నానడతలఁ బెక్కింటిని, మానిని మన్నింప; దంతమాత్రన వాదం
బేనాఁడు రాదు చర్చకుఁ, బూనిన సంతుష్టి యింతపుట్టదు నాకున్. ౨౫

గీ. చదువు సెప్పింపఁగోరితి శైశవముపట్ల, నాపెకుం గన్నవార; లేనైనఁ గొంత
వేసటకు నోర్చి కస్తూరి విద్యలందుఁ, జతుర యగుటకు జతనంబు సలుపనైతి. ౨౩

ఆ. ఆకె చదువురాని దయ్యు హిందూసతీ, ప్రకృతిసిద్ధమైన పరమసుగుణ
మొండు లెస్సవడసె నుడుగక నాపైచు, నడుగునంద తాను నడుగువైచె. ౨౭

క. న న్ననుసరించుటయ తన, పన్నినబ్రతుకునకు మేలిఫలమని యదియే
పున్నెములకు నన్నిటికిం, గన్నాకని పరమసాధ్వి కస్తురి నమ్మెన్. ౨౮

ఆ. బ్రిదుకు వెలఁదితనము పాటించి నాపూను, నుద్యమంబులందు నొకటికైన
నాఁక సెప్పి యెఱుఁగ దాయమ్మ దీన మా, మునికి సౌఖ్యతుష్టిమత్త నెదిగె. ౨౯

* * *

౧౧ ఆంగ్లేయులతో గాఢపరిచితి

గీ. ఉగడించెద సత్యప్రయోగచరిత, మిది రచించు తెఱంగిటన్ జదువరులకు
గ్రంథ మిట్లుండవలయు భాగమ్ము లిన్ని, వెలయు ననుబుద్ధి లేదు తొల్తొలుత నాకు.

క. దినచర్య నితరపత్రము, లను దఱచుచుఁ బుస్తకంబులం జూచుచు ని
ప్పని సేయు టెనెఱుంగను, వినిపించెద నంతరాత్మ వినిచినయట్టుల్. ౧

వ. నా మానసికవ్యాపార మెల్ల నంతరాత్మప్రేరితం బని పల్కంజాలఁ - గాని కార్యరూపమ్మునందిన నాతలంపులకెల్ల నదియ ప్రేరకంబనుట తప్పుగాదని యెంతు - నే నంతరాత్మం గన్నవాఁడను గాను - విశ్వంబునకెల్ల నీశ్వరుపైఁగల శ్రద్ధయ నాకుం గలదు - నాహృదినుండి యది తొలఁగింపరానిది - కాన నది కేవలవిశ్వాసము గాక యనుభవంబ యని తలఁతుఁ - గాని యిదియెల్ల ననుభవంబ యనుట సత్యంబు నొకభంగి బాధించుటయ యగు - నగుటంజేసి దీనికల రూపు నెఱిఁగింపఁ దగుపల్కు నాభండారమున లేదనుట సముచితంబు - కంటి కందని యీయంతరాత్మకు విధేయుఁడనై యే నీచరిత్రి పల్కుచుంటి నని నా నమ్మిక - మఱియు ౩

గీ. ఆత్మకథ' సర్వథా యితిహాస మగుట, పొసఁగదని దీనిరచనకై పూనుకొన్నఁ
బదపదమ్మున నిబ్బంది లాదవు ననియుఁ, దొలుత విన్నాఁడ నది లెస్స తెలిసెనేఁడు.

గీ. సత్యపరిశోధనమ్ముపై సాగుచున్న, యీకథన్ నామెఱింగినదెల్లఁ జేర;
దేవఁడు సూనృతావిష్కృతి కిట్టిపల్కు, వలయు నిట్టిది వలదంచుఁ బలుకనోపు. ౫

గీ. పాటిదప్పనిదయ్యు నాపక్షమంద, పుట్టుసాక్ష్యమ్మునకుఁ బాడిపట్టునందు
నెంతవిలువ లభించు విశ్రాంతి యున్న, వారు తఱచిన వన్నెరావచ్చుఁ గథకు. ౬

క. కాదే నొక్కఁడు తనపెడ, వాదమ్మును రేపి నాదువాక్కుల నెల్లన్
ఛేదించి వ్రక్కలించి ప్ర, మాదమ్ములఁ జూపి యెలమిమై నిలవచ్చున్. ౭

గీ. తర్క మిటు పెంచినంత గ్రంథమును దీని, నాఁపుటయ లెస్స కాదా యటంచుఁదోఁచు
నైన సాగింపఁదలఁచితి 'నాఁగవోయి!' యనుచు నాయంతరాత్మ పల్కుడుదనుక.

ఆ. సత్యశోధనమ్మ సాగించునెడ రచ, నయు నొకండుశోధనంబ యనుచు
దీని వ్రాయుచుంటిఁ గాని మనీషుల, మెచ్చుకోలకు వ్రాయునిచ్ఛ లేదు. ౯

ఆ. నన్నుఁ దోడర నియ్యకొన్న నెయ్యుర కింత, తృప్తిపుట్టుననియు దీనిఁగూర్తు
వారిసంతసమ్మ వలచియ కలము చే, పట్టినాఁడ దీనిపుట్టువునకు. ౧౦

క. ఆనందుఁడు జయరాముఁడు, మానక నానాఁడు నన్ను మఱిమఱిగోఁజన్
బూనితిని గాన నిక్కథ, లోనిదొసంగునకు వారలును భాగస్థుల్. ౧౧

వ. అయ్యాది యట్లుండె - నిఁక మూలకథకు న్వచ్చెద - నాయింట భారతీయులగు లేఖకులుం బెఱలును గుటుంబములోనివారింబలె నెట్లు కాఁపురించి రట్ల తెల్లవారు న్నిలువ దొరంకొనిరి - నానెలవునంగల కొంద ఱీపొత్తు నియ్యకొనకున్నను గావలయునని యేన వీరిం జేర్చుకొంటి - నెల్లరయెడ నిట్లు పంతగింపరాదనియు నెఱుంగుదు - నేఁటి యీకొత్తచుట్టఱికమ్ముకతనం జిక్కులు పెక్కులు దాప

రించె-గాని పశ్చాత్తాపముపాలు గాక నాధర్మంబు నుజ్జగింపక తాల్మిం బూనితిఁ - బ్రాఁతనెచ్చెలికాండ్రు నాపట్టుదలకుం గుజగుజవోవుచుం గొణఁగసాగ వారిం దగురీతి హెచ్చరించుచు ౧౨

క. వినుఁ డాస్తికుండు తనలోఁ, గనుపరతత్త్వంబు నీజగద్వ్యాప్తులలోఁ
దన కగపడు నానావిధ,జనులందుం జూడవలయు సంప్రీతిమెయిన్. ౧౩

ఆ. అట్టులగుట నాతఁ డందఱపట్ల ని, ర్లిప్తబుద్ధిమైఁ జరింపఁజాలు
నోర్పు వడయవలయు నూరక మంత్రముల్, చదివినంత భవము చక్కఁబడదు.

గీ. దైవికమ్ముగ నపుడప్డు తాదృశావ, కాశ మబ్బిన నతఁ డది కాదు నాక
నవ్యబాంధవములకు మన్ననయొసంగి, మెలఁగవలయు రాగద్వేషములకుఁ దొలఁగి.

వ. నిర్లిప్తభావంబు వడయుసాధనం బిదియ సుఁడీ! యనుడు నా చెలికాం డ్రుదారులై నాదారి కియ్యకొనిరి - నాతత్త్వం బిట్టి దగుటంజేసి బోయరుకయ్యంబు సాగినతఱి ౧౬

గీ. ఇఱుకటం బెంతయున్న నాయింటిలోని, కిద్ద ఱాంగ్లేయులను జేరనిచ్చినాఁడ
నెయ్యురను వీరి నిట్లు మన్నించుకతన, వెలఁది కస్తూరి నేడ్పింపవలసివచ్చె. ౧౭

క. ఆటంకము లెఱుఁగక తెర, చాటులలోఁ బడక నాదుసైదోడులటుల్
నాయింకి నాంగిలేయులు, పాటింపంబడుట కిదియె ప్రథమం బయ్యెన్. ౧౮

క. ఏ నాంగ్లేయులనెలవుల, లో నిల్చితి వారినడతలున్ నేరిచితిన్
గాని యది పూఁటకూళ్ళగృ, హానన్ గాఁపురము చేసినట్టులె యుండెన్. ౧౯

గీ. తాదృశముగాదు మన్నికేతనము దాన, నస్మదీయులు మిత్రు లేరైన నేమి
మాకుటుంబంపు సభ్యులమాడ్కిఁ దనిసి, రభ్యసించిరి నడవడుల్ హైందవములు.

క. తెలవారియింటివలె మా, యిలు కన్పడుఁగాని యందు నెసఁగెడిచందం
బులు సంస్కారము లన్నియు, వెలయున్ మనసంప్రదాయవిధి కగ్గములై. ౨౧

క. ఆమిత్రుల నాంగ్లేయుల,మామనికిన్ నిల్పుకతన మా కిడుమలు పె
క్కామతిలెఁ గాని సాదుల, కేమాత్రియుఁ గస్తిపుట్ట దీయిద్దఱకున్. ౨౨

క. వారు తమయింట నిల్చిన, వారివలెం దనివి తద్దవడసిరి డర్బన్
లో శేఁగినయీనెయ్యము, లారంబండినవిపో! జొహాన్సుబరుగునన్. ౨౩

***

౧౨ ఆంగ్లేయులతోఁ బరిచితి

గీ. ఒకపరి జొహాన్సుబర్గునం దుండువేళ, భారతీయులు నిర్మలాచారఘనులు
నాకడన్ లెక్కవ్రాయుచు నల్గురుండ, సాఁకితిం బుత్త్రనిర్విశేషముగ వీరి. ౧

క. నాపనుల కన్నిటికి వీ, రోపనివారైరి యిందు నొక్కరుఁడైనన్
డై పొసరించు టెఱుంగఁడు, కేపగిదిన్ బండినడుచు నిది లేకున్నన్. ౨

క. ఏ నిది కొంతయెఱుంగుదుఁ, గానం గొందఱకు దీనిఁ గఱపితి భాషా
జ్ఞానం బన్నువయగుటన్, గానరు వా రిందు వలయుకౌశల మెల్లన్. ౩

క. ఈపైపు లెస్సనేర్చిన, నేటాల్ రాష్ట్రంబులోని నెయ్యుని నేఁ డి
చ్చోటికిఁ బిల్చెద నన్నన్, జీటీ శ్రమలెన్నిపడినఁ జిక్కఁ డతనికిన్. ౪

క. ఇఁక నయ్యధికారులచెం, తకుఁ జని యానతికి వారిదయ నర్థింపన్
స్వకమత మీాకొన దీస్థితి, నొకటియు నిర్ణయ మొనర్పనోపక యుంటిన్. ౫

క. ఒకదెస వకీలుపని చే, అొకవంకఁ బ్రజాసపర్యయును బైకొనియెన్
సుక మింతయెఱుంగక మది, వికలంబగుచుండె వీనివేఁకనకతనన్. ౬

క. తెలజాతిపూరుషుండో, వెలఁదుకయో చిక్క పైపువిధి దీర్పనిచోఁ
దొలఁగదు మద్భారం బని, తలఁచితి నది యెట్లుపొసఁగుఁ దదాస్ట్రమునన్. ౭

ఆ. నల్లవానికొల్వునకు నిచ్చగింతురా, తెల్లవారు రంగుతెగులువారు
కడఁగిమాత మనుచుఁ గష్టించి తద్వృత్తి, నాశ్రయించువారి నడుగ నడుగ. ౮

ఆ. అచట నిట్టిపనికి నర్హతవడసిన, వారియందు నాడువాండ్రు పలువు
రుండుకతన మిత్రుఁ డొక్కఁడు స్కాట్లాండు, కన్నియనుగుదిర్చి నన్నుఁజేర్చె.

క. నీతి నిరతుకున్నయతఁ డే,జాతీయుండైన వానిసన్నిధిఁ గొలువుం
జేతకు డిక్కను నచ్చెలి, కాతంకములేమి నెయ్యుఁ డాయమ నంపెన్. ౧౦

క. ఆకన్నెయు నుద్యోగము, లే కారటపడుచు వచ్చె లిబ్బిం గనువాఁ
డేకొలఁదిం దనుపుం గను, నాకొలఁదిం దృప్తిగంటి నాపెం గనుచున్. ౧౧

ఆ. నల్లవానిచెంత నౌకరిచేయంగ, నమ్మ ! నీకు నిష్టమగునె యంటి
నెచటనైన నేమి యింతయు నిప్పట్ల, లెక్కసేయ నంచు లేమ పలికె. ౧౨

క. సంతుష్టిగంటి నబలా!, యెంతవలయు జీత మంటి నేడుంబదిపౌం
డ్లింతు ననిపల్క బరువని, యెంతురె మీా రనియె డిక్కు మృదువాక్సరణిన్. ౧౩

క. ఏ నాసపడినపనులకుఁ, బూనిన నీజీతమునకుఁ బూర్తిగ వెఱవన్
గాని యిట కెవ్వుడువత్తువు, నా నిప్పుడె యంచుఁ గన్య నన్నలరించెన్. ౧౪

క. ఈ నెలఁతను నాకై, భగవానుఁడు పంపించెనంచుఁ వగచితి నపుడే
చాన నభిముఖనుజేసి బి, జానన్ గడఁగితిని గమ్మ వ్రాయించుటకున్. ౧౫

క. నాచెలియలిచందమ్మున, నాచిట్టికొమార్త వోలె నాదగుడెందం
బాఁచికొనె డిక్కు లేకరి, యీచిన్నది యని తలంచు టెన్నఁడు నెఱుఁగన్ ౧౬

క. ఇది యెఱుఁగమికిం గారణ, మిది పొరపా టంచు నెన్నఁడే నామెపనిం
గదిరినవెలితిం జూపుట, కొదవద యవకాశ మెల్లయును సాధువగున్, ౧౭

ఆ. అస్మదీయవిత్త మాకన్నె యెన్నని, వేలు పుచ్చుకొనియె వెచ్చపెట్టె
నెల్లరువ్వ లెక్కకెక్కించె నాపె నా, నమ్మకంబునెల్ల నాఁచికొనియె. ౧౮

గీ. అంజు టెఱుఁగక యెంతరహస్యమైన, నాచెవిని వైచె నప్పను జూచునట్ల
నన్నుఁజూచెను డిక్కింతనమ్మె ననుచుఁ, జెప్పికొనుట నాపాలిటి గొప్పమాట.

గీ. నిజహృదయరాజ్య మేలుమన్నని బడయ, నాదుసాయమ్ము వలచెఁ జిన్నారిడిక్కు
ఏమిసెప్పెద నాభాగ్య మేన కంటిఁ, గన్నియను ధారవోసినపున్నె మపుడు. ౨౦

క. తగువాని మేక్డొనల్డును, మగనిఁగ నంగీకరించి మానిని నన్నున్
దిగనాడెఁ గాని యవసర, మగుచోఁ దోడ్పడియె నాకు నయ్యాయెడలన్. ౨౧

వ. అంత సంక్షిప్తలేఖనార్థ మస్మత్కార్యాలయంబున కొక్కనేర్పరి వలసివచ్చె - నచ్చటి యున్నతపాఠశాలయం దొకదాన నుపాధ్యాయగా నున్న శ్లేశిన్ నాఁబడు పదునేడేండ్లయీడున్న కన్నె యిప్పనికి నియ్యకొలుసూపి నాచెంతకుం జనుదెంచె - నీమె యుద్యోగమ్ము వలచి కాక యనుభూతి నార్జింపఁగోరి యిట్లువచ్చె - వింత వింతపోకడలు కల దగుటంజేసి శ్లేశిన్‌కన్యను మున్ముం దేను మెచ్చలేనైతి - నీపెకుం దెల్లవారు నల్లవా రనుభేదదృష్టి యేమాత్రియు లేదు - కాని యేపనియం దేని నాసక్తి సున్న - వెఱలం జిన్నవుచ్చుట కీమెయుల్లం బోహటింపదు - తలం పుల దాఁపఱికముసేఁత కావంతయే నిచ్చగింపదు - కావున ౨౨

క. ఈ మెలఁతుకనడవడి పలు, బాముల నొదవించెఁగాని భావము శౌచ
శ్రీమంజు వగుట నక్కొఱ, గాములు నపుడడ్డ దవ్వుగాఁ జనుచుండెన్. ౨౩

క. ఈ పిన్న కాంగ్లవాణీ, నైపుణి నాకంటెహెచ్చు నాఁదగు మఱి నే
నీపెదెసం గడునమ్మిక, చూపుదు నీకల్మి నాదుసుకృతం బనుచున్. ౨౪

గీ. అట్లగుట నీమె తీర్చినయట్టిపత్రి, మెట్టిదైనను బరికింప నియ్యకొనక
చెంతకు న్వచ్చినంతన సంతకంబు, వెట్టఁగల్గితి నావంత వెఱయు లేక. ౨౫

గీ. ఎల్లయని లేని యౌదార్య మీవెలంది, కొదవి తోడుగనిరవణమై యొప్పుచుంట
జీత మొకయాఱుపౌండులే స్వీకరించెఁ, గొసకుఁ బదిపౌండులను దీసికొని శ్రమించె.

గీ. అమ్మ ! సంబళ మిది చాల నస దటంచు, మఱియుఁ గొనుమంచు నే బతిమాలినాఁడ
నెంతవేఁడినఁ గాసుల నిచ్చగించి, నీకడ న్నిల్వనొల్ల దీనెలఁత యనియె. ౨౮

గీ. నీకు వలసినపనిసేఁత నాకు వేలు, లక్షలని నిన్నుఁజేరితి లక్ష్యములకు
యుష్మదీయమ్ములకుఁ దద్దయును దవ్వించి, యిచటఁ గుదిరితి ననియు నీయింతి కసరె.

గీ. ఒక్కపరి వెచ్చమెద్దియో యొత్తడింప, నడిగె నలువదిపౌండ్లసొమ్మబల నన్ను
నదియు ఋణముగ నెంచి వీలైననాఁడు, తెచ్చి నిశ్శేషముగ నాకు నిచ్చివైచె.

గీ. చాన కౌదార్యమున కుద్దియైన ధైర్య, సంపదయు నబ్బెఁ గోరమీసాలుదువ్వు
రాచబిడ్డయు నీపెధీరత నెఱింగి, కుఱ్ఱంగవలయును సిగ్గువ్రేఁగునకు నోడి. ౩౦

గీ. స్ఫటికశిలవోలె నచ్ఛమై పరిఢవిల్లు, నీనెలంతకు సరివచ్చునింతి నన్య
నే నెఱింగినసతులలోఁ గానవైతి, భాగ్యవశమునఁ గంటి నిబ్బాలచెలిమి. ౩౧

క. అవి పుణ్యస్మృతి యని స, మ్మద మందెద నీపె నాదుమదిఁ గన్పడుచోఁ;
నిది నుడువకుంట సత్య, మ్మెదెసన్ బహుళాపరాధముం జేఁత యగున్. ౩౨

క. ఆఁకటి నెఱుఁగదు డప్పిక, రాకడ యెఱుఁగదు దివమ్ము రాత్రి యెఱుఁగ దే
యాఁక లెఱుంగదు కర్జము, పైకొన్నపు డీపె యెల్లబాముల కోర్చున్. ౪౩

ఆ. కార్య మెద్దియేని గడుకొని కాఁదారి, ప్రొద్దునందు నొంటిఁ బోవఁజాగఁ
దోడులేక వెడలుదువె బిడ్డ ! యనఁ గన్ను, లెఱ్ఱవాఱఁ జూచు నీమె నన్ను. ౩౪

గీ. మీసములు గడ్డములు వచ్చి మిఱ్ఱుసూచు, భారతీయులు పెక్కు రీబాలపట్ల
గౌరవంబు వెలార్తు రౌఁగాదు నారు,కోరి తలఁదాల్తు రీమెపల్కులు సతంబు. ౩౫

క. ఏము చెఱంబడ ధైర్య, శ్రీమతియై ప్రజలగుండెచేవ నిలిపి యీ
లేమయె సత్యాగ్రహసం,గ్రామము పాలించె వీరకాంతామణియై. ౩౬

గీ. అపుడు లక్షలకొలఁదిసొమ్మరయవలయు,వాములకొలంది కమ్మలు వ్రాయవలయు
నుడుకువయ లేక పత్రిక న్నడుపవలయు, నలయు టెఱుఁగక యీయెల్ల నాచరించె.

క. ఈ గరితం గొనియాటకు, సాగిన నాకలము నిల్వఁజాలదు పూజ్య
శ్రీ గోకులుండు శ్లేశిను,పైఁ గురిసినపేర్మి నెఱుకపఱిచెద నింకన్. ౩౭

క. నాకుం దోడుగ నిదుమల,కీకొని ప్రజ కింతలెస్స యిచ్చినవారిన్
గోకులుఁ డెల్లర నెఱుఁగును, నాకై పలుమాఱు దర్శనం బిడుచుంటన్. ౩౮

క. నావారలు కొందఱు తత్, పావనచరితానకుఁ బ్రీతిపాత్రమ్ము లతం
డావారిదెసం గల తన,భావంబు లిఖించి యిడుట పరిపాటి యగున్. ౪౦

ఆ. నల్లవారు గలరు నాచెంతఁ గొందఱు. తెల్లవారుఁ గలరు తెల్వి నేర్చి
యెల్లవారియందు నీయమ కగ్రిమ, స్థానమిచ్చె మాన్యతముఁ డతండు. ౪౧

క. ఈదృశధైర్యం బీదృశ, వైదుష్యం బీదృశ ప్రవర్తనశౌచం
బీదృశవితరణ మెందఱి, కో దక్కెదటంచుఁ బత్రి మొసఁగెన్ బొసఁగన్. ౪౨

* * *

౧౩ ఇండియన్ ఒపీనియన్

గీ. భారతీయాశయం బనుపేర నప్డు, పత్రిక యొకండు వెల్వరింపఁగఁ దలంచి
మత్సహాయత నర్థించె మదనజిత్తు, మంచిపని యటంచు నే సమ్మతించినాఁడ. ౧

వ. ఇయ్యది పందొమ్మిదివందల నాల్గవయేట వారపత్రికగా నవతరించి నేటికిం గలదు – మనసుఖలాలనాజరు దీని కాదిమసంపాదకుఁడు – కాని ప్రధానమైన భారము నాతలయంద నిలిచె – నాజరు సమర్థుండ నాఁడగుం – గాని యాఫ్రికాకుఁ జెందినచిక్కుసమస్యలు నాపాలుసేయువాఁడు – నావివేకశీలతపై నతని కతివేలంబగు విశ్వాస మొదవె – మొదట నిది హిందీ ద్రావిడ ఘూర్జ రాంగ్ల భాషలం బ్రకటిత మగుచుండెఁ – గాని ముందటిరెండుబాస లక్కఱలేదనికొన్నాళ్ళకు వాని నుజ్జగించితి – నీపత్రికకు నాచెంతఁ గలవిత్తంబు చాలవట్టు వెచ్చపెట్టవలసివచ్చెఁ – బ్రారబ్ధభారము విడువంజనదుకదా – మఱియు నట్లుకావించుట భారతీయులకులజ్జాకారణంబు నగు – నర్థంబురాకడకుం దీని నొకసాధనమ్ముగను గానించు బుద్ధి నా కావంతయేని లేద – యీబిడ్డకై కష్టనష్టమ్ములు మిక్కుటమ్ముగా సైరించితిఁ – గాని యిది దక్షిణాఫ్రికా భారతీయుల కొనర్చినయుపకృతి కడుంగడు దొడ్డది యని యీనాఁడు భావింతు – సంపాదకస్థానమునం దేను లేకున్ననేమి? పత్రికాహృదయమ్మున కేన బాధ్యుండనని యెల్లజాతులవారుం దలపోసిరి – వెండియు ౨

ఆ. ఎన్నినాళ్లది నాచేత మన్నదయ్యొ, నన్నినాళ్ళందు నొదవు నయ్యాయిమార్పు
లస్మదీయాశయంబుల నవతరించు, సకలపరిణామములకు సూచకము లందు. ౩

సీ. ఈనాఁడు యంగిండియా నవజీవన, పత్రిక లెట్లు నా బ్రతుకులోని
కతిపయాంశమ్ములు కఱపు నానాఁడిది, యట్ల యేర్పడె నస్మ దాత్మశక్తి
నెంతయు వెచ్చించి యెల్లసంచికయందు, సత్యాగ్రహమ్మును జాటఁగంటి
వేగిరపాటునం దోఁగక మెఱమెచ్చు, లత్యుక్తు లొల్లక నిత్యదీక్ష

గీ. వడసి వేఁకనిపల్కులే వాడి దీని, కిచ్చువాఁతలు కూర్చితి నిదియ నన్ను
నెఱుఁగఁ గోరెడివారి కాదరువు నాదు, సంయమవ్రత శిక్షణస్థాన మయ్యె. ౪

ఆ. ఇందు భాష్యకారు లెంతపెనంగిన, నెత్తిచూపఁదగిన దేమిదొరకు
నాఁగియాఁగి కలము నాడింపవలసిన, బెడఁద కనిశ మగ్గపడిరి వారు. ౫

గీ. చదువరుల్ శాంతిసమరంపుజాడ లరయ, నాఫ్రికాభారతీయవృత్తాంత మెఱుఁగ
నెదురుచూతురు దీనికై యెల్లవార, మిదియ లేకున్నఁ దద్రిణం బెట్లుసాగు. ౬

వ. దీనిసాయమ్మునఁ బాఠక సంపాదకులనడుమ నచ్చమైనపొత్తు నేర్పఱుప నాస పడితిఁ - గానఁ జదువరులు తమసంశయాదులు నాకు వ్రాయుచుండువారు - బెడిదంబు లింపితంబులగు నీకమ్మలనెల్లఁ జదివి నిగ్గుదేర్చి మాఱుపల్కులు ప్రచురించుట నాపాలింటి కొలచదు వయ్యె - దీనంజేసి సంపాదకునిబాధ్యత యెట్టిదో నాయెఱుకువకు వచ్చె - నింతియ కాక నాకు భారతదేశీయులం దెనలేని గౌరవంబు లభించె - నిది రానున్నసత్యాగ్రహసమర మెల్లభంగుల రాణింపఁ గారణం బయ్యె - దీనికిం దొడఁగినవెనువెంటన ౭

క. సేవాభావముతోడన, కావింపన్వలయుఁ బత్రికాచాలన మన్
భావం బాదవె నెదురు లే, దీవార్త కనంతశక్తి యిదియగు; నైనన్. ౮

ఆ. కట్టలేనియేరు గ్రామమ్ములం దోఁచి, చేను చెట్టు పాడుసేయఁకరణి
నడ్డులేని వ్రాఁత లవి సత్యముం గూల్చుఁ, గాన నిల్పవలయుఁ గలమునకును. ౯

క. ఆనిగ్రహంబు బాహిర, మైన నిలుపులేమికంటె హానిఁ గదించున్
గాన జగద్ధిత మెంచెద, రే నాంతరనిగ్రహంబు నేలఁగవలయున్. ౧౦

మం. ఈచర్చలో దోష మింత లేకున్న, మహి నెన్నిపత్రికల్ మనుఁ జావులేక ?
పనికిమాలినయట్టి పత్రిక నెవ్వఁ, డాఁకట్ట నుద్యుక్తుఁడగు ? నిది గాక
యెవఁడు వాకొననేర్చు నిది రిత్తమైన, బాటలోఁ బయనించు పత్రిక యంచు ?
మంచియుం జెడ్డయు మహిఁ బరస్పరము, నేకమై చరియించు టిది నిక్కవంబ
యిందు మేలగుదాని నెంచి కైకొనుట, మానవాళికి నుత్తమంబైన చేత. ౧౧

***

౧౪ కూలిగూడెమా? మాలగూడెమా?

ఆ. ఎల్లవారికంటె నెక్కుడుగా మంది, కూడిగం బొనర్చు నుత్తములను
మాలమాదిగలను మన మొనర్చితి మంట, రానివారిఁ జెప్పరానివారి. ౧

క. మనవీథులలో వారల, యునికికి నంగీకరింప మూరికి వెలిగా
మనవలయును దత్సోదరు, లనుచుందుము మాలగూడె మని తత్పదమున్. ౨

ఆ. మాలగూడె మన్నమాట పల్కుటకేని, యీసుపుట్టు మనకు నేవ పొడము
నేసుమతమువారియిల్లు యూరోపున, యూదు నిట్ల యణఁచి రొక్కనాఁడు. ౩

క. ఇక్కరణిన్ మనహిందువు, లక్కట! నేటాలుసీమ నస్పృశ్యులుగా
లెక్కింపఁబడిరి కుడిచిరి, పెక్కులు బన్నములు పేరుపెంపులు సెడఁగన్. ౪

ఆ. అచ్ఛశీలుఁడైన యాండ్రూసునీగియు, శాస్త్రి మోహనాస్త్రశక్తి రేఁగి
యణఁపవెట్లు వీరి యస్పృశ్యతాపీడఁ, జేయవోటు వీరి శిష్టజనుల. ౫

క. భగవత్కరుణకు మేమే, తగువార మటంచుఁ దలఁచి తక్కినప్రజలన్
దెగడిరి యూదులు వారల, జగనేరమ్మనకుఁ దగినశాస్తియ జరిగెన్. ౬

సీ. ఆర్యులముసంస్కృతులమేమయనితలంచి, హైందవులుకొందఱాత్మీయులందొలంచి
మీ రనార్యులుప్రాకృతుల్ మిమ్మనంటఁ, దగదు పొండనిరెండనితఱిమిరుఱిమి. ౭

గీ. దక్షిణాఫ్రికా మున్నగుతావులందు, నేత దేనఃఫలంబు చిత్రాతిచిత్ర
సరణి వీరికి ముట్టె నెవ్వారికైన, గడవరానిది నాఁజెల్లుఁ గర్మఫలము. ౮

క. ఇనుముం గూడినయనలము, పెనుసమ్మెటపోట్లు దిన్నవిధమున నంహః
ఖనులగు వీరలచెంగట, నునికిన్ బార్సీలు మలక లొందిరి శిక్షన్. ౯

వ. పలుమాట లేల? _ వీరివన్నెవారును వీరినేలవారును వీరియట్ల దక్షిణాఫ్రికా యందు నిర్భరావమానమ్ములం గుడువవలసివచ్చె – నీదేశమ్మున మనవారు కూలివాండ్రు నాఁబడుదురు – మనగడ్డలోఁ గూలివాఁడన వెలకుఁ గష్టించు వాఁడు – కాని యిచట నప్పదమున కంటరానివాఁ డనునర్థంబు రూఢమయ్యె – నాఫ్రికావారు వీరి నూరికి దవుదవ్వుల నుంతురు – వీరికాఁపురించుతావు కూలి గూడెము నాఁబడు – జోహాన్సుబర్గునందలి గూడెమ్మును భారతీయులు తొంబది తొమ్మిదేండ్లకు గుత్త గొనిరి – వీరి కిది పెద్దయిఱుకాట మాయెనంతియకాక ౧౦

ఆ. మఱుఁగుదొడ్లు నామమాత్రశుద్ధమ్ములు, దుర్గమంబు లచటఁ ద్రోవలెల్ల
వలసినన్ని దీపములులేవు లేవన్న, దిగులులేదు భారతీయులకును. ౧౧

క. శౌచమెఱుంగరు నగర, శ్రీచారిమ మెఱుఁగ రేమిసెప్పెద వీరిన్
దోఁచునె వీరికొఱంతల, నాఁచెడితలపోఁత లచటియధికారులకున్. ౧౨

గీ. విపినమున సౌధసృష్టి గావింతురేని, నేలలో రాజనాల్ పిండనేర్తురేని
వేఱ పొడచూపి తత్రత్యభారతీయ, చరిత మొప్పెడి దైశ్వర్యభరిత మగుచు. ౧౩

క. తమగడ్డఁ బాసి పరరాష్ట్రమునకు నెగఁబ్రాఁకు నిందఱం జూడము వి
శ్వమునందు; లేమితాఁకునఁ, గుములుచు మనవారె యిరవుకొని రీకొలఁదిన్. ౧౪

క. వాణిజ్యముకొఱ కన్య, క్షోణికిఁ జనుచుందు రొరులు క్షుద్వేదనచేఁ
దారిణంగోల్పడి మన మా, గాణమువా రోర్వఁదు రాష్ట్రికకుఁ గార్మికులై. ౧౫

క. చదు వింతరాదు వీరికి, వదలని దైన్యంబు వీరివంతు దయాసం
పదఁ బంచి వీరి నేలెడు, చదురులు కావలయు నేఁడు సౌజన్యనిధుల్. ౧౬

క. ఈ కూలివాండ్ర పిమ్మట, రూకలరుచి మరగి కొందఱు వణిగ్జను లా
త్మాకరుం జేరిరి తద్దయు, సైకమ్ముగ నుండు వీరిసంఖ్య గణింపన్. ౧౭

గీ. భారతీయులవాఢ్యమ్ము బలిసి నగర, పాలకుల సైఁపరానియొప్పరిక మేఁచి
రోఁతగొల్పుచు గూడెంబు రోగములకుఁ, బుట్టినిల్లయ్యె నునికికి గిట్టదయ్యె. ౧౮

క. పురపాలకవర్గము సం, స్కరణమ్మున కించుకేని కడఁగక తమ త
ప్పరమరిక లేక గూడెము, నఱకడ నిడి దానినణఁప నాలోచించెన్. ౧౯

కం. శాసనసభయును సమ్మతి, చేసిన దిప్పనికి; నేమిసేయుద మిఁక నీ
డాసిననెవ్వగ నెవ్వగఁ, బాసెద మని కూలివాండ్రు పలుచందములన్. ౨౦

గీ. పలవరించునాఁడు పద మిడినాఁడ జొ, హాన్సుబర్గుపురమునందు నేను
జదురులెల్లఁ జూపి సైదోడులం దీర్పు, టొప్పునన్న కోర్కె యొదవె నాకు. ౨౧

వ. గూడెము నెత్తివేయుచో నివేశములపై స్వామ్యమున్న భారతీయుల కించుకప్రతి ఫలంబొసఁగుట పాడి - దీని నిర్ణయింప నొకపంచాయతి యవతరించెఁ-బురపాలక సంఘమువా రిచ్చుసొమ్మల్పమని గుత్తగాండ్రు విన్నవించుచో నిక్కూటమివారు తీర్పు సెప్పుదురు - దాని కుభయపక్షములుం గట్టువడియుంట వలయు - నభి యోక్తలు జయింతురేని వారివకీలునకు ముట్టవలసిన సుంకముం బ్రతివాదుల యొసంగవలయు - నభిగ్రహములు పెక్కుంట గుత్తగాండ్రు నన్ను తమసభికుం జేసి కొనిరి - యే నిప్పనిలో ధన మార్జింప నాసపడక యిందు వచ్చువిత్తమ్మున సగ పాలు పేదలకువలయు మందుమాఁకులకు వెచ్చింతునని పల్కి నభియోగు లుప్పొంగిరి - దరిదాపు డెబ్బదితగవులం దేను వాదించితి - నం దొకటిమాత్రము

రి_త్తయయ్యెఁ - గాన నా కర్తమ్ము సాలవచ్చె - నిందుఁ బదాఱువందల పౌండ్లు పత్రికకై సమర్పించితి - నియ్యభియుక్తులు పెక్కురు బీహారుమున్నగు నుత్తరదేశములకు నాంధ్రద్రావిడాది దక్షిణసీవృత్తులకుం జెందినవారు - వీరు తొలుత నొడంబడికకూలివాండ్రుగా వచ్చి పదంపడి స్వతంత్రులై భారతీయవణిక్కుల వోలె నొకసంఘముం బ్రతిష్ఠించుకొని తమ్మాలమునం దమయిడుమలఁ బాపుకొన సాగి - రిందుఁ బలువురు ౨౨

ఆ. మిన్ను మీఁదఁబడిన మృషవల్కుఁ. డేనాఁడు, నెఱుఁగ రత్యుదారు లిద్దచరితు
లీసమాజమునకు నేలికలై రామ,సింహు లొప్పు నచ్ఛశీలమూర్తి. ౨౩

ఆ. అతని వెన్క నతనియంతటి గఱువయై, బదరి యలరు మధురభావపేటి
యిపుడు వీర లిద్ద ఱేగిరి దివికి నా,కపుడు తోడునిల్చి రదుృలట్లు. ౨౪

క. బదరికిని నాకు నెయ్యము, ముదిరెను సత్యాగ్రహంపుమొన నిల్చె నతం
డెదబెదరు లేనివీరుఁడు,గద యీపురుషుండు సంఘకార్యముపట్లన్. ౨౫

క. ఇతఁ డిట్టివారు నన్మ,ద్ధితులగుటన్ భారతీయు లెందఱొ నాకున్
హితులై రి తమ్ముఁగుఱ్ఱని, గతిఁ జూచిరి వీరు నన్నుఁ గష్టసుఖాలన్. ౨౬

వ. ఓపినంతవట్టు నేనుం గష్టకాలమ్ముల వీరిసేవించితి - నబ్దుల్లాసెట్టి నన్ను గాంధీ! యని సంబోధింపనొల్లక సాహెబనిన నేను సహింపనని యెఱింగి తగుమాటకై రోసిరోసి భాయీ! యని పిలువం దొడఁగె - నాఫ్రికాయం దీపేర నాకు రూఢమయ్యె - వెండియు ౨౭

గీ. మితిగడచి ముక్తులై యట, బ్రతికెడు కార్మికులు నన్ను భాయీ! యని పి
ల్చుతఱిన్ బీయూషము నా, శ్రుతి నింపినయట్ల పరమసుఖము న్గనెదన్. ౨౮

***

౧౬ మ హా మా రి - ౧

గీ. చట్టములుచేసి పాడికి బొట్టుచుట్టి, గూడెముం బాలకులు పట్టుకొనిరి గాని
తగినవెఱనేల చూపమి దానియంద, పేదలున్నారు కాశ్మల్యపీఠమందు. ౧

వ. నాఁటికి న్నేఁటికి నంతర మొండు వాటిల్లె - మున్ను భారతీయు లీవాడపై స్వామ్యంబు గలవారు - కాని యీనాఁడు గుత్తగాండ్రు మాత్రమ - తొల్లి లోకమ్మునకు వెఱచియే నధికారు లీతావు నించుక శుద్ధమ్ముఁగా నుంచువారు - వీరి కాజంకుతో నిపు డేమిపని? - కాన నెల్ల కసటులకుం దావలమై గూడెము కేవల నరకంబుగా మాఱె - నీముఱికికిం దోడు ప్రజాసంఖ్యయుం బెరిఁగె - హిందూస్థానమువా రిట్టికడగండ్లకు లోనై యున్నతఱి ౨

ఆ. బొబ్బ తెగులుకంటెం బోటరియా నల్ల, మారి వచ్చిపడియె నూరిమీఁద
శ్వాసకోశవీథి సంధిల్లు నిది దీని, బారిఁ జిక్కి బైటఁబడుట యరిది. ౩

క. బంగారు పండుగనులం, దుం గూలికి నవయువారిఁ దొడరిన దిది యీ
యంగద కిరువదిముగ్గురు, లొంగిరి మనవారు దొరలలోపముకతనన్. ౪

క. ఆయజమానులు సేవకు, లేయలజడి వడుదు రనిల మెట్టిది యంధ
స్తోయము లెట్టివి కుడిచెద, రో యని చూడరు పసిండి రో యుట తక్కన్. ౫

క. మారికిఁ జిక్కినవా రా, దారుణరోగమ్ముతోడఁ దమకొంపలకుం
జేరి రపు డచ్చటం గల, వీరుం డల మదనజిత్తు వీరియవస్థల్. ౬

క. కని కరఁగి 'గూడెమునకున్, వెను వెంటన రండు ఘోరవిప దంబుధిలో
మునిఁగిరి మనసోదరు, లని, పనిచెన్ నాకడకుఁ గమ్మ పరమాతురతన్. ౭

ఆ. అచట నిర్మనుష్యమగు నొకయింటితా, శమ్ము వ్రిక్కలించి య మ్మగండు
తెగులుగొంట్ల నెల్లఁ దెచ్చి తద్భవనమ్ముఁ, జేర్చి వారివెఱపు దీర్చుచుండె. ౮

గీ. ఏను దొక్కుడుబండిపై నెక్కి యపుడ, గూడెమున కేగి దురవస్థ మూడుకతన
నెలవుసొచ్చితి మన్యథా తలఁపఁబోకుఁ, డనుచు నధికారులకు లేఖ మంపినాఁడ. ౯

ఆ. ఘనతగన్న వెజ్జు గాడ్ఫ్రె మహాశయుఁ, డడిగినంత సాయపడఁగ వచ్చె
నతనికరుణ కస్మదాత్మ ముగ్ధంబాయెఁ, గాని తీఱదయ్యెఁ గర్జమెల్ల. ౧౦

క. ఇరువదిముప్వురు రుగ్ణుల, పరిచర్యలు మూవు రెట్లుభరియింతు రెదన్
గరగరికయున్నఁ దామై, దొరకరె సేవకులు వెతలఁ దోఁగినవేళన్. ౧౧

వ. అపుడు నాకార్యాలయంబునఁ గల్యాణదాసును, మాణిక్యలాలును, దేశాయియు, విస్మృతనాముఁడగు వేఱొక్కయువయుం బనిసేయుచుండిరి - వీరు నాలేకరులో బిడ్డలో నిర్ణయింపనేర - నాచెప్పినపని సేఁత వీరికిఁ బండువుగా నుండుఁ - బరోపకారపరివణు లిట్టివార లెందఱో యుండరు - వీరి నందఱ నీజన్మమున వేల్పుఁ దలంచి కర్తవ్యముం దేటతెల్ల గావించి యేమందు రన ౧౨

క. ఆమిత్రులు మీతోడన, మేముం బయనింతు మంచు మితహితశబ్ద
శ్రీ మీఱఁ బల్కినంతన, నామది పర్వాంబురాశినా నుబ్బతిలెన్. ౧౩

క. నాతో నుఱుకుట కింతయు, నాతంకములేదు రిచ్చి; నైనఁ గుటుంబం
బాతనిది పెద్దదాటను, జేతం బీకొనదు వానిసేవలు వడయన్. ౧౪

క. అగుటన్ బైతోడుగఁ దత్, సుగుణాకరు నిల్పి రుగ్ణసోదరసేవన్
దిగితిమి తన్నిశ యంతయు, జగవెఱపు గదించి మమ్ముఁ జకితులఁ జేసెన్. ౧౫

ఆ. పెక్కురోగములకుఁ జిక్కినవారి కే, నూడె మాచరించినాఁడఁ గాని
నల్లమారిబారి కొల్లఁబోయినవారి, డాసి చూచి సేవచేసియెఱుఁగ. ౧౬

సీ. వెజ్జు గాడ్ఫ్రే ధర్మవీరుఁడై సల్పె మా, వెఱపు దవ్వగఁజోపఁ గఱకుదేఱి
మందిచ్చి యోదార్చి మధురాంబువులు గ్రోల్చి, మైలఁ దోలఁచి దీనమానవులకు
నుపచర్య సలిపితి ముడివోని తెగువమై, లేకరుల్ బ్రదుకన్న లెక్కసేయ
కార్తుల సేవించు టది సూడ నెల్లలం, గడచినయూపోక వాడమె నాకు
ఆ. మదనజిత్తు వైద్యమణియును లెస్స క, ష్టించి రెట్టులో గతించె రేయి
ధార్మికంబు కృపకుఁ దానక మిగ్గాథ, వేడ్కదీఱ ముందు విస్తరింతు. ౧౭

* * *

౧౬ మహామారి - ౨

ఆ. గీము నాక్రమించి సేమమ్ము నరసెడి, దిక్కులేక వగచు తెగులుగొంట్ల
కాశ్రయమ్ముఁజేసి విశ్రాంతియెఱుఁగని, సేవచేయుమమ్ముఁ జిత్తగించి. ౧

క. నగరాధికారి మాకుం, దగుమన్ననమైఁ గృతజ్ఞతం బ్రకటించెన్
నెగులిది పోకాలుటకు పీ, లగుసాయ మొనర్తు మనుచు నంపెను గమ్మన్. ౨

సీ. పనిలేనిగిడ్డంగులను జూపె నార్తులం, దుంట కీకొనె వారి కుపకరించు
సారాయితోఁ బరిచారిక నొక్కర్తుఁ, బుచ్చె నయ్యీరవులబూఁజు దులిపి
యటనట మంచమ్ము లార్జించి రోగుల, నందుఁజేర్చితి మొకయాసుపత్రి
వెలయించితిమి బాధితులకొల్వు గావింప, వచ్చినయమ్మకు వలసినంత
ఆ. గుండెబలిమి కలదు గొప్పతనం బెంత, యేని గలదు కాని యీమె రుగ్ణ
ముట్టుకొన్న నెట్టిచెట్టకుఁ జిక్కునో, యెవ్వఁ డెఱుఁగు నంచు నేమ జంకి. ౩

ఆ. వలదు వల దటంచు వారించితిమి రోగి, సరస కీపెకాలు సాఁగనీక
మద్య మిందు మాటిమాటి కార్తుల కని, హితవుసెప్పె మాకు నివ్వెలంది. ౪

క. మీరుం గొంచక యించుక, సారాయిని బుచ్చుకొంట సాగించినచో
దారుణరోగం బిది కడు, దూరంబగు నంచుఁ గరుణతోడం బలికెన్. ౫

క. మాయెదుటన పల్మఱు మై, రేయమ్మను గ్రోలె నబల రేయుం బవలున్
ఆయమ్మ యెంతకఱపిన, మాయుల్లము మెచ్చదయ్యె మదిరాసవమున్. ౬

క. రోగులకైనను మధువుం, ద్రాగిన మేలొదవునంచుఁ దలఁపను జ్వరితుల్
మూగురు దీనిం దాఁకక, యాఁగిరి నాయాశయమ్ము ననుమతిసేఁతన్. ౭

ఆ. వెజ్జునిచ్చ వడసి వీరికి మృత్తికా, వైద్యశక్తి పఱుపువాఁడ నైతి
నిందునిలిచి రిద్ద ఱేఁక నెల్లరు వ్యాధి,చేతఁ బడిరి మారివాతఁ బడిరి. ౮

క. అడరెడు నిట్టూర్పులతో, విడిచితి మీసేవ; నైజవీరవిహారం
బుడుఁగక మారి పురమ్మును, వడఁకింపఁ దొడంగె వివృతవక్త్రముతోడన్. ౯

క. పురపాలకసంఘమునకుఁ, ద్వరయేర్పడె నపుడు రోగివర్గమ్మున క
ప్పురి కోకయామడదవ్వున, విరచించె గుడారు లెల్లవెరవులు రోసెన్. ౧౦

గీ. ఆర్తులం గొల్వవచ్చి మా యాఁకఁజేసి, కెళవుగా నున్నమెలఁత కగ్గేయచరిత
కకట! యీవేఁకి సోఁకి తత్ప్రాణములను, దీసెనని వింటి నెంతేని దిగులుగంటి.

క. మారోగు లిద్ద ఱవ్యాధిఁ, దేఱిరి మమ్మేల మారితినదయ్యో నహో!
యే రీమార్పునకుం గల, కారణ మిది యంచు నొడువఁగలవారు మహిన్. ౧౨

క. ఇత్తఱి మృత్సావైద్యం, బుత్తమయోగం బటన్న యూహము బలిసెన్
రెత్తగద మదిర దుర్ధీ, మత్త గదా రోగి కదియు మందని వెజ్జుల్. ౧౩

క. నుడువుట యనుబుద్ధియు నా, కడరినయది కాని వీనియాగాములపై
వెడలెడు నా తీర్మానము, పడసెడిగౌరవ మదెంత భావనసేయన్. ౧౪

క. ఐనన్ నాయీనమ్మిక, లీనాఁడే నట్లయుంట నివ్విషయంబున్
మానక పల్కితి నిచ్చట, ధీనిధు లున్నారు దీనితీ రిది నాఁగన్. ౧౫

క. ఏ నీ తెగులు బటాబయ, లైనంతన వీటినేలు నధికారుల వే
రూనిన యౌదాసీన్యమ, దీనికిఁ గతమంచుఁ గఱకుదేలిన వ్రాఁతల్. ౧౬

క. పత్రికలో నింపితి సుచ, రిత్రుఁడు పోలక్కు గుణగరిష్ఠుఁడు డోకున్
మిత్రులుగనైరి నా కి, చిత్రణముం జదివి పెద్దచేసిరి నన్నున్. ౧౭

ఆ. ఆకుఁదిండి వలచు నాల్బర్టువెస్టుతో, నన్నశాల నాకు నమరెఁ జెలిమి
చదివె నతఁడు మారిసంకటపాటుపై, నేనువ్రాసినట్టి దెల్ల నపుడు. ౧౮

క. భోజనవేళల నాతఁడు, నాజాడం గానలేక నాకును ఘోరం
బీజబ్బు సోఁకెనో యని, తేజుం గోల్పడియెఁ బెద్దదిగులునఁ బడియెన్. ౧౯

క. ఆదుర్దినముల నేనున్, నాదగునెచ్చెలులుఁ గడుపునకు నల్పముగా
నోదన మొసఁగితి ముదరముఁ, తాఁ దేలికయైనఁ దెగులు తలకొన దనుచున్. ౨౦

ఆ. మానినాఁడ నేను మాపటితిండి నీ, చెట్టతెగులు నన్నుఁ బట్టివచ్చి
పెఱల నేఁచు నన్నవెఱపున నొడ్ల రా, కడకు ముంద పగటి కుడుపు గొంటి. ౨౧

క. ననుఁజూడక తహతహపడు, ననుఁగుంజెలి వెస్టు భోజనాగారమునం
దన గదితలుపుం దట్టుడుఁ, దినుటన్ ముగియించి వచ్చితిని వాకిటికిన్. ౨౨

ఆ. నన్నుఁజూచి యతఁడు మిన్నంది నెచ్చెలీ!, యిటకు నీవురామి నేమివుట్టె
మెట్టులైతొ యన్న కట్టారటంబునఁ, దోఁగియుంటి నెదియుఁ దోఁపకుంటి. ౨౩

క. నీమేలుగంటిఁ దనిసితి, నేమింపఁగదయ్య నన్ను నీపనియందే
నేమాత్రియు వెనుకాడ మ,హామారికిఁ జిక్కుసుత్రిక్కు నార్తులఁ గొలువన్. ౨౪

క. ఒడ్డులను సాఁకవలసిన, జడ్డింతయు లేనివాఁడ శంకింపకు మే
యొడ్డైననేమి నా కని, దొడ్డతనం బది వెలార్పఁ దుష్టింగంటిన్. ౨౫

ఆ. అంత వెస్టుఁ జూచి యన్నా! సపర్యకు, నిన్నుఁ గోర; నిప్పు డున్నకస్తి
యొండు రెండునాళ్ళ కుడుగును గాని నీ,సాయ మొకటి వలతుఁ జనవునెంచి. ౨౬

ఆ. మదనజిత్తు నేఁడు మారికిదాసులై, వగచువారికొల్వు దగిలినాఁడు
లాఁతిపనుల నిప్పు డాతఁడు సాగింప, వీలుపొసఁగ దంచు విశ్వసింతు. ౨౭

క. కానన్ దర్బనునకుఁ జని, పూనుము పత్రికను; నీవహో! తగుభంగిన్
దాని వెలార్పఁగలాఁడవు, దీనికి నీకొన్న దిగులుదీఱును నాకున్. ౨౮

వ. అనుటయు నితండు మిత్రమా నా కొకయచ్చుఁగూట ముంట నీ వెఱుంగుదువు – కాని వీలుచేసికొని నీపల్కు పాటింపఁ దలఁచితి – మాపటికి నానిర్ణయంబు నీకు నివేదింతు – నావుడు నట్లుకాని మ్మని యేనంటి – నావల నాఁటిసాయంసమయ వాహ్యాళియం దయ్యాయిముచ్చట లైనపదంపడి వెస్టు దర్బనుపోవ నిశ్చయించితి నని తెల్ప నే నుప్పొంగి పదిపౌండులవేతనంబును వచ్చునాయంబునఁ గొంతభాగ మ్మును గైకొమ్మని మిత్రుం గోరితి – నితని కర్థంబు ప్రధానముగాదు – ప్రజాసేవయ వీనిపరమలక్ష్యంబు – కానఁ దనకు ౨౯

క. రావలసినవిత్తము తా, నీవలసినసొమ్ములెక్క లిచ్చెను నాకున్
వేవేగ బండినెక్కెను, నావలపుం దీర్చి ప్రేకనం దొఁలగించెన్. 30

క. నాటంగొలె వెస్టే నా, నేటాలుం బొయువట్టు నెయ్యముగురిసెన్
మేటి యితం డెంతయు నా, రాటపడెన్ నాదు జయపరంపరఁ జూడన్.

ఆ. ఇంగలాండుగడ్డ నిమ్మేటి 'లా'తను, పల్లెటూర నామతిల్లినాఁడు
శైశవంబునందుఁ జప్పచప్పనివిద్య, గఱచినాఁడు పేదకాఁపువాఁడు. 32

క. అనుభూతికతన ధిషణా, ఖని యయ్యెఁ బవిత్రుఁడయ్యె గడుసరి యయ్యెన్
ఘనతర సంయమదీక్షా, వనుఁడయ్యె న్వశ్యుఁడయ్యె భగవానునకున్. 33

క. పెఱలకు మేల్ సేఁతకు ని, గ్గఱువ కడున్ నొచ్చు; వచ్చుఘట్టములం దీ
పురుషుని వీనికుటుంబము, తెఱఁగ్లను జెప్పి యప్పుదీఱుచుకొందున్. 34

* * *

౧౭ గూ డె ము కా ల్చు ట

గీ. చెలులకున్ నాకు రుగ్ణసంసేవవలని, విడుగర లభించినది గాని వీటిలోని
కడరి యల్లటపెట్టు దయ్యెంపుఁబనులు, తీఱవయ్యెను దన్మహామారిపనులు. ౧

ఆ. గూడె మున్నవలను వీ డేలుపెద్దలు, కనరు వినరు నిజము కాని తెల్ల
వారివాడపట్ల నోరంతప్రొద్దు జా, గర్యసూపుచంద్రు క్షత్రియనక. ౨

ఆ. తెల్లడాలువారి యెల్లగృహమ్ములు, మారిబారిఁ బడక మనుటపొంటె
వెచ్చమెంతయైన వీఁగక విత్తంబు, నుప్పునీటివోలె గుప్పిరపుడు. ౩

గీ. భారతీయులప్రాణమ్ము వార లెంత, చుల్కఁజేసిన నది మనస్సునకుఁ దేక
యాంగ్లేయులభద్రమ్ము నాసచేసి, యధికృతుల్ డయ్యుచుంట కొండాడినాఁడ.

క. కొండాటతోన యాఁగక, నిండర్గ్ బురపాలకులకు నేఁ దోడ్పడితిన్
మొండిన యగుచో వారీ, గండంబును దప్పుకొంట కష్టరిది యగున్. ౫

గీ. కొట్టి తిట్టి తుపాకులు బిట్టుప్రేల్చి, యెల్లరక్షకసచేతల నిచ్చగింపఁ
దగినదురవస్థ వీరికి దాపరించి, యుండు నాసాయ మింత లేకున్ననాఁడు. ౬

క. నిజవాంఛా పరిపూర్తికిఁ, గుజనత కెద్దాని కేని గొంకరు వీరీ
గజిబిజిలోనం బడకయ, విజయమ్మును గంట నెలమి విరిసెన్ దనకున్. ౭

క. ఆవేళ నల్లవారల, తోవకు నధికారి పెల్లు తుష్టింబడసెన్
గావలసినపను లన్నియు, నావల సుకరంబు లయ్యె ననిరుద్ధములై. ౮

క. నగరాధికృతులు పల్కిన, పగిదిన్ హైందవుల దిద్ద బాములువడితిన్
దగుతగములు సెప్పక నా, వగ నూఁది తెగించి వెంటవచ్చిరి వారున్. ౯

గీ. అంటురోగంపునెల విది యాట నిచటి, మనుజు లటునిటుఁ గదలరాదని విధించి
వారిగూడెమ్మునకు నాల్గువలఁకులందుఁ, గాపువెట్టిరి పాలకుల్ కఱకుబంట్ల. ౧౦

గీ. రాకపోకలు జరుపఁగా నాకు నన్య, దీయులగు మిత్రులకును జీటీయొసంగి
రితరులగు భారతీయు లయ్యెరవునంద, నిలవలెం జెఱసాలలో నిలిచినట్లు. ౧౧

గీ. దాని కైదాటుకోసుల దవ్వునందుఁ, గ్రొత్తగూడెంబు గట్టి యాకూలివాండ్ర
కాదరువుచేసి యవ్వల నగ్గిపెట్టఁ, దలఁచి రధికారు లప్పురానిలయవీథి. ౧౨

ఆ. క్రొత్తయూరు గట్టి కూటికి నీటికిఁ, జాలువసతు లెల్ల సంతరింప
నవధి కొంతవలయు నందాఁక గూడెము, వారు తిరుగరాదు మేరదప్పి. ౧౩

క. బెడిదములగు నిమ్మార్పులు, పొడగని కార్మికులు తెల్లఁబోయిరి వెఱపుం
గుడిచిరి కాని ననుంగని, వడసిరి ధైర్యం బొకింత వదలిరి చింతన్. ౧౪

క. అందుం బెక్కురు లేమికి, విందులు కష్టార్జితమ్ము విత్తము తత్త
న్మందిరములఁ బూడ్చిరి యిపు, డెందున్ దాఁచెదరు వార లీపాత్రిణమ్మున్. ౧౫

వ. వాణిజ్యకోశ మన్నపల్కేని వా రెఱుంగరు – కాన నన్నునమ్మి తమసొమ్మెల్లఁ దెచ్చి నాయింటఁ గుప్పకుప్పలుగాఁ గుమ్మరించిరి – పదంపడి యిఱువదివేల పౌండులకుం జాలినతదధనంబు నచటి యడితిబొక్కసమం దేను భద్రపఱిచి వారికి వలయుధైర్యంబు నొదవించితి –నంతలోఁ గొత్తగూడెమ్ము సంపూర్తియగుట న్నగరపాలకులు భారతీయుల నెల్లరం బ్రత్యేకధూమశకటంబునం గొనిపోయి దానం.గుదురుకొనఁ జేసి వారికి వలయుసౌకర్యంబు లేర్పఱుపం బూనిరి–యేనెల్లనాఁ డప్పాలెమున కేగి సోదరులయోగక్షేమంబు నరయం దొడఁగితి–మొట్టమొదట నిక్కాఁపురంబు వీరికేమాత్రియు నింపదయ్యెఁ – గాని మఱునాఁటిక మిగుల రుచి యించెఁ – బరిపూతవాతమ్మునం దోఁగి మయ్యేడునా ళ్లంట వీరియారోగ్యమున్ బలిసెఁ – గావుటం జేసి ౧౬

క. ఆటల నాడుచుఁ దీయని, పాటలు పాడుచును రామభజనమ్ములకుం
గూటువకట్టుచు వీరలు, పూఁటన్ నిముసంబునట్ల పుచ్చుట కంటిన్. ౧౭

ఆ. కూలివాండ్రిఁ గొత్తగూడెమ్మునకుఁ జేర్చి, పాఁతగూడె మగ్గిపాలుచేసి
సంతత వ్యయప్రయాసమ్ము లోర్చి త, న్నగరిజళుకు మాన్పినారు దొరలు. ౧౮

***

౧౮ ఒ క ర చ న మ హి మ

ఆ. తెల్లవారిచెలిమి, దీనతానిష్ఠుయా, భారతీయసమితిఁ బలుకువిలువ,
న్యాయవాదభరము, నైతికజాగర్య, నాకు నెచ్చె మారిరాకఁజేసి. ౧

ఆ. అపుడు వెస్టువోలె నిపుడు పోలక్కు నా, చెలిమి వలచెఁ దిండినెలవునందుఁ
గల్ల కవుడు లేనియుల్ల మాబిడ్డనా, మ్మగుట నతఁడు నన్నుఁ దిగిచివైచె. ౨

వ. అతండు నాయారగించుబల్లకు దవ్వుగా వేఱొండుబల్లపై మెసవుచు నాతోడ సంభాషింపఁ దలఁచి మున్ముందు చీటినంపి వెనువెంటన సమ్మతివడసి నన్నుంగదిసి 'క్రిటి'క్కను పత్రిక కే నుపసంపాదకత్వం బూనినవాఁడ – మీరు మహామారి నుఱిచి వెలువరించిన లేఖం గాంచి మీసందర్శన మెపు డబ్బునా యని యువ్విళ్ళూరుచున్నాఁడ – నేడు నాపాలింటిసుదినంబు – నా నతని నావానిం జేసి కొంటి – నాఁటిరేయంద మా కన్యోన్యసౌహార్ద మావిర్భవించె – మఱియు ౩

క. అతఁ డాడంబర మొల్లఁడు, మతి కెయ్యదినచ్చు దాని మానక సేయున్
బ్రతుకుంబాటలలో మా, కిత శేతరమైత్రి యుంట మెఱుఁగంగంటిన్. ౪

క. ఒక్కత్రుటిం దనమనుగడఁ, బెక్కులు మార్పులకు లోఁచె బెదరక; యే యే
యిక్కట్లు మూఁగినం దన, త్రొక్కినమార్గంబు విడక దుర్జయుఁ డయ్యెన్. ౫

క. పోలక్కతోడినెయ్యము, పోలన్ వికసించువేళఁ బూతచరిత్ర
శ్రీలలితుం డగు వెస్టీ, లీలన్ నాపాలి కొక్కలేకం బనిచెన్. ౬

మం. అవధారు ! పత్రికావ్యవసాయ మరయ, నీవు సెప్పినలాభ మిచ్చో హుళక్కి
మిగులు లేమియ కాక మిత్రమా ! చేయి, తగులునో యనుశంక తలచూపుచుండ
బాకీలు బండ్లకుబండ్లుగాఁ గలవు, లెక్కలు సూటిగాలేవు వానికిని
ముక్కు మొగము లేక ముదిరినచిక్కు, విడదీయవలె నేఁడు వేసటనాక
యీకమ్మ గని ధైర్య మింకిపోనీకు, నాశక్తికొలఁది నంతయుఁ జక్కఁబఱుతు
నూహించినట్టిమే లొదవము కోడి, చేపట్టి మన్నించుచేత వోనాడ. ౭

వ. ఇది నష్టింగూర్చుపనియని తెలినంతన వెస్టు దానిం ద్రోయవచ్చు - నపు డే నతనివెక్కిరింపఁ జాలఁ - బై పెచ్చు కలరూ పెఱుంగక వాని కొసకొల్పి యేన దోషినైతి - నానాఁడు మదనజిత్తుమాట నమ్మి యింతసెడితి - వెస్టు నాచెంత నెన్నఁడుం దీనిఁ దడవఁడ - కాని యొరు లాడినదెల్ల విశ్వసించువేఁదుఱు నాసాత్తని నిర్ణయించుకొని యుండు - దేశారాధకుఁ డెల్లయంశంబును దానై పరికింప వలయు - సత్యసేవకుఁ డావంతయే నేమఱిల్లం జనదు - మూలముట్టుగాఁ దన మెఱుంగనిదాని నమ్మఁడా ! యని పరులకుం జెప్పుట యన సత్యంబున కొకమచ్చ తెచ్చుకొంటయ - మఱియు ౮

గీ. ఇంతనేర్చియు నపుడప్పు డితరులాడు, పలుకులన్ నమ్మి దూఁకు నాప్రకృతి నోర్చి
తీర్చుకొనలేని వెఱ్ఱినై దెసలుసూచు, వాఁడ నని విన్నవింతు నెవ్వగకు లోఁగి. ౯

గీ. తలకు మించినవేఁగు కావలయు నన్న, లోభమే హేతు వందు నీలోపమునకు
నకట ! పేరాస నన్ను బిట్టడఁచివైచె, మిత్రు లీసేగిలో నన్ను మించినారు. ౧౦

ఆ. ఇంకఁ బ్రకృతమునకు నే తెంతు నెచ్చెలి, వెస్టు పంపులేఖ విప్పిచదివి
నిలువ మనసువోక నేటాలుబండికి, నపుడ పయనమైతి నచటువాసి. ౧౧

ఆ. శైలుదమక వచ్చి పోలక్కు ముచ్చట, లవియు నివియుఁ బూర్తిమైనపిదప
నర్థి నొసఁగె నాకు “అన్టుదిలాస్టు” నాఁ, దనరుకృతిని మేలితరముదాని. ౧౨

క. సుచరిత్రుఁడైన రస్కిను, రచించె నిద్దాని విసువురానీక కడున్
రుచియించు మీకు నిది యని, వచించె నపు డతఁడు వినయవాసత్ఫణితిన్. ౧౩

ఆ. కదలె రైలు పుస్తకమ్మును దెఱచితి, మాయఁజాలనైతి ముగియువఱకు
నెల్లనుడియు నాదునుల్లంబు నువ్వెత్తు, కొల్లగొనియె నిదురచెల్ల దనియె. ౧౪

క. ఏమెయిఁ బల్కెను రస్కిను, నామనుగడ నెల్ల నట్ల నడిపించుటకున్
నేమంబు చేసికొంటిని, సామాన్యముగాని ధర్మసరణిం బడితిన్. ౧౫

క. కనియెఱుఁగ న్నే నింతకు, మును రస్కినుకృతులు; బాల్యమునఁ బాఠ్యముగా
నునిచినగద్యము పద్యము, వినా చదువనైతి వేఱువేఱగు రచనల్. ౧౬

ఆ. కడఁగి కర్మభూమి నడుగిడ్డపిమ్మట. నిట్టిపనికి విరతి పుట్టదాయె
నగుటఁజేసి నాకు నబ్బినపుస్తక, జ్ఞాన మల్పమనుట సముచితంబు. ౧౭

క. శ్రమపడమినొండె ననివా, ర్యము లితరోద్యమము లడ్డమైయొండెను నా
కమరెన యీ లోపంబున, సమకూడినచెట్ట లేమి సత్యమ లవముల్. ౧౮

క. చదివినముక్కలు నాల్గును, హృదయమ్మున కదికిపోయె నీ కొంచెములో
బ్రదుకుం బ్రన్నగ దిద్దిన, యది రస్కినువాణి యొకఁడ యని వాక్రుత్తున్. ౧౯

క. ఈ రస్కినుకృతిపైఁ గల, కూరిమి పెల్లగుట దీని గుజ్జరిబాసన్
దీరిచి సర్వోదయ మను, పేరిడి వెల్వఱిచి తనివిఁబెంచితి నాత్మన్. ౨౦

గీ. ఏ పదార్థము లుండు నాయెడఁద డాఁగి, వానిప్రతిమలె రస్కినువాణిఁ గంటిఁ
గాన నిదినన్ను నేలుకోఁగల్గెఁ దనకు, నిచ్చయగుబాట నడుగువేయించితీరె. ౨౧

గీ. ఆంతరమ్ములు సుప్తమ్ములైన మనుజ, భావనల మేలుకొల్పెడిచేవ యెవని
వాకునకు వశ్యమైయుండు వాఁడె జగతి, వన్నెకెక్కును గవిశబ్దవాచ్యుఁ డగుచు.

ఆ. ఎల్లవారితలఁపు లేకపథ మ్మూఁది, యుంట కల్లయగుట నొక్కభంగి
నెల్లకవులమహిమ మెల్లరపైఁ బని, సేయనోప దని వచింపనేర్తు. ౨౩

వ. రస్కిన్ సూచించు సర్వోదయసూత్రములం బరికింప నెల్లరలగ్గునంద తనలగ్గిమిడియున్న దనియు జీవికావిధాన మిరుగుర కొక్కరూప యగుట న్యాయవాదివృత్తికిని మంగిపనికిం గలవిలువ తుల్యంబ యనియుఁ గూలివానియు సేద్యగానియు జీవనంబు సత్యజీవన మనియు నాబుద్ధికిం దోఁచె - నిందు మొదటిది నాయెఱుకువలోనిద - రెండవది కొంతకొంత తేటపడెఁ - గాని తృతీయమ్ము నేఁటివట్టు నాబుద్ధికిం దగులదయ్యె - నిందు రెండవ మూఁడవ సిద్ధాంతములు మొదటిదాన నణఁగియుంట సర్వోదయమువలనన విదితంబగు - నిట్టి తలపోఁతలం బ్రుంగి జొహాన్సుబర్గునుండి యిర్వదినాల్గుగంటల పయనమ్ము సల్పి నేటాలురాష్ట్రమునం గల దర్బనునగరమ్మునకు నిశాసమయంబునం జేరి వఱువాత లేచుటతోడన ౨౪

క. ఈసూత్రమ్ములు మూఁటికి, దాసుఁడనై నాదుజీవితంబును దిద్దన్
జేసితిజతనము విజయ, శ్రీ సంధిలఁజేయుమని భజించితి నీశున్. ౨౫

* * *

౧౯ ఫినిక్సు నిర్మాణము

ఆ. ఎట్లుతనియించె రస్కినుబుషి మదీయ, వర్తనంబెట్లుమార్చె నవ్వార్తలెల్లఁ
దెల్లవారినయంతన తెలిపినాఁడ, వెస్టునకుఁ దొట్టతొలుతఁ బావిత్ర్యఖనికి. ౧

ఆ. పొలము నిచట గొంతవిలిచి యెల్లర మంద, నిలిచి కాఁపుఁదనము నిర్వహించి
యన్నవస్త్రములకు నక్కఱ యెంతయా, నంతధనము గొంట ననుమతించి. ౨

సీ. తీఱుబడివేళలందుఁ బత్రికకు వలయు, సేవసల్పుచు నీదృక్షజీవనంబు
మరగియుండ మటంటి నిమ్మాటలెల్లఁ, దత్సఖునిబుద్ధి నురరీకృతంబు లయ్యె. 3

గీ. తెల్లవారలకును భారతీయులకును, బొట్టకున్ మూఁడుపౌండులు పట్టునంచు
నేర్పరించితి మంతర మింతలేక, యచ్చుపనివాండ్రె దెసయంద వచ్చెశంక. ౪

క. తిండికి వలసినవెచ్చము, కొండురె వా; రట్టి దియ్యకొన్నను సుఖముల్ !
పొందని తెగించి యటవీ, మండలమునఁ గాఁపురింప మతిసేయుదురా. ౫

క, వేతనమును దగ్గించుట, కాతంకము దెల్పువార లద్దానిఁ బురా
రీతిన కొనఁదగు రస్కిను, వ్రాఁతలు పాటించి బ్రతుకవచ్చుం బిదపన్. ౬

గీ. ఎట్టకేలకుఁ దేల్చితి మిట్లు; పిదపఁ, జెప్పితిం బనివాండ్రకీచొప్పు నెల్ల
సౌదిత్రిచి రిద్దఱుతక్కఁ దక్కెల్లవారు, వనికి వచ్చెదమని రచ్చుపనికినైన. ౭

ఆ. మదనజిత్తునైన మెదురాడె నిది దుర్వి, వేక మనియె నెల్ల వెచ్చపెట్టి
సలుపు నిట్టిచేత సాగదు పత్రిక, యడఁగు నచ్చుఁగూట ముడుగు ననియె. ౮

వ. ఐన నుత్సాహంబు నుజ్జగింపక డర్బన్ పురసమీపమున ధూమశకట ఘట్టమునకుం గడుదాపున ఫినిక్సనుచోట వేయిపౌండులవిత్తమ్మున కెనుబది యెకరముల నేలం గొంటిమి – దీనఁ గొన్నిఫలవృక్షంబులు నొకముసలికొంపయు నలంతినీటిబుగ్గయుం గలవు – రుస్తుంజీసాహసంగినరేకులు మున్నగు పరికరములతో బోయరు కయ్యంబున నా కనుచరులై శ్రమించిన వడ్లవాండ్ర సాయమ్ముతో ముద్రణ శాలాదులు నిర్మించి మంచముం గంచము నచటికిఁ జేర్చి యందుఁ గాఁపువెట్టితిమి – యిది జనశూన్యమైనతావు - గడ్డియుం గాద మిందు వలసినంత – సర్పాదులవలని భీతియుం దద్ద – యెట్లున్ననేమి గుండె ఱాయిచేసికొంటిమి కదా – పదంపడి ౯

ఆ. గడన కోరి యాఫ్రికాగడ్డ ద్రొక్కి వె, వ్వేఱువృత్తులందు వెలయువారి
నస్మదాప్తబంధు లగువారి నిందుఁ జొ, ప్పించుయత్న మాచరించినాఁడ. ౧౦

క. కాసులు వలచెడివారలు, మాసంసారమ్ముసందు మన; రైనను ధీ
రాసులు కొందఱు వచ్చిరి, యాసలపొంగెల్ల నడఁచి యాశ్రమమునకున్. ౧౧

ఆ. వచ్చి మరలిపోనివారలలో మగన్, లాలుగాంధి నుతువఁజాలి నతఁడు
నాఁటినుండి యితఁడు నాబాటవిడువని, యోగి యయ్యె మేటిత్యాగి యయ్యె. ౧౨

వ. మనీషా త్యాగ భక్తి వైభవమ్ములకతన నితండు నా యాంతరిక ప్రయోగమ్ముల పట్ల నాకుం బాసటయయ్యె - నస్మన్మాలబలంబులో మొట్టమొదటిపీఠమ్ము వీనిది- స్వయంశిక్షితులైన శిల్పులందుసైత మితఁ డద్వితీయుండు నాఁ దగు - నిట్లు వేయి తొమ్మన్నూట నాల్గవయేట నీఘనిక్సు నిర్మిత మాయె - నంతరాయము లెన్నెన్ని ముట్టడించినం జెదరక బెదరక యీసంస్థయుం బత్రికయు నేఁటిదనుక మనుచున్న యవి - కాని ౧౩

క. ఇది నెలకొల్పినతఱి మా, కొదవినయిక్కట్లు పెక్కులున్నవి వానిన్
మదిమది నెఱుఁగందగు విని, చెద భావ్యంకమునఁ దద్విశేషములెల్లన్. ౧౪

***

౨౦ తో లు రే యి

క. కలిగె ఘనిక్సునఁ బత్రిక, తొలిసంచిక వెలువరింప దుర్భరబాధల్
మెలఁకువ నా కుండనిచో, నిలిచెడి దది కొన్నినాళ్ళు నిస్పృహ నిడుచున్. ౧

క. రైతులపై బ్రిదికెడుతఱిఁ, జేతిపని న్నమ్మికొంట శ్రేయంబని మ
చ్చేతస్సు చెప్పినను బె, క్కాతంకము లుంట నిడితి నచ్చోట మరన్. ౨

గీ. దానికిం జేటు వొడమినతఱిని గర్జ, మాఁగకుండుటకై హస్తయంత్ర మంట
వలయు మనకంచు వెస్టుతోఁ బలుక నతఁడు, మంచిదని చేసియుంచెఁ గైమరయొకండు.

క. నూనెమర కుంటువడుచో, మానక పత్రికను జేతిమరఁ దీర్పవలెం
గానఁ దదీయాకృతిపరి, మాణము డించితిమి చిన్నమర కనువుపడన్. ౪

ఆ. కన్నమూఁత మాని పిన్నలు పెద్దలు, రేయి నాల్గుజాలు రేఁగి తగిన
మడత లేర్పరింప మఱునాఁడు పత్రిక, పోవుచుండు నెల్ల భూములకును. ౫

వ. కాని మొదటిరాత్రి విస్మరింపరానిది నాఁడనుఁ - గూర్పంతయు నమ్రగిసి చట్టము యంత్రముం జేరెనంతన యది కదలనని బిఱ్ఱబిగిసె - సమర్థు లెందఱు శ్రమించిన నేమి - యెల్లయు రిత్తకురిత్త యయ్యె - వెస్టు విన్నఁ బోయిన మొగమ్ముతో నన్నుఁగదిసి యీవారపుసంచిక నిలిచినట్ల యని వెచ్చనూర్చి చదికిలం బడియె - నంత నేను

క. ఓ నెచ్చెలి! దిగు లేలా, కానందగు లాఁతివెరవు కట్టలయికతో
నీ నిర్మించిన చక్రము, తా నక్కఱ దీర్పఁజాలదా యపు డనుడున్. ౭

ఆ. అతఁడు కడిఁదికర్జ మది కైమరం దిప్పఁ, జాలినంతమంది జనులు దొరక
రున్నవారు నల్గు రుక్కిరిబిక్కిరి, పనుల డస్సి మూలఁబడిరి చెడిరి. ౮

వ. అని నైరాశ్యముం బ్రకటింప నేమీ యీ గుజ్జువెట్టు వర్ధకుల మేల్కొల్పి వీరి
తోడ్పాటు నర్థింపఁజనదా – యీ మాత్రితోఁ జేతులు కడుగుకొన వచ్చునా –
మనకర్తవ్యము నిశ్శేషము కాలేదని నాతలం – పని యేనంటి–నంత వెస్ట్ వడ్రంగు
లేమందురో వారికి నిద్రాభంగ మొనర్పఁగల తెగువ నాపాలఁ గానరాకున్నయది–
యన ౯

క. వల దది నాపని యంటిన్, గెలిచెద మట్టులైన నంచు నెచ్చెలి పలికెన్
బిలిచితిని వడ్లవాండ్రను, దెలిపితిఁ బత్రికకు నామతిల్లిన బెడఁదన్. ౧౦

క. అపు డాయెల్లరు నయ్యా! యిపు డోదవనియేము నరుల మెట్లయ్యెద మీ
విపరీతస్థితిలోని, ద్రిపోదుమా లెక్కసేయఁ దగనిది పనియున్. ౧౧

క. తురగమ్ములవలె నోడక, మరలిప్పెద మీరు దిగులు మానఁగవచ్చున్
బఱు పెక్కవచ్చు ననుడున్, దరిలేనిముదమ్ము వెస్టుధనమై విరిసెన్. ౧౨

గీ. అచ్చువారలు వడ్లంగు లిచ్చతోడఁ, బనికిసాగిరి పత్రికల్ బయలుమెఱసె
నపుడు సంతోషపారవశ్యమున వెస్టు, భక్తిగీతమ్ము లెలుఁగెత్తి పాడఁదొడఁగె. ౧౩

క. బిరబిర వడ్రంగులతో, మరలిప్పితి నేను రేయి మాటునఁబడె భా
స్కరుఁడుం దోఁచెను బనిలో, నరపా లది నిల్చి యున్నయది యిప్పటికిన్. ౧౪

గీ. యంత్రిచోదకు లేపుద మతఁడు పగటి, వెలుఁగులోఁ బిల్వ జంత్రంబు పలుకునేమొ
పలికెనా మేరతప్పక పనిముగింప, నేర్తు మని వెస్టుతో వక్కణించినాఁడ. ౧౫

గీ. అతఁడు చోదకుఁ బిల్చె నచ్చతురుఁ డేగి, ముట్టెనో లేదొ యంత్రమ్ము బిట్టుకదలె
నేమిసెప్పెద ముద్రణధామమందు, నొక్కపెట్టున మొరసె హర్షోల్బణంబు. ౧౬

ఆ. ఎందుడాఁగె రాత్రి యీబుద్ధి, యొందఱు, మొత్తుకొన్న బిగిసె మొద్దువోలె
వ్రేలు తగిలినంతనే లేచి మైసాఁచి, నంగనాచి యిపుడు నాట్యమాడు. ౧౭

వ. యంత్రమున్నుతించి యెల్ల రిట్లాడసాగఁ జాలకుఁ డయ్యా! మిమ్ము నమ్మించుట
నా కసాధ్యకృత్యంబ కాని మానవులయట్ల మరలు న్విరతి వలచుఁ – గాన వీనినడ
వడికయం దపుడప్పు డిట్టిమార్పు కన్పట్టుచుండు ననియె – జంతర మాఁకపా
లగుట మాకొక పరీక్షయనియు నది వెండియుం గదలుట నిష్కళంకమగు మా
కార్యంబు సాధించినమేలిఫలం బనియు నాబుద్ధికిం దోఁచె – నంతఁ బత్రిక మసలక

రై లెక్క మాకెల్లరకుం దలవ్రేఁగు డించినట్లయ్యె - మా యాయభినివేశమ్ము పంటగాఁ బత్రిక కొకనియమ మేర్పడి యది ప్రజారంజక మాయె - మఱియు ఫినిక్సునందుఁబరాపేక్ష లేక తమపని తామనిర్వహింపఁగలమార్పులారంభమాయెఁ- బిదప నిచ్చమైఁ దైలయంత్రమును వీడి నిర్భయమ్ముగాఁ జేతిమరతోఁ బత్రికను సాగించినకాల మీయాశ్రమజీవనంబునఁ బ్రవేశించె - నది ఫినిక్సుజీవనమున నత్యుత్తమ నైతికకాలంబు నాఁదగు. ౧౮

* * *

౨౧ పోలక్కు కూడదిగుట

సీ. ఏను ఫినిక్సునం దీసృష్టి కొగ్గిన, వేళ బారిష్టరువృత్తిఁ దొఱఁగి
కలకాల మిచ్చోట నెలకొని మడిదున్ని, పండించి యాఁకటిబాధ మఱచి
నాసేవ లన్నియు నీసంస్థ కందింపఁ, దలఁచితిఁ గాని నాతలఁపు లెల్ల
నాఁడిపోయె నాయాశయం బొకఁడయ్యె, ముట్టిన దొకఁడాయెఁ దుట్టతుదకు
గీ. జీవనం బస్మదీయ మీక్షేత్రమందు, సాగుచున్నది యైనను సత్యసేవఁ
దవిలి కష్టించువానియత్నమ్ము చెడియు, నశుభసంపాదకంబు కాదని వచింతు. ౧

క. ఎవ్వనికి వాఁడ తనతిను, బువ్వను సృష్టింపవలయుఁబో! యను మతి నా
కవ్వారి యగుట నెల్లర, కవ్వసుధం బంచియిడితి ననుయాయులకున్. ౨

ఆ. కాపువారివోలె గడ్డికప్పినయిండ్ల, నిమ్ముకొంట మాకు నింపె కాని
తగిన తెఱపి లేక ద్రవ్యంబు లేక యీ, కొంటి మపుడు తేకుటింట్ల బదుకు. ౩

క. సంపాదకుఁడై పత్రిక, పెం పరసెడి నాజ రిచటఁ బెరుఁగక సేవం
దెగింపక డర్బనుపురిలో, నింపితమగు సొంతయింటి నెడయక నిలిచెన్. ౪

ఆ. అచ్చుఁగూటమందు నక్కరము ల్గూర్ప, వలయుకూలివాండ్రు కలరు గాని
యాశ్రమస్థులైన యంద తీచేఁతకుఁ, జాలువార లగుట మేలటంచు. ౫

క. తలఁచితి నెయ్యురు సమ్మతి, పలుకన్ వెనువెంట నచ్చుపని కొగ్గితి మీ
కళ నా కలఁతిగఁ జేపడె, వలంతియై మగనలాలు వఱలెను దీనన్. ౬

ఆ. ఇండ్లు కట్టమైతి మిచ్చట సంతృప్తిఁ, దోఁగి కాలు నిలువఁ దొక్కమైతి
మిట్టి యిఱుకునందఁ యాక్రొత్తలంబిని, వదలి బర్గు చేరవలసె నాకు. ౭

క. అచ్చటికర్జంబులు నా, వచ్చుట కెదురెదురు గనుచు వాడుచు నుంటన్
జొచ్చితి జొహాన్సుబర్గున, నెచ్చెలులం గదిసి వక్కణించితి బ్రిదుకున్. ౮

క. చెప్పితి నాశ్రమచరితం, బహ్పోలకుతోడ; విస్మయానందములన్
దొప్పఁగఁదోఁగెం జెలి తా, నప్పుడొసఁగు రచన యింత కాదరు వగుటన్. ౯

క. అం దేనుం జేరుట కీ, కొందరె యని కౌతుకంబుగునియం బలికెన్
సందియమా యంటి నన్నై, నం దరలెద నేఁడ యని మనస్వి వచించెన్. ౧౦

ఆ. అతనిచిత్తశుద్ధి కాత్మబలంబున, కేను వెఱఁగుపడితి నింపువడితి
నుజ్జగించెఁ బతిక్రియోద్యోగ మాశ్రమ, సభ్యుఁ డయ్యెఁ బరమసాధు వతఁడు. ౧౧

క. వేఱిమి నెఱుఁగని నడతన్, నేరిమి గడియించుటన్ ఫినిక్సున మిగులన్
బేరిమిగని యెల్లరకుం, గూరిమిచెలికాఁడు బంధుగుఁడునై వెలసెన్. ౧౨

క. ఆడంబరములు మెచ్చని, వాఁ డగుట ఫినిక్సులోని వాతావరణం
బేడప్పి నిడక యతనికి, వేడుకసంధించె నదియ వీ డనిపించెన్. ౧౩

వ. కాని యే నా వ్యవసాయకేంద్రమునం దతనిఁ దడ వుండ నీనైతి – నప్పుడు జొహాన్సుబర్గులో నా కండగానున్న 'రిచ్చి' న్యాయశాస్త్రాధ్యయన సంపూర్తికై సీమ కేగువాఁ డాయెఁ – గాన 'నీ వేతెంచి కార్యాలయ వ్యాపారంబులు నిర్వహించుచు న్యాయవాది వగుటకు నైతము కృషిసల్పు' మని యతనికిం గమ్మనంపఁ దనమన్నించువారి కెదురుసెప్ప నెఱుంగని మేలిశీలమ్ముగల పోలక్కు– ౧౪

క. ఏమార్గము సముచితమని, యీమదికిం దోఁచు నదియ మేలిడు నాకున్
నామనికిచే ఫినిక్సున, కామతిలున్ గొంతవాసి యని యనుకొంటిన్. ౧౫

సీ. ఐనను జొహాన్సుబర్గునం దధివసింప, మనతలంపులు వెసఁ బండునని తలంతు
రేని యిదె వచ్చుచుంటి జాగేల యనుచు, నుత్తరము నంప నాచిత్త ముబ్బతిల్లె.

ఆ. రిచ్చి వెడలిపోయె వచ్చెను బోలక్కు–, దీక్షపూని పనులు దిద్దసాగె
న్యాయవాది యగుట కస్మత్సహాయత, నందు 'టాయ' రతనియందు నిలిచె. ౧౭

గీ. వడివడిగ నాశ్రమంబు దైవాఱుచుండె, నుత్తమవిచారముల బ్రుంగియుంటిఁగాని
యల్ల నల్లన తద్భిన్నమైన బ్రతుకు, మూఁగిరా లోఁతులోఁతుల కేగుచుంటి. ౧౮

వ. దైవేచ్ఛ వేఱుగా నుండదయేని యేను సామాన్యజీవనం బను నీమోహబంధమునం దగిలి యుండువాఁడ – నాలక్ష్యంబు లప్రయత్నంబుగా నెట్లు రక్షింపఁబడె నగ్గాథ నెఱిఁగించుటకుముం దితరవిషయంబులు కొన్ని వివరింతు. ౧౯

* * *

౨౨ రక్షకుఁడే భగవంతుఁడు

క. ఏఁడాదిలోన వచ్చెద, నోడకుమని చెలికి నభయ మొసఁగితి నపు; డా
యేఁడాదిపోయె నేటాల్, వీడుట యెట్లన్న తర్క విధియుం బెఱెఁగెన్. ౧

గీ. కాన బంబయినుండి నాకడకు నాలు, బిడ్డలను జేర్చుకొంటిని బిన్నవాఁడు
రామదా సోడలో గంతు రంతు మరగి, చేటుగానక యెగురుచోఁ జేయివిఱిగె. ౨

ఆ. నావలోనివైద్యుఁ డేవో చికిత్సలు, చేసెఁగాని మేలు చిక్కదయ్యె
బెదరఁబోకు మంచు బిడ్డకు ధైర్యమ్ము, సెప్పి మృచ్చికిత్స చేసినాఁడ. ౩

క. నెలనాళ్లు మట్టివైద్యమ, సలిపితి నర్భకునికరము చక్కంబడియెన్
బలిసెను గృహవైద్యముపైఁ, గల నావిశ్వాస; మింతగాయము మానన్. ౪

క. రోగుల పల్వురపట్లఁ బ్రి, యోగించితి మన్ను; పెక్కు రొందిరి సౌఖ్యం
బౌఁగాని నేఁడు దీనిని, సాగించెడి సాహసంబు జాఱెను దనకున్. ౫

వ. ఈచికిత్సయం దాపత్తి కలదని యనుభూతిచే నెఱింగితిఁ - గాన నవీనయోగంబు
సిద్దాని నాదరించువారు మున్ముందు తమపట్లన ప్రయోగించుకొంట యావశ్య
కంబు - సత్యం బపుడ బయల్పడు - నేతత్ ప్రయోక్తలపాలిటం బరమేశ్వరుండ
యగదంకారుఁడై రక్షించు - మృత్స్నావైద్యమునం దెట్టియిక్కట్టు లుండె నట్టి
యిక్కట్ల తెల్లవారితోడి చెలికారమునందుం గలవు - కాని చివరచిక్కుల నేను
సరకుసేయనైతి - మఱియు ౬

క. రార మ్మనినంతన నా, చేరువకున్ వచ్చి నేను జెప్పినపనులం
గోరి యొనరించుపోలకు, చారిత్రిం బిచట. గొంత సంభావింతున్. ౭

ఆ. అతనికిం బ్రధాన మన్నది యెన్నఁడో, జరిగెఁ గాని పెండ్లి సాగదాయె
నర్థపుష్టిలేమి నాతఁడు పరిణయో, త్సేక మాఁపెనంచు నాకుఁ దోఁచె. ౮

గీ. అతఁడు రస్కినుసిద్ధాంత మాదరించి, నడువఁజూచును సర్వదా నన్నుమించి
మంచిదే కానిరస్కినుమార్గమూఁది, బ్రదుకఁబాశ్చాత్త్యులెం తేనిబడలవలయు. ౯

వ. కాన నొక్కనాఁడేను బోలక్కుం జీరి బుజ్జవమ్ము నెఱిపి యయ్యెముచ్చట లైనంత

ఆ. ప్రణయ మంకురించి బలిసినపిమ్మటఁ, గలిమి చాలదన్నకారణమున
విప్రయోగ మోర్చు టప్రశస్తము పేద, కిట్టులైనఁ బెండ్లి యెట్లుజరుగు. ౧౧

క. నీ విప్పుడు నావాఁడవు, కావునఁ బనిలేద యింటికర్చులు రోయన్
భావం బనుకూలించిన, వేవేగన్ బెండ్లియాడవే యని యంటిన్. ౧౨

క. చెప్పినవాక్యము వెండియుఁ, జెప్పం బనిలేదు వీనిచెంగట; నగుటన్
జప్పున మదాశయమ్మున, గొప్పెను బోలక్కు తనివియొదవెను నాకున్. ౧౩

క. తనవలచిన కన్యామణి, కనిచెను బోళక్కు లేఖ మచ్చెలి మైకో
లును దెల్పి సీమవలనం, జనుదెంచె వివాహధర్మసంభృతిపొందెన్. ౧౪

గీ. వాద్యములు లేవు క్రొత్తవల్వలును లేవు, రవణములు లేవు మంత్రతంత్రములు లేవు
పందిళులు లేవు విందులపసలు లేవు, నడిచె దుగ్గానియును వెచ్చపడక పెండ్లి. ౧౫

ఆ. వరుఁడు యూదుజాతివాఁ డేసుమతమునఁ, బెరిఁగె వధువు వార లిరువు రిపుడు
జంటమైరి ధర్మసామాన్య మున్నచో, నిచట జాతిమతము లెదురఁ గలవె. ౧౬

గీ. పెండ్లిపై ముద్రవైచెడు పెద్దకడకు, నాఁడు దంపతితోడ నే నడిచినాఁడఁ
దెల్లవా రాలుమగలఁట నల్లవాఁడ, సాక్షినఁట నే నిదెంత విస్మయకరంబొ. ౧౭

ఆ. మధ్యవర్తి నల్లమానిసి యాట నీ, వధువు వరుఁడుఁ దెల్లవార లంచు
నెట్లు విశ్వసింతు నీ బంధ మని యధి, కారి మమ్ము రిత్తవారిఁ జేసె. ౧౮

ఆ. ఎల్లి భానువార మేతెంచుఁ గిస్మసు, పండు, వయ్యెఁ బెండ్లిపనులు సర్వ
మీతఁ డిట్లుపల్కె నిత్తఱిఁ గర్తవ్య, మెద్ది యనుచుఁ గొంతప్రొద్దు వగచి. ౧౯

క. ఎఱిఁగిన పైయధికారిని, దరిసించితి జంటతోడఁ; దత్కథ యెల్లం
బరికించి నవ్వి యతఁడు, త్తరువిచ్చెన్ ముగిసెఁ బెండ్లితంతది యెల్లన్. ౨౦

క. కల రింతకుమును కొందఱు, తెలవారలు పురుషు లస్మదీయగృహామునన్
నిలిచెన్ గ్రొత్తగ వచ్చిన, మెలఁతయు నీనాఁడు నాదుమిత్రుని సతియై. ౨౧

గీ. వీరితో నాకు నెన్నఁడు న్వేఱడంబు, రామి నిక్కమకాని నాలేమ కిట్టి
యనుభవం బల్పతరమాట నాపె కొంత, గొణఁగెనపుడప్పుడది లెక్కగొనుటచనదు.

క. నానామతముల జాతుల, మానిసులకు నిక్కమైన మద్గృహమం దే
దే నొక్కపారపు వచ్చిన, దానిం బాటించి తడవఁ దగదని యందున్. ౨౩

ఆ. ఒక్కజాతివార లొక్కమతమ్మువా, రిరవుకొన్నయింట నెగయురగడ
నతకరించువేర్మి యస్మత్కుటుంబమం, దుప్పతిల్ల దనియు నుగ్గడింతు. ౨౪

వ. సజాతీయ విజాతీయ విపర్యయంబు భ్రాంతిజనితంబు నాఁదగు – సత్యముం బరికింప నేమెల్లర మొక్కసంసారములోనివారమ – యిఁక వెస్టుపెండ్లికథ వ్రాసెద – నింతదనుక నాయుల్లంబు బ్రహ్మచర్యంబుదెసం బరిపాకమునొంద దాయెఁ – గాన నవివాహితులగు చెలిమికాండ్ర నెల్లర నొకయింటివారిం జేయుట కర్తవ్యమని తలంచితి – నంతఁ గన్నవారిం జూడ వెస్టు పయనమ్మకట్టె – వచ్చునపు డిల్లాలితో రమ్మని యే నతనికి వీడ్కో లొసంగితి – నేలయున ౨౫

క. ఎల్లర కల్ల ఘనిక్కున, నిల్లున్నది సేద్యమున్న దిఁకఁ బెండిలి నాఁ
బిల్లలు నా మాచిత్తము, తల్లడకుడువంగ నేమితంటూ వచ్చున్. ౨౬

ఆ. వెస్టు మరలివచ్చె లెస్టరులోఁ బెండ్లి, యాడినట్టి వన్నెలాడితోడ
నిక్కమైనవన్నె చక్కనిగుణ మాట, నాపె వన్నెలాడి యనుట పొసఁగె. ౨౭

ఆ. ఆమెతల్లిదండ్రు లన్నలు తమ్ములు, పాదుకములు కుట్టి బ్రదుకుచుండు
రాక నేర్చెఁ గొంత యాకౌశలంబు న, య్యబలవెంట వచ్చె నంబికయును. ౨౮

క. ఈయవ్వ కృత్యముల దెసఁ, బాయనిపూనిక వెలార్పఁ బ్రిన్ననినగవుల్
రేయెండంబలె నిచ్చలు, గాయింపఁగ మాకు సిగ్గు కవియుచునుండున్. ౨౯

ఆ. పెండ్లికానివారి పెండ్లి సేయించుచు, నైనవారు దవ్వులందు నిలుచు
సతుల సుతులఁ బిల్వఁజను నని తెల్పుచుఁ, గాల మచట నిట్లు కడపుచుంటి. ౩౦

***

౨౩ ఇంటి దెస

క. మితమగు వెచ్చము రస్కిను, మత మగుటన్ దానిదెసకు మది నిడి నాకున్
జతపడినవట్టు డంబపు, బ్రతుకున్ సవరింప నెల్లబాటలు కంటిన్. ౧

క. మానితి నంగడిరొట్టియ, కూనీమత ముగ్గడించు గోదుమరొట్టెన్
బూనికఁ జేయందొడఁగితి, దానికి మరపిండి యనుచితం బనుకొంటిన్. ౨

ఆ. చేతిపిండి లగ్గుసేయును గానఁ గై, మరనుగొంటి గోదుమలను విసర
నొక్కరుండు త్రిప్పనోపఁడ దీనిఁ ద, చ్చక్రిమునభరంబు చాల నగుట. ౩

ఆ. ఒక్కసారిపోల కొక్కమా తాతని, నవల యొక్కతడవ నాదుబిడ్డ
లతివ యొక్కతూరి జతపడఁ జక్రింబు, త్రిప్పువాఁడఁ బిండి కుప్పవడఁగ. ౪

వ. ఈపరిశ్రమంబు పసివాండ్రకుం దద్ద యుపకరించుఁ - గాని యే నెన్నఁడు స్వీరి నిప్పనికి నియమించి యెఱుంగ - నట్లయ్యు నిది యొకరంతుగా బాలురు చక్రముం ద్రిప్పసాగిరి - వీరి కలసట వొడమినంతన యేను సెల విచ్చువాఁడ - నెంతసోమరి బిడ్డయేని నాచెంత గంతులువైచుచుం బనిసేయుచుండు - వెండియు ౫

ఆ. కసవుచిమ్మి యింటియొసపరితన మెల్లఁ, జక్కఁజేయ లెంక యొక్క డుండె
నతని బంటువోలె నరయక సంసార, సభ్యఁజేసి నెమ్మి చాటినాఁడ. ౬

గీ. ఆతనికిఁ గుట్టులండఱు చేతనైన, సాయ మొనరించుచుండు రాసాయ మింటి
ముంగిళుల్ బాగుచేత మాఱుంగుదొడ్డి, కడిగిచిమ్ముట లోనైన యడుమ లోర్చి

క. మల మెత్తుటకును బిడ్డలు, కలఁగనివారైరి తెగులు కల్గమిపొంతెన్
వలసినబాట లెటేంగిరి, యలయిక కలవడిరి నన్ను నలరించి రిటుల్. ౮

ఆ. కుఱవాండ్రచదువుకొఱ కేను యత్నంబు, సలుపలే దటంచుఁ బలుకఁ గాని
వలసినపుడు దాని వదలుఁడీయని చెప్ప, జంకనైతి నింత గొంకనైతి. ౯

క. నాపుత్రు లీకతమ్మున, నాపై దోషంబునిడిరి ననిచిన తమ సం
తాపము తెల్పి రిటన్ నా, లోపంబును గలదు పాడిలోఁతులు సూడన్. ౧౦

క. బాలురవిద్యాసంపద, చాలన్ వలచితిని గృషియు సల్పితి నైనన్
నాలాలస విఘ్నమ్ముల, పాలంబడి చెడియె నిడియెఁ బరితాపంబున్. ౧౧

వ. వీరికిం దగునొజ్జ నేర్పఱిచి విద్యనేర్పింపక యేన వీరైనతఱి నించించుక బోధించువాఁడ - మూఁడుక్రోసులదవ్వునం గల పనిపట్టునకు వీరి నావెంట నడిపించుకొని పోవుచు లాఁతినెయ్యురు నన్ను వెన్నడింపనినాఁడు దారియంద వీరికిఁ బాఠమ్ములు చెప్పుచుంటిఁ - బెద్దవాఁడగు హరిలాలుండక్కఁ దక్కొల్ల బిడ్డల నిట్లు పెంచితి - హరిలాలు భారతభూమియంద నిలిచె - నియతుండనై యనుదినం బొకగంటసేపు పాపలచదువుకై డస్సియుందు నేని వారు చదువరులై యుందురు- కాని యేను దీనికి శక్తుండఁ గానైతి - నిప్పట్ల నాకొమరులకు వలసినంతచింత కలదు - పెద్దవాఁడు తనకొందలపాటుం బెక్కుతడవలు నాకడన వెడలఁగ్రక్కఁ దక్కినకొడుకు లీనేరంబు వారింపరానిదని యుదారతమై సైఁచిరి - యే నిందుల కనుతాపముం గుడిచియెఱుంగఁగాని యాదర్శజనకుండఁ గామి కపుడపుడు వగచితి - నాబిడ్డలచదువుం బ్రజాసేవకు బలియిచ్చితి నని నాతలంపు - నాయవివేకం బిట్లుసేఁతకు హేతువుకావచ్చుఁ - గాని యది సదాశయసమగ్రమని చెప్ప నోర్తు - మఱియు నయ్యవసరంబున ౧౨

క. బిడ్డలచదువులపట్ల న, సడ్డ యొనర్చినను వారిచరితము దిద్దన్
జడ్డెఱుఁగక బడలితి నిధి, గడ్డెనను గన్నవారికర్తవ్య మగున్. ౧౩

మం. ఏ నింతనలఁగిన నిపుడు నాబిడ్డ, లేగాడుత్రోవలో నెదియేని వంక
యగపడ్డ నది మత్ప్రయత్నలోపంబు, కతనఁ బుట్టినచేటుగా నుజ్జగొనక
మాయాలుమగలను మాననిదోసఁగు, బిడ్డలం దిట్లు బింబితమయ్యె నందు. ౧౪

గీ. సుతులునాఁ గన్నవారియాకృతికె కాక, గుణమునకు దోషమునకును గుర్తు లనెదఁ
బరిసరచ్ఛాయ వారికిఁ బట్టుఁ గాని, తండ్రితాతలగుణమే ప్రధానగుణము. ౧౫

వ. వంశపారంపరీ ప్రాప్తంబు లగుదోషంబులఁ బాసి వాసిగన్న పిన్నవాండ్రుం గలరు - కాని వారి యీ పవిత్రత కాత్మమూలస్వభావంబు నిదానంబు నాఁదగు- నది యీ దుర్గుణంబుల బలిగొనం జాలు - వెండియు ౧౬

ఆ. చిన్ననాఁటఁగోలె బిడ్డల నాంగ్లేయ, భాష కప్పగించు భారతీయుఁ
డాత్మజులకు కాక యాత్మీయభూమికి, నెగ్గుచేసినట్ల యెంతు నేను. ౧౭

క. తనజాతికిఁగల సంస్కృతిఁ, గనలేమియు కాక తనదుగడ్డకు లోకం
బున కిట్టిబిడ్డ యూఁడిగ, మొనరింప నపాత్రుఁ డగుటయున్ నిక్కమగున్. ౧౮

గీ. అగుటఁ గుజ్జులతో నిచ్చ లంగవించి, మాటలాడఁ దొడంగితి మాతృభాష
ననుఁగుపోలుకు దీనికి నహరహంబు, నాఁక సెప్పుచు నిబ్భంగి నాడఁదొడఁగె. ౧౯

గీ. కుజ్జవాండ్రు భవిష్యమ్ము కుంటువఱుపఁ, జాగితిరి మీరు లోకప్రశస్తిగన్న
యాంగ్లవాణి వశంవద యైననాఁడ, నేఁటిసంఘర్షమున వీరు నెగ్గఁగలరు. ౨౦

గీ. అభినివేశమ్ముతోడ నెయ్యమ్ముతోడ, నితఁడు పల్కినపల్కు నా కింపదయ్యె
నపుడు రేఁగిననావాద మరసి మొండి, తనము పరికించి పోలుకు తగ్గిపోయె. ౨౧

క. ఇరువదియేండ్లకుము న్నిది, జరిగిన; దానాఁటి నావిచారంబులు నా
యెఱిఁగినయనుభూతులతోఁ, బెరిఁగెను సాహిత్యబలము పెంచెన్ దనకున్. ౨౨

వ. నాకొడుకుల కతిరజ్ఞానంబు లెస్స లేకున్నను గుజ్జరాతిబాసం దగునేర్పు వాటిల్లెఁ - బలువు రాంగిలేయులతోఁ గలసి యుంట నింగిలీసునందును సాధారణపరిచితి యేర్పడె - నప్రయత్నంబుగా రెండుభాష లబ్బి వీరికి దేశమునకు లగ్గుసంధిల్లె. ౨౩

* * *

౨౪ జులూ తిరుగుపాటు

క. ఏ నిల్లుకట్టుకొంటిని, గాని ప్రశాంతముగ నాల్గుకాలంబులపా
టానెలవునఁ దిని బ్రదుకుట, కానంబడదాయె దైవగతి వేఱగుటన్. ౧

క. పోలకు మున్నగుమిత్రుల, తో లంబిని బెంచి పుష్టితుష్టులు గనుచున్
గాలంబు గడపుచుండ నె, టాలుజులూ లెద్రుచువార్త డబ్బా టోదవెన్. ౨

క. మనవాగలపట్ల జులూ, లోనరించినచెడ్డచేఁత యొకటియు లే దా
మనుజావలిదెస నాకుం, గినుకయు లే దపుడు వారు కృతనిశ్చయులై. ౩

ఆ. ఏలుబడి నెదుర్చు టేనియుఁ దద్దయు, నమ్మనైతిఁ గాని నాఁడు తెల్ల
వారిదోరతనంబు వసుమతీశ్రేయమ్ము, కొఱక యనుతలంపు కుదిరె నాకు. ౪

గీ. దానిదెస నాకు నిచ్చ యెంతయుజనించె, సీఁగయును దానిపై వ్రాలు టేనుసైఁప
నగుట నిది నీతి యవినీతి యనక బలిమి, నోడ్డఁదగునంచు నెంచితి నడ్డులేక. ౫

వ. నేటాలుసీమ కేదే నొల్లమి వాటిల్లినతఱి నది త న్నాదుకొనుట కొక స్వయం
సేవకదళంబు నాయిత పెట్టుకొని యుండె - నం దక్కఱపడుచో నల్లవారింగూడ
జోడించుకొనుట కలదు - నా కీనాఁటితో గాటంబగు లంకెయుంట నేనుం దద్రాష్ట్ర
వాసినగా భావించుచుండుఁ - గావున ౬

గీ. వలసినం గృత్తగాత్రసేవన మొనర్ప, భారతీయదళంబుతో వత్తు నంచు
రాష్ట్రపాలకునకు నుత్తరంబు నంపి, యతనిమైకోలు వడసితి నప్పుడపుడ. ౭

గీ. ఆలుబిడ్డల నంపితి నాశ్రమమున, కేను డర్బనుసొచ్చితి దీనజన ర
రక్షు లిర్వదినల్వురు దీక్షఁబూని, దండునం జేరఁ దఱిసితిం దగవుపట్టు. ౮

వ. మున్ముం దేను జులూ లెదుర్కొన్నచోటి కరిగి పరికింప నం దవరోధచిహ్న
మావంతయేని నాకుఁ గానరాదయ్యెఁ - దమపై నధికృతులు విధించినకొత్త
పన్ను చెల్లింపఁజనదని జులూనాయకుం డనుచరుల కాదేశించె నఁట - తత్కా
రంబు రాఁబట్ట వేంచేసినసుంకరి నీప్రజలు నలుగుపెట్టి పంపిరఁట - జులూతిరుగు
పాటునా నిదియ - దీని నింతచేసి దొరతనంబువా రీతెగ నడఁగింప సమకట్టిరి -
కాన నా కీజులూలపట్ల నాదరంబు వొడమె - నంత ౯

గీ. కదనకార్యాలయంబును గదిసి యచటి, వెజ్జు నీక్షించి పనియేమి వినుపుఁ డంటి
నాతఁడు జులూల సేవింప నాజ్ఞ పెట్ట, నస్మదానంద మతివేలమయ్యె నపుడు. ౧౦

క. అతఁ డౌదార్యము విరియఁగ, క్షతాంగుల జులూలసేవ సలుపం దెలవా
ర్మతిసేయకుండి రే నే, గతి వీరిం జక్కఁజేయఁగల నొంటరినై. ౧౧

క. గాయములు కుళ్ళి దుర్గం, ధాయతనము లయ్యె మీర లరుదెంచుట ల
గ్గాయె నపరాధ మెఱుఁగని, యీయనదల మొఱ్ఱ వినియె నీశ్వరుఁ డనుచున్. ౧౨

ఆ. మమ్ముఁ బెద్దచేసి మందులు పట్టీలు, నొసఁగి యార్తు లున్నదెసకుఁ జేర్చ
ముఱికిముద్ద లగుచు మూల్గుజులూలు మా, దళముఁ జూచి తెల్వి తనివి గనిరి. ౧౩

క. ఆవలఁ గల తెలజోదులు, మావంకకుఁ జూచి కొల్వు మానుఁడు వీరల్
చావం దగుపాలసు లని, తీవరపాటున జులూలఁ దిట్టిరి మివులన్. ౧౪

క. ఆ పచ్చిబూతులను విన, నోపక చెవులందు వ్రేళ్ళనొత్తితి మంతన్
మా పొత్తున కల్లల్లన, లోపడి రమ్మగలు కింక లుత్తము కాఁగన్. ౧౫

గీ. మున్ను నాతోడ లెస్స డీకొన్నదొరలు, వాయలీ స్పార్క్సు మున్నగువార లందుఁ
గలరు వారికి నా సేవఁ గన్నయంత, నచ్చెరువుతోఁచె నన్మెచ్చునాస యేచె. ౧౬

గీ. అపుడు మా పరిచారంబు నందుప్రజలు, దురమునన్ దెబ్బదిన్నపోటరులు గారు
చెఱకు లోపడి కొరడాలశిక్ష గుడిచి, నఱునఱయి కుళ్ళుచున్నారు వారు. ౧౭

క. తొలి బోయరుజగడంబునఁ, గొలు విట్టిది సల్ప నేర్పు కొంతవడయుటన్
వలసిన చికిత్స నడుపుచు, జులూలకున్ సేవఁజేత చులుకనయయ్యెన్. ౧౮

క. ఎచటికి దూఁకు ననీకిని, యచటికి డోలీలతోడ నరుగుచు భగవత్
ప్రియు రారాధనముం బలె, రుచిపడి సల్పితిమి నాఁడు రుగ్ణులసేవన్. ౧౯

***

౨౫. హృదయమథనము

క. ఆపన్నులగు జులూలకు, నోపినసాయంబు సేయుచున్నతఱిన్ నా
లోపల మథనము రేఁగెను, జేపడె ననుభూతినిష్ఠ చిత్సంపదయున్. ౧

క. మున్ను బోయరుకదనంబు గన్ననాఁడు, నాకుఁ బుట్టనిమాట యీనాఁడు పుట్టె
నిదిరణంబని పేర్కొంట యేమిపాడి, మానవులవేట యనియంట మంచిమాట. ౨

క. రవిరాకడతో మొదలై, దివియు భువియు నదురివ గుండ్లదెబ్బలు మొరయన్
రవుతులు పల్లెలపైఁబడి, తవిలి తుపాకులను బేల్చెదరు నిర్దయులై. ౩

క. ఈరొద నిచ్చలు చెవులం, దూఱఁగ నచ్చోట నుంట దుస్సహమయ్యెన్
నారాయణుకరుణను జే, కూరెను మా కీజులూలకొలు వవ్వేళన్. ౪

క. అగుటం జేఁ దిది యెట్లో, దిగమ్రింగితి; మేము సమ్మతిం జూపనిచో
నిఁక నెవ్వరు నీ సేవకుఁ, దెగరని నమ్మితిని గానఁ దేర్చితి నాత్మన్. ౫

వ. ఆఖేటంబున కాటపట్టయిన తద్దేశంబున జనసంఖ్య యల్పతరంబు నాఁదగు - నక్కడక్కడఁ గొండలయందును గుహలయందును సాధువులు నాటవికులు నగు జులూలు నివసించు కుటీరములు తక్క నచట నొండేమియు లేదయ్యె - నిట్టి నిర్జనారణ్యంబున క్షతగాత్రులడోలికలు మోయుచుఁ బెక్కుమడలమేర పయనించు తఱి నాచిత్తమునం జిత్తజల్లులవోలెఁ బెక్కుతలంపు లుదయించె - నపుడ నా బ్రహ్మచర్యభావన పాకంబునంబడె - ననుయాయులతోడం గూడి దీనిఁ దద్దతడవితి - మానవసేవకుం గాక భగవద్దర్శనంబునకును బ్రహ్మచర్యంబు ముఖ్యం బని యానాఁ డెఱింగినట్లు సెప్పఁజాలఁ - గాని ౬

ఆ. తెలిసికొంటి నేను దినదిన మిట్లార్త, వర్గమునకు డయ్యవలయు ననియు
భోగములకు లోఁగి బుడుతల సృష్టించి, పెంచుచున్న నిది లభింప దనియు. ౭

గీ. రెండుగుత్తాలపై సవారీలుకొట్టఁ, జాల నిపు డింతి యాపన్నసత్వ యైన
నింతయావేశమున దూఁకి యీ యనాథ, సేవ గావింపనోర్తునా చింతలేక. ౮

గీ. శమదమమ్ములు లేక సంసారవృద్ధి, కిచ్చ సేయుచు జంజాట మెల్లఁ బెంచు
మనుజుఁ డత్యర్థ శేముషీమంతుఁ డయ్యు, సంఘమునకూడిగము సల్పఁజాలఁ డందు.

వ. పరిణీతుఁడయ్యు బ్రహ్మచారియై మనువాఁడు సంసార సమాజముల రెంటిం గొల్వవచ్చునని నాయాశయం - బే నిట్టియాలోచనలు చేసి చేసి బ్రహ్మచర్యంబు నవలంబింప నాత్రపడితి - నపుడు నాహర్షంబునకు మేర లేదయ్యె - నాసేవా క్షేత్రంబును గడుంగడు విస్తృతమాయె - నంత ౧౦

ఆ. జగడ మాఁగిపోయె నిఁక మీర లింటికిఁ, జేరవచ్చు నన్న సెలవువచ్చె
నార్తకోటి నిట్టు లాఉవారమ్ములు, కొలిచి మరలినాఁడఁ జెలులతోడ. ౧౧

క. ఏ నిలుసేరినపిమ్మట, మీ నెఱపినసేవ మీసమీచీనత మ
మ్మానందపఱిచె నని భూ, మీనాథుఁడు కమ్మవ్రాసి మెచ్చెను మమ్మున్. ౧౨

క. పదపడి పరమోత్సాహము, గదురఁగ నాబ్రహ్మచర్యగాథ మగనలాల్
మొదలగువారికి వినుచుచు, నది సద్వ్రత మంచు మెచ్చులాడిరి మిత్రుల్. ౧౩

గీ. పొగడికే కాని తద్దీక్షపూని గెల్చ, టరిదియని చెల్మికాండ్రు కందఱకుఁ దోఁచె
భారమా యని కొందఱు పంతగించి, రందుఁ గొందఱు జేతలై గనియుఁ గంటి.

క. అపు డేను న్మది నంజక, శపథం బొనరించి బ్రహ్మచర్యము గొంటిన్
గృపనింపుము పెంపుము న, న్నపరాజితుఁ జేయు మీశ్వరా! యని యంటిన్. ౧౫

క. ఆనాఁడు దీనివిలువయు, దీనికఠోరతయు నింత దెలియదు నాకున్
నే నేతదీయపరుషత, యీనాఁడుం గుడుచుచుంటి నెరియుచునుంటిన్. ౧౬

వ. ఈబెడిదమ్ము వెంట దీనిమహిమమ్ముస్సైత మనుదినం బధికాధికంబుగా నెఱుంగుచుంటి - నీ నిగ్రహంబులేని బ్రతుకు రిత్తకురిత్త యనియు నది పాశవజీవనం బనియు నాకుం దోఁచు - నిచ్చమైఁ దన్నుఁదా నాదేశించుకొనుటయంద మానిసి మానిసితనంబు కలదని వక్కాణింతు - నొక్కనాఁ డేను ౧౭

గీ. బ్రహ్మచర్యంబు సర్వధర్మములఁ బెద్ద, యనుట యత్యుక్తి యనుకొంటి నట్టిపలుకు
సముచితంబని యనుభూతిజనిత మనియుఁ, దేటపడుచున్న దీనాఁడు దినదినంబు.

క. శారీరకనిగ్రహమునఁ, బూరితిగా దీవ్రతంబు భోగేచ్ఛ మదిం
బాఱుటయును గల లట్టివి, కూరుటయుం దగదు సిద్ధిఁగోరిన దీనన్. ౧౯

మం. బాహ్యేంద్రియమ్ముల బంధించుటయును, గడు బెట్టిదంబైన కర్జంబ యందు
బాహిరంబగుగెల్పుఁ బడసితిఁ గాని, యంతర్జయం బందనైతి నెల్లయును
జాగర్య విడువక చరియించుచున్న, నే తెంచుఁ దలఁపు నాయెఱుకువ లేక
తలఁపుతల్పును మాయు తాళంబు నరుని, కడ నున్నదనియు నేఁ గన్నాఁడఁ గాని
యతఁడ రోయందగు నలయక దీని, వెదకి యిచ్చెడివారు వేఱుగా లేరు
తమ కన్నయనుభూతిఁ దరువాతివారి, కిచ్చిపోయినపెద్ద లిచట దర్శకులు. ౨౦

వ. వారి యనుభూతులునై తమ పరిపూర్ణములు కావు - నా దృష్టిం జూడఁ బరి పూర్ణత యన్నది భగవానుఁ డనుగ్రహింపఁ దగినదియ - కాన భక్తు లగువారు తమతపశ్చర్యం జేసి రామనామాది మంత్రములఁ బవిత్రములఁ గావించి మన కిడిపోయిరి - మఱియు మనుజుండు మూలముట్టుగాఁ దన్నుఁ దా నీశ్వరున కప్పన చేసికొన్నం గాక లాంతి వెరవులం దలఁపుల నోర్వనేరఁ డని యేను విశ్వసింతు - ధర్మబోధకంబులగు నెల్లకృతులు నిదియ వక్కాణించు - నిందలిసత్యంబు నీ నేమంబు నిర్వహించుతఱి నెఱింగితి-బ్రహ్మచర్యదీక్షం బూనినంతన యే నింతితో నెక్కటి సెజ్జయు నేకాంత సేవయు నుజ్జగించితి - నిట్లు నా యేకత్రింశవత్సరంబునం దారబ్ధమై యిచ్ఛానిచ్ఛలతో సాగివచ్చు నీనిగ్రహంబు సప్తత్రింశత్తమ వర్షంబు నడుమ వ్రతాకృతిం దాల్చె. ౨౧

***

౨౯. సత్యాగ్రహోత్పత్తి

గీ, అంచితబ్రహ్మచర్యధర్మానువిద్ధ, మస్మదీయాత్మశుద్ధి సత్యాగ్రహోప
గతికి మూలమ్ముగాఁ గొన్నిఘటన లేరు, పడఁదొండగను జోహాన్సుబర్గునందు. ౧

ఆ. ఏను బ్రహ్మచర్య మూనుటకు న్మున్ను, నాదుబ్రదుకునందు నడిచినట్టి
ముఖ్యమైన ఘట్టములు మెల్లమెల్ల స, త్యాగ్రహమును గూర్చె ననితలంతు. ౨

వ. సత్యాగ్రహం బనుపదం బేర్పడకముంద తత్పదము నర్థంబైన వస్తు వుద యించె - నది పుట్టిననాఁడు దానిపే రిద్దియని నా కవగతంబు కాదాయెఁ - గాన దీనిప్రసంగము వాటిల్లినతఱి 'పేసివ్ రెజిస్టెన్స్'అను నాంగ్లశబ్దంబును ఘూర్జరి యం దుపయోగించుచుంటిఁ - గాని యాంగ్లేయసమజ్య నొకదాన నిమ్మాట సంకుచితార్థవాచి యనియు, నిది బడుగువాండ్రు కాదరు వనియు, దీన నీరసకుం జోటుకల దనియు, రానురా నిది హింసలోనికి మాఱుననియు నెఱింగి యీనుడి భారతీయు లిచట సాగించుపెనఁకువ కలరూపు నావిష్కరింపనేర దని యంగీకరించి

క. మదినిడి తరిచితి డస్సితిఁ, బద ముచితము వడయనైతిఁ బ్రాజ్ఞులు సూచిం
చెద రేని బహుకృతి పం, చెదనని పత్రికను దెల్లఁజేసితి వార్తన్. ౪

క. మదినిడి సదాగ్రహం బను, పదమును సృష్టించి వడసె బహుమతిఁ బ్రజ్ఞా
నిధియైన మగనలాల్; లే, నది "సత్యాగ్రహము" చేసి హర్షముగంటిన్. ౫

వ. నాఁటంగోలె నీనుడుగు నాతల్లిబాసయం దీనాఁటిశాంతిసమరంబున కభిధేయమై తీరపడె - నీసంగ్రామచరిత్రంబు దక్షిణాఫ్రికా ననువర్తించిన నామనుగడయు నాసత్యప్రయోగములయుఁ జరిత్ర యగు - నిందుఁ జాలవట్టు బందానై యెర

వడ నున్ననాఁడు వ్రాసి తక్కెల్లయు విడుపుఁగన్న వెన్క రచియించితి - నిదియ దక్షిణాఫ్రికా సత్యాగ్రహేతిహాసం బనుపేర గ్రంథరూపమ్ముఁ దాల్చె - నందుఁ జేరినగాథలం దొల్చి నూత్నవిషయంబు లావిష్కరించి యవ్వల భారతదేశీయమ్ములగు మత్ప్రయోగమ్ము లుగ్గడింతు - నీ నాప్రయోగపరంపర నవిచ్ఛిన్నముగా నెఱుంగవలచు పాఠకు లా యితిహాసంబునుసైతము తమమ్రోల నిల్పుదురుగాక ! ౬

***

౨౭ ఆహారపరిశోధనములు

ఆ. బ్రహ్మచర్యధర్మపాలన సత్యాగ్రహోవలోడనంబు నన్నుపనులు
పెద్దమార్పుసేయఁ దద్దయుఁ బెరరేచె, నాఁటి నామెసంగు కూటిపట్ల. ౧

క అన్నమున మార్పుచేసితి, ము; న్నది యారోగ్యదృష్టి మూరుట జరిగెన్
గన్నంతయు ధర్మమ్ముదెస, నున్నదియై నేఁటివేర్మి కొగ్గినవాఁడన్. ౨

క. డెందమ్ము విషయవాసన, లం దగిలిన జిహ్వాచాపలం బధికం బౌ
నందురు పెద్దలు నాకుం, గ్రిందుగ నీ నాల్కపిచ్చి కనఁబడుచుండున్. ౩

క. జనురింద్రియమును నాల్కను, దన కగ్గముచేసికొనఁగఁ దద్దయు జతనం
బొనరించితిఁ గృత్స్నజయం, బొనగూడినదని వచింప నోడుదు నేఁడున్. ౪

క. మితిమీఱి భుజించెడు తర, గతిమానిసి నేను ముందుగా మేల్కాని యీ
కుతి నణఁపకున్నచో దు, ర్గతిపా లగువాఁడఁ బశువుకంటెను బాడై. ౫

గీ. ఏను నాదుర్గుణంబుల నెఱిఁగియుంట, మేలివారలచెల్మి నాపాలిదగుట
నుపవసించితిఁ బర్వంబు లొదవువేళ, భార మనుకొన్నదినమునఁ బండ్లుతింటి. ౬

వ. నిగ్రహదృష్టిం జూడఁ బండ్లకును గూటికిం జెప్పఁదగిన వేర్పాటు సున్న-గింజలం గలరుచియ ఫలంబులందుం గలదు - రానురాను బండ్లరుచియ మేలిదనియుం దోఁచుఁ - గాన నేకాదశి జన్మాష్టమి మున్నగు పబ్బములం దుపాస మొండేని యొంటిటినుట లెస్సయని తలంచితి - నింతియకాక ప్రాచితంబులందుసైత మేకాన్నముం గొనుచుంటి - నిద్దాన మేను వెలందియై రసజ్ఞతయు నశనాయయుం బెనుపందెఁ - గాన ౭

గీ. భోగమునకును సంయామయోగమునకు, నక్కఱసువచ్చు నుపవాస మనుచుఁ దోఁచె
నేనకా దిట్టి యనుభూతి నెఱిఁగినట్టి, గఱువ లందందు నుంటయుఁ గన్నవాఁడ. ౮

ఆ. మేను లెస్సబలిసి మిసమిసలం దోఁగి, యుంట నాకుఁ దుష్టినొసఁగుఁ గాని
సంయమానురక్తి సడిసన్ననాలుక, వెఱ్ఱి డించుతిఫుట విస్తరిల్లె. ౯

క. కావునఁ దినుబండములం, దీవరపడి మార్పుసేయఁ దివిరితిని బుభు
క్షావేగ మాఁగి నియమము, మై వెలితిగఁ దింటి తేపుమాపులు రెంటన్. ౧౦

గీ. ముద్ద తగ్గించితిని గాని బుద్ది చవుల, మీఁదికే పర్వులిడుచుండెఁ గాదు నాక
యగుట నిదిమంచిదదిమంచిదంచుఁ దచ్చి, పూఁటపూఁటకుమార్చితిఁగూటి తెఱఁగు.

క. నిన్నటిరుచి నేఁటికి నా, మన్నన గనదయ్యె నిట్టిమార్పులలో నా
వెన్నడిఁ గొందఱునెచ్చెలు, లున్నా రం దుగ్గడింప యోగ్యుఁడు కేలన్. ౧౨

వ. "హరమాన్ కేలన్ బే" కను నితనిం గుఱిచి యాఫ్రికాసత్యాగ్రహేతిహాసమునఁ బెద్దయుం బల్కితిఁ - గాన నిచట నప్పని మానెద - నుపాసంబులోనగు నాహార పరిశోధనంబుల నితండు నా సతీర్థ్యుఁ డయ్యె - సత్యాగ్రహ ముచ్చైస్థ్సితి నున్నతఱి నే నితనిమనికిపట్టున విడిసితి - నే మొండొరుల మయ్యాయిపరివర్త నంబులు నిర్ణయించుచు నూతనపరిణామములం దగ్గలంబుగాఁ జవులుకుడుచు చుంటిమి - నాఁటి మా యాహారచర్చలు సైత మెంతయు రుచించుచుండె - నం దొకఁడేని చేఁదుకాదయ్యెఁ - గాని చవులం దగిలి యిట్లు లోఁతులోఁతులకుం జారుట లగ్గుకాదని యే నవ్వల నెఱింగితి - నోగిరముం గొంట మేనినిల్పునకుఁగాని నాల్క నలరింపఁగాదు నాఁజను - సర్వేంద్రియములుం దనువును దనుద్వారమున నాత్మదర్శనము నర్థించి శ్రమించునేని యానాఁ డవి స్వాభావికరూపమ్మునంది తమకర్తవ్యముం జక్కఁదీర్పుననివక్కాణింతు - నిట్టిస్వాభావికతం బడయ నెంత తరిచిన నది రిత్తచేఁత కాఁజాల - దీయరయికపట్లఁ బెక్కుమేనుల బలిసేయు టక్కఱయైనను దాని కోహటింపం గాదు - కాని ౧౩

క. ఏ తెదు రెక్కుచునున్నది, దారుణ మిది నెఱపుపోనితనువును నిల్పం
గోరికవడి మన మకటా!, దోరింతుము జంతుసంతతులఁ గర్కశతన్. ౧౪

క. కడుఁగడు నింద్యంబగు పో, కడ నీకొని తుట్టతుదకుఁ గాయము నాత్మన్
మడియించుకొందు మొకరుజ, నడఁపన్ గమకింప సిద్ధమగు వేళోకఁడున్. ౧౫

గీ. అవిర తేంద్రియసౌఖ్యంబు లనుభవింపఁ, గడఁగి భోగించుబలిమిఁ గోల్పడుచునుందు
మిదియు ననిశంబు మనకంటిమెదుట జరుగుఁ, గాని కన; మింతకంటె నక్కజము
కలదె? ౧౬

* * *

౨౮ కస్తూరి ధైర్యము

క. కొమ్మకుఁ గస్తురిబాయికి, ముమ్మాఱు కఠోరరోగములు తలకూడెన్
నమ్మిన మృజ్జలవైద్యము, నమ్మఁగువ కొనర్చి లగ్గు నందంగనితిన్. ౧

క. ఆపడఁతి మొదటిరుజకున్, జేపడె సత్యాగ్రహమ్ము చెలరేఁగుతఱిన్
నాపట్టు పరీక్షించుట, కాపద యిది కూర్చె వేలు పని నిలఁబడితిన్. ౨

క. ఆవెలఁది మిప్పుల రక్త, స్రావంబున బడలె నొకభిషఙ్మణి మిత్రుం
డీవెతకు శస్త్రవైద్యము, కావలయు నటంచు నాఁడు కఱపెను హితమున్. ౩

క. ఎంతో చెప్పినమీఁదట, నింతికి నీకోలువచ్చె నీ కోయుటకున్
సంతతరోగార్తిం బడి, కాంత కడున్ స్రుక్కి బక్కగా నపుడుండెన్. ౪

ఆ. అగుటఁజేసి వైద్యుఁ డాపెకు మత్తుమం, దిడక కోఁతచేఁతయెల్ల నడిపె
నపుడు నొగులు తద్దయైనను గస్తూరి, ధైర్యమూర్తి యగుటఁ దాళుకొనియె. ౫

క. అబ్బురమందితి నాబిడ, నిబ్బరముం జూచి కోఁత నిర్విఘ్నముగాఁ
బ్రబ్బె నుపచార మంతయు, నుబ్బుచు భిషజుండు నతనియోషయు సలిపెన్. ౬

వ. ఈచికిత్స డర్బనుపురమ్మునందు జరిగె - నది సాగిన రెండుమూఁడునాళ్ళ కిఁక నిశ్చింతమై జోహాన్సుబర్గున కేగవచ్చునని వెజ్జు నాకు సెలవొసంగ నే నవ్వీడు సేరితిఁ - గాని వెనువెంటన కస్తురబాయిపరిస్థితి తృప్తికరము కాదని వార్త వచ్చె - మఱియు ౭

క. ఆకెకు మాంసరసాదుల, నీకున్నం గడవనేర మీఁగండము నీ
రీకొన్న నిత్తు నోడఁబడుఁ, డాఁకట్టుకుఁ డంచు వైద్యుఁ డడిగెను నన్నున్. ౮

ఆ. అనుమతింపనొల్ల నాయమకే హక్కు, గలదు దీని కౌను గా దనంగఁ
దగిన తెల్వియున్న మగువక యీపల్కు, సెప్పి యొసఁగుఁ డాపె యొప్పుకొన్న. ౯

క. అని వెజ్జున కేఁ దెల్పుడుఁ, జనుదెం డీకమీఁర లేను జాలన చెప్పన్
వినరే నస్మద్ధిత మీ, యనయమ్ము వడంపనేర నని వైద్యుఁ డనెన్. ౧౦

క. ఆవార్త విన్నయంతన, యే వెడలితి నింతిచెంత కెనసితి వెజ్జున్
ద్రావించితి మాంసరసం, బావల మిమ్మడిగినాఁడ నని యతఁ డనియెన్. ౧౧

క. ఇంత కికురింతువే యని, వంతం జాటితి నతండు వైద్యమునం దా
వంతయు వెఱవక యిట్టి బ, వంతము సాగింతు; మెన్నివంకరదారుల్. ౧౨

ఆ. త్రొక్కియైన రోగియిక్కట్టు దీర్చుట, కంగవింతు మిచట నన్నృతమునకు
విలువలేదు ధర్మ్యవిధియిది మా కని, తెగివచించెఁ గొండపగిది నిలిచె. ౧౩

ఆ. అపుడు దిగులు నొగులు నందితిఁగాని యీ, వెజ్జ నేస్తకాఁడు వెలఁదివాఁడు
మెలఁతతోడ సేవసలిపి కస్తురికిఁ దో, డ్పడినవాఁడు నగుట బాధయెల్ల. ౧౪

క. సైఁచితిని గాని వైద్యము, నాచందముదాని నోర్వనైతిని రుజ పెం
పై చచ్చుఁగాక కస్తురి, యీచెలి వలదన్న నెఱచి నీకొన నంటిన్. ౧౫

క. నావుడు నగదంకారుఁడు, మీ వేదాంతోక్తు లిచట మేకొన రుగ్నుల్
మావశమున నున్నంతకు, నేవస్తువునైన నిత్తు మితముం బడయన్. ౧౬

క. ఇది వైద్యులపోకడ మీ, మది యిందుల కొప్పదేని మగువను గొనిపొం
డది యిట్లు సచ్చుచుండఁగ, నెద నొకచట్టుం బొనర్చి యే నెటుసూతున్. ౧౭

క. అనిపల్కెఁ; బదంపడి యీ, వనితం గొని యింటి కేగవలెనని మీరల్
పనుతురె యంటి నిసీ! య, ట్లను కట్టిఁడి కాఁడు వైద్యుఁ డనె నెచ్చెలియున్. ౧౮

వ. మఱియు నతఁడు మీరు నా కాఁక సెప్ప కుందురేని యోపినంతవట్టు మాఁజంట కస్తూరిబాయి కెల్ల యుడిగంబులు సేయు - వెనుకదిగులు మాని మీ రిల్లుసేర వచ్చు - సామాన్యమగు నీపల్కు మీ కంగీకార్యంబు కాదేని మీరు మీ యిల్లాలి నిచటినుండి తరలింపఁ దగునని చెప్పకతప్పదనియె - నపుడు నాచెంతం గల నాబిడ్డయు వెజ్జుమాట నీకొనఁడయ్యె - నంత నేను పసివాళ్ళపాలై జాలి గూర్చు నర్థాంగిని డాసితి - నపు డామె కెట్టివేసటయేని రారాదని యెఱుంగుదుఁ - గాని యీతిండిమార్పుం దేటపఱుచుట పాడియని నమ్మి యామిష చికిత్స కేమందు వన నాపె తనదిట్టతనంబు నావిష్కరించుచు ౧౯

ఆ. మాంసరసము నొల్ల మద్యంబు నొల్ల మత్, పూర్వజనన సుకృతపుంజ మధుర
ఫలముగాఁగ నేఁడు పడసిన మానవీ, కాయ మావిలంబు సేయనొల్ల. ౨౦

క. నీచాన్నంబుల నిల్చిన, యాచెన్నఁటిమేను మోయ నాసక్తిపడన్
నీచేతులలోఁ జచ్చిన, నాచరితార్థత జగజ్జనస్తవ్య మగున్. ౨౧

క. అనుటయు నామత మిట్టఁ గై, కొనఁ బనిలేదమ్మ నీకు గోరమ్ములలో
మనమెఱఁగినహిందువు లీ, కొనరే పెక్కండ్రు పొలసుకూటికి వంటిన్. ౨౨

గీ. ఎంతసెప్పిననేమి నాయింతి తనదు, పట్టువిడదయ్యె న న్నాసుపత్రినుండి
యాశ్రమక్షోణికిం జేర్పఁ డనియె నవుడు, డిల్లపడి నాదుడెందంబు జల్లుమనియె.

క. తుదకుం దిరపడి మెలఁతం, గదలింపఁ దొడంగి వెజ్జుకడకుం జని చే
రెద మింటికి నిఁక మాకున్, ముదల నొసఁగుఁ డంటి వినయముగ్ధత వెలయన్. ౨౪

క. ఆతఁడు నిప్పులుఁ గ్రక్కుచు, ఘాతుకమూర్ధన్య! యిట్టి కష్టస్థితిలో
లోఁతు లెఱుంగనిసతి కీ, నీతులు బోధింప సిగ్గు నెగయదె నీకున్. ౨౬

క. ఏపాటి క్రందునకునే, నోపద యీాయబల దారి నొడుదుడుకులలోఁ
బాపము! కస్తూరికి మర, ణాపత్తి ఘటిల్ల వచ్చు నరయుము తాల్మిన్. ౨౬

క. వల దీ హఠయోగము నా, పలుకు న్వినవేని తగినఫల మది యొదవున్
నిలయంబు కాలునప్పుడు, జలమునకున్ బావిదీయ శ్రమ రిత్తయగున్. ౨౮

ఆ. మాంసపార మొసఁగ మైరేయ మీఁగ మీా,రొప్పకున్న రాత్రి యొక్కఁడేని
మద్గృహమ్మునందు మగువను నిల్ప నా, గుండె చాఁదనుచుఁ గొంకెఁ దుదకు.

వ. పదంపడి డోలీమున్నగు సాధనంబులతో నైదాఱుగురు పొగబండికడకు రా వలయునని మున్మందు వెస్టునకు వార్తనంపి కస్తూరి నొకనరశకటంబు నెక్కించి ధూమశకటఘట్టంబునకు వెడలితి - నది కడుదవ్వునం దుండె-నపుడు వానయుం గురియసాగె - నిట్టి దారుణావస్థయం దమ్మగువయ నాకు ధైర్యమ్ము గఱపుచు

క. నా కేమియు నలసట లే, దేకీడును రాదు మీారు హృదయస్థితి న
వ్యాకులితంబు నొనర్పుఁడు, లోకేశుఁడు కలఁడు లగ్గులున్ జగ్గులిడన్. ౩౦

వ. ఇట్టిమాట లాడి నన్ను విస్మితుం గావించెఁ - గేవలశల్యావశిష్ట యగునాపె నేన ఘట్టవేదికం జేతులపై మోసితెచ్చి పెట్టియం జేర్చితి - ఫినిక్సునందు డోలీ సిద్ధముగానుండెఁ - గస్తూరి యలఁతంబడక యాశ్రమప్రవేశ మొనరించె-నంత ౩౧

క. జలవైద్యమ సాగించితి, మెలమెల్లన కోలుకొనియె మెలఁతుక; చింతల్
తొలఁగెఁ గదా యనుకొంటిని, వెలఁదిన్ బ్రదికించుకొన్నవీరుఁడ నైతిన్. ౩౨

క. ఆమిషము నంటరా దను, మామొండితనం బెఱింగి మము సవరింపన్
స్వామి యొకఁ డపుడు కరుణా, ధాముం డయి మావసించుధరణికి వచ్చెన్. ౩౩

క. పలలంబు దింట తగునని, పలుకుచు మనుధర్మశాస్త్రి పంక్తులు చదివెఁ
జెలికడఁ దగ వీనుడు లని, తెలిసియు వాక్ప్రవ్వనిచ్చితిని వినయమునన్. ౩౪

గీ. మనువుప ల్కేమిలో డ్పుడు మాంస ముచిత, భోజనం బనిచెప్పి నాబుద్ధి మార్చ మున్నెకంటిమనుస్మృతినున్న తెలుఁగు,నదియుఁబ్రక్షిప్తమనికొందఱనుటవింటి. ౩౫

క. ప్రక్షిప్తము కాకున్నను, భక్షణ మిదిపాత్ర మిది యపాత్రం బని సం
వీక్షించి నిర్ణయింపఁగ, దక్షుండను నే నిటన్ స్వతంత్రుఁడ నందున్. ౩౬

వ. కస్తూరిబాయి చదువుసందె లెఱుంగనిబేల - పితృపితామహ పరిపాలితంబగు నాచరణంబ యామెకుఁ బరిగాప్రహ్యము - నిశ్చలంబగు నాపెవిశ్వాస మెవ్వరుం దాఱుమాఱుసేయఁ జాలరు - కాన నామె యామస్కరిం జూచి ౩౭

ఆ. ఎన్నినాళ్లు మీార లెంతబోధించినఁ, బలల మాశ్రయించి బ్రదుకనొల్ల
దయదలంచి నన్నుఁ దల్లయేరుపాల్సేయ, కొండుదెసకు సాగు టొప్పు ననియె. ౩౮

౨౯. ఇంటిసత్యాగ్రహము

వ. వేయితొమ్మనూర్నట యెనిమిదవయేట మొట్టమొదలుగాఁ జెఱసాలకాఁపురంబు నాపాలి దాయె - నందు బందాలు తలఁదాల్పందగిన కట్టడలం బరికింప నయ్యవి సంయమి యగువాఁ డిచ్ఛమైఁ బాటింపవలసిన కట్టుపాటులం బురుడించునని యెఱిఁగితి - నెట్టులన ౧

క. ఏ నెజ్జులఁ దోలుతఱిన్, బోనము పెట్టెదరు నల్లపొడమానిసికిన్
దేసీ రోసంగ రుప్పిఁడి, గా నేర్తురు కూర లచటఁగల యధికారుల్. ౨

ఆ. ఉప్పుఁజేర్చి కూర నుప్పుఁడు సంబారు, కార మిందు దానఁగలిపికొందు
మనుడు మీరు విందు లారగింపఁగ వచ్చి, నారె యనుచు వెజ్జు నన్నుఁ బలికె. ౩

క. వలసిన లవణము నిత్తుము, కలిపికొనుఁడు కూరలందుఁ; గారములేమిన్
దాలఁగదు తిన్నన యనియుం, బలికెను దుద కించుకంత పాకముమార్చెన్. ౪

క. ఉప్పుం గారము లేమిడి, యొప్పగు సంయమికిఁ గాని యొకఁ డాజ్ఞయిడన్
దప్పనిసరియై నేమము, నొప్పుకొనుటఁజేసి వాసియొదవదు లవమున్. ౫

గీ. వలచి పాటించునియమంబె ఫలము నించుఁ, గానఁ జెఱవీడినంతన కమలమిత్రుఁ
డస్తగిరిఁ జేరుటకుముందె యారగింప, మొదలుకొంటిని దేనీరు ముట్టనైతి. ౬

వ, నేఁడు నా కీనిర్ణయంబులు రెండును సాజంబు లాయె - నపుడు లవణముం దిన కుంట లెస్స యనియు, దుర్బలులు పప్పునుసైత ముజ్జగింపఁదగు ననియుఁ గొన్ని గ్రంథములఁ దెలిసికొంటిఁ - గాని నా కెంతయుం బ్రియములగు నీరెండుపదార్థ ముల నానాఁడు విడువఁజాలనైతి - నిట్లుండ ౭

గీ. గరితరోగమ్ము క్రమ్మఱఁ దిరుగఁబెట్టె, సాయపడదయ్యె నపుడు నా జలచికిత్స
యుప్పుఁ బప్పును వర్జించు టుర వటంచు, మెలఁతకుం జెప్పితిని గాని మెచ్చదాయె.

ఆ. వైద్యుఁ డెవ్వఁడేని వలదని సెప్పచో, వీనిఁ దినుట మీరు మానఁగలరె
యేమిధర్మమయ్య! యిది యని యిల్లాలు, పంతగింప నాకు వంతయొదవె. ౯

క. వెనువెంటన మత్ప్రేమము, వనితకు నెఱిఁగించునదను వచ్చెఁగదా యం
చెనలేని సంతసంబును, గనఁగల్గితి నపుడు వెలఁదుకకు నిట్లంటిన్. ౧౦

క. ఓడెదవు నీవు వెజ్జొకఁ, డాడం బనియేమి యిపుడె యావస్తువులన్
వీడితి నీనియమం బొక, యేడాది పరిగ్రహింతు నీ వెటులున్నన్. ౧౧

వ, అనుటయుం గస్తూరి మిగులఁ బరితప్తయై స్వామీ! నాతప్పు మన్నింపుఁడు - మీహృదయం బెఱింగినదాన నయ్యు వాగ్దోషంబు గావించితి - నుప్పుపప్పు లే

నీఁక నంటనొల్ల - మీశపథంబు నుపసంహరింపుఁడు - నాదేశ నింతపట్టుదల
పాటింపకుఁ - డనివేఁడ నాపె నూఱడింపఁ దొడంగి ౧౨

క. నీ వీరెంటిని వదలినఁ, గావలసినయంతలగ్గు కల్గును నీకున్
నా వెల్వరించు బాసను, ద్రోవ నొడంబడ నెఱుంగుదువు నా తెఱఁగున్. ౧౩

క. నాకున్ మేలిడు నియ్యది, యాఁకట్టకు మింక నన్ను నబలా! యిపు డీ
వీకొన్నపనికి నా యీ, వోకయుఁ దోడగును వగను బూనకు మాత్మన్. ౧౪

క. ఏ నిట్లుపల్కఁ బెంకెల, లోనన్ సడిసన్న పెంకెలు గదయ్యా! మీ
రేనాఁడు పరులపల్కన, కౌనంటి రటంచు నింతి యక్కథ వదలెన్. ౧౫

వ. ఈమాఱ్పు సత్యాగ్రహమునం దొకపాలని నాతలంపు - నామనుగడం బాటిల్లిన యుత్తమఘటనలం దిదియు నొక్కండుగా గుర్తింతుఁ - దిండిమార్పునం జేసి యొండె లాఁతినేమమ్ముల నొండెఁ గస్తూరిబాయి రోగవిముక్త యయ్యె - నుప్పు వప్పులం దినమి నాయారోగ్యంబును బుష్టినందె - విసర్జించినపదంపడి వీనిం దిన వలయు నన్నకోర్కి నాయుల్లమునం బొడమదాయె - మఱియు నిప్పరివర్తనంబు కతన నాకునింద్రియశాంతియు సంయమప్రీతియు విస్తరిల్లెఁ - గాన వత్సరంబు కడ చన్నను నిషేధంబు నట్ల యుంచితి - నిది దరిదాపు దశవర్షంబులు సాగె - నీ నడుమ సీమలో నొక్కసారి యీనిగ్రహంబు చెడుటకును భారతదేశమ్ము చేరిన పిదప దీనిం ద్యజించుటకును గలహేతువులు మున్ముందు తేటపఱుతు - భోగు లకుం గాక బ్రహ్మచారుల కీవస్తువులు తగవని పల్మాఱు సెప్పనోర్తు. ౧౬

***

౩౦ సంయమము

క. ఇంతకుమును కస్తూరీ, కాంతను బ్రాపించు తెగులు కారణముగ నొ
క్కింత మదంధస్నున సవ, రింత జరిగె నంచు వెలువరించినవాఁడన్. ౧

క. నా తాల్చిన సంయామము, హేతువుగాఁ గొన్నిమార్పు లేర్పడె ధర్మ
ప్రీతులు కొందఱు వ్రాసిన, వ్రాఁతలు గని నేఁడు పాలు వల దనుకొంటిన్. ౨

గీ. ఎఱుఁగుదు నృణను దుగ్ధంబు మరగువాని, కింద్రియవికారములుతద్ద హెచ్చుననియు
మేని పెనుపునకుం బాలు లేనినాఁడు, కొదవ యావంతయేని చేకూఱ దనియు. ౩

ఆ. బ్రహ్మచర్యదీక్షఁ బాటించునంతకుఁ, బాల నుక్కఁబట్టఁ జాలనైతి
నలఁతికర్జమా పయస్సును వైళంబ, వదలుకొంట యెట్టివారికేని. ౪

ఆ. ఇందిరియాలి వోర్వ నీచాగ మొంతయు, వలయు నన్నబుద్ధి బలియు వేళ
నాల నేలువాల లాజంతువ్రుల నేఁచు, గతిని జాటుపుస్తకములు డిగ్గె. ౫

వ. ఈరచనల యాగాములంగూర్చి కేలన్ బేకుతోఁ జర్చసల్పితి - నితనిచెల్మి నాకనాయాసమ్ముగా నబ్బె - నది యేర్పడ్డనాఁ డితనిరాచవెచ్చముం జూచి యేనదరిపోవువాఁడ - మామొదటిచేరికయందు యితఁడు ధర్మతత్త్వముంగూర్చి నన్నడిగె. నాఁటిచర్చలో బుద్ధభగవానుని యౌదార్యము లెస్స కొనియాడంబడియె- నదిసుత మామైత్రి విరియఁజాగె - రానురా నస్మత్కార్యంబు లెల్ల నతని కృత్యంబు లాయె - నేకాంగిగా నెలకుఁ బండ్రెండువందలరూకలు వెచ్చించు నిచ్చెలికాఁడు నూటయిర్వదితోన యిలుదీర్చుకొననేర్చెఁ - గారాగృహవాసమ్ము వీడి యేను వచ్చినవెన్క నిద్దఱ మొకయింటనే యుండి యలఁతివెచ్చముతో బ్రిదుకుసాగించితిమి - మాకీ క్షీరవిచార మానాఁడ సంధిల్లె - నతఁ డప్పుడు ౬

క. పా లింతచెట్టసర కని, తేలినతరువాత వీని దిగఁద్రావఁగ జం
కేలా దుగ్ధము వదలిన, నేలోపము వచ్చు? నెచ్చెలీ!యని పల్కెన్, ౭

క. అక్కజపడి యే నాతని, వక్కణ మెచ్చితిఁ బయస్సు వదలితి మపుడే
యిక్కథ ముగిసినపిమ్మట, మక్కువచేసితిమి పండ్లు మరగి సుఖింపన్. ౮

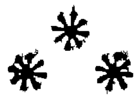
గీ. కటికిపేదలమై బ్రిదుకంగవలయు, నన్న యాకాంక్ష మాకుఁ బైకొన్నకతన
వేఱుసెనగలాదిగఁ బెచ్చువిలువలేని, బండములఁదింట కలవాటుపడితి మపుడు. ౯

ఆ. ఓగిరంపుమార్పు లుపవాసములు బ్రహ్మ, చర్యమునకు లగ్గుసలుపుఁ గాని
యొడఁద కసటుగుంటువడువున నున్నంత, వట్టు వట్టువారు వాసిగనరు. ౧౦

క. అపవిత్రమైన చిత్తం, బుపవాసముకతన శుద్ధినొందదు భగవ
జ్జపమునఁ జర్చల నాతని, కృపాప్తి నది ధౌతమై రహిం గనఁ జాలున్. ౧౧

క. ఎదకున్ మేనికి బాంధవ, మది యెంతయుఁగలదు దుష్టమగు మానసముం
బొదిగొను దురన్నవాంఛలు, వదలవు భోగేచ్ఛ లనపవార్యము లగుచున్. ౧౨

వ. ఆరగించుపదార్థములయు ననుభవించు భోగములయుం బ్రభావంబు చిత్తముపైఁ బడుట తప్పదు - కాన నుపాసంబులును భోజనసంయామమును వలయునని తలంతు - వికృతమైనమానసంబు శరీరేంద్రియములకు బానిసయగుంగాని వానిఁ బాలింపఁజాలదు - కావునం జేసియుఁ దిండిపట్ల నొకనేమంబు పరిగ్రాహ్యము వాఁడుగు - నాతిండియు గరగరయై రజస్తమశ్శతుృవై యుంట యావశ్యకంబు.

౩౧ ఉ ప వా స ము

క. క్షీరాదులు వదలి ఫలా, హారమ్మున బ్రిదుకువేళ యమమును బడయం
గోరి తినకుండ నుంటయుఁ, బ్రారంభించితిని 'బేకు' బాసటగాఁగన్. ౧

గీ. వైష్ణవకుటుంబమునఁ బుట్టువాఁడ నగుట, సంతతవ్రతనిరత మజ్జనని యగుటఁ
దొల్లి హరివాసరవ్రతాదులు భరించి, నాఁడెఁగాని విశ్వాస మానాఁడు సున్న. ౨

ఆ. నేఁడు బ్రహ్మచర్యనిష్ఠకు నుపవ స్త, మొదవుననన్న బుద్ధి కుదిరియుంట
నియ్యకొంటెఁ బస్తు; లేకాదసుల నీర, మొక్కదానిఁ గ్రోలు హాక్కుతోడ. ౩

వ. నిరశనవ్రతం బిది మొదలుకొన్నయంతన శ్రావణమాసమ్ము వచ్చె - నపుడ రంజానుపర్వంబును సమకూడె - మాకుటుంబము వైష్ణవధర్మములోని దయ్యు శైవమును సైత మాదరించుఁ - గాన నీశ్రావణంబునం దేను న క్తంబులకుఁ గడంగితి - నది సత్యాగ్రహంబు సాగుచున్నకాలము - కానఁ జెఱకేగినవారి సంసారములు పెక్కు లాశ్రమమునందుండె-నందు నానామతంబులవారుం గలరు- స్వధర్మారాధనసేయుచుం బరధర్మమునకుఁ దోడ్పడవలయునన్న యాశ్రమనియమ మొక్కండు కలదు-కాన రంజానుపాసములు పాటింపుఁడని ముసల్మానులకుట్టుల కుత్సాహంబు నొదవించితి - వారు నాపల్కు మన్నింప హిందూక్రైస్తవులు వీరిమాపటితిండి వండి యీఁజాగిరి - దీనఁ బరస్పగానురాగ మతిశయించె - నుప వాసమహిమ మెల్లరకుం దెల్లయయ్యె - మఱియు

గీ. ఆశ్రమంబునఁ దిరపడినట్టివారి, కూటికిం గట్టుపాటులు కొన్నియుంట
నాఁకపెట్టక నాపన్ను నాదరించి, యెల్ల వారును డిగఁద్రావి రెఱచితిండి. ౪

క. రంజానునందు సైతము, నంజుడు దెస కింతచనక నలఁగక మలకల్
మంజులతం జూపిరి నను, రంజించిరి వీరి మది మఱాక నుతింతున్. ౫

క. రుచులూరు వంటకమ్ములు, నుచితమ్ములఁ దీర్చి వీరి కొసఁగుచు మైత్రిన్
బ్రచురించి హైందవార్భక, నిచయం బానాడు నాకు నివ్వెఱగూర్చెన్. ౬

వ. నా పాటించు నొపవ స్తముంగూర్చి సెప్పచుం జెప్పచు నిచ్చమై విషయాంతరంబు నావిష్కరించితి - నింపితంబగు నియ్యుదంతము నిచటన పేర్కొంట తగు - నగు నని కావించు నా యెల్ల చేతల కనుయాయులం గొందఱ గడించుకొంట నా కల వాటు - నేఁటిసహచరు లుపవాసాదు లెఱుంగరు - కాన నేదో పండువు నెప మ్మున వారి నాదారికిం జేర్చితి - ని ట్లాశ్రమంబున సంయామలక్షణం బేర్పడఁ దొడంగె - నందలివారు మ మ్మనుకరించుచుఁ బస్తులకు నొంటికుడుపులకు మెల్ల

మెల్లన ప్రియపడంజాగిరి – వీనికతన వారికిం జేకుఱినమే లిట్టిదని గట్టిగా నుడువం
జాలఁ – గాని నాకు సంయమశక్తియు నారోగ్యముం గుదిరె – నిప్పుడు ల్లెల్ల
రకుం బాగునోదవించునని తలంపనేర – నేలయన ౯

క. మన సింద్రియ విజయముదెస, ననురక్తం బైననాఁడ యనశనదీక్షల్
పనిసేయుఁగాని కేవల, తనూపవాసమున విషయిదర్పం బణఁగునే. ౯

శ్లో. "విషయా వినివర్తంతే, నిరాహారస్య దేహినః
రసవర్జం రసోఽప్యస్య, పరం దృష్ట్వా నివర్తతే."

వ. అను గీతాశ్లోక మిచట విచార్యంబగు – నింద్రియ దమనమ్ము వలచువాని కుపవా
సాదినియమమ్ములు వలయుఁ – గాని మేనితోపాటు చిత్తంబు పస్తుండదేని దాన
లగ్గులేమియకాక యెగ్గుసైతము వాటిల్లు ననుట యొప్పు. ౧౦

***

౩౨ అయ్యవారు

ఆ. చదువునేర్పఁదగిన శాబకుల్ బాలిక, లాశ్రమమునఁ బెక్కు రమణియుంట
నచటఁ బిత్రుపదమ్మునం దున్నవాఁడ నే, నగుట వీరిలెస్స యరయవలసె. ౧

గీ. అయ్యవారిని రావింప నాశ్రమమున, కేమిసంపత్తికలదీ దది యెట్టులున్న
నేఁటివిద్యావిధానంబు నేర్పు తెలివి, నాకు సంతృప్తిజనకంబు గాకపోయె. ౨

వ. కాని సముచితవిద్య నాయనుభూతిలోనిది కాదయ్యెఁ – బితరులు తగువారై
కుఱ్ఱల దిద్దుదురే నదియ యాదర్శవిద్యావిధానంబు నాఁజను – నిందేని బాహిరం
బగు తోడ్పాటు కొంతవలయుఁ – గాని యీబిడ్డలు పిన్నటనాఁటినుండియు
నాదండలేమియకాక భిన్నభిన్నమతములలో వేఱువేఱు సంస్కృతులలోఁ బైకి
వచ్చిరి – వీరికి నాజనకస్థాన మెంతయుపకరించుఁ? – విద్యా బోధనమునఁ జిత్త
సంస్కారము ముఖ్యమని నాతలంపు – దీని నేయీడులో నేయలవాటులలో నున్న
వారికేనిం గఱపుట సుకరంబ – దీనికి సద్వర్తన మాధార–మీయాదరువు గట్టిదైన
నితరాంశము లక్కఱయైనపు డనాయాసవేద్యంబు లగుఁ – గాన సర్వదా యే
నీబుడుతలలో నప్పంబలె మెలంగుచుంటి – వెండియు ౩

ఆ. శుబ్రసుది నెఱిఁగి చక్కఁ బఠించుట, వ్రాయుటయును గొంతవలయుఁ గాన
దీని నేర్పుపాంపె దేశాయి కేలను, బేకు లొప్పుకొనిరి పేర్మినింపి. ౪

గీ. చదువునకుఁ బోడు దేహశిక్షణము గఱపు, టక్కఱయుకాని మలమెత్తుటదితోడంగి
వంటకమ్ములు సవరింతవఱకు మేము, కర్తలము కాన వేఱ యీకష్ట మేల? ౫

క. ఫలవృక్షము లెన్నేనియుఁ, గల వాశ్రమభూమి పనికర్జము పూనన్
వలఁతులగు సేవకులు లే, రెలమిన్ మాపిన్న పెద్దలే దిద్దవలెన్. ౬

ఆ. మాలితనము నేర్చి కేలను పాటలు, పాడుచుం గదల్చుఁ బాదుపాదు
చెట్టుచెట్టుకడకుఁ జనచిన్న కాల్వలు, త్రవ్వ నేత మెత్తు నొవ్వ లేక. ౭

ఆ. పనికిరానిచెట్లు పడఁగొట్టి తోడుగుల, నీడ్చుచుంద్రు పిన్న లూడ్చుచుంద్రు
క్రొల్లువాటి నారుమళ్లకు మడవలు, మార్చుచుంద్రు బోదె తీర్చుచుంద్రు. ౮

క. పిడితాళ్లవోలెఁ జిఱుతల, యొడళ్లు నానాఁడు బిగియుచుండెను దీనన్
బడిలో వెండియు వేసట, పడయం బనిలేకపోయెఁ బసివారలకున్. ౯

ఆ. తోఁటపనియుంటగరగరతోయముంట,మడుఁగుఁదెమ్మెరయుంట నెమ్మదియునుంట
దిండి కొకనేమ ముంట నే తెగులు లేక, మనిరి సంతృప్తిగని రాశ్రమమునవారు.

క. ఒక్కొకతఱిఁ గొందఱు పని, తక్కుదు రర్భకులు కొంటెతనములు చూపన్
నిక్కుదు రైనను మెల్లన, నొక్కుచు సవరించినాఁడ నొవ్వక వీరిన్. ౧౧

క. ఏదేని చేతిపని యొకఁ, డాదరువుగ నుంట వలయునని బిడ్డలకున్
బాదువులు కుట్టుచందము, లేఁదెల్పితి బేకునేర్పె నీకళ నాకున్. ౧౨

గీ. అతఁడు వడ్రంగమును నేర్పె నర్భకులకుఁ, గఱపె నొకరుండు పాకప్రకార మెల్లఁ
బాప లేనాఁడుఁ దలఁపనిపనులు నేర్చి, తెలివునందిరి నాకును దృప్తి వొడమె. ౧౩

క. తనచేయనికర్జము కు, జ్జనికిన్ దేశికుఁడు చెప్పరా దనుచట్టం
బాచరించితి మట్లగుటన్, నినుపాఠినవేడ్కఁ బనులు నేర్చిరి శిష్యుల్. ౧౪

* * *

౩౩ అక్షరజ్ఞానము

ఆ. చేతిపనులు కొన్ని చిన్నలకున్ మప్పి, వాసిగంటిఁ గాని బాసనేర్ప
మిగుల నిడుమవడితిఁ దగుశక్తిలేక వి, శ్రాంతిలేక కరణసమితిలేక. ౧

ఆ. పవలు రెండుజాలు పనిచేసిచేసి వే, సారి విరతినందఁ గోరువేళఁ
జదువు సెప్పవలయు సందడిగావించు, నిదుర నాఁపవలయు నెటి వెలార్చి. ౨

వ. బాలురకు వారితల్లిబాసయందె చదువు సెప్పవలయు ననునేమంబు మాకుఁ గలదు – కాన నుర్దూ హిందీ ఘూర్జరీ తమిళములఁ బాఠములు సెప్పుచు హిందీ యింగ్లీషుల సాధారణభాషలుగా నేర్పుచుంటిమి – హిందీ గుజ్జరిబాసలవారికి సంస్కృతము సైతము బోధించితిమి – చరిత్ర గణిత భూగోళవిషయము లెల్లర కుపదేశింపఁ బడుచుండె – నుర్దూ తమిళములం గఱపుట నాపాలిపని యయ్యె – నేనీ రెండుబాసల నోడలలోఁ జెఱసాలలలో నించించుక నేర్చితి – ఘూర్జరీ సంస్కృతము లున్నతపాఠశాలలోఁ జదివితి – నా పాండిత్యము లీదృశంబుల– కాని

గీ. దేశభాషలపై నాకుఁ దీపియుంటఁ, బౌఠములు సెప్పునేర్పు నాపాలి దగుట
శిష్యు లేమియు నెఱుఁగనిచిన్న లగుట, సాధువులు నోట నాబండి సాగిపోయె. ౪

క. చట్టులకడ నాయెఱుఁగమి, నెట్టెట్టో మఱువుసేయ కిది రాదనుచున్
బట్టబయలుచేసితిఁ గ, న్నట్టిద బోధించి వారి యాదృతిఁ గంటిన్. ౫

గీ. కుఱ్ఱలకుఁ దద్దయుంజెట్ట కూరఁజేయు, సోమరితనంబు నడఁగింపఁ జూచినాఁడ
నాసపడి పాత్రముల్ తమయంతఁ దాము, చదువుకొనునట్లు దిద్దితి శాబకులను. ౬

క. ఎలయుం బఠనీయము లను, కలకల మెల్లెడల మొరయుఁ గానీ! చదువున్
వలచెడివానికి నొజ్జయు, వెలగలపాఠ్యం బటంచు వినుపఁగనోర్తున్. ౭

క. నాయొజ్జ పుస్తకమ్ముల, సాయంబున నేర్పినట్టిచదువున ముక్కా-
లేయెడకో చన విడిగా, నేయది బోధించె దాని నిపుడున్ మఱవన్. ౮

గీ. నేత్రమున బాలకులు నేర్చునేర్మికంటె, శ్రోత్రమున లెస్సయెఱుక నేర్చుటయథార్థ
మగుటఁబఠనీయపుస్తమెయ్యదియునాఁడు, చదువఁదామూలచూడమ్ముఛాత్రజనము. ౯

క. నానావిధపాఠ్యంబుల, నే నించించుక వఠించి యిందలిసారం
బానాఁడు నాదుపల్కునఁ, గూనల కందించి తెలివికూరుటఁ గంటిన్. ౧౦

క. విన్నది విన్నట్టులు నా, సన్నిధి వివరింతుగాని చదివినదానిన్
దిన్నగ వక్కాణింపరు, పిన్నలు మది నిల్వ విట్లుపెనఁచినవిద్యల్. ౧౧

ఆ. అలఁతలేనిపూఁట నాడుచుం బాడుచు, సరసఫణితి నేను గఱపుమాట
ఫీను లొగ్గియొగ్గి విందు రాచిత్యమ్ము, నెఱిఁగి మురియుచుంద్రు చిఱుతవాండ్రు.

***

3౮ ఆత్మశిక్ష

గీ. కడఁకమై నాశరీమస్తులా బుడుతవాండ్రు, మేనికిని డెందమున కింత మెఱుగుపెట్టఁ
జాలితినిగాని యాత్మకు మేలివెల్గు, చేకుఱంజేయ మిగుల నోలాకుపడితి. ౧

క. తనపాటించెడిమత మే, మనిపల్కుఁ దదీయతత్త్వ మది యెది యంచున్
మనుజుండు తరిచి సత్యము, గనవలయుంగానఁ గొండికల కీ తెలివిన్. ౨

వ. నాయెఱింగినంతకఱపుటంజేసి వారు తమతమధర్మంబులపట్ల సామాన్యజ్ఞాన మార్జించిరి - కాని యిది మానసికశిక్షయం దొకపాల యని నాతలంపు - మఱి మేలినడక నలవరించుటయు నీశ్వరతత్త్వ మెఱిఁగించుటయు నాత్మజ్ఞాన మాపాదించుటయు నాత్మశిక్ష నాఁ జను-నిమ్మెఱుకువ నొదవింపఁ బెద్దలు కుఱ్ఱల కెంతయుం దోడ్పడ వలయు-నీ తెలివితక్కఁ దక్కెల్ల తెలువులుం గొఱగానివనియుఁ బైపెచ్చరిష్టదాయ

కంబు లనియు నాయాశయంబు - సన్న్యసించిననాఁడ మానవున కాత్మజ్ఞాన మేర్పడునని కొంద ఱందురు - కాని తురీయాశ్రమంబుదనుక నెవ్వఁడీయమూ ల్యసంపదకు దవ్వుగా నుండు నతఁడు దీనిం గనలేనివాఁ డగుటయకాక రెండవ కొండొకతనంబు నాఁ దనరి కరుణాజనకంబగు వార్ధకమునం జిక్కి నేలకు [వేగు నంట సముచితంబు - వెండియు నాత్మశిక్షావిధాన మెద్దియని యెంచియెంచి తోలుతోల్తఁ గుఱ్ఱలచే భజనచేయించితి - నీతిరచనలు వారికి వినిపించితిఁ - గాని నా కీపథంబు సంతృప్తి నొసఁగదయ్యె. ౩

క. పుస్తకముకతన నాత్మిక, శస్త్రోన్నతి సంతరింపఁ జాలఁడు గురుఁ డన్
వాస్తవ మెఱిఁగితిఁ గుఱ్ఱల, నేస్తము నా కనుదినంబు నెగడినకొలఁదిన్. ౪

క. నిజవర్తనమున శిష్యు, వ్రజమున కీశిక్ష నొసఁగవలయును గురుఁ డా
ప్రజ దవ్వుల నున్నను దా, నజస్రజాగర్య నుండనగు శీలమునన్. ౫

క. సౌశీల్యనిధానం బగు, దేశికుఁ డేదీవులందుఁ దిరుగుచునున్నన్
దా శిష్యుల కాత్మబల, ప్రాశస్త్యము పంచి సాయపడనోర్చు నిటన్. ౬

క. ఇసుమంతయు జంకక యే, నసత్యముల నాడుతఱి మ దంతేవాసుల్
వసపడుదురె సూనృతమున, కసాధువులశిష్యు లెట్టులగుదురు సాధుల్. ౭

వ. దీనంజేసి నాసన్నిధినుండు యువతీయువలమోొల నేన యొక పదార్థపాఠమఁగాఁ బరిణామ మందవలయు ననుసత్యం బెఱింగితి - నిందు మచ్ఛాత్రులే నాకొజ్జలైరి - వీరికొఱకేని యే నచ్ఛశీలుండనై నాసౌజన్యముం బరిరక్షించు కొంట యావశ్య కంబని కంటి - నీ టాలుస్టాయి యాశ్రమంబునఁ బాటించిన మదీయమ్ములు నానా విధనిగ్రహమ్ము లీశిష్యు లొనరించినయుపకృతి నమ్రవఁజాలవు - మఱియునిందు

క. అల్లరి కాచార్యుండగు, పిల్లఁడు కలఁ డొకఁడు సాటిపిన్నల నెపుడున్
గిల్లి తగవాడు నాతఁడు, కల్లలకుం బుట్టినిల్లుగా మనుచుండున్. ౮

ఆ. ఎంతవారినైన నెదిరించునాతఁ డొ, క్కఁపు డొనర్చెఁ బెద్దయాగడంబు
కుఱ్ఱవాండ్రపట్లఁ గోపం బెఱుంగని, నాకు నాఁడు కడిఁది కాఁక రేఁగె. ౧౦

క. అతనిం గడిసితిఁ గఱదలు, శతములు సెప్పితిని గాని సరిపడఁ డయ్యెన్
జతురతఁజూపి ననుం దన, మతకంబున కగ్గపఱుప మార్గము లరసెన్. ౧౧

క. ఏటివకన్నకు లోపడి, వైచితి నొకకఱ్ఱదెబ్బ వానికరముపై
నీచేతలోన నాకు న, హా! చే యననేల యెల్లయొడలును వడఁకెన్. ౧౨

క. నా కంపనగతి యంతయు, నాకుఱ్ఱఁడుఁ జూచియుండు నతఁ డంతఁ గడున్
శోకించుచు నిన్నేఁచిన, నాకుం గరుణింపుమని వినమ్రత మెఱసెన్. ౧౩

ఆ, అతఁడు బలిసి పిన్నయాఁబోతుకైవడి, నుండె నొకటి వేయ రెండు కొట్టఁ
గలఁడు కాని నన్ను నలమినయలమట, కన్నయంత నతని తెన్ను మాటె. ౧౪

క. అతఁ డవ్వల నా కవిధే, యత చూపఁడ కాని వాని నవ్విధి దండా
హతుఁజేఁత నింతవట్టును, వెతపాలగుచుండు సిగ్గువెంపర గందున్. ౧౫

ఆ. అతనిఁగొట్టి యస్మదాత్మోన్నతిం గాక, చూపినాఁడ నా పశుత్వగరిమఁ
బిన్నవాండ్రఁ బట్టిపీడించి విద్యలు, గఱపు లేని కేని గానిచేఁత. ౧౬

వ. నా యెల్ల బ్రదుకులో నొక్కమాఱు నాబిడ్డ నొకని మొత్తితిఁ - గాన నేఁ డా
విద్యార్థి నట్లు లగుడంబునం జఱచుట యుచితంబని యిందనుక నూఱడిల్ల నేర
నైతి - నిప్పనికి మూలంబు రోషము - మోఁదుట యుద్దేశము - కాన నిది క్షంతవ్య
మెట్లగు? - నిప్పట్లఁ బరితాపముం బ్రకటించుటయ నావిధి - కాని దానితోపాటు
దండనముసైత మీకొని యపరాధినైతిఁ - బసివాండ్ర కాత్మజ్ఞాన మొదవింపఁ
గడంగి యేన యిట్లుదాని నార్జించుకొంటి. ౧౭

* * *

౩౬ సదసద్యోగము

ఆ. ఆశ్రితోర్వియందు నవగడంబుల కల, వాటుపడ్డ కుఱ్ఱవాండ్రు నుంట
వారితోడ మత్కుమారులు మూగురు, సందుకొంట బేసు సైఁపఁడాయె. ౧

క. ఆ కొంటెమూఁక వెన్నడి, మీ కొడుకులు తిరుగ నెట్టి మేలొడఁగూడున్
బోకిరిబిడ్డలు వీరుం, గాకుందురె యంచు హితముగఁ జెపెను నాకున్. ౨

వ. పదంపడి యే సమ్మితుని గని ౩

క. ఆ పిల్లల నా పిల్లల, నేపగిదిన్ వింగడింతు నిరువాఁగుల కే
నే పూఁటకాఁప నైతిని, నా పిల్పున వారువచ్చినా రిచ్చటికిన్. ౪

క. వా రింద నిల్వవలయును, వారలతోడన చరింపవలె నా సుతులున్
వీరికడ మంచియుండిన, వారికి నది యేలపట్టువడదో చెపుమా. ౫

ఆ. వారికంటె గొప్పవారు మీరంచు నా, పిన్నవాండ్రకిపుడె భిన్నభావ
మడరఁజేఁత యుక్తమందువా యిది వీర, లెఱిఁగిరేని చెడుదు రింతనిజము. ౬

క. ఆ సంసర్గముకతనన్, నా సుతు లిదిదోష మిదిగుణం బనుచు నిరా
యాసంబునఁ దెలియంగల, రాసింపఁగఁదగిన శిక్షయగు నియ్యదియున్. ౭

క. అటుగాక దీన నేసం, కట మొదవిన సైఁతుఁగాని కలకరినై నేఁ
డిటనుండి వారిఁ దరలిం, చుట కింతయు నియ్యకోలు చూపఁగఁజాలన్. ౮

వ. ఇట్లుపల్క నతఁడు నిరుత్తరుం డయ్యె - నవ్వల నగ్గడుసువాం డతోడి నెయ్యంబు నం జేసి నాకొడుకుల కెట్టిచెట్టయుం గలుమియకాక లగ్గునైత మాపాదిల్లెనని చెప్ప నొర్తు - వీరి కేము దొడ్డవారమన్న యహంత యావంతయే నేర్పడ్డ నది యీ చెలికారంబు కతన మటుమాయ మాయెఁ - దల్లి దండ్రులు కనుగల్గి యుందుర యేని బిడ్డలు చెడ్డవారిం గూడిమాడియుంటఁ గొఱగాములపాలు కారని యీ యనుభూతివలనఁ గంటి - నానాప్రకృతుల బాలికాబాలకుల నొక్కయెడన నిల్పి చదివించుట పితరులయు నొజ్జలయు మెలంకువ కొలఁకయొరగల్లు - వీరి కిప్పట్ల వేయికన్నులుంట వలయు నందు. ౯

***

౩౬ ప్రాయశ్చిత్తము

క. బాలికాబాలకుల మేలిబాట నునిచి, విద్దియలు నేర్పి చక్కఁగా దిద్దుటన్న నంతలంతలతోఁ దీరునట్టిచేఁత, కాదటం చనుభూతిమైఁ గన్నవాఁడ. ౧

వ. ఏను వీరి కాచార్యుఁడనై పాలకుఁడనై యున్ననాఁడు వీరిడెందములం జొర వలయు - నొఁగాములం బాల్గొనఁదగు - జీవనమర్మములం దేటతెల్ల గావింపఁ జనుఁ - గ్రొత్తవాఱు జవ్వనంపుటెలల మేలిబాటలం బరఁగింపనగు - నది యట్లుండె - సత్యాగ్రహులు కొందఱు బందిగమువీడి వచ్చినపదంపడి టాలుస్టాయి యాశ్రమంబున జనసంఖ్య తగ్గ - నున్నవారిలోఁ బెక్కురు ఫినిక్సువా రగుట వారి నచటి కంపి యేను జోహాన్సుబర్గునం దుంటి - న య్యవసరంబున ౨

గీ. ఆశ్రమంబునవా రిద్ద ఱక్కటా! భ, యంకరంబగు పతనంబు నంది రన్న వార్త చెవిసోఁక నామేను వణఁకె గుండె, లదరె నది నాకు వజ్రప్రహార మయ్యె. ౩

క. నాయస్త్రము సత్యాగ్రహ, మేయెడనే నడఁగిపోక యే విన్నతఱిన్ నాయుల్లం బీతల్లడ, మీయలజడిఁ బెల్లెఱుంగ దెరియదు నిట్టుల్. ౪

క. ఎపుడో చెప్పెను గస్తురి, విపరీతము లిట్టి వృద్ధభిలునని పెఱలన్ నెపమెంచక నమ్మెడి చం, దపుమానిసినౌటఁ దద్ధితము వినసైతిన్. ౫

గీ. కదలితి ఫినిక్సునకు జాలిఁ గదురఁజేయు, నాయవస్థను దెలిసికొన్నాఁడు బేకు వలదు నీ వొంటిమై నేగవలదు నేను, వత్తు నీవెంట నని పట్టువట్టె నతఁడు. ౬

క. పాలితులు సేయుచెట్టకుఁ, బాలకులున్ బాధ్యులన్న పాడిని గంటిన్ దూలక తద్దోషమునకుఁ, జాలినశిక్షను భరింపఁజను ననుకొంటిన్. ౭

వ. ఆపతనమునకుం దగిన ప్రాయశ్చిత్తము నేన చేసికొన్ననాఁడు పతితులకు నావేద నయుం దమ నేరంబునఁ దెచ్చిపడి విపత్తింబొదవునని తలంచి యేడునాళ్ళు నిట్టులు నాల్గునెలలు నొక్కపూటభోజనము లొంటెత్తిండియు సాగింతు దీక్షగొంటి - నపుడు బేకు ౮

గీ. నన్ను వారింప యత్నించినాఁడు గాని, పీసమేనియు నాపూన్కి విడువనైతి
నవల నాత్రొక్కుమార్గంబు నతఁడు మెచ్చి, పంతగించెను నాతోడఁ బస్తునెఱప. ౯

క. ఆతని మధురాశయమున, కాతంకము సెప్పఁజాల కగుఁబొమ్మంటిన్
నాతీ రిట్టులు మాఱుట, చేతన్ జేతస్సు శాంతిసేవధి యయ్యెన్. ౧౦

క. నాగుండెల నల్లార్చెడి, వేఁగంతయు సడలెఁ దొలుత విరిసిన కోపో
ద్వేగం బల్లన రూపఱ, నాగఃకర్తలదెసన్ దయార్ద్రుఁడ నైతిన్. ౧౧

వ. ఇదియంతయు దారియందె నిర్ణీతమయ్యె — నంత ఫినిక్సునం దడుగువెట్టి వలయు
వార్తల నెఱింగితి — నాపూనిన యుపాసమునం జేసి యందలివారెల్ల రల్లాడిరి —
కాని దాన వారినడవడి చక్కఁబడె — దుష్కృతినా నెంతబెడిదమో వారి కప్పు
డవగతంబాయె — విద్యార్థినీ విద్యార్థులతోడ నాకుంగలచెల్మి కడుంగడు గట్టి
పడియె — నియ్యవగడంబు జరిగిన వెనువెంటన యేతదనుబంధమ్ముగా వెండియుం
బదునాల్గునాళ్ళ పస్తుపూనవలసె — దాసఫలం బే నపేక్షించినకంటె నుగ్గడువుగా
నొదవె — నైనను ౧౨

ఆ. శిష్యులాచరించు చెట్టలకెల్ల ని, ప్పగిది నయ్యవారు పస్తులుంట
వలయునంచు నేను వాక్రువ్వఁ గాని యొ, క్కొక్కతఱి నుపాస మొదవునందు. ౧౩

వ. ఇట్టి ప్రాయశ్చిత్తంబులపట్లఁ దగినప్రాజ్ఞతయు నధికారంబును వలయు — మఱియు
గురుశిష్యుల కొండొరులదెస నిష్కళంకమగు ననురాగబంధము లేనితఱి నంతే
వాసి యొనర్చునేర మాచార్యునుల్లమున కార్తి నొదవింపనిపట్టునఁ జట్టున
కొజ్జపై మన్ననలేనినాఁడు కావించు నుపాసము రిత్తయగుటయ కాక యొకప్పు
డపకృతికిస్సైతము కారణంబగు — నీపస్తులయెడం గొందఱకు సందియం బుండ
వచ్చుఁ — గాని శిష్యునినేరమునం గొంత కాచార్యుండు ప్రతిభు వనుట పాడి. ౧౪

క. ఈ నిరశనవ్రతంబును, బూనినయపు డేను డస్సిపోవక పనులన్
మానక చేసితిఁ జేయుట, లో నింతయు మందగతికి లోపడనైతిన్. ౧౫

ఆ. ఒంటిపూఁటతిండి కొగ్గినతఱిఁ బండుఁ, గాక వేఱొకండు తాఁకనైతిఁ
బదియునాల్గునాళ్ల పస్తులోఁ గడపటి, కాల మీఁడ్వఁ గొంత కష్టపడితి. ౧౬

ఆ. ఉపవసించువార లుదకంబు తద్దయుఁ గ్రోలవలయు నన్న గుట్టెఱుంగ
రామనామజపవిధా మహిమంబేని, నాఁడు తెలిసికొన్నవాఁడఁ గాను. ౧౭

వ. మఱియు నాకడ నొవ్వనోర్చు నేర్మియు నల్పంబ — కాన నియ్యుపవస్తమునఁ
గస్తిపడిచితి — నపుడు నాకుత్తుక వట్టిపోయె — నొడలు శుష్కించె — మాట
బిగువు సడలెఁ — గాని తుట్టతుదివఱకు రామాయణాదు లాలకించితి — నావశ్యక
మ్ములగు కమ్మలు వ్రాయించితిఁ — గర్జంబులు గావించితి. ౧౮

*
* *

౩౭ గో కు లుం గ ది యు ట

క. పదియుందొమ్మిదివందల, పదునాల్గవయేట నిల్వఁబడియె నహింసా
సదనము మత్సత్యాగ్రహ, కదనం బది దక్షిణాఫ్రికారంగమునన్. ౧

వ. అంత గోకులునిచ్చ ననుసరించి యింగ్లాండువలన మాతృదేశంబుచేర సమకట్టి కస్తురితోడను బేకుతోడను సీమకుఁ బ్రయాణంబుసాగించి నౌకాధికారు లొసంగిన మేలిమేలిసౌకర్యముల ననుభవించుచుఁ గడలిపై నష్టాదశవాసరంబులు గడపితి - నిప్పయనంబునం జాగినవిషయము లొండురెండు వక్తవ్యములు - కేలన్‌బేకునకు దుర్బిణులదెస మక్కువ హెచ్చు నాఁదగు - నతనికడ నప్పు డేడుపౌండ్ల విల్వగల దూరదర్శకయంత్ర మొక్కఁ డుండె - నేను దానిం బురస్కరించుకొని

గీ. నెచ్చెలీ! నిజుపేదలనెఱిని మనము, బ్రదుకుసాగింప నెన్నఁడో ప్రతినపూని
యింతవెలగల పనిముట్ల నిచ్చగింపఁ, జనునె యిదిలేమి నేలోటు సంభవించు ? ౩

క. అనిపల్కుచుఁ బయనంబున, దినదిన మీచర్చ పెంచితిని దుద కొకనాఁ
డనుఁగుం గని మనకిట్టులు, పెనఁటువ సంధిల్లఁజేయుబిస నిద్దానిన్. ౪

క. మున్నీటి కొసఁగఁదగదా, యన్నా! యేమందు వంటి నతఁ డౌననియెన్
గ్రిన్నన విసరితిఁ గిటికీ, తెన్నున యంత్రంబు నంబుధిం గుదురుకొనన్. ౫

ఆ. వలచి వాడుచున్నవస్తు వీకైవడిఁ, జెడెఁగదా యటన్నచింత సుంత
యెఱుఁగఁడాయెఁ గేల నితనికి నా కిట్టి, యనుభవమ్ము లవ్వహమ్ము ప్రబ్బు. ౬

క. ఇరువురమును సత్యమ్మును, మరగి బ్రిదుకుచుంటి మిట్టిమన్గడకతనన్
బిరబిరఁ గోపాదికములు, దురాశయమ్ములు నలంగి తొలఁగంబాఱున్. ౭

వ. అయ్యవి పాయగిల్లనంతవట్టు నరుండు సత్యముం గనఁజాలఁ డందు-రాగద్వేషాదులున్నమానిసి యుదారుఁడు కావచ్చుఁ - గల్లలాడక పోవచ్చుఁ - గాని యంతమాత్రిన వానికి శుద్ధసత్యంబు ప్రాప్యంబు కాదని విశ్వసింతు- దాని నభిలషించువాఁడు ద్వంద్వములవలనం దొలఁగియుంట వలయు - వెండియు

ఆ. పస్తులుంట ముగిసి పదినాళ్ళు గడవక, ముంద కడలిపోక మొగియుకతన
నంజినట్టి దఱుగ నావపై నటునిటుఁ, దిరుగ మొదలుకొంటి దినదినమ్ము. ౯

ఆ. ఉక్కు లేమిఁజేసి పిక్కలలోఁ దీపు, లెక్కడయ్యె నోడ నిట్లునడవ
సీమ నడుగుమోపి జీవరాజున కీ య, వస్థ చెప్పికొంటి వైద్యమణికి. ౧౦

గీ. అతఁడు కొన్నాళ్ళువిడుగర నందవేసి, గాళ్ళకుం జేటురాక నిక్కంబ యనియె
నవల జాగర్యపూని యల్పాల్పభుక్తి, నల్లనల్లన గంటి ననామయంబు. ౧౧

వ. అయ్యాది యట్లుండె - మాయోడ మదీరా చేరినంతన మహాయుద్ధము సిద్ధము కానున్న దనువార్త మాచెవింబడె - నింగిలీసుకాల్వం బ్రవేశించుతఱి సమర మారబ్ధమ్మె మానావ యచట నిలిచిపోయె - నీటిలో దొంగదారు లేర్పఱుచుటం జేసి మేము సౌతాంప్టను చేరుట కొండు రెండునాళ్లు తడవయ్యె - నాగస్టు నాల్గవ దివసమ్మన నని సాగె - నాఁటిదినమునం దేము సీమ నడుగుపెట్టితిమి. ౧౨

***

౩ర పో రి లో నా పా లు

సీ. ఆంగ్లావనికిఁ జేరినంతన గోపాల, కృష్ణుఁ డనామయ శ్రీ గడింప
వలచి ఫ్రాన్సునకేగి తలకొన్న బెడిదంపు, జగడమ్ము కతన నచ్చటన చిక్కు-
వడియున్నవాఁ డన్నవార్త నాలించి ని, ట్టూర్చి సీమకు నగ్గురూత్తముండు
వచ్చుట కెన్నాళ్ళు పట్టునో యాలోన, గర్తవ్యమేమి యాకలనిపట్ల
గీ. ధర్మ మెయ్యది నాకంచుఁ దలఁచి యచటి, భారతీయుల నందఱఁ జేరఁదీసి
సమరమునఁ దెల్లవారికి శక్తి కొలఁది, మనము సాయంబు గావింపఁజను నటంటి.
ఆ. సమ్మతింపరైరి సభ్యు లాంగ్లేయుల, నాదరింపఁ డన్న నాదునుడికి
బానిసీంద్రుడు మనము ప్రభువులువార లా, దెసకు సాయపడుట పొసఁగ దనిరి. ౨
క. తేనికి మూడినరాయిడి, బానిస తనమే లటంచు భావించి పరా
ధీనత నూడ్చుకొనం దగుఁ, గాని యిదే మనిరి వాదకౌశల మడరన్. ౩
వ. అప్పటి నానమ్మికంబట్టి వీరివాక్రుచ్చుపల్కు లేను లెస్సలని తలంప నోపనైతి - మనకును దెల్లవారికింగల వేఱడము వెగ్గలంబని యేనెఱుంగుదుఁ - గాని మన మింతతక్కువపాటునం బ్రుంగియుంటి. మన్న తెలివి నా కానాఁడు లేదయ్యె - తెల్లరాచఱికమించుక మంచిదనియు నందలిదొరలు కొందఱు చెట్టలనియు వారి నిర్మిలిబలిమిం జేసి చక్కఁబఱుపవచ్చు ననియుఁ దెల్లవారితోడ్పాటున మనము లగ్గువడయం దలఁతుమేని వీరికిం బాటిల్లినయిడుమం గడవఁబెట్టి యవ్వేల మన యిమ్మదప్పఁ దొలఁగించుకొంట కర్జంబనియు నప్పుడే నరయువాఁడ - నిపుడు వీరిదొరతనంబు దెస నాకు నిచ్చ యావంతయేని లేమి నిక్కంబు - నేఁ డీయేలు బడి కేను బాసటకానొల్ల - నా యిప్పటితలపోఁత లీచేరినచెలికాండ్ర కప్పటికే పొటమరించె - నిట్టివారు నా తెన్నుమన్నింతురా? - యట్లయ్యు నాపట్టువదలక
ఆ. బిగిసి తెల్లవారి బెదరించి యొత్తుడు, పాలుచేసి ;మనవరాలు వడయఁ
గడఁగఁదగ్గ యదను గాదిది కయ్యంబు, నిలుచుదనుక నోర్మినిలుపు వలయు. ౪
క. మనసభ్యత మనయీవియు, మనదూరపుఁజూపు నపుడు మహికిం దెలియున్
మనయున్నతి నందకమును, మనయున్నతి నందనేర్తుమా యని యంటిన్. ౫

ఆ. నన్ను మెచ్చువారు నామధేయమ్ముల, నొసఁగుఁ డంటి లెస్సయొరయుఁ డంటి
నెల్ల దెసలవారి యెల్లమతమ్ముల, వారిపేర్లు పెక్కు వచ్చిపడియె. ౭

వ. పదంపడి "స్వయంసేవకవృత్తి నూఁది బవరమ్మున గాయపడ్డబంటుల కూడెంబు నెఱప నేమాయితంపడి యప్పనికిందగిన దిద్దుపాట్లు వడయ నుబలాటపడుచున్న వార"మని లార్డు కూ్రికునకుం దెలుప నతండు మమ్ముఁగొండాడి మాకొల్వున కియ్యకోలు చూపె - నంత మేటివెజ్జు కేంటలీచెంత నాఱువారమ్ము లే మెను బండ్రి మయ్యాయిసవరింత లెఱింగి తత్పరీక్షలో నెగ్గి కర్నల్ బేకరుకనుసన్నల నరిడి నేర్చితి - మితండ మాకూటువకుం దళవాయి యయ్యె - వెండియు ౮

క. ఏమూలఁగన్న నపు డా, సీమను రణకౌతుకంబు చిందుచునుండెన్
క్షేమము గలవారందఱు, సాముసమర్మమ్ము లెఱుఁగఁజాగిరి కడఁకన్. ౯

ఆ. మేనిబిగువులేనిచానలు ముదుకండ్రు, మాతృదేశభక్తి మల్లడింపఁ
బోర గాయపడ్డవారికి నోదవెడి, యుడుపు లేర్పరింపఁ దొడఁగి రెలమి. ౧౦

క. అని సేయు జోదులకు వల, సినదుస్తులు కుట్టి యొసఁగ సిద్ధపడియె లం
డనునగరస్త్రీమండలి, తనరు సరోజినియు నం దుదాత్తపదమునన్. ౧౧

గీ. కత్తిరించిన గుడ్డలకట్ట యొక్కఁ, డాపె నాపాలుచేసి మీ రోపినన్ని
కుట్టిపంపుఁ డటంచు నన్గోరె నదియ, మొదటిదివసంబు మానెయ్యమునకు నెల్ల. ౧౨

క. ఆయమ్మకోర్కి మెచ్చితి, నా యనుఁగుంజెలులఁ గూడి నాడెము వెలయన్
రేయుం బవలుం బడి పలు, తోయమ్ములఁ దీర్పఁగంటి దుర్రమునదుస్తుల్. ౧౩

***

౩౯ ధ ర్మ స ం దే హ ము

గీ. తోడరునేడఁ దెల్లవారికిం దోడునిల్వ, నడుముగట్టిన నానేఁటినడత నెఱిఁగి
యిది యహింసకు నగ్గమై బ్రదుకునీకుఁ, దగునొకో యని పోలక్కు తంతినంపె. ౧

గీ. మున్ను హిందూస్వరాజ్య మటన్న పేర, నా రచించినపొత్తములో రణంబు
నీసడించితిఁ గాన నన్నిట్లు నెయ్యుఁ, డెదిరె నిది తప్పదనియు నేనెంచుచుంటి. ౨

వ. ఆలంబు కూడనిపనియని దక్షిణాఫ్రికామిత్రుల కేను బలుమఱుం గఱపితి-నాపల్కు వారిమైకోలుం బడసె-వెండియుం దిట్టినవానిఁదిట్టక కొట్టినవానిఁ గొట్టక తాలిమిం జూపఁదగు ననితలంచు నే నిద్ద ఱనికిం దారసిల్లి ననాఁడు వారియోగాముల న్ననక యొకనికిం దోడగుట తగవెట్లగు - నైనను బోయఁరుకయ్యంబునం దేను బనిసేఁత పోలక్కునకుం దెలియుఁ - గాని పదంపడి నాచూపు మార్పునందియుండుననని యితండు తలఁచె - బోయరుబవరంబునం దిగుట కేపాడి నాకాదరువయ్యె నదియ

నా కీపెనఁగువం బొలువెట్టె - నహింసాధర్మంబు నూఁది బ్రతుకంగోరువారు
పోరితంపు దెసకుఁ జనరాదని యేను లెస్సయెఱుంగుదుఁ - గాని ౩

క. ఎవ్వనికిని గర్తవ్యము, దివ్వియవలె నెల్లనాఁడు తెల్లమి కాఁబో
దివ్విధి సత్యార్చకునకు, నవ్వలు నొవ్వలును గడవరానివ యందున్. ౪

వ. అహింసనా వ్యాపకంబగు నొకవస్తువు - మానవులు హింసాగ్నులం దగులుకొన్న
యజ్ఞులు - ప్రాణి ప్రాణిందిని మనుట తెల్లంబ - బాహిరం బగుచంపు గావింపక
జీవుం డొకనిముసమ్మేని నిలువంజాలఁడు - తినునప్పుడు ద్రాగునెడఁ గూర్చుండు
తఱి లేచుపట్ల నది యిది నానేల యెల్లప్రొద్దుల వలచియొండె వలవకయొండె
మానిసి యించించుక హింస యొనరించువాఁడ - యెవ్వఁ డీహింసనంబు సేయ
మికిఁ దంటాలువడు నెవ్వఁ డిట్టితలఁపునం గరఁగువడు నెవ్వండు చిఱుఁజీమకే
నగ్గించఁ డతండ యహింసకుఁ బూజారి నాఁదగు - నతనియం దప్పుసమ్మగా
సంయమబుద్ధి వర్ధిల్లు - నక్కటికంబు పొంపిరివోవుఁ - గాని మేనుతాల్పెవ్వం
డును బాహ్యాహింసవలన సర్వథా ముక్తుండు కాలేమి నిక్కంబ - యదియుం
గాక యహింసయం దద్వైతభావన యిమిడియుండు - నెల్లజంతువు లొక్కండ
యగునే నొకటికావించుచెట్ల తక్కన్నిటిం బొరయు - నగుట న్మానిసికి హింస
యంటు త్రోపాడరానిది నాఁజనుఁ - గాన ౫

క. పదుగుండ్రను దా నొకఁడై, బ్రిదుకునరుం డొరులసేయుపాపమ్మనపా
లది మోయవలయు; నాతని, మది మడిగట్టుకొని యెంతమంచిగ నున్నన్. ౬

గీ. ఇట్టితఱి రెండుమాగాను లేలుదొరలు, పొగరుపొంగునఁ గలనికిం బూనినప్పు
డెవఁ డహింసారిరక్షువై యెసఁగు నాతఁ, డాఁపవలయును జగడంబు మాపవలయు.

క. అతఁ డీకర్జము దీర్పఁగఁ, జతురుఁడు గాఁడేని చివ్వసాగించి నిజ
క్షితికిన్ సకలోర్వికి ను, న్నతి యేర్పడఁ జూడవలయు నానాశ్రమలన్. ౮

గీ. ఇంగిలీసువారి యేల్బడికతన నా, బ్రిదుకు నావిలాతిబ్రిదుకు తెఱఁగు
చక్కఁజేయుకోర్కి నెక్కొనియుండె మ, న్మానసమునఁ బెక్కునాళ్ళఁదొట్టి. ౯

ఉ. ఏ నిపు డాంగ్లభూమి వసియించి తదర్ణవసైనికాలి మత్
ప్రాణము నేలుచుండ నిరపాయసుఖస్థితి నందు మానిసిన్
గానఁ బటాల మయ్యది జగత్ప్రళయంబు ఘటించి హింసకుం
దానక మైననాఁడు ననుఁ దార్కొను దక్కులుపం బవార్యమై. ౧౦

వ. కావుటంజేసి యే నీదొరతనంపు జెండానీడ నుంటయు దీనిపొత్తు గంటయు నక్కఱ
యని తలంతునేని హింసాజనకంబగు సమరంబు సేయంగాదని తెగఁబడి సెప్పి నా
పల్కు వమ్మైనతఱి సత్యాగ్రహధర్మంబు నధిగమించి శాసనధిక్కారంబు నెఱపి
చెఱసాలల న్వేదకు టొప్పు - నొండేని పెనఁగువం బొలువడచి తత్కౌశలంబు

నేరం జను - మనకుఁ గయ్యంబు నాఁపుబల్మి లేమి తెల్లంబ - కాన దాన డిగు
టయ కర్తవ్యమని తేల్చుకొంటి - మఱియు ౧౧

సీ. అగ్నిగోళము పేల్చు హంవీరునెడ వాని, సుకము లందించు సేవకునిపట్లఁ
గాసంతయేని బింగడ మహింసకు లేమి, నిక్క; మక్కటికంబు నుక్కడంచి
ప్రజలపీపులు తలల్ బ్రద్దలుగావించి, పల్లియలం దోఁచు బందిపోటు
దొంగలకును వారి కంగమచ్చము లిచ్చి, వారిమూటలు మోసి వారిపుండ్లు

గీ. కడుగుమూఁకకు భేదమ్ము కల్ల; యగుట, దురమునన్ దెబ్బదిన్న జోదులసపర్య
కియ్యకోల్ చూపు ననువంటి కేలతప్పుఁ, గదనహింసా సముద్భవ త్కల్మషంబు,

ఆ. మివుల మివుల నిట్లు మితుత్రినిపోలక్క, తంతి రాకమున్న తరిచికొంటి
వచ్చినంత మగుడ నెచ్చెలికాండ్రతోఁ, దడవి రణమునంద తగవుగంటి. ౧౩

క. ఇది కానిచేత యని నా, యెద నేఁడుం బలుక; దప్పు డేల్బడిపై నా
కొదవినబుద్ధికి లోనై, కదనంబునపాలు గొంటిఁ గర్తవ్యముగన్. ౧౪

వ. అగుటం దీనిపట్ల నా కావంతయేని యనుతాపంబు వొడమదయ్యె - నాయీ
తీర్వ నడువందగినదని యానాఁటి నెయ్యర కెల్లరకుం దనివిసంధించుట దుశ్శకం
బని యేఁనెఱుంగుదు - నిది కడుంగడు సున్నితంబగు నంశంబు - దీన భిన్నభిన్నా
శయమ్ముల కెడముండుఁ - గాన నహింసాధర్మనిష్ణాతుల కుఱంగట నాహృద
యమ్ము నావిష్కరించుకొంటి - సత్యాగ్రహావలంబి యగువాఁ డాచారమునకుం
గాక తనతలంపునకు విలువ నీఁదగు-నందుం బొరపాటు కలదోయని త్రిచ్చిత్రిచ్చి
కంట వత్తినిడుకొని మెలఁగంజను - దోసంబు తెల్లమైన వెన్క దానిం దలఁదాల్చి
పాచితమ్మనకుం గడఁగవలయు. ౧౫

***

౪౦ సత్యాగ్రహ లేశము

ఆ. పాడిలోఁతు లరసి బవరంబు నిచ్చగిం, చితిని గాని దైవగతి విరుద్ధ
మగుటఁ జేసి దైహికావేశనంబు నా, కబ్బదాయె నందు జబ్బుకతన. ౧

వ. అట్టి చెట్టప్రొద్దునం దించుక సత్యాగ్రహ ప్రయోగంబును నా కక్కఱయయ్యె-
మాకు సామునేర్పుటయంద బేకరు పడవాలనియుఁ దక్కన్నియెడల మా
దండున కేన పెద్ద ననియు నియ్యధికారి నాపూఁటకాఁపుఁదనంబునన మాయెల్ల
పనులుం జేయింపవలయు ననియు మాతలంపు - కాని యితనితీరు వేఱుగానుంట
మాకు మున్ముంద కానంబట్టె - నిది సోరాబజీ సైఁపఁజాలక నన్గదిసి

క. అన్నా! కంటివె బేకరు, కన్నులు తలకెక్క నొజ్జగా వచ్చి నెఱా
మన్నియఁబోకిళ్ళను డిగు, చున్నాఁ డితఁ; డోర్వనేల యుద్ధతు నిట్టుల్. ౩

క. గోర్పుట్టుమీఁద రోఁకటి, నార్చినగతిఁ బిన్నవాండ్రు నాంగ్లేయులఁ దా
నేర్చి మనపైఁ బ్రభుత్వము, తీర్చుటకుం బనుచు నేమితెఱఁ గిది సెపుమా. ౪

క. అనుటయు దీనికి నలుగం, బనియే మని చల్లచల్లపల్కులతోడన్
వినిచితి నాతఁ డలంతులఁ, దనచూపు న్మరలఁజేయుతరగతి గామిన్. ౫

క, నన్నుఁగని కల్ల కపటము, తెన్నెఱుఁగవు నీవు తియ్యతియ్యని నుడువుల్
మున్ను కురియించి యవ్వల, ని న్నీతెలవారు ద్రోయనేర్తురు గోతన్. ౬

క. అంతయు ముగిసినపిమ్మట, భ్రాంతికి దవ్వగుదు వెల్లఁ బరికింతువు పూ
రింతువు శంఖము రండో!, శాంతిరణంబున కటంచుఁ జాటింతు గదా! ౭

క. పదపడి నీకు న్మాకును, బదింబదిగ దాపరించు బాములు జోస్యం
బిది కల్లగాదని వాసద్, వదనమ్మున మెల్లమెల్ల వక్కణచేసెన్. ౮

క. ఏ నపు డస్మన్మైత్రీ, లీనాత్మల కార్తిగాక లేములుగా కే
మా నయ్యా!సత్యాగ్రహి, నా నేమి ప్రతారితుండ నమ్ము మటంటిన్. ౯

క. వంచింపనిమ్ము న న్నతఁ, డించుకయు న్వెఱవ నోరుల నెవ్వండు ప్రతా
రించుం జివరకు నాతఁడ, వంచితుఁడగు నంచు మున్నువల్కెనె యంటిన్. ౧౦

ఆ. అతఁడు లెస్సనవ్వి యానాను బూమెలోఁ, జోరుము తడయనేల చోరుము నీకుఁ
జావుతప్ప దెపుడొ సత్యాగ్రహమ్మున, సరస కీడ్చి మమ్ముఁ జంపఁగలవు. ౧౧

వ. అని వాక్రుచ్చె – నీపల్కుల నుల్లేఖించుతఱి ననహాయోగదినమ్ములం గుమారి ‘హార్బ్ హౌసు’ వ్రాసినకమ్మ నాతలఁపునం గదలెడి – నీకన్నె యానాఁడు ౧౨

క. ఒకనాఁటి కీవు సత్యము, నకు నురిపా లగుదువంచు నమ్మెద నీకుఁ
సకలేశ్వరుండు తోడ్తై, ప్రకటించుత మేలిమేలిబాటలు తేటల్. ౧౩

వ. ఇట్లుత్తరంబు ననిపె – నయ్యది యట్లుండె – బేకరుపోకడ న్గుఱిచి నేస్తకాఁడు కినుకం జాటినపదంపడి నా కూపిరితిత్తులం దేర్పడ్డనొవ్వు ముమ్మరంబాయె – రెండువారాలపస్తు ముగిసినవెన్క నాయెడ లింతవట్టు తిమ్మవడకుండె – నైనను గరిడీ మానక మాయున్కికిం గోరుసుదవ్వునఁ గల సాముపట్టునకుం గాలినడకన చనుచుంటి – నిదియ నాయిమ్ముదప్పునకుం గారణమయ్యె – నప్పు డనుచరు లందఱు స్కంధావారమ్మునంద కాఁపురింప రేపొద్దున కే నిల్లుసేరువాఁడ – నధికారిజం కైన లెక్కు డగుటంజేసి యానాఁడ సత్యాగ్రహము నాశ్రయింప వలసె – నయ్యవసరమ్మున బేకరు ౧౪

ఆ. సామునంద కాక సర్వాంశముల నేన, మీకుదోర నటంచు మిట్టిచూచె
నవలఁ దనప్రతాప మావంత రుచిచూపె, నొప్పుఁడయ్యె నెయ్యుఁ డిప్పుడమ్మ,

క. ఆ చెలి శరవేగమ్మున, నా చెంతకు వచ్చి యేమినాయం బిది యీ
నీచత నోర్చుట దుశ్శక, మోచెల్ల! యతండు మనకు నొడయం డగునే? ౧౬

క. ఏ యానతినేనియు నీ, వీయందగు మాకు బేక రెవ్వఁడు పనుపన్
దోఁ్ప్రియందగు నవగడ మిది, నీ యోరిమి నుజ్జగించి నీతి న్గనుమా. ౧౭

క. ఇంతకును మనము గరిడీ, సంతసె యుంటిమి కఠోరశాసనముల కే
మంత యదనయ్యె నేటికి, నంతరములు వలయు మనకు నాంగ్లేయులకున్? ౧౮

క. ఈవేర్మి కెవ్వఁ డీకొను, బోవలె నిది పొడవడంగి పోవలె మాన
శ్రీ వలచి కయ్యమున దిగి, యేవిధి సైరింతు మింతయేవపుబ్రిదుకున్. ౧౯

వ. అనుటయు నేను బేకరుచెంత కేగి మాపైఁ గ్రొత్తగోవాళ్లకు దొరతనం బీగి మీకుఁ బాడిగాదనియు, మాదళంబున కేన ప్రతినిధినని మీరంగీకరింపవలయు ననియు నయ్యాయిభాగముల కక్కఱయగు నాయంకుల నేమ మెన్నుకొందు మనియుం బలుక నతండు 'సనేమిరా' యని బిఱ్ఱబిగిసె-నంత గత్యంతరంబు గానక

క. ఏ నొకగోష్ఠిం గూర్చితి, దానన్ సత్యాగ్రహావ్రతమ్మునమహిమం
బీనెయ్యుర కెఱఁగించితి, నొ నని శపథించి రెల్ల రాదారిఁ జనన్. ౨౧

గీ. మేము మాపెద్దలన్ నియమించుకొంట, కనువుపడ దేని గరిడిసాదనకు రాము
సాముకూటంబ త్రొక్కఱంగఁజాల మన్న, నిర్ణయం బాచరించిరి నెయ్యు రపుడు.

క. అధికారికిఁ దీర్మానం, బిది సేర్చితి బాధలెల్ల నెఱిఁగించితి మా
మది సేవాయత్తమ యని, పదపడి మృదువాక్యసరణిఁ బంపితి లేఖన్. ౨౩

క. బోయరుసంగరమున మా, సాయముకల దస్మదీయసంఘమునకు నా
నాయకుఁకర ముండెఁ దక్కఱము, లామెడ రా వీదృశంబు లంటిని దానన్. ౨౪

క. ఈపనికతనన్ బేకరు, చూపునమా ర్పింతయేని చొప్పడదయ్యెన్
మాపొఁజునడత సమర, వ్యాపారవిరుద్ధ మనియు నాతఁడు తలఁచెన్. ౨౫

క. ఇతఁ డీకఁ జక్కఁబడఁ డని, మతినమ్మితి భారతంపుమంత్రికి మా యీ
వెతలెల్ల విన్నవించితి, నతఁ డీధర్మంబు దిద్దునని యనుకొంటిన్. ౨౬

వ. ఆ పెగ్గడ యాఫ్రికాపరిస్థితులకు నిచ్చటినడవడులకు వింగడంబు కలదనియు, నున్నతాధికారి కీనేల నిమ్నాధికృతుల నేమించుచన వుండుననియు, నట్లయ్యు నిఁక నాదొర మీమాట మన్నింపఁగలఁ డనియు నూరార్చె - నవ్వల నాకుం బేకరున కెన్నేని కమ్మలు నడిచె - నాబెడఁదనెల్ల నిందుఁ జాటనొల్ల - నది మన మీనాఁటి నిచ్చలుం గొడుచునిడుమవంటిద యన్నంతవట్టు వ్రాకుత్తు - నబ్బేకరు బెదరించియు బెల్లించియు మాదళమువారిం గొందఱ లోఁగొనియె-నంతన ౨౭

క. క్షతగాత్రులైన యోధులు, శతములుగ సహస్రములుగఁ జనుదెంచిరి దు
ర్గతిమై నెటలీవైద్యా, యతనమ్మునఁ బడిరి మూల్గు లాగుబ్బుకొనన్. ౨౮

క. బేకరునయభయములకున్, లోఁకువయైనట్టి మిత్రులు తదీయార్తా
నీకమ్మునపరిచర్యలు, చేకొని సాగించి; రెంతసేదం బడినన్. ౨౯

క. వా రాదినుల నెల్లరఁ, దీరుచు పెట్లాదవు; నపుడు ధీమన్మణి యా
భారతమంత్రికి నాకున్, వేఱడ మిసుమంతలేని నెయ్యము గుదిరెన్. ౩౦

గీ. అతఁడు రాబర్ట్సు మంచమునంటియున్న, నన్నుఁగదిసి మృదూక్తిసంపన్నుఁడగుచుఁ
దనకు ననుచరమై పొల్చుదళముసైత, మాసుపత్రికిఁ బోఁబోలు నంచుఁ గోసరి. ౩౧

ఆ. అచటనుండు నున్నతాధికారివినా త, దన్యు లెవరు దీని కాజ్ఞపెట్ట
రింతసెడదుపేర్మి యిందులవారికీ, మేలుమఱవ రాంగ్ల మేలువారు. ౩౨

వ. అనియుం బల్కి నగ్గఱువకోర్కి మా కెల్లరకుం దనివినింపె – నంత నా చెంత నున్న విద్యార్థు లందఱు నెటలీకేగ రోగినైన యేను నిట్టూర్చుచుం బడియుంటి.

* * *

౪౧ గోకులునౌదార్యము

గీ. శ్వాసకోశమ్ము లుబ్బి మంచానఁ జిక్కి, చిక్కనంబడ్డ నామంచిచెడ్డ లరయ
నపుడపుడు జీవరాజు వైద్యాగ్రియుండు, వచ్చిపోవుచునుండె దైవమ్మువోలె. ౧

క. పాలం బప్పుల ముట్టక, యాలివ్వుతైలంబు నిమ్మ లరఁటులు ద్రాక్షల్
గ్రోలుచు నాహారించుచుఁ, గాలం బపు డీడ్చుచుంటిఁ గట్టడతోడన్. ౨

క. క్షీరంబును గొనుమని పలు, మా అమ్మెహతా వచింప మన్నియమంపుం
దీ రతనికిఁ దెల్పితి నప, కారంబగు ననియె వెజ్జు కానిమ్మంటిన్. ౩

క. గోపాలకృష్ణుఁ డప్పుడ, నాపాలికి వచ్చె రుగ్ను నన్నుంగని సం
తాపంపడెఁ బాలొల్లని, నాపోకడ నెటేఁగి చెల్లునా యిది యనియెన్. ౪

క. గోకులునకు నెదురాడుట, నాకు నసాధ్యంబ సజ్జనస్తుత్యుఁ డతం
డీకడఁకన్ విడనాడమిఁ, జీకాకై గడువుకొంత సెలవి మ్మంటిన్. ౫

ఆ. మేలిమిత్రుఁడైన కేలనుబేకుతోఁ, జాలవట్టు చర్చసలిపినాఁడ
నీప్రయోగమందు నితఁడు నాబాసట, యయ్యు నన్ను మెచ్చఁడాయె నాఁడు. ౬

క. మిగిలితి నే నొక్కండన, యిఁగ నంతర్వాణి పల్కు నెయ్యది దానిన్
సీగఁ దాల్పవలయుఁ గావునఁ, దగుచింతల నెల్ల రేయి తంటాపడితిన్. ౭

క. ఏ నిపు డివ్విధి నూడ్చిన, నానమ్మిక లెల్ల నల్ల నాశమునందున్
హీనం దప్పితినా యన, మానస మెదిరించు నట్టిమాట సహింపన్. ౮

వ. కావుటంజేసి నేఁడు నాకర్తవ్య మెయ్యది? గోకులునికూర్మి నెందనుక మన్నింపఁ దగు? నోడలిం బోవ నీకట్టడ నెంతవట్టు సడలించుటొప్పు? నని లెస్సతడవి యిప్పట్ల ధర్మవున కెగ్గువాటిల్ల కుండునంతకుం గాచుకొనఁదగిన నేమంబులెల్ల నాకు వసపడియుంట వలయుననియు, నితరంబు లగదంకారున కధీనమ్మలై యుండఁ దగుననియు నిర్ణయించుకొంటి - నేను దుగ్ధంబు నొల్లమికి ధర్మంబ హేతువు నాఁజను - నిశ్శ్రమముగాఁ బయస్సు నాకర్షింపఁ గాళీఘట్టమ్మువా రెనుములకుం గోవులకు నాపాదించుహింస లేనెఱుంగుదు - నదియుం గాక పలలంబునట్ల పాలును మానిసి కాహారంబు కాఁదగదని విశ్వసించితిఁ - గాన ౯

క. ఏది యెట్టులైన దుగ్ధము, కాదని భావించి యెడఁదఁ గలఁగక మఱునాఁ
డే దరిసించితి గోకులు, నాదృతి నతఁ డేమి తేల్చె తని ప్రశ్నించెన్. ౧౦

గీ. అవల వినయమ్మ దైవాఱ ననఘ! మీర, లేమిపంచిన శిరసా వహింతుఁ గాని
దీనిదెసఁ బంతగింపకుఁ డేను దుగ్ధ, కణము గొననొల్ల మాంసభక్షణము నొల్ల.

క. ఇవి ముట్టకున్నచో మృ, త్యువు తప్పద యందురేని యోడక దానిం
గవుఁగిటఁ జేర్చెదఁ బాడికి, దవిష్ఠమైనట్టి బ్రదుకు తగునా యంటిన్. ౧౨

ఆ. అంత నమ్మనీషి యక్కజపడి యిది, యూనె చివరమాట యని వచించె
నట్టి దింక నొండు పట్ట దీనోట మ, న్నింపుఁ డితనిఁ గరుణనింపుఁ డంటి. ౧౩

క. త న్నెంత కష్టపెట్టినఁ, దిన్నఁదనం బింతవిడక ధీపారీణ యతం
డన్నా! యిచ్చట ధర్మం, బన్నది నా కంతుపట్టదైనను నీకున్. ౧౪

గీ. వింగడంబుగ నీకఁ బల్క నంగవింప. నరుగుమా! నీవరించిన తెరువునంద
యార్తరక్షాపరాయణుఁ డైనవేల్పు, నీ కనామయసంపత్తి నెఱపుఁగాక! ౧౫

క. అని నన్నుఁబల్కి వెజ్జుం, గనుఁగొని గాంధీ నలంపఁగా దీక నాతం
డనువగు నన్నపదార్థము, తినిపించుచు మెల్ల మెల్లఁ దేర్పుం డనియెన్. ౧౬

క. గోపాలకృష్ణుఁ డాడిన, యీపల్కులు జీవరాజు నెట్లలరించున్
బాప మతఁ డట్లయని తల, నూఁపుట యనివార్యమయ్యె నొల్లమి యున్నన్. ౧౭

వ. అతఁ డింగువతో సాతాళించిన మినుపచేరుం గ్రోలుమని పల్క నొండురెండు నాళ్ళు దాని సేవించితి - నది నా కొంటక నాయిడుమం బెంపుచేసెఁ - గాన వెండియుం బండ్ల నాశ్రయించితి - మోహాతా సముచితంబులని తోఁచిన బాహ్యోపచారంబుల నేమఱిల్లక నడుపంబూనె - దీనం గొంతచక్కఁబడితిఁ గాని నాకట్టడ లీభిషక్కునకుఁ దద్దయుం గిన్క నొదవించుచుండె - నింతన గోకులుం డక్టోబరు నవంబరుమాసమ్ములం దానేలఁ దారసిల్లు మంచుపెల్లున కోహటించి మాత్ర భూమికిం బయనమ్మకట్టె. ౧౮

***

౪౨ వైద్య మెయ్యది

ఆ. ఎన్నిపాట్లువడిన నన్నుఁ బీడించెడు, తెగులు వోమిఁ గొంతదిగులు గంటి
మందులేల తిండిమార్చిన దీనిపొం, గడఁపవచ్చు నంచు నరసికొంటి. ౧

క. అన్నంబుమార్చి రోగుల, కున్నతి చేకూర్చునేర్మి నొసపరివైద్యం
డన్న సడిగన్న యేలి, స్సన్నాముని బిల్చి నొవ్వుచందము లెల్లన్. ౨

క. వినిపించితిఁ బాలకు నా, కనుకూలత్వంబు లేమి నాడితి దానం
బనియే మున్నది నాచె, ప్పినబువ్వం దినుమటంచు వెజ్జు వచించెన్. ౩

ఆ. కొఱ్ఱివ్వులేనికూడు గోనుమిప్డు రొట్టియ, పండ్లు పచ్చికూర పనికివచ్చుఁ
గోష్ణజలము వోసికొ మ్మెప్రుడుం గిటె, కీలు విచ్చియుండఁ బోలు ననియె. ౪

ఆ. దీనఁ గొంతవట్టు తేఱితిఁగాని సం, పూర్ణమైనలగ్గు పొందనైతి
నపుడు సాధ్వి సిసిలియా చెల్మికత్తెయై, యాసచేయుచుండె నాసుఖంబు. ౫

క. పాలకు నాకు న్నెయ్యము, గిలింపఁ దలంచు నాపె; గిట్టదుగద యా
కొఱ్ఱిలుట నామది; కాయమ, యీలేవడి తొలఁగఁదొఱ్ఱియు నెట్లని వగచున్. ౬

క. ఆలేమకు నొకమిత్రుఁడు, పాలపొడిం జూపి దుగ్ధబంధుత్వము లే
నే లే దీనుఱుమున కిది, చాలున్ క్షీరమ్మువలనిసారము నొసఁగన్. ౭

గీ. మఱి రసాయనశాస్త్రసమ్మతము కాఁగ, నేర్పడియె నిద్ది యని దానియెఱుక లేక
వినిచె నాతనిప ల్కామె విశ్వసించి, యపొడిం దెచ్చి నాకిచ్చె నప్పుడపుడ. ౮

క. మన్నియమంబు నెఱింగిన, యన్ను తదాదరముసూపు నమ్మ దయాసం
పన్నతమై నిడువస్తువు, తిన్ననిదో కాదొ యన్నదిగు లెట్లుండున్. ౯

ఆ. అగుట నామె యొసఁగు నాగుండ నీటిలో, మెదిచి త్రావి పాల నొదవురుచియ
నాల్కకంటఁ జూచినాఁడ నీసా కొక, చెంపనున్న చిన్నచీటి నపుడు. ౧౦

క. పొడు మిది పయస్సుతో నే, ర్పడినట్టిద యంచు నెఱుకపడె నంతఁ గడున్
వడి దానిఁ దొఱ్ఱిసి కొందల, పడుకుము కథయిది యటంచుఁ బావనమతికిన్. ౧౧

వ. సిసిలియాకు లేఖనంప నయ్యమ్మ కమ్మం గనినంతన నాచెంత కేతెంచి తనపడ్డ
పరాకున కెంతయుం గస్తిగుడిచి సిగ్గునందొఁగ నే నాపె నూరార్చి ౧౨

క. నీతప్పులేదు మిత్రుం, డాతఁడు పత్రంబు సూపఁడయ్యెను నీకున్
నీతమ్మునివలె నన్నుం, జేతమ్మునఁ జూచి నాదుచెట్ట నడంపన్. ౧౩

క. నీతెచ్చినవస్తువు నీ, రీతిం దగవని బహిష్కరించితి నాయీ
చేఁతను మన్నింపుమని వి, నీతిన్ వ్రాయుచ్చినాఁడ నెలఁతయుఁ దేఱెన్. ౧౪

వ. పదంపడి యెఱుఁగమింజేసి కావించినయీపనిపట్లఁ జింతయు శిక్షయు నక్కఱ
పడవని సిసిలియాకుం దెలిపితి – నీవెలందియౌదార్యములు పెక్కులు నాస్మృతి

పథంబునం గలవు - కాని వానినెల్ల నిచట వెలువరింపఁజాలఁ - బెక్కు-కడగండ్ల నన్నాదరించిన చెలికాండ్రెందఱో కలరని పల్కి- వారినిచటం దలఁపునకుఁ దెచ్చుకొందు - శ్రద్ధధానుం డిట్టియెడ ౧౫

క. అనుకంపానిధి యీశ్వరుఁ, డనర్థమను విసపుమందు నందించుచు న
వ్వెనుకలఁ దియ్యని నెయ్యము, ననుపానముగా నొసంగునని గుర్తించున్. ౧౬

వ. అది యట్లుండె - రెండవమాఱెలిన్సనువచ్చి పచ్చికూరలు రుచింపవేని వాని వండితిను మనియె - నిమ్మార్పు నా కింపితమాయెఁ - గాని తెగు లడంగకుండె- నట్టితఱి రాబర్ట్సు నాకడ కరుదెంచి మంచుకారు కదియంబడుచున్నయది - మీ కిచట నారోగ్యంబు చేకూరదని తలంతు - మీరు భారతముం జేరుటలెస్స - మీకావించినసాయ మలంతి నాఁజాల - ననవుడు నేనప్పలుకులు మెచ్చి మాతృ భూమికిం జేర జతనంబు గావించితి. ౭౧

***

౪౩ వీడుకోలు

గీ. భారతోర్వికి రా నిచ్చపడుటఁజేసి, బేకు నావెంట సీమకురాక యొదవె
నిద్దఱము నేఁడు పొగయోడ నెక్కఁబోవ, నక్కటా! పుట్టదయ్యె నయ్యన్న కాజ్ఞ.

గీ. అతఁడు జర్మనుజాతివాఁ డగుటకతన, సమరమది తీవ్రదశనున్న సమయమగుటఁ
జెట్టయిది పుట్టె నెంతయుక్కట్టువడిన, రిత్తయయ్యెను హార్డింగుచిత్త మెద్రిచి. ౨

ఆ. మివుల నార్తిగంటి మిత్రుండు కేలను, బేకు నుజ్జగించి నొకనెక్క-
నాఁడు నన్నుఁబాయ నాకంటెఁ బెద్దయు, నలమటించె నమ్మహాశయుండు. ౩

గీ. అతఁడు నావెంట భారతక్షితికి వచ్చి, యున్నచో నాల్గుకొండ్రలు దున్నుకొనుచు
నాసమై మగ్గమున గుడ్డనేసికొనుచు, మనుచు నుండెడివాఁడు నామన మెలర్ప. ౪

క. ఈనెచ్చెలి తనశీలము, మానక వ్రడమ్ము నింతమఱవక రాజ
న్మానవతమై నెటాల్మహి, లోనం గలఁడిపుడు మిత్రులు కడుంజెలఁగన్. ౫

వ. ఇఁకం బ్రకృతమ్మునకు వచ్చెద - నాయెక్కినకప్పలిఁ మూఁడవతరగతి లేమిం జేసి రెండగుదానియంద కుదుర్కొని నానాఁడు విరియునారోగ్యముం గని మురియుచు నల్లనల్లన బొంబాయిచేరి పదియేండ్లనాఁడు విడనాడిన తల్లిగడ్డం గని లెస్సపొంగితి - ననామయంబు కొఱవడియున్నను గోకులుం డచటికేతెంచి ముద్దుముద్దుగా నెదురుకోలుపండువు సాగించె - నప్పుణ్యారాశిం గని యతని మార్గమ్ముపట్టి నాతలవ్రేఁగు డించుకొనంజూచి బంబయికిం జేరితిఁ - గాని విధి నిర్ణయం బన్యతరముగా నుండె. ౬

***

౪౪ న్యాయవాదవిశేషములు

ఆ. ఏల దానిగొడవ యిం దని యేనెంత, చెప్పుచున్న మిత్రు లొప్పకుంట
నిపుడు కొంతపల్క నెంచితి నా కోర్టు, బ్రదుకు నీడ్చినట్టి బాటతెఱఁగు. ౧

క. కల్లలకుం గైతవముల, కొల్లక యీధర్మమునకు నొగ్గితి నంచున్
దొల్లియ వాక్రుచ్చితి నిది, చెల్లెన్ గేవల సమాజసేవాదృష్టిన్. ౨

క. కూటికినిం గుడ్డకు నే, పాటిధనం బగుఁ దదీయపరిమాణంబున్
దాఁటనిభృతి నడసితి నది, పాటింపకయుం బ్రియాసపడితిని గొంతన్. ౩

క. ఈమనుగడరూ పెఱుఁగుట, కీమాటల చాలుఁ గాని యింకను దెలుపన్
నామిత్రు లభిలషించెద, రేమోఫల మిచ్చునందు రిది కొందఱకున్. ౪

ఆ. న్యాయవాదిబండి నడవ దసత్యంబు, పల్కకున్నఁ గుట్రపన్నకున్న
నతనిజీవగఱ్ఱ యనృతంబ యంచు నే,విన్ననాఁడ లెస్సవిన్నవాఁడ. ౫

క. ఉన్నతపదమ్మునెడ నా, కెన్నఁడు నాసక్తి లేదు హేమంబు దెసన్
గన్నింతవడదు టక్కరి, పన్నుగడం బన్న నేమిపనియుండు నిఁకన్. ౬

గీ. బొంకునకుఁ జోటునీక నాపూనినట్టి, నేమమిది దక్షిణాఫ్రికానేల నేను
ధర్మవాదిత్వముం దలఁదాల్చువేళఁ, బెక్కుమార్లుగ నొరయికం జిక్కవలసె. ౭

ఆ. ఎదుటివారు సాక్షి కెన్నెనిదబ్బఱల్, నూఱిపోయు చెట్టతీరు విందుఁ
గాని యెపుడు నట్టికక్కఱితిం జిక్కి, కల్మషంబు మూటగట్టనైతి. ౮

వ. ఏ నొక్కతఱిగవున జయంబుగన్నవెనుక నాపక్షమ్మువారు నన్నుఁ గిఱరింతపా
ల్చేసిన తెఱం గెఱింగితి – నన్ను నమ్మినయభియోక్త సత్యనిరతుండైన జయించు
నొండేని యోటమింగుడుచు నన్నతలం బొండ నాయుల్లముం బాయకుండు-జయా
పజయంబులంబట్టి సుంకముకొలంది నేర్పఱుచుకొంట నాయీబ్రదుకునం గాన –
మీవాదంబు సత్యదూరం బగునేని నన్నాశ్రయింపంజన దని మున్ముంద యభి
యోగులకుం జెప్పువాఁడ – దీనంజేసి దబ్బఱతగవు నాపాలం బడదాయె – నొక
మాఱు నాయభియుక్తులం దెన్నఁదగినవాని వ్యాజ్యమొండునన్ను లెస్సపరికించె –
నది లెక్కచిక్కులకుం బుట్టినిల్లు నాఁదగు – దాని పంచాయతినిర్ణయంబు మా
కుపకరించెఁ – గాని పోబడిం జేరఁదగ్గయంకె యొం డిందు రాబడింజేరె – నీపొర
పాటువలననిల్గు మాయది – యెదుటివా రీతీర్పు చెల్లరాదని లాఁతిహేతువులం
జూపి మాఱొక్కనిరి – పంచాయతిప్రమాదంబు నంగీకరించి దానివలననష్టిం గుడు
చుట మనపాడియని యే నభియోక్తకుం దెల్పితిఁ – బ్రధానుండగు న్యాయవాది
నాయీపల్కు నియ్యకొనఁడయ్యె – బుద్ధిమంతుఁడగు వకీ లిట్టిచేఁతకు దిగఁడని
యతండు నాకు నీతులుమప్పె – నంత నేను ౯

క. మన మొప్పుకున్నఁ గోర్టీ, యనృతమ్మును సమ్మతించునా ప్రతివాదుల్
కనులేనివారలా క, ల్లను డెగనాడంగ నింతలంపట యేలా. ౧౦

క. నావుడు నప్పెద్ద కడుం, దీవరపడి కల్ల కవుడు దెస కేగక యీ
దావా నడుపుట నీకొన, నీవే తలఁదాల్చి మోయు మీబరు వెల్లన్. ౧౧

క. అని బిఱ్ఱబిగిసె నవ్వల, మన సొప్పదయేని మీరు మానఁగవచ్చున్
నను నభియోక్త వరించినఁ, బెనఁగెద సత్యానురక్తి పింపిసలాడన్. ౧౨

క. ఏ నిట్లుపల్క వ్యాజ్యపు, వాని డెసం గంటి నతఁడు వాడియు నన్నుం
బోనాడలేక మీరే, పూనుఁడు సూనృతము నేలుపురుషుఁడు లేఁడా? ౧౩

క. ఇవ్విధి నా నేనుబ్బితి, నవ్వల నన్నెచ్చరించె నాపెద్ద కడున్
ద వ్వడలెన్ నాపట్టుస, కివ్వేదనవెంట నాకు నిచ్చెను మెప్పుల్. ౧౪

* * *

౮౫. చాతుర్యమా?

క. నాయిచ్చిన యుపదేశము, శ్రేయఃకారణము కాని చేవమెఱసి యే
నీయభియోగమునం దగు, నాయము రాఁబట్టనేర్తునా యనుకొంటిన్. ౧

క, అందదుకులతగ వియ్యధి, యందుం బెదరచ్చకెక్కినట్టిది యాటన్
డెందము వడంక నధికృతి, ముందు నిలంబడితి దైవమును జేకొంటిన్. ౨

వ. అంత నేను దొలుతొల్తన పంచాయతి ప్రమాదమ్ము వెలువరింప ధర్మాధికారి యిది చాతుర్యంబు నాఁ దగదాయని వక్కాణించె – నపుడు నామోము కంది కందగడ్డయయ్యె – నాపట్ల లూలామాల మావంతయేని లేమింజేసి యీనింద సైరింప నశక్తుండనైతి – మఱియు ౩

క. ఈపెద్ద యింతవికట, వ్యాపృతి మున్ముందుచూపె నక్కట! విషమం
బై పొల్చు నావివాదం, బేపగిదిన్ నెగ్గువన్న యిఱుకునఁ బడితిన్. ౪

ఆ. అవలఁ గొంత తేఱి యయ్యా కడుంగడు, వెఱఁగుఁగూర్చుమాట వినిచినారు
చివరదన్క నావచించుప ల్కాలింప, కిట్లు వెక్కిరించు టేమిపాడి. ౫

క. అనుడున్ శంకయు చాటితి, వినుఁడు మిము జిన్నపుచ్చువిధ మొల్ల భవ
న్మనసుఁ గలంచుట కెంతయు, వనరుదునని ధర్మధాత వక్కాణించెన్. ౬

క. శాంతిమెయి నాతఁ డిట్లన, సంతోషము జాలువాఱసాగెను నాకున్
స్వంతయు విడువక వాదం, బంతయు వివరించినాఁడ నయ్యధికృతికిన్. ౭

వ. పదంపడి ప్రత్యర్థిపక్షవాది నానాశ్రమమ్ములువడి తనధోరణిం బ్రకటించెఁ – గాని పద్దుపొరపాటుతక్కఁ దక్కంగల పంచాయతినిర్ణయంబునెల్లం బాడిపట్టు

వారు తిరపటిచిరి - నాసంతృప్తి కపుడు మేరలేదయ్యె - నిప్వార్త విని మా పెద్దయు నభియోక్తయు లెస్సపొంగిరి - మఱియు నసృతంబు నాశ్రయింపక యీమనుగడ సాగింపవచ్చు నన్న నాతలంపు తద్దయుం గట్టిపడె - నంగడిగాం బఱచుకొన్న న్యాయవాదివృత్తి కసత్యంబ మూలభూతం బగుట దానిం దీనం జక్కాడుట యరిదియని సెప్పనోర్తు. ౮

***

౪౬ అభియోక్తలయందు

గీ. ఒక్కమరి ట్రాన్సువాల్ కోర్టు నెక్కియున్న, తగవు నడిపితి నందు సత్యంబులేమిం
దుద కెఱింగితి నంత నాతోడ బొంకు, వలుకు నాయభియోక్తపై నలుకగొంటి.

గీ. అతనికిం బ్రతికూలమానట్లు తీర్పు, సెప్పుడా యని పల్కితి నప్పుడెదురు
వారు ధర్మాధిపతులైనవారు తద్ద, విస్తుపోయిరి నావాడు విహ్వలించె. ౨

క. ఆతని కిట్లుపకారము, సేత జరిగెంగాని యింత చీ యన్నను మ
న్నీతి నెఱుంగుట నతడు కృ, తాతప్తుండు గాక లజ్జతాఁకునఁ గుగ్రింగెన్. ౩

క. ధర్మవు దెస నాచూపిన, యర్మిలి యిది రచ్చనెల్ల నాకర్షించెన్
బేర్మి కడుహెచ్చె నాకీ, శర్మంబును విస్మరింపఁజాలన యెపుడున్. ౪

గీ. రంగు తెగు లెంతయున్న న న్నింగిలీసు, వారు మన్నింపసాగి రవ్వారిగాఁగ
నిక్కమునకుఁ బూజారినై నిలువనేర్చు, నాతఁ డెవ్వానియుల్లంబు నాఁచికొనఁడు?

క. నా తెల్వికి నవ్వలిదై, లోఁతైనసమస్య పుట్ట లోఁగక యిది నా
చేతం దీఱదు సడిస, న్నాతనికిం జూపుమందు నభియోగికడన్. ౬

ఆ. నిర్వ్యళీకమైన నీతికి నగ్గమై, వెరవులేమి నిట్లు వెలువరించు
నన్ను లెస్సనమ్మి నాదెసవార ల, చంచలానురక్తి ముంచువారు. ౭

క. ఈకతమున నభియోక్తలు, నా కీఁదగుసొమ్ము హెచ్చు నా నిచ్చుటయే
కాక మ దుద్యమలతికలు, పాగ్రెక నుపఘ్నంబు లైరి పరహితశీలల్. ౮

ఆ. వాఁరెరూకతోడ వారిసాయమ్ముతో, నచట నారయొనర్చినట్టిచేత
నాదరించి రద్దిరా ! లోకసేవనం, బనుచు నిట్టిపెంపు నభినుతింతు. ౯

క. చెఱసాలకు నడువుం డనఁ, గోరడా చెటచెటల కియ్యకొం డన నడ్డం
బెఱుఁగక సాగిరి మూఁగిరి, కఱకరినాబ్రదుకు రసజగత్తునఁ దేలన్. ౧౦

***

౪౭ అభియోగిచెఱతప్పుట

క. నాచదువరులకు రుస్తుం, జీ చరిత మొకింత తెలియఁజేసితి మొదటన్
నాచెలికాఁ డభియోగియు, నై చెలఁగె నతండు నమ్మె నంజక నన్నున్. ౧

గీ. పెద్దబేహారియై కల్మి తద్దపెంచె, నతఁడు తనచేర్చుసరకుల నడ్డుచేసి
యట నిషిద్ధములైన యయ్యాయివస్తు, లందుకొని కుహనావణిజ్యార్థియయ్యె. ౨

గీ. కూటిముద్దయటుల్ రసఘుటికవోలె, దర్పణముకై వడిఁ నరునేర్పు నోర్పు
నుక్కడంచి బజారున కెక్కఁగాని, దొంగతన మెన్నినాళ్ళు సురింగియుండు. 3

క. అయ్యాపస బైటఁబడె నెద, వ్రయ్యాలుగా నశ్రువారి వఱ్ఱులుగాఁగన్
జయ్యన నురుఁగులు గ్రక్కుచు, డయ్యుచు నబ్బెరె నాకు డాయఁగవచ్చెన్. ౪

క. అన్నా! లుబ్ధుడనై నినుఁ, గన్నుమొఱంగితిని మూటకట్టితిఁ బాపం
బిన్నాళ్ళకు నది పండెను, నన్నుం బన్నముల ముంచి నవ్వఁదొడంగెన్. ౫

క. చీఁకటిబేర మొనర్చితి, నాకొంప మునింగె దొరతనమ్మునఁ గలవా
రీకుట్ర గనిరి చెఱకుం, బోకడ విధి వ్రాసిపెట్టెఁబో! నానోసటన్. ౬

క. ప్రకటంబగు నవమతి యిది, యకటా! యిఁక నేను జచ్చినట్లకదా! నీ
వొకఁడవ నన్నిపుడీచె, ట్టకు దవ్వులవానిఁ జేయుటకు దిక్కగదా! ౭

క. నామనుగడ సర్వంబును, నీముంగల నిడితిఁగాని నిల్పితి దీనిన్
నామెచ్చు వృత్తిమర్మము, నేమని వివరింతు నీకు నేనోఽశనికిన్. ౮

క. కుతిలపడి కొందలంపడి, యతఁడిమ్మెయి వగచె నావు రావురు మనుచున్
మతిగరఁగి రుస్తుమున్ మిత, హితవాక్కుల నూఱడించి యే నిట్లంటిన్. ౯

క. ఎఱుఁగుదువు నన్ను; నిన్నుం, బరిరక్షణసేయఁ ద్రోయఁ బ్రభు వీశ్వరుఁ డొ
క్కరుఁడ సుమీ యైనన్ మన, పరిచితిఁ బాటించి సాయపడియెద నీకున్. ౧౦

క. నీచత యని వెన్కాడక, నీచేసినదోషమెల్ల నెఱి నియ్యకొనన్
సైఁచెదవే నరికట్టిన, యీచిక్కు నడంచి నీకు నెలమి ఘటింతున్. ౧౧

వ. అంత న ప్పారసీవణిజుం 'డేను గావించినపాపంబునెల్ల నీముంగల నంగీకరించితి నింతవట్టు చాలదో'టనుడు 'దొరతనమ్మువారి దెస దోసమ్ము సల్పి నాకడం జెంపలు వాయించుకొంట మెట్లుచితంబగు'నని యే నాడ నెట్టకేల కబ్బేరి దారికివచ్చె-
నంత ౧౨

క. పరికించిచూడ నతఁ డీ, దురితము పెక్కేండ్లనుండి తొలఁగక సేయన్
దొరఁకొన్నట్లు కనంబడె, దురాశకుం గొలఁదిలేమి తోడన తోఁచెన్. ౧౩

క. ఇరువురము రుస్తుంజీ, పురాతన న్యాయవాదిపొంతకుఁ జని యీ
చరితంబు నెల్లఁ జెప్పుడు, నరిది యిటన్ గెలుపుగొంట యని యతఁ డనియెన్ ౧౪

క. బరువంతయు మిత్రుఁడు నా, శిరమ్ముపై నిల్పె నీవు సెప్పినరీతిన్
జరియింతుఁ గరుణమై నా, పరువును దక్కింపు మంచు బతిమాలుకొనెన్. ౧౫

వ. పదంపడి యే నతనికి ధైర్యమ్ముచెప్పి యీ నేరంబు రచ్చకురాదని తలంతు - నభియోగంబుఁ దెచ్చుటయుం దేమియు రేవుసుంకరివశమ్మునం గలదని - యతండు రాచఱికమ్మువారి ధర్మవాదిప్రముఖుఁ డాడిన తెఱంగున మెలంగవలయు - నే నియ్యిరువురం గామక దర్శింతు - వారు న న్నాదరింపరయేని ౧౬

క. జరిమానా కట్టుటకో, చెఱసాలం బడుటకో విశృంఖలచిత్త
స్థిరతన్ సిద్ధముగ మ్మిూ, దురవస్థ పడేనుపాళ్ళు తొలఁగఁగవచ్చున్. ౧౭

క. అప్పా! బందియ నీకుం, దప్పదయే నదితలంచి త్రిపచెందుట కే
నొప్పన్ దెక్కలితనమున, కప్పసముగ లజ్జగుడుచు టది పాడియగున్. ౧౮

క. ప్రాయశ్చిత్తముగాఁ దల, పోయుము చెఱనుని పాపపుంజంబునకున్;
చీ! యిఁక మ్రిచ్చను గానని, చేయుము శపథంబు లగ్గుచేకుఱు మివులన్. ౧౯

గీ. ఇమ్మెయిం బల్క సెట్టి నాయెల్లబ్రిమకు, నీవశమ్మునఁ గలదు నన్ నీటముంతో
పాలముంచెదవో నీదుపనిచినట్ల, యడుగువైచెద ననియె దాసోహ మనియె. ౨౦

ఆ. అంత నడుముగట్టి యస్మదీయంబగు, వినయమెల్ల నతనియనయ మూడ్ప
నప్పగించినాఁడఁ దప్పు సమస్తంబు,వలికినాఁడఁ బన్నువాని చెంత. ౨౧

గీ. తె మ్మనినఁ బత్రములనెల్లఁ దెచ్చి సెట్టి, పాపపుంబ్రిదు కంతయు బాహిరింతు
నతఁడు నేఁటికిఁ దనదోస మరసియరసి, నానసుం జిక్కి కుములుచున్నాఁ డటంటి.

వ. అంత నాసుంకరీఁడు జాలిందోఁగి యిప్పారసీతాత సా దయ్యు నెఱుకలేనిపని గావించె-నిప్పట్ల నాకర్తవ్యంబు మీకుఁ దెల్లంబ-మాన్యాయవాదిచిత్తంబు నూఁది యే నిందు సంచరింపవలయు-మీ రమ్మేటిం గనుగొంట లెస్స - యేను వీలైనంత వట్టు మీ బేహారిగౌరవంబు రక్షింతు-ననవుడు నెల్లలేనిహర్షంబు వడసి యే నవ్వాల నవ్వకీలుసన్నిధికిం జేరి కలరూ పెఱుఁగంజేయ నగ్గఱువ నాసూనృతానురక్తికిం దనిసని యెన్నఁడున్ మీకు నాకడ నాస్తి యనుపల్కు పుట్టదని ప్రమాణ పత్రముం బ్రసాదించెఁ - బదంపడి రుస్తుంజీదొంగసొత్తు నిబ్బడివిలువం గొని విడుచునది యన్న యానతి వచ్చె - వెండియు ౨౩

37

గీ. మిత్రుఁ డీదాంగబ్రిదుకెల్ల మేలిమేలి, యక్కరంబులతో దిద్ది చక్కఁదనము
విరియుచట్టాన బిగియించి వ్రేలఁగట్టె, నాత్మ నోడక నైజకార్యాలయమున. ౨౪

క. తనవారు తరతరమ్ములన, మనువా ర త్తఱి వణిజ్య మరగినవారున్
జనరా నీచెడుదారికి, నని హెచ్చరికింప నాతఁ డప్పని కోర్చెన్. ౨౫

ఆ. ఇది శ్మశానవాటి నేచిన వైరాగ్య, మెట్టి దట్టి దనిరి. సెట్టిమిత్రు
లెంతవట్టు వీరి యీపల్కు గట్టిదో, తెలుపఁజాల గుట్టు దేవుఁ డెఱుఁగు. ౨౬

క. ఈనిందను రుస్తుంజీ, వీనులలో మెల్లమెల్ల విడిచితి నన్నా!
యే నిన్ను మొఱఁగి యొచటికిఁ, బోనేర్తు నటంచు నతఁడు పొసఁగం బలికెన్. ౨౭

ఆత్మకథ

పంచమ భాగము

౧ ఆద్యనుభూతి

గీ. అస్మదీయులు సేవావ్రతానురక్తు, లాఫ్రికా నుజ్జగించినయట్టిబంట్లు
మగనలాల్‌గాంధిముఖ్యులు మాతృభూమి, నందుకొన్నారునాకంటెముందవచ్చి. ౧

క. నెచ్చెలులకంటె మును నా, వచ్చుట నిర్ణీతమయ్యె వదలనికయ్యం
బచ్చుపడి రోగబాధలు, హెచ్చి నిలంబడితి సీమ నిప్పటిదనుకన్. ౨

గీ. దున్ని పండించి తినుచు నేదో రవంత, సేవ సల్పుచు మిత్రులతో వసింప
నిచ్ఛగించితి నిందుల కేది లెస్స, తగినతా వని తద్దయుం దరిచికొంటి. ౩

గీ. దేశమం దాశ్రమంబులఁ దీర్చి ప్రజకు, నూడిగముసేయు పెద్దలతోడిమైత్రి
లేమి నిదమిత్థమని తెల్పలేక లేక, యొండు వ్రాసితి నపుడు నెయ్యురకుఁదుదకు. ౪

ఆ. ఆర్తబంధువైన యాండ్రూసుచెంతకు, నేగుఁడంటి నతనిహితము నూఁది
నిలువుఁడంటి నంత నెచ్చెలికాండ్రు ద, ర్శించి రయ్యుదాత్తశీలధన్యు. ౫

క. వా రమ్మనిపి పంచిన, తీరునఁ గాంగ్రికిఁ బోవుదెంచిరి మహితా
చారులు శ్రద్ధానందులు, కూరిమిమై వారిఁ జూచెఁ గొడుకులవోలెన్. ౬

గీ. అంత శాంతినికేతన మరయ నేగు, దెంచి రందుఁ గవీంద్రుఁ డభ్యంచితాద
రానురాగసుధల్ పంచి యస్మదాప్త, జనుల రంజించె వెన్నెలజాలువోలె. ౭

క. స్వామియుఁ గవితారాజ్య, స్వామియుఁ బాలించుధర్మసంస్థలఁ గంటన్
నామిత్రులు తెలివిం గని, రామేలిమి యుపకరించె నవ్వాల నాకున్. ౮

వ. శ్రద్ధానంద రవీంద్ర సుశీలరుద్ర లాండ్రూసునకు మువ్వేల్పులంబోనివారు నాఁడెల్లు – నతఁడు దక్షిణాఫ్రికా నున్నతఱి వారిగఱువతనమున్గఱిచి పొరిం బొరి వర్ణించువాఁడు – వారినామాక్షరంబు లీసాధుపుంగవుని హృజ్జిహ్వారంగముల సర్వదా నర్తించు – నక్కారణంబునం జేసి యాండ్రూసు నానేస్తకాండ్ర సుశీలరుద్రసన్నిధికిం జేర్చె – నాయయ్య వారిం బెద్దలాలించి వారికిం దన కాఁపురించుగేహంబ వీడుపట్టుం బొనరించె– నతనిబిడ్డలకు న్వారికి నప్పుడప్డ నెయ్యతియ్యంబులు బలిసె – నంత నావారు ఫినిక్సుబ్రిదుకు న్మఱచి యం దునికి వాటిల్లె – మఱియు ౯

క. ఓడదిగి వీరికుశలపు, జాడం బరికించి వంగజగతిం గవిస
మ్రాడాశ్రమమున నందఱు, పోఁడిమిమై నుంట తెలిసి పొంగితి నెడఁదన్. ౧౦

క. గోపాలకృష్ణగోకులు, శ్రీపదముల కెరఁగినంతఁ జెలికాండ్రుఁ గనన్
   జూపునిడి మధురమధురా, లాపంబుల వారువా రెలర్ప నొసంగన్. ౧౧

వ. బొంబయినగరంబునం దే నాఁగియుంటి - నచట నాకుం గైకోలుమన్నన వడయు తఱి సత్యాగ్రహం బించుక వలసివచ్చె - నేతదీయంబగు పరిషత్తు పేటిట్ మందిరంబునం గూడె - దానితళతళలకుం గన్నులు మిఱుమిట్లుపాలై కూలివాండ్రం బెరసి బ్రదుకుసాగించిన యే నెంతయుం గలఁతచెందితి - నప్పటినావేస మంగరకా పాగా మున్నగువానిం గూడి యిప్పటిదానికంటె నెఱుఁగు నాఁడగు - గాని సమలంకృతులైన సభాసదులయం దేను వెక్కిరింపఁదగి యుంటి - నైనను మాననీయుండగు ఫిరోజిషామెహతాయండదండల నిల్చి యెట్లకేని గట్టునం బడితి - నానాఁటిస్వాగతపత్రాదు లాంగ్లభాషలో నడిచె - వాని కేను గుజ్జరి బాసం బదులాడ నోహటిల్లితి - నంత ౧౨

ఆ. నన్ను సత్కరింప నగరమ్మునం గల, గుజ్జరాతివారు కొలువుదీర్చి
   రందు ముఖ్యవక్త యయ్యె జిన్నాసాహె, బతఁడు ఘూర్జరీసుతాళి నొకఁడ. ౧౩

క. చెప్పినముక్కలు నాల్గును, గప్పురపుంబలుకులట్లుగా నాంగ్లమునన్
   గుప్పె నతఁ డన్యులు న్గతి, దప్పక మాటాడి రపుడు త త్పరభాషన్. ౧౪

క. పదపడి నా ప్రత్యుత్తర, మది గుజ్జరియంద వినిచి యాంగ్లోక్తి నిటన్
   వదలఁదగు నంటి మన కు, న్నదిగద యొకబాసయంటి నమ్రత వెలయన్. ౧౫

గీ. ఎన్నఁడో దేశమును వీడిచన్న యేను, క్రొత్తగా నేఁడ వచ్చి యీగోష్ఠి నిట్లు
   మోహరించుట కూడదేమో యటంచు, జంకితిని గాని కొల్వు నాసరణి మెచ్చె.

క. నా కపుడు బలము చేకుఱె, నీక్రొత్తతలంపు జగమునెదుట వెలార్పన్
   వీఁక యొదవెఁ బదపడి పూ, నాకుం జనవలసెఁ గృష్ణు నాగురుఁ జూడన్. ౧౬

***

౨ పూనాలో గోఖలుతో

గీ. గోఖలుం డీవు పూనాకు రాకముంద, రాష్ట్రపాలుని గనుట కర్తవ్య మనుట
   నతని విల్లింగ్డనాఖ్యుఁ జేరితిని గుశల, వార్తలైనంత నమ్మేటి వలికె నిట్లు. ౧

గీ. దొరతనముపట్ల నెట్టియాందోళనంబు, సేయనెంచిన నాతోడఁ జెప్పిసేయు
   ముభయపక్షంబులకును లగ్గొదవు దీన, రిత్తవేసటయుం దలయెత్త దపుడు. ౨

వ. అనుటయు నిట్టివాగ్దానమున కభ్యంతరమేమి? - సత్యాగ్రహవ్రతినగు నాకు నాయెదుర్చువారితలఁపుం దొలుతొల్త నెఱిఁగికొంట యవశ్య కార్యంబ - తదనంతర మోపినంతవట్టు వారి కిష్టుండనై మెలఁగఁ జూతు - నాఫ్రికాబ్రదుకునం

దిట్టినేమంబు నెల్లపొ్రద్దులం బాటించితి - నేడుం దీని ననుసరింతు - నని యేను వక్కాణింప నయ్యధికారి తద్దయుం దనిసి నన్నుఁ గొండాడి 3

ఆ. వలసినప్పుడెల్ల వచ్చి నాతో మాట, లాడవచ్చు నీకు నడ్డులేదు
కోరి ద్వారతననమ్ముకవా రెట్టిదోసమే, నాచరింపఁ గడఁగరని యెఱుంగు. ౪

క. అని పల్కుడు నానమ్మిక, యును దాదృక్షంబ యంటి నొద్దికతోడన్
వెనుకం బూనాపట్టణ, మున కేగితిఁ గౌతుకంబు మూరింబోవన్. ౫

ఆ. అచట గోకులుండు నాతనిపాలించు, సమితి సిరవుకొన్న సభ్యతతియు
నన్నుఁ గన్నయంత నాయం దను త్తమ, ప్రేమవృష్టి కురిసి పెద్దచేసె. ౬

క. ఉల్లంబులు విచ్చితి మపు, డెల్లర మయ్యాయిచర్చ లెసఁగించితి మా
యుల్లాస మపూర్వము న, న్నల్లసభం జేర్పఁ గృష్ణుఁ డాసక్తి పడెన్. ౭

క. అద్దానఁ జేర నాకును, బుద్ధివొడమెఁ గాని తక్కుపురుషులచూపుల్
తద్దయు నా కెడమడుగై, యద్దమువలె నుంట విడితి నాతగులంబున్. ౮

గీ. లాఁతిసభ్యులకున్ నాకు లంకెపాటు, కుదురమింజేసి కృష్ణుండు కొంతనొచ్చి
యోయి! కేవలసభ్యత్వ మొందకున్న, నీవు సభ్యుండ వనియ గణింతు ననియె. ౯

వ. అంత నాతలంపులనెల్ల నయ్యుదారచరితున కెఱిఁగించి మున్ముందు ఫిరిక్కునీడి వచ్చిన యనుయాయివర్గంబు నిల్వ నాశ్రమం బొండు నిర్మింతుననియు నేను ఘూర్జరుండ నగుట నాదేశమునంద యుండి భారతసవిత్రి నారాధింతుననియుం బల్క నామార్గంబు నమ్మహాశయుండు మెచ్చి యిట్లనియె. ౧౦

క. వలసినవి త్తము నాకడఁ, గల దాశ్రమమునకు దానిఁ గైకొను మిపుడే
చెలికాఁడ! యిట్టు లైనన్, దలఁచెద నీయాశ్రమంబు నాయది యనుచున్. ౧౧

ఆ. అనుడు నూరనూర నర్థము నార్జించు, బెడఁదతీఱ దొడ్డినిడినవేల్పు
టావునట్లు కృష్ణుఁ డాదరువై తల, ప్రేఁగు డించె నంచు వేడ్కవడితి. ౧౨

క. గోపాలుఁ డపుడు సంఘు, శ్రీపాలకుఁ బిల్చి లోకసేవకు నీతం
డేపాటివి త్త మడిగిన, నాపూఁటన యిచ్చి పంపు మని శాసించెన్. ౧౩

ఆ. మరలివచ్చునాఁడు మహనీయుఁ డితఁడు నా, కొఱకు విందొకండు కూర్చె నందు
నన్నుఁ దనుపుపండ్లు మున్నగుభోజ్యంబు, లేర్పరించెఁ గూర్మి లిగురుపెట్ట. ౧౪

క. అమ్మేటి యపుడు రుగ్ణత, కిమ్మై నడయాడలేని యింటరమున దా
రమ్మున నుండియు నాతి, థ్యమ్మునకున్ నిర్ణయించుతావు న్గదియన్. ౧౫

ఆ. వలచి మెల్లమెల్ల వచ్చుచువచ్చుచుఁ, దూలితూలి దారిఁ గూలఁబడియె
గురున కిట్టిమూర్ఛ తఱచుగఁ బ్రాప్తించు, కతన మిత్రు లపుడు కలఁగరైరి. ౧౬

ఆ. కృష్ణు గదికిఁ జేర్చి యెల్లర మాదరం, బడరఁ దీయమాట లాడుకొనుచు
విందు గుడిచినార మిందనుకన్ మది, నాఁటియుండె గురునినాఁటిమూర్ఛ. ౧౭

౩ బెదరింపా?

గీ. బంధువులఁ జూచునాసక్తి భర్తృహీన, యై కృశించువధూనిక నరయుచింత
నన్నుఁ బెరరేప బొంబాయినగరి వదలి, కదలితిన్ రాజకోట కుత్కంఠతోడ. ౧

వ. ఏ నాఫ్రికారంగమున సత్యాగ్రహసమరంబున కొకసాధనమ్ముగా నాకట్టు సవరించుకొంటి – నది యచటికూలివాండ్రు పాటించువేసంబు నాఁదగు – దీనినాంగ్ల దేశమునం దింటనున్నవేళ సైత మాదరించితి – నేఁడు భారతమునం దడుగు మోపినవెన్క నెటాలునం దాఁచియుంచిన కాఠియవాడుదుస్తుల వెలుఁగునకుం దెచ్చితి – నంగరకా దోవతి మల్లెపూవుంబోనితలగుడ్డయు నందుఁ బ్రధానంబులనంజను – నవియెల్ల నిచటినేఁతమరలం బొటమరించినట్టివ – యందలితలచీరయు నంగరేకును బనిలేనివేఁగని తోఁచి యరచట్టయు నంతరీయంబును జౌకపాటుచౌతుం దాల్చితి – నిట్టిబట్టలతో మూఁడవతరగతిపెట్టియం బోవువాని లేనివానిఁగాఁ దలంతురు – నాఁ డానాఁడికి బొబ్బతెగులునకుం గుఱియై బెదరుచుంట నొకచో నధికారులు మాతరము తెరువరుల దింపి వారితిమ్మనం బరికించి – రపుడు నా కించుక వేఁకి యుంట వారు నాయూరుపే రడిగి రాజకోటంగల వెజ్జుపజ్జకుం జనుమని యానపెట్టిరి – పదంపడి మాబండి వడ్ఢవాణుచేరుసరికిఁ బ్రజారాధనతత్పరుండు కుట్టుపనికిం బేరందినవాఁడు నగు మోతీలాలు నన్నదిసి వీరమగామునంగల పన్నునంజేసి ప్రోవరు లుడుచుకడగండ్ల యీగడ నెఱిఁగింపఁ జెఱసాలకేగ నాయితంపడి యుంటిరా యని యేనంటి – నంత నతఁడు ౨

ఆ. బందియన్న మాకు భయమది కాసంత, లేమినిజమ కాని నేమమునకు
నగ్గపఱిచి మమ్మునందఱ నీవ సా, గింపవలయు నిడుమ త్రెంపవలయు. ౩

క. ఈసీమవాఁడవై జన, తాసేవారతుఁడ వగుటఁ దప్పక మాకున్
నీసన్నిధిఁ జనవున్నది, మాసంప్రార్థనము నీవు మన్నింపవలెన్. ౪

గీ. నేఁడు నిన్నవరోధింపఁగూడ దాప్త, బంధువులఁ జూచి మరలి బంబయికి నేగు
నపుడు కామక నీవిందు నాఁగవలయు, వెట్టిపిన్నల మమ్ము దీవింపవలయు. ౫

క. నావారికౌతుకంబును, సేవావిధి నరయ నీదుచిత్తము పొంగున్
రావలెనని యీవాడిన, యావెంటన వచ్చువాఁడ ననుయాయులతోన్. ౬

వ. అని మధురమధురమ్ముగాఁ బల్కి నన్నుం దనవానిఁ గావించుకొనె – నవ్వల మోతీలాలుపెద్దతికంబెల్ల మెల్లమెల్ల నాకవగతంబాయె – సబర్మతీ సత్యాగ్రహాశ్రమమేర్పడ్డవెన్క నెలనెలం గొన్నినాళ్ళందుండి యతఁడు పిన్నలకుం గుట్టుపని యలవఱుచువాఁడు – కాని ౭

ఆ. దైవ మోర్వలేనిదై వెడరాకాసి, తనము నెల్లఁ జూపి తరుణు నితని
మ్రింగివైచె నకట! మిత్రునిపోకతో, దొడ్డయడవి యయ్యె వడ్డవాణు. ౮

ఆ. ప్రకృతమునకు వత్తు నిఁక రాజకోటకుఁ, జేరినంత నాజ్ఞ గౌరవించి
యానుపతి కేగ నచటిభిషక్కు నా, తెలుఁగు నరసి సిగ్గు తెరలఁ జిక్కె. ౯

క. అధికారిపట్ల నాతఁడు, కుత్రిధయుం బ్రకటించెఁ గాని కోపించుట స
త్పథమెట్లగు నధికృతి తన, విధిఁ దా నెఱవేర్పవలదె వెఱలే కెపుడున్. ౧౦

ఆ. అంటురోగ మున్నయదనఁ దృతీయచూ, శ్రేణి వెడలువానిరీతి నరయు
టేమిదోస మెవ్వ రీపెట్టెనెక్కిన, దానిచట్ట మింత తప్పరాదు. ౧౧

క. అధికారులకుం గూడదు, పథికావళిపట్లఁ బక్షపాతము; వారీ
యధమశ్రేణిం జనునరు, వృథాపరిభవింత్రు వన్యమృగ మనుకొంచున్. ౧౨

ఆ. నీవు నీవటంచు సేవకునిం జూచి, నట్లు చూతు రతనియార్తనాద
మాలకింప రెంతకైనఁ దెగింతురు, తన్ని యీడ్చి వానిధనము గొందురి. ౧౩

క. రొక్కముదిని చీటీ నిడ, రక్కట తప్పింత్రు బండి నవగడమిది నే
నక్కడ నక్కడఁ గుడిచితి, నిక్కము సెప్పితిని దీని నిల్పుటవలయున్. ౧౪

ఆ. విత్తమున్నవారు చిత్తంబు మార్చ్చి యీ, దిక్కులేనివాని తెలుఁగు దిద్ద
నెక్కవలయు నాతఁ డేగెడు పెట్టెలో, స్రుక్కవలయు నెన్నిచిక్కు లున్న. ౧౫

క. అతనికి దవ్వైన సుఖ, స్థితి మాకును వలదటంచుఁ జెప్పాట వలయున్
మతినిడి వానికి నాగర, కత నేర్పుటవలయు భీతిఁ గడపుట వలయున్. ౧౬

క. ఏ నపు డవ్విషయమునం, దే నేలకుఁ జన్న మిత్రు లీ వీరమగా
మానినశాయరిచట్టము, లూనము కావలయునని రలుత్తప్రతిఘుల్. ౧౭

క. చట్టపుఁజందము లన్నియు, నెట్టన చూచితిని వాదు నిక్కమ యంచున్
బట్టించితి నెడఁదకు సమ, కట్టితి దొరతనము వారికన్నులు తెఱవన్. ౧౮

ఆ. నన్నుఁ బెద్దచేసి మున్నలవిల్లింగ్డ, నిచ్చుపల్కు గుర్తు తెచ్చుకొంటి
నతనిఁ గంటిఁ గస్తియంతయు నమ్మేటి, మోత్రిలఁ జెప్పి ధర్మ మేలుమంటి. ౧౯

ఆ. అతఁ డుదారబుద్ధి నస్మదీయంబగు, మనవి నాలకించి తని పెఁగాని
కీడు మాదికాదు కేంద్రప్రభుత్వంబ, తగును దీసిదిద్ది తగవు నెఱప. ౨౦

క. ఆయధికారులసన్నిధి, నీయది వినిపింపుమనియె నేనవ్వాల నీ
శాయరిచేఁ బ్రజలందెడి, రాయిడి సకలమ్ము వ్రాసి రారాజునకున్. ౨౧

క. పలుమార్లు విన్నవించితిఁ, దొలఁగెను రెండేడులపు డెవో పనిమీఁదన్
గలిసితిని జేమ్సుఫర్గును, దెలిపితి నీగోడవ నతఁడు తెలతెలఁబోయెన్. ౨౨

క. తెప్పించె నెల్ల పత్రము, లప్పా! వీలున్నఁ దీర్తు నని సెలవిచ్చెన్
ముప్పియ్యేది వెనువెంటన, తప్పించినయ ట్లెఱింగి తనిసనినాఁడన్. ౨౩

వ. ఏ నీగెల్పు సత్యాగ్రహమూలబంధ మనితలంతు — నేలయన వీరమగామునందలి పన్నుబాధలం గుఱిచి బొంబాయిప్రభుత్వ కార్యదర్శిచెంత నేమున్నముచ్చటించుతఱి 'బగసా'యందు నాచేసినయుపన్యాసంబు నతఁడు వెలికిం దీసి యిది సత్యాగ్రహం బని జంకెనగావించితి — వీచప్పుళ్ల కింతచేవగల యేలుబడి బెదరెల్లు నని తలంతువా — యని కీవిమైఁ బల్కె — ౨౪

ఆ. నరుని మేలుకొల్పు వెర విది జంకెన, చేఁతయని తలంపఁజెల్ల దీవు
ప్రజలు నేఁడుకుడుచు బాములఁ దూలింపఁ, దగినయొఱపు లాడఁదగును నాకు. ౨౫

క. బానిసమును దెగటార్పఁగ, మానస మున్నట్టివారు మానక విజయ
శ్రీ నించునెత్తు లన్నియుఁ, గానందగు ననుభవంబు గడియింపఁదగున్. ౨౬

క. ఈవసుధఁ నరుపన్నిన, యేవెరవుం గన్న దాన హింసయ తోఁచున్
గేవల మొకసత్యాగ్రహ, మేవెలయు నహింస కెల్ల నెల్లయనంగన్. ౨౭

క. నాయాశగ మిది దీనికి, నాయంకుడ నేను నన్ను నమ్మినప్రజ కీ
సాయకమర్మము లన్నియుఁ, బాయక యే నెఱుఁగఁజేఁత పాడిగఁ దలఁతున్. ౨౮

క. తెల్లదొరతనము పేర్వన, మల్లొకము లదరుఁగాని మోహనగాంధీ
వాల్లభ్య మేతదస్త్రము, చెల్లును బ్రహ్మాస్త్రమునకుఁ జెలియై బలియై. ౨౯

క. అని యేను జంకెఱుంగక, వినుచుడు నమ్మంత్రి తెస్సవింతలు వింటిన్
గనుఁగొందము మున్ముం దనెఁ, దనదర్పము పొంగిపొంగి తల నూఁగింపన్. ౩౦

***

౪ శాంతినికేతనము

గీ. వెడలితిని రాజకోటను విడి రవీంద్ర, కేతనంబైన శాంతినికేతనమున
కచటియొజ్జలు విద్యార్థు లవధిలేని, ప్రేమ నాపట్లఁ గురిసిరి కూర్మిజల్లు. ౧

క. నెమ్మియు డంబములేమియుఁ, గమ్మనిశిల్పంబు చిందఁగా స్వాగత ప
త్రమొసఁగిరి విద్యాసద, నమ్ముఁ గలేల్కురుని గంటి నాఁడే యచటన్. ౨

గీ. మగనలాల్ పెత్తనమ్మున మాఘనిక్స్న, మిత్రు లందుండి; రాశ్రమసూత్రములకు
నగ్గపడి నైజ ధీసౌహృదాదికముల, నతఁడు క్రొత్తావి నింపె నయ్యాలయమున. ౩

వ. ఆనాఁ డాక్షేత్రంబునఁ బూజనీయు లాండ్రూసు పియర్సనులుం గలరు — జగదానంద నేపాలసంతోష క్షితిమోహన నగీన శరత్ కాళీబాబులతోడి చెలికారంబును నా కపు డగ్గలంబుగా నొదవె — మఱియు ౩

క. గురుశిష్యులతో నట నం, దొఱితో నదికితిని బ్రికృతి తోడగుకతనన్
నరుఁ డెపుడుఁ దాన తనపని, జరిపికొనన్వలయు నంటి సవినయఘణితిన్. ౫

క. జీతంబునిచ్చి పాచకు, చేతన్ వండించుకంటె శిష్యులు గురులున్
బ్రీతివడి కూడుగూరలు, చేఁత కడున్ లెస్స యంటిఁ జెలికానివలెన్. ౬

ఆ. గురుఁడు బానసమ్ము పరికింపసాగిన, నాఁడు బాలకుల కనామయంబు
శీల మెంతయేని చేపడునంటి నా, యుక్తి మెచ్చి రొజ్జ లాకరుతక్క. ౭

క. క్రొత్తపనియస్న గుట్టుల, చిత్తము క్రీళ్ళుఱుకుఁ గాన శిష్యులు హర్షా
యత్తులయి రస్మదిచ్ఛకు, నత్తెసరులుపెట్టి తఱిగి రప్పుడ కూరల్. ౮

క. గురుదేవుం డిదిసెప్పుడు, సరియని యాచార్యులన్న శంకింపననెన్
బరువనక పియర్సును సం, బరపడి చెమరోడ్చి వంటపని దీర్పంగన్. ౯

క. కొందఱు బియ్యముఁదీర్చుట, కొందఱు కట్టియలు వ్రియ్యఁగొట్టుట సాలన్
గొందఱు కడుగుటయున్ గను, విందై యే నెల్లలేనివేడుక గంటిన్. ౧౦

క. ఎవ రలసిన నెవ రోడిన, నెవ రిది కాదన్న నేదయెఱుఁగక వికస
ద్వదనమ్ముతోఁ బియర్సను, పెదపెదగుండిగలు తోమి పెంపఱకుండున్. ౧౧

గీ. వంటహండులు తోమెడివారు కుడుచు, నలసటన్ మఱపింప గాయకులు కొంద
ఱమరవాటీ మరందధారానుసారి, సారగీతి వెలార్తు రవ్వారిముందు. ౧౨

వ. ఇట్లు శాంతినికేతనమెల్ల మధుకోశమ్ము వోలె ఝంఝమ్మనం దొడఁగె – నవ్వల
ఫినిక్సునంబలెఁ దాలింపులేని పాకపద్ధతి నిం దలవరించితి – నద్దానఁ గూడుగూర
లేక కాలమ్ము నంద మర్రు పొయ్యిపై నుడుకుచుండె – నౌకరిద్ద ఱొజ్జలుం గొందఱు
చట్టులుం బూని దీని సంతరించువారు – వంటసాలయెల్ల నిమ్మెయిఁ బరాధీనతం
బాసి వాసింప దొరఁకొనెఁ – గాని కొన్నాళ్ళ కీదారి మాఱి తొంటియట్ల యయ్యె
నని వింటి – నైనను దీనం జేసి నికేతనమ్మున కించుకయేని లెస్సయ మొలతెంచి
యుండు – నది యట్లుండె. ౧౩

క. కొన్నాళ్ళ గురుదేవుని, సన్నిధి వసియించి కొంతసంస్కృతి వడయన్
గన్నిడితిఁ గాని దైవము, నన్నున్ మెడపట్టి యీడ్చినది నిర్దయమై. ౧౪

ఆ. నాకు నిచట నైదునాళ్లగి యేఁగక, ముంద గోకులుండు బొందివదలి
చన్నవార్త పిడుగుచందాన వచ్చి మ, మ్మకట! దుఃఖవార్ధి కగ్గపఱిచె. ౧౫

గీ. తల్లిపోయినలేఁగనై తల్లడిల్లు, నన్నుఁ గుస్తరింప వయస్యు లెన్నియేని
పలుక లాడిరి సురపదపాంగణమున, జరిగె సంతాపసభ దాని మఱవనేర. ౧౬

కం. ఏ నప్పు డపుడ కస్తురి, తో నెచ్చెలి మగనలాలుతో నెవ్వగతోఁ
బూనాపట్టణమునకుం, బైనము సాగించినాఁడఁ బదములు వడఁకన్. ౧౭

గీ. మాననీయుఁ డాండ్రూసు బర్డ్వానుదనుకఁ, దన్నుఁ దొడరుచు నెచ్చెలీ! తావకీన
మస్త్రిరాజంబు సత్యాగ్రహంబు నిచటఁ, బఱుపుతఱి యెప్పుడౌనని పల్కరించె.

వ. అంత నేను దీనికిం బదులుసెప్పఁజాల - గోపాలుం డొకయెఁ డీదేశంబునెల్లం గ్రుమ్మరి పరికింపుమనియు నీలోనన దానిగుఱించి యెట్టినిర్ణయంబెని వెలువరింపకు మనియు నా కాన వెట్టె - నాయయ్యపల్కు శతధా పాటింతు - నది నాధర్మమని తలంతు - నవధి ముగియుంగాక యక్కఱలేని యనుయోగంబులకు నుత్తరం బిడఁజాల - నైనను భారతమునం దిఁక నైదేండ్లదనుక శాంతిసమరంబు రేఁగదని విశ్వసింతు - నని విన్నవించితి - గోకులుండు 'హిందూస్వరాజ్య' గ్రథితంబులగు నాయాశయమ్ములెఱింగి దేశమందొకయెఁ డుండువేని నీతలంపులువాని వియ చల్లపడునని నవ్వువాఁడన్నవార్త నిచట వక్కాణించుట సముచితంబు.

* * *

౫ మూఁడవతరగతివారిపాట్లు

గీ. క్రిందు బలువయ్యె బర్డ్వానుఘట్టమందు, రైలుచీటి నుపార్జించువేళ నాకు
దొడ్డతరగతి నేగుపాంథులకుఁ గాక, చిక్క దది మీకు ముందని చెప్పెఁబెద్ద. ౧

క. కిటికీ విచ్చినయంతన, యటుసేరితిఁ గాని రాపు లగ్గలమయ్యెన్
బటుతాహీనులు తద్దయుఁ, గటకటపడి రపుడు దక్కెఁ గాఱియ నాకున్. ౨

ఆ. ఒత్తులోర్చి యెట్టటో చీటివడసితిఁ, దుర్రిళ్ళిపడుచు వచ్చె ధూమశకట
మాముపెల్లు గునిసియాడ బలిష్ఠులౌ, వారు చనిరి వగ్గువాండ్ర నెట్టి. ౩

క. ఎక్కనవా రెక్కెడువా, రక్కట ! తిట్టుకొనసాగి రన్యోన్యశిరో
న్యక్కారంబులు మొరసెను, దిక్కేమని యేను బెద్దదిగులునఁ బడితిన్. ౪

క. ఆపెట్టెకు నీపెట్టెకు, వే పరువెత్తితి నదేమి విడ్డూర మొకో
పోపొ మ్మిట నెడలే దని, రేపెట్టియుఁ జేరె నెంతయెడమడు గైనన్. ౫

క. పదపడి మాగతి యేమని, కొదుకుచుఁ జని శకటరక్షకునకు వినిచితిన్
బదమున్న నెక్క లేదా, పిదపన రమ్మని యతండు బింకము మెఱసెన్. ౬

ఆ. పయన మాఁపరాని పనియిది యించుక, కరఁగిచూడు మంటిఁ గాని యాతఁ
డాలకింపఁడయ్యె నస్మదీయోక్తి వె, న్వెంట బండికదలుగంట మొరసె. ౭

క. సోదరు నెందేఁ జొరుమని, పైదలితోఁ జేరినాఁడఁ బైతరగతికిన్
దాదృక్పరిణామము గని,యాదొర సొమ్మడుగ వచ్చె నవ్వాలియంచెన్. ౮

ఆ. నాకుఁ దగినచోటు లేక యీబండికి, నేగుదెంచినాఁడ నింతనిక్క
మిప్పుడేని వసతి యిదియని చూపుచో, నడ్డుసెప్పనంటి నతని కేను. ౯

గీ. **అతఁడు నామాట** పెద్దసేయక వివాద, మేలసాగింతు చోటులే దిప్రుడు నీకు.
బెచ్చురొక్కము చెల్లించునిచ్చ లేని, నాఁడు దిగిపొ మ్మటంచు నోహాడఁ దొడఁగె.
ఆ. అతని నిల్వరించి యారగడం బెంచు, వేడ్కలేమి వానివిత్త మిచ్చి
వేఁడివేల్పు వోడుచువేళకు 'మొగలుస, రాయి' ఘట్టమునకు రాక జరిగె. ౧౧
క. అవకాశం బేర్పడి మూఁ, డవతరమున కేగినాఁడ నప్డు; డీ సర్వ
వ్యవహారము నధికారికి, వివరించితిఁ బట్టిమార్పు వెల్లడిపొంజెన్. ౧౨
గీ. సాక్ష్యముగ నాల్గుమాటలు సంతరించి, చీటినిమ్మంటి నతఁ డది సేయనొల్లఁ
డవల రాఁదగ్గవిత్తంబు నంపుఁడనుచుఁ, గమ్మనంపితి నగ్రాధికారికడకు. ౧౩
గీ. అతఁడు సాక్ష్యమ్ము లేనినాఁ డర్థమీఁగఁ, బాడికన్పింప దైన మీఁపట్ల శంక
నవధరింపఁగఁజాల రాఁ దవినసొమ్ము, పంపుచున్నాఁడ నని లేకనంపి తనిపె. ౧౪
క. ఈ మూఁడవతరగతిలోఁ, నామనుగడఁ బడ్డ యాతనల్ వివరింపన్
సామాన్యగ్రంథము గా, దాముప్పుల నచటనచట నలఁతిగ వినుతున్. ౧౫
క. కాయపటుత్వము కొఱవడి, నాయీపయనంబు మానినాఁడను విధిలే
కీయెడఁబాటున కే నెం, తో యడలినవాఁడ నడలుదు నమ్మనుముందున్. ౧౬
ఆ. ఈతృతీయవీధి నేగెడుప్రజల యం. గదకు వారిస్వార్థకాంక్ష కొంత
యెఱుక లేమికొంత హేతువౌఁగా కథి, కారిగర్వ మాదికారణంబు. ౧౭
క. నానావస్థలతోఁ గ, ల్యాణికి వచ్చితిమి మగనలాలున్ నేనున్
స్నానమొనర్చితి మంచియు, మానిని యెచ్చోటఁదీర్చు మజ్జనవిధులన్. ౧౮
వ. అందులకేఁ దారాడుతటి భారతసేవకమండలికిం జెందిన 'కౌలు' న స్నానవాల్గు పట్టి కస్తూరిని ద్వితీయశ్రేణింగల యుపస్పర్శశాలకుం జేర్తు నా నతనిసాధుత్వ మొదవం జేసికొంటకుఁ దొలుతొల్త వెనుకాడితిఁ - గాని తుట్టతుదకు నియ్యకొంటి- సత్యారాధకున కిది యుచితంబు కా- దేలన నాయింతి కటం దానమాడు చనవు లేమియు నాపె యాగదియంద యవగాహింతు నను పూనికగలది కామియు నాకుం దెలియుఁ - దెలిసియు మగనివలపునం జిక్కి సత్యంబునుల్లంఘించితి -సత్యస్వరూపముం జూడ మాయా స్వర్ణయవనిక నిరోధంబగు నని యుపనిషత్తు ఘోషించుగదా!

***

౬ నా ప్రయత్నములు

క. పూనాపురికి న్వచ్చితి, దీనతమై నున్నహితులఁ దిలకించితి ధ
ర్మానుగము లౌర్ధ్వదైహిక, నానాకర్మములు ముగిసినవి కృష్ణునకున్. ౧
క. పదపడి భారతసేవక, సదస్సుకర్తవ్య మేమి సద్గురువ్యాదికిన్
ముదమేర్పడ మన మెవ్విధి, బ్రదుకం దగునంచు నేము పలుచందములన్. ౨

వ. తర్కంబులు సాగించితిమి - సమితియందే నావేశించుటయు నాఁటిసమస్యలయం దొకటియయ్యె - గోకులుం డిచట నున్నంతవట్టు నాకీపొత్తుతోడియావశ్యకము లేకపోయె - నతనియానతిం బాటించుటయు నాధర్మంబనియు, ఝంఝూఝంపకుం జిక్కి యల్లాడుమాతృభూమి కట్టిమేటి యూరకొంటిమై నిలువ నాకు దిగులే మనియు నపు డేను భావించితిఁ - గాని ౩

ఆ. నేఁడు గోకులుండు లేఁడుగదా! తదీ, యాత్మ తృప్తివడవ నతనిసమితి
నిపుడు చేరుటొప్పు నే నని సభ్యతం, బడయ నపుడు పట్టుపట్టినాఁడ. ౪

క. నాఁడు సదస్యులు పెక్కురు, కూడిరి నామార్గమున్నఁ గొందఱుమదికిం
గీడనితోఁచెను వారల, నోడకుఁడని తేర్పఁ బెద్దయున్ శ్రమపడితిన్. ౫

క. ఎల్లరు ననుఁ బ్రేమింతురు, తల్లులవలెఁ దండ్రులట్లు తనిపెద రైనన్
బెల్లాదరింత్రు సంఘము, నల్లది యుచితంబ వారి కది వేల్పుగదా. ౬

క. ఈకతమున మాతర్కం, బేకటుభావంబులేక యింపుగ నడిచెన్
నీకు న్నాకు నభిప్రా, యైకీభావము పొసంగదని రపు డెదురుల్. ౭

క. ఉత్తరసక్షణములకుం, బొత్తెక్కడ ననిరి యిట్లుపోయిన రేపీ
తుత్తుమురై గురునాత్మకు, నుత్తల మిడు సంఘ మనిరి యుడుఁగనితాల్మిన్. ౮

క. మఱియొకపరి చర్చింతము, త్వరయేమని యెవరియింటిదారికి వారల్
మరలిరి మన్మానస ము, క్కిరిబిక్కిరియయ్యె నపుడు కృత్యము నెఱుఁగన్. ౯

క. పెక్కురు సభ్యులు నాదెస, మక్కువగలవారె కాని మతభేద మిటుల్
నెక్కొన్నసమితిఁ జేరుట, చిక్కులకున్ బాదటంచుఁ జివరకుఁ దోఁచెన్. ౧౦

వ. త దనంతరంబ నాసమస్యను బరిష్కరింప సభ్యులం గూర్పవలదని మాననీయుఁడు శ్రీనివాసశాస్త్రికి లేఖవ్రాసి నాతలవ్రేఁగు డించుకొంటి - నన్నెదిరించినవారి కీవార్త హర్షజనకం బాయె - వారితోడిచెల్మియు నవ్వల నా కెక్కుడుగా లభించె - నేతత్సమితితో నాకు లౌకికసంబంధము లేకున్న నేమి? - దాని నధఃకరించు నాధ్యాత్మికబాంధవ మేర్పడె - నదిలేని లౌకికసంగ మునుఱులేని మేనిం బోనిది కదా! ౧౧

* * *

౭ కుంభోత్సవము

క. అగదంకారుని రంగూన్, నగరంబున నిలుచువాని నానెయ్యుర నా
డ్డగువానిఁ బ్రాణజీవను, జగదాప్తుం జూడ నెడఁద సందడిపెట్టెన్. ౧

క. కలకత్తా మత్ప్రథమునఁ, బొలుచుట నన్నచట నాఁపె భూపేంద్రుఁ డతం
డలఘూపచారములతో, వెలయించెను భక్తి మేటివిందులతోడన్, ౨

క. వంగీయు లతిథిపూజకు, ముంగలివా రనుట నిక్కముగఁ దోఁచెను నాఁ
డంగద ఫలములతోడన, భంగించెడివాఁడ నికృతపక్వాన్నుఁడనై. ౩

ఆ. అపుడు మత్తనూజుఁడగు రామదాసు నా, సరసఁ గలఁడు కలరు సఖులు కొంద
ఱేమిసెప్ప నప్పరీమచర్చిక నున్న, ఫలములెల్ల విలువఁబడియె నాకు. ౪

క. పలుదినుసులవంటకములు, వెలసెను మావారికొఱకు; వెలఁదులు మాబు
వ్వలు సంతరింప నెంతయు, నలఁగిరి కనువిచ్చి రేయినాలుగుజాలున్. ౫

క. ఈతిండిబాధ కడచుట, కేతెరువుం గాననైతి నిది దుర్భర మీ
చేఁతకు మాదెసఁగల సం, ప్రీతియ బీజంబటన్న రీతి నెఱుఁగుదున్. ౬

ఆ. ఔనుగాక నలుగు రతిథులకై యింటి, యెల్లపాదు సెముక లిట్లు విఱుగఁ
గొట్టుకొనుచు నిశలఁ గూర్కన్న దెఱుఁగక, సేవచేఁత పెద్దసేయనోల్ల. ౭

క. భూపేంద్రనాథవసుగృహ, మేపాటిసమాదరంబు నిడె మా కటుపై
నాపాటి యనాదర మిడి, వేఁపెన్ బాగయోడ దానివిధ మేమందున్. ౮

క. డెక్కపయనంబు మాయది, యక్కడఁ గలస్నానశాల కాకల్పము గా
లక్కట!నారకజగతికి, నక్క యనన్ మఱుఁగుదొడ్డి యందముఁగుల్కున్. ౯

క. మూత్రపురీషంబులలో, గాత్రంబును ముంచి చాటుగది కేగవలెన్
మిత్రువలె నావికున కప, విత్రత యిది చెప్పిచెప్పి విఫలుఁడనైతిన్. ౧౦

గీ, ఆకు వక్కలు కసటుపొగాకుతోడ, నమలి తమనిల్చునెడయంద యుమియుచుందు
రెంగిళులు నింతు రాకసం బెగిరిపోవ, ముచ్చటింతురు తెరువర్లు మొక్కలీంద్రు.

ఆ. ఎల్లవాఁడు చోటు కొల్లగొనం గన్ను, వేసియుండు సిగ్గు వాసియుండుఁ
దనకు మారెడైనఁ దనమాటలకు బారెఁ, డమరవలయు నేల యని పెనంగు.

క. ఆనాల్గుపూఁట లెట్లో, ప్రాణంబుల నుక్కఁబట్టి బయటం బడితిన్
మా నొవ్వంతయు నౌకా, వాణిజ్యమువాని చెవిని వైచితి నంతన్. ౧౩

వ. దీనం జేసియు నెయ్యుండగు ప్రాణజీవనదాసు మెహాతాపూనికం బట్టియు నా తిరుగుపయనంబునం దిడుములు చాలవట్టు కొఱవడె - మెహాతాసైత మక్కఱ లేనన్నిపండ్లు తెప్పించి కుప్పలువోయించె - నతనియిల్లు నాపాల సొంతయిల్ల - కాన నచట నానాజాతిఫలంబుల నారగించుట మానితిఁ - గాని తిండికొలఁది నట్ల యుంచితి - నపుడు నూత్నవస్తులదెస నాయిచ్చ హెచ్చుగుటం జెలికానిరావించు కొత్త కొత్తపండ్లం జవులూర మెసవం జాగితిఁ - దినుట కింతసేపు వలయు నన్నకట్టడ నా కపుడు సున్న - యెఱసంజతో మొదలిడి తొలుజాము చెల్లు దనుక నయ్యాయిబండములు మెక్కువాఁడ - నీముచ్చట వేయుం దొమ్మన్నూట పదునైదవయేఁటిది - హారద్వారమునం దాయేఁడు కుంభోత్సవము సాగు- నప్పుం డువునఁ దైర్థికసేవ గావింప ననుచరులతో రమ్మని నాకుం బిలుపువచ్చె - నంత

మాదళముం దోడ్కొని శాంతినికేతనమున నున్నమగనలా లాక్షేత్రంబున కరిగె-
రంగూనునుండి యేనేగి వారిం బెరసితి - హరద్వారమునంగల మహాత్ముని మున్షీ
రాముం జూచునుత్కంఠయు నాయీపయనంబున కొకహేతువు నాఁదగు-
వెండియు ౧౪

క. భగవానుఁ డెఱుఁగుఁ గాళీ, నగర హరద్వారములకు నడుమం జనుచున్
బొగబండిలోనఁ గుడిచిన, యగచాట్లు మదీయముల్ దురార్తిప్రదముల్. ౧౫

క. ఒక్కొకతఱిఁ బెట్టియలో, నిక్కుడుచీఁకట్ల కేమి నే మందుఁ గడున్
గ్రిక్కిఱిసి గోతములవలెఁ, గుక్కలవలె నుంటి మంతగోరము నెఱుఁగన్. ౧౬

గీ. మూఁతలేనిడబ్బాలలో ముడిఁగి ముడిఁగి, మట్టమధ్యాహ్నపుం బొద్దువెట్ట కదరి
యడుగులం గాల్చు రేకుల కడలి బడలి, నాఁడు మాపడ్డపాట్ల నెన్నఁటికి మఱతు? ౧౭

ఆ. నాల్క పిడుచకట్టినను మిత్తి వెచ్చని, కోఱ లెమ్మదనుక గ్రుచ్చుకొన్న
నిచ్చగింతురు గాని హిందువుల్ కొందఱు, ముసలిమానుజలముముట్టరపుడు. ౧౮

క. ఈపరమచ్ఛాందసులు రు, జాపీడకుఁ జిక్కి వైద్యశాలకుఁ జనిన
ప్డేపాల స్నేయుస్మా, నేపలలరసంబు నిడిన నిగ్గరు త్రావన్. ౧౯

క. మనదేశంబునఁ బాకీ, పనిసేఁతయ మేలిమేలిపనియని రవి శాం
తినికేతనవాసమ్మునఁ, గనుఁగొంటిని నేఁడు దానిగడియలు వచ్చెన్. ౨౦

క. గోకులువర్గమువారలు, నీకుంభోత్సవసపర్య కేతెంచిరి సే
వాకాంక్ష వచ్చునెల్లర, కోకస్సుగ ధర్మశాల యొసఁగిరి పెద్దల్. ౨౧

గీ. అందు డేరాలువైచితి మచట మలవి, సర్జనముసేయ గోపాలుసమితి నలరు
'దేవు' గుంటలుత్రవ్వి శుద్ధిం బొనర్చు, రూకలిడి నిల్పు నూహించెఁ బాకీవాండ్రు.

ఆ. అది యెఱింగినంత నిది మాఘనికున్న వ, ర్గమ్మువారిపాలి కార్యమంటి
దేవు మెచ్చెఁ గాని మావాఁగులోఁ జెప్పు, వాఁడ నేను జేయువాఁడ మగను. ౨౩

క. డేరాలోఁ దిరపడి నను, జేరెడు తైర్థికులఁ బెద్దసేయుట తత్తత్
సారతరధర్మచర్చలు, తీరుచుటయు నాకు నింతతీఱనిచెయ్వుల్. ౨౪

క. గుంపులుగుంపులు నను ద, ర్శింప నపేక్షించి ప్రజ పొరింబొరి వచ్చెన్
అంపిది యొకనిముసంబును, దెంపన్నదిలేమి మునుఁగఁ దిన నోటిలితిఁ. ౨౫

గీ. ఈహరద్వారయాత్రయం దేను దక్షి, ణాఫ్రికాగడ్డఁ గావించు నలఁతికొల్వు
భారతావనికిం దేటపడియె నన్న, కథనెఱింగితిఁ గాని బల్కస్తి గంటి. ౨౬

క. పొగబండిపైనమున మూఁ, డగుతరమున వచ్చువేళ నందఱతోపా
టగచాట్లువడితి నన్నపు, డగురా! యని మెచ్చ నెఱుఁగ రందలిపాంథుల్. ౨౭

క. బండిం దిగితినో లేదో, తండము లిట్లొత్తు నన్నుదర్శింపఁగ నీ
రెండ్లింట జాలినిడఁ దగు, గండం బిదియంచుఁ దేల్పఁ గడు వేసరితిఁ. ౨౮

క. ఊపిరి కెడమీయక తోఁ, ద్రోపులతో నన్నుఁజుట్టు తుటుములఁ జూడన్
గోపం బొదవును మఱి సం, తాపమ్మును రేఁగుచుండుఁ దఱచుగ నెడఁదన్. 29

క. ఆమూఁడవతరగతిలో, బాములుగా కల్క యేరుపడ దేర్పడినన్
సామాన్యంబుగ నయ్యది, మామంచిగఁ బరిణమించి మది నలరించున్. 30

క. ఆవేళ దూరమెన్నక, త్రోవన్ నడయాడుబల్మితో నుంటిని మా
గ్రావగ్రహణముగూర్చు య, శోవిభవం బపుడు నాకుఁ జొప్పడదయ్యెన్. 31

వ. నేఁడు హరద్వారముం జేరిన త్రైరికులకు ధర్మంబు దెసం గలచూ పన్నవ నాఁ జను - జాగర్యలేమియుఁ జాపల్యమును బాపండిభావంబును వలసినంత కలదు - బైరాగు లీజాతరకు నేలయీనినట్లు వచ్చిరి - పయశ్శర్కర లారగింపన వారవత రించియుండ్రు - టక్కరియొకం డిచటి కొక్కమొదవుం దెచ్చె - వాఁ డొకలే దూడచరణమ్ము ఖండించి దానిం దీనివిదారితకకుదంబునం బెట్టికుట్టియాధేనువుం బంచపాదిని గావించె - లోభాకృష్టుం డతఁ డీపాపద్వయం బూఁతగాఁ బామరుల విత్తంబు కొల్లకొట్టఁ దొడంగె - నంతఁ గుంభోత్సవదినంబు దాసె - నది నా మనుగడ నొకపవిత్రదివసంబు-తీర్థంబులఁగనుకలింజేసి పుణ్యారాసులార్జించుదురాశ నాపట్ల నున్న - హరద్వారమున కే నీమోహంబునకు లోనై వచ్చినవాఁడం గాను - గాని పదునేడులక్షలత్రైరికు లీనాఁ డీయుత్సవమునం బాల్గొనిరి - వీరం దఱుఁ బాపండు లనుట యపరాధంబగు - నందుఁ బెక్కండ్రిచట నాత్మనైర్మల్యంబు చేపడునన్న నమ్మికమై వేంచేసి రనుటనిక్కంబు - తత్ పావిత్ర్య మిట్టి పరిత్యయంబునంజేసి యేర్పడుంగాని యది యించుక కష్టం బనకతప్పదు - భగవ దాదరముం బడసినపుణ్యమూర్తులుసైతమీపరిజానీకమునం దెందఱో కలరు - కాన నే నీక్షేత్రింబునకు రాక తప్పని తలంపఁజాలనైతి - నట్టితఱి నిచ్చోఁ గాన వచ్చుకలుషంబునకుఁ బాచితంబుగాఁ గఠోరనియమం బొండు తలఁదాల్చుటయుఁ దన్మూలమునఁ జిత్తంబు ననావిలంబుఁ గావించికొంటయుఁ గర్తవ్యంబకదా యని భావించితి - నాపుట్టువు నేమంబులకొఱక వెలసెఁ - గాన నేఁడు పాటింపవలయు నియమంబేమి?యనువిచారమునం దోఁగ 32

ఆ. వంగనగరమందు రంగూనులో నాదు, పొట్టకొఱకు నెయ్యి రెట్టెరిత్త
యలవు నోర్చి సుక్కి రది తళుకుననఁ గొత్తమించువోలె నెడఁదమెఱసె నపుడు.

ఆ. ఒరుల కూడిగంబు నెఱప జనించు నా, కొరులె యిట్లుబడలుచుంట యెట్టు
లోర్వనేర్తుఁ దిండి కొఱకయెల్ల గీత నా, ధర్మ వగునటంచుఁ దలఁచుకొంటి. 34

క. కావున నక్కఱయగుతఱి, సేవించెడిమందుగాక జీవనమునకుం
గేవల మైదుపదార్థము, లే వాడుకసేయ నిశ్చయించితి నాఁటన్. 35

క. రవి యస్తమించులోనన, యవి సాపడవలయు నన్నయానయుఁ గొంటిన్
లవమేని యీవ్రతంబును, జవదాఁటక నిర్వహింపఁజను ననుకొంటిన్. ౩౬

ఆ. ఈకఠోరదీక్షకే నగ్గపడి పదు, మూఁడుసమలు గడచె నాఁడునాఁడు
పట్టిపట్టి నన్నుఁ బరికించెనిది దీని, హరమ వజ్రకవచ మాయె నాకు. ౩౭

క. నాపూనిక యిది పల్మఱు, తోఁపాడెన్ నన్నుఁ దొడరు దొడ్డతెగుళ్లన్
బ్రాపై మదాయురభ్యుద, యాపాదకమయ్యె వెజ్జునట్టులె యొదవెన్. ౩౮

* * *

౮ లక్ష్మణ డోల

ఆ. ముగిసె నుత్సవంబు మూర్తిభవ త్సుకృ, తమ్ము మున్షిరాముదర్శనమున
ధీమనోజ్ఞ మమ్మహామహుఁపాలించు, గురుకులమ్ము గంటిఁ గుదుటఁబడితి. ౧

క. గందరగోళములకుఁ బెను, విందు హరద్వార మచ్ఛవిధశాంతిరమా
కందము గురుకులమని నా, డెందమునకు నత్తఱిన్ గడిందిగఁ దెలిసెన్. ౨

క. మధుర్షప్రియతా వారా, న్నిధి నస్నేఁదించెఁ బూజనీయుఁడు రాముం
డధికాదృతి నా కొసఁగిరి, విధుతాహంకారు లచట వెలసినవడుగుల్. ౩

క. ఆచార్య రామదేవుని, జూచితిఁ దత్కార్యశక్తిసొగసులు గంటిన్
నోఁచితి నాతనిచెల్మికి, మాచిత్తము లొకట రెంట మార్కొనుచున్నన్. ౪

ఆ. చేతిపనుల తెఱఁగు చేకొని తద్దయుం, దరిచినాఁడ నాడ గురులతోడ
నితరకార్యభార మెక్కుడై యొజ్జల, సెలవు పొందినాఁడఁ జింతతోడ. ౫

ఆ. ఇంతదవ్వువచ్చి తీచేరువన హృషీ, కేశతీర్థ మఘవినాశకంబు
వెలయు దానిఁగాంచి వెడలుట లెస్స గ, దా యటంచు నెయ్యు రాడి రపుడు. ౬

క. సరియని తత్క్షేత్రంబున, కరిగితిఁ బావనకథాసమంచిత గంగా
సరిదోఘమ్మున మునిగితి, మరలితి నాబసకు నాప్తమండలితోడన్. ౭

క. నన్నుఁ దిలకింపఁ బెక్కురు, సన్యాసులు వచ్చి ; రేను జనుమార్గములన్
బ్రిన్నన తిన్నన కలదని, కన్న యతీశ్వరుఁ డొకండు కథసాగించెన్. ౮

గీ. అతఁడు ధర్మప్రసంగంబు లవియు నివియుఁ, దడవి ధర్మువుపట్ల నాయెడఁద లెస్స
యిచ్చమై నున్నదని నిశ్చయించి సిగయు, జందియము నాకు లేదని కుందుగుడిచి.

గీ. ఆస్తికుఁడ వీవు హిందూమ తావలంబి, వకట ! మనధర్మమునకు బాహ్యాంకమైన
పిలుకయును జందెమును లేనివేసమెట్లు, నీకురుచియించె నిదినాకు నెగులునించె.

గీ, జాలిమై నిట్లుపల్కు మస్కరిని గాంచి, సవినయోక్తుల నోయతిస్వామి! యేను
బాల్యమునఁ బోరుబందరుపట్టణమునఁ, గంటి విప్రార్భకుల జన్నిగట్లఁ జెలుల. ౧౧

క. తాళంపుఁజెవులు జందెపు, నూలికి సంధించుకొని మనోహరనినద
శ్రీ లాస్యమాడ నపుడా, బాలురు నడయాడ నాకుఁ బండులుపులిసెన్. ౧౨

క. ఏ నెపుడు బ్రహ్మసూత్రము, పూనుదునో చెవులగు త్తిపొత్తునఁ బోఁచన్
మానక త్రిప్పుచుఁ గమ్మని, యీనాదము నాలకించు టెన్నఁటి కగునో. ౧౩

క. ఉవ్విళ్ళుగొంటి నిమ్మెయి, నవ్వేళ నగ్తియవాడునందలి బచ్చుల్
దవ్వ్వగనుండిరి పోఁచకు, నవ్వలఁ గొన్నాళ్ళ కచట 'నందఱుద్విజులున్. ౧౪

గీ. జన్నిదముదాల్చి ప్రామిన్క సదువవచ్చు, ధర్మసంబద్ధమైన పద్ధతి యి దంచుఁ'
గదలె నుద్యమ మొండు మా గాంధికుదురు,కోమటులునింపిరపుడుపోఁగులనొడళ్ళ.

క. ఒకపాఱుఁ డపుడు మావాం, డ్రకు నాకుం గఱపఁదొడఁగె రామస్తోత్రం
బీఁక నభ్యంతర మేమని, చెకచెక మామేనఁ దొడిగెఁ జన్నరిపోఁచన్. ౧౬

క. నాకుం బెట్టెలు తట్టలు, లేకున్నను జెవులుగట్టి లిప్సఫలింపన్
వీఁకను ద్రిప్పితి జందెము, చీకి తెగెం గొన్నినాళ్ళు సెల్లుడు నదియున్. ౧౭

గీ. వెండియును దానిఁ దాల్చెదు వేడ్క నాకు, నొదవమిం జేసి క్రొత్తజన్నిదము దేసకు
నరుగనైతిని వయసురా నది యవశ్య, ధార్యమని నొక్కసాగిరి తగ్గవారు. ౧౮

ఆ. కిట్టి యెంతపట్టుపట్టిన నాపట్లఁ, బాఱదయ్యె వారిప్రాభవంబు
శూద్రునకు బ్రహ్మసూత్రంబుతగనినాఁ, డొరుల కేలజందెముండవలయు. ౧౯

క. వెలిచిన్నె దీని మోచెదు, నలవాటును మాకుటుంబ మగ్గింపదు కా
వలయునని జందె మూనన్, బలువగుకారణము కానఁబడ దిఁక నాకున్. ౨౦

గీ. ఏను వైష్ణవధర్మంబులోనివాఁడ, నగుటఁ దులసీస్రజంబు నాయఱుత నిడితి
నేమఱక పెద్దవాండ్రు నా కించుకంత, పిలుకపెట్టిరి కాని మాపితిని దాని. ౨౧

గీ. ఆంగ్లదేశమున న్నిల్చునపుడు వెఱ్ఱి, వాఁడితం డెవ్వఁడని తెల్లవారు నన్ను
వెక్కిరింతు రటంచు సిబ్బితికి లోఁగి, పీడనాడితి నా నాల్గువెండ్రుకలను. ౨౨

క. నావెంట నాఫ్రికాప్రజ, సేవించెడు ఛగనలాలుసిగ వలదన్నన్
ద్రోవం జేసితి నస్మ, ద్భావం బెదురాడు నిట్టిబహిరంకములన్. ౨౩

ఆ. ఎన్నికోట్లమంది హిందువుల్ జందెము, లేనివారు జగతి లేరు నేఁడు
మనమతమ్ములోని మనుజులుగారె వా, రేల నాకు సూత్ర మిది మహాత్మ! ౨౪

గీ. పోఁగుదాల్చుట నా మాఱుపుట్టు దాల్చు, టని తలంతును మాఱుపుట్టనఁగ వెలఁది
బ్రదుకు, వికిలిబ్రదుకునాఁ బరఁగు నేఁటి, హైందవసమాజమున వీనికండగలదె.

క. మనసంఘము మనదేశము, మనసంస్కృతి దుర్భరావమస్థితి లజ్జా
కనకంబై యున్నతఱిన్, జనునే తలయెత్తి మనము జన్నిద మూనన్. ౨౬

గీ. అంట రానితనమ్ము రూపాఱునాఁడు, హెచ్చుతగ్గులవేఱడం బెడయునాఁడు
చటులపాషండిభావమ్ము సమయునాఁడు, మనకు జం దెముదాల్చు పెత్తనమువచ్చు.
ఆ. కాన బ్రహ్మసూత్రి మూనంగఁ దగునని, మీరువచించుపల్కు మెచ్చనేర
జుట్టునిల్పు మన్నసూక్తి మన్నించెద, సిగ్గుపడక యికను సిగను బెంతు. ౨౮
క. ఉపవీతవిరుద్ధంబుగ, నపు డేనాడినవచస్సు లయ్యాలికిం ద్
ప్తి పొసంగఁజేయవయ్యెను, విపరీతోక్తుల కతండు వెండియు నొగ్గెన్. ౨౯
వ. నన్ను నావాదంబుచేతన తలక్రిందుసేయ నక్కావితాల్పు పెద్దయుం బెనఁగెఁ గాని యజ్ఞోపవీతధారణమునకుఁ జెందిననాయాశయమ్ములు నాఁడు నేఁ డొక్కరూపు నంద వెలయు - జగమునం బలుమతమ్ము లున్నంతవట్టు నెల్లమతంబున క్కొక వెలిగు ర్తుంటతప్పదు - కాని డంబమునకు నహంకారమునకుం గారణ మైననాఁ డిది పరిత్యాజ్యంబ యగు - నేఁటి మనసమాజ మున్నతింబడయ నీసూత్రం బొకసాధనమ్మని యేను విశ్వసింపంజాలఁ - గాన దీని దెసం దాటస్థ్య మూనితి - లజ్జాత్రాసంబులం జేసి శిఖం దొరసితిఁ గాన ననుయాయులతోఁ గొంతకొంత చర్చించి మరల దీనిం బెనుప సమకట్టితి - నంత లక్ష్మణడోలం గాన నరిగితి - హృషీకేశమ్మును దీనిం గామక చూడవలయుఁ - దొల్లింటి మనపెద్దల ప్రకృతి రమణీయ తాభిజ్ఞతయు ధర్మబోధకశిల్పంబు దిద్దు దూరదృష్టియు నిచటం గని యేను లెస్సపొంగితిఁ - గాని ౩౦
క. పావనములు సౌందర్య, శ్రీవనములు నైన యిట్టిసీమల మనుజుల్
గావించునెగ్గులకు నా, భావమ్ము కలంగె శాంతి పరువిడె నకటా! ౩౧
క. నలుగురు నడిచెడితోవల, కెలఁకుల గంగమ్మతల్లి కేవల నజ్ఞుల్
మలమూత్రమ్ములు విడుతురు, చెలఁగుచు మిన్నేటినీరు చెఱిచెద రిస్సీ! ౩౨
క. మఱి నాల్గడుగులు వోయిన, దొరకుఁగదా వీరి కచట దొడ్డబయ ళ్లీ
తెఱఁ వెఱుఁగరేమి వీ రని, పరితాపముగంటిఁ గర్మఫల మనుకొంటిన్. ౩౩
వ. లక్ష్మణడోల నా నుయ్యెలవోలె వ్రేలాడు నాయసనేతువు - మున్నిచట రజ్జునిర్మితము రమణీయం బైన వంతెన యుండ నౌదార్యరాశియగు మార్వాడీసాహుకండు దానిందొలఁచి యపారవిత్తంబు వెచ్చపెట్టి యాలోహసేతువు నేర్పఱిచి దీనితాళపుంజెవులు దొరతనమువారి కప్పగించె - రాజభక్తి సంపన్నుండగు నయ్యునాథుఁ డే నీయొప్పగింత సైరింప నోడితిఁ - దత్త్వమునం బరికింప నిది క్షేత్రికవర ణంబు కదా - వెండియు నచటి ప్రకృతిసౌభాగ్యమున కీకట్టు వచ్చెయనియు వగ్గొంటిని. ౩౪

***

౯ ఆశ్రమస్థాపనము

ఆ. రాజకోటలో హరిద్వారమున వైద్య, నాథమందుఁ జెలులు నన్ను నిల్వఁ
గోర్కిఁబడిరి గాని కోరి యహమ్మదా, బాదు కేగ నేను బాదుకొంటి. ౧

ఆ. అచట వెలయు నెయ్యు రాశ్రమమునకును, వెచ్చమెల్ల నేమ యిచ్చువార
మనికిపట్లు సైత మొసఁగెదమని కడుం, గూర్మిఁ జూప నందుఁ గుదురుకొంటి. ౨

క. ఏను గుజరాతివాఁడను, గానన్ దద్భాష నండఁగాఁ గొని నాచే
నైనంత సేవ చేయుట, కానేలయ తగునటంచు నరసితి నాత్మన్. ౩

ఆ. మఱియు నందుఁ జేతిమగ్గాలపై జీవ, నంబు సేయు జన మనంత మగుట
నూలువడుకుపనికి మేలొడఁగూర్చు న, య్యవనియంచుఁ బెద్దయాసపడితి. ౪

క. మొదటన చెప్పితి నాశ్రమ, మిది కులముల లెక్కసేయ దిందలి తీరున్
మదిమెచ్చి వచ్చువారలకుఁ, బదమిచ్చుఁ జుఁడీ యటంచుఁ బౌరాప్తులకున్. ౫

క. నీతలఁపుల నీకొని నీ, నీతిం దలఁదాల్చి నిల్వనేర్చిన సురియా
శీతావు తొక్కినప్పుడు, చూతము లెమ్మనియె నొక్కసోదరుఁ డెలమిన్. ౬

వ. అంత నే నాశ్రమంబునకుం బేరేమి యనుచర్చకుం దిగఁ దపోవనం బనియు సేవాశ్రమం బనియు నెయ్యు రయ్యాయినామంబులు సూచించిరి - సేవాశ్రమంబనుట యుచితంబ - కాని మా సేవాస్వరూపంబు దీనం దేటతెల్లఁ గాఁజాలదని నమ్మితి - నీకుఁ దపోవనం బన్నయాఖ్య మాతలకు మించినవ్రేఁగు - సత్యముం బరికించుటయు నారాధించుటయు దాని దెస నభినివేశంబు పెంచుటయు మాలక్ష్యంబులు - మఱియు నాఫ్రికారంగమున మాపూనిన కార్యపద్ధతి నిచటం బ్రవేశపెట్టి యది యీదేశమునం దెంతవట్టు ఫలించు నని శోధించుట నామాశయంబు - కాన సత్యాగ్రహాశ్రమం బనునభిధానంబు సముచితంబని యెట్టకేలకుం దేల్చి మా యాడిగంబును దాని తెలుంగును దీన సులభంబుగా నెఱుకపడునని తనివి నందితి - మఱియు ౭

క. ఆశ్రమ మొకసేవంబున, కాశ్రితమై బ్రదుకవలయు నని కట్టడలన్
సశ్రముఁడనై లిఖించితి, విశ్రుతు లగువారి కెల్ల వినిచితి నర్థిన్. ౮

క. గురుదాసబెనర్జి బుధ, వరుఁ డప్పుడు విభాగఱించు వ్రతవర్గమునం
దిరపడవలె నమ్రతయుం, బరమవ్రత మిది యటన్న పల్కును మఱవన్. ౯

క. ఈనాఁటి యువజనమ్మునఁ, గానంబడ దిట్టి మేలికట్టడ యని ధీ
మానితుఁ డతండు కన్గొన, నేనుం జూచెదఁ గొఱంత యిది సంఘమునన్. ౧౦

వ. కాని నమ్రతను సైత మీనియమములం దిమిడ్చిన నది యదిగా నుంట పొసంగదు - తేటతెల్లగా వివరింపఁ బూనినన్నాఁడు దానిని శూన్యత నాఁజను - నదియె ముక్తి

యగు - దానిం బడయ లాఁతి నేమంబు వలయు - ముక్తిం గోరువాఁడు ప్రజం గొలుచువాఁ డెల్లయెడల శూన్యతా నిరభిమానితలం బాటించు టావశ్యకంబ - యొండేని యతఁడు మోక్షార్థియు సేవకుఁడుం గాక స్వార్థప్రియుండు నహంయువు నగునందు - నయ్యది యట్లుండె. ౧౧

క. ఒకవంటసాలతో నది, యొకసంసారమ్ముంబోలె నొప్పిదమున కే
లికయై యాశ్రమ మేర్పడె, రకరకములవారిమందిరం బది యయ్యెన్. ౧౨

* * *

౧౦ పరీక్ష

ఆ. అమృతలాలుఠక్కరత్యుదారుండు నా, కనిపె నొక్కలేఖ మవమకులజుఁ
డర్వుఁ డర్థహీనుఁ డాలితో బిడ్డతో, నిన్నుఁ జేరు నిచ్చయున్నె యనుచు. ౧

ఆ. ఆశ్రమంబుపుట్టి నప్పుడ తలఁపని, ఘటన యిట్లు రూపుకట్టి నిలిచె
నేమిసేయవలయు నిడ్డని సంభ్రమం, పడితిఁ జెలులయెదుట నిడితిఁ గమ్మ. ౨

క. వా రభ్యంతర మేమని, రారన్ ముదమంది రంత నాశ్రమవిధులన్
మీఱనిచో వారిం గొని, గారము వర్షింతుమని జగన్మాన్యునకున్. ౩

క. ఠక్కరుబాబున కాకున్, మక్కువ నంపితిని వచ్చె మాలఁడు సతితోఁ
జక్కనికొమార్తతో నది, యక్కన మను నప్డు లక్ష్మి యనునామమునన్. ౪

వ. ఈబిడ్డతల్లిదండ్రులు దానీబహాన్ దూదాభాయి నామంబులం బరఁగుచుండ్రి - బొంబాయినగరంబున దూదా యొజ్జనంబు నెఱపువాఁడు - మాయాశ్రమధర్మంబులకుం గట్టువడియుంట కీజంట యీకొనియె - మే మాప్యాయనమ్మున వారికిం గైగోలుమన్నన యొసంగితిమి - కాని ౫

క. ఈమాలవారిపొత్తున, కే మీకొని యుంటఁ జేసి యిన్నాళ్ళును మా
నేమంబు నరయు మిత్రి, స్తోమంబునఁ బెనుతుపాను తోఁచెన్ వీచెన్. ౬

ఆ. అద్దెయింట నుంటి మపు డచ్చటం గల, వాపి కింటివారు వచ్చుచుండ్రి
వారి వారితోడువాఁడు మారాకడ, కేవపడియె మాకు నిమ్ము సెడియె. ౭

క. మానీటిచుక్క లాతని, మేనం బడరాదు పడిన మే మిఁక నానా
హీనోక్తులు వినఁదినవలె, నానాఁటికి నతనివెట్టి ననలం దొడిగెన్. ౮

క. దూదాను గన్నయంతన, తా దావముఁబోలె మండెఁ దగవిటఁ బో పా
మ్మోమ్మదయ్యొమ యని మాలకు, నూఁదరపెట్టం దొడంగె నుడిగినతాల్మిన్. ౯

క. నో రెంతపాల్పడె చిన, మీ రాతనివంక రోషమిశ్రితచిత్తుల్
కారాదని ప్రత్యుత్తర, మీరాదని యంటిఁ జెలుల కే నవ్వేళన్. ౧౦

ఆ. అతఁడు కొట్టుఁగాక యాఁడుదిచేత లే, వేవి సేయుఁగాక బావినీరు
మానవలవ దంటి మదిమదిమైఁ జెలి, కాండ్రు నిలిచి రతనికాండ్రు సైచి. ౧౧

క. మానిగ్రహ మాయయ్యకు, నానం గదియించెఁ గొన్నినాళ్లకు మంటల్
మాని సుఖముండె నాతం, డైనను బురివారిసాయ మడుగునఁ బడియెన్. ౧౨

గీ. ఏను దొలుతొల్త గోసంగివానిరాక, సెప్పఁ జూతములె మ్మన్న చెలిమికాఁడు
నన్ను మెప్పించుపాణసి నన్నుఁదొడరు, మాలఁ డేయారఁ గలఁడని మదిఁదలంచె.

గీ. ప్రజలు ధనమిచ్చు టది కుంటుపడినవెన్క, మాకు వెలివచ్చుచున్నద న్మాట వింటి
నెట్టిపశ్రియంబు మూఁడుఁగా కీపురంబు, వదలరాదంటి మా లంబివారితోడ. ౧౪

ఆ. ఒల్లఁబోక మాలపల్లెకుఁ జని యంద, కాఁపురమ్ము వెట్టి యోపినంత
కూలి నాలి చేసికొని గంజిదాగ్రపుచు, నుంద మంటిఁ జెలులయొప్పఁ గంటి. ౧౫

గీ. అంతలో బొక్కసము సున్నయయ్యె నన్న, మాట నాచెవికిం దెచ్చె మగనలాలు
బాగుబా గిఁక గూడెమ్ముబాటఁ బట్టి, సాగుదము లెండయా యంటిఁ జల్లచల్ల.

క. ఇక్క టిట్టివి నాయెడఁ, బెక్కులు వాటిల్లెఁ గాని బెదరక నిల్వన్
జక్కనిబాసట యెట్లో, చిక్కెఁ దుదిగడియఁ జిత్రచిత్రం బగుచున్. ౧౭

ఆ. వచ్చునెలకు లేదు వసువని మగనలా, లెచ్చరించి నాలు గేను నాళ్ళు
చనెనో లేదో నాదుసన్నిధికిం బాపఁ, డొకఁడు వచ్చె వేగ ముట్టిపడఁగ. ౧౮

గీ. అతఁడు శకటంబు వీధిలో నాఁగియున్న, దెవ్వరో సాహు మీకొఱ కేగుదెంచి
పంచె మిముఁ బిల్వ నన్నని పల్కినంత, బండికడ కేగినాఁడ సంభ్రమముతోడ.

గీ. నన్నుఁగని సెట్టి చిన్నారినవ్వు దోఁప, నన్న ! మీయాశ్రమంబున కలతిసాయ
మాచరింపఁగ నాస క్తియయ్యె నాకు, నాదరింతురె నాకోర్కి నని వచించె. ౨౦

క. తప్పక మీయాదరమున, కొప్పెద నేఁ డట్టి దెంతయుం గావలె నో
యప్పా! యంటిని వణిజుం, డప్పటియుట్ వత్తు నెల్లి యనుచుం గదలెన్. ౨౧

క. మరుసటినాఁ డవ్వేళకు, నరుదెంచెను సేటు మొరసె నాతనిమోటా
రెట్టెఁగించ్రి చిఱుతలు నా, కుటీఁగటి కేతెంచి వర్తకునిడగ్గఱుటన్. ౨౨

గీ. అతఁడు లోనికి రాఁడయ్యె నబ్బెహారి, చేరువకు నేన పోయితి నౌర ! పదియు
మూఁడువేలరూపాయలమల్లె నాదు, చేత నిడి మానివోలె వేంచేసె విపణి. ౨౩

క. కలనైన నిట్టియుపకృతి, కలిమిన్ దలపోసియెఱుఁగఁ గడు నక్కజమున్
వెలయించె సెట్టి సాయము, నలిపినరీతియు నపూర్వసంధానంబై. ౨౪

క. అతఁ డెన్నఁడు మాసేవా, యతనంబును ద్రొక్కియెఱుఁగఁ డా నైగము నో ౨౫
కృతలక్ష్మి మాత్రమ చూచితి, నతిసజ్జన మీదృశంబు నభినందింతున్.

ఆ. ఇన్ని వేలవిత్త మీరీతి నబ్బుట, నాఁగె మాలపేఁట కరుగుఁబైన
మొక్కవత్సరంబు చిక్కుఱుంగక బండి, నడుపవచ్చునంచు నాకుఁ దోఁచె. ౨౬

క. నామాలపొత్తు పౌర, స్తోమమునం దొకతుపానుఁ దొడరించినయ
క్షేమని సెప్పెదు నాశ్రమ, భూమినిసైతము కలంత పొలువఁగఁజేసెఁ. ౨౭

ఆ. అంటరానివార లాఫ్రికానేల మా, యునికి నుంట తింట యుండెఁగాని
ప్రిక్కృత మాశ్రమమునఁ బాలివాండ్రై మాల, లిరవుకొంట చాన కింపదయ్యె. ౨౮

వ. కస్తూరియ కాక లాఁతి వెలందులును దానిబహేనుపట్ల నొప్పరికమూని యున్న యీగడ కడుంగడుఁ బదనుగల నాకంటికిం జెవికిఁ దేటతెల్లయయ్యె – బొక్కసము వట్టువోయి ప్రజలసాయంబు తెంపువడిననాఁడు నాడెందమం దెన్నఁదగినవగపు వెఱపులు పుట్టవాయెఁ – గాని నేఁడు తలచూపిన యీయింటిపోరు సైరింప నోటువడితి – నిమ్మాలెత యెల్లమగువలంబోనిదియు నాఁజెల్లు – నయ్యిల్లాలి మగండు పెద్దచదువరి కాకున్నను గుణదోషవిచారంబు లెస్స నేర్చినవాఁడు – వానితాల్మికే నుబ్బుచుందు – వతని కొక్కొక్కయెడఁ గింక యంకురించుఁ–గాని వానియోర్పు నన్నులోఁగొను – నలఁతి యలఁతి యీసడింపుల లెక్కసేయకుమని యేను దూదాభాయికిం జెప్ప నతఁ డియ్యకొంటయ కాక తన యాలికిసైత మోరిమిం గఱపువాఁడు – సత్యాగ్రహాశ్రమం బీయాలుమగలపొత్తు వడయుటంజేసి పెక్కుసవరింతల నెఱిఁగె – వెండియు ౨౯

ఆ. పొత్తయ్యి పెట్టునాఁడ పొచ్చెములేక మే, మంటరానితనము నాదరింప
మది సమాజమునకు నాఱనిమచ్చగాఁ, దలఁతు మనుట మాకుఁ దప్పెఁ జిక్కు. 3౦

క. ఏ మింత తెల్లచేసిన, గీమునవెచ్చంబు నాఁటికిన్ నాఁటికి ను
ద్దామంబైన సనాతను, లోమిరి మాయాశ్రమంబు నుద్గాఢముగన్. 3౧

క. మాలలతో నివసించుచు, మాలఁడు వండినది తినుచు మనుచుండుఁగదా
మాలంబి; దీని నెఱిఁగియుఁ, బోలన్ మాకిడిరి వారు భూరిధనంబుల్. 3౨

వ. ఈపెద్దలు తమ్ము సనాతనమతారాధకులఁగా విశ్వసింతురు – దీనంజేసి యంటరానితనంపు టట్టడుగు లఱ్ఱాతలూఁగె నని తెల్లమియయ్యె – నియ్యది సామాన్య ప్రమాణమ్ము కాదుగదా – మఱియు నీముట్టుదోసంబు నడఁగార్చుపట్ల నన్నెదిరిన [illegible]తీఱుసులం గూర్చియు నాకస్మికంబుగాఁ దారసిల్లి నయంతరాయములం గడచి[illegible] నొడ్డుపట్టుటం గూర్చియు సత్యాపరిశీలనమునకుం జెందిన నానాగాథలం గూర్చియు వివరింపఁదగినగ్రంథ మొండేని కలదు – కాని దానినిప్పు డుజ్జనసేతయు ముందైనఁ గొంత [illegible]యు ననివార్యంబ – కారణం బేమన 33

క. [illegible]కథను వచ్చుపురుషు [illegible] సేకులం మని యున్నవారు నేఁ డీజగతిన్
వాకొనఁదగునె [illegible], [illegible] గనక వారివృత్తాంతంబుల్. ౩౪

క. సమ్మతికొఱ కయ్యెయి భా, గమ్ములు వారలకుఁ జేర్చి కాఁదగు సంస్కా-
రమ్ములు సేయించుట వా, ని మ్మతి తెప్పించు టెంత నెగులో సెప్పుఁడీ. ౩౫
ఆ. నెగు లొకండెకాక నే నాత్మచారిత్రి, నియమ మతికరించుటయును బుట్టు
నగుట సత్యశోధనార్థి కీకథ నిక, వెల్లడింపఁజాల నెల్లఁ జేర్చి. ౩౬
ఆ. ఇడుమ లిట్టివయ్యు నీశ్వరాశంసన, మున్న నసహయోగ యుగమువనుక
నస్మదీయరచన మల్లనల్లన లాఁగ, వలయు నన్నకోర్కి కలదు నాకు. ౩౭

***

౧౧ ఒడంబడిక నెత్తివేయుట

ఆ. అడుగునంద వచ్చి హంసపాదం బను రీతి నింట బయట రేఁగినట్టి
గాలివానఁ జిక్కి గాసిల్లి తేలిన, యాశ్రమంపుసుద్దు లవలఁబెట్టి. ౧
క. నేటాలుకూలివారల, నూటార్చు బెడంద కొంత యోజనసేయక్
బాటిల్లెఁ దరుణ మే నె, చ్చోటన్ నెలకొన్న వీరిసుఖ మెంతుఁ గదా. ౨
గీ. లేమిడికి నోడి భారతభూమి వీడి, వీరు నేటాలుగడ్డకుఁ జేరినిల్చి
రచట నైదేండ్లు కూలిసేయంగ నొప్పి, పత్రములు వ్రాసి రీపేదబ్రతుకువారు. ౩
వ. వీరి కచట విధించినవార్షికము మూఁడుపౌనులతలపన్ను నేలుబడివారు వేయుఁ దొమ్మన్నూట పదునాల్గవ శరత్తునం దొలఁగింప నిర్ణయించిరి - కాని తచ్ఛాసన మింతదనుకఁ బ్రయుక్తంబు కాదయ్యెఁ - బదునాఱవ సంవత్సరంబున మదన మోహనుఁ డీచేటుం గూర్చి రాజప్రతినిధి హార్డింజిప్రభునకుం దెలుప నదను వచ్చిననాఁ డీపద్ధతిం దొలఁగింపుదమని సమాధానం బానతిచ్చెఁ గావున వేచి యుండం దగునని యాతం డుత్తరమిడెఁ - దేట తెల్లగాని యీవాగ్దానముంబడసి భారతీయు లుప్పొంగఁజాలరు - కాన వెనువెంటన దురాచారంబు నిద్దాని నడఁగింప నిశ్చయించితి - నింతవట్టు దీనిదెసకుం జూపు నిగిడింపక పరాకుపాలై యున్నను ౪
గీ. నేఁడు భారతదేశంబు నిద్రలేచి, తనవిధిం బరికించుచందము నెఱింగి
తగనిప న్నిది యనుచు మిత్రవర్గ మెంతెఁ, దడవి పత్రికలన్ దీని నెడఁగఁ జాటె. ౫
క. అలబల మెంతయుఁ బెంచితి, వల దీకర మంచు నెల్లవారెంచినటుల్
తెలిసితి సత్యాగ్రహ మిట్టి, ఫలయునొకో యన్న తర్కవైఖరిఁ బడితిన్. ౬
వ. అంత రాజప్రతినిధి 'యదనువచ్చిననాఁ' డన్నపలుకు వివరించుచు 'నిపుడున్న తెన్నును మారు నేఁడొండుతెఱఁగుం బ్రవేశపెట్టఁ దగినతఱి వచ్చునంతన యీపద్ధతి పరిత్యక్తం బగు'నని వెల్లడించెఁ - బదంపడి పదునేడవయేఁటి రెండవమాసమ్మునం దీబన్నముం దుడుప మాలవ్యామహాశయుండు సామ్రాజ్యశాసనసభ నొండు

చట్టముం బ్రతిపాదించెఁ - గాని రాజప్రతినిధి దానిం ద్రోసివైచె - నీసమస్యను దేశమందెల్లఁ జాటుట కర్తవ్యమని నమ్మి మున్ముం దాయధికృతుం గనుకలి లగ్గని తలంచితి - నతనిం జూడ నాపంపినమనవి తోడ్తో నురరీకృతం బయ్యె - నమ్మేటి ఛమ్సుఫర్డు నన్నాదరించి నాతోఁ బెద్దతడవు సంభాషించియు నిదమిత్థ మని యెద్దియుం దెల్పి పలుకఁడయ్యెఁ - గాని నా కతనిసాయంబు లభించితీరు నన్నయాస మొలతెంచె - నంత ౭

క. తలప న్నిది దూష్యం బను, నలజడి సాగించినాఁడ నపు డాద్యసభన్
వెలయించితి బొంబాయిని, వెలగలవా రెందఱేని విడిసిరి రచ్చన్. ౮

క. పలుతర్కంబుల కవ్వల, జులై చివరనాఁడు పన్నుచొప్పును మాపన్
వలెనని తీర్మానంబును, సలిపిరి నగ్గడల నిట్లు జరిగె సదస్సుల్. ౯

గీ. జాతిగౌరవ మర్థించుసతులు పీను, మిగిలినన్నలు బొంబాయినగరివారు
రాయబారంబు నడిపి రీతాపు నాఁపు, టుచితమని పల్కి ఢిల్లీశునొప్ప గనిరి. ౧౦

క. ఏను గరాచీమున్నగు, నానాపురములకు నేగినాఁడను సకల
స్థానంబుల నుత్సాహ, శ్రీ నిండ నుదాత్తసభలు చేసిరి పౌరుల్. ౧౧

క. ఈపనికిం బూనిననాఁ, డీపాటి మహాసదస్సు లేర్పడు ననియున్
నాపల్కులు ప్రజ కింతటి, తీపి నగలిగించు ననియుఁ దెలియనివాఁడన్. ౧౨

గీ. తోడులేని ప్రయాణంబ నాఁ డొనర్చు, వాఁడ వేగులు నావెంట వచ్చువారు
కాని కల్లయుఁ గపటంబు లేనిమనిసి, నగుట మా కెన్నఁడేని గయ్యంబు సున్న.

వ. అదృష్టవశమ్మునం జేసి నా కానాఁడు మహాత్మ్మతి విస్మృతి లేదయ్యె - నైన నేమి నన్నుగుర్తించినయెడం దానిగోల తప్పకుండె - నొక్కమాఱేను బొగబండిం జనుచుండఁ బెక్కంచెలలోఁ జారులు నన్నుఁగదిసి నాచీటిం బరికించి దానిసంఖ్య నెత్తివ్రాసికొని యించుక రగడగావించిరి - నాపెట్టెనున్న తెరువరులు న న్నొకయతింబలె భావించి మాటిమాటికిం బ్రణిధు లేతెంచి నన్నుఁ గలంచుటం గని కినిసి నావంకకుం జూచి యీనీచులకుఁ జీటిం జూపనేల యని పల్క- ౧౪

క. పోనిందు నాకు దీనన్, గ్లాని జనింపదుగదా యిఁకన్ వేగరు లీ
పూనినపని వారలవిధి, యౌను గదా నిక్క మరయుఁ డయ్యా! పాంథుల్. ౧౫

క. అని యాడిననామాటలఁ, దనివిం గనరైరి వారిదయ నాపట్లం
గునిసెను దోస మెఱుంగని, మనుజుని భాధించు టుచితమా యని వారల్. ౧౬

క. చారుల నెదిరించిరి; నా, కీరాయిడి నతకరించు నిజుకటమునకున్
గారణమయ్యెఁ గొలందికి, మీఱినపథికాలి; తద్ద మొదిగితి దీనన్. ౧౭

వ. ఏను గరాచినుండి కాళీఘట్టమునకుం జనుచుంటి - లాహోరున బండి మాఱవలసె-
నపుడు నా కెంతబడలినం దావు దొరకదయ్యె - శక్తిసంపన్నులు కిటికీవలనం
బెట్టెలోఁ బడసాగిరి - నాయాశ యంతరించెఁ - బయనం బాఁగరానిది - కర్తవ్య
మేమని యే నొల్లంబోవుతఱిఁ గూలివాఁ డొండు ముప్పావులా నిత్తువే నునికి
సంపాదింతు ననె - నభ్యంతర మేమని యే నంటి - నతఁడు పెట్టెపెట్టెకుం జని
తెరువర్లకా ళ్ళంటి యెంతదేవురించిన నేమి వారు మెత్తఁబడరైరి - బండి సాగు
తఱి వచ్చె - నపు డధ్వగుఁ డొకండు బండిలోనివాఁ 'డిం దెడములేదు - కాని
యతని నెట్లో నెట్టుము - నిల్చియైన వచ్చు' నన దలారి నాసమ్మతిం బడసి నన్నెత్తి
లోనం బడవైచి తనకట్నముతోఁ దానేగె. ౧౮

క. అది నాపాలిట ఘోరా, పదాశ్రియం బనఁగఁ దగువిభావరి; యెట్లో
కుదురుకొని రెల్ల రిదియే, పదివేలని యేను గొలుసుపట్టి నిలిచితిఁ. ౧౯

ఆ. కడచిపోయెఁ బెక్కుగంటలు కూర్చుండ. వే మటంచుఁ బాంథు లాము వెలయ
నన్ను నెచ్చరింప నాకుఁ దా వెచ్చటఁ, గలదు నిల్వ నేమికస్తి వచ్చు. ౨౦

క. అని యల్ల నుడువసాగితి, దననిల్చుట వారి కింపితము గా దైనన్
మఱఁగింపరు సాఁచినకా, లఱఁగింపరు సానుభూతి నౌద్ధత్యంబున్. ౨౧

ఆ. కసరి విసరి పల్కఁగడఁగిరి వార లే, నడఁగి ముడిఁగి మాటలాడుచుంటి
నెట్టకేని వార లించుక తేఱి నీ, యూరు పేరు సెప్పవోయి యనిరి. ౨౨

క. నాపేరు విన్నయంతన, పాపము! తెరువర్లు కుంగఁబాఱిరి తప్పుల్
సైఁపుఁ డని రెడము నిచ్చిరి, చేపడె నా కపుడు తాల్మిచే నగులగ్గుల్. ౨౩

ఆ. అలపుసేరి మూరి తలకాయ గిరగిరఁ, దిరుగువేళ నిల్చుదిటవు లేక
దెసలు సూచువేళ దేవుఁ డిబ్భంగిఁ బ్రి, సన్నుఁ డయ్యెఁ బథికసమితి బెరసి. ౨౪

క. తఱి దప్పక కలకత్తా, దఱిసితిఁ గాసింబజారుధాత్రీపతి మం
దిరమున విడిసితి నాదర, భరితం బాతిథ్య మొసఁగెఁ బ్రభుఁ డవ్వేళన్. ౨౫

గీ. అమ్మహారాజు యాజమాన్యమ్మునంద, జరిగెసభ వెల్లివాడిచె నుత్సాహ మచట
వచ్చి రారచ్చకుం దెల్లవారుఁ గొంద, ఱాలకించిరి నామాట లాసపెంచి. ౨౬

వ. అంత జులై నెల ముగియకముంద యీకూలి చట్టము నిషిద్ధంబాయె నని రాచఱి
కమువారు వెల్లడిచేసిరి - ఇది పరిత్యాజ్యంబని యేను వేయెనమన్నూట తొంబది
నాల్గవయేఁట మొదటిమొఱం జాటితి - సర్ హంటరు దాస్యకల్పంబని ముద్ర
వైచిన యీనీచపద్ధతి యెన్నఁడో తొలంగునని యే నాసపడితి - నెందఱెందఱో
గఱువలు తోడ్పడ నేటికిది రూపుమాసె - నీవిజయమ్ముకల్మికి సత్యాగ్రహం

బును గారణమని వక్కాణింతు – దానిం బాటించి డస్సినవారి మనుగడం
దెలియవలచువారు నారచించిన దక్షిణాఫ్రికాసత్యాగ్రహేతిహాసమ్ము చదువు
దురు గాక ! ౨౮

***

౧౨ నీ లి మం దు డా గు

క. సీతమ్మతల్లి పుట్టిన, పూతాత్ముఁడు జనకయోగి ప్రోచిన మహి ను
ద్యోతిలుఁ జంపారణ్యము, చూతాదివనీకదంబ సుందర మగుచున్. ౧

క. అచ్చటిపొలములు బంగరు, టచ్చులు పండింపఁ దగినయట్టివి వానిన్
నెచ్చోక వెలకు విలిచిరి, వచ్చిరి తెలవార లటకు వాణిజ్యరతుల్. ౨

క. నిఱుపేదలు చదు వెఱుఁగరు, పౌరషొచ్చెము తెఱుఁగ రందుఁ బాదలెడ్డుకాఁపుల్
ద్వార లీసాధువులం దమ, కరిసనమున దింపి కొల్లగట్టిరి సిరికిన్. ౩

క. దారుణశాసనములతో, వారిని బానిసలఁ జేసివైచిరి చెమటం
గాఱిచినరైతు కూడుం, జీరయు కఱవై కడుం గృశింపఁ దొడంగెన్. ౪

వ. నాఁడు మనదేశంపు నీలిమందువిలువ మండిపోవుటంజేసి యాంగ్లేయులు తమభూములం దీపైరు వేయింపసాగిరి – వారు సేద్యగాండ్రకుం దగుకూలి నొసంగమియ కాక యిరువదింటి మూఁడుపాళ్ల నేలం గర్షకులు పండించినీలిపంటనెల్ల నిర్యామ్యంబుగాఁ దమకుఁ గానుకపెట్టునట్లు చట్టంబు సేయించిరి – వెండియుం గమ్మతీండ్రు క్రమవిరుద్ధంబులగుపన్ను లెన్నియో చెల్లింపవలయు – భూస్వాముల కధికారులచెంత వలసినంత పలుకుబడి యుండుఁ – గాని పంటకాఁపుల మొఱ నాలకించుదిక్కు లేదయ్యె – నట్టితఱి ౫

క. చంపారణ్యమునం బెన్లు, లంపటలకుఁ జిక్కి యలుగులంపడు రైతుల్
పెంపారు బెట్టులని యీ, చంపుం దొలఁగించు నాప్తజనుఁ డెవఁ డనియున్. ౬

గీ. అచటిదైన్యములందుఁ బా లందుకొనుచు, మనెడు హాలికుండు రాజకుమారశుక్లుఁ
డారటించుచు లక్నోపురాంతరమునఁ, గూడు కాంగ్రెసులోఁ బట్టుకొనియె నన్ను.

ఆ. చాంపరానులోనిసైరికుల్ కుడిచెడు, నిడుమలెల్ల నాకు నెఱుకచేసి
మమ్ము నుద్ధరింప మాపాలమ్మునకు రా, వలయు మీర లొప్పవలయు ననియె. ౭

క. నీచెప్పినపల్కులతో, నాచందము నిర్ణయింప నామది మతలున్
మీచిక్కులు కాంగ్రెసునకు, సూచింపఁడు కృత్యమవలఁ జూత మటంటిన్. ౮

వ. అంత నతనివక్కీలు వ్రజకిశోరుఁ డాసమస్యను భారతజాతీయ మహాసభదృష్టికిం దెచ్చె – సభ్యులెలరు దాని నంగీకరించిరి – రాజకుమారుఁ డిందుల కెంతయుం దనివినందెఁ – గాని యిల్లలికినంతన పండువు కాదని యతం డెఱుఁగు – నగుటం

జేసి నన్నాభూమికిం గొనిపోయి తమతీఱవములనెల్లఁ దెల్లముసేయం బట్టుపట్టె - నాపయనమ్మునం గావుక మీసీమకువచ్చి మీబ్రదుకుం బరికింతునని యేనంటి - ననంతరం బేను గాన్పూరునకుం జనఁ గర్షకుఁ డితం డచట సాక్షాత్కరించి మా నేల యీచేరువం గలదు - మాకై యొకనాటిని వెచ్చింపుఁ డనియె - నపు డే నీసారి మీకోర్కె చెల్లింపఁజాల - నొండొకపరి తప్పకవత్తు - నని ప్రతినచేసి నన్నుం జెలువై చికొంటి - నంత ౧౦

క. చేరితి నాశ్రమమున కీ, సైరికుఁడు న్వచ్చె నపుడ సమయంబది ని ర్ధారణసేయుండనె న. వ్వీరుని రవరవకుఁ బెల్లు విస్మయపడితిన్. ౧౧

క. అన్నా! కలకత్తా కేఁ, గ్రిన్నం జనవలయు నపుడు కామక మి మ్మా పన్నుల దర్శించెద మీ, బన్నంబులు మాపఁ బాటుపడియెద నంటిన్. ౧౨

క. కాలం బిదియని సెప్పితిఁ, గాళీఘట్టంబునందుఁ గాల్ మోపకముం దే లోకవ్యాపకుఁ డీ, మేలిక్కృషీవలుఁడు నాసమీపముఁ జేరెన్. ౧౩

ఆ. ఓనమాలచదువురాని కల్లయుఁ గప, టంబులేని యుత్కటప్రతిజ్ఞ వెలయువాని వాని వీక్షించినంతన, మనసుపొంగి యతనిమనిసి నైతి. ౧౪

వ. వంగనగరమ్మునం గల కర్తవ్యమ్ము వేవేగ ముగించుకొని నీలిమందువలనిదాగుం దుడువ నే నక్కాఁపువెంట వేయితొమ్మన్నూట పదునేడగునేఁటి మొదటఁ జంపా రణ్యమునకుం బయనము సాగించితి - నే మిద్దఱ మొకయీడుగల్గి యచ్చమైన రైతువేసముతో నొకపట్టెయందఁ జేరి సూర్యోదయావసరమునఁ బాటలీ పుత్రమ్ము గంటిమి - నాకా పురం బింతకుము న్నపరిచితంబు - కాన సచ్ఛీలుం డగు రాజకుమారున కప్పటి మాటసెల్లదాయని యూహించితి - బండిలో నితని యీగడ కొంత మెచ్చింగితిఁ - గాని యిపు డెల్లయుం గంటి - నితఁడు బోత్తిగా నమాయికుఁడు - తనచెలికాండ్రని తలంచినన్యాయవాదు లితని కట్టివారు కారు- పై పెచ్చు మనయారైతుపెద్ద వారి కాశ్రితునింబలెఁ గన్పట్టె - నిట్టి కర్షకాభి యోగులకును ధర్మవాదులకుం గలదవ్వు కొలఁదిపెట్టరానిది నాఁదగుఁ - గాన ౧౫

క. రాజకుమారకుఁ డంతన్, రాజేంద్రుని మందిరంబునకు ననుఁ జేర్చెన్ సౌజన్యరాశి యతఁ డా, రోజునఁ బురమందు లేమి రోఁజితిఁ జంతన్. ౧౬

క. సేవకులు గలరు గీమునఁ, గావలసినతిండిఁ దెచ్చెఁ గర్షకవీరుం డేవేవొ కాయగసరులు, నావెంటం గలవు తీర్చెసాఁడ బుభుక్షన్. ౧౭

గీ. అంటరానితనమ్మునఁ గాథరీతి, పాడుగా నుండె లెంకలు పాదుకలపు గుట్టుటుంగటు సానీటిబొట్టు సోఁక, నద్దిరా వారికైన ర్కర్తల్య మంతరించు. ౧౮

క. ఏ నప్పుడు శక్తుదారికి, లోనైతిని రైతునూరి లోపలి పెడలిన్ మాను పెటు పోవయా యని, జానిస చూపించె బయటిపాకీదొడ్డిన్. ౧౯

క. ఈదృశము లనుభూతులు, నాదగుజీవనమునం దనంతము లొదవెన్
ఖేదంబు విస్మయంబును, రాదు సుండీ నాకు నిట్టిరాపులకతనన్.

క. ఆచేయుట తనవిధి యని, చూచెను సేవకుఁడు తనదుచొప్పది తన్నుం
బ్రోచుదొర కింపితంబని, తోఁచెను వానికి నిఁకెట్లు దూఱుదు నతనిన్.

ఆ. అక్కజమ్ము పెంచు ననుభూతు లిట్టివా, కృపకుచందమెల్ల నెఱుకపఱిచె
నతనిపట్ల నస్మదాదర మల్లల్ల, మూఁరిఁబోయె జాలి ముమ్మరించె.

ఆ. అతఁడు నన్ను నడుపునట్టినేర్పరి కామి, లెస్సగంటిఁ బాటలీపురంబు
చేరుకొంట మొదలు సైరికబాంధవ, ప్రగ్రహంబు లేన పట్టుకొంటి.

* * *

౧౩ టీ హా రు వా రి మం చి త న ము

క ఏ నున్ననాఁడు లండను, లో నిల్చి మదీయమిత్రలోకమ్మున నొం
డై నెగడుహక్కు ముస్లిము, ధీనిధివృత్తాంత మది మదిన్ దళుకొత్తెన్.

క. ఒకపరి బొంబయికాంగ్రెసు, నకు వచ్చిననాఁ డతండు నన్గని ప్రాఁజె
ల్మికి గుర్తు సెప్పి యాదృతిఁ, బ్రకటించుచు 'నావసించు పాట్నాపురికిన్.

క. ఏ తెంచినతఱిఁ దప్పక, యాతమ్మని యింటి కెసకు నే తేరవలెన్
గౌతుకమిది పండగునని, చేతమ్మున లెస్స విశ్వసించెద' ననియెన్.

క. కావున హక్కన కప్పటి, నావచ్చుట నెఱుకపఱిచినాఁడఁ బ్రమోద
శ్రీవారిధియై పొంగుచు, వేవేగ నతండు నాదువిడిదలఁ జేరెన్.

క. తన మోటరుశకటంబున, నను నింటికిఁ జేర్చి మధురనమ్రతమైఁ బ్రే
న్ననివిం దొసంగి నెచ్చెలి, తనముం బ్రకటించి మత్కృతజ్ఞత వడసెన్,

క. రాజకుమారుఁడు సెప్పఁగ, మాజతనము తెలఁ గెఱింగి మాలోనా హ
క్కీజడ్డపట్ల మున్మును, పోఁజెల్లును మీ రుమ్మఝుప్పపురమున కనుడున్.

క. పైనముకట్టితి నంపితి, వైనము వినిపించు తీఁగవక్కాణము న
చ్చో నలరెడికృపలానికి, మానితశీలునకు బుద్ధిమచ్ఛందున్రినకున్.

క, అద్దమరేయికి గాటపు, నిద్దురతఱి కచటికేగి నిల్చెను మారై
లద్దిర! శిష్యావలితోఁ, దద్దయు నాసక్తితో నతం డరుదెంచెన్.

క. త న్నగరకలాశాలకు, వన్నియనిడు గురుపదంబు వర్జించి యితం
డున్నాఁడు నాఁడు గేహం, బన్నది లే దచట నీకృపాచార్యునకున్.

క. తన సాటియొజ్జయై సజ్జనుఁడగు 'మలకాని' నిల్చుసదనంబునకున్
గొనిపోయె నన్ను మిత్రుం, డనూనహార్దమ్ము కురిసె నప్పండితుఁడున్.

ఆ. దొరతనమ్మువారి దొడ్డకలాశాల, నొజ్జనమ్ము వడసి యున్నమేటి
నన్నువంటివాని నాఁడు మన్నించుట, నిక్క మరయ లెస్సయక్కజంబు. ౧౧

క. ఆవల బిహారునం గల, లేవడిపెం పెల్ల మూదలించెను జెలికాఁ
డీవు తలకొన్నపని యొక, తోవకు నేతెంచుటన్న దుష్కర మనియెన్. ౧౨

క. అతనికి బీహారుపరి, స్థితు లన్నియుఁ దెలియు లోకసేవనరతిమై
బ్రతికెడు తద్దేశీయుల, కత లాతఁ డెఱుంగు వారిగారవ మందున్. ౧౩

క. నారాకచంద మంతయు, వారికి మును సెప్పెఁ గాన వచ్చిరి వీటన్
బేరందినపెద్దలు నా, చేరువ; కగ్గించి రేను జేసినచెయువుల్. ౧౪

గీ. రామనవమీప్రసాదాఖ్యు రాణగన్న, సభికుఁ డీవచ్చువారిలోఁ జాలినతఁడు
మఱచిపోఁజాల నితనినామంబు నెడఁద, సభినివేశంబు నేతదీయంబు మెత్తు. ౧౫

క. అమ్మేటి మీర లిగ్గురు, నిమ్మున వసియింతు రేని యీడేరదు మీ
నమ్మినపని మాయాతి, థ్యమ్మున మాచెంత నిల్వఁదగునని తలఁతున్. ౧౬

క. ఇందు గయాబా బున్నతి, నందినసభికుండు తద్గృహమ్మున బసపె
ట్టందగును మీకు మి మ్మె, నందులకుం బిల్చువాఁడ నాతనివోలెన్. ౧౭

క. మాకు నధికారు లన్నట్ల, జేకుఱుఁ దల్లడము; చెప్ప సిగ్గగు నైనన్
లోకమ్మున కోపినమే, లీకొని కావింతు మిట్టి విట మాబ్రదుకుల్. ౧౮

ఆ. రైతు లిందుఁ గుడుచురారాపు లెన్నియో, కలవు శుక్లుఁ డెల్లఁ బలికియుండు
నతనిపల్కు నిక్క మక్కటా! నేఁడు మా, నేత లిచట లేమి నెగులువుట్టు. ౧౯

గీ. వ్రజకిశోరుఁడు రాజేంద్రుఁ డజితదీక్ష, నవధరించిన సంఘసేవాభిరూపు
లిచ్చటిని దంతి వారికి వచ్చుచుందు, రమ్మనీషులు పిదప మీ కమరుఁ దనివి. ౨౦

క. ఇచటి యవుగాముఁ లన్నియుఁ, బ్రచురింతురు వారు మీకు బాసటలై య
భ్యుచితమ్ముగ వర్తింతురు, రుచింతు వేంచేయుఁ డగ్గటువగీమునకున్. ౨౧

గీ. అనుడు నప్పల్కులెల్ల నాయాసఁ బెనుపఁ, జేరుకొంటి గయాబాబుగారియింటి
కతఁడు సకుటుంబముగ నంచితానురాగ, రసము వర్షించి నాకు సంతసముగూర్చె.

వ. అంత రాజేంద్ర వ్రజకిశోరప్రసాదులు పూరీ దర్భంగాల విడిచి నన్నుం గదిసిరి — వ్రజకిశోరుఁ డానాఁడు లక్ష్మీకాంగ్రెసునం దెనలేనిపటాటోపమ్ము నవధరించి వకీలుదొరవోలెఁ జూపట్టె — నేఁడు బీహారుప్రజలకు సాజంబగు నడదువకును డంబము లేమికిని విశ్వాసమునకును మూదలయై నన్ను లెస్సతనిపె — నితనిపట్ల సాటి పాడిపల్కరులు పెలువరించుపేర్మిం జూడ నా కెలమియు నబ్బురంబు నావ హిల్లె — నదిసుత నా కీధర్మవాది బృందమ్ముతోడినెయ్యంబు తిరపడెనంత ౨౩

క. వలసినయుదంత మెల్లను, దెలిపెను వ్రిజబా బతండు దీనులతగవుల్
తల నిడికొని వారికి మేల్, గలిగినఁ దత్సేవ దక్కెఁగద యని పొంగున్. ౨౪

గీ. త్యాగధనులయ్యు రాజేంద్రుఁ డీగుణాఢ్యుఁ, డుజ్జగింపఁగ పేదర్మి విజ్ఞకుములు
కమ్మతీండ్రుఁరచెంత సుంకమ్ము గొనుట, యెట్లుజీవింతు మదిలేక యే మటంద్రు.

క. భృతివడయక బీదల కే, గతి సాయమొనర్తు మంద్రు కాళీఘట్ట
క్షితిని బిహారున సభికులు, జతలేనిధనమ్ము నడుగ జంకెఱుఁగ రెదన్. ౨౬

క. ఒకన్యాయవాది తనమతి, ప్రకటింపం గొనియె సొమ్ము పదివే లెచ్చో
టికిఁ జని విన్నను వేయిం, టికిఁ దగ్గినముడుపు లేమి నివ్వెఱపడితిన్. ౨౭

గీ. వలదు లోభ మిటుల్ ధర్మవాది కంచు, నపుడు సౌహార్దపూర్వకమైన మంద
లింపు నెఱపితి నాపల్కు లెస్సయను త, లంపున వకీళ్ళు న న్నాదరింపరైరి. ౨౮

గీ. చాంపరాన్ సేద్యగాండ్రు భూస్వామివలనఁ, గుడుచుకడగండ్లఁ గొన్నింటిఁ గోర్టువా
యెదుటఁ బెట్టిరి వానిగుట్టెల్లఁ దెలిసి, కరము తర్కించి యచటిసోదరులఁ గాంచి.

ఆ. అన్నలార! యిడుమ లగ్గలమై పేద, కాఁపు లింతయోట గన్ననాఁడు
పాడిపట్టువలనిఫల మది యేపాటి, యూఱడించు వీరి నుద్ధరించు. ౩౦

క. వెఱపును దవ్వుగఁ ద్రోపుట, సరియగుమం డిపుడు దుష్టశాసన మది రూ
పఱవలయును 'దీన్ కతియా', పరాన్నభుక్కులకు మేలిపాఠము కాఁగన్. ౩౧

గీ. చట్టమిది నష్ట మానంతవట్టు మనము, కన్ను మూయంగఁదగదు నాకార్య మిచట
నొండు రెండు దినాలతో నిండు ననుచు, వచ్చితినిగాని తలఁపది వాసె నిపుడు.

క. కండునుగదా నెఱం కిది, రెండేఁడుల కృత్యమని యెఱింగితిఁ దలఁపున్
బండించు తెఱఁగు జూచితి, నుండెద రెండేండ్లుసైత ముపకృతి యున్నన్. ౩౩

క. నాయత్నము నెగ్గఁగ మీ, సాయంబును వలయునంటి సరసుఁడు వ్రిజబా
బోయన్న యస్మదాదులు, చేయం దగుసేవ యెద్ది సెప్పుఁడా యనియెన్. ౩౪

గీ. వలదు మీ న్యాయవాదితా వైభవంబు, లేకరియును దుబాసియు నాకు వలయు
నిందు రావచ్చు నేఁ జెఱకేగుదశయు, మీరలును వచ్చెదరయేని మిగులమేత్తు.

క. కారాగృహమున కోడిన, రారండని యేను మిమ్ము రాపిడిసేయన్
గోరిన వ్రాయసపుంబని, తీఱిచినం జాలు దూఁకితీ రెదఁ గలనన్. ౩౬

క. ఇచ్చటి కైత్తీ యురుదులు, వచ్చినపండితుఁడఁ గాను వానిని వి త్తం
బిచ్చి యెఱింగినవాసకుఁ, దెచ్చుటకుం జాల మేమితెల్పుదు రంటిన్. ౩౭

క. ఎన్నాళ్ళయినను మీ రిపు, డన్నపనుల్ సేయ మాకు నాతంకము లే
దన్నా! యెఱుకను దగుచే, వ న్నెర్తుమటంచు నపుడు వ్రిజబా బనియెన్. ౩౮

***

౧౪ అహింసాదేవి సాక్షాత్కారము

గీ. హాలిక భూస్వామివర్గమ్ము నంతరమునఁ, బోటమరించిన జగడాలపోలు పెఱుంగ
నిచ్ఛచేసితిఁ గానఁ గీ తెలుఁగుపాంటెఁ, గమ్మతీంద్రను బెక్కండ్రఁ గాంచవలసె.

క. కాఁపులఁ గంటకు మున్నుగ, భూపతులం జూచి వారిపాలకువఁ దెలియం
జూపునిడి సమయ మడిగితి, నాపిమ్మట వారిమంత్రియండకుఁ జనితిన్. ౨

క. మీ రీనాఁడ్లిక వారలు, కారుగదా మాకుఁ బుట్టుకయ్యంబునఁ బా
ల్గోరకుఁడు చెప్పఁదలఁచిన, తీరది లిఖియించి పంపఁ దివురుం డనుచున్. 3

ఆ. అతఁడు మిన్నుఘూఢ నన్నా! విదేశి నే, నగుదునని తలంప హాలికసమితి
వలచునేని వారివండలు పరికించు, హక్కుగలదు నాకు నంటి నెదిరించి. ౪

వ. అంత రాచఱికమువారు నిల్పిన మధ్యస్థసంఘము నేలుయజమానుం దఱిసి నావాదంబు మొదలిడ నయ్యధికారి (కమీషనరు) నన్ను జంకెనచేసి నీవు వెన్వెంటన తిరహుత్ పరగణా విడువందగునని హితమ్ము సెప్పె - నవ్వాల నను యాయులం గని కడచినకథయెల్లం దెల్లమొనర్చి యేలుబడివారు నే నీకర్జంబు సాగింప నీకొనరు - నాతలంచిన గడియకుముందు నన్నుం జెఱగొందురని తలంతు- నట్టిపని మోతీహారినొండె బేతియానొండె రూపుదాల్చునఁ గడుంగడు లగ్గొడముఁ - గాన వేవేగ నాసీమలకుం బోక నాకర్తవ్యమని వక్కాణించితిఁ - జంపారణ్యము తిరహుత్ ప్రాంతమునం దొకమండలము - మోతీహారి దానికిం బెనువీడు - బేతియాచేరువ రాజకుమారశుక్లుండు కాఁపురించుపల్లియ కలదు - దాని కెలంకులం దిరపడియున్న కోఁతెగపంటకాఁపు లానీమం బేర్వడసిన గుల్లకాండ్రు - వారిబ్రదుకుం గనవలయునని రాజకుమారుండు నన్నర్థించె - నప్పని నాకుం బ్రియమాయెఁ-గాన ౫

క. పై నమ్మను సాగించితి, నానాఁడే చనితి మోతీహారికి శీల
శ్రీనిధి గోరతుకబా, బానందమ్ము విరియ స్వాగతాదులు నెఱపెన్. ౬

క. చెలికాండ్రతోడ నాతని, నెలవున విడిసితిఁ; దదీయనిలయం బపుడు
జ్వాలధర్మశాల యయ్యెను, గొలంది యసదైన నిఱికికొంటిమి దానన్. ౭

క. అప్పేటికే నిరుపరువ్వుల, దవ్వున నొకరైతు తగవుదప్పినశిక్షన్
నొప్పింపబడెనని వింటిమి, నెవ్వగపాలైతి మెట్టిసీతి యటంచున్. ౮

క. వఱువాత లేచి ధరణీ, ధరబాబుం గూడి కృషికుదర్శించుటకున్
ద్వారఁగొంటి బయలుదేఱితి, మిరువ్వురమున్ గుంజరంబునెక్కితి మర్థిన్. ౯

గీ. బండిపై ఘూర్జరంబునఁ బయన మెట్లు, నడుచు నిచ్చట నేన్గుపై నడుచు నట్లు
సాముద వ్వేగుటకుమున్న మామతంగ, మొకఁడు పోలీసుబంటు మాయొద్దఁదోఁచె.

క. మీకేటికోళ్ళు సెప్పఁగ, నా కానతియిచ్చి పంపె నాయకుఁ డనుచున్
వాకొనె నతండు తన కా, వాకునఁగల యర్థమెల్ల వైళమ తెలిసెన్. ౧౧

క. సరిసరి నీ వటుసం జని, పరిస్థితుల నరసిరమ్ము బాబూ! యంటిన్
దొరపంపిన శకటముపైఁ, దిరపడితిన్ వచ్చినట్టితెరువునఁ జనితిన్. ౧౨

ఆ. చాంపరాను వదలిచను మన్నయాజ్ఞ నా, కిచ్చెబంటు పురికి వచ్చువేళ
నిల్లుసేరినంత నీపన్నుపైని మీ, వ్రాలువలయునంచు వాఁడు వలికె. ౧౩

గీ. ఇచటి కష్టసుఖంబులనెల్ల వినక, యేను విడనాడిపోవఁ జాంపారనుసీమ
యిది సమంజసకృత్యమం చేఁ దలంతు, ననిలిఖించి వ్రాల్ చేసితి నాజ్ఞమీఁద. ౧౪

క. శాసనధిక్కృతి చేసితి, దోసంబిది యెల్లి తడవుదుము రమ్మనుచున్
నాసన్నిధి కవ్వలఁ బో, లీసువిభుం డానపంప లెస్సయ యంటిన్. ౧౫

ఆ. కడఁగి కంట వత్తినిడికొని యారేయి, వలయుకమ్మ లెన్ని వ్రాసివ్రాసి
వ్రజకిశోరుఁ బిల్చి వక్కాణించితిఁ దగు, తగము లిట్టివంచుఁ ద్రిచ్చిత్రిచ్చి. ౧౬

క. నా కానతి పుట్టినకథ, ప్రాఁకెను గ్రొమ్మించువోలెఁ బట్టణమందున్
మూఁకలుమూఁకలుగా నగ, లోకంబది నావసించు లోఁగలి కెక్కెన్. ౧౭

క. రేయెల్ల నొల్లఁబోవక, చేయందగుచేఁత లరసి చేసితిఁ గానన్
రాయిడికి దీని కోర్చితి, నాయనుచరు లాక్కతాట నడిపిరి ప్రజలన్. ౧౮

క. ఎచ్చటనేఁ గాల్ మోపిన, నచ్చట నుప్పొంగు మానవాంబుధి; యైనన్
నెచ్చెలియలికట్టలుగా, నెచ్చెలు లేర్పడిరి పడవనేర్చిరి మెప్పుల్. ౧౯

వ. అయ్యది యట్లుండె – నాపైఁ బ్రయుక్తంబైన యాజ్ఞాపత్రంబును జట్టముంబట్టి ధిక్కరింప వీలున్నను బరిగ్రహించితిఁ – గాన నేను వ్యక్తిం బరిభవింపక తదాదేశంబునుమాత్రమ సముచితంబుగాఁ ద్రోసిపైచితినని తలంచి యధికృతులు నన్నుమెచ్చి నాపాల మిత్రకల్పులుగా వర్తింపఁజాగిరి – నావలనిభీతియుం బాటిల్లదని తలంచి వీరు నన్ను రాపాడక నాసౌకర్యములనెల్లఁ జేకూర్చిరి – వెండియుఁ గోర్టునం దేసరేఁగిన మానవానీకంబు నొకహద్దునం బెట్ట నాయు నాయనుచరులయుం దోడుపాటు నిచ్చమె నందుకొనిరి – కాని ౨౦

క. తమదొరతనమ్ము వోయెడి, సమయంబది వచ్చెనంచుఁ జక్కం గని రా
క్షమఁ గలవారలు దండభ, యము మానిరి పూని రస్మదాదేశముల్. ౨౧

క. మున్నలచంపాటవిలో, నన్నివ్వ రెఱుంగ రచటి నాఁగటిజోదుల్
మిన్నందిన కింపాకులు, మన్నుదినిన పెద్దజెట్టిమాదిరిజంతుల్. ౨౨

క. మిన్నేటికి నుత్తరమునఁ, బన్నగభూషణున కింటిప ట్టాసఁగిన యా
పెన్నది ప్రాదమునయం, దున్నది చాంపారను నూతనోర్వీతలమై. ౨౩

ఆ. అచటఁ గాంగ్రెసునకు నావంతచోటు లే, దందుఁ జేరవెఱచు నాప్రజాలి
కదలివచ్చి నేఁడు కాంగ్రెసుబలఁగ మి, య్యవని కండయయ్యె నభయమిడియె. ౨౪

క. ఈకడఁ గాంగ్రెసువే రిడి, నేకర్జము సలుపఁగూడ దిప్డంచు సుహృ
ల్లోకమ్మునెదుటఁ దెల్పితి, లేకుండిననేమి పేరు లెస్సయెుదవినన్. ౨౫

ఆ. అచటఁ బక్షవాదు లడరి వాచాటులై, రచ్చలందు వాక్యరణము సేత
క్రిందుమీఁదు మీఁదుక్రిం దొనరించి న్యా, యంబునిల్పు కాంగ్రెసనఁగఁ జెల్లు.

వ. మఱియుఁ జంపారణ్యమునం గల నీలితోఁటలదొరలును రాచటికమువారును గాంగ్రెసునాఁ గుట్రయనియు రాజద్రోహమనియు బాంబనియుం దలఁతురు – వీరి కదియట్టిది కాదని నిక్కంబు నెఱిఁగింపవలయుఁ – గాన దానిపే రెత్తరాదని దాని స్థూలాకృతింగూర్చి యే నచటిప్రజలకడ ముచ్చటింపరాదని తెల్పితిమి – కాంగ్రెసన్న మూఁడక్కరము లెఱుంగకున్న నేమి – దానియాత్మం గని తోడరినంజాలు – వలసినకార్యం బట్టిద – కానఁ బూర్వరంగముం గూర్పు జాతీయమహాసభాపక్షమునఁ బ్రత్యక్షముగా నొండెఁ బరోక్షముగా నచటి కెవ్వరుం బ్రయుక్తులు కారైరి – రాజకుమారున కట్టిసేనం దట్టుకొనఁదగ్గ బలిమియుం గల్గ – రాజకీయోద్యమప్రచార మానేలకుం గ్రొత్తనాఁజనుఁ – దత్ప్రత్యు లితరప్రపంచముం గన్నవారు కారు – కాకున్నను ౨౭

క. తమ ప్రాఁజెలికానింబలె, రమణీయత రాదరానురాగమ్ముల వ
న్నమలినచిత్తులు నూచిరి, కమతమ్మున మునిఁగి తేలు కమ్మన వెలయన్. ౨౮

క. ఆనాఁ డీమందిని భగ, వానుం గనుగొంటి సత్యవసువును గంటిన్
గానంగంటి నహింసను, దీనిన్ మెఱమెచ్చుపలుకు దేరక యంటిన్. ౨౯

క. ప్రత్యక్షరమును దీనన్, సత్యము యథనోర్తు నిట్టిసాక్షాత్కృతి కే
నత్యర్థంబుగఁ బ్రజపై, నిత్యమ్ము వెలార్చు నెమ్మి నెఱి హేతువగున్. ౩౦

క. ఈకూర్మి కీదృశంబగు, నాకు నహింసావ్రతమ్మునన్ దినదినముల్
రేకెత్తెడి విశ్వాసమ, కాక మఱెద్దియును గాదు కా దని వినుతున్. ౩౧

క. ఆనీలిమందుజగమున, నానేరము రచ్చకెక్కినదినంబు నహా!
యే నెట్లుమఱతుఁ జాంపా్రన్, మానవులకు నాకు నాఁడు మకరార్కమగున్.

ఆ. ప్రకృతిని బట్టిచూడ నేన విమర్శింప, దగినవాఁడఁ గాని తత్త్వ మరయు
దార్ఢ్యతనమ్ము వారె తుదకు విమర్శ్యులై, నారు పెద్దపెద్ద నలఁగినారు. ౩౨

*
* *

౧౫ అభియోగము నెత్తివేసికొనుట

క. మొదలిడి రధికారులు న, న్నదిరి విచారింప; నేర మిదియని తెల్పన్
మదిచాలక మినుసూచిరి, బెదరిరి నో రెత్తలేని బెడఁదం బడుచున్. ౧

క. ఏలుబడివారి సభికుఁడుఁ, చాలింపుఁడుచర్చ గడువు చాటుం డనుచున్
గోల యొనరింపసాగె న, చేలా యని మోహరించి యే నిట్లంటిన్. ౨

ఆ. అయ్యలార ! విరతి నంగీకరించుట, కేను జాలఁ జాంపరాను వీడి
చను మటంచు మీర లనిచినయానతిం, గుఱుచచేసి యొప్పుకొంటిఁ దప్పు. ౩

ప. శిక్షాస్మృతియందలి నూటనలువదినాల్గవసూత్రమ్ము నూఁది నాపై మీఁపఱిపిన యాజ్ఞాపత్రమ్ముపట్ల నాకావించిన గంభీరధిక్కారంబునకుఁ గారణ మిదియని మీయానతిం గొని నిర్ధరింపవలతు - నిది నాతలఁపుంబట్టి యవిధేయత కానేరదు - మఱి యిచటియేలుబడికిని నాకుం బొటమరించిన యభిప్రాయభేదమ్మని విన్నవింతు - నిచట నీలిపంటనేలం బాలించుదొరలు సేద్యగాండ్రదెసం బాడిదప్పిరని విని నిఱుపేదలగు కాఁపుల వేఁడుకోలుం బడసి వారి కోపినంతవట్టు సాయం బొనర్ప నీగడ్డపై నడుగిడితిఁ - గాన ౪

క. జౌగాములెల్లఁ దెలియక, యేగతి సాయంబొనర్తు నీరైతులకున్
లోగుట్టెఱుంగ మీయను, రాగము భూస్వాములాదరంబును వలతున్. ౫

క. నారాక కింతకంటెను, వేఱొండుతలంపు లేద వినుఁ డిద్దానన్
మీరాజ్యమున నశాంతియు, నాఱనిబాధలు జనించునని భావింపన్. ౬

క. ఈతరగతిపనులం దను, భూతి కడుం గంటిఁగాని భూపాలు రెదో
రీతి న్ననుఁజూచిరి నా, నీతిని శంకించి రాజ్ఞనెఱపిరి నాపై. ౭

క. దొరతనమువారి సంకట, మెఱుఁగుదు వేగరులు సెప్పువృత్తాంతము వా
రఱలేక నమ్మవలయును, దొరలదు శకటంబు వేఱుత్రోవం జనినన్. ౮

క. నాపైఁ బఱపినయానకు. లోపడవలె నేను; ధర్మలుబ్ధత్వంబున్
నాపాలఁ గలద యైనను, మీప న్నినాఁ డతిక్రమింపఁగవలసెన్. ౯

క. దానిం దలఁదాల్చితినా, యే నేపని కాసచేసి యెవ్వరికొఱ కీ
పైన మొనర్చితి వారికి, దీనుల కెగ్గాచరించు తెఱఁగునఁ బడుదున్. ౧౦

ఆ. ఏను వారిచెంత కేగనినాఁ డెట్లు, సేయనేర్తు నార్తసేవనంబు
కృత్య మిట్టిదగుట నేనయి చాంపరా, నుజ్జగించి పోక యుచిత మగునె? ౧౧

గీ. అకట! యీ ధర్మసంశయమందుఁ జిక్కి, నేఁడు నన్నిటనుండి త్రోపాడు కడిఁది
వేగు మీతలమోపితి వెరవు నొందుఁ, గావలేనైతి సత్యమ్ముగనుఁడు వినుఁడు. ౧౨

క. ఈదేశమునం బ్రజలకు, నేదే నూడిగము సేయనెంచెడి ననుబోం
ట్లీదృఢాగ్రహోద్యమంబున, నాదమఱచి యుంట నింద్యమని కంటిఁ జుఁడీ. ౧౩
క. చిత్తసమున్నతి గలవాఁ, డిత్తఱి నాపోవుబాటుకే రావలయున్
మెత్తఁబడ కాజ్ఞనెదిరిచి, యుత్తలపడ కనుభవించు టొప్పును శిక్షన్. ౧౪
క. నాకు విధించెడిదండన, మేకొంచెమొ యగుట వలచి యే నీపలుకుల్
వాకొంటినని తలంపక, మీకుం దోఁచినవిధంబ మేకొనవచ్చున్. ౧౫
క. న్యాయంబుకొఱకు వెలసిన,మీయెడ నాదరములేక మీయాజ్ఞ నిటుల్
ద్రోయుటకు సిద్ధపడలే,దాయాజ్ఞను మించునాజ్ఞ కంజలి నిడితిన్. ౧౬
ఆ. అది మదంతరాత్మయాజ్ఞ సుఁడీ! యేది,యెట్టులైన శిక్ష యెట్టిదైన
దాని నెల్లప్రొద్దు తలఁదాల్చి పోక న్యా,మతమటం చొనర్తు మనవి మీకు. ౧౭
వ. ఏ నిట్టివాఙ్మూలమొసంగినవెన్క నభియోగంబు నిలువరింపందగిన యక్కఱ కానరాదు – కాని దండనాధికారియు రాచఱికమువారిన్యాయవాదియు నీకథ యిట్లడముతిరుగు నని భావింపమింజేసి శిక్షానిర్ణయంబు గావింపనోడి గడువుపెట్టిరి – యే నీనడుమ నియ్యుదంతమునెల్ల ఢిల్లీశ్వరునకును మదనమోహనునకుం బాటలీపుత్రస్థ మిత్రమండలికిం దంతిమూలమ్మునఁ దెలిపితి – దండనముం బడయఁ బాడిపట్టున కే నేగకముంద 'యీయభిగ్రహంబును డిగ్గఁద్రావునది' యని రాష్ట్రపాలకుండు తన కానపంపె ననియు మీరు మీకృత్యంబు నిఁక నిరాఘాటంబుగా సాగించుకొనవచ్చు ననియు, నుద్యోగులు మీరు వలచుసాయంబు నెరవేర్పఁగల రనియు మండలాధికారి నాకుంగమ్మ్రనిచె – నిట్టి లెస్సమార్పింతలో నొదవునని యే నూహించి యెఱుఁగఁ – బదంపడి ౧౮
క. ఉత్తమపురుషుని ధర్మా, యత్తుని 'హైకాకు' మండలాధిపుఁ గంటిన్
మెత్తనిపల్కుల వలసిన, పత్తరములనెల్ల మీరు పరికింపఁదగున్. ౧౯
క. నన్నుం గననెంచిననాఁ, డన్నా! రావచ్చు నీకు నాటంకములే
దెన్నండు ననుచు గఱువల, కన్నాకై యతఁడు కురిసె గౌరవరుక్కుల్. ౨౦
క. ఇది సత్యాగ్రహపథమున, మొదటిదగు పదార్థపాఠము గదా! యిచటన్
బదిఁబదిగా నేతత్కథ, కదలెం బత్రికల కెక్కి కడ లన్నిటికిన్. ౨౧
తే. పక్షపాతమ్ము విడనాడి ప్రభుతవారు, నడిపి రీనేర మని తోఁచు నాదుబుద్ధి
కగుటఁ బత్రికలెల్ల నీయడ్డు నింత, పెద్దసేయంగఁ బనిలేదు ముద్దుచూపి. ౨౨
క. మితిమీఱిన భాష్యమ్ములు, చతురతలుం జాటిచాటి సంపాదకు లీ
కత నాకసమున కెత్తిన, స్తుతిమించు నటన్న వెఱపుఁ జొప్పడె నాకున్. ౨౩
క. కావునఁ బ్రసిద్ధపత్రిక, లావిష్కృతిసేయువారి కయ్యా! యిటకున్
వేవేల వెచ్చములతో, మీవార్తావహులు రాక మేలని తలఁపన్. ౨౪

క. జగమునకుఁ దెల్పఁజాలిన, వగవార్తల యున్నఁ బంపువాఁడను నేనై
రగడం బెంచుటచేఁ బని, యగునా యని పేర్మి వెలయు నంపితిఁ గమ్మల్. ౨౫

క. ఏలుబడివారలకు నా, పాలం గల్గినయుదారభావము గనుటన్
నీలిపొలమ్ములసాములు, జాలింబడి రెంతచెట్ట సమకుతె నంచున్. ౨౬

క. అధికృతులకుసైతం బిది, వ్యథగూర్చెను గాని వార లతిశాంత పయో
నిధులట్టుల చూపట్టిరి, కథయంతయు సన్నసన్నగా వినుచుంటిన్. ౨౭

క. సత్యాసత్యంబుల సాం, గత్యంబున వెడలుపత్రికలు వీరిమనం
బత్యర్థప్రతిఘం బడి, నృత్యం బొనరించుగతికి నీడ్వఁగవచ్చున్. ౨౮

ఆ. ఏనుగాక వారియీామంటవేఁడిమి, గుండెలేనిరైతు కుడువవచ్చు
నిచట సత్యశోధనేచ్ఛఁ గష్టించు న, న్నకట యడ్డకట్ట లంటవచ్చు. ౨౯

క. ఏ నింతజాగరూకత, మై నున్నను దొఁటదొరలు మావర్గంబున్
నానావిపప్రచారా, ధీనము గావించి రనృతధీకింకరులై. ౩౦

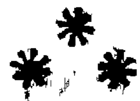
క. కడుమెలఁకువతో నిది యె, క్కుడు పోటిపోటి యిద్ది యనక గుటినిడి యే నె
ల్లెడలన్ నిక్కము వదలక, నడుచుట వమ్మయ్యె వారినట్టువ మెల్లన్. ౩౧

ఆ. వ్రజకిశోరుపట్ల వా రెంత కేని తె, గించి తెగడి రెల్ల మించి; వారి
పలుకు పొగుకొలఁది బాబుయశస్సు రే, కెత్తఁదొడఁగె దెసల నొత్తఁగడఁగె. ౩౨

ఆ. రాపు లిట్టివగుట రండని పత్రికా, లేఖకులను బిల్వ లేక యుంటి
దేశసేవ మునిఁగి తేలు నాయంకులఁ, జోడునిల్పుఁ డంచు వేడ్కనైతి. ౩౩

క. రావలసినతఱిఁ దెల్పిన, నేవచ్చెదఁ గొంతసాయ మిచ్చెద నని వి
ద్యావార్ధి మదనమోహనుఁ, డావేదించినను శెర్పు నమ్మహనీయున్. ౩౪

వ. ఏనిట్లు పట్టుపట్టి యీానీలిమందు జగడంబునకు రాజకీయమగువల పంటకుండు తెఱంగున మెలఁగితి – నక్కఱపడినసుద్దుల నేన వీనుమిగిలినపత్రికల కంపితి – నియ్యెఱుక సంపాదకుల, ప్రజానాయకులకొఱక కాని జగమునకుం దెలుపంగాదు– కొనకు రాజకీయముగా ముగిసినను దన్నిరోధముతోడిపొత్తు లేనిపనికిఁ దదాకృతి నిచ్చిననాఁ డాచేఁత యాఱడిపోవు ననియు, దానిని యథాతథంబుగా నిల్పిన నాఁడు రాజకీయసమరమునకుసైత మది బాసట కాఁగలదనియుఁ జిరకాలాను భూతిం గనుఁగొంటి – నిష్కళంకమైన ప్రజాసేవ యేరూపమున జరిగినను దుదకది దేశమునకు రాజకీయముగా నుపకరించునని యీా చాంపరాను పోరాటంబు చాటెడిని.

౧౬ కార్యగతి

ఆ. ఇచటఁ జాంపరానువృత్తాంత మంతయు, సంతరించుపనికిఁ జాల; వచటి
సేద్యగాండ్రి దీనజీవనకథ సూఁచ, ముట్టు వల్కినపుడ ముగియు నదియు. ౧

వ. చంపారణ్య పరిశీలనంబు నా నహింసాసత్య సంప్రయోగంబ – దీనికిం జెందినగాథ లెన్నేని గలవు – వాన నుత్తమంబులని యేర్పరించిన యంశంబు లిట వివరింతు – గ్రంథమెల్లం గనవలచువారు రాజేంద్రప్రసాదరచితంబై 'చంపారన్ మేఁ మహాత్మాగాంధీ' యనుపేరం దనరుకృతిం బఠియించు టొప్పు – నది యట్లుండె – నీచర్చయంతయు గోరక్షకబాబుమందిరంబున సాగునేని వారియిబ్బంది యిబ్బడి ముబ్బడి యగుట నిక్కంబు – కాన మా కొకబాడిగయిల్లు వలసె – మా వసించుట కద్దెగీము నొసంగుదిట వామోతీహారిప్రజల కింతవట్టు పుట్టదయ్యెఁ – గాని వెరవరియైన వ్రజకిశోరుఁ డెట్లో శ్రమించి యొకయిరవు నార్జించె – దాని ముంగలను కడుంగడుఁ బఱపై నిలువం దగియుండె – నే మానెలవునం బీఁట వెట్టితిమి – కాని ౨

గీ. చేతిలో రూక లేక యేచేతయేని, సాగదుగదా ప్రజాహితశ్రీ గడింప
నాయొనర్చినపనుల కేనాఁడు నొక్క, చిన్న మర్థించి యెఱుఁగఁబో సన్నగాండ్రి.

ఆ. వ్రజకిశోరబాబువర్గంబు నా న్యాయ, వాదివర్గ; మడను వచ్చినపుడు
వారు, వారితరమువా రగుమిత్రులు, వేసికొండ్రు విరళ మోహరిలక. ౪

గీ. పచ్చపచ్చగఁ గాలంబుపుచ్చు మేము, దేవురింతుమె సామాన్యజీవిమ్రోల
నని తలంతురు వార లీయాశయంబు, సముచితం బనఁదగు వాదసరణిఁ బట్టి. ౫

క. ఈపనికిం జంపాటవిఁ, గాఁపుర మొనరించు సేద్యగాండ్రధనంబున్
జేపట్టరాదు రువ్వయు, నాపద్ధతికిన్ దురర్థ మంటును గానన్. ౬

గీ. వెండియును భారతావనీమండలంబు, లెల్ల నీభిక్ష నిడుట కేనొల్లనైతి
నాపనికి రాజకీయస్వరూప మప్పు, డొదవు దేశీయతయు సోఁకు నోటలేక. ౭

క. అల బొంబాయిపురమ్మున, వెలయుచెలుల్ పదియునైదువేలధనం బీఁ
దలఁచినముచ్చట చెవిఁ బడ, వలదు వలా దంటి నేను వందనములతోఁ. ౮

గీ. చాంపరాన్మండలంబు సుజ్ఞనయొనర్చ, తక్కినబిహారునం గల ధనవదాఖ్యు
మొండయుపసర్పణీయమిావండకనియు, నడుగునాతఁడువ్రజకిశోరనియుఁగంటి. ౯

క. అక్కఱయగునో వలసిన, రొక్కము నంపఁగ భిషగ్వరుండగు మెహతా
మక్కువచూపెం గావున, నిక్కట్టున దానిఁ బడయ నెంచితి నేడన్. ౧౦

గీ. సొమ్మొదిగు లిట్లు తీఱ నచ్చోట గనియు, లేమికిం దగుచందాన మేము దాని
వెచ్చపెట్టఁ దలంచితి మిచ్చ యిట్టి, దగుట నార్జింపకుంటి మత్యర్థవసువు. ౧౧

గీ. లెస్సవిత్తములోఁ బనిలే దటంచుఁ, దట్టితుద కర్థమాయె నీఘట్టమునకు
వాడినధనంబు సకలంబు మూఁడువేల, మించదయ్యెను గడనలో మిగిలెఁ గొంత.

క. నెచ్చెలుల తెఱఁగు మునుపు, న్నచ్చెరు వొదవించె నాకు నందఱవెంటన్
వచ్చెను దల కొకపాచకుఁ, డెచ్చయ్యెను వంటసాల లేదెసఁ గన్నన్. ౧౩

క. నడిరేయిఁ దిఁదు రెవ్వరి,యొడమిని వా రారగించుచున్నను నేమం
బుడిగినబ్రిదిమికి లోపడి,నడిచెడు వారలపథమ్ము నా కార్తినిడెన్. ౧౪

క. ఆసహాచరులకు నాకున్, వీసంబును వేర్మిలేని నెయ్యము కల్మిం
జేసి దురర్థము లరయక,నా సన్ననిపలుకుములికినాటుల నెమ్మిన్. ౧౫

క. రుచిసూచి రనుచరులు మిీ,రిచటన్ సేవకుల విడిచి యెక్కటిపాకం
బుచితసమయంబులందుఁ గు,డుచు టొప్పు నటంటిఁ దుద కెటో నాహితమున్.

ఆ. ఇయ్యకొనిరి నెయ్యు రిందుఁ గొందఱకు మాం,సమ్ములయు బౌనసమ్ము లిట్లు
రెండుతోవలైన రెక్కొను వెచ్చమ్ము,మానుఁ డెఱచి నంటి మంచి దనిరి. ౧౬

క. శాకాన్నము సైతము విత,గా కుందువిధాన వండఁగడఁగిరి దీనన్
రూకల వెచ్చము తగ్గెను,మాకుం బల్మియును దతియు మలచం బయ్యెన్. ౧౭

క. వచ్చిరి వాఙ్మూలబుల,నిచ్చుటకుం గాఁపు లుర్వి యీానికరణిక్
హెచ్చినయుత్కంఠను గనఁ,జొచ్చిరి నను; వారి నిల్ప స్రుక్కిరి మిత్రుల్. ౧౮

ఆ. వారిసెప్పునుడులు వ్రాసికొనంగ నే, ద్గురు కడంగి రెంతయిడుమ వడిన
ముగియదాయె వ్రాఁత మునిమాపులను రిత్త, చనఁగవలసె రైతుజనము కొంత.

క. నిక్కమున కిన్నిసాక్ష్యము, లక్కఱలే దెల్ల రాడునదియును దరిదా
పొక్కతెఱఁగ యైనఁ దనివి, చిక్కదు కాఁపులకుఁ బలుకుసెప్పక చన్నన్. ౨౧

ఆ. సాక్ష్య మిచ్చినంత సంతస మెంతేని, నెగడుచుండు వీరిమొగములందుఁ
గమ్మతండ్రి యిట్టికమ్మనియుబలాట, మరసి హర్షమూర్తి నగుదు నేను. ౨౨

ఆ. కాల మెంత పట్టుఁగాక వాఙ్మూలంబు, త్రిచ్చిత్రిచ్చి వ్రాయఁదగిన దంటి
నిట్టి నిల్పుకతన నీవ్రాఁత లెదురెక్కి, వచ్చె నేటఁ బొఱవైచినపుడు. ౨౩

క. ఈసాక్ష్యమ్ముల నింటను, వ్రాసికొనెడువేళ వేగువారలరాకన్
దోసినను నేరమిది యను, శాసనములు లేవు కాని సద్భావమునన్. ౨౪

క. చారుల శాపిచ్చితిన, వ్వారలఁ బ్రేమించినాఁడ వాఙ్మూలంబుల్
కూరుచుతఱి వీరలు మా, చేరువ నివసించి కనిరి చేసిన దెల్లన్. ౨౫

క. మాసౌజన్యము వడచుచు, మాసన్నిధి వీర లుంట మంది భయంబుం
బాసె నసత్యకథా దు, ర్వాసన కెడయైనపల్కు వల్కెను దీక్షన్. ౨౬

ఆ. సాక్ష్య మింత పెరుఁగఁజాగిన భూస్వామి, సమితి కార్తిగూర్చ సమ్మతింప
శాంతచిత్త మూఁది సౌజన్యసంపత్తి, నోర్వ నెంచితిని దదుద్గమంబు. ౨౭

ఆ. నేర మొవనిపట్లఁ బేరె నమ్మానిసి, నియ్యకోలు వడసి యేగి చూచి
మంచిచెడ్డలెల్ల మాటలాడుట మేలి, చేఁత యనుచు విశ్వసించినాఁడ. ౨౮

వ. కావుటంజేసి నీలితోఁటలదొరలం గదిసి యేను వారిపాలించుపంటకాఁపులు
కుడుచుకడగండ్ల నెల్లం దెల్లమి కావించుడు ౨౯

క. కొందఱు తచ్చన లాడిరి, కొంద ఱుపేక్షించి రవలఁ గొందఱు సత్య
స్యందివచస్సుల నెడఁదవె, లంది వెలారించి నా కెల గ్రిడి రందున్. ౩౦

***

౧౨ సహచరులు

క. రాజేంద్రుఁడు వ్రజబాబు జ, గా జోడుగ నుందు రెందుఁగన మిట్టికవర్ణ
సౌజన్య ప్రేమంబుల, నీజత నన్నాఁకపెట్టె నెంతయుఁ దనివెన్. ౧

వ. వీరివిద్యార్థులుగా నొండె ననుయాయులుగా ననుగ్రహ శంభు ధరణీ రామనవమీ బాబులుం గొందఱు న్యాయవాదులును సర్వదా వీరిం బలసి యుండువారు - నడుమనడుమ వింధ్యా జనకధారీబాబులు వచ్చువారు :- వీ రెల్లరు బిహారుదేశీయులు - కర్షకు లిచ్చువాఙ్మూలముల వ్రాయసము వీరికృత్యంబు - మఱియు ౨

క. ఆచార్యుఁడు కృపలానికిఁ, దోఁచునె మావెంట నిలిచి తోడ్పడకున్నన్
వేచూపుల నిడి యాతఁడు, కాచెన్ నానిల్చునింటఁగవ నర్థిమెయిన్. ౩

క. నన్నుఁ గన వచ్చుగుంపుల, పె న్నొత్తిడి నాఁప నితఁడు పెద్దయుఁ బెనఁగెన్
గన్నుఱుపుచు నవ్వించుచుఁ,బిన్నలఁ బెద్దలను నిల్పి పిఱిఁదికి నంపెన్. ౪

క. పగ లిట్టుడస్సి రేతఱి,జగయొజ్జతనంబు నూను సహచరులకు బల్
నగవు నొదవించుఁ బందకు, మగఁటిమి సేకూర్చు నితని మఱవఁగఁజాలన్. ౫

గీ. 'హక్కు' బోసట కీకొని యప్పు డపుడు, వచ్చి నన్ దిలకించి పోవం దొడంగె
నతని యొకనాఁటి జీవనద్యుతినిగన్న, నా కితం డబ్బురముగొల్పినాఁడు నేఁడు. ౬

క. ఆడంబరమ్ము లే దీ, నాఁ డితనికి; నాఁటి నేఁటినడతల నరయన్
రాడగ్రణికిని లెంకకు, వేడబములఁ గానిపించు వేఱిమి తోఁచున్. ౭

క. కాలక్రమమున నా కా, నేలన్ నడయాడ నాడ నిజ మెఱుకవడెన్
మేలై నసేవ గోరిన, వాలాయం బచటఁ జదువువలె ననుకొంటిన్. ౮

క. ఆ చాంపరాను కాఁపుల, నేఁ జెడు నవివేకభూత మిట్టి దటంచున్
సూచింపఁజాల నకటా!, ఫూచినచీఁకట్లు వారిపోఁ బ్రపంచియుతల్. ౯

క. మిన్నక చరించుబుడుతల, నెన్నండును మందలింప రీరైతులు కా
కున్న నొకరువ్వ కూలికి, నన్నా! తోలెదరు నీలియడవులదెసకున్. ౧౦

క. మగవానికిఁ బది కానులు, మగువకు నారు కను లొసఁగి మణివమ్మనవా
రగ డసక నాల్గుజాములు, నొగుల్తు రీకూలివాండ్రు నోఁచినసాహుల్. ౧౧

క. బుడుతలకు మూఁడు కానుల, నిడిమొద రేకాఁపువాని కేనెప్పటికో
గడన యొకపావులా చే, పడ నతఁ డుప్పొంగు విరిసె భాగ్యం బనుచున్. ౧౨

క. అనుచరులతోడఁ దర్చిచ్చితి, మునుముందుగ నాయుకుప్పముల కుట్టలకున్
గనువిప్పవలయు నని యిది, యనివార్యం బనియుఁ దెల్చి యచ్చటిప్రజకున్. ౧౩

క. ఎల్లయుఁ దెల్పితి వారల, యుల్లాసముగంటి వచ్చునొజ్జల కన్నం
బి ల్లొసఁగవలయు మీ; రిఁకఁ, జిల్లర నే మోర్చి సేవచేసెద మనితిన్. ౧౪

క. ఆ పేదసేద్యగాండ్రకుఁ, బాపము! రూపాయ కానఁబడ దేప్రొద్దున్
లోపమిది సెప్పి వార, ధ్యాపకులకు గింజ లిత్తుమని రగు నంటిన్. ౧౫

గీ. గురుల నెచ్చట నార్జించుకొంత మనెదు, చింత యవ్వలఁ బొడమె నాసీమయందు
భృతిని ముట్టకయుండ గ్రహించియుండ, దొడ్డయొజ్జలు చిక్కుట దుష్కరంబు,

గీ. చింతలుడ నామహాత్రుదేశికుని చేతి, కప్పగించుట యన్న నే నొప్పనైతిఁ
బుస్తకజ్ఞానమునకంటె శస్తమైన, శీల మబ్బుట కే నాసచేయుకతన. ౧౬

వ. పదంపడి స్వయంసేవకులు వలయుదు రని వార్తాపత్రికల విజ్ఞప్తి చాటితి – దాని నాదరించి దేశపాండ్యా గంగాధరరావు బాబాసాహెబ్, సోమణు, పుండలీకుల నంపె – బొంబాయివలన నవంతికాబాయియుఁ బూనానుండి యానందీబాయియు విచ్చేసె – నేను సత్యాగ్రహాశ్రమనివాసులగు ఛోటేలాల్, సురేంద్రనాథులను, నాబిడ్డ దేవదాసును రావించితి – నీలోత్పల మహాదేవదేశాయి తనయుల్లాలు దుర్గాదేవితో వచ్చె – నరహరిపరేఖు తనరాణి మణిబహానుతోఁ జనుదెంచె – నపు డేను గస్తూరినిగూడ రప్పించితి – ని ట్లుపాధ్యాయులు నుపాధ్యాయానులు నుపాధ్యాయులుం గనువిందుగా వెలసిరి – యవంతికయు నానందియుం జదివినవారు – కాని దురకు న్మణికిని గుజ్జరాతియొక్క మిగులనలంతి నాఁజనుఁ–గస్తూరిబాయి కది యాపాటియేని లేదయ్యె – నిట్టినారీజన మ్మచటి హిందీడింభకుల కేమి నేర్పఁ గలదు ? – కాని పసివాండ్రకు నుడితీర్పులకంటె మడినేర్పు లెయుకచేఁత లెస్స – కాన నిమ్మగువలు పాపలకు శౌచవిధులు మప్పం బనిచితి–నప్పనికి వీ రెంతయుం దగి నామెప్పు వడసిరి – వెండియు హిందీ, మరాఠీ, గుజరాతీబాసల యక్షరము లించుమిం చొక్కరూప యగుట నియ్యమ్మ లాకుఱ్ఱల కోనమాలు సైతము

కఱపిరి - యంకెలును నేర్పిరి - యీదృశంబగు సేవంజేసి యీవెలందుల కాత్మ విశ్వాసము హెచ్చె - మఱియు ౧౮

క. ఈసతులకు నిప్పనిదెస, నాసయు నేర్పడె నవంతి యారయుబడి పెన్ వాసి గడియించె నప్పన, చేసెం దనయుసుఖ లీపె సేవావిధికిన్. ౧౯

క. ఈ కాంతలసాయమ్మున, మాకుం బల్లియలఁ జొచ్చుమార్గము దొరకెన్ లోకము నెఱుఁగని పేదల, చీఁకుం జింతయుఁ గనంగఁ జేపడె వసతుల్. ౨౦

గీ. పాఠశాలలు నిర్మించుపని యొకండ, చాలునని నిల్వనైతి న చ్చాంపరాను ప్రజలలో నీడుముదిరినప్పలకుఁ గొంత, వెలఁదితన ముపదేశింప వేడ్కపడితి. ౨౧

క. పల్లియలలోని మైలకు, నెల్లయ లే దచట; వీధి కేగినఁ జెత్తల్ పుల్లెలు బావుల కెలఁకులఁ, గ్రొళ్ళు బ్బెడిరొంపి గాలు కృములుం దోఁచున్. ౨౨

క. గుమ్మములందును గా లిడ, గ మ్మది యెదిరించు నెవనికాయము గన్నన్ బమ్మినతామర గజ్జియుఁ, గొమ్మలు రెమ్మలు వెలార్చుకొని కన్పట్టున్. ౨౩

క. అలవి యగునంతవఱ కీ, మలినత్వము నూడ్చి మూర్ఖమండలి దిద్దం దలఁచితి వారలమనుగడఁ, గల సందులు గొందు లరయఁగా మన సిడితిన్. ౨౪

క. ఈసవరణలో వెజ్జున్, బాసట కావలయుఁ గానఁ బడసితి భిషగ గ్రేసరు 'దేవున్' భారత, భూసేవకసంఘసభ్యుఁ బుణ్యాచరిత్రున్. ౨౫

క. మున్నే లభించె నా కా, యన్నచెలిమి యిట్టు లొదవె నది నేఁ డతఁ డ స్కన్నప్రీతి ననామయ, కృన్నియతుల నల్ల నేర్పెఁ గృషికావలికిన్. ౨౬

ఆ. ఆఱునెలలు నిల్చె నతఁడు చంపారణ్య, నరసమాజసేవనంబు నెఱపఁ జదువు సెప్పుచున్న చానలు మగవాండ్రు, వడచి రతనిచెంత వైద్యవిధులు. ౨౭

వ. వీరి కితరకార్యక్రమంబుతోడిపొత్తు బొత్తిగా లే దనందగు - భూస్వాములతో నొండె నేలుబడివారితో నొండె వలయువ్యవహారంబుల నెల్ల నేన సంబాళించుకొనువాఁడ - నస్మ దనుచరులందఱుం దమనేమమ్ముల జవదాఁటక సమగ్రనిగ్రహముం బ్రకటించి నన్నలరించిరి. ౨౮

* * *

౧౮ గ్రామ ప్రవేశము

గీ. ఒజ్జ నొకని నుపాధ్యాయ నొకత నెల్ల, పల్లెకూటమున నిల్పఁ బనిచినాఁడ రుగ్ణులకు మందు లిత్తు రారోగ్యవిధులు, వెల్లడింతురు వీర లాపల్లెజనకు. ౧

క. కొందఱు గరితలసాయము, నంది పరీక్షింతు రచటియతివల బ్రతుకున్ మందిర భోజన భాజన, సౌందర్యము నేర్పి వారి సవరింతు రొగిన్. ౨

వ. ప్రతిపాఠశాలయం దేరండ తైలము గంధకలేపము క్వినిన్‌మాత్ర లుంచితిమి - నాల్కపై మొటికియున్న నామదము, వేకి సోకిన గ్వినిన్, కసిమిరి కన్పడిన గంధకలేపము ప్రయోగించితిమి - గడ్డు తెగుళ్ళవారి దేవుచెంత నిల్పితిమి - మాచౌకవైద్యము పెక్కండ్రకు లగ్గుగూర్చె - దీని నెవ్వరుంగేలిసేయరైరి. ౩

ఆ. కడిదికర్జ మయ్యె గ్రామమ్ము దిద్దుట, నిచ్చలుం బాలాల నిలిచి డయ్యు
నతడుసైత మొప్పు డయ్యెను దనచేత, దనపురీష మెత్తి దాగురింప. ౪

గీ. ఐనను భిషక్కు దేవు కాసంత బెదర, కనుచరులతోడ నొకపల్లె కరిగి దాని
నెల్లరీతుల సవరింప నిచ్ఛచేసి, వీధులను జిమ్మ బెండను బెంట నెత్తె. ౫

క. లుకలుకలాడెడి గుంటల, నొకదారికి దెచ్చి నూతి నొప్పుగ దీర్చెన్
బ్రకృతగ్రామము గని ల, జ్జకు లోనై ప్రజ లొనర్పసాగిరి సేవల్. ౬

క. నా చను మోటనుదారియు, శౌచమ్మున వెలయునట్లు సవరించుట కా
యా చోట్లవారు పూనిరి, పూచె వివేకంబు గ్రామభూములలోనన్. ౭

క. ఈ కమ్మనతోపా టక, టా! కటుతయు దక్కె మాకు; నటనట మమ్మున్
లోకు లుపేక్షించిరి మా, పోకన్ బుయిలోట లేక పోనాడి రెదన్. ౮

వ. ఏను మహిళాపరిషత్తుల బెక్కింట వక్కాణించినగాథ యొం డిచట వెలలింతు - 'భీతిహరవా' యనుపేరం బరగు పల్లెచేరువ నొకచిన్నగూడె ముండె - నందు గాపురించు నబలల కొందఱు యలవరించువలువలం జూడ నుతికి వత్తొడుచుండె- నది యేను సైరింప నోడి యీ యోడుపాండ్రు చీరగుంజుకొనమికిం గత మెద్దియో పరికించి రమ్మని కస్తురిం బనుప నాపె యీగడయెల్ల గని వచ్చె - నాతో నప్పు లెంపునెలత యొకార్త తనగుడిసెలోనికిం జేర్చి ౯

క. కనవమ్మ ! తల్లి ! మాకుటి, కనవమ్మా ! యిచట గోడగదులని బీర్వా
లని పెట్టియలని సెప్పం, జనువస్తు వొకండు లేనిచందము నెల్లన్. ౧౦

ఆ. ఉన్న దొక్కచీర యుదికినచో నిది, చక్కబడు నటన్న చదువు తెలియ
నేమికట్టి దీని నేటిలో ముంచెట, జెప్పవమ్మ హితము నొప్పుకొందు. ౧౧

క. ని న్నేలుమహాత్ముడు నా, బన్నము గని జంటకొక పంపిననా డీ
పెన్నరకము నోర్చెదనా ?, ప్రన్నగ నీరాడి మడుగుబట్టదొడుగనా ? ౧౨

క. అని పల్కెనట కటా ! మన, జనపదముల నిట్టిదుఃఖజనకస్థితి గ
న్గొనుచుందు బెక్కుతావుల, మన మెరియున్ వగల నిట్టిమాటలు వల్కన్. ౧౩

ఆ. మాటుబట్ట లేక మానమ్ము నిల్పుకో, దగినవెరవు లేక తల్లడిల్లి
పనికిరాని ప్రాతతునుకలతో నిల్చు, నింతి లేనినాడె శాంతి మనకు. ౧౪

వ. అది యట్లుండె - వెతొండుకథ నిపుడు పేర్కొందు - జాంపరానుసీమ తెల్లుం బోనిపూరియు గడయు వలసినంత కలదు - కాన భీతిహరవాయందు మానెలకొ

ల్పినపాఠశాల కీసరకుతో నొకచప్పరంబు వెలసె - నొకనాఁటిరేయి నెవరో దాని కగ్గి ముట్టించిరి - దాపునంగల సీలిదొరలలెంక యీయకార్యంబు గావించి యుండునని గ్రామీణులకు శంకవొడమె - నిఁక నట్టిపూరికొంప తగదని 'సోమణు' తలంచె - నతఁడును గస్తూరిబాయియు నాబడి సాగించువారు - పల్లెప్రజలసాయ మ్మతో సోమణు ఱాతిగోడలపైఁ బెంకుటిల్లు నేర్పఱిచె - నిఁక దాని కగ్గివలని వెఱపు తొలంగె - నివ్విధంబున ౧౫

గీ. చదువునేర్పుచు శౌచమ్మునరణిఁ దెల్పి, చామయంబులలోనింత యాదుకొనుచుఁ బల్లియలఁ గొల్చు నైచ్ఛికభటులపట్లఁ, బ్రజలకుం బ్రేమ మేచె గౌరవముతోఁచె.

క. ఈసేవ సుస్థిరమ్ముగ, నాసీమఁ నడువఁజేత కాసించితిఁ గా నీ! సాగదయ్యెఁ దలఁ పని, వాసికొనన్ వలసె నేఁడు వాలినవనటన్. ౧౬

క. వచ్చినసేవకు లందఱు, నచ్చటఁ గొన్నాళ్ళు యుంట కరుదెంచిరి దీ వ్యచ్చరితులు నూతను లటు, చొచ్చిల్లుట కడిఁదియయ్యెఁ జూడన్ జూడన్. ౧౭

వ. నా మొదలిడిన యీడిగంబు గావింపఁ దగినవా రాబిహారునం జిక్కరైరి - మఱియుఁ జంపారణ్యమునందు నాక ర్తవ్యము సమాప్తం బగునంతన నాకై యెదురుసూచుచున్న వేఱొండుకర్జంబు నన్నుం దిగిచికొనియె - నా కాఁపురం బచట నాఱుమాసమ్ములలోన ముగిసెఁ - గాని యానాఁడు కావించినచేత యీనాఁడునైత మానేల నేదే నొకరూపునం జూపట్టు. ౧౮

***

౧౯ ఉజ్జ్వలపక్షము

క. మును పల్కినగతి నొకదెస, జనతాసంసేవనంబు జరుగుచునుండెన్ మన మిడి యొకదెస ఘగ్భా, జన కర్షకచరిత వ్రాఁత సాగుచునుండెన్. ౧

ఆ. వలసినన్ని హాలికవాఙ్మూలముల సమా, ర్జింపఁగంటి నిది యెఱింగినంత మండిపడిరి నీలిమందుబేహారు లా, యిత్తపడిరి నన్నుఁ జిత్తుసేయ. ౨

వ. పదంపడి బిహారుదొరతనమ్ము నారు 'మీయిలయిక పెద్దకాలంబు వాఁచికొనె - నిఁక నీకార్యంబునకు స్వస్తి చెప్పి మీ రీరాష్ట్రము౦ బాయుఁడనదా, - యని నా కొండుకమ్మ నంపి - రందు వినయం బెంతయున్నదేమి? దానిహృదయంబు తేట తెల్లంబ - కావుటం జేసి ౩

గీ. నావిచారణకుం బెక్కునాళ్లు వలయు, నది ముగించినవెన్క నియ్యావనివారి యలజడుల్ వాపవలయు నే నంతవట్టు, వదలి పోనొల్ల బీహారువసుధపొత్తు. ౪

క. అని యేల్బడివారికి త్వేఖను బంపితి; నపుడు నాదుగ్రంథము నాఁపన్ బెను వెరవు గని గవర్నరు, తనచెంతకు రమ్మటంచుఁ దన్నుం బిలిచెన్. ౫

ఆ. కాఁపువాండ్రు కుడుచుకస్తి విచారింప, నేను సమితి యొండు నిలుపువార
మందు సభ్యపదము నంది, మీరుం బని, సేఁత వలతు నంచు నాతఁ డనియె. ౬

వ. అంత నీసమస్యం బరిశోధించుతఱి నావారిసాయంబు వడయుటకును నన్నునమ్మి కొన్న సేద్యగాండ్రకు వలయుహితంబు సెప్పుటకును సమితి కావించుతీర్పు నాకు నింపనినాఁడు నాయిచ్చవచ్చినరీతిం గర్షకుల నడిపించుటకును నాకు నడ్డుసెప్పర యేని మీపల్కుం బాటించువాఁడ నని యే నాడ రాష్ట్రపాలకుఁ డీ నాకోర్కుల కెల్ల నియ్యకోలుం దెలిపెఁ - బదంపడి నే నాసంఘమునం బాలివాఁడనైతి - దీనికి సర్ ఫ్రాంక్ స్లాయిగారు నేతలుగా నియుక్తులైరి - యీసమితి పెద్దయుం ద్రిచ్చి త్రచ్చి హాలికులయభియోగంబు న్యాయ్యమని విశ్వసించెఁ - గాన ౭

ఆ. దొరలు మున్ను పాడిఁదొఱఁగి రాఁబట్టిన, సొమ్మునందుఁ గొంత కమ్మతీండ్ర
కీగి వలయు దారుణాగస్సు 'తీన్ కఠియా' విధాన మెడసిపోవవలయు. ౮

వ. అని నిర్ణయించుట సముచితం బని తలంచె - సభ్యులెల్లరు నేకాశయబద్ధులై యుంటకును గర్షక రక్షకశాసనము పుట్టుటకును దనదిట్టతనంబెల్లఁ జూపి రాష్ట్రాధికారి 'యెడ్వర్డ్ గెయిటు' లెస్స తోడ్పడె - నూఱేండ్లనుండి నోరు లేని కాఁపుల నెత్తుటిం బీల్చు 'తీన్ కఠియా' శాసన మీనాఁటి కిట్లంతరించె - దీనితోడన ౯

క. తోఁటదొరల రాచఱికము, చాటునఁబడె దీన హాలికజాతికి నుసుఱున్
దేటయు నేర్పడె నిది యిఁక, మాటువడ దటన్న నీలిమచ్చ నశించెన్. ౧౦

గీ. చాంపరానెల్లఁ దిలకించి చదువు పెంచి, యితరసంస్కృతి నేర్పి పెక్కేఁడు లచట
నుండఁజూచితిఁగాని రాహోయి! యంచు, నీశ్వరుఁడునన్ను వేఱొక్కయెడకుఁదిగిచె.

***

౨౦ కూలివారితో

క. పంచాయతికార్యము నొక, యంచునకుం దెచ్చునంత నక్కట! కలి వే
తెంచెను ఘూర్జరమున నశి, యించెం బంటలు దురార్తి నిగ్గిరి మనుజుల్. ౧

క. "ఖేడామండల" మెంతయుఁ, బాడయ్యెను సేద్యగాండ్రు పన్నిడలే రీ
నాఁ డోర్వరానిపిమ్మట, మూఁడేఁడ్ దోడ్పడుఁడు మీరు మఱి ప్పిది రొప్పన్. ౨

వ. అని మోహనలాల్ పాండ్యా శంకరలాల్ పారఖులు నాకొక యుత్తరము నంపిరి - దవుదవ్వుల నిల్చి వారికి హితమ్ము నెఱిఁగించునిచ్చయుం దెగువయు నాకడ లేదయ్యె - న య్యవసరంబునంద యహమ్మదాబాదుకూలివాండ్రు సంబళములు చాలక యలజడిపాలై రని యనసూయాబాయి వ్రాసినలేఖయు వచ్చెఁ - గార్మికులఁ దగినపాలకుం జేర్చునుబలాటము నా కున్నయది - యిది యల్లటికర్జంబైనను బిహారునం బీఁటవెట్టి దీని సాగింపనేర - నగుటం జేసి ౩

గీ. ఘూర్జరంబున కేగి చిక్కులను రెంటిఁ, జక్కఁబెట్టి హుటాహుటిఁ జాంపరాను
వలనికి న్వచ్చి నెరవేర్పఁ దలఁచుకృత్య, మఖిలముం దీర్పఁగల నని యాసవడితి. ౪

క. చేరితి నహమ్మదాబా, దారసితిన్ గొడవ లంత లంతలతోడన్
దీఱదపని యని వెసఁ జం, పారణ్యము సేరఁజాల నని యనుకొంటిన్. ౫

గీ. అచట నిల్పినవిద్యాలయంబు లల్ల, నల్లన సురింగె ననుయూయు లౌ ననంగ
గాలిమేడలు పెక్కింటిఁ గట్టుకొంటిఁ, గాని మూన్నాళ్ల కవి పాదుకదలి కూలె.

ఆ. బడులు గాక పల్లెపట్టుల కారోగ్య, భాగ్యవిధులు నేర్పుపనియుఁగాక
గోకులంపులగ్గుఁ గోరియుఁ జాంపరాన్, మహికి సేవఁజేయ మనసునిడితి. ౭

క. హిందీప్రచార మన గో, బృందసముద్ధరణ మన్నఁ బ్రియపడి తామై
ముం దడుగువైచి లక్షలు, వందలుగాఁ గండ్రు మారువాడీసాహుల్. ౮

క. తనధర్మశాలలో న, న్ననిచి కడున్ గారవించె నొకపరి సంపత్
ఖని బేతియాపురమ్మన, దనరెడిమార్వాడి సాధుతామూర్తి యనన్. ౯

ఆ. అతనితోడిధనికు లానాఁడు నన్ దమ, మొదవు లున్నసదనములకుఁ జేర్చి
కనులవిందు గూర్చి వినిచిరి వారి గో, సేవకరణి మధురభావసరణి. ౧౦

వ. గోసంరక్ష ణావశ్యకము నంతకుమున్న యే నుల్లమం దిడికొంటి – దీనిపట్ల నిపుడు నామన్నించు నెల్లతలంపు లప్పటివ నాఁజను – నాఁడెగం దిద్దుట యావంగసముం బెంచుట బసవన్నల పనివ్రేఁగు డించుట మున్నగుచేఁతలు గోరక్షకుం జెందియుండు – మార్వాడిసంపన్నుల సాయంబు వడసి చంపారణ్యమునం దీయూడిగంబునైతె మారంభించితి – నమ్మండలమునం దేను బహుకాల మధివసింపమింజేసి యీసేవ సగపాలియంద కుంటువడె – బేతియాక్షీరశాల నేఁడుం గలదు – కాని సమగ్రంబు గాకుండె – వెండియు ౧౧

మం. దయ నుజ్జగించి హైందవనామధారు,లిది రేయి యిది గుంట యిది రొంపి నాక యలవితప్పినవ్రేఁగు నక్షితిపై మోపి, యిపుడేని దద్భూమి నెడ్ల బాధింతు రక్కటా! తమపాడి నడఁగార్చుకొందు, రనిశంబు వగతు నియ్యార్తిఁ దలంచి చాంపరానున కేను జనినప్పుడెల్ల, నాచాలమింజేసి నట్టుపాలైన యీచేఁతఁ గనినంత నెరియు నామెడఁద, పడతు నచ్చటిసఖుల్ పలుపు హెచ్చరిక.

ఆ. ప్రకృతమునకు వత్తు నిఁ కహమ్మదాబాదు, చేరినంతఁ గలవుసీమ కేమి
సేయవలయు నంచు రోయుచు మున్ముందు, కూలివాండ్రఁ దేర్పఁ గోర్కెపడితి. ౧౩

క. ధర్మానుగ మని నమ్మితిఁ, గార్మికవర్గమ్ము నేఁడు కావించుపనిన్
గూర్మియు నోర్మియు నైతె, చ్చర్మము ననసూయబాయి సంధిలఁజేయున్. ౧౪

వ. ఈమెసోదరుఁ డంబాలాల్ సారాభాయి యంత్రస్వాముల దెసం బనిసేయు – నాకును వీరితోడిచెల్మి మిక్కుటము – కాన నాపాల నిది గడ్డుసమస్య యయ్యె –

మధ్యస్థసంఘము నెన్నుకొని దానితీర్పుం బాటింపుం డని యజమానుల నర్థించితిం గాని వారు 'ససేమిరా' యని కూర్చుండిరి – కాన వేఱుదారిం గానక సమ్మె సాగింపుం డని కూలివాండ్రకు నుపదేశింప వలసినవాఁడ నైతి – ముమ్మొందు కూలిపెద్దలతో లెస్స చర్చించితి – నొగాములు తెల్పితి – నల్లరి తగదనియుం గట్టుతప్పినవాని నాఁగరా దనియు, బికిరమునకుం జనరా దనియుం దిండి కొఱ వడిననాఁడు మన్నింపఁదగిన వేఱొండుకూలిం జేపట్టవచ్చుననియు నేమములిడితి.

క. నాబాటలు నామాటలు, నాబీదల కింపు నింపె నాఁకటిమంటల్
ద్రాబ్బనెగు ళ్ళవి ముట్టిన, బాబూ! పని కేగ మనిరి పట్టిరి ప్రతినన్. ౧౬

ఆ. కట్టులోని కర్మకరుల సబర్మతీ, తీరమునకుఁ జేర్చి దినదినంబు
వలయువిధులు జ్ఞప్తి కెలయించి మానంబుఁ, బెంచుకొండ యని వచించుచుంటి.

క. "పాలింపుఁడు శపథం" బను, వ్రా లుంచినసిడము లూని వా రనుదినమున్
బ్రోలెల్లఁ దిరిగి ప్రొద్దటు, వ్రాలన్ వచ్చెదరు సభకు వాలినవేడ్కన్. ౧౮

క. ముత్యోడునాళ్లు నడిచెను, గయ్యంబిది నడుమ నడుమఁ గార్మికవాంఛల్
న్యాయ్యములని పోషించెదు, నయ్యల నర్థించుచుంటి నడ(పు)వతోడన్. ౧౯

వ. వారు సొవేడికోలు సరకుచేయక ౨౦

ఆ. కూలివాండ్రు మాకుఁ గొమరులవోనివా, రేము వారిపితలయాడువాండ్ర
మేల సెప్పవయ్య యీబిడ్డదండ్రుల, నడుమఁ దీర్పు సెప్పనరుఁ డొరుండు. ౨౧

క. మా కూలివాండ్రకుంబలె,మాకున్ శపథమ్ము గలదు మన్నన గలదీ
రాకడ పోకడ లే లని,వాకొంటకుఁ జాగి రేను వాడకయుంటిన్. ౨౨

***

౨౧ ఆ శ్ర మ ము దె స కు

ఆ. సమ్మెసుద్ది నిల్పి సత్యాగ్రహాశ్రమ,రంగ మొక్కమాఱు తొంగిచూతుఁ
జాంపరానుకొల్పు సాగించుతఱిసైతమిటకు వచ్చుచుంటి నెడపదడప. ౧

క. పురమునపజ్జం గల 'కోచ్రబ' బను కుప్పమున నిది యెసంగుచు నుండన్
గఱకరి బొబ్బతెగుల్ దుర్భరముగ నప్పల్లెటూరఁ బ్రాఁకెన్ సోఁకెన్. ౨

క. ఎంత కనుగల్గి యున్నను,జెంతం గలచేటు మమ్ముఁ జెనకుట నిక్కం
బింతంతల కుట్టల నిశ్చింతముగా నిపుడు ప్రోపుసేయంగలమా ? ౩

క. ఆనాఁ డాపల్లెకుఁ జని,నానాశౌచములు నేర్పనాశెము మాకున్
లేనట్టి దగుట నచ్చటు,మానుట కర్తవ్య మన్నమది మొలతెంచెన్. ౪

క. ఇచ్చోటు వలదు పొం డని, హెచ్చరికం జేసె దయ్యా మీవల్లడితో
నచ్చినతావుం గొని యటు, సొచ్చుట కర్తజని బెద్ద చూచుచునుంటిన్. ౫

వ. పుంజాభాయిహీరాచందు సత్యాగ్రహాశ్రమమున కానాఁ డొకబందుగుఁడై యది యలంతి యిది వలంతి నాక యెల్లయుడిగముం గావించు - నతని కహమ్మదా బాదుగు ట్టంతయుఁ దెల్లంబ - కాన నాశ్రమమునం దగినపొలమ్ము నతఁడు వెదకం దొడఁగెఁ - దిరిగి తిరిగి నేఁడు మాసిల్చునేల నాయయ్య గుర్తించె - నా కాతావు లెస్సయనియుం దోఁచె - నేలయన ౬

క. కారాగృహ మాగడ్డకుఁ, జేరుగడం గలదు లోకసేవను బ్రదుకం
గోరిన మాయాశ్రమమున, వారికి నది యెంతయును శివం బనుకొంటిన్. ౭

గీ. మూఁడుబంతులు పెట్టి మామొగమునందు, వ్రాసినాఁడు గదా బంది వ్రాఁత ధాత
యిట్టివారికి మొగసాలయట్టు చెఱయుఁ, గంటిముం దుంట కల్యాణకరము కరము.

క. ఆరోగ్యము నిడునేలన, కారాగారముల దొరలు కట్టుదు రి య్యా
కారణముల నిలువందగు, ధారణి యని దాని విలువఁ దలఁచితి నంతన్. ౯

క. ఏ డెనిమిది నాఁడులలో, బీ డయ్యాది క్రీత మయ్యెఁ బెరిఁగినమాత్రిణుల్
గోడలు గీములు నం దా, నాఁ డెవ్వియు లేవు గాని నద్యంకమునన్. ౧౦

క. శాంతిని కేతనమై యే, కాంతముగా నుంట నది సుఖంబిడు నంచున్
సంతసమంది గుడారులు, కాంతముగా నిల్పి నిల్వఁగడఁగితి మచటన్. ౧౧

క. రేకులతో సంధించిన, పాకలలో వంట తీర్పఁబడుచుండె జనం
బేకాన్న మేకభాండం, బేకశ్రేణిగ భుజించు నేకాన్వయమై. ౧౨

క. పిన్నలు పెద్దలు మగవాం, డ్రిన్నులు నొకనాల్గుపదుల కమరిరి దానన్
బెన్నలసట లెక్కింపని, యన్న మగన్ లాలు దాని నరయుచు నుండెన్. ౧౩

ఆ. గట్టియిండ్లు కట్టి కా ల్మొప్పులోపల, వాన లూరి మూరి వలిదపాంగి
యిడుమ లెన్నియేని గుడిచితి మాశ్రిమ, స్థలిని బండములను దవ్వుచమచు. ౧౪

క. అది పాడువడ్డబీడై, పొద లేచినదగుటఁ బుట్టపుట్టను దోఁచున్
బెద చిన్న పాము లచ్చట, బ్రిదుకుట సూశకంబె వెడఁగుఁబాపలతోడన్. ౧౫

క. పై పెద్ద చిలువ నణఁపఁగ, నోపదు మాతాల్చునేమ; మొక్కండును ద
ద్రూపము గని బెగ్గిల్లక, వాపోవక నిల్వలేఁ డవగ్రహణమునన్. ౧౬

గీ, అపుడ కా దిపుడేని మాయాశ్రిమమున, నురగమును గాంచి జంకనినరుఁడు లేఁడు
చిక్కు లిట్లుండెఁ గాక హింసించుప్రాణి, చంపదగినట్టిదని సమ్మతింపనైతి. ౧౭

వ. ఫినిక్సునందును టాల్‌స్టాయియందును సబర్మతియందును నానెలకొల్పినయాశ్రమంబులం దీకట్టడ పాటింపఁబడియె - భుజంగాదులవలనివల్లడి యీయాముగాఁడు రంగములందును వలసినంత కలదు నాఁజెల్లు - నైనను ౧౮

క. ఎన్నఁడు నెవ్వని ముట్టద, పన్నగ; మిటుఁ గన్నువిచ్చి పరికించిన నీ తిన్నఁదనంబునకున్ భగ, వన్నిరవధికరుణ యొండ వఱలున్ గతమై. ౧౯

వ. భగవానునకుం బక్షపాతములే దనియొండె మనగొడవ లన్నియుం బరికించుపాటి విడుమర యతనికిం గలవని యొండె యెవ్వరే నడ్డుసెప్పక యుందురుగాక! - నా కడుగడుగునం దోఁచు నియ్యనుభూతి నింతకుమించి తేటపఱచునేర్మి నాకడం గానరాదు-మానిసిబాస భగవల్లీలల నూఁచముట్టుగడింప వలంతికా దనెద - నవి వర్ణింపరానివని నరుఁ డెఱుంగరానివని యేను గంటి - మర్త్యుఁ డేతద్వ్యాఖ్యకుం దెగిననాఁ డతనికిం బసిపాపల తొక్కుఁబల్కుల శరణ్యము నాఁజెల్లు. ౨౦

గీ. అహివధమ్మున కెదురు మా యాశ్రమస్థు, లిరువదైదేండ్లఁదొట్టియు నురగపీడ కగ్గపడ; రానుమంగిక మనుట మాని, భగవ దనుకంపయని దీనిఁ బల్కరింతు. ౨౧

క. ఇది వేదులునమ్మిక యని, యెదురాడిన మాదలింప నేఁ జాలఁ జుఁడీ! బ్రిదు కిడ్చెద నీవెట్టిని, వదలక; తద్దాస్యవిధి నవశ్యము వలతున్. ౨౨

వ. అది యట్లుండె - నాశ్రమకార్యంబులం దానాఁడు ప్రధానంబు నేఁతపని - నూలు దీయుట మాకు నంతవట్టు చేపడనిచేఁత - కాన మున్ముందు వాపశాల నిర్మింప నెంచి కూలివాండ్రసమ్మెతటిఁ దన్మూలబంధమ్ము లేర్పరించితిమి. ౨౩

***

౨౨ ఉ ప వా స ము

గీ. కట్టుకట్టినభృతకులు మొట్టమొదటి, నాళ్లలో ఱాతిగుండెలై నడువసాగి రనుదినమ్మును వచ్చి నావినుచుకఱద, లాలకింపఁ దొడంగి రత్యాదరమున. ౧

క. ఱుమ వాయరాదు చేసిన, సమయమ్మును విస్మరింపఁజన దనుచుంటిన్ శ్రమ మెట్టిదైన శపన, శ్రమ ముల్లంఘింప మనిరి కర్మణ్యార్థుల్. ౨

క. నడిచెఁ బదునాల్గుదినములు, సడలెం బనివాండ్రదీక్ష సనసన్నముగన్ గడఁక గలవారు జాఱిన, బడుగుల దూషింపఁ బాలుపడి రల్కమెయిన్. ౩

ఆ. వాదు హెచ్చిహెచ్చి వారికి వీరికి, నడరునేమొ దురము బెడిద మగుచు నేమిసేయువాఁడ నిపుడని తద్దయుం, గలఁగినాఁడ భీతి నలఁగినాఁడ. ౪

ఆ. సభకు వచ్చువాండ్రసంఖ్యయు నల్లల్ల, కుందసాగెఁ జేరి కూరుచున్న వారిమోములందు వలసినంత యుపేక్ష, మూఁగియుండెఁ దెలివి యాఁగియుండె. ౫

ఆ. అకట ! పేదలెల్ల రల్లాడుచున్నవా, రన్నమాట వింటి నడలుగంటి
నేది నాకుదారి యిపుడని యోరంత, ప్రొద్దు తడవికొంటిఁ బెద్ద వడిని. ౬

వ. నేటాలునం దుప్పతిల్లిన కూలివాండ్రసమ్మె లే నెఱుంగుదుఁ – గాని నేఁటికట్టు నాప్రేరించుటం బోటమరించెఁ – గాన నిది నాపాల నూత్నసమస్య యయ్యెఁ – గర్మకరు లెల్ల నాఁడు నాచెంతఁ బ్రతినగావించి చనుచుండిరి – నేన యిప్పునికి సాకిరినైతి – నగుటంజేసి వీరు తమకావించుబాస నతకరింప నోపరని నాతలంపు – దీనికిం గతము నా యహంతయో, భృతకులదెస నా కేర్పడిన మక్కువయో నిక్కంబుపట్ల నాకుంగల ప్రేముడియో నిర్ణయించువారు లేరది యట్లుండె. ౭

క. రేపాడివేళ నొకనాఁడీపేదలఁ జేరఁదీసి యెది కృత్యంబో
యేపల్కు సెప్పవలెనో, తోఁపక సుడివడుచునుంటి దుర్భరవృత్తిన్. ౮

గీ. అట్టితఱిఁ గర్మకరులెల్లఁ గట్టు నూఁది, నిలుచునంతకు నీసమ్మె గెలుచునంత
కేను మెతుకంట ననుపల్కు లెఱుకలేక, వెడలె నానోటినుండి పెన్‌పిడుగులట్లు. ౯

క. గడగడ వడఁకిరి భృతకులు, పడె ననసూయమ్మ విడుచుబాష్పోదక ము
గ్గడువై సబర్మతీనది, కుడియెడమలఁ దాఁకి పర్వఁగొను వఱ్ఱుగుచున్. ౧౦

ఆ. మాకుఁ గాక పస్తు నీకేల బాబయ్యా, నిన్ను దింప మిట్టిబన్నమందు
మమ్ము సైఁపు మన్నమాట నిఁకన్ జవ, దాఁట మనిరి బీద లోట విడిచి. ౧౧

క. అంత నుపాసంబది నా, వంతు దురాపత్తు లెన్నివచ్చిన నెడఁదన్
జింతింపక నిల్చుట మీ, వంతు సుఁడీ! త్యాగమిది యవశ్యము వలయున్. ౧౨

ఆ. మనకుఁ గల్మిసున్న మ మ్మెల్లుఁడని వీటఁ, దిరిసి కట్టుకట్టఁ దివురు టొప్పు
నొరులు మెచ్చువృత్తి యొం డూని మీరు జీ, వింపవలయు బెగడు తెంపవలయు. ౧౩

క. స్వస్తి యెపు డందురా నా, పస్తున? కీసమ్మె యొద్దుపట్టినయపుడే
కస్తిం గుడువకుఁ డిది విని, యస్తవివేకుండు శస్త్ర మందునె యంటిన్. ౧౪

వ. ఆనాఁ డహమ్మదాబాదు పురపాలకసంఘము వల్లభభాయి యూజమాన్యమున నడుచు – నతఁడు కొందఱుకర్మకరులకుం బనిచూపె – నాశ్రమమునం గట్టిన నేఁతసాలయం దిసుము నింప నేము కతిపయకార్మికులం బిల్చితిమి – పదంపడి ౧౫

ఆ. ఇసుకతట్ట నెత్తి నిడుకొని యనసూయ, ముందు నడిచెఁ గార్మబృందమునకుఁ
జూచితీరవలయు నా చారుదృశ్య మా, పనిజల కపుడు లేనిబలిమి చిక్కె. ౧౬

క. గౌరవపూర్వక మగు చెలి, కారము యంత్రాల యాధికారులకును నా
కేరుపడి యుంట నిక్కం, బారయ నొకదోస మున్నయది నాయిల్లిన్. ౧౭

ఆ. ఏను బూనినట్టి యీయుపవాస మా, సాహుకార్లమదికి జాలిఁగూర్చి
వారినిర్ణయంబు వారింపకుండునా, యేమిపాడి యందు నిట్టిమార్పు. ౧౮

గీ. వారి నెదిరించి సత్యాగ్రహోరుధర్మ, వేది నగు నేను బస్తుంట కా దటంచు
నెఱుఁగుదుఁగ; యజమానుల నిగ్గఁజేయఁ, దగినవా ర్యూలివారలే యగుట నిజము.

క. భృత్యులదోసమునకుఁ గా, కితరులతప్పునకుఁ బూన నీపాచితమున్
బ్రతిభువ నే నప్పేదల, కతుకుఁ దదీయంబు దోష మడఁగక నాకున్. ౨౦

ఆ. ఏను మరలదొరలయెడ వినయంబ చే, పట్టవలయు వారి నట్టిగతిన
మెత్తఁబఱుపవలయు నొత్తడిసేఁత గా, కున్నె వీరి కెదిరి యున్న రనుట. ౨౧

క. నాపస్తు సాహులకుఁ బెను, రాపిడి చేకూర్చునని కరం బెట్టఁగియు నే
నాఁపంజాలక పూనితి, నాపని మేలని మదంతరాత్మ వచింపన్. ౨౨

క. ఏ నిల్లికి నొగిలినని, దీనన్ నా కార్తి యుప్పతిలునని మీరల్
మీనడిచెడి తెరు వింతయు, మానం బని లేద యంటి మరపెద్దలకున్. ౨౩

వ. వారు నాపల్కుం జల్లచల్లఁగా నాదరించిరి - కాని నడుమ నడుమ సవిలాసంబుగా న న్నవహేళనంబు గావించిరి - యి ట్లొనర్చు నధికారంబు వారికిం గలదు.

క. యంత్రాలయాధికృతులకు, మంత్రిగ నిలఁబడియె ధనికమణి యంబాలాల్
కాం త్రితనిం బౌరులు దు, స్తంత్రి మసత్యోక్తి లేని సత్పూరుషుఁగన్. ౨౫

ఆ. ఇతనియభినివేశ మతిలోకమై నాదు, మదిని లోఁచికొనియెఁ గొదువలేక
యింపు లెస్సవొడమె నివ్వీరుతో నెది, రించి బవర మాచరింప నాకు. ౨౬

ఆ. ఇట్టి మాననీయు నేల్బడి నున్న వి, రోధివర్గమునకు నాధరించు
ననశనవ్రతంబు పెనుఁగొండలంబు సం, ధించుఁ గాన నాకు దిగులువొడమె. ౨౭

క. ఈవణిజునింతి సరళా, దేవికి నా కీడులేని తీయము వెలయుఁగ
భావింతుఁ జెలియలింబలె, నావెలఁది నుదారచిత్త నంచితశీలన్. ౨౮

క. అన్నవలె నప్పుకై వడి, న న్నరయుచు మజ్జయంబునకు నుబ్బెడి యీ
పిన్నది నానిట్రుం గని, విన్నంబడె నాపె తెఱఁగు వెతనిడె నాకున్. ౨౯

క. అనసూయాదేవియు నా, యనుఁగుంజెలికాండ్రుగొండ అనశనదీక్షన్
గొని నాతో నిల్చిరి తొలు, దినమున; బతిమాలి వారిఁ ద్రిప్పితి నవలన్. ౩౦

ఆ. నాల్గుదెసల నిట్లు నర్తించె హర్దమ్ము, సాహుకార్లగుండె జాలువాఱెఁ
దడవుసేయఁ జనక తగవు నెట్లో చక్కఁ, బఱుచుపొంటె నాత్రపడిరి వారు. ౩౧

ఆ. అపుడు రచ్చసాలయై హొల్చె ననసూయ, మనికిపట్టు దివ్యమందిరంబు;
నడుమ నేరుపడియె సడిసన్న యానంద, శంకరధ్రువునకు సమ్మెపొత్తు. ౩౨

క. పెద్దలకోరుటఁ బెనుముడి, దిద్దుట కీతండె కొసకుఁ దీర్పరి యామెన్
రద్దయ్యె సమ్మెకు పస్తుం, బొద్దుల నప్పటికి మూఁటిఁ బుచ్చితి నోర్మిన్. ౩౩

ఆ. సమ్మెపుట్టి మూఁడుసప్తాహములు నిండె, నేఁటి కిట్లు చక్కఁబాటు కుదిరె
సంధి సంతరింప జరిగినసభకు న, ద్ధరణి నేలుచున్నదొరయు వచ్చె. ౩౪

ఆ. అతఁడు కూలివాండ్రకది యిది సెప్పుచు, గాంధిపల్కు వినుట కర్జ మనియె
నవలఁ గొల్లఁదినాళ్ల కయ్యధికారి నా, కెదిరిచి భీమసమర మొదవఁజేసె. ౩౫

క. నాపల్కు దూష్యమని యపు, డీపెద్ద కృషీవలులకు నితవ్వుం బలికెన్
బాపము! కాలము మాఱుట, తోపా టీతఁడును మాఱె దుర్వారగతిన్. ౩౬

క. రసనీయము కారుణ్యా, ప్రసువగు నొకవార్త నిచటఁ బల్కక యాస
ర్గ సమాప్తిసేయ మన్నా, నస మొప్పదు కాన వింతు నాలుగుముక్కల్. ౩౭

ఆ. కట్టు ముగిసినంతఁ గార్మికశ్రేణికిఁ, బంచుపొంకె రుచికి సంచులైన
లడ్డువములు గంపలకొలందిఁ దెప్పించి, రర్థి చెంగలింప నర్థపతులు. ౩౮

ఆ. వేలకొలఁది నున్న కూలివాండ్రకు వానిఁ, బంచుటెట్లు శాంతి నించుటెట్లు
నగరి నిట్టిపనికిఁ దగినంతనేల నా, ర్జించుటెట్లు నిర్వహించుటెట్లు. ౩౯

వ. ఇట్టి శంకలకు లోనై యెట్టకేని బాసచేసినమాత్రనిక్రేవల సేవిందుం బూరితి
నేఁత యెల్లభంగుల నుచితంబని నిర్ణయించితి – మయ్యేడునా ళ్లొకనేమంబున
కగ్గంపడియున్నవారు వేగిరపడకబారులుతీరిభక్ష్యంబు లందుకొందురనినమ్మితిఁగాని

క. వడ్డన మొదలిడ్డంతన, యడ్డంకి రవంతలేని యల్లరి సాగెన్
బిడ్డలు దొడ్డలు బంతుల, నొడ్డారించిరి త్యజించి రొక్కుమ్మడిగన్. ౪౧

ఆ. కూలిపెద్ద లెంతకొట్టుకొన్నను ఫలం, బావగింజయంత యబ్బదాయె
గోల పెంచిపెంచి కొసకు భక్ష్యంబులు, కొల్లలాడఁ దొడఁగి రెల్లవారు. ౪౨

క. ఇఁక లాభము లేదని పం,పక మాఁపించితిని నిల్పఁబడిన మిఠాయిన్
జెకచెక నంబాలాల్ కొం,కికిఁ బంపితి వచటిబంతికిన్ వెచ్చపడన్. ౪౩

వ. హాస్యరసం బిందుఁ దేటతెల్లంబ – సమ్మెచెట్టుకడ లడ్డువమ్ములు పంచెద రన్న
సడి వీటంగల తిరిపగాం డ్రెట్లో పసిపట్టి మెల్లమెల్ల మాత్రనిం జేరెరి – భక్ష్యరాశిం
జూఱలాడిరి – దావాగ్నివోలె రేఁగిన వారిబుభుక్ష యింతపనిసేయించె – నిది
కడుంగడు శోచ్యంబు నాఁజను – వెండియు ౪౪

క. బగబగ మండెడునాఁకటి, సెగలం బడి స్రగ్గిమగ్గి చెడుపేదలు పెం
పగుచున్నా రీగడ్డను, దిగు లెంతయు రేఁగు దీనిఁ దెలిపెడుపట్లన్. ౪౫

ఆ. గండుమెఱసి క్షుత్తు కవ్వించునెడ దీన్కుఁ, డేమిసేయు గరువ మెట్లుమనుచు
నారగించుపట్ల నానెడుతఱిఁ బెల్లు, వెలితిపడ కితండు నిలువలేఁడు. ౪౬

క. విత్తముగల యయ్యలు తగు, వృత్తిని జూపించి వీని కిడ రన్నంబున్
జిత్తమువచ్చిన నాలుగు, విత్తులు బిచ్చంబు రాల్చి వీఁగుదు రకటా! ౪౭

***

౨౩ ఖేడా సత్యాగ్రహము

ఆ. కూలివాండ్రు లగ్గుకొఱకు సాగించిన, కదన మాఁగినంతఁ గదలినాఁడఁ
బంటపోయి కఱవుపట్టి కృశించు ఖే, డాధరిత్రిఁ బన్నుబాధ లడఁప. ౧

వ. అచటిసేద్యగాండ్రు శరవిముక్తికై జతనం బొనర్చుచుండిరి - వారి కమృతలాల్ ఠక్కరు, మోహనలాల్‌పాండ్యా, శంకరలాల్‌పరీఖు లండయైరి-వీరు దివంగతులగు గోకులదాసకహాన్‌దాసు, విఠలభాయి పటేలుల నాశ్రయించి బొంబాయి శాసనసభ యందు గగ్గోలు పుట్టించిరి - దొరతనమువారికడకు రాయబారంబులు నడిపిరి - ఘూర్జరసభ కేనత్తఱి నధ్యక్షుఁడనై యుంటి - నీసభాపక్షమున నధికారికి మనవులు, తీఁగవక్కాణములు పంపితి-మతఁడు వానిం బాటింపమియ కాక మాకు బెదరింపులరుచియుం జూపె. ౨

క. నాఁ డధికారులచనుగతి, నేఁడు పరీక్షింప నవ్వు నెట్టన పుట్టున్
గోడువిన రెచటినుండియొ, యూడిపడిన వేల్పులట్ల యుందురు జగతిన్. ౩

క. కన్నంతన కృషకావలి, విన్నప మది ధర్మ్యమన్నవిధ మెదఁ దోఁచున్
బన్నముల కోర్చి ప్రభువుల, సన్నిధి మొఱపెట్టనేల జన మిప్పనికిన్. ౪

క. నేలం బంటలు నాల్గవ, పాలికిఁ గుం దైననాఁడు పన్నిమ్మని భూ
పాలకు లొత్తడిపెట్టుట, పోలద యనుసూత్ర ముండెఁబో! చట్టమునన్. ౫

గీ. నాలుగవపాలికంటె నీనాఁటిపంట, లొచ్చ యనెఁ గార్షుఁ డధికారి హెచ్చ యనియెఁ
దీర్పరిం బంపుఁడని కమ్మతీండ్రు వలచి, రది ప్రభుత్వమ్ము నెదిరించు టనిరి దొరలు.

క. విన్నపములు సంప్రార్థన, లన్నియు వమ్మైనయంత హాలికజనులం
గ్రన్నన పిల్చితిఁ దడవితి, నన్నలు! సత్యాగ్రహులుగ నగుఁడా యంటిన్. ౭

వ. ఈసమరంబున ఖేడామండలమందలి స్వయంసేవకుల కాక నాకు వల్లభభాయి పటేలు, శంకరలాల్‌బాంకరు, మహాదేవదేశాయి, యనసూయాబాయి, యిందులాల్ కనైయాలాల్ యాజ్ఞికుఁడు మున్నగువారు సాయంపడిరి - వెండియు

ఆ. పెరటివేల్పుటావుకరణి వేల్వే లర్థ, మిడుచు నాఁడునాఁడు నడరుచున్న
న్యాయవాదివృత్తి నీయజ్ఞదీక్షలోఁ, నొల్లఁబోక విడిచె వల్లభుండు. ౯

క. ఇతఁడు మఱి దాని నంటక, జితేంద్రియత మెఱసి లోకసేవావిధికిన్
బ్రతు కప్పనచేసె జగ, ద్ధితశీలుర కొజ్జబంతి నీతని మెత్తున్. ౧౦

క. విడిదలకుఁ జాలినంతటి, యెడమున్నది యగుట నుచిత మీతా వనుచున్
నడియాదునఁ గల యనదల, విడిమట్టునఁ బటగృహమ్ము వేసిరి మిత్రుల్. ౧౧

వ. అంత సత్యాగ్రహులగు సేద్యకాం డ్రెల్లరు ౧౨

గీ. "పావులాపంటయేని మాపల్లెలందుఁ, బండదయ్యెను వర్షమ్ము లెండిపోయి
పలుమఱు న్వేఁడుకొంటిమి పన్నుకట్ట, నేర మీయేఁటి కంచు సర్కారువారి. ౧౩
క. అధికారులు మావిన్నప, మథఃకృత మొనర్చి రాఁపరైరి కరంబున్
వ్యథ లెన్నియిడిన శిస్తున, నధమాంశం బే నొసంగ మాపదనుంటన్. ౧౪
గీ. ఇచ్ఛమై నేము సుంకంబునిచ్చి మున్ను, వినిచిన దసత్య మనిపించుకొనుటకంటె
మానసంపత్తి నార్చుకోఁబూనుకంటె, మాపొలా లప్పగించు టే మాకు లెస్స. ౧౫
క. ఒడయుం డిరిఁకఁదమరెండవ, గడువునరిన్ గోర కార్తిగల్పింపక యు
న్నెడ మాలో సంపన్నుల, ముదుగక మాయెల్లపన్ను నొసఁగెద మర్థిన్. ౧౬
క. తనపాలిపన్ను వెట్టిన, వెనుకన్ నిఱుపేదరైతు వెతపడుఁ గానన్
ధనవత్కర్షకుఁ డేత, ద్దినమునఁ జెల్లింపఁడయ్యెఁ దెంపరి యగుచున్. ౧౭
క. నాదారుకాఁపు లిత్తఱి, నేదారియు లేక మేఁక నెద్దును గేదెన్
గాదెను గడవం జట్టిని, రోదించుచు నమ్మవలయు రొక్కము వడయన్. ౧౮
క. ఏతాదృగ్దశ నర్థా, పేతుల కర్షకులసేమ మెంచుట విత్తో
పేతుల కృత్యంబని మా, చేతంబున నిపుడు విశ్వసింతుము దీక్షన్." ౧౯
వ. ఇట్లు బాసచేసి తత్ప్రతిజ్ఞాపత్రమ్ముపై సంతకము లుంచిరి-వారి యీపెనఁకువ నిందు విస్తరించి వర్ణింపఁజాల-నగుటం జేసి యానాఁటి మధురమధు రానుభూతు లిచటం బెక్కెంటి నుజ్జనసేయక తప్పదు-శంకరలాల్ పరీ ఖిపోరాటమున్గాఱచి సంతరించినమేలిపొత్తముం గన్నవారు దీనికలరూ పెఱుంగ నోర్తురు. ౨౦

***

౨౫ ఉల్లిదొంగ

గీ. ఎచటనో దుర్గమక్షోణి నెసఁగుచుంటఁ, బత్రికాలేఖకుల కడ్డపాటు నిడుట
నొరులు రాఁరైరి చాంపరాన్ దురము దెసకు, నేఁటి ఖేడావివాద మానెఱిది గాదు.
క. పెదపెద్ద శీర్షములతో, నద నెఱిఁగి తదీయవార్త లఖిలాశలకున్
వెదచల్లెఁ బత్రికలు త, త్కదనము ఘూర్జరులకుం బ్రికామ్యంబయ్యెన్. ౨
క. సత్యాగ్రహమ్మునకు వసు, వత్యల్పము చాలు ననురహాస్యము కనమిన్
నిత్యము వల దనుచుండిన, నత్యర్థధనమ్ము వార లంపిరి నాకున్. ౩
గీ. విత్త మొకవంక వేనవేల్ వెరుఁగుచుండఁ, బాదుపు నేర్పితి నొకవంకఁ బోటరులకు
జోదు లిది లెస్సగా నేర్వలేదు గాని, దిద్దుకొన్నారు తమపోవుతీరు కొంత. ౪
క. రైతుల కీసత్యాగ్రహ, రీతి కడుం గొత్తయగుట రేయుం బవ లే
నేతద్ధర్మవిశేషము, భూతచరిత్రమ్ము దెలుపఁ బూనితి నోర్మిన్. ౫

గీ. అధికృతుల్ మీ రోసంగుప న్నారగించి, నిచ్చలు న్నిముఁగొల్చు బానిసల కాని
మీకు నొడయుండ్రు కారు నిర్భీకవృత్తి, బ్రదుకుఁడని కాఁపులకుఁ దెల్పనికిదిగితి. ౬

క. దొరలం గని బెదరకుఁడని, సరిచేసితిఁ గాని రైతుజన మధికారిన్
నిరసింపం జన దనువిధి, కఱపుట దుస్సాధమయ్యె గ్రామములందున్. ౭

ఆ. భీతువోయినంత రైతు లుద్రిక్తులై, తగతరాలనుండి తమ్ము నేఁచి
భంగపఱుచువారిపట్ల మాటోడ్డుట, కంగవింపకుంట యరిదిచేఁత. ౮

క. అవినయ మిది సత్యాగ్రహి, కవలంబన మైనయెడఁ బయస్సున కురగో
గ్రవిషమ్ముతోడి నెయ్యం, బవు శతసుకృతమ్ము లొక్కయనృతోక్తిఁ జెడున్. ౯

క. ఏ నెంత పెనఁగులాడిన, నానుడి వినయంతవట్టు నడియాదు ప్రజల్
పూన రడంకువ; తుదకుం, గానంబడె నాకు దీనికలరూ పెల్లన్. ౧౦

క. ఉన్నవి సత్యాగ్రహమున, మన్నింపఁగఁదగిన ధర్మమార్గంబులు పె
క్కున్నింటను బెడిదము నాఁ, జన్నది వినయంబె యన్న సత్యము గంటిన్. ౧౧

క. వినయంబన మన్ననమ్మె, సనసన్నగ మాటలాడుచందము కాఁబో
దనయంబు నెడఁదతోడం, దనదాయను బెద్దసేయఁదగు విందుబలెన్. ౧౨

క. కల్లయుఁ గైతవము న్వీడి, యెల్లతఱిన్ బగతుసేమ మెంచుట వలయున్
జెల్లు నడంకువ నా నిది, యుల్లం బిడవలయు సత్యయోద్ధలు వీనన్. ౧౩

వ. సత్యాగ్రహప్రతిజ్ఞం బూనినప్రజలు ధీరులైనంతన నేలుబడివారు కొట్టిదంబులగు వెరపుల నూఁదం దొడఁగిరి – సేద్యగాండ్రపసరమ్ముల వారిగీమునం జిక్కిన పనిముట్లను బలాత్కరించి లాఁగిరి – తొలిగడువుప న్నిమికి దండువుగొందు మని యూన లంపిరి – యచ్చటచ్చటఁ బండినపంట నాఁకట్టిరి – కాన ౧౪

క. కలఁగిరి నలఁగిరి కాఁపులు, సిలు గోర్వక కొంతమంది చెల్లించి రరిన్
దలుపులు తట్టలు నధికా, రులముందట నిడిరి కొందఱు కొనుం డనుచున్. ౧౫

క. మఱికొందఱు కాఁపులు సుర, గిరులై నిలఁబడిరి యెట్టికీ డేర్పడినన్
బిఱుతివియక తుదిమట్టుం, దురమిచ్చెద మనిరి ధర్మద్రోహుల మొగయన్. ౧౬

ఆ. సమర మిట్టు లుండ సైరికు లెవరో శం, కరపరీఖువన్ను కట్టివైచి
రంత రగడ రేఁగె నక్కటా కంచెయే, చేనుమేసె ననిరి సేద్యగాండ్రు. ౧౭

క. అత్తఱి శంకరలాల్ కడు, నుత్తలపడి లజ్జగుడిచి యోగ్యము ప్రాయ
శ్చిత్తం బేమని తుద కా, గుత్తపొలం బార్తసేవకోటి కర్పించెన్. ౧౮

వ. ఇట్లుండ నధికారు లొకనేలంగల యుల్లిపాయలగుట్టం బాడిమాలి నిర్బంధించిరి – కాఁపు లపుడు కొంత బెదరియుంటం జేసి వారికి వెండియు జవసత్త్వంబు లొదవింపవలచి యా పలాండుక్షేత్ర మొండుచోటికిం దరలింపుఁడని వారి కితవుం

గఱపితి – మోహనలాల్ పాండ్యా నిప్పునికి నొడయనిం జేసితి – నిది యాజ్ఞో ల్లంఘనమని యేను భావింప – నిలువపంట నిట్లాగుట శాసనబద్ధం బయినను ధర్మమునకు బాహిరంబ – దోఁపిడికి దీనికి వేర్మి యేమి? – కాన నేల్పడివారి యీయాఁకం ద్రోయుట పాడియని యనుయాయులకుం దెలిపితి – వెండియు ౧౯

క. ఈరీతి నెదుర్కొనవలెఁ, గారాగారమ్ము ప్రాప్తిఁ గనవలె దొర లే
యే రాపి ళ్ళొడఁగూర్చిన, సైరింపన వలె సమగ్రజయ మది యంటిన్. ౨౦

ఆ. బంది కేఁగుటన్నఁ బాండ్యాకు సంబర;, ముచిత మైనవెరవు నూఁది చెఱకుఁ
జనక నేఁటిశాంతిసమరంబు నాఁపుట, కితఁడు సమ్మతింపఁ డించుకేని. ౨౧

క. కావున నితఁ డా లశునన, శ్రీ వేఱొక దెసకుఁ జేర్ప సిద్ధంపడె నీ
త్రోవన్ మెచ్చినచెలికాం, డ్రీవీరునివెంట నడిచి రేడ్వురు వేడ్కన్. ౨౨

క. ఇంతపని సేయువారిఁ ద్వ్య, జింతురె యధికృతులు బందుసేయక; వా రా
సుంతయు నెఱపిరి వెంటన, గంతులువై చెన్ బ్రజానికాయము దీనన్. ౨౩

క. చెఱసాలబెదరు తీఱిన, తఱి మగఁటిమిఁ బెంచు రాజదండన; మోహా
నరనారీమండలితోఁ, నిఱుకునఁబడె రచ్చ నేర మిది త్రచ్చునెడన్. ౨౪

వ. పదంపడి పాండ్యాప్రభృతుల కించుక కారాగారశిక్ష విధింపంబడియె – నే నీ దండముం దెగడుదు – ధర్మశాస్త్రముంబట్టి యిప్పని ముచ్చిమి కానేరదు – కాని రచ్చ కెక్కుట మా నేమంబునకు వింగడం బగుటఁ బునర్విమర్శనముం గోరమైతిమి – శిక్షితులఁ జెఱసాలకుం గొనిపోవుతఱి వారివెంట నపూర్వమగు మెఱవణి సాఁగె–బ్రజ లానాఁడు పాండ్యా నుల్లిదొంగ యనుపట్టంబిడిమన్నించిరి– తద్బిరుదం బితని నిపుడుం బాయదయ్యె – నీ ఖేడాసత్యాగ్రహచరిత్ర కాగామి విభాగమ్ముతో స్వస్తిసెప్పెద. ౨౫

* * *

౨౯ ఖేడా సత్యాగ్రహ సమాప్తి

ఆ. రాను రాను రైతు లీనిగ్రహమ్మున, కాఁగలేక లేక యలఁతసెంది
రోర్మివిడని సత్యయోగులు తడసినం, బెల్లుచెడుదు రన్నభీతి గంటి. ౧

క. సత్యాగ్రహధర్మమునకు, వ్యత్యస్తము గాని మార్గ మగపడు నేనిన్
బ్రత్యుత్క్రమ ముడిగించుట, కత్యంతము రోయుచుంటి నాక్లిష్టదశన్. ౨

వ. నాఁడు తలఁపనితలంపుగా నడియాదుసీమ నేలునుద్యోగి పచ్చపచ్చగానున్న కమ్మతీం దఱివెట్టుదురేని సన్నగారు కాఁపులకడం బన్నుఱాఁబట్ట మని నా కొక వార్త నంపె – నద్దాని వ్రాయసంబునం దీర్చి పంపుఁడని యే నడుగ నతం డట్ల

కావించె - 'మండలమ్మున కెల్ల నతఁ డధికారి కాఁడు - కాన దీని కేమందు'
వని కలెక్టరు నడిగితి - నమ్మేటి 'మీ రింతకుము న్నీనిర్ణయంబు నెఱుంగరా'
యని వ్రాసె - నా కట్టివృత్తాంత మతఃపూర్వ మశ్రుతచరంబ - కాని ౩

క. ఈసుద్ది నిక్కమగుచోఁ, జేసినశపథంబు సిద్ధిచెందినయట్లు
ల్లాసపడవచ్చు రణమం, దాసించినఫలమ యిదికదా తొలుతొల్తన్. ౪

ఆ. అగుటకతన మండలాధిపుముదల నా, హృదికి సమ్మదంబు నిడియెఁ గాని
పోరు ముగియునాఁడు పొందుసంతృప్తి నా, కబ్బదయ్యె నితనియానఁజేసి. ౫

ఆ. గుల్లకాండ్రు శిస్తుచెల్లించునొత్తడి, కలుగదని యితంపు వలికెఁ గాని
చెప్పఁదగినలగ్గు చేపడదాయె నే, గానియేని లేని కర్షకులకు. ౬

క. ఇతఁడు నిఱుపేద కలవాఁ,డతఁడని రూపింపఁ బ్రజలె యర్హులు తత్సూ
నృతము నధికారులు నిరా,కృతిచేసిరి నేఁడు దీనికిన్ ముచ్చిరుదున్. ౭

క. ఈసత్యాగ్రహమున జయ,మాసాదిత మయ్యెనని మహాస్సులు సాగెన్
నాసంవీక్షణమున నీ,యాసత్తి గణింపరాని దని వ్రాకుత్తున్. ౮

గీ. ఉండవలయును సత్యాగ్రహులకు మొదటి,నాఁటికంటెను దుదినాఁట మేటిబల్మి
యపుడె నిర్దుష్టముగ రణంబాఁగె ననుట,యుచిత మిదిలేదు నేఁటియాయోధనమున.

క. ఐనను ఘూర్జరకృషికులు,దీనం దేఁకువను సంస్కృతిం బడసిరి. నేఁ
డా నేర్మివలనిలెస్సలు,కానంబడు మనకు నెల్లగ్రామములందున్. ౧౦

వ. విదుషీమణి వసంతీదేవి (బిసెంటు) కావించిన 'హోమ్‌రూల్' ప్రచార మీ
కాఁపులం దాఁకె ననుట నిక్కంబ - కాని ఖేడాసత్యాగ్రహంబె విద్యాధికులను
స్వయంసేవకులను గమ్మతీంద్రమనుగడ కగ్గపఱిచె ననం జను - నైచ్ఛికభటు
లీకాఁపుల బ్రదిమియం దోతప్రోతమ్ముగా నల్లుకొనిపోయిరి - వా రీపెనఁకువం
దమకుఁదగ్గ కార్యరంగమును గుర్తించిరి - వారి స్వార్థత్యాగనిరతియు దీనం
బొంపిరివోయె - మఱియు ౧౧

క. వీరాగ్రణి వల్లభుఁడు, పోరికి నర్పించుకొనియెఁబో! తన్ననినన్
లేరని తలంతు నల్పం, బీరణఫల మని వచింప నెదగలవారల్. ౧౨

క. పల్లియలు పట్టణంబులు, వెల్లువలోఁ జిక్కువడ్డ వెనుకటియోఁట్ల
నల్లవొ! బార్డోలిని నేఁ, డల్లఫలంబెల్లఁ దెల్లమాయె న్మనకున్. ౧౩

ఆ. క్రొత్తవెల్గు పుట్టె ఘూర్జరమ్మునఁ దన, బలిమి తెలిసె నచటిపంటదొరకు
మఱవఁ డాతఁడాత్మమహిమంబునిఁక వాని, తలఁపుమాట బ్రదుకువలపుమాట. ౧౪

క. తన్నుద్ధరింప నెవరో, యున్నారని యెదురుసూచు నూహము తొలఁగెన్
బ్రన్ననిచాగమె ముక్తికిఁ, బెన్నాదరు వనియు రైతుబిడ్డకుఁ దెలిసెన్. ౧౫

వ. ఖేడాసమస్యం జేసి ఘూర్జరమున సత్యాగ్రహసాధంబునకు గట్టిగట్టిపునాది యేర్పడియె – దానిముగింపు నాకెట్లున్న నేమి? సేద్యగాండ్రకుఁ జైతన్య మొసఁగూర్చెఁ – దమబల్మి నతిక్రమించినలగ్గు వాటిల్లెనని కాఁపులు తలంచిరి – యేలుబడివలని చెట్టం దొలఁగింపఁ జాలుతెరువుం గంటిమని వారుప్పొంగిరి – వారిసంతసమున కీయెఱుక చాలుఁ – గాని యీప్రజలు సత్యాగ్రహలక్షణం బామూలచూడము కన్నవారు కారు – కాన వీరు కొన్నికడగండ్లఁ గుడిచిరని మున్ముందు మన మెఱుంగనోర్తుము. ౧౬

*
* *

౨౬. ఐక్యప్రయత్నము

క. ఖేడాసత్యాగ్రహ మొన, గూడినతఱి సాగుచుండ ఘోరాహవ మా
కీడునఁ బడి ఢిల్లీపతి, నాఁ డాహ్వానించె దేశనాయకసమితిన్. ౧

ఆ. ఛేమ్సుఫర్డుతోడి చెలిమి నాకుం గల, దన్నవార్త సెప్పియున్నవాఁడ
నగుట నన్నుసైత మాతఁడు పిల్వ నా, నంటి హస్తినగరి నందుకొంటి. ౨

వ. కాని యాలీసోదరులును బ్రిజారాధ్యులగు లాఁతిపెద్దలును నేఁ డాకారితులు గామిం జేసి యీసభం బాల్గొంట కే నొకవంకఁ గొంకుచుంటి – నపు డాలీసగరుష్యలు బందిగమునం బడియుండిరి – యేను వీరిగొప్పతనము లెస్సవింటిఁ – గాని యొండు రెండువిడుతలె వీరిం గంటి – మఱియు హాకీముసాహెబుతోడి మైత్రియు నా కప్పటి కేర్పడదాయె – నాండాంసురుద్రులీగఱువం బెల్లుకొండాట యే నెఱుంగుదు – లక్నోనగరమున ముస్లింలీగు సమావేశమైనతఱి శ్వైబ్‌కురేషీ, బారిస్టరుఖ్వాజాల పరిచితిం బడసితి – నన్సారీ యబ్దుల్‌రహమానుల నెయ్యంబు వడచితి – వెండియు 3

క. ఉత్తమశీలుర సేవా, యత్తుల ముస్లిముల మైత్రి నార్జింపఁగఁ ద
చ్చిత్తము లోఁతులు సూడఁగ, నత్తఱిఁ బయనించినాఁడ నయ్యాదేసలన్. ౪

క. హిందూ మహమ్మదీయుల, డెందములకుఁ బొత్తులేమిఁ దెలిసితి నేటా
లందు నివసించువేళల;, మం దీరుజ కెద్ది యనుచు మల్లటపడితిన్. ౫

గీ. చక్కచక్కఁగ నెదుట నిచ్చకములాడి, చనవుగోల్పోయి పరులతో సంధిసేఁత
కిష్టపడుబుద్ధి నాపాల నెపుడు లేదు, వలయుసత్యమ్ము గరువమ్మువలయు నాకు.

వ. హిందూముసల్మానుల కైక్యముం గూర్చుతఱి నా యహింస కగ్నిపరీక్ష తప్పదనియు, నక్కార్యమం దీనాప్రయోగములకు వలసినంత యవకాశ ముండుననియు నాఫ్రికాయందె నమ్మితి – నావిశ్వాస మిప్పటికే నట్లకలదు – భగవానుఁ

డనుక్షణ మీరావిడి నాపాదించుచున్నను నాప్రయోగ మల్లల్ల సాగుచున్న
యది – యే నిట్టితలపోఁతల న్మనిఁగి బొంబాయి రేవునం దోడదిగితిఁ – గావున
వెన్వెంటన ౭

క. ఆలీద్వయముఁ జూచితి, మాలో మొలతెంచె మధురమైత్రి; తదీయో
న్మీలనకాలమ్మునఁ జెఱ, సాలం బడె నీయుగమ్ము జాలిం బడితిన్. ౮

గీ. అదను చిక్కనన్నాఁడు మహమ్మదాలి, బందిగమునుండి కమ్మలుపంపె నాకు
నవి యలంతులుగావు రామాయణములు, భారతంబులు బహుళార్థబంధురములు.

క. ఈసోదరులం జూడఁగ, జేసినయత్నమ్ము లెల్లఁ జెడె నధికారుల్
నాసంప్రార్థన ముడివోఁ, జేసిరి వేసరితి వారిచిత్తము రామిన్. ౧౦

వ. ఈయన్నదమ్ములు చెఱ కేగినపదంపడి ముసల్మానుపెద్దలు కాళీఘట్టమునం గూడిన
తమసభకు న న్నాహ్వానించిరి – వారికోర్కెపై నాలీద్వయమ్మును వెలికిం దెచ్చు
కొంట మహమ్మదీయుల కర్తవ్య మని తత్పరిషత్తునం దుపన్యసించితి – నవ్వల
న న్నలిఘురుకళాశాలవారు పిల్చిరి – జన్మభూమికిం బరిచర్యసేయ మీ రందఱుం
బరివ్రాట్టులు కండని యచటి విద్యార్థిలోకమ్మున కుపదేశించితి. ౧౧

గీ. అంత నాలీసగర్భ్యుల న్నాఁకవలన, విడువుఁడని యేలుబడివారి వేఁడుకొంటి
నల ఖిలాఫత్తువాద మీయన్నదమ్ము, లెట్లుభావింతు రా తెఱఁ గిపుడు గంటి. ౧౨

క. సౌకత్ మహమ్మదాలుల, యాఁక దొలంగన్ ఖిలాఫ తది చక్కఁబడన్
పేర్కొన యనక శ్రమించుట, నాకృత్యం బనుచు నాఁడు నమ్మితి నెడఁదన్. ౧౩

వ. ఏను ముసల్మానులకు నిక్కపుంజెలికాఁడ నైననాఁ డీధర్మంబు పాలింపవలయునని
భావించితి–ఖిలాఫతుసమస్యయందలి మంచిచెడ్డలం దడవుట నా కక్కఱలేనిపని–
మహమ్మదీయులు దీనిం బాటించుట పాడియైన వారికిం దోడగుట నా కావశ్యకంబ–
మతవిశ్వాసము లందఱకొక్కరీతి నుండవు – తనవిశ్వాసము సత్యమని యెల్ల
వాఁడుం దలఁచు – నట్లుగాక యిప్పట్ల నెల్లరనమ్మిక లొక్కఁడైన లోకమం
దిన్నిమతములకుం దావులేదు – కాన ఖిలాఫతుసమస్య మతసిద్ధాంతవిరుద్ధము
కాదనియు నాంగిలేయుల పెదప్రెగ్గడ లాయిడ్ జార్జి యిందలిసత్యము నంగీ
కరించినాఁడనియుం దెలిసికొని యతఁ డాడినమాట చెల్లించునట్లు సేత నావిధి
యనుకొంటి – వెండియు ౧౪

గీ. ముసలమానుల మతవాదమును గణించు, నను విమర్శింపఁదొడఁగి రానాఁడు పెక్కు
రవ్వ కేమన్న నేమి నా యాతలంపు, మానవులసినధర్మవుం గాననైతి. ౧౫

గీ. ముస్లిముల గ్రింగ్రేదియు నీముప్పుగుట్టు, పలుక నెంచితి నల ఛేమ్సుఫర్డు నెదుట
సభపురమ్మనయందుఁ గా లిడినయంత, దీనజనబంధు వాండ్రూసు కానఁబడెను.

వ. ఆయయ్య యిటలీ యింగ్లండుల కొకరహస్యసంధి సాగినదనియు, నిట్టితఱి నీయుద్ధ సభం బాటించుట పాడియగునా యనియు నన్నుఁ బ్రశ్నించె - నా కాపాత్తు గొడవ తెలియకున్న నేమి ?- దీనబంధు వన్నదాని శంకింపఁజాల - నగుటం జేసి

క. అత్తఱి ఢిల్లీవిభునకు,నుత్తర మంపితిని సభకు నొడఁబడ ననుచున్
మెత్తనిపల్కులఁ జర్చకుఁ,జొత్తము రమ్మని యతండు సూచనచేసెన్. ౧౯

గీ. అతనితో లెస్సతడవినయంత నాఁడు,సందియము తీఱె నీకొంటి సభకుఁ జేర
నాఁటి ఢిల్లీశుపల్కినమాటలోని,సారమును వక్కణింతు నాచదువరులకు. ౨౦

వ. " బ్రిటన్ పెగ్గడలు కావించునెల్లచేఁతయు నామెఱుకలోనిదని తలంపఁగాదు - తన్మంత్రివర్గమువారు తప్పటడుగు వేయరని నిర్ణయింపఁ జాలువా రెవ్వరు?- కాని

గీ. ఆంగిలేయులదారతనం బది జగచ్ఛి,వంకరంబని భారతావనికి దాన
లగ్గువాటిల్లెనని లోఁ దలంతువేని,కృత మెఱుంగుట పాడిగా నెంతువేని. ౨౧

క. ముజ్జిడ్డుగ బవరంబులు,విజ్జినయీనాఁడు దానివెత దీర్చుట యే
తజ్జగతివారి విధి యని,వజ్జీరునివోలె నిలిచివల్కవె నీవున్. ౨౨

ఆ. ఆంగ్లభూమి వెడలు నయ్యాయిపత్రిక, లీరహస్యమైత్రి నెఱుకసేఁత
యేనుఁ గంటి దీన నింతకుమించిన, యెఱుక లేదు నాకు నింత నిజము. ౨౩

క. పత్రికల నెన్ని చిత్రవి, చిత్రంబులు పుట్టు నది వచింపం బనిలే
దీత్రొక్కటలోఁ బత్రిక, చితగిణ మీ విట్లు విశ్వసింపం దగునా ! ౨౪

క. కదన మొకయొడ్డు పట్టిన, పదపడి యిది పాత్ర మిది యపాత్రంబని తాం
బది సెప్ప మదేమని మ, మ్మెదిరింపుము చర్చసేయు మే నొండాడన్". ౨౫

వ. రాజప్రతినిధివాదం బిట్టిది - యిది నాకుం గొత్త కామి నిక్కంబ - కాని యా నాఁటిధోరణింబట్టి వింతగాఁ దోఁచెఁ - గాన సమరసభం బాలుగొంట కియ్యకొంటి - నవ్వాల ఖిలాఫత్తుగాథన్గుఱిచి ఛేమ్సుఫర్డున కొకలేఖ వ్రాయం గడఁగితి.

* * *

౨౭ పోరికిఁ బ్రజం గూర్చుట

క. అయ్యాయి నాయకులతోఁ, గయ్యపుసభ సాగె సమరగాథలు బెడఁదల్
నెయ్యము తియ్యము విరియఁగ, నయ్యిభపురవిభుఁడు వినిచె నక్కఱ తెలిపెన్. ౧

క. కలనికి బంటులఁ గూరుప, వలె నను నిర్ణయము తెచ్చె వక్కణచేసెన్
వలచెను దీర్మానంబును, బలపఱుచుట కేను నిల్వఁబడవలె ననుచున్. ౨

వ. అంత హిందూస్తానీపల్కున దీని సమర్థింతు - నియ్యకొం - దని యేనాడ నతఁడు నాకోర్కె మన్నించుచు నాంగ్లమునందును భాషింపుఁడని యర్థించె - నది

దీర్ఘోపన్యాసముల కదను కామింజేసి "నాకర్తవ్యము నిప్పట్ల లెస్సయెఱింగి యీ
నిశ్చయంబున కామోదింతు" నని యిరుబాసలం బల్కితిఁ - బదంపడి 3

క. ఏ నాకొల్వున హిందూ, స్తానీపల్కునకుఁ బేర్మి సంధించుట నౌ
నౌ నని సభ్యసమాజము, నానాభంగుల నుతించె న న్నావేళన్. ౪

క. మధురంబుగ రాజప్రీతి, నిధిసభలో దేశభాష నెగయుట కిదియే
ప్రథమనిదర్శన మనె న, వ్విధముం గని యేను లెస్స వెలవెలనైతిన్. ౫

క. నానన్ గుడిచితి మనగతి, యీనీచస్థితికి వచ్చెనే యనుకొంటిన్
మానించిరె వెలివైచిరె, నానుడువున్ దొర లటంచు నలఁగుడువడితిన్. ౬

గీ. ఇంతకంటెను దార్కాణ మేమివలయు, నక్కటా! భారతీయహైన్యము వెలార్ప
మననుడుల్ రెండుమూఁడన్నమాత్రి కిన్ని, మెప్పులా? యెట్లుమఱతుని మ్మేళనంబు.

వ. అది యట్లుండె - నయ్యవసరమునం దేను సంగ్రామసదస్సునం బాలుగొనం
టకుఁ గల యాశయమ్ము లివి యనియు, నాగామికాలికవాంఛ లిట్టివనియు
నేలుబడివారికిం బ్రజలకుఁ దెల్లమి సేఁత సముచితంబని తలంచితిఁ - గడుంగడు
శ్రమించి దిల్లీశ్వరున కొక దీర్ఘలేఖ సంతరించితి - నందు ౮

క. ఆలముపట్లం గూర్చిన, యోలగమున లోకమాన్యుఁ డుండమి సరదా
ర్లాలీ సోదరు లుండమి, నాలో దుఃఖమ్ము పొంగినది యని యంటిన్. ౯

క. భారతజనతా హృదయ, ద్వారము తెఱచితిని సమరతంత్రోద్గతముల్
మీఱిన మహమ్మదీయుల, కోరిక లీదృశము లంచుఁ గూర్చితి నర్థిన్. ౧౦

క. ఈకమ్మను బ్రకటించుట, కీకొనుఁడా యంటిఁ గరిపురీంద్రుఁడు హర్ష
శ్రీకలితో క్తులఁ దన యుర, రీకృతి నందించె వెలువరించితి రచనన్. ౧౧

ఆ. కొలువు ముగిసినంత నెలలె సిమ్లాశైల, శృంగవాసమునకు చేమ్స్ఫర్డు
లెస్సవిలువ యున్న లేఖమ్ము నిద్దాని, నంచె కప్పగించి యనుపనైతి. ౧౨

గీ. వీనికిని వానికిని గాక వెలఁదివాని, కిచ్చి యుత్తర మిది పుచ్చ నిచ్చవడితి
దీనబాంధవుఁ డాండ్రూసు తెలిపె నేఁటి, పనియొనర్పంగ 'నైర్లండు' పాత్రుఁడనుచు.

గీ. అమృతాచార్యుఁ డీకమ్మ యర్థ మనుచు, మదికిఁ దోఁచిన మన్నింతు మాటననియె
నవలఁ బరికించి సముచితంబని వచించి, కదలె రెవరెండు సిమ్లానగమ్ము దెసకు. ౧౪

క. నిసిపయనం బిది వేసట, నొసఁగున్ రెండవతరాన నోడక చనుఁడీ
వసు వి త్తు నంటి నడితర, మసుఖం బిడదని గమించె నతఁ డాశ్రేణిన్. ౧౫

వ. ఈతనిసౌజన్యంబు న న్నెంతేని వలపించె - నిట్టిపుణ్యపురుషుని కేలం బెట్టి పంపిన
లేఖ నాతలంచినట్ల లెస్సయొదవించె - నాదారి సుగమం బగుట కిది కారణం
బయ్యె - నీక నా రెండవకర్జంబు కయ్యంబునకు వలయుబలఁగమ్ముం గూర్చుట

కదా! – నా కీబికిరంబు ఖేడామండలమునం గాక యిం కెందు దొరకు! – నను
చరులం దిక్కు– మున్నుం దేవరి నర్థింతుఁ – గావున ౧౬

క. ఖేడా చేరినయంతన, ప్రోడలతో వల్లభాది బుధవర్యులతోఁ
గూడి సమస్యం దడవితిఁ, బాడిం గని యనికీఁదోడుపడుఁడా! యంటిన్. ౧౭

క. నామార్గమునకుఁ గొందఱు, వైముఖ్యము చూపి రెన్ని వల్కినఁ బ్రిజ సం
గ్రామమ్ము దెసకు వచ్చునె, యేమో యని కొంద ఱాడి రితవరు లగుచున్. ౧౮

ఆ. నెయ్య మింత లేదు నేఁబిల్చుప్రజలకు, దొరతనమ్ము వారి కరసిచూడ
మఱవరైరి తమ్ము నుఱిచియాడిన యధి, కృతులఁ గాఁపువార లింతదనుక. ౧౯

వ. ఔఁ గాక – నాపని యేను మొదలుపెట్టితి – వెన్వెంటన ప్రజాహృదయమ్ము
తేటపడె – ఖేడాసత్యాగ్రహమునం దమబండ్లఁ దేరకుఁదేర యొసంగినవారు నేఁడు
మాకు బాడిగకేని బండి కట్టరైరి – కాని యింతమాత్రన మే మున్నరనక కాలి
నడక నాశ్రయించి యేమందురో యన్నశంకంజేసి యెవ్వారిం గూడు వేడక తిను
బండములమూటలు మోసికొనుచు యాత్ర సాగించితిమి – పోయినతావులందెల్ల
సభలు కూర్చితిమి – ప్రజ లారచ్చలకు వచ్చెడివారు – కాని ౨౦

క. దండునఁ జేరుట కొకఁడో, రెండో పేర్లొసఁగువా "రరిం దిట్టుటయున్
దుండగ మంటిరి కర్తలు, కొండని మా కిపుడు సెప్పఁ గొంకరు మీరల్. ౨౧

ఆ. ఇంగిలీసువార లీదేశమున కేమి, యొఱఁగఁబెట్టి రేమిగరువ మిచ్చి
రాదుకొం డటంచు నీదినమ్మున మమ్ముఁ, బొగడ వారి కెట్లు మొగముచెల్లు" ౨౨

వ. ఇట్టి యనుయోగశరంబులు మాపై వందలు వేలు పఱువువారు – వారి కుచితో
క్తులు సెప్పుచు నొల్లంబోక మాపని మేము సేయంజేయఁ గొన్నాళ్ళకది పండఁ
బాఱెఁ – దొలిదళముం బంపినవెన్క మాబాట చక్కంబడునని యేను దలంచితి–
గడించిన మూఁకకుం దా వెచ్చట నని యధికారుల నడిగితి – వారు ౨౩

క. ఢిల్లీ సభకుం బ్రితిగా, నెల్లెడఁ గూర్చిరి సదస్సు లీదృశ మాపా
దిల్లె గుజరాతునం దొకఁ, డల్లదొరల్ నన్నుఁ బిల్చి రాకొల్వనకున్. ౨౪

క. అనుయాయులతో సభకుం, జని చిత్తము చిత్తమను హాసాదను రవళుల్
నినుపారిన తద్రంగము, గని ఢిల్లీగోష్ఠి మఱవఁగంటిని సరగన్. ౨౫

క. దిగమ్రింగితి నీబన్నము, తగుమాటలు వల్కితిని సదస్యులమ్రోలన్
మొగమోడక దొరలదెసన్, నెగయించితి నొండు రెండు నిశితతరోక్తుల్. ౨౬

క. దురమునఁ జేరందగు నను, కరపత్రము నచ్చువైచి గఱువల కిడితిన్
దొరలకుఁ దదర్చనంబున, దొరలినవాక్యములు కొన్ని దుష్టము లయ్యెన్. ౨౭

వ. వానిసారం బిచట వ్రాయం బోలు నని తలంతు. ౨౮

ఆ. "తెల్లవారు భారతీయులఁ గుదియించు, శాసనములు పెక్కు చేసినారు
సకల మొక్కమెత్తు జాతిచేతికటారి, ముక్కు లాఁగుచట్ట మొక్కమెత్తు. ౨౯

క. ఆయుధశాసనపీడం, ద్రోయింపఁగ శస్త్రశాస్త్రదోషజ్ఞతమై
శ్రేయఃపుంజము వడయఁగ, నీయది బంగారుగడియ హిందూమహికిన్. ౩౦

క. సామాన్యప్రజ లీపెను, బాముని దొరతనమువారిబాసట యైనన్
బ్రామెడుసందియము న్విడి, ప్రామిడిశరశాసనంబు పాతురు వారల్. ౩౧

వ. నాయీపల్కుల నధికారి వ్రేలుపెట్టి చూపి మన కభిప్రాయభేదమ్ము లిట్లున్నను మీ రీకొల్వున కేతెంచుటంజేసి యేను దనిసితి - ననుడు నానేర్చినయుచితోక్తుల నామాటలం దిరపఱుచుకొంటి - మఱియు ఢిల్లీశ్వరున కే నంపినకమ్మ తెఱఁగుసైతమిచటం బ్రకటింతు. ౩౨

క. "కదనసభం బాల్గొంటకు, మొదటం బుయిలోడితిని మిముం గని మీర
న్నది విన్నపదంపడి నా, మదిఁగలసందేహమెల్ల మఱుపడె నధిపా! ౩౩

గీ. ఆసభకు లోకమాన్య మహమ్మదాలి, నలబిసెంటును బిల్వమి నస్మదాత్మ
కలఁగె మెఱవడి యెంతేని గలరు వీరు, వీరిపల్కున కీనాఁట విలువ హెచ్చు. ౩౪

క. మీ రియ్యెడఁ బొరపడితిరి, దారిం దప్పితి రటంచుఁ దలఁచెద నైనన్
గూరినవిపత్తి లేదీ, తీరుసభల్ పెక్కువుట్టు దేశాన నికన్. ౩౫

ఆ. వారి నపుడు పిల్వవచ్చును దత్సహా, యతను బడయవచ్చు నాలమునకు
నెడఁదలందు నెంత యెడమడు గున్నఁ బో, నాడఁ జనదు మీర లట్టివారి. ౩౬

వ. పరిస్థితు లిట్లున్నకతన మున్ముందు కలనికిం దోడుపడ నొల్లనైతిఁ - గొలువునం దీర్మానము నగ్గించినవెన్కఁ దనివిగంటి - నిపుడు నాచాటిన తలఁపులకుం దామగు నందు రేని యావెంటన సమరకార్యంబు తలఁదాల్చి తిరుగుదు - మఱియు నాంగ్లరాజ్యంబున సమగ్రాధికారముగల పాలివారమై యుంట కే మాసపడి యుంటిమి - కానఁ దద్రాజ్య మిడుమలం బడినతఱి దాని కండయగుట మా ధర్మమ్ము - నేఁ డాయేలుబడి నాదుకొన్నయెడ మాకోర్కులు వైళంబ యీడేఱునని తలంతుము - తాము మాకొసంగు సంస్కరణములు కాంగ్రెసు ముస్లింలీగులకుఁ దుష్టిం గూర్చునని ప్రజలు విశ్వసించిరి - యీనమ్మకంజేసియ నేఁడీకొలువునం బ్రజానాయకులు పాల్గొని నిండుమనమ్మున మీవిజయమ్ము వలచిరి - కయ్యము మున్నంతదనుక భారతీయులు స్వరాజ్యమను పల్కుసైతము వెలువరింపకుండున ట్లేను గష్టింతు - నోపికయున్నవారి నందఱ నాలమ్ము దెసకుం ద్రిప్పుదు - దీనంజేసి నాదేశీయులు సామ్రాజ్యమునం దుదాత్తపదము నందనేర్తురు - రంగువేర్మియు, దేశభేదంబును దీనం దెగటాఱు - వెండియు నీనాఁడు

క. పలువురు విద్యార్థికులీ, కలనికి విముఖులుగ నుంట కనఁబడు నగరం
బులఁ బల్లెలవా రాడిన, పలుకుం దలఁదాల్చుచుండ్రి ప్రజ లానతిగన్. ౩౮

క. ఏ నిచటికి వచ్చినకొలె, మానక హాలికులతోడి మైత్రిని గంటిన్
జ్ఞానిసము దుస్సహం బను, పూనిక నున్నారు వారు బోధాన్వితులై. ౩౯

వ. దొరతనమువా రొకగడువు నిర్ణయించి యానాఁటి కీనాఁటికి స్వరాజ్యము నీవలయు
నని నిశ్చయించినకాంగ్రెసునం దేను బాల్గొంటి - నిది దుష్కర మ్మనియు
నెఱుంగుదుఁ - గాని ౪౦

గీ. భారతీయులు సంతృప్తిపడ రయా! స్వ, తంత్రభావమ్ము వెలయు పెత్తనము లేక
యెన్నివెతలైన సైరింతు రెంతలేసి, తేగములకైన వా ర్వెనుదీయ రెందు. ౪౧

గీ. ఆంగ్లసామ్రాజ్యలక్ష్మికి నావహిల్లు, నార్తి వోకార్చుపొంటె నేఁ డంతలేసి
చాగముల కోహటిల్లనిజనులుసైత, మున్నవా రెందుఁగన్న హిందూర్వియందు.

క. కావునఁ గలనికి వలసిన, సేవకులం గూర్తుఁగాని సిరి నార్జింపన్
లావరిని గాను దొలుతన, యీవసుమతి యొసఁగె బలిమి కిందనిధనమున్. ౪౩

వ. ఏ నెట్టివిధుపునకేని దెగించుటంజేసి యీసమరసభానిర్ణయంబు నగ్గించితిఁ - గాని
నేఁడు మాకుంగల పెత్తన మెయ్యది? - మున్ముందు మాకోర్కు లీడేఱునన్న
నమ్మికంబట్టి యే మిపు డీసాయంబున కొగ్గవలసె - మాయాస లాఱడిపడ్డ
నాఁడు మాకు మీదెసంగల యాదరమెల్లం దొలఁగు - మీ రన్యోన్యకలహం
బులు వల దన్నమాట కధికారులదుండగము సైఁపుండని యర్థమయ్యెనయేని
మా కట్టితాల్మి వడయరానిది - మఱియు ౪౪

గీ. పట్టుపట్టి నిరంకుశప్రభుతఁ జూపు, నధికృతులదౌష్ట్య మోర్వ నా కలవియగునె
హెచ్చరింపుఁడు ప్రజలను రెచ్చఁగొట్టఁ, గాదు మన్నింపుఁడని యధికారిజనుల.

ఆ. చాంపరానురైతుసంఘంబు తడవులఁ, బట్టి కుడుచునిడుమ నెట్టివైచి
దేశమునకుఁ దేటతెల్ల చేసితిఁ దెల్ల, వారివలచు ధర్మవై భవంబు. ౪౬

క. సత్యముకై దుఃఖంబుల, నత్యయముల నోర్చుబల్మి యబ్బినచో భూ
పత్యధికార మసార మ, నిత్యంబని ప్రజలు పెద్దనేర్చిరి ఖేడన్. ౪౭

వ. ప్రజ లింతకుమున్ను రాచటిక మన్ననుడిని విన్నంతన కినిసి తిట్టువారు - కాని నేఁ
డాకింక పీరిమెడం గనఁజాల - సాత్త్వికనిరోధమున కేలుబడివా రాఁడవెట్టమింజేసి
ప్రజాభిప్రాయం బిఁక ననాదృతంబుకా దనునమ్మిక పీరికింబలిసె - నిట్టియనుభ
వములం బరికింపఁ జంపారణ్యఘూర్జరంబుల నాయొనర్చినచేఁత లనికిం దోడ్పడిన
వని చెప్పంజను - వెండియు ౪౮

క. వదలుమ! యీసత్యాగ్రహ,కదనం బని మీరు నాకుఁ గట్టడసేయన్
మొదలిడుచో నది యూర్పక,బ్రతుకంగా వలయు నన్నప న్విడుట యగున్. ౪౯

ఆ. క త్తిబలిమి నూఁది కా కాత్మశక్తిచే,నహింతు నోర్వవలయు నన్నపాడి
ప్రజకు నేర్పు నాతపస్సు పండిన జగ,త్త్రయము నెదిరి భారతము జయించు. ౫౦

ఆ. అగుట నెల్లయెడల నవమతి నాపత్తి,నైఁపవలయు నన్న సారనీతి
నరనరమ్ములందు నామేన జీర్ణింపఁ,జూచుచుంటి నాత్మ నాఁచుచుంటి. ౫౧

క. ఈనీతికి రండని ప్రజ,కే నెపుడుం దెలుపుచుంటి నెది నెఱపిన ని
ద్దానిమహత్త్వము చాటుట,కే నెఱపుచునుంటి సత్య మిది యనుకొంటిన్. ౫౨

వ. ఇంక నొక్కవిషయముం బేర్కొని యీకమ్మను ముగింతు – మహమ్మదీయ రాజ్యంబుల కెట్టిచెట్టయుం గావింపమని మాటయిచ్చునట్లు మీ రాంగ్లమంత్రుల నొక్కవలయు – ముసల్మానుల కెల్లర కీవేదన కలదని మీకునుం దెలియు – నేను హిందువనై వారిముప్పుల నొప్పరికింపఁజాల – వారిదిగులు హిందువులకుం దిగుల – ముస్లిమురాజ్యములకుం గల చనవుల న్మనుచుటయు నచటి పుణ్యక్షేత్రముల గౌరవించుటయు, భారతీయులు వలచుస్వాతంత్ర్యము నొసంగుటయు సామ్రాజ్య శ్రేయమ్మున కత్యంతావశ్యకములు – నా కాంగ్ల జాతిపట్లం గల గౌరవము మిక్కుటం బగుట నీలేఖ మీ కనుపుచుంటి – నాంగ్లేయులయట్ల భారతీయులుం దమరాచఱికమ్మునెడ విశ్వాస మూనునట్లు సేఁత నావాంఛ యని వక్కాణింతు". ౫౩

* * *

౫౮ మరణశయ్య

క. సైనికయత్నమునం దన, మేనంగల తిమ్మఁదనము మెల్లన జాఱెన్
హానిఁ వెతఁగియు నెక్కుడు, గా నమలితి నపుడు సెనగకాయలపప్పున్. ౧

క. అతిసారవ్యాధి సము, ద్గతమయ్యె నసద్దతోడఁ గడపితిఁ గొన్నా
ళ్ళతిరి క్తమయ్యె రోగము, మతి సమ్మతిసేయ దపుడు మం దంటుకొనన్. ౨

క. ఈరుగ్ణస్థితి కగపడి, చేరితి నాశ్రమము; నుపవసించితి నొకనాఁ
డేరుపడఁ గొంతతిన్నన, వారక మఱిరెండు సేయ వలచితిఁ బస్తుల్. ౩

క. అట్టితఱిఁ బబ్బ మెదియో, పుట్టె 'నుపాసంబ కాని బోనము నేఁడుర్
ముట్ట' నని సతికిఁ జెప్పితిఁ, గట్టా మఱపించె నన్నుఁ గస్తురి తుదకుర్. ౪

వ. ఆకాలమం దేను బయస్సు నుజనచేసి బ్రతుకుచుంటిఁ – బా లొాకండ కాక తజ్జన్యంబులగు నాజ్య తక్రంబులు సైతము నా కపుడు నిషిద్ధంబులు – కాన

సర్పిస్సునకు మాఱుగాఁ దైలముంజేర్చి గోధూమభక్ష్య మొండు నాకై
యిల్లాలు సిద్ధపఱిచె - నా కింపితంబగు మినుపకట్టుం గాఁచె - నాపిపాసం
దీర్చుటయు, నాల్కకుం దనివిగూర్చుటయు, నొడలిం గాచుకొంటయు నా కర్త
వ్యంబులని తలంచితిఁ - గాని దుర్విధి తఱివేచియుండె - నంత ౫

క. ఆపోవుదనుకఁ దింటి న, పూపమ్ములు; జమునికడకుఁ బోయెను లేఖం;
జేపారిన యతిసారము, వే పరువెత్తించె నన్ను వేమఱు వెలికిన్. ౬

క. ఈదుర్భరదశలో నడి, యాదునకుం జేరవలసె నరకోత్సెఁడు ద
వ్వైదామడగాఁ జని పెం, పేద సబర్మతిని రైలు నెక్కినవాఁడన్. ౭

ఆ. దారిలో నహమ్మదాబాదునం చెకు, వచ్చి నన్నుఁ గలిసె వల్లభుండు
కడుపునొవ్వి నన్నుఁ గవ్వించె నప్పుడా, యలఁత నప్పుడేలు తెలిసెఁగాని. ౮

ఆ. ప్రాణగొడ్డమైన యీనొప్పిచందమా, వల్లభునకు లాఁతివారలకును
జెప్పనొల్లనైతిఁ జేతితి నడియాదు, ఘట్టమునకుఁ దిగులు మిట్టిపడఁగ. ౯

వ. అచటి కే నున్నయనాథాశ్రమము పాదక్రోశముదవ్వునంద కలదు - కాని క్షణ
క్షణం బెసరేఁగు నొగులునంజేసి యసురుసురై బసం గదిసితి - నా కపుడు
మాటిమాటికిం బెరటి కేగవలయునన్న శంక వొడమసాగె - నిఁక నిగ్రహము
తగదని రోగమ్ము తెలఁ గెల్లరకుం దెలిపి మంచమెక్కితి - దొడ్డికిం జనలేక
పోయితి - నుల్ల మెంతసిగ్గిల్లుచున్నను గత్యంతరము గానక పురీషపాత్రంబు తెప్పిం
చితి - ఫూల్‌చందు మించువోలెం జేరెముదీసి దానిం గొని తెచ్చె - నెచ్చెలికా
త్తెల్ల రొల్లంబోయిన మొగంబుల నన్నా బలసిరి - వీరికి నాదెసంగల యర్మిలి
కొలందివెట్టరానిది - కాని వీరు నావేదనం బోఁద్రోలఁగలరా ? - పై పెచ్చు నా
నేమమ్ములు కడుంగడు బెట్టిదమ్ములు-వీరియు త్తలపాటుం దనపట్టుదల పెద్దసేయం
దొడఁగె - వెజ్జుం దెత్తుమని నెయ్యురు బతిమాల వలదని యే నంటి: -
జేసినదోసమ్మునకుం గుడుచుటయ మందని బోధించితి - నాచందముం గొందల
ముతో వారు సైరించిరి - తెల్లవాఱులోపల నాకు నలువదిమాఱులు శకృదార్తి
సంధిల్లె - నంత నోగిరంబు వదలితి - నది వలయునన్నయిచ్చయుండొలఁగె. ౧౦

ఆ. ఇన్నినాళ్లఁ గోలె నినుపముక్కంబోని, దని తలంచుచున్న యస్మదంగ
మకట! మట్టికంటె నధరమై చూచుచుం, జూచుచుండ బల్మి సురిఁగిపోయె. ౧౧

క. నావేదన విని సాయము, గావింపఁగ వెజ్జు 'కానుగా' చనుదెంచెన్
దారివుఁడు మందిచ్చెద నని, వావిరిగా వేఁడెఁ గాని వలదని యంటిన్. ౧౨

వ. అతఁడు సూదిమందుం బ్రయోగింతు నీకొందురా? యనుడు నదియు వర్జనీయం
యంటి - నేదో రసికయని తప్ప నప్పటి కది మోహధీసార మగుటం గాన

నా యారోయెటుంగమి పరిహాసపాత్రింబ యగు - నిట్లు చికిత్సపట్ల వైముఖ్యముం బూనితిఁ గాని రోగమ్ము నాఁగనేరనైతి - నలయికంజేసి వేఁకికిం జిక్కితి - నది నన్ను సంధిలోని కీడ్చెఁ - బదంపడి ౧౩

క. తత్తరపడి మిత్రులు పరు, వెత్తిరి నల్లడకుఁ గీర్తి నెసలారు భిష
క్సత్తములం దెచ్చిరి వా, రెత్తెఱఁగునఁ జక్కఁబఱుతు రీ జగమెుండిన్. ౧౪

క. ఏ నిట్లు మరణశయ్యా, ధీనుఁడనై యున్నవార్త తెలిసినయంతన్
మానసనిసంతాపముతో, మానినితోవచ్చె ధనికమణి యంబాలాల్. ౧౫

గీ. నన్నతఁ డహమ్మదాబాదునగరిఁ జేర్చి, రమణమునఁ దన యతిథిగేహమున నిల్పి
వేసరక పరిచర్య గావించె నాకుఁ, గాన నీదృశు మధుర నిష్కామసేవ. ౧౬

ఆ. అతఁడు తెప్పవాల్ప కస్మదారోగ్యమ్ము, వలచి యెంతయెంత నలఁగుచున్న
నాశ్రిమోర్వి దెసకు నరిగె మద్దృష్టి కా, దనక పంపె సెట్టి యటకు నన్ను. ౧౭

క. అచ్చట మూల్గుచునుండఁగ, వచ్చెన్ జర్మని 'జితోస్కి' వల్కిఁనవార్తల్
నిచ్చలు రణకార్యంబునఁ,జొచ్చిల్లుట వోక శాంతిచొప్పడె నెడకున్. ౧౮

గీ. తొట్టివైద్యమ్ముచేఁ దెగుల్ మట్టుపడియెఁ, గాని సత్తువరాదయ్యె మేని; కాప్తు
లపుడు నీకుఁ బయస్సు వర్జ్యమ్ము గాన, మాంసరసమున కీకొంట మంచి దనిరి. ౧౯

ఆ. కోడిగుడ్లు మెక్కఁగూడదా యని మిత్రుఁ, డొక్కఁ డడిగె శాస్త్ర మొప్పు ననుచు
నెంద తెంద తెన్నిహితములు సెప్పిన, మెచ్చనైతి నెఱచి మ్రింగనైతి. ౨౦

వ. ఆయుర్వేదాదిశాస్త్రములంబట్టి యేను భోజ్యాభోజ్యనిశ్చయంబు గావింపనొల్ల - నాతిండి నామనుగడవోలె నాయిచ్ఛ ననుసరించియుండు - నదియు నిదియుం దిని జీవింపఁదగు నన్న దురాశ నా కెన్నఁడుం బొడమదాయె - నాయాలుబిడ్డల కే నేర్పరించినపాడి నాపట్లం జెల్లదని యెట్లు తలంతు - నయ్యది యట్లుండె. ౨౧

గీ. ఇంత బెడిదంపుఁదెగులున కేను మున్ను, పట్టుపడనైతి నేఁటియాచెట్ట నాదు
ధర్మనిష్ఠఁ బరీక్షింపఁ దలఁచి వలచి, వచ్చిన యలభ్యయోగమ్మువలెఁ బొసఁగె. ౨౨

క. ఈనొవ్వునందు నొకరే, యే నిల జీవించు టరిది యిఁక ననుకొంటిన్
నానాభయ దాకృతిమైఁ, గానంబడె మిత్తి నాదుకన్నులయెదుటన్. ౨౩

క. అనసూయను రావించితిఁ, జనుదెంచెఁ బటేలు వైద్యసత్తముఁ డేతెం
చెను బరికించెను వెఱపున, మునుఁగం బనిలేదు లేదు ముడుఁగకుఁ డనియెన్. ౨౪

క. అతఁ డెంతదిటము సెప్పిన, బ్రతి కెదవని మన్మనమ్ము పల్కుట కోడెన్
గతియించె నిశ యాంతయు, శతహతిహితుండు పూర్వశైలము నెక్కెన్. ౨౫

క. జీవింతునన్న నమ్మక, మావంతయు నాకు నొదవదయ్యెను గీతా
శ్రీవచనశ్రవణంబునఁ, దోఁవందగు గడియలన్న త్రోవం బడితిన్. ౨౬

క. కనుబల్మియు ననుచేవయు, వినుశక్తియు జాఱె బ్రదుకు వెగటుగఁ దోఁచెన్
దనమేనికొఱకు నెయ్యరు, పెనువేసటపడుట నాధి పెరిఁగెను నాకున్. ౨౭

వ. ఏ నివ్విధంబునం జావురాకకై వేచియున్నతఱి భిషఙ్మణి 'తలవల్కర్' రొకవింత మానిసిం దోడితెచ్చె - నతఁడు కేల్కరు నాఁజను మహారాష్ట్రుఁడు - వైద్యకలాశాలయం దతఁడు చదువెల్ల నేర్చెఁ గాని పట్టముం బడయఁడయ్యె - నతని మంచుగడ్డవైద్యమున కే నియ్యకొంటిఁ - దచ్చికిత్స నన్ను మృత్యువునకు దవిష్ఠుఁ గావించె - దాన నామేనికి న్మదికి నించుక తేటవాటిల్లె - మఱియు ౨౮

క. ఆఁకలి రెపరెపలాడెను, నా కించుక నడువఁదగ్గ నలు వేర్పడియెన్
మీ కిపుడు గ్రుడ్లు తోడ్పడుఁ, జేకొనుఁడని వెజ్జు హితముసెప్పఁ దొడంగెన్. ౨౯

ఆ. పాలవోలె గ్రుడ్డు పాపమ్ములేని ప, దార్థ; మండ మెఱచియగుట కల్ల
యెల్లకోశమునకుఁ బిల్లపుట్టదు సుఁడీ, బిడ్డరాని కోడిగ్రుడ్డు గొనుఁడు. ౩౦

వ. నిర్జీవంబులగు డింభములు విపణివీథిం బడయవచ్చు - వానిం దినుట నింద్యమ్ము కానేర - దని కేల్కరు లెస్సబోధించెఁ - గాని యతనిపల్కున కేను లోఁబడనైతి - నిపు డున్నబల్మి నాపనులకుం జాలు ననుకొంటి. ౩౧

***

౨౯ రౌలటు చట్టము - నా ధర్మసంకటము

క. ఆరోగ్య మందుటకు 'మా, థేరా' నుచితోర్వియని మదీయులు తెల్పన్
మాఱాడక యే నమ్మహిఁ, జేరితి నొకవార మధివసించితి నచటన్. ౧

క. ఆనీరు మంద మగుటం, గానంబడదయ్యె లగ్గు కదలితి నంతన్
నానొవ్వు దవ్వుసేయం, బూనెను శంకరుఁడు మిత్రపుంగవుఁ డర్థిన్. ౨

వ. నాఁ డతిసారవేగమ్మున మత్పురీషద్వారంబు చేవచెడి గాయపడి మలోత్సర్జనవేళం బెల్లుబాధించుఁ - గాన బోనముం దిన జంకుచుంటి - శంకరలా లపుడు చికిత్సకు 'దలాలుం' బిలిచె - న వ్వెజ్జునకుం గల గ్రహణశక్తి కే నబ్బురంపడితి - నతఁడు పాలం గ్రోలకున్న మీమేను చక్కంబడ దనియు లోహపాషాణములకుం జెందిన సూదిమందులుసైత మక్కఱపడు ననియుం బల్కఁ బయస్సు ముట్టంజాల నని యే నంటి - మీ ధర్మశపథస్వరూప మ్మేమని దలాలు ప్రశ్నించె - "గోమహిషులకు 'ఫూకా' ప్రయోగించి దుగ్ధంబు నొడిగించుట విని దానిం గాదని రోసితి -

వెండియుం బాలు మానిసికిఁ దిండికా దని నమ్మితి - నగుటంజేసి పోసనము నాకు
వర్జనీయం బయ్యె”నని యేను వక్కాణించితి. ౩

ఆ. మేఁకపాలు ద్రావ మేకొనినం బాప, మేమిపుట్టు ననియె నింతి యపుడు
చాలుఁజాలు మీ కజాక్షీర మని దలా, లందుకొనియె నాపెయన్నమాట. ౪

క. ఏ నపుడు మెత్తఁబాఱితి, మానని సత్యాగ్రహాభిమానముకతనన్
మేనిపయిఁ దీపిగొంటిని, బూనినసమయంబు వీటిఁబుచ్చితి నంతన్. ౫

క. శపనాక్షరములు మనిచితి, శపథాత్మం జంపుకొంటి జనునకు దుగ్ధం
బెపుడును సహజాన్నము గా, దపనేయమ యన్నబుద్ధి యడఁగనినాకున్. ౬

ఆ. మేఁకపాలుసైత మేకరణింబాన, పాత్రమగును? ధర్మపథమునెల్ల
నెఱిఁగినట్టివాఁడనే యయ్యు నీనాఁడు, జాఱినాఁడ బాస మీఱినాఁడ. ౭

క. సత్యార్చకుఁ డిబ్బంగిని, సత్యాగ్రహసంగర ప్రచాలనదీక్షన్
మృత్యువును ద్రోయవలె నని,సత్యమునకు మచ్చదెచ్చుసాహస మూనెన్. ౮

క. ఈపుండు నింతదనుకన్, మాపుట కే నోపనైతి మాపును రేపున్
దాపమ్మునఁ బడి కోరిలుదుఁ, బాపం బనుకొంచు మేఁకపాలం గదరే! ౯

వ. ఐనను బ్రిజకుం బరిచర్య గావింపవలయు నన్న మహాసూక్ష్మమగు వలపు నన్నుం బాయకున్నయది-యహింసాదృష్టిమైఁ గావించు ఖాద్యాఖాద్యపరీక్ష నా కామోద వినోదములం గూర్చు- నీచూపునం జూడ నజాక్షీరంబు నా కలమట నీఁజాలదు- కాని సత్యదృష్టిం దిలకింప నార్తి నాపాదించు-నహింసకంటె సత్యంబ నా కెక్కు-డెఱుకపడు నని తోఁచెడిని - సత్యముం బాసిననాఁ డహింసాబంధము నూడ్వ నేరఁ-గావించినబాసయందలి శబ్దార్థ భావార్థముల నాదరించుటయె సత్యవ్రతంబు నాఁజను-నిప్డేను భావార్థముం ద్రోసివైచితి - నిది సర్వదా మనశ్శల్యమై నన్నుఁ గాఱియపెట్టు చుండెడిని - మఱియు ౧౦

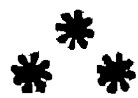
గీ. పాలుత్రావుట కే నిష్టపడినవెన్క-, వైద్యుఁడు దలాలు మన్మలద్వారసీమఁ
జలిపె శస్త్రచికిత్స నవ్వాలనిపీస, యవ్వాలఁ దొలంగ నడయాడునలవు గంటి. ౧౧

సీ. పదపడి పత్రికల్ పఠియింపసాగిన, నాకంటఁ బడె నొకనాఁడు రౌల
టుపసంఘ మిచ్చినయపక్రుష్టనిర్ణయం;, బది భారతీయప్రజాళినోరు
గట్టి జన్మస్వామ్యఘాతుకమై ధర్మ, దూరమై ఘోరమై ప్రారగార
వాపహమై యుంట నడలితిఁ బోరికై, యంతసాయము సేయ నింతపెద్ద

గీ. కట్నము నొసంగిరా యధికారు లనుచు, వెల్లఁబాఱితి శంకర వల్లభాదు
లేమికర్తవ్యమనుచుఁ దీర్చిది ప్రభుత్వ, శాసనమ్మైన మాఱొడ్డఁజను నటంటి.

క. పదుగుం డ్రినుచరు లబ్బినఁ, గదనము సాగింత మేను గదలన్ మొదలన్
జదురుఁడను గామి నుల్లం, బదవదపడుచున్న దన్నలా! యని యంటిన్. ౧౩

వ. ఈ విచారఫలంబుగా నస్మన్మిత్రులం బిలిచి యొకగోష్ఠి గూర్చితి - హార్నిమన్ సరోజినీదేవిమున్నగువా రిరువం డ్రిసభకు వచ్చిరి - దానం బ్రమాణపత్రము రచితం బాయె - నం దెల్లవారు వ్రాలుగావించిరి - నాఁటి రాజకీయసంస్థలు సత్యాగ్రహముంబోని నూతనాస్త్రముం బూనిక దుర్లభంబని భావించి సత్యాగ్రహసభ నా నొకసమితి నెలకొల్పితి - బొంబాయివా రిం దెక్కు డగుటంజేసి దీనికార్యస్థానంబు నన్నగరంబునంద యునిచితిఁ - బలువు రీప్రతినపై సంతకము చేయందొడఁగిరి - దీనిమనుగడ న్వాను వెంటన వెల్వరించుపత్రిక లవతరింపసాగె - నెల్లతావులం దీసభ లావిర్భవించె - నిది ఖేడాసమరమున్ గుర్తునకుఁ దెచ్చె - నీసమితి కేన పెద్దనైతి - నిందలిసభ్యులు కొందఱు గుజ్జరిబాస వల దనిరె - సత్యాహింసలు తగ వనిరి - కాని పెక్కండ్రు నాతెఱఁగు నీకొనుటంజేసి యే నాసమ్మెఁ బని కొగ్గినవాఁడ నైతి. ౧౪

౩౦ అద్భుతమగు హరతాళము

క. రౌలటుసమితి నివేదన, మాలరి యని యేము చాటునవసరమున భూ
పాలకవర్గమువా రిది, మేలిది యని పొగడ నుద్యమించిరి దెసలన్. ౧

గీ. దీని నొకశాసనంబుగాఁ దీర్చి వెల్ల, డించి రధికారు లిందలి మంచిచెడ్డ
లరయునాఁ డేను హస్తిన కరిగి కేంద్ర, శాసనసమజ్యఁ గూర్చుంటి సాక్షివోలె.

క. ఈచట్టము నింద్యం బని, నీచం బని శాస్త్రి నిలిచి నిప్పులుచెరిగెన్
లోచనములు వాల్పక ధీ, వాచస్పతి యతనిధాటి వైస్రాయి కనెన్. ౩

గీ. అతని కావట్ట సోఁకి ధర్మానురక్తి, వాడము ననుకొంటిఁ గాని నాపడినతలఁపు
రిత్తయైచనెఁ దెలిసి నిద్రించునాతఁ, డెన్నిబాకాలు మొరయుఁగా కేలలేచు. ౪

క. అంతయు ముగించి పైకీ, తంతున్ జరిపిరి దొరల్; కథాక్రమ మది యీ
వంతునఁ దిరపడఁగా ది, గ్దంతులు డీకొనియు నేమిగాంచు ఫలంబున్. ౫

క. ఏనును డిల్లీశుని గని, నానాధర్మములు వినిచినాఁడను మీ రీ
యానం బఱిపిన నితఁ డెదు, రౌ నంటిని గాని సర్వ మాఱడివోయెన్. ౬

వ. ననువంటిద్రాబ యూఁదినబూర యీ రాజప్రతినిధిచెవి కెక్కునా? - కానిమ్ము చూతమని నాపని కే నొగ్గితి - నానాఁడు మేనిచేవయెల్లం దొలఁగి యేను బైనంబు సేయు, రచ్చలో నిలువ, నెలుఁగెత్తి పలుక న్వాలంతిని గాక మూలుగుచుంటి -

నిట్లయ్యుఁ జెన్నపురివారిపిలుపు పాటింపం దగితి - నాఫ్రికాపాత్తునం జేసి తెలుఁగు వారిపై నఱవలపై నాకు వలసినంతచనవు కలదు - కాన దక్షిణాపథము నా సొంతయిల్లుగాఁ దోఁచు - నీనమ్మిక కింతదనుక నవగ్రహమ్ము పుట్టదయ్యె - హిందూపత్రికాసంపాదకులు కస్తూరిరంగయ్యంగారు నేఁడు న న్నాకారణచేసిరి - వీరివెనుక రాజగోపాలాచార్యులుం గలరని యవ్వల నెఱింగితి - నాచార్యుల యెఱుకువ నా కపుడ మొదలయ్యె - నయ్యంగారుమున్నగు చెలికాండ్రకోర్కెపై వారు సేలముం బాసి పాడిపని సాగింప మద్రపురికి నేతెంచిరి - ప్రజాసేవ కది యనుకూలరంగ మని తలంచిరి - వారియిల్లు నావిడిదల యయ్యె - నది య్యయ్యంగారిది - కాన నేను గస్తూరివారి విందననియ తలంచితిఁ - గాని దేశాయి నాప్రమాదముఁ దప్పించె - నాచార్యు లావేళ నాకు దవ్వుల నుండువారు - కాని మహాదేవుఁ డమ్మేటిం బరికించి తత్పరిచితిం బడయఁదగు నని నా కెఱిఁగించె - నంతఁ

గీ. రాజగోపాలు నెఱుఁగ నారడముపడితి, మదినిగల శంక లీమేటియెదుట నిడితి
నెల్లి రౌలటుచట్టంబు వెల్లివిరియ, శాంతిమై దాని నెట్లోర్వఁజను నటంటి. ౮

ఆ. త్రోసివేయఁదగిన శాసనముల్ మఱి, యేవి యేవియంటి నింతలోన
రంగబుధునిపిల్పునం గూడి రాసీమఁ, బేరుగన్న పెద్దపెద్దలెల్ల. ౯

గీ. ఉత్తమజ్ఞానరాశి నా నొప్పు విజయ, రాఘవాచార్యు లాసభారంగమునకు
వన్నె దెచ్చిరి వాదంబు లెన్నియేని, నడిచినవి శేముషీపిశునమ్ము లందు. ౧౦

గీ. అన్న! సత్యాగ్రహస్రష్టవై ననీవు, దాని చిన పెద్ద నేమముల్ త్రిచ్చి త్రిచ్చి
విపులతరలక్షణంబు గావింపు మనుచు, రాఘవులు కోరి రత్యాదరమున నన్ను. ౧౧

వ. అది నాచదురునకు మించినపని కదా! యని యేను విన్నవించితి - మాచర్చ లిట్లుండ రౌలటుశాసనము సమగ్రమై యేలుబడివారిపత్రికం బ్రకటిత మాయె - దానిం గన్నరేయి నుల్లంబు కలఁగి నా కరనిద్దుర యలభించె - నం దీచట్టముం బ్రతిఘటింప హరతాళముం బ్రకాశపఱుపవలయు నన్నకల వచ్చె - వఱువాత నీగాథ రాజగోపాలాచార్యుల కెఱిఁగించితి - వెండియు సత్యాగ్రహంబు నా ధర్మ సమరంబు - దాని నాత్మనైర్మల్యంబుతో మొదలిడుట లగ్గు - హృదయశుద్ధికిం బస్తు మూలంబు - కాన భారతీయు లందఱుం దమనిత్యకృత్యంబులఁ గట్టిపెట్టి యొకనాఁ డుపవస్తముం బూనవలయు - నిందు దేశంబెల్ల నెట్లున్నను బొంబాయి మదరాసు బిహారు సింధురాష్ట్రములు కామక పాల్గొను నని విశ్వసింతు - నన వుడు నాచార్యు లగు ననిరి - వారిమిత్రులుసైతము దీని కంగీకరించిరి - పదంపడి వేయితొమ్మన్నూట పందొమ్మిదవయేఁటి యేప్రియలునాఱవదినంబు హరతాళంబు నాకు నేమించి లోకమ్మునకుం జాటితి - మొదట నిది మార్చిముప్పదియవనాఁటి కని ప్రకటించి కారణాంతరముల నవ్వలికి మార్చితి. ౧౨

క, ఓహో ! భారతమునయం, దీ హరతాళంబు వెలసె నింటింట నెవం
డూహింపఁగల్గె ము న్నీ, మోహర మిటు దర్శనీయముగ నగు నంచున్. ౧౩

***

౩౧ ఆ రో జు లు - ౧

క. ఇంచుక దక్షిణభారత, సంచారము నిర్వహించి శంకరలా ల
ధ్రించుట హరతాళము సా, గించుటకుం జనితి బెండగిలి బొంబయికిన్. ౧

వ. గడువుం దిద్దుట తెలియమింజేసి మార్చిముప్పదియవనాఁటన కార్యక్రమం బిది
ఢిల్లీనగరంబునఁ బూర్తియయ్యె - నవ్వీట నజమల్ ఖాను శ్రద్ధానందులపల్కుం
బ్రజలు పూలదండంబోలెఁ దలఁదాల్తురు - వా రెన్నఁడే నిట్టిహరతాళ మొన
రింపరైరి - మఱియు నప్పురమున ౨

క. హిందువులు ముసల్మానులు, నందఱు నేకీభవించి రప్పుడు శ్రద్ధా
నందుని జుమామసీదున, కుం దోడ్కొని చని తురుష్కకోవిదవర్యుల్. ౩

క. ఆసంయమిచేత నుప, న్యాసము చేయించి రచటియధికారుల కీ
యాసక్తిని గనినంతన, యీ సేర్పడె ధర్మదృష్టియెల్ల నశించెన్. ౪

క. మెరవడిపోయెడి ప్రజపైఁ, గఱకరులై పెక్కుగుండ్లు కాల్చిరి పౌరుల్
మరణించిరి కొందఱు కొం, దఱు మేనులు గాయపడియె దయనీయముగన్. ౫

క. రావలయు న్వెను వెంటన, యీ వని యతిరాజు తంతినిచ్చెను దనకున్
మీవాఁడను బొంబయిపని, కావల నే తెంతు పైఁపుఁడని యే నంటిన్. ౬

వ. ఢిల్లీ యల్లరివంటిద లాహోరునం దమృతసరమునం బొటమరించెఁ - గీచలూ
సత్యపాలురు వేవేగ నమృతసరముం జేరుఁడని నాకు వార్త నంపిరి - హస్తినకు
వచ్చినతఱి మిమ్ము దర్శింతునని వారి కెఱుకచేసితి - నింతలో సుముహూ
ర్తంబు దాసె - నసంఖ్యాకులు బొంబాయిపౌరు లాదినంబున ౭

క. రేపాడి నిద్రమేల్కొని, చౌపాటికిఁ జేరి సింధుజలమున స్నాన
వ్యాపారము దీరిచి దీ, క్షావరవశులై సవిత్రిగానోద్యతులై. ౮

గీ. వచ్చుచుండిరి ఠాకురుద్వారమునకు, నెల్లతలున్ ముస్లిములు నందుఁ గలరు పెక్కు
రొకమసీదున భాషింపుఁడో యటంచు, నను ముసల్మాను లర్థించినారు నాఁడు. ౯

వ. ఏనును సరోజినీదేవియు నందు మాటాడినవెన్క విఠలదాసజేరాజణి యీప్రజ
యెల్ల మాతృసేవపట్ల హిందూమహమ్మదీయమైత్రిపట్ల బాస గావించునట్లు
సేయుండని నన్నుఁ గోరె-నంత కక్కఱతిపడి శపథంబు సేయింప నా కిచ్చ
వొడమదయ్యెఁ - గావుటం జేసి ౧౦

గీ. లోఁతు తెలియంగక ప్రతినలు, సేఁతం గొఱయేమి బాసచేసినవా రా
రీతిం దప్పక నిలవలె, నేతీఱమి యైన మిత్తి యెత్తి కసరినన్. ౧౧

క. ఈచందపు శపథమ్ముఁను, సైఁచుట కీకొన్నవారు చొపాటికడన్
వేచి నిలందగు నెల్లి స, మీచీనాచారతర్షమేదురబుద్ధుల్. ౧౨

వ. అని జేరాజణికిం దెలిపితి - నంత నగరంబున హరతాళ మద్వితీయంబుగా సాగె - నపు డుప్పుచట్టమును ధిక్కరించితిమి - నిషిద్ధగ్రంథముల ముద్రించి విక్రయించితిమి - వీన హిందూస్వరాజ్యము సర్వోదయము నాఁ దనరు నారచనములుం గలవు - స్వయంసేవకు లీకృతుల నమ్మందొడఁగిరి - యేనును సరోజినీదేవియు నైత మిప్పనికిం బూనితిమి - వెనువెంటన ముద్రితగ్రంథములెల్ల విలువంబడె - వెల నాల్గణా లైనను బదులు పాతిక లిచ్చి ప్రజ లాపుస్తకముఁలం గొనిరి - వచ్చిన ధన మీసమరంబునకు వెచ్చంపడె - మఱియు ౧౩

క. ఈపొత్తములం గొనువా, రోపవలెన్ శేపు బంది నుంటకు నంటిన్
లోపించెను బ్రజ కాభయ, మూఁపది పోనాడె నెట్టియొప్పమి నైనన్. ౧౪

క. మఱునాఁడు ప్రతిజ్ఞలకై, జరిగినసభ కలఁతి యలఁతి జన మేతెంచెన్
బరమార్థ మెఱిఁగె విత్తలు, వెఱఁగున్ వెనుఁబాటు సంభవింపదు నాకున్. ౧౫

వ. ఉద్రేకజనకంబు లగుకేకలదెసం గాక లోకమున కుపకరించుపనులపట్లఁ బ్రజ కుత్సాహమ్ము లేమి యే నెన్నఁడో కంటిఁ - గాన నాఁ డరుదెంచిన పది పండ్రెండుమందిని గని యుస్సురనక ప్రతిన తెఱఁగెల్ల వారికి వివరించితి - నాఁటి నిశయంద నేను బాంచాలమునకు బెండగిల్లితి - నెనిమిదవ తేదినాఁడు మధురా ఘట్టంబున ధూమశకటంబు నిల్చె - నపుడు గిద్వాని నన్నుం గదిసి ౧౬

క. అన్నా ! యేల్బడివారలు, నిన్నిపుడే నిల్వరింత నిశ్చిత మాయెన్
నన్ను నియమింపుఁ డక్కఱ, యున్నపనుల్ నిర్వహింతు నోడక యనియెన్. ౧౭

క. ఆతనికిన్ దఱివచ్చిన, చూతము లెమ్మంటి ముందుచోటికి శకటం
బేతేరఁ దొడఁగె నస్మ, చ్చేతము భావ్యర్థచింతచే నలయంగన్. ౧౮

క. 'పలవల్'ఘట్టము దపుద, వ్వ్యల నుండఁగ నన్నుఁగదిసెఁ బోలిసువాఁ డే
నలవడియె ముహూర్తం బని, యెలమిం గనుచుండ నాతఁ డిడె నుత్తరువున్. ౧౯

క. "పాంచాలమునకు మీ రే, తెంచుట కే మిపుడు సమ్మతింప మశాంతిం
బెంచును భవత్ప్రవేశము, సంచలితస్వాంత మచటిజన మీవేళన్." ౨౦

వ. ఇట్టియానతి నతం డొసఁగి డిగ్గుండన నమృతసరమ్మున కే నల్లరిం బెంప నేగు వాఁడం గాను - దాని నడఁగింపన చనుచుంటి - నచటిప్రజానాయకు లిప్పనికి న న్నాకారణచేసిర - కాన మీపనుపుం బాటింపఁజాల - నని యే నాడితి -

నింతలో నంచె సమీపించె - నా వెంట వచ్చుమహాదేవునకు వలయుమాటలు సెప్పితి - నోరిమిం బాయఁజన దంటి - నంత నధికారులు పలవల్ ఘట్టమున నన్ను డింపి బొంబాయిదెసకు మరలించిరి - నా వెంట నొకయుద్యోగి వచ్చి మెరీన్ లైన్సు కడ నన్ను విడిచి యిఁక మీకు విముక్తి యనియె - నేను రేవాశంకరునిల్లు చేరితి - నచ్చెలికాఁడు ౨౧

క. అన్నా! నినుఁ బట్టినకథ, విన్నంతన పీటఁ గినుక విజ్ఞఁ బ్రజాసం
పన్నమగు పాయధుని కడఁ, బెన్నల్లరి సాగునన్న భీతి జనించున్. ౨౨

క. ఆగందరగోళము గని, సాగిరి పోలీసు లటకు సన్నలు పెద్దల్;
సాగరమువోలె నగరం, బీగడియన్ గుబ్బిటిల్లు నే మేర్పడునో. ౨౩

క. అని పల్కు వేళ సోదరి, యనసూయాదేవి వచ్చి నత్తర మడరన్
జనతను నిల్పుట దుశ్శక, మనంత మది మిమ్ముఁ జూడ కాపో దనియెన్. ౨౪

క. తడ వోర్వరాని దని యే, వెడలితి నన్నన్నయంత వెల్లువపోలెన్
గడుకొనెఁ బౌరులసంతస, మడరె జయధ్వనులు భువియు నభ్రము నదుర్వన్.

క. రాహుత్తు లపుడు రాఁ బ్రజ, లోహట మిసుమంత లేక యుగ్రశిలాసం
దోహమున వారి ముంచిరి, నాహృదయక్షోణి తెగ్సి నలినలి కాఁగన్. ౨౬

క. నిగ్రహము వలయుఁ జన దీ, యాగ్రహ మని చేతులెత్తి యరించితి నా
వాగ్రివ మాలింపక సా, ధాగ్రింబుల నిలిచి విసరి రక్కట! ఱప్పల్. ౨౭

వ. అంత మెఱవణిం గోటతట్టునకుఁ జనసీక యాశ్వికులు దాని కభిముఖులై లెస్స పెనఁగంజాగిరి - వా రెంత యోలాకుపడిన నేమి? - కొలంది సెప్పరాని యాప్రజా ప్రవాహము వారిం బాయవఱిచి పురోగమింపం దొడఁగె - నపుడు నా కైనను మాటదక్కదని తోఁచెఁ - బదంపడి రక్షకభటాధికారి ౨౮

క. జనతతి నటునిటు రొప్పఁగఁ, దనవారలఁ బనిచె నంత దయవిడి సాదుల్
మనుజులపైఁ దమమెక్కిన, పెనుమావులఁబఱపి వెఱపుపెంచిరి మూకన్. ౨౯

క. శరవేగమున హయమాయులు, పరువెత్తుచునుండెఁ బ్రజకు బరిసెలు తగులన్
దురగఖురహతులపాలై, పరివిగ్నంబై జనమ్ము పఱచెన్ విరిసెన్. ३०

క. ఎటు వోవుటకుం దోఁపమిఁ, గటకటఁబడెఁ బ్రజయు నాశ్వికప్రకరంబున్
దుటిలో బీభత్సరసా, ర్భటి రేఁగి పురంబు కదనరంగము నెనసెన్. ३౧

వ. రాహుత్తులదుండగ మిట్లు పొంపిరివోవుటం గని యేను సైరింపనోడి దాని తెఱఁ గెల్ల వెల్లడింప నున్నతాధికారికార్యాలయంబున కరిగితి. ३२

* * *

౩౨ ఆ రోజులు - ౨

క. దోరమాలె నెక్కఁదొడఁగితిఁ, గరవాలము లూని సైనికగ్రామణు లా
తెరువునఁ బదపదమునఁ దోఁ, చిరి సమరచ్ఛాయ లెగసి చిందులుత్రొక్కన్. ౧

క. అధికారిం గని జరిగిన, కథనెల్ల వెలార్చి పాడిగా దిది యంటిన్
బ్రథమప్రయత్న మంతయు, వృథయై యిటు లయ్యెనని 'గ్రిఫి' త్తతఁ డనియెన్. ౨

క. ప్రజలు వెనుదీయలే దని, గిజగిజగొనఁ బెన్ పటాణిగిట్టలతోడన్
గజిబిజిగాఁ ద్రొక్కింతురె, నిజ మారసి కనుఁ డటంచు నే నపుడంటిన్. ౩

వ. అంత నమ్మెటి 'మీ రిట్లు నాఁ జెల్లదు – మీయుపదేశంబునంజేసి ప్రజ లెట్టిచేతలకుం బాల్పడుదు రది మాక లెస్స తెలియు – నేము తొలుతొల్తన మేల్కాన మేని కడుంగడుఁ జేటు వాటిల్లునవ్వ డీమూఁక మీకేనిలోఁగదని యెఱుంగుఁడు – శాసనోల్లంఘనము ప్రజలకుం దేలికపని – కాని శాంతిం బాదుకొల్పుట వీరి కక్కజంబగు చేత – మీసిద్ధాంతము లుత్తమంబుల – యైనను లోకంబు వానిమర్మ మెఱుంగఁజాలదు – దాని ప్రకృతియ దానికి నొజ్జ యనవుడు ౪

క. మీకటదల నే నిచ్చుట, నీకొన; లోకమ్ము కోర దెన్నఁడు రణమున్
బ్రాకటశాంతియ నిరతము, నాకాంక్షయొనర్చు నోర్చు నదియని యంటిన్. ౫

ఆ. ప్రజలు మీపథమ్ము పాటింపలేని మీ, రపు డొనర్చు టేమి యనె గ్రిఫిత్తు
నాకు నెన్నఁ డట్టినమ్మిక వొడము నా, నాఁడ దురము నిల్పువాఁడ నంటి. ౬

వ. అంత నయ్యధికారిపుంగవుఁడు ౭

క. మీ రించుక శాంతించిన, భారతదేశంబు నేఁడు పాటించు దురా
చారమ్ములెల్లఁ దెలియును, మూరెన్ బెనువెట్టి యిపుడు మూల నమ్మలన్. ౮

ఆ. అమృతసరమునం దహమ్మదాబాదున, నాఁగరానిసివము రేఁగె నేఁడు
తక్కుతావులందు నిక్కనయాగడ, మెంత కలదొ తెలియ నింతదనుక. ౯

క. తెగనఱికి రచ్చ టచ్చట, నెగ పేర్పడఁదంతితీఁగ లీప్రొద్దు పజల్
తగవునఁ బరికింపఁగ నీ, యగడెల్లను యుష్మదీయ మని వాక్రుచ్చెన్. ౧౦

వ. పదంపడి యేను "నాప్రతిభూత్వ మున్నయెడం బొడమినపాపంబు నాతలం దాల్పక మాన – నహమ్మదాబాదునం దవగడము రేఁగెనాఁ దనకు విస్మయ విషాదంబు లుదయించెడి – నమృతసరమ్మున కేను బూఁటవడం జాలఁ – బాంచాల మున కే నెప్పుడుం జన్నవాఁడఁగాను – దత్రత్యులందఱు నా కపరిచితులు – కాని

క. ఏలుబడివారు నన్నా, నేలకుఁ జననిచ్చిరేని నిరుపమశాంతిం
బాలించియుందు నచ్చటఁ, బోలనిపని కొగ్గి దొరలు పొరపడి రిందున్, ౧౨

క. నను(బట్టుకొన్నవార్తను, వినినంతన జనత రోషవివశం బయ్యెన్
జనునిది చనదిది యను తె, ల్విని గోల్పడి మెచ్చరానివిధమున రెచ్చెన్" ౧౩

క. అని పల్కుఁడు నతఁ డేవో, వినిపించె నడంగదాయె వేఱిమి మాకున్
జనులను గూర్చెదఁదీర్చెద, ననుమతి నిండని గ్రహిత్తు నాడితిఁ జనితిన్. ౧౪

క. గొప్పసభ జరిగె వీటన్, జెప్పితిఁ బౌరులకు సత్యశీలుర బాటన్
దప్పక శాంతి వహించుట, కొప్పనిచో నన్ను వదలుటొ ప్పని యంటిన్. ౧౫

ఆ. అపుడ వార్తవచ్చె ననసూయ కహమదా, బాదు తప్పుదారి పట్టె ననియు
నచటికూలివార లాగ్రహావిష్టులై, చెట్టచెట్టపనులు చేసి రనియు. ౧౬

క. అనసూయ చెఱంబడె నని, యనృతకథం జాటె నొక్కఁ డానగరమునన్
జను లీక రేఁగిరి మూఁగిరి, తునిమిరి రాహుత్తు నొకని దుష్టాశయులై. ౧౭

వ. ఈదుర్వార్త విన్నంతన నే నహమ్మదాబాదునకుఁ బరువెత్తితి - విశేషము
తెఱింగితి - నడియాదునం బొగబండినిబడగొట్టుజతనమ్ములు నడిచె - వీరమగామునం
దొకప్రభుత్వాధికారి చంపంబడె - సైనికశాసన మానగరంబునం బ్రయుక్త
మాయెఁ - బ్రజలు వెఱచఱచిరి - పాపఫలంబు వడ్డితోఁ బడసిరి - నే నధికారి
చెంతకుం జనితి - నతఁడు ౧౮

క. కస్సుమని బుస్సుమని య, ర్చిస్సులు వెలలింపఁ బ్రజలచేసిన యవమా
గస్సునకు నుస్సురని యే, లెస్స నిదానించి మాదలించితిఁ దగవున్. ౧౯

క. దారుణసైనికశాసన, మోరువ రీప్రజలు దాని నుడిగింపుఁడు నా
నేరిమి నియ్యెడ శాంతిం, గూరుతు నొకసభకు నియ్యకొనుఁడా యంటిన్. ౨౦

ఆ. అతఁడు సమ్మతింప నాశ్రమశ్రేణికిఁ, బిలిచినాఁడఁ బిన్నపెద్దవాండ్ర
జంకులేక వారు సల్పినదోసమ్ము, లేర్పరించినాఁడ నోర్పుతోడ. ౨౧

క. ఇన్నాళ్ళుగోలె నెవ్వరి, యున్నతి నర్థించి యలఁత నొందితి వారల్
మన్నింపరాని దారికిఁ, జన్నారని సిగ్గుపడితి జాలింబడితిన్. ౨౨

క. నావా రొనర్చుతప్పున, నావంతు గలదటన్న నాయము గంటిన్
భావించితి నీమైలకు, మోవందగు నిల్లివేఁగు మూనా ళ్ళనుచున్. ౨౩

వ. ఒక్కనాఁడు మీరుం బస్తు పాటింపుఁడని ప్రజలం గోరితిఁ - జేసినపాపంబు నంగీక
రింపుఁడని కర్తలకుం దెలిపితి - నేరముల మన్నింపుఁడని రాచఱికమువారి వేఁడితి -
నమ్మఱుసటినాఁడ సైనికశాసన ముపసంహృతం బాయె - నంతఁ బురప్రముఖులు
కొందఱు చేతెంచి సత్యాగ్రహము నాఁపందగునని నన్నర్థింప లోకమున కహింస
వసపోవనంతవట్టు దానిం బ్రయోగింపమి లగ్గని యేన తెల్పుకొంటి నంటి - నా
పల్కు వారి నలరించెఁ - గాని కొందఱు నెయ్యుర కసంతృప్తి గూర్చె - సత్యా

గ్రహమున కహింస యనివార్యంబగు నియమ మైననాఁడు సమష్టిశాసనోల్లం
ఘనము కొనసాగనేరదని వీరివాదంబు - కాని నాయనుచరులై నన్ను నమ్మిం
చినవారున్నైత మహింస నాదరింపలేని సత్యాగ్రహము నెట్లు సాగింతు ? ౨౪

***

౩౩ కొండంతతప్పు

గీ. అహమదాబాదుపని పూర్తియైనయంతఁ, జేరుకొన్నాఁడ నడియాదుసీమ కపుడు
కంటి నందందు సాగినకలుకుఁజేఁత, లుల్ల ముడికిల్లి పలియలై తల్లడిల్ల. ౧

ఆ. అదను రాకముంద మది పరిపక్వంబు, కాకముంద పసత పోకముంద
యేలువారిముదల నెదరింపుమని ప్రజ, కానవెట్టి దోషి నైతి నేను. ౨

వ. నాయొనర్చిన యీదోషము సామాన్యము కాదనియు నది కొండంతతప్పనియు నిచట లెస్స యెఱింగితి - సభలో దాని నంగీకరించితి - నిట్లియ్యకోలు పరిహాస పాత్రంబ - కాని నాకిది పశ్చాత్తాపము గల్గింపదయ్యె - నేనికంబోని పెఱలదోస మావంతయనియు నావంబోని మననేరము కొండంత యనియుం గనఁగల్గిననాఁడ మనము సత్యాగ్రహులమని చెప్పనోర్తు - హిమాద్రివంటి యీనాప్రమాద మెట్టిదో పరికింతము - చట్టముంద్రోయవలచువాఁడు దానిదెస హృదయపూర్వక వినయముం జూపఁదగు - నంగీకృతిం బ్రకటింపవలయుఁ - బ్రాయికంబుగా మనము దండమునకు వెఱచి శాసనము ననుసరింతు - మది ప్రధానముగా నీతికిం జెందియుండ - దెట్లందురేని చట్ట ముండుఁ గాక లేకపోవుఁగాకసజ్జనుం డెవఁడును బ్రముచ్చిమి కొగ్గఁడు - ద్రొక్కుడుబండి కంధకారమ్మున దివ్వ వలయునన్న యాన నాతండ మీఱు - మీఱతిఁగదా యని వగవంబోఁడు - నీ వీనేమముం బాటింపుమని యెవఁడేని హితమ్ముక వల్క నెంతసాధువేని తన్నియమంబు పాలింపఁడు - కాని యిట్టికట్టడ యేర్పడ్డ నాఁడు దాని నుల్లంఘించిన శిక్షయొదవు నన్నవెఱ తోఁచునేని వాఁ డాశిక్షం బడయమికి మాత్రమ బండికి దీవియం గట్టు - నీ నియమానుసరణంబునకు శిక్షాభయంబ హేతువు - కాని సత్యాగ్రహి సమాజమునకుంజెందిన యెల్ల యాజ్ఞల నెఱింగి వాని మన్నించుట తన కృత్యంబని యిచ్ఛమై నాదరించు - నిట్టివానికిఁ జట్టములబాగోగు లెఱుంగునేర్పు చేకూరు - నపుడ వానికిం గొన్ని యెడల శాసనం బతిక్రమింపఁ దగుపెత్తనము లభించు - నీ చనవు రాకముంద చట్టముం దాఁటుఁడని యే నంటి - నిదియ నాయొనర్చినతప్పు - నాదృష్టి కిది కొండంతగాఁ గన్పట్టె - ఖేడామండలమునం దడుగుమోపినంతన ముందటి సత్యాగ్రహమునం గలదోసమెల్ల నాబుద్ధికిం దగిలె - నింత తెల్లమైయున్న యాలోపంబు నెట్లువిస్మరించితినో యని వగచితిఁ - గావున ౩

క. ఎల్లరుఁ దలపడి చట్టము, నుల్లంఘించుటకు మున్ను యుక్తపథంబుల్
తెల్లమొనరించి వారల, యుల్లము సవరించువర్గ మొక్కటివలయున్. ౪

క. సత్యాగ్రహలక్షణముల, నత్యర్థ మెఱింగి యుండనగు నిది;ప్రజకున్
నిత్యము సుగతిం జూపుచు, నుత్యంబగు సేవఁజేయ నూల్కొనవలయున్. ౫

గీ. అని తలంచుచు బొంబాయి కపుడుచేరి, చెచ్చెరం గూర్చితిని స్వయంసేవకులను
శాంతిరణధర్మమర్మముల్ చక్క నుడువ, బయలుపఱచితిఁ జినచిన్నపత్రికలను. ౬

క. ఏ నిట్లు పెనఁగులాడితిఁ, గాని జనాసక్తి యిందుఁ గనఁబడదాయెన్
సైనికసంఖ్యయు నదిరా !, నానాఁటికిఁ దీసికట్టు నా సన్నగిలెన్. ౭

***

౩౮ నవజీవన్ - యంగిండియా

క. నాశక్తి ధారవోయుచు, దేశంబున శాంతినింపఁ దివిరెడితఱి వ
క్రాశయులై ప్రజలన్ ధర, ణీశులు దండింపసాగి రెగ వేర్పడఁగన్. ౧

క. బెడిదం బిది పంజాబునఁ, గుడియెడమల రేఁగె నాయకులు చెఱసాలం
బడి రిఁక సైనికశాసన, మడరెన్ సరిక్రొత్తకోర్టు లట నట వెలసెన్. ౨

క. నిందితునిపల్కుతో నతఁ, డందించినసాక్షి యిచ్చునాధారముతో
నిందుఁ బనిలేదు తీర్పరి, నంది యనన్ నంది పంది నాఁ బంది యగున్. ౩

క. పొట్టలతోఁ బ్రాఁకించిరి, కట్టిఁడిసైనికులు వెలఁదుకల మగవాండ్రన్
గట్టా! యమృతసరమ్మునఁ, బుట్టినదుండగము సెప్పఁబో లజ్జయగున్. ౪

క. జలియన్‌వాలాబాగునఁ, జెలరేఁగినహింస నెల్లసీమలు తెగడెన్
దులగా దది యోహింసకుఁ, దలఁగెఁ బ్రజామాన మిచట దైత్యులకతనన్. ౫

ఆ. మిన్ను మీఁదఁబడిన వెన్నిక రమ్మిక పాం, చాలమునకు జంపు సలుపఁబోకు
మన్నవార్త నాకు నంద ఢిల్లీపతి, యాజ్ఞ కపుడ కమ్మ నంపినాఁడ. ౬

ఆ. రిత్తవోయె నాదునుత్తర మావెన్కఁ, దంతినిడితి నదియు నంతెయయ్యె
నేమిసేఁత వలయు నిపుడని యెంతేని, గలఁగినాఁడ బెద్ద నలఁగినాఁడ. ౭

వ. సరకారువారియానతి లేక పాంచాలమం దడుగుమోపుటంజేసి శాసనోల్లంఘన మొనర్చితినన్న తృప్తితక్క నా కొందుమే లెద్దియుం గూరదు - నేఁ డానేల శాంతికి మొగమువాచియుండె - నచటియధికారులకు నాదిక్షానడవడి యొజ్జబంతి యయ్యె-నిట్టితఱి నేను జట్టముం ద్రోయుట చిచ్చులో నేయివోఁతయగుఁ -గాన ర

క. చెలు లెంతవేఁడుకొన్నను, బాల మది చేరంగలేక పొక్కనఁ బడితిన్
బలుమఱు వినఁబడు నచ్చటి, కోల నారసి పండ్లు కొఱికికొనుచుంటి నిటన్. ౯

౧౦

వ. అయ్యవసరంబున

ఆ. ఏనిపల్కు—చేవఁ గ్రానికల్ పత్రిక, కద్వితీయగరిమ మావహిల్లె
నిచ్చ సేయు నోర్మి నిచ్చలు నేఁడు స, త్యాగ్రహంబు నిల్పుమనియె నెతఁడు, ౧౧

క. అశాంతికాముకుని సుజ, నాశాస్యచరిత్రు మిత్రు హార్నిమనున్ బృ
ద్వీశులు నిర్బంధించిరి, దేశాంతరమునకుఁ బంపఁ దెగఁబడి రకటా! ౧౨

క. ఆపిమ్మట నాతనిపని, నాపైఁ బడెఁ గాని యేను నలఁగకమున్నే
భూపాలురు తత్పత్రిక, నాఁపిరి చీఁకట్లు పెరిఁగె నవ్విషయమునన్. ౧౩

వ. క్రానికల్ సంచాలకు లగు నుమర్ సోబానీ శంకరలాల్ బాంకరులపాల యంగిండియా యను వారపత్రిక యొండు కలదు — దానిం బరిగ్రహించి ప్రకటింప నన్నానెయ్యు రర్థించిరి — క్రానికలు లేమిం జేసి వారమునం దది రెండువిడుతలు వెడలించుట లెస్సయనిరి — వారితలఁపు నాకుం దృప్తి నొదవించె — యంగిండియాను జేకొంటి — నది యింగ్లీషునం బొడము — దానిం జదువుట గ్రామీణులకు నందనిపని — నాకుం బ్రధానమైన కార్యరంగము ఘూర్జరభూమి — యచటివారికి నాబాట లెఱిఁగింప గుజ్జరి వలయు — నిందులా లపు డీబాస నొకమాసపత్రికం బ్రచురించు — నదియ నవజీవను — నా కదియు నర్పితంబాయె — దానిని వారపత్రికం జేసితి — నింతలోఁ గ్రానిక లాఁకం బాసె — యంగిండియా మరల వారపత్రిక యయ్యె — నవజీవ నహమ్మదాబాదునుండి వెడలునది — కాన యంగిడియానుసైత మచటికి మార్చితి — నచ్చుఁగూటమును గొంటి — నిది లేనిపత్రిక పెక్కుచిక్కులం బడు — నీరెంటి నాదరువుగాఁ గొని యోపినంతవట్టు సత్యాగ్రహధర్మముం బ్రజకు నేర్పసాగితి.

క. పత్రిక లివి లోకాదర, పాత్రములై నడువ శాంతిఁ బడసితి; వీనన్
మాత్రలకుఁ బాత్రలకు నే, మాత్రయుఁ జో టీక మేలిమార్గము గొంటిన్. ౧౫

* * *

౩౫ పంజాబులో

క. నారాష్ట్రమునం దియ్యెడ, మూరినచెట్టలకు నీవ మూలం బని నన్
దూఱెను మైకేలొడయరు, నో రుండిన నెట్టులైన నుడువఁగవచ్చున్. ౧

క. సైనికశాసనమునఁ బడి, నానాహైన్యములు మోసి నలిఁగెడి మా యీ
దీనత నీ విడుభిక్షము, నా నొడర యమృతసరమునం గల యువలున్. ౨

గీ. ఈవు సత్యాగ్రహము నాఁగవేని డయ్యె, రట్లు మముఁ గాల్చువాఁడు కాఁ డనిరి కొంద
ఱిపుడు పంజాబునకు వత్తువేని నిన్ను, హతుని గావింతు రని కొంద ఱనిరి కినుక. ౩

క. ఏసరణి నెవరు పదరిన, నాసల్పిన చేత వాలినది యని ప్రజ్ఞా
భాసురులకు సందియ మొక, వీసము రానీని యోగ్యవిధి యని తోఁచెన్. ౪

గీ. ఎపుడు పాంచాలమున దూఁకు టెపుడటంచు, నురవణించుచు నుఱ్ఱూఁగుచుంటి నేను
ఇపుడుగా దిప్డుగా దని యేలువారు, పలుమఱు న్నిల్వరించి రిప్పట్ల నన్ను. ౫

వ. ఇట్లుండ సైనికశాసనమునాఁ డధికృతులు పాంచాలము నేలిన తెలుఁగుం బరికింప రాచఱికమువా రుపసంఘ మొం డేర్పఱిచిరి- హంటరు దీనికిం బెద్ద - కాన నిది హంటరువర్గము నా వెలయు - దీనిపని మొదలైనంతన దీనబంధు వాండ్రూసు పంజాబున కరిగె - నగ్గలువ పంపినకమ్మం జూడ నాయుల్లంబు వ్రియ్యలాయెఁ - బత్రికలం గన్నకంటె బెడిదంబులగుచేఁత లానేలన్ జాగిన ట్లీలేఖ సూచించెఁ - బాంచాలమునకు వెన్వెంటన రమ్మని యాండ్రూసు నన్నెచరించె - మదనమోహనుండు నట్లు వ్రాసెఁ - గాన ౬

క. ఆఁకం జెప్పక పైనము, నీకొండని వైసరాయి కిచ్చితిఁ దంతిన్
జేసుఱె నాతనియనుమతి, నాకుం బ్రాణములు వచ్చినవిధం బాయెన్. ౭

క. లాహోరుపురికిఁ జేరితి, నోహో! జనతాసముద్రముబికి జయ జయ
వ్యాహారమ్మున మధుర, స్నేహమ్మున నన్నుఁ బెద్దచేసెన్ మ్రోసెన్. ౮

క. రామభుజదత్తచౌదరి, ధామము నావిడిది యయ్యెఁ దత్కాంత గుణ
శ్రీమూర్తి సరళ యించుక, యేమఱక యొసంగె నాకు నించినవిందున్. ౯

క. ఏనిల్చుతావు నేఁటివి, ధానం బెనుసత్రి మగుట తప్పదు నాఁడున్
మానిని యందఱకును దగు, బోనము వడ్డించె నన్నపూర్ణమ్మ వలెన్. ౧౦

వ. ఆనాఁడు కిచలూ సత్యపాలు మున్నగు పాంచాలప్రజానేత లందఱు బందీ లగుటం జేసి శ్రద్ధానంద మోతీలాల్ మదనమోహనులు వారిభారంబు తలఁదాల్చిరి - మోతీలాలుం బెద్దయెఱుంగుట నా కపుడ మొదలాయె - నిమ్మహనీయుండును జెఱకేగనియచటి పెద్దలును నన్నుం దమవానిఁ గావించుకొనిరి- కాన నా కాతావు ప్రాయిల్లుంబలెఁ దోఁచె - నంత ౧౧

క. అందఱము ద్రిచ్చి హంటరు, బృందమ్మునమ్రోల సాక్ష్య మిడరా దను దా
రిం ద్రొక్కితి మిది సముచిత, మందును నేఁడైన శుద్ధమనియుం దలఁతున్. ౧౨

క. హంటరుపరిషత్తు నిటుల్, గెంటినతరువాతఁ బ్రజలకీడుం గోడుం
గంటకుఁ గాంగ్రెసు కొందఱు, దంటలతో సమితి యొండు తలకొనఁజేసెన్. ౧౩

ఆ. దాసు మోతిలాలు తైయబు జయకరు, మదనమోహనుండు మఱియుఁ దాను
సభ్యులైతి ముల్లసమితిని వెవ్వేఱు, కడలు గంటి మార్తగాథ లెఱుఁగ. ౧౪

ఆ. పూర్వరంగమెల్లఁ బూర్తిగావించుట, కేన వెడలువాఁడ నెల్లయెడల
కప్పటియును సాక్ష్య మార్జనచేసితిఁ, బెక్కుచోట్ల నలఁత లెక్కగొనక. ౧౫

క. నెంజిలి యిది పరికించుచుఁ, బంజాబును లెస్సయెఱుఁగు భాగ్యమ్మును గం
టిం జెలియండ్రతోడను, మంజులమగు నెఱుక చిక్కె మన్మన మలరెన్. ౧౬

ఆ. యుగయుగాలనెయ్యె మొండొరులకుఁ బోదు, నిలిచి యున్నయట్లు పొలిచెఁ దృష్టి
చన్నచోటికెల్లఁ జానలు న న్నాద, రింపవచ్చి రపుడు గుంపు లగుచు. ౧౭

క. ఉడుగరగాఁ దమకదురున, వడికిన విచ్చల సొసంగి వనితలు నన్నుం
గడు మెప్పించిరి వారల, పుడమిన్ ఖద్దరు పెరుంగుఁబో యనుకొంటిన్. ౧౮

క. పల్లీ పత్తనముల సం, ధిల్లి నకడగండ్ల నరయఁ దివిరినకొలఁదిన్
దెల్లమియయ్యె దొరల్ పెను, వల్లడి పుట్టించి ప్రజల వాడ్చి రటంచున్. ౧౯

క. నాదిర్షాదౌరతనమున, కీదౌరతనమునకు వేర్మి యే మనుకొంటిన్
ఖేదించితి సిగ్గిల్లితి, నా దేశం బింతయడఁగెనా యనుకొంటిన్. ౨౦

క, పాంచాల మెల్లసీమల, మించెను బాలించువారిమే లెంచు నెడన్
గొంచక రణభూముల క, ర్పించె నసంఖ్యాత యోద్ధృవీరచ్ఛటలన్. ౨౧

క. ఏతాదృశము దేశము, నీ తెలుఁగునఁ బరిభవించి రేల్బడివా రీ
చేతకు నాఁడున్ నేఁడును, హేతువు గనలేక విస్మయించెద మివులన్. ౨౨

క. అత్తఱి నేము గడించిన, వృత్తాంతమునెల్ల నుచితవిధిఁ దీర్చి నెఱా
పొత్తమొనర్చితి దబ్బఱ, పొత్తిసుమంతేని రాని పోకడతోడన్. ౨౩

ఆ. కాంచవలయు దానిఁ బాంచాలమునకుఁ జే, కుటిలహింస నెఱుఁగఁ గోరువార
లతిశయోక్తిలేని కృతి యిది యిందలి, మాటమాటకుం బ్రమాణ మిడితి. ౨౪

వ. సేకరించినవాఙ్మూలములు వానిభాగములుం గాక మాసొంతకైత యిందు లేదని చెప్పనోర్తు సంశయాస్పదమగు సాక్ష్య మెద్దియు దీనం జేరదయ్యె - సత్యమ్మే నెట్టయెదుటఁ జూచుచుం గూర్చినయీగ్రంథముఁ గన్నవా రాంగ్లేయులు తమ యేలుబడిం దిరపఱుచుకొంట కెంతలేసి రాకాసితనంబులకే నోహాటిల్లరని తలంత్రు.

* * *

౩౬ బదులునకు బదులా?

క. డయ్యరు పాంచాలంబును, డయ్యించిన తెలుఁగు నరయుటం దలనిడి యే
నయ్యాయి జనపదంబుల, కొయ్యం జనువేళ మిత్రు లూర్జస్వీమణుల్. ౧

వ. అసఫాలీప్రభృతులు హస్తినం గూడనున్న హిందూమహమ్మదీయ పరిషత్తునకు నన్నాకారణచేసిరి — ఖిలాఫత్తుబెడఁదయు, గోరక్షయు నందు విచార్యాంశంబు లనియు, నది సౌరభేయీసమస్యం దీర్పఁదగిన యదననియు నప్పిలుపునం గలదు- సభకు రాఁజూతుఁ గాని ఖిలాపత్తును, ధేనురక్షణమును జతచేసి యొకదాని కొకటి మాఱుగాఁ జర్చించుట సముచితంబు కాదని యాహ్వానసంఘమువారికి మున్ముందు కమ్మ నంపి పదంపడి యేను

క. కరినగరంబున కేగితి, గఱువలు పెక్కండ్రు సభకుఁగా వచ్చిరి స
చ్చరితులు శ్రద్ధానందులు, నరుదెంచిరి మాతృసేవ నాధీనమతుల్. ౩

ఆ. తొలుత నమ్మనీషితో గవీసంరక్ష, గుఱిచి మనవిచేసికొన్నవాఁడ
నేను సభకు దీని నవ్వలిదానిఁగాఁ, జేత లెస్సయనిరి నాతపస్వి. ౪

గీ. కొలువునకుఁ దెచ్చి యిది పదుగుండ్ర చెవిని, వైపు మనిరి;హాకీమ్‌సాహె బీవు సెప్ప
నుడువు నీకొందు నని నాకు నిడిరి బల్మి, వేచితిం బరిష త్సమావేశమునకు. ౫

వ. గుణదోషములం బట్టి యీ రెండు సమస్యల వేర్వేఱుగా నరయిక పాడి యని నా తలంపు - ఖలాఫత్తువాదము ధర్మ్య మైననాఁడు రాచఱికంపువా రద్దాని కె గ్గూనిననాఁడు హిందువులు ముస్లిముల కండయై నిల్వ వలయు - నాలం గోయమి దీని కంటింపఁజనదు - హిందువు లీమాఱు మేలు వలవంగాదు - మఱియు నీ నాఁడు ౬

క. హిందువులార!ఖలాఫతు, కుందు నివారింపఁ బూనుకొందురయే నా
వుం దినుట విడుతునని ప, ల్కం దగదు మహమ్మదీయగణ మని తలఁతున్. ౭

ఆ. ఇరుగుపొరుగువారు హిందువులని వారి,తలఁపుఁ బెద్దసేత ధర్మ వనియు
నెఱిఁగి ముసలమాను లీతిండి నిచ్చతోఁ,ద్రోవవలయు మఱచిపోవవలయు. ౮

క. ఇది తన కాచర్యం బని,మదిఁ దోఁచెనయేని ముసలమాను ఖలాఫ
త్తది చక్కఁబఱుప హైందవు, డోదవినఁ గాకున్న మొదవు నోముట వలయున్.

వ. కాన నీసంయుక్తసభవారికి ఖలాఫత్తుం ద్రిచ్చు టొకండ యాచరితవ్య మని నమ్మితి - నాయాశయంబునకు సభాస్తారులెల్లరు నురరీకృతిం జాటిరి- గోసమస్య సదస్సున కెక్కదయ్యెఁ - గాని మౌలానా యబ్దుల్ బారీ తనప్రసంగంబున ముస్లిముల నుద్దేశించి యిట్లనిరి. ౧౦

క. ఓయన్నలార ! హైందవు, లిరువురు నెట్లున్న వారియిరుగున నుంటన్
ద్రోయవలె మనము గోవధ,మా యయ్యలచిత్తవృత్తి కనుకూలముగన్. ౧౧

క. ఇట్టిపరిణామ మేర్పడఁ, బట్టి ముసల్మాను లావుపలలముఁ గేలన్
ముట్టక పెన్నొ ట్టిడుకొ, న్న ట్టుండి రొకప్పు డార్యు లభినందింపన్. ౧౨

వ. మఱియు నీఖలాఫత్తు దుండగమునకుఁ బాంచాలదురంతముల జోడింపఁ దగు నని సభాసదులు కొంద ఱాడ నద్దాని కే నెదురైతిఁ - బంజాబుసమస్య స్థానిక మగుటం జేసి సమరశాంత్యుత్సవములం బాల్గొనఁదగునా యన్నపాడిం బరికించు తఱి నది మనదృష్టికి రాఁ గాదనియు రణసంధిసూత్రములంబట్టి యవతరించిన ఖలాఫత్తునకు దానిం జతపఱిచిననాఁ డీసభ్యులు బెడిదంబగు నెఱుంగమికిఁ బూఁట కాఁపు లౌట వలయు ననియు నే నంటి - నావాదమునకుం గొల్వువారిమైకోలు చుల్కం జేపడిరి - వెండియు ౧౩

ఆ. హస్తినగరసభకు హాజరత్ మొహానియు, వచ్చె నతఁడు తీవ్రవాదనిరతి
నెల్లయెడల నాకు నెదురయ్యె; నిచ్చలు, నట్ల యుండె నతని యరుగుతోవ. ౧౪

క. హిందువులు ముసల్మానులు,నందఱుఁ బరదేశవస్త్ర మాదృతిగావిం
పం దగ దనుచర్చ సభా,మందిరమున రా నతండు మాత్రమె నిలిచెన్. ౧౫

ఆ. ఇంగిలీసువార లీఖిలాఫత్తున,కుచిత మైనతీర్పు నొసఁగ రేని
గడఁగి యెల్లవగలఁ గసితీర్చుకొనఁదగు,నన్నదృష్టి నాతఁ డున్నవాఁడు. ౧౬

ఆ. కాన సీమవలన నీనేలకుం డిగు,నెల్లవస్తులను బహిష్కరింప
వలయునంచుఁ బెద్దవా దొనరించి గ,గ్గోలుపఱిచె నపుడు కొల్వునెల్ల. ౧౭

క. వస్తువులనెల్ల మానుట,దుస్తరము నయుక్త; మేల తొందర వినుఁడీ
దుస్తుల వెలివేఁతయ కడు,శస్తంబని యేను లెస్సచాటితి రచ్చన్. ౧౮

వ. నా యహింసాధర్మముసైతము సభాసదుల కెఱుకువ కావించితి - నపుడు మౌలానా హాజరత్ మొహానీధోరణి విన్నసభ్యు లామోదసూచకధ్వానంబుల నాక సంబగల్పిరి - కాన నాబూర యెవరిచెవి కెక్కునా యని జంకితిఁ - గాని నా కర్తవ్య మేను బాలింపవలయుఁ గదా యని నాతలఁపు లావిష్కరింపం దెగితి - నావాదంబు నోలగంబెల్ల శ్రద్ధధానమై వినియె - నంత ౧౯

క. పరిహాస్యక్రియ లేటికి, మఱవకుఁ డీగాంధి సెప్పుమాట లటంచున్
గఱువలు సభ్యులు నిలఁబడి, తిరపఱిచిరి పెక్కు రస్మదీయాశయముల్. ౨౦

ఆ. లేరు సీమసరకు లేనిసదస్యు లా, కొలువునాల్గుదెసలఁ గలయఁజూడ
గొడుగొ కలమొ గొలుసొ గడియారమో యెదో, కానవచ్చు నెల్లవానిపజ్జ. ౨౧

క. ఏలా ప్రతిపాదకులును, బాలింపని నిర్ణయం బపాత్రము; దీనన్
మే లేమివాడమని ధీ, శాలులు సత్యంబు నెఱుఁగఁజాలిరి సభ్యుల్. ౨౨

క. అంత హాజరత్ మొహానీ, కొంత తెలిసి సీమదుస్తుకొండ విడిచి ని
శ్చింత నిలఁజాల మింకొక, వింతపనిఁ మాకుఁ జూపవే యని నుడివెన్. ౨౩

వ. అది తెల్లవారికి వెట్టపుట్టింపవలయు ననియుం బల్క నతనికోర్కి సముచితంబని నాకుందోఁచె - విదేశవస్త్రములం ద్రోఁత వెన్వెంటన సాగదనియు నచ్చమగు ముదుకబట్టం దీర్చునేర్పు మన కెడమైనవిద్దె యనియు సీమదుస్తులం బాయ మరబట్ట నాశ్రయించుట నిరర్థకం బగునని యనియు నప్పు డూహించితి - మౌలానా వలచిన క్రొత్తవస్తువుం బరికించితి - దానిపేరు హిందీపల్కునం గాని యురుదుబాసం గాని వెలువరింపలేమికి సిగ్గిల్లి తుట్టతుదకు 'నాన్-కో-ఆపరేష'నని యింగిలీసునం దెలిపితి - నీ పదంబు నీ యోలగంబునంద తొలుసారిగాఁ బ్రయోగించితి - రాచఱికమువా రొసంగిన బిరుదములు వీడుటయు వారికొలువుం బాయుటయు వారికి సాయంబు సేయకుంటయు నాయీసూత్రమున కర్థమని

సభవారి కెఱిఁగించితి—దౌరతనమ్ము నెదిరించి కత్తిగట్టుట నింద్యంబని చాటితిఁ—బదంపడి కొన్నాళ్ళదనుక నీ క్రొత్తపల్కునకుఁ బ్రచారము రాదయ్యె – స్త్రీ శబ్ద మీ సభాకార్యక్రమమునఁ దాత్కాలిక విస్మృతిం బడసెఁ – గావుటం జేసియె వెనువెంట నమృతసరమునం గూడిన కాంగ్రెసునం దే నేలుబడివారికి సాహాయ్య మొనరింపవలయు నన్న నిర్ణయంబు నంగీకరించితి – వారు హిందూ ముస్లిము సమస్యల నుచితరీతిఁ బరిష్కరింతు రనియు నట్టితఱి నిరోధ మనావశ్యకం బనియు నమ్మి యట్లు గావించితి. ౨౪

***

౩౭ అమృతసరము కాంగ్రెసు

గీ. నామమాత్ర విచారణా నాటకంబు,జరిపి పాంచాల వీరసంచయముపాలి
మందిరముచేసి రధికృతుల్ బందిగమును,ఖడ్గరాజ్యంబు సాగించుకాలమందు.
క. ఇది ఘోరం బిది దుర్భర,మిది నింద్య మటంచు దేశ మొంతయు నార్వన్
బెదరి దొరల్ బందాలను,వదలిరి కాంగ్రెసుమహాస్సు వచ్చెడివేళన్. ౨
క. హరికృష్ణలాలు మున్నగు,బిరుదులు చెఱఁ బాసి మిత్రబృందము గునియన్
బరిషత్తుకంటెమును తమ,ధరణికి వచ్చిరి జగద్ధితవ్రతనిఘ్నుల్. ౩
గీ. అమృతసరమున మాతృసేవానురక్త,లలితమై కాంగ్రెసిది సాగులగ్నమందు
బందిగము వీడి వచ్చి రస్పందశౌర్య,వాటు లాలీసగర్భ్య లిమ్మెటిసభకు. ౪
క. ఓహో ! జయ జయ పదకో,లాహలములు పొంగ నపుఁ డలభ్యానంద
శ్రీ హత్తి చటులవీచీ,వ్యూహోద్యజ్జలధి యయ్యె నోలగమెల్లన్. ౫
క. దినదినమును వేల్వేలుగ,ధనమును బండించు సభికతావైభవమున్
దృణముంబలె విడి పంజా,బున నిల్చె నెవండు వీరపురుషాగ్రియుఁడై. ౬
క. ఆమోతిలాలునెహ్రూ, ధీమన్మణి నేఁటిసభ నతీవోపాయ
శ్రీ మీఱ నేలె భిక్షు,స్వాములు పిల్చిరి సదంబు శ్రద్ధానందుల్. ౭
క. ఇందనుక లాఁతిసీమల, కుం దరలినభారతీయ కుడిచెడివెతలే
హిందీపల్కునఁ గాంగ్రెసు, నం దెల్పెడివాఁడ వినయనమ్రుఁడ నగుచున్. ౮
క. ఆపని యొక్కఁడ నేఁడున్, నాపాలి దటంచు వచ్చినాఁడను సభకున్
మోపెను భగవానుఁడు నా, యోపికకున్ మించువ్రేఁగు నోడక తుదకున్. ౯
గీ. ఏలుబడివారు మనపాలి కీఁదలంచు, నవ్యసంస్కరణంబు లానాఁడ వెలసెఁ
బెదవి విఱిచిరి పిన్నలు పెద్ద లెల్ల, దాకృతిన్ నేతిబీఱతో నన్వయించి. ౧౦

ఆ. ప్రజలకొల్పులోనఁ బండిన బాలగం, గాధరుండు వంగమోధ చిత్త
రంజనుఁడు 'ససేమిరా' యన్నదిక్కున, వక్కణింపఁ దగినవార లైరి. ౧౧

క. మాలవ్యా తాటస్థ్యము, పాలించెఁ గొఱంత లెన్నిపదు లుండును గా
కేలినవా రిడుచనవుల, నాలంబించుటయ కర్జమని యేఁ గంటిన్. ౧౨

వ. పూజనీయుండగు మదనమోహను కుఱంగట నాఁటిరాజకీయ పరిస్థితులం దడవితి_ నగ్రిజుంబలె నగ్గఱుప నా కెల్లవర్గంబులవారి తలపోఁత లెఱుకువచేసె – మహాసభం బాడము సంస్కరణచర్చం బాలువడయం జెల్లు నని యే నప్పు డూహించితిఁ – బాంచాలమునఁ బ్రవర్తిల్లిన హింసం బరికించుదళమునం దే నొకండ నగుటంజేసియు ఖిలాఫత్తుం జక్కఁబఱుచునారటం బేచినవాఁడనై యుంటను దొరతనమువారితో నాఁడు నా కక్కఱయుండె – వెండియు మాంటేగు మన భూమికిఁ జెల్మికాఁ డనియు నతఁడు మనవారిం గికురింపఁ డనియు నానమ్మిక – యాలీసోదరు లత్తఱి బంధవిముక్తు లగుటయు నొక మేలిమార్పని యే నెంచితి_ నిట్టియెడఁ గ్రొత్తచనవుల నీకో లుచితంబని నాకుఁదోఁచెఁ– గాని దాసుమున్నగు మహామహులు వీనిం ద్రోవఁ బూనుటంజేసి నెఱజోదులగు వీరి కొడ్డారింప జంకి

క. కటకటఁబడితి సభన్ విడి, యెటయేనిం బోక వోలదే యనుకొంటిన్
జిటచిటమను వ్యాత్త్రాపము, నట నేకాంతమున సంసదధ్యక్షునకున్. ౧౪

క. మాలవ్యాకుం దెల్పితిఁ, జాలుం జాలును బలారె ! సాహస మిచ్చో
నేలయ్య ! తప్పఁ గ్రుంకుట, యేలిద మిది యనిరి పెద్ద లిద్దఱు నెమ్మిన్. ౧౫

గీ. హరికిషన్‌లాలుచెవి కెక్కె నస్మదీయ, వేదనాగాథ మెలమెల్ల వెడలి వెడలి
వలదు నీ వోలముంగోరవలదుమివుల, నడలుఁ బాంచాలమీవార్త కనియెనతఁడు.

శా. దాసుం జూచితి లోకమాన్యునికడన్ దర్కించితిన్ వెన్క జి
న్నాసాహేబుతలం పెఱింగితిని బన్నం బెంతయున్ సైఁచితిన్
మాసిద్ధాంతము లెల్ల నేకముఖమా మార్గంబు కన్పట్ట కా
యాసంబందితి దారియేమి యని పెల్లారాటముం జెందితిన్. ౧౭

వ. అంత మదనమోహనునకు దాసి మాచిత్తంబు లేకీభవింపవయ్యె – నానిర్ణయంబు చర్చకు వచ్చునేని సభాసదులసమ్మతులం గొంట తప్పదు – ప్రేక్షకులం బ్రతిభువుల న్వ్యంగడించుట కడిందిచేఁత – యెల్లరుం జేతులెత్తిన నేమిపాడి ? – యని మొఱవెట్టుతఱి హరికిషన్‌లాలు నా పల్కునందుకొని ౧౮

గీ. పూఁటకాఁపుల నన్యుల నోటలేక, సంవిభాగింతు నీ కేల సంశయంబు
తద్భరంబెల్ల నాతలఁ దాల్చువాఁడ, నపసరిల్లక నిల్వు మీ వని వచించె. ౧౯

ఆ. గుండె కుదురుకొల్పుకొంటిఁ దీర్మానంబు, సంతరించి యిడితి సభ్యులెదుట
నన్నుఁ దోడరి శపుడు జిన్నా జగద్ధిత, వ్యూహవేది మదనమోహనుండు. ౨౦

క. ప్రత్యర్థులకున్ మాఁకును, మత్యంతర మంతిమాణుమాత్రిమ మైనన్
వాత్యవలె వార లేచిరి, యత్యంతము నలఁగి రోర్మియట్టడు గూఁగన్. ౨౧
క. ఒకవంక నుపన్యాసము, లొకయెడ నైక్యప్రయత్న ముడుగక నడువన్
రకరకముల కమ్మలు నా, యకులనడుమ సాగుచున్న వయ్యా దెసలన్. ౨౨
క. ఇరువాఁగుల సంధింపం, బోరిఁబోరిఁ గష్టించు మదనమోహనుఁ; డంతన్
జిఱుమార్పున కీకొని యీ, యుఱవడిఁ దప్పింపు మని మృదూక్తిస్ఫూర్తిన్. ౨౩
క. న న్నాఁగెను జయరాముఁడు, తిన్ననిదని తోఁచె నతనితీరుపు నాకుఁ
మన్నింపఁదగిన సూచన, కన్నాఁడ నటంటి బాలగంగాధరుతోన్. ౨౪
క. ఆయయ్య చిత్తరంజనుఁ, డీయకోనఁ నిలువరింప నే నని వినిచెఁ
దీయంజూపులజిగి దా, సాయెడఁ బఱఁగించె నెయ్యుఁడగు 'పాలు' పయిఁ. ౨౫
వ. మాలవీయుం డపుడు దిటముం బడసి దేశబంధువునోట నొలె మ్మన్ననుడుగు వెలువడకమున్న కొలువుఁ గలయందిలకించి యయ్యలార! పొత్తుకుదిరె – నిఁక మీ రెలర్పవచ్చు – నని యెలుఁగెత్తి చాటెఁ – బదంపడి కరతాళరవంబు దివంబు నగల్చె – గంభీరవదనంబులు విరియంబాఱె – నీ తీఱుకతన నాపూఁట మిక్కుటంబాయె. ౨౬

***

౩౮ కాంగ్రెసుపొత్తు

వ. ఏ నమృతసరమునం జాగిన కాంగ్రెసుచర్చలం గోరు వడయుట తన్మహాసభ తోడి నిక్కపుంబొత్తు నాకు మొలతెంచుట యని తలంతు – నింతకుము న్నసమ్మదీయంబులు భక్తిగౌరవంబు లప్పనచేసికొనం గోరియ జాతీయమహాసభల కేగెడి వాఁడ–నాఫ్రికాభారతీయసమస్యంబోని నాసొంతపని వినా కాంగ్రెస్సుపని యెద్దియు నాపాల లేదని తొల్లి భావించితి–నది వలయు. నన్ను వలపేనిం దన కొదవదాయెఁ – గాని యీనాఁడు ౧
క. నే నలయక పాంచాల,క్షోణికిఁ గావించుకొల్చుచో ప్పది కాంగ్రెస్
లో నెఱసరు లగువారికి,మానితశీలురకు లోకమాన్యాదులకున్. ౨
ఆ. తనివి గూర్చె నన్నతత్త్వంబు గంటి న,గ్గఱువ లొంతరంగికప్రసక్తి
పుట్టినపుడు నన్ను నెట్టన రావింపఁ,గడఁగి రాదరింపఁ దొడఁగి రిచ్చ. ౩
క. జాతీయ మహాసదమున,కా తఱిఁ గృత్యమ్ము లగ్రియమ్ములు రెం; డా
చేతల కేఁజాలుదుఁ దత్,ప్రీతియు మచ్చిత్తవీథిఁ బింపిసలాడున్. ౪
క. జలియన్వాలాబాగునఁ,గొలకుం గనులైన సైనికులకాల్పులకున్
బలి మైనవారిచిన్నియ,నిలుపుట యం దొకటి యంచు నిశ్చితమాయెన్. ౫

క. ఈపనికి నై దులక్షల,రూపాయలు వలయు; జాగరూకతమైఁ ద
ద్రూపమ్ముదిద్దు వేళ్ఁకము,నాపై సభవారు మోపినా రవ్వేళన్. ౬

ఆ. ప్రజల కుపకరించుపనులకై వలసిన, వసువు సంతరించువారిలోన
మదనమోహనుండు మొదటివాఁ డైన నా, దిట్ట కేను దీసికట్టు గాను. ౭

క. నేటాలుభారతీయుల, వేఁటాడువిపత్తి నెదిరి విదళించుతఱిఁ
బాటవ మిది నాసొమ్మని, తేటపడెం గాని యొండు తెలివెద నిచటన్. ౮

క. మాలవ్యాకై వడి భూ, పాలురలక్షలు గడించుపని కే నెపుడుం
జాఁల జుఁడీ! యైనను బొం, చాలంబున కిట నరేంద్రసంపద యేలా? ౯

ఆ. అగుట నర్థ మొసఁగుఁ డయ్యా! యటంచుఁ బ్రా, ర్థన మొనర్చినాఁడఁ బ్రజలగుఱిచి
రూక లపుడ వచ్చి దూఁకెను వేల్వేలు, చాలుఁ జాలు నన్న మేలు గంటి. ౧౦

క. ఇత్తఱి బొంబయిపౌరుల, విత్తమ తద్దయు లభించె వితరణవిద్యా
వేత్తలు జగచ్ఛివంకర, వృత్తులు నగు వీరిపెంపు వినుతింపఁదగున్. ౧౧

వ. లోక మిట్లాదరించి పంచినధనంబు నేఁటికే నట్ల యున్నయది-దీనిని వెచ్చించు పట్ల సంకట మొకం డేరుపడియె-హిందువులయు సిక్కు-లయు మహమ్మదీయు లయు నస్రుకూర్పరములం దోఁగి పరిపూతమైన జలియన్‌వాలాబాగుగడ్డపై స్మృత్యంక మెట్టిది నిర్మింపఁదగు నన్ననిర్ణయము కడుంగడు గడ్డుసమస్య యాయె- నేఁ డీము తెగలయం దేరెండుకోవలకేని పొత్తు సున్న-యిఁక నాకు వసపోయిన రెండవ నేర్పు రచనాకౌశల మని విన్నవింతు-నిదియు భారతజాతీయమహాసభకు నేఁ డొందవునని తలంచితి. ౧౨

క. మితశబ్దంబుల వినయ, చ్యుతి యించుక లేనిబాస నొసపరివాఁతల్
జతపఱుపంగల నే నని, మతిమన్మండనులు లోకమాన్యప్రముఖుల్. ౧౩

క. మున్నె యెఱింగిరి నా కీ, విన్నాణము మెల్ల మెల్ల విరియంబాఱెన్
దిన్నన యిది లోకమునకు, న న్నాదరణీయుఁ జేసినది నా నోర్తున్. ౧౪

క. గోపాలకృష్ణుఁ డెపుడో, చూపినసూత్రములు కాంగ్రెసున కిందనుకన్
దోఁపాడరాని విధులై, దీపించును దెరువుసూపుదివ్వెలవోలెన్. ౧౫

క. ఈనాఁ డేతన్మండలి,పూనినకర్జములు మూరిఁబోవుటకతనన్
గానంబడియెను గోకులుఁ,డానాఁడు రచించుచట్ట మసదై సభకున్. ౧౬

క. ఈసూత్రము వర్జ్యం బని,యాసూత్రము నిట్లు మార్చు టగునని ప్రజ్ఞా
భాసురు లేఁటేట నుపన్యాసములు కురింప నొగ్గినా రీగోష్ఠిన్. ౧౭

గీ. ఆఱుగాలంబు వలయుకార్యములు నడుచు, నేమ మది లేదు వచ్చునొ గాము లరయు
కట్టడలు లేవు సభకుఁ బెద్దడలు పూవు, రుండెదరు గాని పరికింప నొకఁడె మంత్రి.

క. అతఁ డైన నెల్లవేళలఁ, జతురతమైఁ బనులు దిద్దఁ జాలనివాఁ; డీ
గతి నుండునయ్యగారు స,మితికార్యాలయము నెట్టిమెయి సాగించున్. ౧౯

క. రానున్న చిక్కు లెవ్విధిఁ, గానంగలఁ డెన్నుకొన్నకార్యము నే చం
దాన నడిపించుఁ బ్రజ కీ,మానిసిచేఁ గీదృశంబు మంగళ మబ్బున్. ౨౦

గీ. నేల యీనినచందాన నాలుగైదు,లక్షలప్రజల్ మహాసభన్ వీక్షసేయ
నేగుదెంతురు ప్రతిభువు లిందఱన్న,పద్ధతి హుళక్కి యిక నెల్లు బండి దొర్లు.

ఆ. వచ్చి పీఁటవెట్టువా రెల్లఁ బ్రతినిధు, లగుట కడ్డు వొడమ దద్ధ మిడిన;
మేర కానిపింప దీర్మాష్ట్రమున కింత, మంది పూఁటకాఁపు లుందు రనుచు. ౨౨

వ. కాంగ్రెసు కార్యప్రణాళిక యిట్లుండుటంబట్టి దీనిసంస్కరణ మావశ్యకం బని మహారథుల కెల్ల రకుం దోఁచె - నపు డీవిషయ మన్నిటికిన్ ముంగలిదై నిల్చె - నానాఁడు లోకమాన్య దేశబంధువులు ప్రజానాయకులయం దగ్రిములు - వారి బాసట యుండునేని మహాసభానియమమ్ములం దీర్తు నని యే నాఁడి పనిగ్రవేఁగుం దలఁదాల్చితిఁ - గాని బాలగంగాధర చిత్తరంజను లీచేఁతలోఁ బాల్గొనఁదగ్గ విడుమర లేనివా రని యెఱుంగుదు - నగుటంజేసి మీానమ్మినవారి నిరుగుండ్ర నా కండగా నిం డని బలుమానుసుల వారి నర్థించితి - నేతదుపసంఘమువం దీ ముప్వురుత్రిక్కు లాఁతివా రుండం గాదని విన్నవించితి - వారు నాపలుకులం బెద్ద చేసి తమపక్షమునఁ గేల్కర్ సేన్ మహాశయుల నిర్ణయించిరి - కాని ౨౩

క. ఈ ముగ్గురు తీర్పరు లొక, ధామంబున నిల్చి పాడి తర్కింపర; లే
ఖామూలమునఁ బరస్పర, ధీమార్గము లెఱిఁగి యెఱిఁగి తేఱిరి తుదకున్. ౨౪

క. ఎడమడుపు లేనినడవన్, వెడలెను మాతీర్పు; దీనివెనుకల దేశం
బడు గిడిననాఁడు దాస్యము, సుడివడి కూలున్ స్వరాజ్యశోభలు వాలున్. ౨౫

క. ఈకట్టడ నిర్మించుట, కీకొన్నదినంబు తొట్టి యే నల కాంగ్రెస్
లోకమ్ముతోడఁ బడుగుం, బేకయుబలె జడ్డుపెంచి పెనఁగొన్నాఁడన్. ౨౬

* * *

౩౯ ఖాదీపుట్టువు

వ. వేయుఁ దొమ్మన్నూట యెన్మిదవయేఁటిదనుక రాట్నము మగ్గము నాయెఱుంగని కొఱమాట్లు నాఁ జనుఁ - గాని రాటనమునంజేసి భారతీయుల లేవడి మటుమాయం బగునని యేను 'హిందూస్వరాజ్యము'నం దడవితి - మనగడ్డం బెక్కు రాఁకటి చిచ్చు నార్పుకోఁజాలక జాలింబడి మడియుచుందు - రిట్టియిక్కట్టు నరికట్టువెర వేయది కానంబడు నాయదియ బానిసమునుసైతం మడఁగార్చు నని తదగ్రింథ

మునఁ బలుకరించితి - వేయితొమ్మనూటపదునైదవయేఁట నే నాఫ్రికా నుజ్జన
చేసి మాతృభూమిం జేరితి - నపుడుసైత మీయంత్రమునీగడం గాన - సబర్మతీ
సత్యాగ్రహాశ్రమ నిర్మాణ మైనపదంపడి కొన్నిమగ్గముల నేర్పరించితిమి - కాని ౧

క. వాణీయంత్రము నార్చెడి, నాణెము మాపాల లేమి నలఁగితి; మేనాఁ
డే నిట్టిచేతిపనులం, గానముగద వ్రాఁత కూఁత కర్జము తక్కన్. ౨

ఆ. అగుట వాపకృత్య మలవఱుపన్ దంతు, వాయుఁ డొక్కరుండు వలసె నపుడు
వెదకి తెచ్చితిమి కువిందు; నతండు మా, కెఱుకపఱిచె నేఁతమఱుఁ గొంత. ౩

క. ఎవ రే ట్లొప్పరికించినఁ, దవు లూడ్వక మగనలాలు తంటాలువడెన్
సవరనిపనివాఁ డయ్యెను, జవ మేర్పడ వలువ లల్లఁ జాలెన్ గ్రాలెన్. ౪

గీ. అతఁడు చదు రొప్ప సత్యాగ్రహాశ్రమమున, నెల్లరన్ మగ్గరులఁ జేసె మెల్ల మెల్ల
నవల మాతాల్చుకోకల నాశ్రమమున, నేయఁదగు నన్నకోరిక నెగసె మాకు. ౫

గీ. అంత మరలోనఁ బొడమినయట్టిచీర, మాని మరనూలితోఁ జేతిమగ్గమందుఁ
దీర్చి నేసినవస్త్రంబ ధృతికి నర్హ, మని తలంచితి మేకాశయంబు వెలయ. ౬

వ. ఈనిర్ణయంబునంజేసి మా కెన్నేనివిషయము లవగతంబు లాయె - నేఁతరుల మన్న
డయు వారినిర్మించు నంబరములయు నూలిన్ విలుచుపట్ల వా రనుభవించు నవస్థ
లయు నచ్చేరమునందలి రవళియు రాను రాను శాలికుల యధమర్ణతాది సంకట
ములయు రహస్యము లన్నియు మాకెఱుకకు నందె - నిట్టిదశలో మాకక్కఱ
యగు దుస్తు లన్నిటిం గ్రన్నక్రన్నన సంతరింప నేరము - కాన మున్ముందు మా
బట్టల సాలీండ్రచెంతం గ్రయింపఁ దలఁచితిమి - కాని సాలియలకడ నొండె వణి
క్కులకడ నొండె దేశీయమగు యాంత్రికతంతువుతో నేసిన జిలుఁగువల్వ
లుండవు - వానికి సీమనూ లాదరువు - మన మరలవలన సనసన్నని పోఁగు
బయల్పడం జాలదు - రవంత ముదుగుగా నుండుఁగాక మనమరనూలి నాద
రింపం జనునని నిశ్చయించి తిరుగందిరుగ 'మానేసిన చీరలనెల్లం గొందు రేని
నాఁటిమరదారమున బట్ట లల్లుదు' మని కొందఱు కువిందు లాడిరి - వల్లె యని
మే మంటిమి - నాఁ డిట్లు మరనూలిబట్టం బెద్దచేసి వాడుచు దాని నాద
రింపుఁ డని చెలికాండ్రకుం దెలుపుచుఁ దంతుయంత్రములవారి కేము యదృచ్ఛా
ప్రచారకుల మైతిమి - దీనంజేసి వారిపని తెఱంగులు బవంతములు దురాశలు
మాకుం దెల్లమియయ్యెఁ - దమదారముం గాక నేఁతనుసైతము ప్రజ లిచ్చగింప
వలయు నని వారితలంపు - చేనేఁతగాండ్రకు వారికావించుబాసట యిచ్చమైఁ
జేయునది కా దనినుడువంబోలు. ౭

క. ఇక్కథనెల్లఁ గనన్ మన, కక్కఱయగు నూలు మనమ యలయక వడుకం
జక్కఁబడుఁ జిక్కు లన్నియుఁ, దక్కఁ బరాధీనజీవితం బని తోఁచెన్.

క. మన తంతుయంత్రములకున్, మన వాణీయంత్రములకు మన మాప్తులమై
యొనలేనిలేమి నలఁదురు, జనులకు లగ్గేమిసేయఁజాలుదు మిచటన్. ౯

ఆ. అని తలంచి యచ్చటచ్చటఁ గంటిమి, కాని రాటనంబు గానమైతి
మొక్కఁడేని మాకుఁ జిక్కఁడ యానాఁడు, రహటకృత్యభారవహనచణుఁడు. ౧౦

క. ఒకనాఁడు కాళిదాసను, వకీలు రాటమును జక్క వడుకంగల నా
తుక నోర్తుఁదెచ్చి యీ వెలఁ, దికి నేరిమి గలదు పోఁగుదీయుట ననియెన్. ౧౧

ఆ. ఆకె శిష్యు వడయ నభినవజ్ఞానస, మార్జనాభియుక్తు నాశ్రమస్థు
నొకనిఁ బనిచినార మూరక చనుదెంచె, నతఁడు తద్వివేక మందలేక. ౧౨

క. కాల మిటు లుఱుకుచుండఁగ, నాలో నారటము దినదినర్ధం బయ్యెన్
మాలగ్గు నరయ వచ్చెడి, బాలురకున్ వృద్ధులకును బాయక దీనిన్. ౧౩

ఆ. వెల్లడించి గోలవెట్టఁ దొడంగితిఁ, గాని జాడ వినుచుఘనులు లేర
వడుకుచేత యాడువారిసొమ్మగుట న, వ్వార చెప్పవలయు వారకీలు. ౧౪

వ. ఇట్లుండ వేయితొమ్మన్నూట పదునేడవయేట ఘూర్జరులు నన్ను శిక్షాపరిష దధ్యక్షుఁ గావించి భరుకచ్ఛమునకుం గొనిచనిరి–నా కాపీట గంగాబాయి నాఁ బరఁగు నారీమణి కానంబడె–నామె విశ్వస్త– కొలంది నిడరాని తెగువ కామె పుట్టి నిల్లు–చదువుసందెల కాయమ్మ దొదవ్వుల నుండెఁ–గాని విదుషీమతల్లిక లాకె సాహసముం గానరు–గంగమ్మ కంటరానితన మొంటదు–కడజాతిమానుసులం గూడిమాడి యాబిడ నిర్భీకయై వారి కూడెముం జలుపు–వెండియు ౧౫

క. ఆవెలఁదిపాల రొక్కము, కావలసినయంత కలదు కాని సుఖంబుల్
భావింప దాకె యెపుడును, లా వెంతయుఁ దనరు నప్పాలంతుక మేనన్. ౧౬

క. ముక్కాఁకలుదీఱిన యీ, యక్క మదిన్ జంకుగొంకు లరయక యొటకే
నెక్కటియై చను వార్యము, నెక్కి సవారీలుకొట్టు నిగ్గనిచేవన్. ౧౭

గీ. గోధరా కేగినప్పుడు కుదిరె నాకుఁ, బరిచయం బీనెలంతతో బాధ మగుచుఁ
జెప్పికొన్నాఁడ నీసాధ్విచెంత నాదు, నెడఁదఁ గారించు రాట్నంపుగొడవ నెల్ల. ౧౮

క. దమయంతి నిషధవసుధా, రమణుం గనఁ జన్నయట్లు రాట్నము నెమకన్
గమనింతు ననియె గంగమ, సమయించెన్ ననుఁ గలంపఁ జాగినవేగున్. ౧౯

* * *

౪౦ దొరకినది

క. గుజరీ నాలుగుదెసలం,దజరాభినివేశనిఘ్నయై గంగమ నా
గజిబిజి దీర్పం దిరిగెను,బ్రజ లెపుడో త్రోసి మఱుఁగుపఱిచిన బిసరున్. ౧

క. ఆపె తుద కెట్టెటో బీ,జాపురమున రాట్న మున్నసవ్వడి పట్టెన్
నాపాలిటి పండువుగా,నాపుణ్యాచరిత్రి నాకు నాకథ నంపెన్. ౨

క. బీజాపురమునఁ బ్రాఁబడి,బూఁజునఁ బడి మచ్చు లెక్క పొలుపఱి దేశ
శ్రీజనకము లగురాట్నము,లేఁజెల్ల ! కృశించుచుండె నింటింటఁ గడున్. ౩

క. అచ్చటివా రేకుల నిడి,వచ్చినదారంబు విలుచువా రేర్పడినన్
ముచ్చటపడి నూల్దీయుట,కిచ్చం జూపిరి మదాత్మ యువతాళింపన్. ౪

వ. కాని దూదిం జక్కఁబఱిచి యేకులు గావించుట మాకుఁ గడిఁదికర్జం బాయె - స్వర్గీయున కుమర్ సోబాని కీయిడుమన్ దెలుప నమ్మేటి తనమరన్ వానిని దీర్చి పనుపం బూఁటవడియెఁ - బదంపడి ౫

క. ఏకులకట్టలు గంగ క, నేకంబులు సేర్చుచుంటి మిఁక నూల్వారల్
మాకడకు వారవారము, దూఁక మొదల్కొనియె వెండిదుత్తలవోలెన్. ౬

క. మగ్గములు సాఁచి నూలికి, నిగ్గులు సవరించి బట్ట నేసితి మంతన్
బగ్గెకు నెంతపెనంగిన, నగ్గువయై మిగులు దార మాయైగదులన్. ౭

ఆ. రహాటలక్ష్మి దొరకె రమణీయతంతువు, చిక్కె నేఁత వెలసె నిక్క వలువ
యింతవట్టు లెస్సయే కాని యూరక, సెట్టి యొసఁగునేకు లెట్టుగొందు. ౮

క. సొమ్ముం గొని పంపుట కా, యుమ్మర్ సోబానియుల్ల మొల్లద యెన్నా
ళ్లిమ్మయిని దేరసొమ్మున, కు మ్మది నీకొల్ప నేర్తుఁ గుందినపాడిన్. ౯

క. ఐనను మరయేకుల కే, నా నను టుచితంబె యట్టు లగుచో మరనూ
లేనెఱి నింద్యం బగు మన, యీనేలన్ దొంటివారి కీయంత్రంబుల్. ౧౦

క. ఏకులను దీర్చి యిచ్చెన, లేకున్న న వెట్లు సంధిలెన్ దాతలనాఁ;
డీకై వడి నాయెడలో, రేకెత్తిన దపుడు తర్కరీతి దళంబై. ౧౧

ఆ. తుదకు వ్రాసినాఁడ దూదేకువానికై, కడఁగు మనుచు గంగకడకుఁ గమ్మ
వెదకి వెదకి పట్టె వెలఁది తత్కార్మకు, దిక్కులేక వగచు బక్కవాని. ౧౨

క. ఆపేద నెలకు ముప్పది, రూపాయలజీత మడుగ రొక్కం బిది యా
క్షేపార్హము కా దంటిని, జాఁపెను వి ల్లతఁడు తీయసందడి విరియన్. ౧౩

ఆ. పింజ విరియ నేకి పుంజపుంజమ్ముల, నేర్పరించె వాఁడు నేర్పు మెఱయఁ
బిన్నపిన్నవాండ్రఁ బిలిచి గంగాబాయి, చిట్టిచిట్టియేకు చుట్టఁజేసె. ౧౪

వ. అంత నేను బింజాభిక్షమున కయ్యాతాపులకుం బయనించితి – 'యశవంత్రప్రసాద దేశాయి' మాకు వలయు కార్పాసము నంపం బూటవడియె – నుత్తమశీల గంగా బాయి చేపట్టిన యీమేలిచేత యిట్లు తామరతంపర యయ్యె – బీజాపురమునం దీయుదారమును వలువఁగాఁ దీర్ప నయ్యమ్మ పెక్కండ్రు సాలెల రావించె – నివ్విధంబున బీజాపురపుఖాదీ యావద్భారతమునం గీర్తి నార్జించె – నిట్లీ కేంద్రమునం గద్దరుబట్ట వెల్లివిరియం జాగ న్యాశమమునం బెక్కురాట్నములు కుదురుకొనియె – మఱియు ౧౫

ఆ. మగనలాలు తనసమర్థత నొదవించి, మేటిమార్పు దెచ్చె రాటమునకుఁ
బెల్లు రాట్నములు కదుళ్ళను దకిలీలు, నాశ్రిమోర్వియంద యవతరించె. ౧౬

గీ. అపుడు మా నేయుఖాదీకి నైనవెచ్చ, మరయఁ బదునేడణాలఁ జేకుఱెగజంబు
ముదుకగా నున్న వెల యెంతమూరియున్న, విలిచిరిద్దానిఁజెలికాండ్రు వేడ్కమెఱసి. ౧౭

క. ఏ నొకతఱి బొంబయినగ, రానం బడియుంటిఁ దెగులు రా వందురుచున్
మే నెటు లుండిన ఖద్దరు, పూనిక విడనైతి నిద్రిపోవుచునున్నన్. ౧౮

క. ఇరువురు చిక్కిరి నా కా, పురమున రాట్నమ్మ నార్చుపొలఁతులు; వారల్
విరచించునూలు కొంటిని, ధరలోనిరహస్య మెఱుఁగఁ దత్కాలమునన్. ౧౯

క. ఆపిమ్మట గంగమ బీ, జాపురి నిడువిలువఁ దెలిసి చానలు వీరల్
టోపీపెట్టిరి నా కని, వాపోయితి వారినూలు వల దనుకొంటిన్. ౨౦

వ. ఆయమ్మలు మాసా ఖ్యంచుక నంజినను రమాబాయికి నవంతికకు శంకరలాల్ బాంకరుతల్లి వసుమతీదేవికి రాట్నపుంబని మప్పూటంజేసి వీరివలని నష్టికంటె లబ్ధిహెచ్చని తలంచితి–నానిల్చునోవరిలో నపుడీసాధ్వు లాడించు రాటనములరవళి మధురమధురంబుగా మొరయం దొడఁగె – న న్నలయించు తెగులుం బాఱఁ ద్రోలుపట్ల నీరాటమునకుం బా లున్నది సవివక్కణించుట యతిశయోక్తి యనం జెల్లదు – రోగముం దొలఁప మానసిక పరిణామం బొకసాధనం బనుట నిజము – వెండియు ౨౧

ఆ. మాకు వలయు చేతియేకులు బొంబాయి, పురినిసైత మపుడు పుట్టకుంట
దెసలుచూచు నాకు నసపడె సెజ్జల, దూది నేకి బ్రిదుకు పేద యొకఁడు. ౨౨

క. ఏకులను దీర్ప నాతం, డీకొనుడున్ బేరమాడ కిచ్చితిఁ గూలిన్
మాకదురు లాడె నాడెము, పైకొనఁగ రమాదిసతులు వడికిరి నూలిన్. ౨౩

క. అపు డేర్పడుదారముతో, జపమాలలు కట్టి యమ్మ సాగితి మిత్రుల్
సుపవిత్రులైన వైష్ణవు, లుపక్రమించిరి కొనన్ మహోత్సాహమునన్. ౨౪

గీ. నడిపె రాట్నాలసాల నానడక మెచ్చి, బంబయిపురమ్మున శివాజభాయి నాఁడు
దేశభక్తు లుదారులై తెచ్చి యిచ్చు, విత్త మిప్పట్ల నెంతేని వెచ్చపడియె. ౨౫

ఆ. అది నిరర్థకవ్యయంబు కా దని జగంబునకు వెల్లడింతు వినయ మార
నెఱుకపడియె మాకు నిప్పనిలో రాట్న,మగ్గపఱుచులగ్గు లగ్గలముగ. ౨౬

గీ. ఏను మరనూలిదోవతి నూని తిరుగు,సమయ మయ్యెది; రాట్నపుంజాపు లపుడు
వెలసినవి గాని వైశాల్య మలఁతి యగుట,నట్టులుగ నుంట నోంటనివయ్యె నాకు.

క. కద్దరు కానిది యానాఁ,డెద్దియు నామేన నిల్వ నెద మాఱొడ్డెన్
దద్దయుఁ గలఁగితిఁ బన్నా,పెద్దఱికం బున్నవలువ బిఱబిఱఁ బడయన్. ౨౭

వ. అంత నొకచందులో నైదుజేనల విరిపిడిగల పంచెలం బంపవేని చాల నోలాకు పడుదు నని గంగాబాయికిం గమ్మ వ్రాసితి — నా సాధ్వి తొలుతన్ బెదరియు దిటముం బాయక నాపెట్టినగడువు దాఁటకమున్న యిర్వదిరెండువీసముల పఱపు గల యంతరీయముల నందించి నన్నేఁచులేవడిం దోసివైచె — నావెనుక సోదరుఁడు లక్ష్మణదాసు లాఠీ యనుపల్లెకుం జని వాపవృత్తిలో సడిసన్నయాలు మగల గంగా రాముల నంత్యకులజుల నాశ్రిమోర్వికిం జేర్చి వారిచే విస్తృతిసంపన్నములగు వల్వల నేయించె — మఱియును ౨౯

క. ఖద్దరు మిక్కిల్లుట కీ, యిద్దఱు గావించుసేవ కెనలే; దదిరా!
నిద్దుర యెఱుఁగక మగ్గపు, విద్దెం బెక్కుండ్రఁ దీర్చి వేర్చిరి వీరల్. ౩౧

ఆ. చదువు లేదు కాని సంస్కార మురవుగాఁ, గలదు రాముఁ డేలుగంగపాల
నేత నేయుపట్ల నీతల్లివీనులుం, గనులు నొందు వినుట కనుట మఱచు. ౩౧

***

౪౧ ఒక సంవాదము

వ. 'స్వదేశీ' ప్రచారంబు నా రహటవస్త్రవ్యాప్తి సాగుచున్న తొలునాళ్ళలో నేఁత మరలవారిచూ పేతదుద్యమముదెసకుం బఱఁగె-వారిపరామరిస లెసరేఁగం దొడఁగె-నవ్వణిజులయం దుమర్ సోబాని దిట్ట నాఁ జను-నతఁడు తన యనుభూతి రహస్యములు నా కెఱిఁగించుటయ కాక తక్కు బేహారుల తలఁపులుసైత ముగ్గడించుచుండె-నెల్లబచ్చులం దొక్కొరునివాదం బితని నాకర్షించె-న స్నితఁ డాసాహుకుఱంగటి కొకనాఁడు చేర్చుడు న పృణ్యాజీవుఁడు నన్నుం గని ౧

సీ. వంగరాష్ట్రమ్మును వ్రచ్చుట కేల్పడి, వారు పూనిననాఁడు వాడవాడఁ
జెలరేఁగినది స్వదేశీనినాదము; నీవ, స్రష్టవు కా వీప్రచారమునకు
నిది జనించినవేళ నీగడ్డఁ గల నేఁత, మరలనోములు పండి సిరులు నిండె
నపుడు వల్వలవిల్వ నాకసంబున కెత్తి, టక్కరిపన్నికల్ పెక్కు పన్ని

గీ. కోటు లార్జించినార; మీాగుట్టు నీకుఁ, దెలియునే! ట్లన నే నొను దిగులు వొడమ
వింటి నీవార్త ము న్నని యంటి నంత, నాతఁ డిట్లాడె నావంత భీతి లేక. ౨

క. ఏలా వగచెద వన్నా!, యీలోకము నుద్ధరింతుమే బేరులమై?
మాలాభ మెంత చేపడు, వీ లుండునో యంత వడయ వెనుఁబడ మెపుడున్. 3

క. కొనుబడి హెచ్చుకొలందిని, బెనుపగు వస్తుక్రియంబు; పెనఁగియు నెవ్వం
డణఁపంగలఁ డుత్పత్తిని, ఘనుఁ డెవ్వం డాఁకపెట్టఁగలఁ డమ్మకమున్. ౪

గీ. తమయొనర్చెడి గోలకతాన ల్రాఁతి, వలువ లీనేలకున్ రాక నిలిచినప్పు
డిచటిమరబట్టవెల రెచ్చు హెచ్చుననుచు, వంగదేశీయు లూహింపవలదె సెపుడు.

మ. అనుడున్ జెల్లరె! వంగసోదరులు నాయట్లే మతిభ్రష్టులై
మనబేహారు లుదారబుద్ధు లని నమ్మం జూచిరే కాని వా
రనృతం బీకొని సీమవల్వ నిది దేశ్యం బంచు నిర్లజ్జులై
జనసంఘమ్ముల కమ్మనేర్తు రని యెంచంబోవ రెప్పట్టునన్. ౬

క. ఏ నిట్లు పల్క వర్తకుఁ, డౌ నీ వొకపిచ్చివాఁడ వని యెంచియ ని
న్నీనాఁడు హెచ్చరింపం, బూనిక నిట జేర్చినాఁడఁబో! ద వ్వాయినన్. ౭

క. నీవును బోళాబంగా, ళీవలె నిత్తళిని బుత్తళిన్ దుల్యముగా
భావించి పప్పులోఁ గాల్, వైవకు నేరిమి గడింపవలయున్ బనులన్. ౮

వ. ఇట్లాడినపదంపడి తనయంత్రశాలం దీర్చువల్వల మచ్చుముక్కల నాముం దిడి యివి పనికిమాలినదారమునం బొడమెఁ - గావున నగ్గువగా నమ్మంబడు - నా సేతుశీతాచల మెల్లవీడుల కంపంబడు - మా కన్నితావులం బూఁటకాఁపులున్నారు - నీవును నీవారుం గనియెఱుంగనిభూముల నీపలుకురవళిసైత మావేశింపనిసీమల మాకు బేహారపుంబొత్తు కలదు - దలారులం గ్రొత్తవాండ్ర నేమించునక్క ఱ కానంబడదు - మఱియు మనప్రజలకున్ వలయుపాటిబట్ట మనగడ్డం బుట్టుట కల్ల యనియెఱుంగు - మగుటంజేసి నీకావించు స్వదేశీప్రచారమునం దొలుతొల్త వస్తూత్పత్తి పాటింపఁ దగ్గది - ఫ్రట్టుకయు మేల్మియు దళముకొన్ననాఁ డలవోక గా ల్రాఁతినేలవలువలరాక నిలువంబడు - సరకు పొంగి పొర్లవలె నన్నఁ నేత మరలసంఖ్య పొంపిరివోవం దగు - నిప్పనికి నీ వంగవించుట సముచితంబు - మాప్రశంస లానాఁడు నీకు వలసినన్ని లభించు - నావుడు ౯

క. ఏ నిట్లాడితి నయ్యా!, యీనేలన్ వలువపట్టు హేరాళంబై
జేనెండేనియు నన్య, క్షోణీవసనంబు మనవసుంధర డిగ్గన్. ౧౦

క. చన దని మీ చెప్పినపలుకును మెచ్చెదఁ గాని మరలకున్ బ్రతిభువనై
మనఁజాల వీనికతనన్, మనభూమికి నెగ్గుగాక మఱి లగ్గగునే. ౧౧

క. నే నెంతపెనఁగులాటకుఁ, బూనినఁ గొన్నాళ్ళు సాగుఁబో! మీయాటల్
మానని విశ్వాసం బీ, మానిసికిం గలదు రహాటమార్గముపట్లన్. ౧౨

క. అల్లీల యందురా పఱు, వట్లం బడి కుములు నాఁడువారల పెంజీఁ
కట్ల మొగంబుల వారల, పాట్లాఱుప నేతు ముదుకబట్టలచేఁతన్. ౧౩

క. పడఁతులచే దారంబును, వడికించెదఁ బేదసాలెవాండ్రచేతన్
నడిపించెద మగ్గంబులఁ, దొడిగించెద నెల్లవారితోడం గదరున్. ౧౪

ఆ. ఎంతవట్టు కోర్కె యీడేఱునో మును, ముంద చెప్పఁజాల; మొన్నమొన్న
రాట్నమునకు విఘ్నరాజార్చ నెఱపితి, నైన నిది ఫలించు నని తలంతు. ౧౫

వ. నా యీయుద్యమంబునం జేసి యీనేల కెగ్గేమియుం బాటిల్ల దనుట నిర్వివాదాంశము-ఖద్దరువలువ యెంత వొడమిన నది మనయుత్పత్తికిం దోడ యగు-నుత్పత్తి ననుసరించి లబ్ధియు నుండుఁ-గావున రాట్నముం ద్రిప్పుట నిరర్థకం బని మీ రన్నమాట మన్నింపనేర-మీ తెరువున మీరు పయనింపుఁడు-రాటన మీ యాంత్రికయుగమునం దొదవునో యొదవదో యన్నవిషయము నవలం బరికింతు-నేది యెట్లున్న నేమి-యేను సర్వదా మీయభ్యుదయంబు వలతు. ౧౬

***

౪౨ అసహకారము

క. ఏచందంబున ఖాదీ, యేచినదో తద్విశేష మిం దనఁజాలన్
నాచేసినట్టిచేఁతల, సూచించుట తక్క నొండు చొప్పడ దిచటన్. ౧

క. ఆకథల నూఁచముట్టుగ, వాకొన నొక్కొకటి భాగవతమంత యగున్
నా కిట సత్యాన్వేషణ, మేకము పాటింపఁదగిన కృత్యంబు కదా! ౨

వ. సత్యముం బరికించునట్ల నొకపని వెన్క నింకొకచేఁత యెట్లలవోకగాఁ బొడతెంచె నద్దాని నుడువుటయ నాతలంపు - కావున నసహకారంబునుగుఱిచి యించుక వివరించుట కిది యదనుగా నెంతు - నీనాఁ డలీసోదరులు ఖిలాఫత్తు దెసఁ దీవ్రప్రచార మొనరించువారైరి - మహమ్మదీయు లహింసాశాంతుల నెంతగనుకఁ బాటింప నోర్తురని యే నబ్దుల్ బారీ మున్నగు నులేమాలకడఁ జర్చించితిఁ - దాత్కాలికమ్మగు నొదవుబడిపాంటె నొకమేరవఱకు నీధర్మవులం బూన నిస్లాము ముస్లిముల కాఁకచెప్ప దనియు నవధరించిన యహింసావ్రతము నధఃకరింపఁ బోల దనియు నప్పండితులు తేల్చిరి- పదంపడి ప్రయాగమునంగూడిన ఖిలాఫత్తు మహాసభం దర్జనభర్జనము లైనపిదప నసహకారనిర్ణయ మూరీకృతం బయ్యె - నసహకారము శాంతిసంపన్నము దుశ్శకము నవి హకీంసాహెబు సందియంపడియెఁ -గాని కొన్నాళ్ళలోన య్యన్నసంశయము నివృత్తం బాయె - నవ్వాల నమ్మేటి మనసార దేశమున కూడిగం బొనరించె - నిజతనంబున కిసాహె బొనరించినబాసట విలువకట్టరానిది - తదనంతరంబ

గీ. రాజకీయసదస్సు ఘూర్జరమునందుఁ, బొసఁగ నద్దానఁ జేర్చితి నసహకార
నిర్ణయం; బది పరిషత్తు నర్ణవంబు,వోలె ఘూర్ణిల్లఁజేసె గగ్గోలు రేఁపి. ౪

క. ఈతీర్మానము భారత,జాతీయసదస్సుముద్రి సాధింపనినాఁ
డేతాదృశసమజ్యల, కేతేరంజెల్ల దనిరి యెదిరిచినపెద్దల్. ౫

క. చెల్లునని రాష్ట్రసభ కిట,నిల్లిగ్గులఁ దోఁగుబెడఁద యే లని కాంగ్రెస్
తల్లికి మనముందడుగునఁ,బెల్లగునని యేను విన్నవించితి రచ్చన్. ౬

క. అంతట సభ్యులు బహుధా,చింతించిరి పూర్వపక్షసిద్ధాంతములన్
శాంతిమెయిం దీర్చిరి నా,వంతునకే పెక్కుమంది వచ్చిరి తుదకున్. ౭

క. వల్లభుఁడు రాష్ట్రపరిష,ద్వల్లభుఁ డభ్యాసు గాసివడి సహకారం
బొల్లని యీనిర్ణయమును, జెల్లించిరి సేవనప్రసిద్ధుల్ శుద్ధుల్. ౮

వ. ఏత న్నిశ్చయమునందలి మేలుగీళ్లు పరికింప వేయితొమ్మన్నూట యిర్వదియవ సెప్టెంబరునెలం గాళీఘట్టమున లాలా లజపతిరాయి పెద్దఱికమున భారతజాతీయ మహాసభా ప్రత్యేకసమావేశ మావహిల్లె - నిందుల కుదాత్తసౌకర్యము లనేక మేర్పడియె - బంబయివలన ఖిలాఫత్తువారియుఁ గాంగ్రెసువారియు వెవ్వేఱు పొగబండ్లు వెడలెఁ - బ్రతినిధులయు దిదృక్షువులయు నొత్తడి యేరాళమై కల కత్తానగర ముట్టిల్లూఁగఁజాగె -మౌలానా సౌకతాలీకోర్కెపై ధూమశకటమునం దేను సాహాయ్యనిరాకరణ నిర్ణయ ప్రథమాకృతిం దీర్చితి - నగ్గడియదనుక నావ్రాసిన చిత్తుతీర్మానముల శాంతిమ యేతి శబ్దప్రయోగ మొనరింపనైతి నని పల్కంజనుఁ - గాని నావెలువరించు నుపన్యాసములం బెక్కింట దీని సంధించితి - నీ నిరోధమునకుం జెందినపదజాల మస్మదీయాంతరంగమునం దింతవట్టు పాదుకొనకుండె -మహమ్మదీయులుమాత్రమ యిరవుపడ్డ రచ్చలం దీ శాంతిమయం బను సంస్కృతశబ్దమున కెనయగు నురుదూనుడిం బ్రకటింప నోడు చుంటి - నగుటంజేసి మౌలానా యజాదు నే నాశ్రయించుడు నమ్మనీషిమూర్ధన్యుఁడు 'బా-అమన్'అను నుడుగుం దనకుఁబ్రసాదించె - మఱియు నసహకారమునకుం బ్రతి 'తర్క - ఈ - మవాలత్'అని బోధించె - ని క్లేను సాహాయ్యనిరాకర ణోద్య మమున కనుకూలించు పరిభాష నురుదూ హిందీ గుజ్జరిబాసలం బరిశీలించుతఱి జాతీయమహాసభ కసహకారనిర్ణయముం దీర్చుపని నాపాలి దాయె - దాని మొదటిచిత్తులో శాంత్యర్థవాచి యగుమాట చేరదయ్యె - నట్టివ్రాయసము నాపట్టె నేతెంచు సౌకతాలీ కొసంగి రేప్రొద్దునం బొరపాటు నెఱింగితిఁ - దీర్మాన మచ్చుపడకముంద యీతప్పుం దొలఁచి ప్రకటింపు మని యాలీకడకు దేశాయితో వర్తమాన మంపితిఁ - గాని తత్పూర్వమ సలోపముగా నది ముద్రిత మ్మాయె - నాఁటిమాపునంద విషయనిర్ణాయకసభ కూడంగలదు -

కాన నవ్వేళ రాకముందె ముద్రితపత్రములం దెల్ల నుల్ల శాంతిమయ శబ్దముం
జేర్చుట వలసె - సంస్కృతమైన చిత్తుతో మున్ముందె నేను సిద్ధపడకున్ననాఁ
డెన్నెని చిక్కులు నాపాలివై యుండెడివి - కాని ౯

మం. చిత్తు రచ్చను జయించిననాఁడు గాక, యగునో కో పండు వి ల్లలికినంతటన
నానిర్ణయము నభినందించువార, లీసభాసదులలో నెంద ఱున్నారో
యెదిరించి నిలుచువా రెంద ఱున్నారో, యధ్యక్షుఁ డేవారి కనుకూలుఁ డౌనో
యేమి కానున్నదో యెఱుఁగ నింతేని, విదుషీమణి బిసెంటు విద్వత్ప్రపంచ
మండనంబై వెల్గు మాలవీయుండు, దేశబాంధవుఁడు మోతీలాలు విజయ
రాఘవాచార్య పురస్సరుల్ వృద్ధ, వీరు లందఱు నేఁడు విడిసి యున్నారు
శూరు లందఱు నేఁడు చొచ్చి యున్నారు, ధీరు లందఱు నేఁడు తెరలుచున్నారు.

సీ. పాంచాలమునకు నేల్బడివా రొనర్చిన, పాపకృత్యము చక్కబడుటకొఱకె
ముస్లిముల్ వెట్టలో మునుఁగ ఖలీఫాకుఁ, గూర్చినబన్నముల్ కూలుకొఱకె
సహకారవిముఖ మా సరణి గమ్యం బని, యాడెడితీర్మాన మస్మదీయ
మాచార్యులకుఁ బేదదై చప్పచప్పని, దై యసంతృప్తికి నాలవాల

గీ. మగుట నద్దాని కిద్దాని కని వచింప, నేల ఘోరాపచార మీనేలకున్ స్వ
రాజ్య మీకుంట కానఁ దద్రాజ్యమునకె, వలయు నీయద్దు భారతీయులకు ననిరి. ౧౧

క. మోతీలా లాచార్యుల, నీతిన్ గొనియాడె నంత నెఱజోదుల వా
గ్రీతిన్ స్వరాజ్యపద మిడి. నాతీర్మానమును మార్చినాఁడను సరగన్. ౧౨

ఆ. నిశిత దీర్ఘ చర్చ నిండినపిమ్మట, నస్మదీయనిర్ణయంబు నెగ్గ
మోతిలాలు మొట్టమొదటివాఁడై నిలం, బడియె నాఁటి తర్కపద్యలోన. ౧౩

క. తీర్మానము సముచిత మని, యోర్మిం బాయక సద స్సహో యన మారం
దోర్మలు నటింప నబ్బుధుఁ, డర్మిలిఁ బల్కినవచస్సు లవి నే మఱవన్. ౧౪

గీ. అమ్మహామహుచిత్తంబు ననుసరించి, సవరణల్ కొన్ని వెలసె నిశ్చయమునందుఁ
జిత్తరంజనుమెప్పు లార్జించుపొంటె, మిగుల గాసిల్లె నమ్మేటిమగఁడు నాఁడు. ౧౫

క. దాసునకు నిరాకృతియెడ, నాసక్తి జనించెఁ గాని యద్దానిఁ బ్రజల్
మోసెదరా భీరుత్వముఁ, దో్రిసెదరా యన్నశంక తోడరెన్ దడమై. ౧౬

క. లాలా లజపతిరాయలు, నీలోకార్చకుఁడు సంశయింపక తమ యీ
కోలుం జూపిరి నాదెస, మే లెంచిరి నాగపురసమీచీనసభన్. ౧౭

గీ. బాలగంగాధరుండు నాఁ డోలగమున, లేమిఁ గనినంత నాదుఃఖ మాముకొనియె
నుత్తమశ్లోకుఁ డాయొజ్జ యుండునేని, కొంకు విడి నాకు దీవనల్ కురియువాఁడు.

గీ. లోకమాన్యుఁడు నాబాట కాఁకసెప్పఁ, గాక నాపాల నది తుష్టికరము కరము
తన్మనీషి వెలార్చు వాదమునఁజేసి, నేర్చికొనువాఁడఁ బ్రిన్నని నేర్మి కొంత. ౧౯

క. మాకున్ మతభేదమ్ములు, రేకెత్తును గాని వానిరీతులు మనురల్
మాకూర్మి యుత్కటం బని, లోకస్తుతుఁ డతఁడు నిచ్చలుం దలఁపించున్. ౨౦

గీ. అకట! యీపల్కులను వ్రాయునపుడు నాదు, ముంగడం దోఁచు గురుని కన్మూర్తియుచాయ
వార్తయిది మిత్రుఁడౌ పటవర్ధనుండు, నాచెవిం జేర్చి వగగూర్చె నడికిరేయి.

క. నాకేడెము తెగి పడె నను, వాకప్పడ వెడలె నాదువాత నవశమై
నాకెలఁకులఁ గలసహచరు, లాకులతన్ మునిఁగి రుగ్రమాపద యనుచున్. ౨౨

వ. సాహాయ్యనిరాకరణోద్యమం బపు డపుడ రూపుకట్టుటం జేసి దాని కోజస్తేజోదాయకం బగు నాశాసన మకర్మయోగీంద్రువలనం బొలుతెంచు నని యెదురుతెన్నులునూచు నేను దుదకిట్లైతి - బాలగంగాధరుఁడు సజీవుఁడై యుండునేని యీనిరోధముపట్ల నమ్మహామహునాశయం బెట్లుండు నయ్యది దైవంబ యెఱుఁగుఁ - గాని యానాఁడు కాళీఘట్టమునందలి యెల్లగుండియపైఁ గొండ వ్రాలె ననంజను - జాతీయచరితం దలయెత్తిన క్లిష్టదశ నమ్మేటియుపదేశంబు దేశమునకుం గఱవగుట యందఱకుం గుందు గూర్చె. ౨౩

***

౮౩ నాగపురమున

క. కోలఁది యిడరానిపజతో, వెలగల కాంగ్రెస్సు చిలువవీటన్ వెలసెన్
గలకత్తానిర్ణయ మది, బలపడు నీ నాగపురసభారంగమునన్. ౧

క. ప్రతిభూసంఖ్యకు నాఁడొక, మితి లేనికతాన మాతృమేదిన్యార్తి
క్షతిఁ గోరుచు విచ్చేసిరి, వితతాత్మలు పదియునాల్గువేల సదస్యుల్. ౨

క. లాలాలజపతిపల్కున, కౌలెమ్మని దాసుమాట కాదర మిడి వి
ద్యాలయములతీర్మానము, పోలన్ సవరించి రచ్చపొంగులు గంటిన్. ౩

వ. కొట్టకొసకు వాదప్రతివాదంబు లుడిగిన వెన్క నహింసాబద్ధమగు సాహాయ్యనిరాకరణ నిర్ణయం బెల్లర యురరీకృతిం బడసె - నేతన్మహాసభకు విజయరాఘవాచార్యు లధ్యక్షపాదులై నిల్చిరి - నిరాకరణప్రస్తావమైనపదంపడి కాంగ్రెసునియమావళిఁ దిద్దుబాటులనుచర్చ యారబ్ధమాయె - నిప్పట్ల నా కావించినచిత్తుఁ బరిపత్తుముం దునిచితి-మహాసభకుఁ బదునైదు వందల ప్రతిభువు లున్నం జాలునని యేను సూచింప నిర్ణేతృమండలి యాఱువేల

మంది వలయునని తేల్చె-నిది ముంజూపులేనిపని యని యానాఁ డేను భావించితి-నీతలంపు నేఁటికే నట్లయున్నయది-మంది హెచ్చుటంజేసి కార్యక్రమంబు చక్క-సాగునని, ప్రజాస్వామ్య మపుడు సార్థకం బగుననియూహించుట భ్రాంతి యని పల్క-[నోర్తు-స్వయంసృష్టులగు ప్రతినిధు లాఱువే లుంటకంటె నుదారాశయులు ప్రజాధికారధూర్వహులు, లక్ష్యభూతులు నగు వారు పదేనువంద లున్న నాఁడు ప్రజాతంత్ర మవిచ్ఛిన్నముగా సాగు-దానిం బూనుటకుఁ బ్రజలయం దొరిమయు నాత్మగౌరవమును, స్వతంత్రతయు నేర్పాటు వలయు-నుత్తమాచారులు, సత్యారాధకు లగువార తమపూఁటకాఁపులుగా నుండునట్లు దేశీయులు కనుగల్గి యునికి వలయు - సంఖ్యావ్యామోహ మున్నదే నాఱువే లనుగ్రీత గీయం బనియేమి - యెన్నివేలకైనం దా వోసఁగవచ్చు - నయ్యది యట్లుండె. ౪

మం. జాతీయపరిషత్తు సాగించుపనుల, దేశంబునకు స్వేచ్ఛ దెచ్చుట యొకటి
పెత్తనం బబ్బినపిదప నిప్పుడమి, సామ్రాజ్యభాగమై సరితూఁగవచ్చు
వలయుచో వేర్పడవచ్చు నెడ్డేని, నేమ మీరీతి నిర్ణీతమై యుండ
మదనమోహనుడు ధీమన్మౌళి నేఁడు, సర్వస్వతంత్రత చనదు నాఁ దొడఁగె
నతనికి జిన్నా సహాయుఁడై నిలిచె, నొక రిద్దఱే దీని కొప్పిరి గాని
ప్రతినిధుల్ పెక్కు-రీబాట కాదనిరి, సత్యంబు వదలక శాంతి గోల్పోక
సాధింపఁదగు స్వరాజ్యము నన్నసూత్ర, మక్కఱలేదు పొ మ్మని రంతఁ గొంద
ఱాధార మీధర్మ మనియె నోలగము, హిందువుల్ ముస్లిము లేకీభవింప
మాలమాదిగలపై మన్ననఁ జూప, రహాటలక్ష్మి సమర్చాదీక్షఁబూనఁ
దగువిధుల్ వెడలె నత్తఱి మహాసభను, నిర్భరోత్సాహమ్ము నిండెఁ గొల్వునను.

క. ఆగంటనుండి కాంగ్రెసు, లోఁ గలహిందువులు ధర్మలుబ్ధాశయులై
సాగిరి జనపదములకున్, మూఁగిరి యస్పృశ్యతాసముద్ధతి నార్పన్. ౬

క. ఆనాఁటినుండి రాటపు, గానంబులు పెంచి నించి కాంగ్రెసువారల్
దీనులకుం గొటగొటమను, ప్రాణంబులు నిల్పి రాప్తబంధువు లగుచున్. ౭

గీ. ఆగడియనుండి తోడుపాటాఁగి ప్రభుతఁ, గేరడింపఁగఁ దెగిరి కాంగ్రెస్సువారు
తిరుగుపాటిది తనకు నుద్దీప్తి నొసఁగ, ముమ్మరించె ఖిలాఫత్తు మొగ్గరంబు. ౮

క. హిందువులకు ముస్లిములకుఁ, బొందిక లానాఁడు మూరిఁబోయెను గాంగ్రెస్
పొందించినపనులం దభి, నందింపఁగఁదగిన దిది యనంగలవాఁడన్. ౯

* * *

స్వస్తి

గీ. ఏతదాత్మకథాసృష్టి కిపుడు నేను,స్వస్తి పల్కముహూర్త మాసన్న మయ్యె
నస్మదీయను జీవనయాత్ర నింక,నన్యు వెలుఁగనిగాథ కాసంత లేదు. ౧

వ. అదియుం గాక వేయితొమ్మన్నూట యిరువదియొండగు వత్సరముండొట్టి కాంగ్రెసుపెద్దలతో నోతప్రోతమ్ముగాఁ బెనఁగంబడి యేను బ్రజాసేవ గావించినవాఁడ- నాఁటంగోలె నాబ్రతుకువందలి దేలేశ మందుకొన్నఁ దన్మహారథులతోఁడి పొత్తు వెలార్చుట తప్పనిపనియగు - దానిచేరిక లేనిప్రాయసము యథార్థరచన కాఁజాలదు - కాంగ్రెసునాయకులకుం దనకు నేర్పడ్డచుట్టరికము లింతపట్టు ప్రాఁబడవాయె - శ్రద్ధానందస్వామి చిత్తరంజనదాసు లాలాలజపతిరాయి హాకీంసాహెబు మన కీనాఁడు దవ్వయినను భగవ దనుకంపకతనం బ్రజానేతలు పెక్కండ్రు కలరు - జాతీయమహాసభా చరిత్రమునఁ బరిణామమ్ములు పెల్లు వాటిల్లినమాట నిక్కంబ - కాని యవి యింతదనుకఁ దిరపడవయ్యె - నేఁడేండ్ల నుండి నా కావించు ప్రధానప్రయోగము లన్నియు నేతన్మహాపరిష త్పక్షము నన ప్రవర్తిల్లెఁ - గానఁ దద్విశేషములం దెలుపునెడ నాకును గఱువలకును గల బాంధవమ్ముం బ్రకటింపఁదగు - నౌచిత్యమును బాటించి దీనిజోలి కిపు డే నేగ నొల్ల - వెండియు నేఁడు కావించుప్రయోగము లస్మద్దృష్టిలో సిద్ధాంతములు ౨
కాఁజాలవు - కావుటంజేసి

క. ఈకృతి నిఁక విరమించుట, నాకృత్యం బని తలంచినాఁడను బయనం
బాఁకట్టఁదగుఁ జుమా యని, నాకల మెచరింప సాగినది పలుమాఱున్. ౩

క. ఇన్నాళ్ళనుండి మత్కథ, మన్నించి పఠించు బుద్ధిమంతులతో నేఁ
డన్నలు! సెలవిం డిఁక నను, చు న్నదువుట కేను మిగుల స్రుక్కంబడుదున్. ౪

క. వెలకట్టరాని దని నా, తలఁపునకున్ మత్ప్రయోగతతి కన్పట్టున్
దెలివిన్ వానియథార్థము, పలికితినో లేదొ యంతుపట్టదు నాకున్. ౫

క. తెరచాటునఁ బెట్టక నా, పరికించినగుట్టు బట్టబయ లగురీతిన్
విరచించినాఁడ నేత, చ్చరితం బని పల్కనోర్తు సవినయఫణితిన్. ౬

క. ఏ తెరువున నేరూపునఁ, జూతున్ సత్యమును దానిచొప్పంతయు నేఁ
డా తెరువున నారూపున, నేతత్కృతిఁ బల్క నుత్సహించితి సతమున్. ౭

గీ. సత్యమునకు సహింప కాసత్తు లగుదు, రన్నవిశ్వాస మొదవుట నస్మదీయ
మీప్రయోగచరిత్రంబునిడితి నాదు,చదువరులముందు మచ్చిత్తశాంతి వెరుఁగ.

వ. సత్యంబ కాక లోకంబు నేలువేల్పు వేఱొండు కలఁడని వక్కాణింప నాయను
భూతి సైఁపంజాలదు - దానిం గాన వలచువాని కహింసయ రాచబాట యని
యూహోత్తమునం దెల్లపోరటయు నిర్ధరింప నేరనినాఁడు నాకావించినచేత యిది
రిత్తకురిత్త యని యెంతు - నాజతనం బెల్ల నాఱడియగుంగాక నానిర్ణయం బట్లు
కాఁబోవ - దింత చెప్పితిఁ గాని నాపరమవ్రితం బగునహింస నేఁటిదనుకఁ బరి
పాకముం బడయక సమగ్రింబు గాక యున్నయది - కాన ౯

క. ఇన్నాళ్ళంగొలెనెనోఁ, బన్నంబుల నుగ్రతరతపస్సుల నా క
న్గొన్నయది సత్యభాస్కరు, సన్ననివె ల్గొకఁడ యనెద జగమున మ్రోలన్. ౧౦

ఆ. ఏమి సెప్పవాఁడ నీసత్యఖద్యోతు, వెలువరించు వెలఁదివెలుఁగుఁగూర్చి
మనకు గోచరించుమార్తాండు లొకలక్ష, కూడుకొన్న దాని కీడు గారు. ౧౧

గీ. నరుఁ డహింసాతపశ్చర్య విరిసి పండి, నపుడె సంపూర్ణసత్యంబు నంద నేర్చుఁ
బెద్దకాలంబు వెదకినపిసప్సైత, మిట్లు వాకుృత్తు నభిమాన మింత లేక. ౧౨

ఆ. ఎల్లయెడల నిండి యేపారు సత్యనా, రాయణుని గనంగ నాస్థ యున్నఁ
దన్ను గారవించుకొన్నట్లు ప్రేమింప, వలయు సర్వభూతముల జనుండు. ౧౩

మం. సత్యసందర్శనాసక్తి పైకొన్న, మనుజుండు విశ్వంపుమనుగడలోని
యేరంగమునకైన నెడమొగం బిడఁడు, దవ్వులన్ నిలువఁ డేదారికైన
నగుటన రాజకీయక్షేత్రమునకు, నన్ను నాకర్షించినది సత్యభక్తి. ౧౪

క. మతమునకు రాజనీతికి, ఘ్రితికలియ దటంచుఁ గొందఱు వచించెద రా
గతిఁ బల్కువారికిన్ మత, మతి శూన్యం బనెదఁ గొంకుమానెద నిచటన్. ౧౫

ఆ. మదివెలందిలేని మనిసి తన్నుంబలె, నితరభూతముల సమీక్షఁ గోడు
నది కొఱంతపడ్డయతఁ డహింసాభరం, బూనలేఁడు ముక్తిఁ గానలేఁడు. ౧౬

వ. ఆత్మనైర్మల్యంబు నా జీవితరంగమునం దెల్లదెసలుం బ్రసన్నము లగుట యని
వక్కాణింతు - నేవాని కీపావిత్ర్యము సమగ్రంబుగా నొదవు వానివెలుఁగునం
జేసి పరిసరము లన్నియుం గామక పరిశుద్ధమ్ములగుఁ - గాన నివ్వెలంది తెమ్మెర
వోలె సర్వవ్యాపి యనం జను - నీశుద్ధిమార్గ మేటవాలుగా లేక యెడూకమ్ము
నట్లు నిట్టనిలువుగా నుంట నధిరోహణం బంతలంతల వసపడం జాలదు - నైర్మ
ల్యముం బడయవలె నన్న మనోవాక్కాయముల నిర్వికారత గుబాళింప వలయు -
రాగద్వేషాదిద్వంద్వముల కవ్వల నిలుపం గలనేర్పు చేపడ వలయు - నెన్నాళ్ళ
నుండి యెంతబెడిదంబుగా శ్రమించిన నేమి యిందనుక నాకుం ద్రికరణశుద్ధి
నిండారలే దని యెఱుంగుదు - నగుటం జేసియ లోకంబు న న్నభినందించుపట్ల
నుత్సాహముం బడవక నొగులుం గుడుతు - మఱియు ౧౭

స్వ స్తి

క. కత్తులతోఁ బోరాడి జ, గత్తును లోఁగొనుటకంటెఁ గట్టరిది కదా
చిత్తమును మానిసి నిజా, యత్తముఁ గావించుకొంట యని భావింతున్. ౧౮.

క. మాతృమహీమండలమున, కేతెంచినవెన్కసైత మే సిగ్గిలుదున్
నా తెలియనివికృతులు మ, చ్చేతస్సున డాఁగియున్నచిన్నెలు కనుచున్. ౧౯

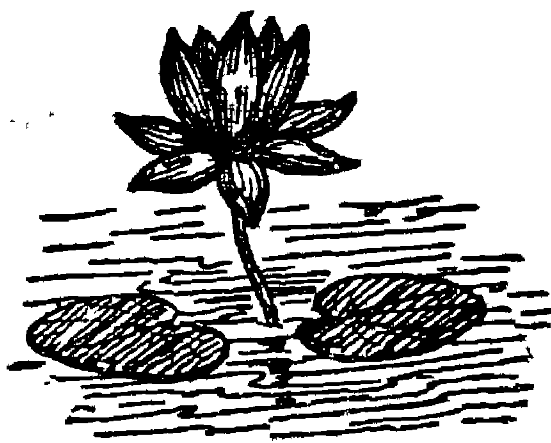
క. అగుఁగాక పిఱికితనమున, కగపడకున్నాఁడ సంతతాభ్యాసమునన్
దెగకుండునె విభ్రాంతులు, మగతన మంతంత హెచ్చి మల్లడిపెట్టన్. ౨౦

క. నిక్కంబు నొరయుపనిలో, నెక్కుడు తనిసనితిఁ గాని హేరాళాగున్నల్
క్రిక్కిడితెరు వున్నది ముం, దక్కతనన్ శూన్యభావ మది హెచ్చవలెన్. ౨౧.

ఆ. ఎన్నిమెఱుఁగు లున్న నన్నిటికంటె నే, నల్పతివాఁడ నన్న తెలివి నరున
కబ్బ దెంతదాఁక నందాఁక వానికిఁ, జిక్కఁబోదు ముక్తి దక్కఁబోదు. ౨౨

క. ఈ వినయప్రాప్తికిఁ బరమావధి నాఁ దగు నహింస; యవ్వినయము లే
కేవాఁడును ముక్తుఁడుగాఁ, డీవాకున కనుభవంబ హేతూర్ధ్వ మగున్. ౨౩

క. ఏతాదృగ్వినయమునకు, జోతలు చెల్లింతు నిట్టిసుగుణము నేలన్
జూతునుజగదాదృతి; నీ, చేఁత నిఁకన్ నిలిపి స్వస్తి సెప్పెద నెలమిన్. ౨౪

* * * *

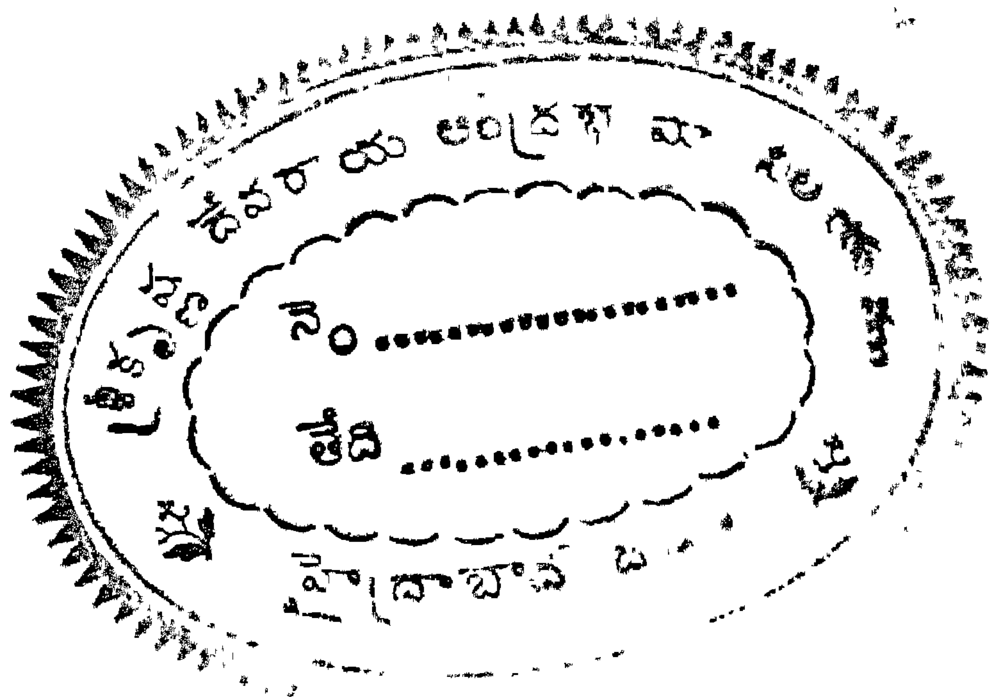
క. నీపల్కులు విశ్వతమో
దీపంబు లఖండసత్యధీ రూపంబుల్
నాపల్కుల నిడి నేఁటికి
బాపూజీ ! శాంతిపట్టభద్రుఁడ నైతిన్.

ఉ. ముప్పదియేండ్లనుండి తృణమో కణమో తినుచున్నవాఁడ నో
యప్ప ! భవద్వచోవిభవ; మన్నుఁ దెఱుంగకపోవుఁ గాక యీ
యప్పు భరింపరానిబరువై నిను నచ్చపుఁ దెల్గుబాస నీ
చొప్పునఁ దీర్చుకొందు ఋణశుద్ధి కిదే సరిపుచ్చుకొందువా ?

ఉ. కా దని పట్టుపట్టెదవుగాక మదిన్ నెఱనేర్పులేని యీ
పేద నిరంతరోగపరిపీడల డస్సి నలంతి ప్రాయపుం
బాదులు నైతమున్ గదలఁబాఱి నతం డెది నేయనోపుఁ దం
డ్రీ ! దయఁజూడు మిప్పటి కిదే పదివేలుగ; దోయిలించెదన్,

వికృతి పుష్య బ 3 శుక్రవారము
౧౯౫౧ జనవరి ౨౬

అభినవతిక్కన
తుమ్మల సీతారామమూర్తి చౌదరి

సవరణలు

పుట	పద్యము	తప్పు	ఒప్పు
౬	౩౩	స్రాజ	ద్రాజ్ఞ
,,	౩౫	బుత్రోకి	బుత్రోక్తి
౧౫	౩౯	ద్రేయము	ద్గేయము
౨౧	౧౧	క్రాజబంతి	క్రాజ్ఞబంతి
౨౪	౩	నాకసాక్యం	నాకసాధ్యంబ-
౨౭	౩౧	యేట	యేఁట (ఇట్లుసర్వత్ర)
౨౮	౪	న్రాజ	న్రాజ్ఞ
౩౦	౨౯	కష్యై	కష్యైఁ
౩౩	౧౭	మిచు	మించు
౩౫	౩	నావతి	నావంత
౪౧	౯	ఉపృద	ఉప్రద
౪౨	౧౩	శుచి	శుచిత
౫౮	౧౪	నాతె	నాతని
౬౨	౫	కర్జమువ్న	కర్జమున్న
౬౪	౬	యదితి	యందితి
౬౭	౪	కార్త్మిక	కార్మ్రక
౬౯	౧౭	వక	వక్త
౭౪	౪	మోహానము	మోహాము
౯౨	౫	బ్రిమించె	భ్రమించె
,,	౧౩	సమ్మ్రదమగి	సమ్మ్రదమంది
౧౦౨	౧౧	కాఁపు	కాపు
౧౦౬	౧౯	యారేయి	నారేయి
౧౩౩	౩౭	నివటకి	నిచటికి
౧౩౪	౯	దోచినను	దోఁచినను
౧౩౮	౬	నాట	నాట్య
౧౪౬	౧౯	ప్రంగము	ప్రసంగము
౧౫౦	౧౩	నొసగ	నొసఁగ
,,	౧౪	రేగ	రేఁగ
౧౫౪	౧౦	తడబడి	తడఁబడి
౧౫౫	౨౪	చనుఁచు	చనుచు
౧౬౧	౧౯	నిల్పిఁ	నిల్పి
౧౭౬	౫	గంటిని	గంటివి
౧౮౧	౭	చన్న	జన్న
౧౮౩	౧౫	నాకౌతుఁడనె	నాకౌతుఁడనై
౧౯౩	౪౩	వావాబ్ధి	వాచాబ్ధి
౧౯౬	౮	మోగరోల	మోగమేల
౧౯౭	౨౪	విత్రయ	విప్రత్రయ
౨౦౨	౮	విచ్చ	విన్న

౨౦౭	౧౬	తొాడగిన	తొాడఁగిన
,,	౧౯	వినుడీ	వినుఁడీ
౨౧౧	౧౧	మెఱుగుట	మెఱుఁగుట
౨౧౨	౨౮	గ్రుడ్వి	గుృడ్డి
౨౧౬	౧౯	నుఁగ్గడువు	నుగ్గడువు
౨౨౪	౧౨	వాఁకిలి	వాకిలి
౨౨౯	౧౫	నంచుఁ	నంచు
౨౩౪	౧౮	మేఁచి	మేఁచి
౨౪౨	౮	వానికొాస	వానికొాస
౨౫౦	౨౩	మానిసులకు	మానుసులకు
౨౫౨	౯	కుఱ	కుఱ్ఱ
౨౫౪	౧౭	నజూనజయి	నజ్జూనజ్జయి
౨౫౭	౨౧	పవిత్రి	బవిత్రి
౨౫౯	౧౩	జారు	జాఱు
౨౬౯	౧	మెఱుగు	మెఱుఁగు
౨౭౦	౩	వ్రేగగు	వ్రేఁగగు
౨౭౨	౨	నొఁగాముల	నొాగాముల
౨౯౩	౧౭	నాఁటి	నాటి
౨౯౮	౧౯	వానివియ	వానికవియ
౩౦౫	౨౬	కనక	జనక
౩౦౭	౭	నేవా	సేవా
౩౧౦	౩౩	లుఱ్ఱూత	లుఱ్ఱూఁత
౩౧౩	౨౧	సాగితి	సాగితిఁ
౩౧౮	౨౯	గోర్టువా	గోర్టువారి
౩౨౨	౨	సభికుఁడుఁ	సభికుఁడు
౩౩౫	౬	నాశ్రిమమునం	నాశ్రిమమునకుం
౩౫౨	౫౧	వరనర	నరనర
౩౫౮	౭	య్యాయం	యయ్యాం
౩౬౧	౨౩	గుబ్బి	గుబ్బ
౩౬౭	౧౬	మన్మవ	మన్మన
౩౭౩	౫	బాగున	బాగునఁ
౩౭౫	౨౧	యిక	యిఁక

మఱికొాన్ని సామాన్యములు విడువంబడె.